

SAMKHIITA-TARAMGAVAI-KAHĀ

AN EARLY ABRIDGEMENT OF PĀDALIPTA'S TARAMGAVAI
WITH GUJARATI TRANSLATION

L D SERIES 75

**GENERAL EDITORS
DALSUKH MALVANIA
NAGIN J SHAH**

**EDITED AND
TRANSLATED BY**

**H. C. BHAYANI
HON. PROFESSOR
L. D. INSTITUTE OF INDOLOGY
AHMEDABAD-9**

L. D. INSTITUTE OF INDOLOGY AHMEDABAD-9

SAMKHIITA-TARAMGAVAI-KAHĀ

AN EARLY ABRIDGEMENT OF PĀDALIPTA'S TARAMGAVĀI
WITH GUJARATI TRANSLATION

L. D. SERIES 75

GENERAL EDITORS
DALSUKH MALVANIA
NAGIN J. SHAH

EDITED AND
TRANSLATED BY

H. C. BHAYANI
HON. PROFESSOR
L. D. INSTITUTE OF INDOLOGY
AHMEDABAD-9

L. D. INSTITUTE OF INDOLOGY, AHMEDABAD-9

Printed by

K. Bhikhalal Bhavsar

Proprietor

Shri Swaminarayana Mudrana Mandir

21, Purushottamnagar,

Nava Vadaj,

Ahmedabad-380 013

Published by

Nagin J. Shah

Director

L. D. Institute of Indology

Ahmedabad-380 009

FIRST EDITION

August, 1979

PRICE RUPEES : THIRTY

संखित्त-तरंगवई-कहा

(तरंगलोला)

पादलिप्ताचार्यकृत 'तरंगवई' संक्षेपः (प्राचीनकविनिबद्धः)

गूर्जरभाषानुवादसहितः

संपादक-अनुवादक

ह. चू. भायाणी

प्रकाशक

लालभाई दलपतभाई भारतीय संस्कृति विद्यामंदिर, अमदावाद-९

PREFACE

The L. D. Institute of Indology has great pleasure in offering to the lovers of Prakrit Literature *Samkhitta Taramgavai*, an abridged version of the lost *Taramgavai* of Ācārya Pādalipta (c. 1st cent A.D.), prepared by an anonymous author possibly belonging to c. 10th century A.D. The text of *Samkhitta Taramgavai* consists of 1643 Prakrit verses.

We are grateful to Dr. H. C. Bhayani for undertaking the task of editing the text as also of translating it into lucid Gujarati. He has utilised two mss and Bhadreśvara's abridged version of the *Taramgavai* and tried to set up a satisfactory text as far as it was possible in the face of insuperable difficulties due to very corruptly preserved text and paucity of reliable mss.

Dr. Bhayani has written illuminating Gujarati introduction to this edition. On various grounds discussed in the Introduction, he has come to the conclusion that this abridgement is made mainly by selecting the *gāthās* from the original *Taramgavai*. So, the style, diction and narration of the original are preserved to a large extent in this *Samkhitta Taramgavai*.

The story is very interesting. It is rich in poetic descriptions, fresh imagination, living characterisation, novel situations and tactful treatment of human emotions. The treatment being realistic reflects the society of that time.

From the point of view of language study also its reading would be fruitful. In the Introduction Dr. Bhayani has pointed out some peculiarities of its language and noted down several noteworthy grammatical forms as also the deśya words. As another rare specimen of archaic Jain Mahārāṣṭrī (besides the famous *Vasudevahiṇḍī*), the language of this text would prove highly interesting. (Those who do not know Gujarati are requested to go through his article entitled 'Another Rare Specimen of Archaic Jain Mahārāṣṭrī : *Taramgavai-kahā* of Pādalipta' *Sambodhi* Vol VII Nos. 1-4).

The present edition contains a verse-index. And Bhadreṣvara's abridgement of the *Taraṃgavai* is given as an appendix. Moreover, a table demonstrating the verses common to both the Bhadreṣvara's *Taraṃgavai* and *Samkhitta Taraṃgavai* is also added. Thus Dr. Bhayani has taken pains to make the edition useful to scholars.

It is hoped that the publication of this important literary work in Prakrit verses will be of much interest to the students and scholars of Prakrit Literature.

L. D. Institute of Indology,
Ahmedabad-380 009.
15th August 1979.

Nagin J. Shah
Director

અનુક્રમણિકા

	(પૃષ્ઠ)
૧. 'તરંગસોલા'નો વિષયવિભાગ	૨
૨. સંપાદકનું પુરોવચન	૩
૩. મૂળ પ્રાકૃત પાઠ અને ગુજરાતી અનુવાદ	૪-૨૦૭
	(ગાથા)
મંગળ	૧-૪
સંક્ષેપકારનું પુરોવચન	૫-૯
પ્રસ્તાવના	૧૦-૧૩
કથાપીઠ	૧૪-૮૫

[મગધદેશ ૧૪-૧૫, રાજગૃહનગર ૧૬, કુણ્ણિકરાજ ૧૭-૧૯, નગરશેઠ ૨૦-૨૧, સુવ્રતાગણિની ૨૨-૨૩, ગોચરીએ નીકળેલી શિષ્યા ૨૪-૨૯, રૂપવર્ણન ૩૦-૩૫, ગૃહસ્વામિનીનો વિસ્મય ૩૬-૫૬, ધર્મકથાનો મહિમા ૫૭-૬૮, આત્મકથા કહેવા વિનંતી ૬૯-૮૫]

બચપણ અને તારુણ્ય

૮૬-૧૭૨

[વત્સદેશ ૮૭-૮૮, કૌશાંબીનગરી ૮૯-૯૦, ઉદયનરાજ ૯૧-૯૪, નગરશેઠ ૯૫-૧૦૧, તરંગવતીનો જન્મ ૧૦૨-૧૦૬, બચપણ ૧૦૭-૧૧૫, વિદ્યાભ્યાસ ૧૧૬-૧૨૧, યૌવન ૧૨૨-૧૩૧, માલણનું આગમન ૧૩૨-૧૩૭, શરદ-વર્ણન ૧૩૮-૧૪૨, સપ્તપર્ણી-પુષ્પોનો ઉપહાર ૧૪૩-૧૫૦, તરંગવતીની કસોટી ૧૫૧-૧૭૨]

ઉબાણી

૧૭૩-૨૯૨

[ઉબાણીએ જવાનો પ્રસ્તાવ ૧૭૩-૧૯૩, તૈયારી ૧૯૪-૨૧૪, પ્રયાણ ૨૧૫-૨૨૫, ઉદ્યાનદર્શન ૨૨૬-૨૩૬, સપ્તપર્ણી ૨૩૭-૨૪૦, ભ્રમરબાધા ૨૪૧-૨૪૯, સપ્તપર્ણી ૨૫૦-૨૫૩, કમળસરોવર ૨૫૪-૨૬૫, તરંગવતીની મૂર્છા ૨૬૬-૨૭૧, ચેટીની પૃચ્છા ૨૭૨-૨૮૧, તરંગવતીનો ખુલાસો ૨૮૨-૨૯૨]

ચક્રવાકમિથુન (તરંગવતીનો પૂર્વજન્મ)

૨૯૩-૪૦૩

[ગંગાનદી ૨૯૩-૨૯૯, ચક્રવાકી ૩૦૦-૩૦૪, ચક્રવાક ૩૦૫-૩૧૪, વનહસ્તી ૩૧૫-૩૨૮, બ્યાધ ૩૨૯-૩૩૮, વિદ્ધ ચક્રવાક ૩૩૯-૩૫૩, ચક્રવાકીવિલાપ ૩૫૪-૩૫૯, દહન ૩૬૦-૩૭૩, ચક્રવાકીવિલાપ ૩૭૪-૩૭૮, સહગમન ૩૭૯-૩૮૩, વૃત્તાંતસમાપ્તિ ૩૮૪-૩૯૦, બાવિજીવન અંગે નિશ્ચય ૩૯૧-૩૯૭, ચેટીનું આશ્વાસન ૩૯૮-૪૦૩]

[ઉમ્મણીએથી પ્રત્યાગમન ૪૦૪-૪૨૨, વૈદરાજનું આગમન ૪૨૩-૪૨૬, જ્વરના પ્રકાર ૪૩૦-૪૩૩, નિદાન ૪૩૪-૪૩૭, તરંગવતીની વિરહાવસ્થા ૪૩૮-૪૫૩, ચિત્રપટનું આલેખન ૪૫૪-૪૬૨, કૌમુદીમહોત્સવ ૪૬૩-૪૬૯, ઉત્સવમાં દાનધર્મ ૪૭૦-૪૮૨, સૂર્યાસ્ત ૪૮૩-૪૮૬, ચિત્રપટ-પ્રદર્શન ૪૮૭-૪૯૦, પ્રિયતમની ઝોળખનો પ્રસ્તાવ ૪૯૧-૫૦૫, તરંગવતીનું સ્વપ્નદર્શન ૫૦૬-૫૧૧, સ્વપ્નફળ ૫૧૨-૫૨૨, તરંગવતીની ચિંતા ૫૨૩-૫૨૬, સૂર્યોદય ૫૩૦-૫૩૧, સારસિકાનું પ્રત્યાગમન ૫૩૨-૫૩૮, સારસિકાનો વૃત્તાંત ૫૩૯-૬૨૭ (ચિત્રદર્શન ૫૩૯-૫૫૨, એક અનન્ય તરુણ પ્રેક્ષક ૫૫૩-૫૭૫, તરુણની મૂર્છાને પૂર્વભવરમરણુ ૫૭૬-૬૦૨, ચિત્રકારની ઝોળખ ૬૦૩-૬૨૦ વૃત્તાંતસમાપ્તિ ૬૨૧-૬૨૭), તરંગવતીની પ્રતિજ્ઞા ૬૨૮-૬૪૦, તરંગવતીનું માથું ૬૪૧-૬૫૨, તરંગવતીનો પ્રેમપત્ર અને પ્રિયસંદેશ ૬૫૩-૬૬૯, પદ્મદેવને મળવા એટીનું ગમન ૬૭૦-૬૯૦, પદ્મદેવનાં દર્શન ૬૯૧-૭૦૮ (આલ્લભ્ય બટુક અને તેનો અવિનય ૬૯૫-૭૦૮), સંદેશસમર્પણ ૭૦૯-૭૧૫, પદ્મદેવનો વિરહવૃત્તાંત ૭૧૬-૭૪૧, પ્રતિસંદેશ ૭૪૨-૭૪૪, એટીનું પ્રત્યાગમન ૭૪૫-૭૪૯, પદ્મદેવનો પ્રેમપત્ર ૭૫૦-૭૬૬, તરંગવતીનો વિષાદ ૭૬૭-૭૭૨, એટીનું આશ્વાસન ૭૭૩-૭૮૦, તરંગવતીની કામાર્તતા ૭૮૧-૭૮૫, પદ્મદેવને મળવા જવાનો નિર્ણય ૭૮૬-૭૯૭, પ્રિયમિલન માટે પ્રયાણ ૭૯૮-૮૦૬, પ્રિયતમનું દર્શન ૮૦૭-૮૨૭, પ્રેમીઓનું મિલન ૮૨૮-૮૩૫]

પ્રેમીઓનું પલાયન

૮૩૬-૯૦૩

[તરંગવતીના સાહસથી પદ્મદેવની ચિંતા ૮૩૬-૮૪૦, નાસી જવાનો નિર્ણય ૮૪૧-૮૪૯, દૂતીને લીધા વિના પ્રયાણ ૮૫૦-૮૬૨, અપશુકન ૮૬૩-૮૬૭, નૌકાપવાસ ૮૬૮-૮૭૭, તરંગવતીની આશંકા ૮૭૮-૮૮૩, પદ્મદેવનું નિવારણ ૮૮૪-૮૮૮, ગાંધર્વવિવાહ ૮૮૯-૮૯૬, પ્રભાતકાળ ૮૯૭-૯૦૩]

ચોરપલ્લી

૯૦૪-૧૧૨૧

[લૂંટારાના સકંજમાં ૯૦૪-૯૧૯, સામનો ન કરવાની તરંગવતીની પ્રાર્થના ૯૨૦-૯૨૭, લૂંટારાના બંદી ૯૨૮-૯૫૨, પલ્લીવાસીઓના પ્રતિભાવ ૯૫૩-૯૭૭, ચોરસેનાપતિ ૯૭૮-૯૯૨, પદ્મદેવ બંધનમાં ૯૯૩-૧૦૦૫, તરંગવતીનો વિલાપ ૧૦૦૬-૧૦૧૮, પ્રોત્સાહક ગીતશ્રવણુ ૧૦૧૯-૧૦૨૪, કર્મફળની અનિવાર્યતા ૧૦૨૫-૧૦૩૧, બંદિનીઓ આગળ વીતકવર્ણન ૧૦૩૨-૧૦૩૯, રખેવાળ ચોરનું બંધનમુક્ત કરવા વચન ૧૦૪૦-૧૦૪૭, રાત્રિનું વર્ણન ૧૦૪૮-૧૦૫૩, બંધનમુક્તિ અને ચોરપલ્લીમાંથી પલાયન ૧૦૫૪-૧૦૬૧, ઘોર જંગલમાં પ્રવાસ ૧૦૬૨-૧૦૬૫, ચોરની વિદાય, ૧૦૬૬-૧૦૭૮, વસતી તરફ પ્રયાણુ ૧૦૭૯-૧૦૮૪, ક્ષાયકગામમાં આગમન ૧૦૮૫ ૧૦૯૧, ગામનું તળાવ ૧૦૯૨-૧૦૯૪, ગ્રામીણ તરુણીઓ ૧૦૯૫-૧૧૦૪, આહારની તપાસ ૧૧૦૫-૧૧૧૪, સીતાદેવીના મંદિરમાં આશ્રય ૧૧૧૫-૧૧૨૧]

પ્રત્યાગમન

૧૧૨૨-૧૩૦૪

[શિષ્યે નીકળેલા સાથે ભેટા ૧૧૨૨-૧૧૩૮, વડીલોનો સંદેશ : ભોજનવ્યવસ્થા ૧૧૩૯-૧૧૫૧, પ્રણયશકનમરમાં વિશ્રાંતિ ૧૧૫૨-૧૧૬૪, વિદ્યાય ૧૧૬૫-૧૧૭૫, વાસાલિય ગામમાં આગમન ૧૧૭૬-૧૧૯૩, કૌશાંબીના પાદરમાં ૧૧૯૪-૧૧૯૯, નગરપ્રવેશ ૧૨૦૦-૧૨૦૪, સામૈયુ ૧૨૦૫-૧૨૨૧, સ્વાગત અને પુનર્મિલન ૧૨૨૨-૧૨૪૪, વિવાહોત્સવ ૧૨૪૫-૧૨૫૦, સારસિકાએ આપેલો ધરનો વૃત્તાંત ૧૨૫૧-૧૨૮૭ (નગરશેઠનું દુઃખ અને રોષ ૧૨૬૧-૧૨૭૦, શેઠાણીનો વિલાપ ૧૨૭૧-૧૨૮૧, તરંગવતીની શોધ અને પ્રત્યાનયન ૧૨૮૨-૧૨૮૭), દંપતીનો આનંદવિનોદ ૧૨૮૮-૧૨૯૩, ઋતુચક્ર ૧૨૯૪-૧૩૦૦, ઉપવનવિહાર ૧૩૦૧-૧૩૦૪.]

વ્યાધકથા

૧૩૦૫-૧૫૨૦

[અમલ્યુદર્શન ૧૩૦૫-૧૩૧૭, ધર્મોપદેશ ૧૩૧૮-૧૩૬૮ (જીવતત્ત્વ ૧૩૨૩-૧૩૩૫, કર્મ ૧૩૩૬-૧૩૪૭, સંસાર ૧૩૪૮-૧૩૫૬, મોક્ષ ૧૩૫૭-૧૩૬૭), પૂર્વ વૃત્તાંતની પૃથ્લા ૧૩૬૯-૧૩૭૧, અમલ્યુનો વૃત્તાંત ૧૩૭૨-૧૫૨૦ (વ્યાધ તરીકેનો પૂર્વ ભવ ૧૩૭૭-૧૩૮૧, વ્યાધનો કુળધર્મ ૧૩૮૨-૧૩૮૭, વ્યાધજીવન ૧૩૮૮-૧૩૯૪, હાથીનો શિકાર ૧૩૯૫-૧૪૦૩, અકસ્માત ચક્રવાહકહાયા ૧૪૦૪-૧૪૦૯, ચક્રવાકી અને વ્યાધનું અનુભવજી ૧૪૧૦-૧૪૧૭, વ્યાધનો પુનર્જન્મ ૧૪૧૮-૧૪૨૪, ધૂતનું વ્યસન ૧૪૨૫-૧૪૨૯, ચોરપદલીમાં આશ્રય ૧૪૩૦-૧૪૩૬, ચોરસેનાપતિ ૧૪૩૭-૧૪૪૦, વ્યાધની કૂરતા ૧૪૪૧-૧૪૪૬, બંદી બનેલ તરુણદંપતી ૧૪૪૭-૧૪૫૮, તરુણીની આત્મકથા ૧૪૫૯-૧૪૬૭, વ્યાધને પૂર્વ ભવનું સ્મરણ ૧૪૬૮-૧૪૭૪, દંપતીની મુક્તિ અને વ્યાધનો વૈરાગ્ય ૧૪૭૫-૧૪૮૨, પુરિમતાલ ઉદ્ધાન ૧૪૮૩-૧૪૮૯, પવિત્ર વટવૃક્ષ અને ઋષભઝૈત્ય, ૧૪૯૦-૧૫૦૨, અમલ્યુદર્શન અને પ્રવ્રજ્યા ૧૫૦૩-૧૫૧૧, સાધના ૧૫૧૨-૧૫૨૦)]

વૈરાગ્ય

૧૫૨૧-૧૬૨૬

[તરંગવતી અને પદ્મદેવની વૈરાગ્યવૃત્તિ ૧૫૨૧-૧૫૨૯, અમલ્યુની હિતશિક્ષા ૧૫૩૦-૧૫૩૮, પ્રવ્રજ્યા લેવાની તૈયારી ૧૫૩૯-૧૫૪૮, વ્રતગ્રહણ ૧૫૪૯-૧૫૫૫, સ્વજનોનો વિરોધ અને અનુમતિ ૧૫૫૬-૧૫૬૭, સાર્થવાહની વિનવણી ૧૫૬૮-૧૫૭૩, પદ્મદેવની સમજાવટ ૧૫૭૪-૧૫૮૯, સાર્થવાહની અનુમતિ ૧૫૯૦-૧૫૯૯, સ્વજનોની વિદ્યાય ૧૬૦૦-૧૬૦૯, ગણિનીને તરંગવતીની સોંપણી ૧૬૧૦-૧૬૧૮, તરંગવતીનું અધ્યયન અને તપ ૧૬૧૯-૧૬૨૬]

વૃત્તાંતસમાપ્તિ

૧૬૨૭-૧૬૩૮

ઉપસંહાર

૧૬૩૯

લેખકપરિચય

૧૬૪૦

(૫૬૬)

૪. 'તરંગલોલા'ની ગાથાઓની આધ્યાક્ષર અનુસાર સૂચિ

૨૦૮-૨૩૦

૫. પરિશિષ્ટ : ભદ્રેશ્વરવિરચિત 'તરંગવર્ષકહા'

૨૩૧-૨૫૮

૬. હસ્તપ્રતના બ્રહ્મ પાઠો

૨૫૯-૨૭૨

૭. 'તરંગવધકહા' (ભદ્રેશ્વરકૃત) અને 'સંખિત-તરંગવધકહા' ('તરંગલોહા')
વચ્ચેની સમાન ગાથાઓની તાલિકા ૨૭૩-૨૭૬

૮. અનુલેખ ૨૭૭-૨૯૦

[તરંગવતીકાર પાદવિપ્તાચાર્ય ૨૭૭-૨૭૯, 'સંખિત-તરંગવધકહા' ૨૭૯-૨૮૦,
'તરંગવતીકથા'ની પ્રાચીનતા ૨૮૦-૨૮૧, 'તરંગવતી'ની પ્રાચીન પ્રાકૃત ૨૮૧-૨૮૩,
'તરંગવતી'ની અસાધારણ ગુણવત્તા ૨૮૩-૨૮૫, 'તરંગવતી'ના સંક્ષેપો ૨૮૫-૨૮૬, સંપાદિત
પાઠનો આધાર ૨૮૬-૨૮૭, રૂપવિજયજી ભંડારની પ્રત ૨૮૭-૨૭૯, પાલિતાણાની પ્રત
૨૮૯, 'કહાવધી'મનો 'તરંગવધ'નો સંક્ષેપ ૨૮૯-૨૯૦, ઋણસ્વીકાર ૨૯૦]

શુદ્ધિપત્ર

૨૯૧-૩૦૮

संखित्त-तरंगवई-कहा (तरंगलोला)

॥१७॥ ईति श्राद्धवेदस्यां वैश्वानरेषु भिदिवे सुवमय लसां विदुः श्रद्धायाः प्रकृतौ भूवर्गाय तन्मया उपसर्गव कस्तुभुसि सासिगैर्यसिद्धयुगा
 निणय मविवा विवाणाना एत एतदुहृष्टो वि विगायति रशो को कस्मिन् वि प्रयुज्यते तन्मया सिद्धा नृप्रसक्तौ नृप्रसक्तौ सप्तम्यै वि
 मलेण मीमांसायाण क्त्वा रा मया विना मदिना वि विष्टुडवम्यै नृदवा वि वागा वि वणकसि विष्टुगी वा सा रा वा उष्टुष्टुष्टुष्टु
 विवाणाम् द्वा पा तसि एण र्वा विष्टु रवेष्टु यद्वि विष्टु यद्वि लाना एनि रगवर् षुत्तौ वि वि या दि उ ला य वि न्तु षु षु षु षु
 भावा य म् नृ प्र एत उ वि स नृ य ल नृ नृ स स क्त्वा षु
 श्रद्धा र वि उ म ए न र व र म्मा म् नृ र ज एता ए ली नृ ग षु
 भिद्वि वरी क्य ए मा नृ य रा ग दि य म्मा मा ह्वा षु षु षु
 अ वि वि स नृ वि स ना नृ म्भ य व म्मा ह्वा षु षु षु षु
 ए नृ म्मा ग षु वि वि वे स य प र्ति ता म्भ य नृ दि र्वा रा ह्वा षु षु
 वि वि या षु वि म्मा नृ म्मा ग षु वि वि य प स उ य वि नृ य म्मा ग षु वि वि
 ह्न नृ नृ षु नृ वि नृ म्मा नृ वि नृ म्मा नृ वि स य म्मा ग षु वि वि
 वि नृ म्मा ग षु मा नृ ए व उ क्त्वा षु य म् वि वि य म्मा ग षु वि वि
 य म्मा नृ म्भ य म्भ वि वि षु लो गं वि षु षु षु ए षु षु रा षु षु षु षु षु
 य म्मा नृ म्भ य म्भ वि वि षु लो गं वि षु षु षु ए षु षु रा षु षु षु षु षु

उधवना उपाश्रयना शुपविषयश्च तैव लं असनी संखित-तर-गवई-कहानी उरस्यप्रतनु प्रथम पत्र (जुओ पृ० २८७)

વિશ્વસાહિત્યનું એક અમર સર્જન

સત્તર શતાબ્દી પૂર્વે રચાયેલી પણ અત્યારે અપ્રાપ્ય,

તરુણ રમણીના

પ્રભુચસંવેદન, સાહસ, પ્રાણસંકટ અને આત્મબલિદાન આલેખતી,
જન્મજન્મમાંતરની એક અનન્ય કૌતુકકથા

પાદલિપ્તાચાર્યકૃત

તરંગવતીની

લઘુ આવૃત્તિ

તરંગલોલા

तरंगलोडानो विषयविभाग

विषय	गाथा
मंगण	१ - ४
सक्षेपकारतुं पुरोवचन	५ - ९
प्रस्तावना	१० - १३
कथापीठं	१४ - ८५
अथपञ्च अने तारुण्य	८६ - १३१
उज्ज्वी	१३२ - २२२
चक्रवाकमिथुन	२२३-४०३
प्रियमिलन	४०४-८३५
प्रेमीओतुं पलायन	८३६-९०३
शारपल्ली	९०४-११२१
प्रत्यागमन	११२२-१३०४
व्याधकथा	१३०५-१५२०
वैराग्य	१५२१-१६२६
समाप्ति-उपसंहार	१६२७-१६३९

સંક્ષિપ્ત તરંગવતી કથા (તરંગલોલા)

પ્રાચીન કાવ્યોમાં, પ્રયોગોમાં અને લોકકથાઓમાં તેમજ ઇતિહાસમાં મળતી, ગોદાવરી-કાંકેના પ્રતિષ્ઠાનનગરમાં (હાલના પૈઠલુમાં) રાજ્ય કરતા સાતવાહન-હાલની કીર્તિગાથા વિક્રમાદિત્યની કીર્તિગાથાથી પણ વધુ ઉજ્જવળતા ધરાવે છે. તેનું 'કવિવત્સલ' ખિરદ હતું, અને ધૃતકથાકાર ગુણાદય જેવા અનેક કવિઓ તેની રાજસભાના અલંકાર હોવાની અનુશ્રુતિ પ્રાચીન કાળથી મળે છે. તેના રાજકવિઓ અને કવિમિત્રોમાં પાદલિપ્તસ્રરિ, પાલિત કે શ્રીપાલિતનો પણ સમાવેશ થયેલો હતો.

આશરે સાતમી શતાબ્દીથી પ્રચલિત જૈન પરંપરા પ્રમાણે આ પાદલિપ્તસ્રરિએ 'તરંગવતી' નામે એક અદ્ભુત પ્રાકૃતકથા રચી હતી. પછીના પ્રાકૃત કથાસાહિત્ય પર તેનો સારો એવો પ્રભાવ પડ્યો જણાય છે. દુર્ભાગ્યે એ કથાકૃતિ લુપ્ત થઈ ગઈ છે. પરંતુ પાછળના સમયમાં કરવામાં આવેલો તેનો એક સંક્ષેપ જળવાયો છે. આ સંક્ષેપનું પ્રમાણ આશરે ૧૬૪૨ ગાથા જેટલું છે. સંક્ષેપકારે કહ્યું છે કે પાદલિપ્તે રચેલી ગાથાઓમાંથી જ પસંદગી કરીને તથા કઠિન દેશ્ય શબ્દો ટાળીને તેણે સંક્ષેપ તૈયાર કર્યો છે.

સંક્ષેપકાર કોણ છે અને તેનો સમય કયો છે તે બાબત નિશ્ચિત થઈ શકી નથી. સંક્ષેપની અંતિમ ગાથામાં થોડીક માહિતી છે, પણ તે ગાથા ભ્રષ્ટ છે અને તેના શબ્દાર્થ તથા તાત્પર્ય અસ્પષ્ટ રહે છે. હાઇપુરીય ગરજના વીરભદ્રસ્રરિના શિષ્ય નેમિચંદ્ર ગણિ અથવા તેનો શિષ્ય 'જસ' ('જૈન ગ્રંથાવલી ' પ્રમાણે યશસેન) આ સંક્ષેપનો રચનાર છે કે માત્ર પ્રતિલિપિકાર છે, અને તે ક્યારે થઈ ગયો, તે કહી શકાતું નથી. ભદ્રેશ્વરની 'કલાવલી' (રચનાકાળ એક મતે અગિયારમી સદી)માં પણ તરંગવતીનો સંક્ષેપ આપેલો છે.

'સંખિત-તરંગવતી-કલા'નો પાઠ ઈ.સ. ૧૯૪૪માં કરતૂરવિજય ગણિએ પાંચ પ્રતોને આધારે સંપાદિત કરીને શ્રી નેમિવિજ્ઞાન ગ્રન્થમાલાના નવમા રત્ન તરીકે પ્રકાશિત કર્યો છે. મૂળ પ્રતોમાં પાઠ ઘણે સ્થળે ભ્રષ્ટ છે. પરંતુ મોટા ભાગની ગાથાઓ શુદ્ધ છે, અને પરિણામે અર્થ ન પકડાય કે સંદિગ્ધ રહે તેવાં સ્થાનો ઓછાં છે.

આ અત્યંત મહત્વની પ્રાકૃત કથાકૃતિ પ્રત્યે, ઈ.સ. ૧૯૨૧માં પ્રસિદ્ધ થયેલ લોચ્ચમાનકૃત જર્મન અનુવાદ દ્વારા સાહિત્યરસિકોનું પ્રથમ ધ્યાન દોરાયું. આ જર્મન અનુવાદ ઉપરથી નરસિંહભાઈ પટેલે કરેલો ગુજરાતી અનુવાદ ૧૯૨૪ના 'જૈન સાહિત્ય સંશોધક'માં છપાયો, અને તે પછી સ્વતંત્ર પુસ્તિકારૂપે તે એ વાર પ્રસિદ્ધ થયો છે.

અહીં 'સંખિત-તરંગવતી-કલા'ની મૂળ ગાથાઓ કેટલીક દેખીતી ભૂલો સુધારી લઈને અને છંદદૃષ્ટિએ ચકાસીને ગુજરાતી અનુવાદ સાથે આપેલી છે. આ સંક્ષેપમાં પણ જે ઉત્કટ કથારસ, ઊંચી નિસર્ગવર્ણન અને ભાવવર્ણનની શક્તિ તથા શબ્દપ્રભુત્વ પ્રતીત થાય છે, તે ઉપરથી પણ સત્તરસો-અઠારસો વરસ પૂર્વે રચાયેલી પાદલિપ્તસ્રરિની અમર કૃતિની કાંઈકે કાંઈકે ઝાંખી થશે.

હરિવલ્લભ ભાયાણી

संखित्त-तरंगवई-कहा

(तरंगलोला)

वंदित्तु सव्व-सिद्धे धुवमयलमणोवमं सुहं पत्ते ।
जर-मरण-मगर-पउरं दुक्ख-समुहं समुत्तिण्णे ॥ १
संघ-समुहं गुण-विणय-सलिल-विण्णाण-नाण-पडहत्थं ।
वंदामि विणय-विरइय-कयंजलिउडो नओ सिरसा ॥ २
भइं सरस्सईए सत्त स्सर-कव्व-वयण-वसहीए ।
जीए गुणेण कइवरा मया वि नामेहिं जीवंति ॥ ३
कव्व-सुवण्णय-निहस-सिलाए न्तिउण-कइ-सिद्धि-भूमीए ।
परिसाए होउ भइं गुण-दोस-वियाणय-सहाए ॥ ४

*

पालित्तएण रइया वित्थरओ तह य देसि-वयणेहिं ।
नामेण तरंगवई कहा विचित्ता य विउला य ॥ ५
कत्थइ कुलयाइं मणोरमाइं अण्णत्थ गुविल-जुयलाइं ।
अण्णत्थ छक्कलाइं दुप्परिअल्लाइ इयराणं ॥ ६
न य सा कोइ सुणेई न पुणो पुच्छेइ नेव य कहेई ।
विउसाण नवर जोग्गा इयर-जणो तीए किं कुणउं ॥ ७
तो उच्चैऊणं गाहाओ पालित्तएण रइआओ ।
देसी-पयाइं मोत्तुं संखित्तयरी कया एसा ॥ ८
इयराण हियट्ठाए मा होही सव्वहा वि वोच्छेओ ।
एवं विचित्तिऊणं खामेऊण य तयं सूरिं ॥ ९

*

अत्थि विसाल-निवेसा भूमियलोइण्ण-देवलोग-समा ।
कुसल-जण-संकुला कोसल त्ति लोए पुरी खाया ॥ १०
वंभण-समणातिहि-देव-पूय-परितोसिया जहिं देवा ।
पाडेंति पुक्खलाओ वसुहाराओ कुडुंवेसु ॥ ११
तत्तोच्चयस्स समणस्स अवहिया अविमणा अणन्नमणा ।
पालित्तस्स य गुण-लित्तयस्स मइ-साहसं सुणह ॥ १२
पाययट्ठं च निवइ(?) धम्म-कहं सुणह जइ न दुब्बुद्धी ।
जो धम्मं सुणइ सिवं सो जम-विसयं न पेच्छिहिइ ॥ १३

*

अत्थि समिद्ध-जण-गणो बहु गाम-सहस्स-गोट्ट-संन्निचिओ ।
मगहा नाम जणवओ कहासु परिपायडिय-नामो ॥ १४
निच्चुस्सवाण वासो ववगय परचक्क-चोर-दुब्भक्खो ।
जो सव्व-सम्म-संपय-समण्णिओ विस्सुओ लोए ॥ १५

સંક્ષિપ્ત તરંગવતી કથા (તરંગલોલા)

મંગળ

જરા અને મરણના મગરોથી ભરપૂર એવા દુઃખસમુદ્રને જે સિદ્ધી પાર કરી ગયા છે અને ક્રુવ, અચલ, અનુપમ સુખને પામ્યા છે તે સહુને (પ્રથમ) વંદના કરીને, (પછી) હું વિનયપૂર્વક અંજલિપુટ રચી, મસ્તક નમાવીને સંઘસમુદ્રને વંદન કરું છું— એવો સંઘસમુદ્ર કે જે ગુણ, વિનય, વિજ્ઞાન અને જ્ઞાનના જળથી પરિપૂર્ણ છે. (૧-૨). કલ્યાણ હો સરસ્વતીનું—જે સરસ્વતી સાત સ્વરો અને કાવ્યવચનોનો આવાસ છે, અને જેના ગુણપ્રભાવે, મૃત કવિવરો પણ પોતાના નામથી જીવિત રહે છે. (૩). કલ્યાણ હો વિદ્યત્પરિષદનું—જે પરિષદ કાવ્યસુવર્ણની નિકષણિલા છે, નિપુણ કવિઓની સિદ્ધિભૂમિ છે, અને ગુણદોષની જાણકાર છે. (૪).

સંક્ષેપકારનું પુરોવચન

પાદલિપ્તે (જે) તરંગવતી નામની કથા રચેલી છે, તે વૈચિત્ર્યપૂર્ણ, ઘણા વિસ્તાર-પ્રસ્તારવાળી અને દેશ્ય શબ્દોથી યુક્ત છે. (૫). તેમાં કેટલેક સ્થળે મનોરમ કૃલકો, અન્યત્ર યુગલો અને કાલાપકો, તે અન્યત્ર પદકો (નો પ્રયોગ) છે, જે સામાન્ય (પાઠકો) માટે દુર્બોધ છે. (૬). (આથી કરીને) એ કથા નથી કોઈ (હવે) સાંભળતું, નથી કોઈ કહેતું કે નથી કોઈ તેની વાત પૂછતું : કેવળ વિદ્વદ્ભોગ્ય હોઈને સામાન્ય જન તેને શું કરે ? (૭). (એટલે મેં) પાદલિપ્તસૂરિની ક્ષમા યાચીને, સામાન્ય જનોના હિતમાં—અને, ‘ આ કથાનો કયાંક સર્વથા ઉચ્છેદ થઈ જશે’ (એમ) વિચારીને, તે સૂરિની રચેલી ગાથાઓમાંથી ચયન કરી, દેશ્ય શબ્દો ગાળી નાખી, કથાને સારી રીતે સંક્ષિપ્ત બનાવીને અહીં પ્રસ્તુત કરી છે. (૮-૯).

પ્રસ્તાવના

અંથકાર

વિશાળ વસતિસ્થાનોવાળી અને કુશળ લોકોથી ભરપૂર કોસલા નામે એક લોકવિખ્યાત નગરી હતી—જાણે કે ધરતી ઉપર જોતરો આવેલો દેવલોક ! (૧૦). ત્યાં આહારો, શ્રમણો, અતિથિઓ અને દેવો પુખ્તતા હોવાથી સંતુષ્ટ થયેલા દેવો ત્યાંનાં કુટુંબોમાં પુષ્કળ ધન વરસાવતા હતા. (૧૧). તે નગરીના (રહેવાસી) ગુણુલિપ્ત શ્રમણ પાદલિપ્તની શુદ્ધિનું આ સાહસ તમે અવિક્ષિપ્ત અને અનન્ય ચિત્તે, મનથી સાવધાન થઈને સાંભળો. (૧૨). શુદ્ધિ દૂષિત ન હોય, તે આ પ્રાકૃત કાવ્ય રૂપે રચેલી ધર્મકથા સાંભળો : જે કોઈ કલ્યાણ-કારક ધર્મનું શ્રવણ કરે તે જમલોક જેવામાંથી બચે. (૧૩).

કથાપીઠ

મગધદેશ

મગધ નામે દેશ હતો, ત્યાંના લોકો સમૃદ્ધ હતા. ઘણાં બધાં ગામો અને હજારો ગાંઠોથી તે ભરપૂર હતો. અનેક કથાવાર્તામાં તેના નામની ભારે ખ્યાતિ હતી. (૧૪). તે નિત્ય ઉન્સવોના આવાસરૂપ હતો; પરચકનાં આક્રમણો, ચોરો અને દુકાળથી મુક્ત હતો; બધા જ પ્રકારની સુખસંપત્તિવાળો તે દેશ જગપ્રસિદ્ધ હતો. (૧૫).

तत्थ पुहइए-पहाणं रमणिञ्जुञ्जाण-काणणोववणं ।
 रायगिहं तु (?) पअगा(डा?) मर-नगरं ॥ १६
 तत्थासि कोणिओ नाम विउल-बल-कोस-संपया-जुत्तो ।
 रिउ-जीविआण कालो मित्त-सुकालो पुहइ-पालो ॥ १७
 समर-परक्कम-निज्जिय-अवणाभिय-सयल सत्तु-सामंतो ।
 जिय-सव्व-दोस-पसरो कुल-वंस-विभूसणो सूरो ॥ १८
 तित्थयरस्स भगवओ वीरस्स विलीण-राग-दोसस्स ।
 सो सासणम्मि रत्तो जर-मरण-विमोक्खण-करम्मि ॥ १९
 तस्सासि तथा तणु-जीव-रक्खओ सव्व-पयइ-मण-कंतो ।
 कुल माण-सील-विण्णाण-नाण-जुत्तो नगर-सेट्ठी ॥ २०
 सोहग्गवइ गहवइ व सोमा पिय-दंसणा पिया तस्स ।
 पच्चक्खं धणपालो धणपालो नाम नामेण ॥ २१
 तस्संतियम्मि वसहिम्मि सिद्धि-मग्ग-परिगाहणुञ्जुत्ता ।
 बहु-सिस्सा-परिवारा जिण-वयण-विसारया गणिणी ॥ २२
 क्रोमार-बंधयारी बहुविह-नियमोक्खास तणुयंगी ।
 एक्कारसंग-संपुण्ण-धारिया सुव्वया नाम ॥ २३

*

तिस्सा विणीय विणया सिस्सा पारंतचारिया(?) काइ ।
 लद्धस्य पारणद्धं कय-नियमावस्सया काले ॥ २४
 जिण-वयण-निउण-निच्छिय-सुइ-कलणोड्डिय-समाण-खुड्डीया- ।
 संघाडणण हिंडइ दुक्ख-क्खय-कारणा भिक्खं ॥ २५
 तस-पाण-बीय-हरिए दग-मट्टिय-संकुले विवज्जंती ।
 पाण-दयट्टाय महिं जुग-प्पमाणं निरिक्खंती ॥ २६
 लद्धाविलद्ध-निंदिय-रोस-प्पसाय-समत्था सा (?) ।
 सुत्त विरुद्धे-य घरे लोय विरुद्धे य वज्जंती ॥ २७
 सा किंचि अट्टय-घरं परिवाडी-पडियमइगया अज्जा ।
 धवलब्भ-गण-समूहं व चंदलेहा नहयलंसि ॥ २८
 सा तत्थ अणावाहा ववगथ-तस-पाण-बीय-हरियम्मि ।
 एसण-सोहण-जोग्गे ठायइ य घरंगणुहेसे ॥ २९

*

पेच्छिज्जइ तत्थ ठिया घर मंदिर-किंकीहिं जुवइहिं ।
 सा रूव-विम्हिय-माणसाहिं विप्फारियच्छीहिं ॥ ३०
 दट्टूण तयं ताओ विलयाओ संलवंति सहियाओ ।
 दे धावह अणवज्जं दच्छिह लच्छी-निहं अज्जं ॥ ३१
 बहु-लोय-तणुइएहिं असं-ठविय-लट्ठएहिं अग्गेहिं ।
 पयई-निट्ठहिं संकुचिएहिं केसेहिं सोहंती ॥ ३२

રાજગૃહ નગર

તેમાં રાજગૃહ નામનું પ્રત્યક્ષ અમરાવતી સમું નગર હતું. ધરતી પરનાં નગરોમાં તે મુખ્ય હતું. તેમાં અનેક રમણીય ઉદ્યાનો, વનો અને ઉપવનો હતાં. (૧૬).

કુણ્ડિક રાજ

ત્યાં કુણ્ડિક નામે રાજ હતો. તે વિપુલ સેના અને કૌશથી સંપન્ન હતો. શત્રુઓના જીવિતનો કાળ અને મિત્રો માટે સુકાળ હતો. (૧૭). તેણે યુદ્ધમાં પરાક્રમ કરીને બધા વિપક્ષી સામંતોને હરાવ્યા અને નમાવ્યા હતા. તેણે બધા પ્રકારના અપરાધોને પ્રસરતા રોક્યા હતા. તે પોતાના કુળ અને વંશના આભૂષણરૂપ અને શરવીર હતો. (૧૮). જેમના રાગ અને દ્વેષ વિલીન થઈ ગયા છે તેવા તીર્થાંકર ભગવાન મહાવીરના શાસનમાં તે અનુરક્ત હતો : એ શાસન, જરા અને મરણ્યથી મુક્ત અપાવનારું હતું. (૧૯).

નગરશૈક

તે સમયે ધનપાલ નામે તેનો નગરશૈક હતો, જે સાક્ષાત્ ધનપાલ હતો. તે સૂક્ષ્મ જીવોનો રખવાળ હતો (?); સર્વ પ્રભાજનોનો પ્રીતિપાત્ર હતો; કુલીન, માની, સુશીલ, કલાકુશળ અને જ્ઞાની હતો. તેની પત્ની હતી સોમા—ચંદ્ર જેવી સૌભાગ્ય વાળી અને પ્રિયદર્શન. (૨૦-૨૧).

સુવ્રતા ગણિની

તેના ઉપાશ્રયમાં સુવ્રતા નામે ગણિની હતી; તે સિદ્ધિમાર્ગનો પાર પામવા ઉદ્યત હતી; જિનવચનોમાં વિશારદ હતી; આળસહચારિણી હતી; અનેકવિધ નિયમો અને ઉપવાસોને લીધે તેનું શરીર ક્ષીણ થઈ ગયું હતું. સંપૂર્ણ અગિયાર અંગગ્રંથોને તે જાણતી હતી (?). તેનો શિષ્યાપરિવાર અહોજો હતો. (૨૨-૨૩).

ગોચરીએ નીકળેલી શિષ્યા

તેની કોઈ એક વિનયયુક્ત શિષ્યા પારાંચિક તપને અંતે, જઈનું પારણું કરવા માટે, આવશ્યક અને નિયમ કરીને, યથાસમયે, જિનવચનમાં નિપુણ અને શ્રવણમનનમાં રત એવી સરખેસરખી શિષ્યાઓના સંગાથમાં, દુઃખનો ક્ષય કરવા, નીરસ પદાર્થોની ભિક્ષાચર્યાએ નીકળી. (૨૪-૨૫). જ્યાં ત્રસ જીવો, ખીજ અને વધુ લીલોતરી હોય તેવાં બીની માટીથી ભરપૂર સ્થાનોને ત્યજતી, જીવદયાને કારણે આગળની ચાર હાથ ભૂમિનું નિરીક્ષણ કરતી જતી (૨૬), ભિક્ષા આદરથી મળે કે અનાદરથી, અથવા તે નિંદા, રોષ કે પ્રસન્નતા દેખાડાય—તે પ્રત્યે સમદષ્ટિ રાખતી, અને જે ઘરોને શાસ્ત્રમાં (ભિક્ષા માટે) વળ્ય ગણ્યાં હોય અને જે ઘરો લોક-વિરુદ્ધ હોય તેમને વર્જિત કરતી એવી તે આર્યાએ ગોચરીમાં ક્રમપ્રાપ્ત કોઈક શ્રીમંતના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો—જેમ નભતળમાં રહેલી ચંદ્રલેખા શ્વેત અભ્રપુંજમાં પ્રવેશ કરે તેમ. (૨૭-૨૮). ત્યાં ઘરના આંગણમાં ત્રસ જીવો, ખીજ અને લીલોતરીથી રહિત, દોષમુક્ત અને શુદ્ધ એવા સ્થાને કશી આધા વિના તે ઊભી રહી. (૨૯).

રૂપવણ્ડન

ત્યાં રહેલી તેને, તે મહાત્મ્યની યુવાન દાસીઓ, તેના રૂપથી આશ્ચર્યચકિત થઈને વિસ્ફારિત નેત્રે જોવા લાગી. (૩૦). તેન જોઈને તે સ્ત્રીઓ અંદરોઅંદર એકસાથે ખોલી ઊઠી, ‘ અરે ! ઓ ! દોડો ! દોડો ! તમારે લક્ષ્મીના જેવી અનવચ આયનિ જોવી હોય તો ! વારંવાર લોચ કરવાથી આજ થઈ ગયેલા, અસ્તઅસ્ત, સુંદર અંતભાગવાળા, પ્રકૃતિથી જ સુંવાળા ને વાંકડિયા એવા કેશથી એ શોભી રહી છે. (૩૧-૩૨).

तव किसिय पंडरेणं लावण्णुपेहडेण वयणेणं ।
 धवलब्भ-पुड विणिग्गय-पुण्णिमं चंदं उवहसंती ॥ ३३
 सक्कुलि-देसेसु तणू जुत्त पलत्था य कण्ण-पालीया ।
 कण्णा गुण-संपुण्णा भूसण-सुण्णा वि संछ(प?)ण्णा ॥ ३४
 आभूसणुज्झिण्ण य संघांडे-विणिग्गएण हत्थेण ।
 फेण विणिग्गय नालं वलियं(?) कमलं विलंबंती ॥ ३५

*

तासिं च विम्हियाणं समणी-रूवाहिगार-सदेणं ।
 अह घर-समुद्दवेला तं वेलं निग्गया घरिणी ॥ ३६
 गंभीर-सुस्सरीया पुणक्केरायत्थ(?) सव्वंगी ।
 थोव-महग्घाभरणा धवल-दुकूलुत्तरासंगा ॥ ३७
 ददूण तयं तुदूठा-खुड्डी-सहिय सुजाय-सुन्देरं ।
 निय घर-अंगण देसे मुहुत्त सोहा-करं अज्जं ॥ ३८
 वंदइ य विम्हिय-मणा तं अज्ज सुद्ध चीवराभोगं ।
 मंथिय सिधुस्सा समुदूठियं व फेणोत्थयं लच्छिं ॥ ३९
 खुड्डीए य पणामं घरिणी काऊण विणय-संपुण्णं ।
 विम्हय वियाणियच्छी मयलंछण-सच्छह-च्छायं ॥ ४०
 पेच्छइ अज्जाए मुहं छणं(?) अच्छीहिं कसिण-मज्झेहिं ।
 आलीण-भमर-जुयलं व मज्झ-फुड-वियसियं कमलं ॥ ४१
 सुकुमाल-पाणि-पायं राहिय(?) लच्छि सच्छह अज्जं ।
 सहसा ददूण तयं इणमो घरिणी विचितेइ ॥ ४२
 न य सुविणए न लेप्पे न चित्तकम्मे कहासु य बहूसु ।
 दिट्ठा व सुया व मए अज्जा इव सुंदरा(?) महिला ॥ ४३
 लायण्णेण घडिया का णु हु सोहग्ग मंजरी इणमो ।
 पत्ता व चंद-जोण्हा रूव-गुण-समण्णिया इहइ ॥ ४४
 किं होज्ज पयावइणा इणमो वर-जुवइ-सव्व-सारेण ।
 रूव-गुण-समाउत्ता सव्वायर-निम्मिया सुयणु ॥ ४५
 जइ ताव एरिसं से मुंडिय-भावाए होज्ज लायण्णं ।
 आसी य गिहित्तणए रूव-सिरी केत्तियं मण्णे ॥ ४६
 भूसण-रहिएसु वि किह व ताव जल्ल-मइलेसु अंगेसु ।
 जत्थ ठिया मे दिट्ठी तत्तो न वरज्जइ(?) चलेउ ॥ ४७
 सव्वंगेसु अ-निमिसा पेच्छण-लोला मए सुरूवं ति ।
 लग्गंती लग्गंती कहिचि हिंवाविया(?) दिट्ठी ॥ ४८
 अज्जाए-कंति जुत्ते अणण-सरिसे मण-पासाय-करे ।
 अच्छरसाणं पि भवे मणोरहो एरिसे रूवे ॥ ४९
 मोत्तूण ण पउम वण-संडं(?) गहिय-नेवच्छा ।
 घरमइगया भगवई दाण-गुण-पडोच्चया लच्छी ॥ ५०

તેનું તપથી કૃશ અને પાંદુર વદન તેના સભર લાવણ્યને લીધે, ધવલ અબ્રસપુટમાંથી બહાર નીકળેલા પૂનમના ચંદ્રનો ઉપહાસ કરે છે. (૩૩). પાતળા, વળાંક વાળા, જોડાયેલા અને વળેલા, રૂપાળી બૂટવાળા, પૂરેપૂરા લક્ષણયુક્ત તેના કાન આભૂષણરહિત હોવા છતાં સંપન્ન (?) છે. (૩૪). ઉત્તરીયમાંથી બહાર નીકળેલા તેનો નિરાભરણ હાથ ક્ષીણમાંથી બહાર નીકળેલ નાળવાળા, વાંકા વળેલા કમળનું વિડંબન કરી રહ્યો છે.' (૩૫).

ગૃહસ્વામિનીનો વિદ્મયભાવ

વિસ્મિત થયેલી તે સ્ત્રીઓના શ્રમણીની રૂપપ્રશંસાના ઉદ્દગારોથી તે ગૃહની મર્યાદાવેળ સમી ગૃહિણી તે વેળા બહાર આવી. (૩૬). તેનો સ્વર ગંભીર અને મીઠો હતો... સર્વાંગે પ્રશસ્ત... (?); તેણે થોડાંક પણ મૂલ્યવાન આભરણ પહેયાં હતાં અને શ્વેત દુકૂલનો ઉત્તરાસંગ કરેલો હતો. (૩૭).

અભિન્નત સૌંદર્યાવાળી તે આર્યાને ચેલીઓની સાથે પોતાના ધરના આંગણાને ઘડીક સોહામણો કરતી નિહાળીને તે પ્રસન્ન થઈ. (૩૮). નિર્મળ ચીવર ધારણુ કરેલી તે આર્યાને, જાણે કે તે મંથન કરેલાં સિંધુમાંથી બહાર આવેલી અને તેથી ક્ષીણથી આવૃત એવી લક્ષ્મી હોય તેમ તેણે વિસ્મિત ચિત્તે વંદના કરી. (૩૯). ચેલીઓને પણ વિનયપૂર્વક પ્રણામ કરીને ગૃહિણી તે આર્યાનું ચંદ્રમાની કાંતિ ધરતું મુખ આશ્ચર્ય-ચકિત નેત્રે એક ક્ષણુ જોઈ રહી; કાળી કીકીવાળી આંખોને લીધે, તે મુખ, પૂર્ણ વિકસિત અને વચ્ચે રહેલા ભ્રમરયુગલવાળા કમળ સમું શોભતુ હતું. (૪૦-૪૧). કોમળ હાથ અને ચરણુવાળી, લક્ષ્મી સમી તે આર્યાને એકાએક જોઈને તે ગૃહિણી આમ વિચારવા લાગી (૪૨) :

મેં આના જેવી સુંદરીને સ્વપ્નમાં કે શિલ્પમાં કે ચિત્રમાં કે કથાઓમાં નથી જોઈ કે નથી કદી સાંભળી. (૪૩). લાવણ્યથી ઘડેલી આ તે કઈ સૌભાગ્યમંજરી હશે ! અથવા તે રૂપગુણથી યુક્ત એવી ચંદ્રની જ્યોત્સ્ના જ અહીં પધારી છે ! (૪૪). શું પ્રજ્ઞપતિએ બધી ઉત્તમ તરુણીઓના રૂપ અને ગુણનો સારભાગ લઈને પોતાની પૂરી કળાથી આ સુંદરીનું નિર્માણુ કર્યું હશે ? જે સુંડિત અવસ્થામાં પણ તેનું આવું લાવણ્ય હોય, તે અહો ! ગાહસ્થ-ભાવમાં તે તેની રૂપશ્રી કેવી હશે ! (૪૬). તેનાં આભૂષણુ વિનાનાં અને મળથી મલિન અંગો પર પણ જ્યાં મારી દષ્ટિ કરી છે ત્યાંથી તે ખસી જ શકતી નથી ! (૪૭). પ્રત્યેક અંગમાં, 'આ અતિશય રૂપાળું છે' એવા ભાવથી ચોંટી રહેતી, જોવાની લાલસાવાળી મારી અનિમિષ દષ્ટિ મેં ક્યય પણ સ્થિર ન કરી. (૪૮). આર્યાના અસામાન્ય કાંતિવાળા અને મનને પ્રસન્નતાથી ભરી દેતા રૂપનો તે અપ્સરાઓને પણ મનોરથ થાય ! (૪૯). મને લાગે છે કે દાનના ગુણથી આકર્ષાઈને સાક્ષાત્ ભગવતી લક્ષ્મી જ કમળવન તણ, સાધ્વીનો વેશ ધરીને મારે ઘરે પધારી છે. (૫૦).

लोमे [इ]य प्पडिस्सुइ सव्वा किर देवया अनिमिस त्ति ।
 अ-व्वाय-मल्ल-दामा अरयंवर...देवीरा (?) ॥५१
 जइ वि विकुरुव्वमाणा करंति नाणाविहाणि रूवाणि ।
 तह वि किर तेसि नयणा हवंति निमिसुम्मिसण-हीणा ॥५२
 जह से रयावकिण्णा पाया निमिसंति लोयणाइं च ।
 एएण कारणेणं न हु देवी माणुसी एसा ॥५३
 अह्वा किं मे इय संसएण पुच्छामि णं उवाएणं ।
 हत्थिम्मि दिस्समाणे कीस पयाइं विमग्गामि ॥५४
 एवं कयभिप्पाया तीसे रूव-गुण-कोउहल्लेण ।
 विम्हय-पुलइय-सत्ता सा घरिणी भणइ तं अज्जं ॥५५
 देह पसीयह अज्जा जइ दे नत्थि नियमस्स उवरोहो ।
 होउ सुहस्स पवित्ति धम्मकहं मे परिकहेह ॥५६

❀

तो भणइ एव भणिया अज्जा नत्थेत्थ कोइ उवरोहो ।
 सव्व-जगज्जीव-हियं धम्मं उवसाहमाणस्स ॥५७
 दो किर पूय-प्पावा दो च्चिय पावंति एत्थ किर पुण्णं ।
 जो सुणइ जो य साहइ अ-विहिंसा-लक्खणं धम्मं ॥५८
 निक्खित्त-सत्थ-वेरो जं होइ निसामओ मुहुत्तमावि ।
 सोऊण जं च गिण्हइ नियमं कहगस्स सो लभो ॥५९
 धम्म-कहगो य इयरं अप्पाणं च भव-सागरोधाओ ।
 तारेइ साहमाणो अ-विहिंसा-लक्खणं धम्मं ॥६०
 एएण कारणेणं धम्मो उवसाहिउं पसत्थो त्ति ।
 तं सुणह अणण-मणा जं नाहं तं कहेहामि ॥६१
 बंति य करयल-तालं देंतीओ ताउ एकमेकस्स ।
 सव्वाओ विलयाओ तं अज्जं पेच्छण-मणाओ ॥६२
 संपाइय-कामह्हे अज्जा-रूवमइयस्स अमयस्स ।
 अणिमिस-दिट्ठी पोइठ(?) इमीहिं अच्छीहिं पेच्छामो ॥६३
 घरिणीए वि य अभिवंदिऊण खुड्डी(?) तीए सह अज्जा ।
 लद्धम्मि उवट्ठाणम्मि एत(?)फा)सुए आसणे तत्थ ॥६४
 ताओ वि मुइय-मणाउ अज्जं तह वंदिऊण विणएण ।
 कोट्टिम-तले विलयाउ घरीणीए समं निविट्ठाओ ॥६५
 फुड-विसयक्खर-संपाइयाए सज्जाय-करण-लहुयाए ।
 भणिइए सा सुभणियाए कण्ण-मण-रसायण-निभाए ॥६६
 तो साहिउं पयत्ता सव्व-जग-सुहवहं जिणाणुमयं ।
 जर-मरण-रोग-जम्भग-संसार विणासणं अज्जा ॥६७
 सण्णाण-दंसगाइं पंच-महव्वय-मयं विणय-मूलं ।
 तव-संजम-पडिपुण्णं अपरिमिय-सुह-प्फलं धम्मं ॥६८

❀

પણ લોકોમાં કિંવદંતી છે કે દેવતામાત્ર અનિમિષ હોય, તેમની ફૂલમાળા કદી કરમાય નહીં, અને તેમનાં વસ્ત્રોને રજ ન લાગે. (૫૧). વિકૃત્વણાશક્તિથી તેઓ નાનાવિધ રૂપો ધારણ કરે ત્યારે પણ, કહે છે કે તેમનાં નેત્ર ઉન્મેષ વિનાનાં હોય છે. (૫૨). પરંતુ આનાં ચરણ તો ધૂળવાળાં છે, અને લોચન પણ ઉઘાડમીંચ થાય છે. માટે આ દેવી નહીં, પણ માનવી છે. (૫૩). અથવા તો મારે આવી શંકાઓ શું કામ કરવી? એને જ કોઈ નિમિત્તે પૂછી જોઉં—હાથી નજરે દેખાતો હોય ત્યાં પછી તેનાં પગલાં શું કામ શોધવા જાઉં? (૫૪).

એ પ્રમાણે મનથી ઠરાવીને તે આર્યાના રૂપ અને ગુણના કુતૂહલ અને વિસ્મયથી પુલકિત ગાત્રવાળી તે ગૃહિણીએ તેને કહ્યું (૫૫), ‘આવ, આર્યા, તું કૃપા કર : જો તારા ધર્મને બાધા ન આવતી હોય તો, અને શુભપ્રવૃત્તિ થતી હોય તો મને ધર્મકથા કહે.’ (૫૬).

ધર્મકથાનો મહિમા

આ પ્રમાણે કહેવાતાં તે આર્યા બોલી, ‘જગતના સર્વ જીવોને હિતકર એવો ધર્મ કહેવામાં કશી બાધા નથી હોતી. (૫૭). જે અહિંસલક્ષણુ ધર્મ સાંભળે છે તથા જે કહે છે તે બંનેનાં પાપ ધોવાઈ જાય છે અને તેઓ પુણ્ય પામે છે. (૫૮). શ્રીતા ધડીક પણ બધો વેરભાવ તજી દે અને ધર્મકથા સાંભળીને નિયમ ગ્રહણ કરે તેનું શ્રેય કથા કહેનારને મળે છે. (૫૯). અહિંસાલક્ષણુ ધર્મ કહેનાર પોતાને તથા સાંભળનારને ભવસાગરના પ્રવાહ-માંથી તારે છે. (૬૦). આથી ધર્મકથા કહેવી એ પ્રશસ્ત છે. તો જે કોઈ હું બાણું છું તે હું કહીશ, તમે એકાગ્ર ચિત્તે સાંભળો.’ (૬૧).

એટલે તે આર્યાને નિહાળતી પેલી બધી સ્ત્રીઓ એકમેકને હાથતાળી દેતી બોલવા લાગી (૬૨), ‘અમારી મનકામના પૂરી થઈ : આ રૂપસ્વિની આર્યાને અમે આ નેત્રો વડે અનિમિષ દષ્ટિથી જોયાં કરીશું.’ (૬૩). ગૃહિણીએ પણ અભિવાદન કરીને ચેલીઓ સહિત આર્યાને આસન આપ્યું. (૬૪). પેલી સ્ત્રીઓ પણ મનથી રાજી થઈને અને આર્યાને નિનયપૂર્વક વંદીને ગૃહિણીની પાસે બોંચ પર એસી ગઈ. (૬૫).

એટલે, સ્ફુટ શબ્દ અને અર્થવાળી, સજ્ઞાય કરવાથી લાઘવવાળી, સુભાષિતાને લીધે કાન અને મનને રસાયણરૂપ એવી ઉક્તિઓ વડે આર્યા જિનમાન્ય ધર્મ કહેવા લાગી— જે ધર્મ જરા, રોગ, જન્મ, મરણ ને સંસારનો અંત લાવનાર હતો, સર્વ જગતને સુખાવહ હતો, જ્ઞાન, દર્શન, વિનય, તપ, સંયમ અને પાંચ મહાવ્રતોથી યુક્ત હતો, અપાર સુખનું ફળ આપનાર હતો. (૬૬-૬૮).

अह रूव-विम्बिह्य-मई नाऊण कहाए अंतरं भणइ ।
 घरिणी कयंजलिउडा संजम-नियमुज्जयं अज्जं ॥६९
 होउ सुओ मे धम्मो इणमवरं ता पसीय कहेहि ।
 जमिणं भणामि भयवइ तं सुव्वउ मह पसेऊण ॥७०
 रूवालोयण-सुहयाई अज्ज जायाई मज्झ नयणाई ।
 सवणां उण उत्तम्मंति तुम्ह-उप्पत्ति-सवणम्मि ॥७१
 किं नामस्स य पिउणो अमयमइय वुट्ठि-सण्णिहा तं सि ।
 कोत्थुह-मणी व हरिणो हिययं आणंदियं कुणसि ॥७२
 भुवणस्स वंदणीया वेहायसं सव्व(?) विमल-जोण्हाए ।
 जणणी जणणी काणि उ नामम्मि य अक्खराणेत्थ ॥७३
 किं च सुहं अणुभूयं नियय-घरे पइ-घरे तुमे अज्जा ।
 केण व दुक्खेण इमा गहिया अइ-दुक्करा वज्जा ॥७४
 इच्छामि जाणिउं जे एयं सव्वं अहाणुपुव्वीए ।
 दोसो य न कायव्वो गम्मंतेणं अ गमणम्मि ॥७५
 महिला-रयणस्स नईण साहुणो × × × सव्वस्स(?) ।
 नो किर लहिउं जुत्तो पभवो त्ति सुई चरइ लोए ॥७६
 एयं पि जाणमाणा धम्मिय-जण-परिभवो न जुत्तो त्ति ।
 तुह रूव-विम्बिह्य-मणा पुच्छामि तुमं अह रसेण ॥७७
 तो भणइ एव भणिया दुक्खं किर साहिउं इमं घरिणि ।
 एस अणत्था-दंडो नहि जुज्जइ सेविउं अम्हं ॥७८
 पुव्व-कय-पुव्व-कीलिय-सुहाणि गिहवास-समणुभूआणि ।
 सावज्जाणि न जुत्तं मगसा वि किणो(?) उदीरेउं ॥७९
 अह पुण संसार-दुगुंछणं ति अहरिस-पओस-मज्झत्थं ।
 तं सुणह कहेहं भे कम्म-विवाग-प्फलं निययं ॥८०
 इय भणियम्मि तुट्ठा घरिणी ताओ य पवर-विलयाओ ।
 सोयव्वउच्छि(?)च्छु)याओ अज्जं वंदंति सव्वाओ ॥८१
 अह ताहिं पुच्छिया सा समणी साहेइं पुव्व-भव-जणियं ।
 कम्म-विवागं सव्वं तासिं विलयाण सव्वासिं ॥८२
 इइही गारव-रहिया मज्झत्था तत्थिमं भणइ अज्जा ।
 धम्मैक्क-दिण्ण-दिट्ठी सरस्सई चैव पच्चक्खा ॥८३
 जं च मए अणुभूअं जं च सुयं जं च संभरे घरिणि ।
 थोवुच्चएण एयं सुण वण्णेहं समासेण ॥८४
 जा भणइ मंगुलं मंगुलं ति लट्ठं च भणइ लट्ठं ति ।
 सव्भावे भणंते न होइ निंदा पसंसा वा ॥८५

આત્મકથા કહેવાની આર્યાને વિનંતી અને તેનો સ્વીકાર

તે પછી તેના રૂપથી વિસ્મિત અનેલી ગૃહિણી, ધર્મકથામાં વચ્ચે પડેલો આંતરો ધ્યાનમાં રાખીને, સંયમ અને નિયમમાં તત્પર એવી તે આર્યાને હાથ જોડી કહેવા લાગી (૬૯), 'વારુ, ધર્મકથા તો મેં સાંભળી. હવે તું કૃપા કરીને આ બીજું પણ કહી સંભળાવ. હે ભગવતી, મારા પર કૃપા કરીને હું જે કહું છું તે સાંભળજો. (૭૦).

આજે મારાં નયનો તો તારું રૂપ જોઈને ઘન્ય બની ગયાં, પણ તમારી ઉત્પત્તિ-કથા સાંભળવા આ મારા કાન ઝંપી રહ્યા છે. (૭૧). કયું નામ ધરવતા પિતાને માટે તું અમીટૃષ્ટિ સમી હતી, અને જેમ કૌસ્તુભમણિ હરિનું, તેમ તું તેનું હૃદય આનંદિત કરતી હતી? (૭૨). નિર્માણ જ્યોત્સ્નાની જનની સમી જગદ્વંદ તારી જનનીના કયા નામાક્ષર હતા? (૭૩). આર્યા, તમે પોતાને ધરે તેમ જ પતિને ધરે કેવું સુખ ભોગવ્યું? અથવા તો શા દુઃખે આ અતિ દુષ્કર પ્રવ્રજ્યા લીધી? (૭૪)—આ બધું હું કમશઃ જાણુવા ઇચ્છું છું. પણ આમાં અગત્યમાં ગમન કરવાનો દોષ રખે થાય. (૭૫). લોકોમાં કહેવત છે કે નારીસ્તનું, નદીનું તેમ જ સાધુનું મૂળ ન શોધવું (૭૬). વળી ધાર્મિક જનનો પરિભવ કરવો ઉચિત નથી એ પણ હું જાણું છું ને છતાં પણ તારા રૂપથી ચકિત થઈને કુતૂહલથી તને પૂછું છું.' (૭૭).

એ પ્રમાણે કહેવાતાં આર્યા બોલી, 'ગૃહિણી, એ બધું કહેવું કઠિન મનાયું છે : એ અનર્થદંડનું સેવન કરવું અમારે માટે ઉચિત નથી. ધરવાસમાં ભોગવેલાં સુખો, પૂર્વનાં કૃત્યો અને ક્રીડાઓ, પાપયુક્ત હોઈને તેમને મનમાં લાવવાં પણ યોગ્ય નથી, તો વાણીથી કહેવાની તો વાત જ કેવી? (૭૮). છતાં પણ તે સંસાર પ્રત્યે જુગુપ્સા જન્માવી શકે તેમ હોવાથી, હું રાગદ્વેષથી મુક્ત રહી મધ્યસ્થભાવે તે કહીશ, તો તમે મારા કર્મવિપાકનું ફળ સાંભળો.' (૮૦).

એ પ્રમાણે તેણે કહ્યું એટલે તે ગૃહિણી તથા અન્ય રમણીઓ રાજી રાજી થઈ ગઈ, અને શ્રવણાતુર બનીને તે સૌએ આર્યાને વંદન કર્યાં. (૮૧). આ રીતે તેમના પૂછવાથી તે શ્રમણી તે બધી સ્ત્રીઓને પોતાના પૂર્વભવનાં કર્મના વિપાકરૂપ બધી કથા કહેવા લાગી. (૮૨). ઋદ્ધિ અને ગૌરવ રહિત થઈને, ધર્મમાં જ દૃષ્ટિ રાખીને, મધ્યસ્થભાવે, પ્રત્યક્ષ સરસ્વતી સમી આર્યા આ પ્રમાણે બોલી (૮૩): હે ગૃહિણી, જે કાંઈ મેં અનુભવ્યું છે, જે કાંઈ મેં સાંભળ્યું છે અને જે કાંઈ મને સાંભરે છે તેમાંથી થોડુંક પસંદ કરીને હું સંક્ષેપમાં વર્ણવું છું, તો તું સાંભળ. (૮૪). જ્યાંસુધી ખરાબને ખરાબ અને સારાને સારું કહીએ—યથાર્થ વાત કરીએ ત્યાં સુધી તેમાં નિંદા કે પ્રશંસા(નો દોષ) આવતો નથી. (૮૫)

इह अत्थि भरहवासे मज्झिम-खंडम्मि मज्झदेसम्मि ।
 वच्छा नाम जणवओ रम्मो जो सव्व-गुण-कलिओ ॥८६
 रयणाण उच्चवो [जो] समागमो आगम-प्पहाणाणं ।
 आई मज्जायाणं खेत्तं धम्मत्थ-कामाणं ॥८७
 सोक्खं व पत्थणिज्जो छेय-जण-विणिच्छउ व्व रमणिज्जो ।
 निव्वाणं पिव वासो धम्मो व्व कओ जहा सफलो ॥८८
 पुर-वर-जण-कोलंबी तत्थ पुरी देवलोय-वेलंबी ।
 सव्व-जण-मणालंबी कोसंबी नाम नामेण ॥८९
 सा मज्झदेस लच्छी उवमाणं अण्ण-रायनगराणं ।
 ललिय-समिद्ध-जण-निही-रुंदी जउणा-नदी-तीरे ॥९०

❀

तत्थ य अपरिमिय-बलो समर-परक्कम-पयाव-विवखाओ ।
 नामेण उदयणो नाम साहु-जण-वच्छलो राया ॥९१
 मित्त-जण-सोक्ख-रूक्खो सत्तु-वण-द्वो जसस्स आवासो ।
 भडवग्ग-समाउलो सग्घो ॥९२
 कंतीए पुण्ण-चंदो सरेण हंसो गईए नर-सीहो ।
 हेहय-कुलम्मि जाओ हय-गय-रह जोह-पउरम्मि ॥९३
 जस्स य वासवदत्ता उत्तम-कुल-सील-रूव-संजुत्ती ।
 महिला-गुण-संपत्ती पत्ती रइ-सोक्ख-संपत्ती ॥९४

❀

तस्सत्थि नगर-सिद्धी वयंसओ उसहसेणओ नाम ।
 नेगम-पढमासणिओ पासणिओ सव्व-कज्जेसु ॥९५
 निउणत्थसत्थ-परमत्थ-जाणओ सव्व-सत्थ-निम्माओ ।
 निहसो पुरिस-गुणाणं ववहारोणं च सव्वेसि ॥९६
 सोम्मो य गुणावासो भिय-महुर-पसत्थ-काल-संलावी ।
 थिय-मज्जाय-चरित्तो उक्कड-ववहार-ववहारी ॥९७
 सम्महंसण-सुविसुद्ध-बुद्धि-निसंसंकिओ पवयणम्मि ।
 जिण-वयण-सावओ सो मोक्ख-सुई-पंथ पडिवण्णो ॥९८
 सावय-गुणाण नियरो आहारो नाण-दंसण-वयाणं ।
 बंध-पमोक्ख-विहण्णू जीवाजीवे कयाभिगमो ॥९९
 विणयम्मि रयणोक्ख(?) निज्जर-विवेय-संवर(?) महत्थवी ।
 एच्छाइ पुण्णापुण्ण-विहण्णू(?) सील-व्वय-तुंग-पागारो ॥१००
 कुल-वंसस्स पदीवो निच्चं पयइ-जण-दीण-सीय-घरो ।
 जो लच्छि मज्झिम-घरो गुण-रयण-सिरी-घरो धीरो ॥१०१

❀

કથામુખ

વત્સદેશ

ભારતવર્ષના મધ્યમાં ખંડમાં વત્સ નામનો રમ્ય અને સર્વગુણસંપન્ન જનપદ છે. (૮૬)—રત્નોનું ઉદ્ભવસ્થાન, મોટા મોટા જાણકારોનું સમાગમસ્થાન, મર્યાદાઓનું આદિસ્થાન, ધર્મ, અર્થ અને કામનું ઉત્પત્તિક્ષેત્ર (૮૭); સુખના જેવો પ્રાર્થનીય, વિદ્યોધાના નિર્ણય જેવો રમણીય, નિર્વાણના જેવો વાસયોગ્ય, અને ધર્મપાલનના જેવો ફલપ્રદ. (૮૮).

કૌશાંબીનગરી

તેમાં છે નગરી નામે કૌશાંબી—જાણે કે ઉત્તમ નગરજનોનું વાસભવન (?), દેવલોકનું વિડંબન, જનગણમનનું આલંબન (૮૯). મધ્યદેશની લક્ષ્મી શી, અન્ય રાજધાનીઓના આદર્શરૂપ, લલિત અને સમૃદ્ધ જનસમૂહ વાળી, તે યમુનાનદીને તીરે વિસ્તરી હતી. (૯૦).

ઉદયન રાજા

ત્યાં ઉદયન નામનો સજ્જનવત્સલ રાજા હતો. તેનું બળ અપરિમિત હતું, યુદ્ધમાં તેના પરાક્રમ અને પ્રતાપની ખ્યાતિ હતી (૯૧); તે મિત્રોનું કલ્પવૃક્ષ, શત્રુવત્તો દાવાનળ, કીર્તિનો આવાસ...હતો; સુભટસમૂહથી વીંટળાયેલો અને સ્વાધ્ય હતો. (૯૨). તે કાંતિમાં જાણે પૂર્ણચંદ્ર, સ્વરમાં જાણે હંસ, ગતિમાં જાણે નરસિંહ હતો. અશ્વ, ગજ, રથ અને સુભટ (એમ ચતુરંગ સેના)ની પ્રચુરતા વાળા હૈહયકુળમાં તે જન્મ્યો હતો. (૯૩). ઉત્તમ કુળ, શીલ અને રૂપવાળી વાસવદત્તા હતી તેની પત્ની—જાણે સર્વ મહિલાગુણોની સંપત્તિ, જાણે રતિસુખની સંપ્રાપ્તિ. (૯૪).

નગરશેઠ

શ્રેષ્ઠીઓની શ્રેણીમાં જેનું આસન પ્રથમ રહેતું તેવો નગરશ્રેષ્ઠી ઋષભસેન તેના મિત્ર અને સર્વકાર્યમાં સાક્ષી હતો. (૯૫). તે અર્થશાસ્ત્રમાં નિપુણ અને તેના તાત્પર્યનો જાણકાર હતો; અન્ય સર્વ શાસ્ત્રોમાં પણ તે નિષ્ણાત હતો; અથા પુરુષગુણો અને વ્યવહારોના તે નિકષરૂપ હતો. (૯૬). તે સૌમ્ય, ગુણોનો આવાસ, મિત્ર, મધુર, પ્રશસ્ત અને સમયોચિત ઘોલનારો, મર્યાદાયુક્ત આરિચ્ચવાળો અને વિસ્તીર્ણ વેપારવજુળ વાળો હતો. (૯૭). સમ્યગ્દર્શન વડે તેની બુદ્ધિ વિશુદ્ધ થયેલી હતી; પ્રવચનમાં તે સંશયરહિત શ્રદ્ધા વાળો હતો; જ્ઞાનવચનનો શ્રાવક અને શુચિ મોક્ષમાર્ગને અનુસરનારો હતો. (૯૮). તે શ્રાવકમુણોના નિધિ સમો હતો; જ્ઞાન, દર્શન અને વ્રતોનો આધાર હતો; અંધ અને મોક્ષના વિધાનનો જાણકાર હતો; જીવ અને અજીવનું તેને જ્ઞાન હતું. (૯૯). તે વિનયમાં દત્તચિત્ત (?), નિર્જર, સંવર અને વિવિકનો અર્થ પ્રશંસક, પુણ્ય અને પાપની વિધિનો જાણકાર અને શીલવ્રતના ઉત્તુંગ પ્રાકાર સમો હતો. (૧૦૦). તે પોતાના કુળ અને વંશનો દીપક, પ્રજાજનો અને દીનદુઃખીનું શીતગૃહ, લક્ષ્મીનો મધ્યાવાસ, ગુણરત્નોનો ભંડાર તથા ધીર હતો. (૧૦૧).

तस्स(?) य बालिया हं ओयाइय लद्धिया पिया घरिणि ।
 अट्टण्ह पुत्तार्ण मग्गेण कणेट्टिया जाया ॥१०२
 सुह-वड्ढियाए य गए अविमाणिय-दोहलाए किर काले ।
 सीह-सुइणम्मि जाया सु-परिग्गहिया य धाईहिं ॥१०३
 तो मित्त-बंधवारणं जाओ अच्चंत किर पमोओ त्ति ।
 वद्धावणयं च कयं मह जम्मे अम्म-ताएहिं ॥१०४
 सध्वं च जाय-कम्मं कयं किर महं जहाणुपुव्वीए ।
 नानं च बंधवा मे पिउणो सोऊण कासी य ॥१०५
 इणमो पवारयएयभियं(?) तरंग-भंगाउलाए जउणाए ।
 ओयाइएण दिण्णा तो होउ तरंगवइय त्ति ॥१०६
 मुट्ठी-बंधण-सीला आयासं पायएहि णोहंति ।
 उत्थला किर सयणे उत्ताणय-सज्जिरी अच्चं ॥१०७
 तो अंक-खीर-धाई-जणेण कीडंतरेण केणं पि ।
 रंगाविया अहं किर नाणा-मणि-कोट्टिम-तलेसु ॥१०८
 खेहणया किर मज्झं घरिणी सोवणिणया खिणिक्खिणिया ।
 अफ्फोडण-वज्जं किर कणय-घण-फडक्कया आसि ॥१०९
 निच्चं पहसिय-मुइया 'इओ इओ एहि' बंधव-जणस्स ।
 अंकेसु रमंती किर करेमि हासुल्लए बहुए ॥११०
 अणुसिरि(?) कयाओ किर मए जणस्स अच्छी-सुहत्थ-सण्णाओ ।
 मम्मण-महुर-पलावे तत्थ य भ(?)णिया करेमि अहं ॥१११
 अंक-परंपर-वूढा अम्मा पिइ-भाइ-सयण-वग्गेणं ।
 कालंतरेण केण-इ चंक्रमिउमह पवत्ता मि ॥११२
 अव्वत्तय-मंजुलयं अकलियं(?) 'तातओ' त्ति जंपंती ।
 बंधव-जणस्स पीइं पीवरतरियं किर करेमि ॥११३
 निव्वत्त-चोल-कम्मा चेडीया-चक्कवाल-परिकिण्णा ।
 हिंडामि जहिच्छाए...पयईहिं मे कहिये ॥११४
 कणयमय-पुत्त-धीउल्लएहिं(?) पंसु-घरउल्लएहिं य रमासि ।
 सहिया-यणेण सहिया बालय-केलि अणुभवामि ॥११५
 गव्वमट्टमम्मि वरिसे अह मे बुद्धि-चउच्चिहोवेया ।
 आणीया आयरिया कला गुण-विसारया धीरा ॥११६
 लेह गणियं रूवं आलेक्खं गीय-वाइयं नट्टं ।
 पत्तच्छेज्जं पुक्खर-गयं च कम्मसो य गिण्हामि ॥११७
 निउणं च पुफ्फ-जोणं निउणं तह गंध-जुत्ति-सत्थं च ।
 विविहा अभिरमणीया कालेण कलाओ गहियाओ ॥११८
 कण्णा चैव सकण्णा कया मि अमिओवम-जिण-मयम्मि ।
 पिउणा सावग-धम्मं कुल-धम्मममुंचमाणेणं ॥११९

તરંગવતીનો જન્મ, અચપણ, તારુણ્ય

તરંગવતીનો જન્મ

હે ગૃહસ્વામિની, હું તેની પ્રિય પુત્રી તરીકે જન્મી હતી; આઠ પુત્રોની પછી માનતાથી પ્રાપ્ત થયેલી હું સૌથી નાની હતી. (૧૦૨). કહે છે કે મારી માતાની સગર્ભાવસ્થા (?) સુખપૂર્વક અને દોહદની પૂર્તિ સાથે વીતતાં, સિંહના સ્વપ્નદર્શનપૂર્વક મારો જન્મ થયો અને ધાત્રીઓએ મારી પૂરતી સંભાળ લીધી. (૧૦૩). મિત્રો અને બાંધવોને, કહે છે કે અત્યંત આનંદ થયો અને મારાં માતાપિતાએ વધામણી કરી. (૧૦૪). યથાક્રમે માટું બધુંજે જાતકર્મ પણ્ય કહે છે કે કરવામાં આવ્યું, તથા પિતાજી સાથે વિચાર કરીને મારા ભાઈઓએ માટું નામ પાડ્યું (૧૦૫)—‘જળસમૂહે સમર (?)’, અને ભંચુર તરંગે વ્યાપ્ત એવી યમુનાએ, માનતાથી (પ્રસન્ન થઈને) આ દીધી, તેથી આતું નામ ‘‘તરંગવતી’’ હો.’ (૧૦૬).

અચપણ

કહે છે કે હું મૂઠી બીડી રાખતી, અવકાશમાં પગ ઉછાળતી, અને પથારીમાં ચત્તી સૂતી હોઉં તેમાંથી બચતીને બાંધી થઈ જતી. (૧૦૭). તે પછી કહે છે કે અંકવાત્રી અને ક્ષીરધાત્રીએ એક વાર રમાડતાં રમાડતાં મને વિવિધ મણિમય છોયાંધ બોંય પર પેટે ખસતાં શીખવ્યું. (૧૦૮). હે ગૃહિણી, મારા માટે કહે છે કે રમકડાંમાં સોનાની ખંજરી અને વગાડવાના ધૂધરાને સોનાના ઘણા લખોટા (?) હતા. (૧૦૯). હંમેશાં પ્રસન્ન અને હસમુખી, ‘અહીં, અહીં આવ’ (એમ બોલતા) ભાઈઓના ખોળામાં ખેલતી હું, કહે છે કે વારંવાર ખિલખિલ હસી બેસતી. (૧૧૦). લોકોના અનુકરણમાં કહે છે કે હું આંખ અને હાથથી ચેષ્ટાઓ કરતી અને મને બોલાવતાં સારે હું અરપણ, મધુરા ઉદ્દગાર કાઢતી. (૧૧૧). માતાપિતા, ભાઈઓ અને સ્વજનોના એક ખોળામાંથી બીજા ખોળામાં બાંચકી લેવાતી હું થોડોક સમય જતાં ડગલાં માંડવા લાગી. (૧૧૨). વલુસમજ્યે અરપણ અને મધુર ‘તાતા’ એમ બોલતી હું બાંધવોની પ્રીતિને કહે છે કે વધુ ગાઢ કરતી હતી. (૧૧૩). ચૂડાકર્મને સંસ્કાર બજવાઈ જતાં, હું દાસીઓના જૂથથી વીંટળાઈ યથેચ્છ હરતીફરતી એમ લોકોએ મને કહ્યું છે (?) (૧૧૪). સોનાની ઢીંગલીઓથી ને રેતીનાં ઘોલકાં કરીને હું રમતી (અને એમ) સહિયરોના સાથમાં મેં બાળકીડા માણી. (૧૧૫).

વિદ્યાભ્યાસ

પછી ગર્ભાવસ્થાથી આઠમે વરસે મારે માટે ચાર પ્રકારની શુદ્ધિવાળા, કળાવિશારદ, અને ધીર પ્રકૃતિના આચાર્યો લાવવામાં આવ્યા. (૧૧૬). (તેમની પાસેથી) મેં લેખન, ગણિત, રૂપકર્મ, આલેખ્ય, ગીત, વાદ્ય, નાટ્ય, પત્રલેહ, પુસ્કરગત—(એ કળાઓ) કમશ્ચઃ ગ્રહણ કરી. (૧૧૭). મેં પુષ્પપરીક્ષામાં તથા ગંધયુક્તિમાં નિપુણતા પ્રાપ્ત કરી. (આમ) કાળક્રમે મેં વિવિધ લલિતકળાઓ ગ્રહણ કરી: (૧૧૮). અમારા કુળધર્મ શ્રાવકધર્મને અનુસરતા મારા પિતાજીએ અમૃતતુલ્ય જિનમતમાં મને તેમની કન્યાને નિપુણ કરી (૧૧૯).

नयरीए जे पहाणा पवयणिया वायया पवयणस्स ।
 पिउणा आणीया मे पवयण-सारं उवलभामि ॥१२०
 पंच य अणुव्वयाइं गुणव्वयाइं च तिण्णि ते मज्झ ।
 चत्तारि य सिक्खाओ देसंति जहाणुपुव्वीए ॥१२१

❀

त काम-कय-पमोयं साभाविय-मंडणं सरीरस्स ।
 बालत्तणयं रावण(?) पत्ता हं जोव्वणं घरिणि ॥१२२
 बहुया किर तत्थ महं सुण्हं थेरा य धू(?पू)इआ अड्ढा ।
 देसावयंस-भूया कुडुंबिणो जायया णंते (? एंति) ॥१२३
 तो किर ते पडिसेहइ उवाय-पुव्वमणुवत्तगो ताओ ।
 कुल-सील-रुव-सरिसं मज्झ किर वरं अपेच्छंतो ॥१२४
 सोऊण समुल्लावं सारसिया नाम चेडिया एया(?गा) ।
 विणओवयार-कुसला साहेइ महं सिणेहेण ॥१२५
 अहयं पि सहीहिं समं हो-सइं-कारियाहिं परिकिण्णा ।
 सत्त-तल-भवण-सिहरे हम्मिय-तलएसु खेल्लामि ॥१२६
 पुप्फं वत्थाभरणं खेल्लणयं सुंदरं च जे भक्खा ।
 अम्मा-पियरो सं(? मे) भायरो य सव्वं महं देंति ॥१२७
 विणएण मे गुरु-जणो तूसइ दाणेण भिक्खु-जणो य ।
 सुह-सीलाए सहि-जणो सेसोत्थ(?) जणो महुरयाए ॥१२८
 भाउज्जायाहिं समं कयाइ सहिया-जणेण परिकिण्णा ।
 नियय-घर-मंदिरे मंदरम्मि लच्छि व्व अच्छामि ॥१२९
 पोसह-कालेसु अहं बहुसो सामाइयं करित्ताणं ।
 जिण-वयण-भावणत्थं गणिणीओ पज्जुवासामि ॥१३०
 अब्भहिय-हियय-इइया अम्मा-पिइ-भाइ-बंधवाणं च ।
 कालं गमयामि अहं एवं सुह-सायस-निबुड्डा ॥१३१

❀

अह अण्णया कयाइं कालागुरु-धूव-दुदिणे ताओ ।
 चित्त-कुसुमोवयारे आसण-घरए सुह-निसण्णो ॥१३२
 ण्हाय-पसाहिय-जिमिओ अम्माए समं मह परिकहाहिं ।
 पास-ट्टिय-लच्छीए अच्छइ जह चेव गोविंदो ॥१३३
 अहं पि [उ] ण्हाइऊणं अरहंताणं कए पणामम्मि ।
 पूइऊण(?) पूयणिज्जे अम्मा-पिइ-वंदणाभिगया ॥१३४
 पिउणो पाय-ग्गहणं अम्माए वि विणय-पुव्वयं कासि ।
 अह वोत्तूणं जियाहि ति तेहिं वइसाविया पासे ॥१३५
 एयम्मि देस-काले काला तत्थ धवला य पडकूला(?) ।
 चन्द-कर-भूसिया विव सारय-रयणो विरायंती ॥१३६
 उउय(?)-पुप्फ-समिद्धं नव-एलयं(?) पण्णय-संपुडं गहेऊण ।
 पुप्फ-घर-वावडा णे आसण-घरगं पविसेइ य ॥१३७

નગરીમાં જે મુખ્ય પ્રવચનવિદ્ અને પ્રવચનના વાયક હતા તેમને પિતાજીએ મારે માટે બોલાવ્યા, અને મેં નિર્ગ્રંથ સિદ્ધાંતનો સાર ગ્રહણ કર્યો. (૧૨૦). તેઓએ પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણુવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રતનો મને ક્રમાનુસાર બોધ આપ્યો. (૧૨૧).

યૌવન

એ પછી હે ગૃહિણી, બાળપણ વિતાવીને (?) હું કામવૃત્તિને કારણે આનંદદાયક ને શરીરના સ્વાભાવિક આભરણ સમું યૌવન પામી. (૧૨૨). તે વેળા કહે છે કે શ્રીમંત, પૂજનીય અને દેશના આભૂષણ રૂપ ધણાંએ વૃદ્ધ ગૃહસ્થો તેમની પુત્રવધૂ તરીકે મારું મારું નાખતા હતા. (૧૨૩). પણ કહે છે કે (મારી ઇચ્છા) જાળવીને વર્તાવતા પિતાજી, સરખેસરખા કુળ, શીલ અને રૂપવાળો વર નજરમાં ન આવવાથી તે (માર્ગાનો) યુક્તિપૂર્વક અસ્વીકાર કરતા. (૧૨૪). (તે બધી) વાતચીત સાંભળીને સારસિકા નામની એક વિનયવિવેકમાં કુશળ દાસી મારા પ્રત્યેના સ્નેહને કારણે મને કહેતી. (૧૨૫). હું પણ 'જી, જી,' કરતી સખીઓથી વીંટળાઈને, સાત માળની હવેલીની ટોચે અગાશીમાં રમતી. (૧૨૬). પુષ્પ, વસ્ત્રાભૂષણ, સુંદર ક્રીડનક અને જે કાંઈ ખાદ્ય પદાર્થો હોય તે સર્વ મારાં માતાપિતા અને ભાઈઓ મને આપતાં. (૧૨૭). મારા વિનયથી સંતુષ્ટ હતા ગુરુજન, દાનથી ભિક્ષુકનન, સુશીલતાથી અંધુજન, અને મધુરતાથી સર્વ ઇતરજન. (૧૨૮). કવચિત્ ભોજનઈઓથી, તો કવચિત્ સહિયરોથી વીંટળાઈને હું મારા ધરમંદિરમાં મંદરપર્વત પર લક્ષ્મીની જેમ રહેતી હતી. (૧૨૯). પૌષ્ઠશાળામાં હું વારંવાર સામયિક કરતી અને જિનવચનોની ભાવના માટે ગણિનીઓની સેવાસુશ્રુષા કરતી. (૧૩૦). માતાપિતા, ભાઈઓ અને બાંધવોને હૃદયથી વધુ ને વધુ પ્રિય થતી હું એ રીતે સુખસાગરમાં નિમગ્ન બનીને સમય વિતાવતી હતી. (૧૩૧).

માલણું આગમન

હવે કોઈ એક વાર પિતાજી નાહી, વસ્ત્રાભૂષણ સજી, જમીને બેઠકખંડમાં આરામથી બેઠા હતા. ખંડમાં કૃષ્ણાગુરુના ધૂપના ગોટા પ્રસર્યા હતા, અને રંગરંગનાં કુસુમો વડે સન્જન કરેલી હતી. પડખે રહેલી લક્ષ્મી સાથે વિષ્ણુ વાર્તાલાપ કરતા હોય, તે પ્રમાણે તેઓ મારી માતા સાથે વાર્તાલાપ કરી રહ્યા હતા. (૧૩૨-૧૩૩). હું પણ નાહી, અરહંતોને વાંદી, પૂજ્યોની પૂજા કરીને બા-આપુજીને વંદન કરવા ગઈ. (૧૩૪). મેં પિતાજીને અને માતાને વિનયપૂર્વક પાયલગણ કર્યાં, એટલે તેઓએ 'જીવતી રહે' કહીને મને તેમની પાસે બેસાડી. (૧૩૫). તે સમયે ત્યાં વાને શ્યામ પણ સ્વેત વસ્ત્રમાં સન્જન થયેલી અને એમ ચંદ્રકિરણોથી વિભૂષિત શરદ-રજની સખી શોભતી, ફૂલપાતરી લાવતી માલણે, મોસમી ફૂલોથી ભરેલ તાળું પર્ણોના સંપુટ લઈ અમારા બેઠકખંડમાં પ્રવેશ કર્યો. (૧૩૬-૩૭).

काऊण अंजलिं सा तार्यते भणइ भमर-महुर-गिरा ।
 ललिय-पणयंग-लट्टी घण-भर-सिस्सेयण(?) विणएण ॥१३८
 माणस-सर-संपत्ता संपइ इह-वास-जाय-परिओसा ।
 सरयागम-घोसणयं करेति सुहरिसमिमे हंसा ॥१३९
 सरओ अल्लियमाणो सहसा हंसेहिं पम्ह-धवलेहिं ।
 कासेहिं पयासिज्जइ जउणा-कच्छट्टहासेहिं ॥१४०
 नीलेंतो गलिय-वणे असण-वणे पीयए करेमाणो ।
 कासे य सत्तिवण्णे धवलेंतो आगसो सरओ ॥१४१
 गहवइ वट्टइ सरओ नट्टा सत्तूहिं ते समं मेहा ।
 संपइ जह पउम-सरं तह सेवउ ते चिरं लच्छी ॥१४२

❀

तो एवं भणमाणी उवगया गहवइस्स उवणेइ ।
 संलण्णं चंगोडं सा सहसा सत्तिवण्णाणं ॥१४३
 तत्थुग्घाडिय-निग्गय-पहाविओ दस दिसाउ पूरेंतो ।
 गयवर-भय-गंधो विव गंधो सो सत्तिवण्णाणं ॥१४४
 तं सत्तिवण्ण-पुण्णं चंगोडं मत्थयम्मि काऊणं ।
 पुप्फेहिं तहा अग्घं अरहंताणं कुणइ ताओ ॥१४५
 मज्झं च देइ ताओ अम्माए अप्पणो य मालेइ ।
 पेसेइ य पुत्ताणं स-कसत्ताण पि पुप्फाई ॥१४६
 पेच्छइ य उक्खिवंतो सारय-ससि-निम्मलेहि कुसुमेहिं ।
 करि-दंत-पंडुराओ पिंडीओ सत्तिवण्णाणं ॥१४७
 तत्थ य कंचण गारं(?) अमलिय-जुवइ-पओहर-पमाणं ।
 पम्भइ स-रयं पयणुं रुणपय-कुल(?)-पिंडियं(?) पिंडिं ॥१४८
 तो.....अ-वरं कणय-सच्छहं पिंडिं ।
 विम्हय-फारिय-नेत्तो पेच्छइ य चिरं गहेऊणं ॥१४९
 ताओ य तं गहेउं मणम्मि सु-विणिच्छियं करेउं जे ।
 तो निच्चल-सव्वंगो मुहुत्तमेत्तं विचितेइ ॥१५०

❀

तत्तो हासविय-मुहो मज्झ पणामेइ तं कुसुम-पिंडिं ।
 भणइ य मुणेहिं पुत्तय इमीए वण्णाहिगारमिणं ॥१५१
 तं पुप्फजोणि सत्थम्मि सिक्खिया गंधजुत्ति-सत्थं च ।
 एत्थत्थि तुज्ज विसउ त्ति तेण भणिया तुमं पुत्ति ॥१५२
 पगईए पंडुराओ पिंडीउ पुत्ति सत्ति वण्णाणं ।
 कास्स जाएण इमा केण मणे पीइया पिंडी ॥१५३
 अम्हं विम्हय-हेउं किं मण्णे होज्ज सिप्पिएण कया ।
 अह जोणी-सत्थम्मी सिक्खिय-गुण-पायडण-हेउं ॥१५४

શરદ-વર્ણન

હાથ જોડી, દેહયજ્ઞને લાલિત્યથી નમાવી, ભ્રમર જેવા મધુર સ્વરે તે પિતાજીને સવિનય કહેવા લાગી (૧૩૮): ‘માનસ સરોવરથી આવેલા અને હવે અહીં વસીને પરિતાપ પામેલા આ હંસો શરદના આગમનની સહર્ષ ઘોષણા કરી રહ્યા છે. (૧૩૯). આશ્રય લેતા હંસો, શ્વેત પક્ષો અને યમુનાતટના અટ્ટહાસ સમાં કાશફૂલો વડે શરદઋતુનું પ્રાકટ્ય એકાએક થઈ રહ્યું છે. (૧૪૦). ઝળીના વનને નીલ રંગે, અસનવનને પીત રંગે, તો કાશ અને સપ્તપર્ણને શ્વેત રંગે રંગતો શરદ આવી પહોંચ્યો છે. (૧૪૧). હે ગૃહસ્વામી, શરદ પ્રવર્તે છે, જેમ તારા શત્રુઓ તેમ મેઘો પણ પલાયન કરી ગયા છે, જેમ શ્રી અત્યારે પદ્મસરોવરને સેવે છે, તેમ તે તારું ચિરકાળ સેવન કરો. (૧૪૨).

સપ્તપર્ણનાં પુષ્પોનો ઉપહાર

એમ બોલતી તે શેઠની સમીપ ગઈ, અને સપ્તપર્ણનાં પુષ્પોની બંધ ટોપલી તેણે ઊલટથી તેની સમક્ષ મૂકી (૧૪૩). તેને ઉઘાડતાંની સાથે જ મદઝરતા હાથીની મદગંધ જેની તે સપ્તપર્ણનાં ફૂલોની મહેક ઊઠી અને દશે દિશાઓને ભરી દેતી તે ઝડપથી પ્રસરવા લાગી. (૧૪૪). સપ્તપર્ણનાં ફૂલે ભરેલી તે ટોપલી માથા પર મૂકીને પિતાજીએ તે ફૂલોથી અરહંતોની પૂજા કરી. (૧૪૫). તેમણે મને તેમ જ મારી અર્માને તે ફૂલ આપ્યાં, પોતે પણ તેની માળા પહેરી, અને પુત્રો તથા પુત્રવધૂઓને પણ તે મોકલાવ્યાં. (૧૪૬). શરદના અંદ્ર જેવાં શ્વેત સપ્તપર્ણનાં ફૂલોને ઉઘાળતાં પિતાજીએ તેમાં હાથીદાંત સમાં શ્વેત ગુચ્છા જોયા. (૧૪૭), અને તે સાથે તેમાં તરણીના અવિકસિત (?) સ્તન જેવડા પરાગરજવાળા, સોનાની ગોટી (?) જેવો એક લઘુ ગુચ્છ પણ તેના જોવામાં આવ્યો. (૧૪૮). એટલે એ કનકવર્ણા સુંદર ગુચ્છને હાથમાં પકડીને તે વિસ્મયવિરક્ષારિત નેત્રે ક્યાંય સુધી નિહાળી રહ્યા. (૧૪૯). તેને પકડી રાખીને, મનમાં કરોડક ચોક્કસ નિર્ણય કરવા માટે પિતાજી સર્વાંગે નિશ્ચલ બનીને ઘડીક વિચારી રહ્યા. (૧૫૦).

તરંગવતીની કસોટી

પછી, હસતા મુખે તેમણે મને તે કુસુમગુચ્છ આપ્યો અને બોલ્યા, ‘એટા, આ ગુચ્છના રંગનો ખુલાસો તું વિચારી જો. (૧૫૧). તું પુષ્પોનિશાસ્ત્ર અને ગંધયુક્તિ-શાસ્ત્ર શીખી છે. આ તારો વિષય હોઈને તેથી જ, એટી, તને કહું છું. (૧૫૨). એટી, સપ્તપર્ણનાં પુષ્પગુચ્છ પ્રકૃતિથી શ્વેત જ હોય છે. તો પછી આ એક ગુચ્છ પીળો છે, તેનાં ક્યાં કારણો હોવાનું લાગે છે? (૧૫૩). શું કદાચ કોઈ કલાવિદે આપણને આશ્ચર્ય પમાડવા માટે એ બનાવ્યો હશે, કે પછી પુષ્પોનિશાસ્ત્રના શિક્ષણનો પ્રયોગ કરી અતાવવા માટે? (૧૫૪).

छारोसहि-जोगेहि य पुष्फ-फलाणं च कीरइ पराओ ।
 विग्घं(?) सिद्धं कारण-जायं [त]मिदयाले जहा दिद्धं ॥१५५
 उप्पाड(?) निहिय-मेत्तं रुक्खाणं...ओसह गुणेणं ।
 नवरिं वण्ण-विहाणं पुष्फ-फलाणि च बहू होंति ॥१५६
 एव भणियम्मि ताएण तत्थ तो हन्नइ(?) कुसुम-पिंडि ।
 अग्घाइऊण सुइरं आयरतएरण पेच्छामि ॥१५७
 वण्ण-रस रूव-गंध-गुणुक्करिसं [च] सु-परिच्छियं जाहे ।
 ईहापोह-वियारण-गुण-संसिद्धीए बुद्धीए ॥१५८
 तो मुणिय-कारणा हं भणामि विणय-रइअंजलि-मउला ।
 आसण्ण-विहिय-परिचय-गुणेण पुरओ य तायस्स ॥१५९
 भूमी-काल-प्पभवं पोसणमप्पोसणं च विद्धि च ।
 नाऊण पायवाणं पगइ-विगारा य णायव्वा ॥१६०
 ते पुण सिप्पिय जोगुप्पाइय-विहि-कारणेहिं जायंति ।
 ते पंच वण्ण-हेऊ जे भणह न ते इद्धं अत्थि ॥१६१
 गंधेण सूइओ मे वर-कंचण-रेणु पिंजरो सुरभी ।
 पिंडीए अह राओ वर-पउम-कओ इमो ताय ॥१६२
 तो भणइ तत्थ ताओ वणस्स मज्झम्मि होहिई कत्तो ।
 पंकय-रयस्स पुत्तय उववत्ती सत्तिवण्णम्मि ॥१६३
 तो बेमि सुणह ताया कारणमिणमो पमाण-विहि-दिद्ध ।
 जह सत्तिवण्ण-पिंडी पंकय-रय-पिंजरा इणमो ॥१६४
 पुष्फाण पभव-रूक्खस्स सत्तिवण्णस्स तस्स आसण्णे ।
 भवियव्वो पउम-सरो सरयाले पीवर-सिरीओ ॥१६५
 तत्थ दिवाकर-कर-बोहिएसु नियय-रय-पिंजरीएसु ।
 पउमेसु छप्पय-गणा निलेति मयरंद-लोहेणं ॥१६६
 तो तत्तो उड्डीणा बहसो(?)-मयरंद-पिंजरा भमरा ।
 अल्लिति सत्तिवण्णस्स तस्स पुष्फ-गुल्लिएसु तहि ॥१६७
 छप्पय-गण-पय-निलीण-संफ(?)-संकंत-रेणु-भावेण ।
 तो तेणं लच्छिधरा कय(?)वर एण आ(?)पी)यया जाया ॥१६८
 एत्तियमेत्तं एयं नत्थि विगप्पो त्ति जंपियम्मि मए ।
 तो पुष्फ-वावडा सा सुदुट्टु हुमुणियं ति भाणीया ॥१६९
 अवयासेऊण य मं सीसे अग्घाइऊण तो ताओ ।
 हरिसाऊरिय-हियओ पुलइय-अंगो इमं भणइ ॥१७०
 सुदुट्टु हु मुणियं पुत्तय हियय-गयं मम वि एत्तियं चेव ।
 विण्णाण-सिक्खियं पुण परिक्खिउं पुच्छिया सि मए ॥१७१
 विणय-गुण-रूव-लावण-सील-गुण(?) धम्म-विणएहिं ।
 पवरं वरं किसोघरि पावसु अचिरेण कालेण ॥१७२

ક્ષાર અને ઔષધિઓના યોગથી ફળ ફૂલ ને પરાગ (?) ત્વરિત ઉત્પન્ન કરી શકાય છે. તેનાં કારણો આપણે ઇન્દ્રજાળમાં જોઈ જોઈએ છીએ તે પ્રમાણે દર્શાવાયાં છે. (૧૫૫). ઔષધિના ગુણુપ્રભાવે વૃક્ષોને તરત ઉગાડવાની (?), અથવા તેા ફળ ફૂલો કે વિવિધ રંગનું નિર્માણ કરવાની ઘણી રીતો છે (?)’ (૧૫૬).

પિતાજીએ એ પ્રમાણે કહ્યું એટલે મેં એ પુષ્પગુચ્છને લાંબા સમય સુધી સૂંઘી જોયો અને બરાબર ધ્યાનથી તેને તપાસ્યો. (૧૫૭). જોહાપોહ અને વિચારણાની શક્તિ ધરાવતી મારી શુદ્ધિ વડે તેના રંગ, રસ, રૂપ અને ગંધના ગુણોની માત્રાનું મેં બરાબર પરીક્ષણ કર્યું, અને મને કારણુ સમજાયું, એટલે સવિનય મસ્તક પર અંજલિ રચીને મેં, પિતાજીને નિકટના પરિચયે વિશ્વસ્ત મનથી(?) કહ્યું (૧૫૮-૧૫૯) : ‘વૃક્ષોની ભોંય, કાળ, ઉત્પત્તિ, પોષણ, પોષણનો અભાવ તથા વૃદ્ધિ — એ બધું સમજ્યા પછી જ તેમની મૂળ પ્રકૃતિ અને તેમાં થયેલા વિકાર જાણી શકાય. (૧૬૦). વળી તે વિકારો કોઈ કળાવિદની પ્રયોગવિધિને કારણે પણ ઉત્પન્ન થતા હોય છે. પરંતુ આ પુષ્પગુચ્છનો વિશિષ્ટ રંગ તમે જે પાંચ કારણોનો નિર્દેશ કર્યો છે તેમાંનાં એકયનું પરિણામ નથી (૧૬૧). પિતાજી, આ ગુચ્છનો જે રંગ છે તે સુગંધી ને રતાશ પડતી પીળી પરાગરજના થરને લીધે છે, અને તેની વિશિષ્ટ ગંધ સૂચવે છે કે તે ઉત્તમ પદ્મને પરાગ છે.’ (૧૬૨). એટલે પિતાજી બોલ્યા, ‘એટા, વનની વચમાં રહેલા સપ્તપર્ણના પુષ્પમાં કમળરજ હોવાનું કઈ રીતે બંધ એસે?’ (૧૬૩), એટલે મેં કહ્યું, ‘પિતાજી, સપ્તપર્ણનો આ પુષ્પગુચ્છ કમળરજ વડે રતાશ પડતો પીળો કઈ રીતે થયો હશે તેના કારણનું મેં પદ્ધતિસર જે અનુમાન કર્યું છે તે તમે સાંભળો. (૧૬૪). જે સપ્તપર્ણ વૃક્ષનાં આ ફૂલો છે તે વૃક્ષની સમીપમાં, શરદઋતુમાં શોભાવૃદ્ધિ પામેલી કોઈક કમળતળાવડી હોવી જોઈએ. (૧૬૫). ત્યાં સૂર્યકિરણોથી વિકસેલાં અને પોતાની પરાગરજે રતાશ પડતાં પીળાં બનેલાં કમળોમાં પરાગના લોભે ભ્રમરવૃંદ જામટતાં હોય. (૧૬૬). ઘાટી પરાગરજની રતાશ પડતી પીળી ઝાંચવાળા એ ભ્રમરો ત્યાંથી જોડીને બાબુના સપ્તપર્ણની પુષ્પપેશીઓમાં આશ્રય લેતા હોય. (૧૬૭). ભ્રમરવૃંદોના પગે ચોટેલી કમળરજના સંક્રમણથી તે સપ્તપર્ણનાં પુષ્પ કમળરજની ઝાંચ પામ્યાં હોય (?) (૧૬૮). આ વસ્તુ આ જ પ્રમાણે હોવામાં કરી સંદેહ નથી.’ એ પ્રમાણે મેં કહ્યું એટલે પેલી માલણ બોલી, ‘તમે બરાબર કળી ગયાં.’ (૧૬૯). એટલે મને ભેટી, માડું મસ્તક સૂંઘી પિતાજીએ હર્ષભરેલ હૈયે અને પુત્રકિત શરીરે આ પ્રમાણે કહ્યું (૧૭૦) : ‘એટા, તેં મર્મ બરાબર જાણ્યો. મારા મનમાં પણ એ જ પ્રમાણે હતું, પરંતુ તું જે કળા શીખી છે તેની પરીક્ષા કરવા પૂરતું જ મેં તને પૂછ્યું હતું.’ (૧૭૧). કૃશોદરી, તને વિનય, રૂપ, લાવણ્ય, શીલ અને ધર્મવિનય—એવા ગુણોથી યુક્ત ઉત્તમ વર જલદી મળજો.’ (૧૭૨).

अम्माए विण्णविओ ताओ बलियं खु कोउहल्लं मे ।
 तं सत्तिवण्ण-रुक्खं कण्णा-निव्वण्णियं दददुं ॥१७३
 लदुं ति भणइ ताओ पेच्छसु तं सयण-वग्ग-परिकिण्णा ।
 कुणसु य सुण्हाहि समं तत्थ सरे मज्जणं कल्लं ॥१७४
 ताएणं आणत्ता तत्थ य कोडुंबिया मयहरा य ।
 कल्लं करेह सज्जं भोज्जं मज्जं(?) उवणम्मि ॥१७५
 मज्जाणि(?) वत्थाणि) सोह्णाणि गंध मल्ले य कुणह सज्जं ति ।
 नीहंति महिलियाओ तत्थ सरे मज्जणं काउं ॥१७६
 धाईहिं य सहियाहि यस व्वाहिं वि निय-भाउजायाहिं ।
 अभिणंदिया मि बहुसो समंत-सयराह तो घरिणि ॥१७७
 धाईए अहं भणिया सज्जं ते जेमणं इमं पुत्त ।
 ता उवविससु य भुंजसु मा ते वेला अइच्छिहिइ ॥१७८
 अइए भोयण-काले जो छाओ(?) न भुंजइ तहा पुत्त ।
 अग्गी निरिंधणो विव विज्झायइ तत्स कायग्गी ॥१७९
 कायग्गी किर संतो वण्णं रूवं च सोउमल्लं च ।
 छायं वलं च हणए बोहिस्स सुहे उवणमंतो(?) ॥१८०
 तो एहि पुत्त भुंजसु मा ते कोल-व्वएण गहियाए ।
 कोई हवेज्ज दोसो त्ति साणुकंपं अहं भणिया ॥१८१
 खीरेण सित्त-सुकट्ट-छेत्ता-केयार-वप्प-जायस्स ।
 तिव्वुत्तो उक्खय-रोवियस्स सुव्विद्ध-पुट्टस्स ॥१८२
 कयभंग-मल्लिय कुट्टिय-निक्कणिय-पलय(?) -सारियं सयलं ।
 ससि-खीर-सुद्ध-वण्णं मिउ-विसयं नेह-रस-गाढं ॥१८३
 कत्तिम-अविगलिय-गुणं बहु-वप्फ-दुक्खियं पिव स-वप्फं ।
 सुरहि-घय-पभूय वंजण-विविहोल्ल पाणय-समयं ॥१८४
 जिमिया मि जहुदिट्टिय मिय-सिद्ध(?) उइयम्मि कालम्मि ।
 वण्ण-रस-गंधय(?) सयल-गुण-सालिं भुंजिया सालिं ॥१८५
 हत्थोदकं च दिण्णं घरिणि महं भायणम्मि अण्णम्मि ।
 हत्था य ल्हिया मे खोमेण सुगंध वत्थेण ॥१८६
 भोयण-ग...वहत्थं व(?)य-तेल्लं तओ मए छिकं ।
 हत्थ-सुह-मंडणत्थं परियण-परिमंडयंतीए ॥१८७
 कल्लं किर उज्जाणं निग्गच्छामो त्ति तत्थ जुवईणं ।
 मण-परिओसुप्फालो सुहेसु परियट्टिओ हासो ॥१८८
 तो दिवस-गय-पविच्ची संपत्ता चक्खु-विसय-निव्विच्ची ।
 रत्ता कम्म-निविच्ची निंदुप्पत्ती मणुस्साण ॥१८९
 सयणम्मि य सुत्ताए पास-ट्टिय-दीव-नासिय-तमोहा ।
 सा वि सुहेण गया मे मयलंछण-लंछिया रत्ती ॥१९०

ઉત્તરણીએ જવાનો અસ્તાવ

તે વેળા અમ્માએ પિતાજીને વિનંતી કરી, ‘એટીએ વર્ણુવલુ એ સપ્તપર્ણુ વૃક્ષ જોવાનું મને ભારે કુતૂહલ છે.’ (૧૭૩). પિતાજીએ કહ્યું, ‘બહુ સારું. તું સૌ સ્વજનો સાથે તે જોવા જજે, અને ત્યાંના સરોવરમાં કાલે તારી પુત્રવધૂએ સાથે સ્નાન પણ કરજે.’ (૧૭૪). પિતાજીએ ત્યાં જ ઘરના મોટેરાઓને અને કારભારીઓને આજ્ઞા દીધી, ‘કાલે ઉદ્યાનમાં સ્નાનભોજન કરવા માટેની તૈયારીઓ કરજો. (૧૭૫). સુશોભિત વસ્ત્રો અને ગંધમાલ્ય પણ તૈયાર રાખજો—મહિલાઓ ત્યાંના સરોવરમાં સ્નાન કરવા જશે.’ (૧૭૬).

હે ગૃહસ્વામિની, ધાત્રીઓએ, સખીઓએ તથા મારી બધી ભોજન ઓએ મને એકદમ અભિનંદનોથી ઘેરી લીધી. (૧૭૭). પછી ધાત્રીએ મને કહ્યું, ‘એટા, તારું ભોજન આ તૈયાર છે, તે જમવા એસી જા. નહીં તો ભોજનવેળા વીતી જશે. (૧૭૮). એટા, ભોજનવેળા થતાં જે જમી ન લે તેનો જઠરાગ્નિ બળતણુ વિનાના અગ્નિની જેમ યુઝાઈ જાય છે. (૧૭૯). કહ્યું છે કે જઠરાગ્નિ જે યુઝાઈ જાય તો વર્ણુ, રૂપ, સુકુમારતા, કાંતિ અને બળનો નાશ કરે..... (૧૮૦). તે ચાલ એટા, જમી લે, જેથી કરીને વેળા વીતી જવાથી થતો કોઈ દોષ તને ન લાગે.’ એ પ્રમાણે લાગણીથી મને કહ્યું. (૧૮૧) એટલે તેણે કહ્યા પ્રમાણે ઉચિત વેળા જળવીને, મેં વર્ણુ, ગંધ, રસ આદિ સર્વગુણસંપન્ન શાલિનું ભોજન કર્યું. —કેવી હતી એ શાલિ? અરામર એડેલી અને દૂધે સીંચેલા કચારાઓમાં વાવેલી, ત્રણ વાર ઉમેડીને ચોપેલી, યોગ્ય રીતે વૃદ્ધિ પામીને પુષ્ટ થયેલી, લણેલી, મસળેલી, છડેલી, ચંદ્ર અને દૂધ જેવા શ્વેત વાનવાળી, પોચી, ગાઠ સ્નિગ્ધતા વાળી, ગુણુ નષ્ટ ન થાય તે રીતે રાંધેલી, વરાળ નીકળે તેવી ફળફળતી, સુગંધી ઘીથી તર કરેલી અને ચટણી, પાનક વગેરેથી યુક્ત. (૧૮૨-૧૮૫). હે ગૃહસ્વામિની, પછી મને ખીજ પાત્રમાં હાથ ધોવરાવ્યા અને સુગંધી ક્ષૌમ વસ્ત્રથી મારા હાથ લૂછ્યા. (૧૮૬). પછી ભોજન... માટે, પરિવારના શણુગાર રૂપ મેં હાથપગના શણુગાર સજવાના હેતુથી (?) ઘી અને તેલનો સ્પર્શ કર્યો (?) (૧૮૭). કાલે તે ઉત્તરણીએ જઈશું એમ જણીને ઘરની યુવતીઓનાં મુખ પર અંતરના ઉમંગની ધોષણુ કરતું હાસ્ય છવાઈ ગયું. (૧૮૮). ત્યાં તે જોમાં સમાપ્ત થઈ છે દિનભરની પ્રવૃત્તિ, પ્રાપ્ત થઈ છે ચક્ષુને વિષય-નિવૃત્તિ, જેને લઈને થતી કર્મથી નિવૃત્તિ ને નિદ્રાની ઉત્પત્તિ, એવી આવી પહોંચી રાત્રી. (૧૮૯). અંધારાને ફેડતો દીપક પાસે રાખી શયનમાં હું સૂતી ને મારી એ ચાંદનીચીતરેલી રાત્રી સુખે વીતી. (૧૯૦).

धोय-मुह-हृत्थ-पाया अरहते वंदिऊण साहू य ।
 संखेव-पडिक्कंता उववण-गमणूसुया अहयं ॥१९१
 उज्जाण-गमण-तुरियाहिं तत्थ अह परम्मि जुवईहिं ।
 अलस-गमण त्ति रत्ती बहुयाहि बहु उवालद्धा ॥१९२
 उज्जाण-गमण-पेच्छण-संलाव-कहाहिं जग्गमाणीणं ।
 कासिं वि अइक्कंता मज्जणय-मणोरह-कहाहिं ॥१९३

❀

पइय आरक्खिय-कम्मकरा मयहर-णरा परियणो य ।
 भोज्जं समीहिउं जे उज्जाणं ते गया पुब्बिं ॥१९४
 सो गयण-गमण-पहिओ सहसा जासुमण-कुसुम-संकासो ।
 उट्टेइ पुव्व-दिस-कमल-वयण-वियसावओ सूरु ॥१९५
 गिण्हंति विविह-रागे पट्टे खोमे य कोसियारे य ।
 चीणंसुए य वत्थे महग्घ-मोल्ले विचित्ते य ॥१९६
 गिण्हंति य सविसेसे मुत्ताहल-कणय-रयण-संघडिए ।
 ते भूसण-सव्वस्से सिप्पिय-विण्णाण-निम्माए ॥१९७
 सुन्देर-वद्धण-करं सोहग्गाणुग्गहं ति(?) पसाहणयं ।
 जोव्वण गुण-साहणयं... .. विलया ॥१९८
 तो सव्व-सयण-महिला आमंतिय आगयासु तासु तहिं ।
 सज्जीकय-निग्गमणा अम्मा उज्जाण-गमणस्स ॥१९९
 ताहिं महिलाहिं समयं वट्टंते सोहणम्मि य मुहुत्ते ।
 सव्व-समिद्धीए तओ उज्जाणं पत्थिया अम्मा ॥२००
 अणुमग्गओ य अम्माए तत्थ वेगेण नीइ जुवइ-जणो ।
 आभरण-रवेण तयं भवणस्स पहं पपूरंतो ॥२०१
 नेउर-रुणरुण-सहो कणय-रयण-मेहला-खणक्खणया ।
 मंजीर-खिखिणीण य सहुग्घोसो सुहो(घो?)सो उ ॥२०२
 तत्तो गच्छंतीणं जणस्स ओस्सारणं पिव करेइ ।
 वम्मह-नंदी-तूरं तासिं निययाभरण-तूरं ॥२०३
 इय तासिं नग्गमणं कहियं मे उवगयाहिं चेडीहिं ।
 वाहरिउं मं तत्थागयाहिं अम्मा-निओएणं ॥२०४

❀

अहयं पि सहीहिं समं कमेण मज्जिय-पसाहिया घरिणि ।
 सव्वाभरण-मणोहर-महरिह(?) -चेल्लियंगीहिं ॥२०५
 आगिट्ठि-चिंध-पट्टं कंचण-पिट्ठीए मंडियमुयारं ।
 महरिह-सोट्टा(?) लण्हं पट्ट-सुवत्थं नियत्था मि ॥२०६
 आभरण-वसण-महरिह-रयण-समूह-प्पहा-वियाणेण ।
 विउणीकय-लयण्णा उउ-पुप्फिय-चंपयल्लय व्व ॥२०७

ઉત્તરણી

મેં હાથ, પગ અને મોં ઘોયાં, અરહંતો અને સાધુઓને વંદન કર્યાં, ટૂંકું પ્રતિક્રમણ ક્યું અને ઉત્તરણીએ જવા હું ઉત્સુક બની ગઈ. (૧૯૧). ઉત્તરણીએ જવા ઉતાવળી હોઈ ને યુવતીઓ અને પુત્રવધૂઓએ પણ ત્યારે ગવેલી રાતને 'કેમેય વીતતી નથી' એમ કહીને ઘણી ભાંડી હતી. (૧૯૨). ફટલીકાએ તો 'ઉત્તરણીએ જઈશું, શું શું બેઠશું, કેવાં નાહીશું' વગેરે મનોરથોની પરસ્પર વાતો કરીને આખી રાત જગરણમાં જ ગાળી હતી. (૧૯૩).

તૈયારી

રસોઈયા, રક્ષકો, કામવાળા, કારભારીઓ અને પરિવારકો બોજનની તૈયારી માટે સૌની પહેલાં ઉઘાને ગયા. (૧૯૪). ત્યાં તો એકાએક ગગનમાર્ગને પથિક, પૂર્વદિશાના વદનકમળને વિકસાવનાર, જપાકુસુમ સમે (રાતો) સૂર્ય ઝગ્યો. (૧૯૫). મહિલાઓએ રંગબેરંગી, ભાતભાતનાં, મહામોંઘાં પટ, ક્ષૌમ, કૌશિક અને ચીનાંશુક વસ્ત્ર લીધાં; કસખીઓએ કલાકુશળતાથી બનાવેલાં, સોના, મોતી, અને રત્નનાં ઉત્તમોત્તમ આભૂષણ લીધાં; તથા સૌંદર્યવર્ધક, સૌભાગ્યસમર્પક, યૌવન-ઉદ્દીપક પ્રસાધન લીધાં (૧૯૬-૧૯૮). એ પછી સગાસંબંધીની સર્વ નિમંત્રિત મહિલાઓ આવી જતાં અમ્માએ ઉત્તરણીએ જવા નીકળવાની તૈયારીઓ કરી (૧૯૯), અને શુભ મુહૂર્તે બધી સામગ્રી સહિત અમ્માએ તેમની સાથે પ્રયાણ ક્યું. (૨૦૦). તરત જ અમ્માની પાછળ વાસભવનના માર્ગને આભૂષણના રણકારથી ભરી દેતો યુવતીસમુદાય ચાલ્યો. (૨૦૧). તરુણીઓના નૂપુરનું રમ્મકઝૂમ્મક, સુવર્ણમય રત્નમેખલાનો ખણખણાટ, અને સાંકળીની કિંકેણીનો રણકાર—એ સૌનો રમ્ય ઘોષ ઊઠતો હતો (?). (૨૦૨). મન્મથના ઉત્સવની શરણાઈ સમી તેમના આભૂષણની શરણાઈ જાણે કે લોકોને માર્ગમાંથી દૂર હઠવા કહી રહી હતી. (૨૦૩). અમ્માના આદેશથી મને ખેલવવા આવેલી દાસીઓએ તેમના નીસર્યાના સમચાર મને કહ્યા. (૨૦૪).

એટલે, હે ગૃહસ્વામિની, શરીરે સર્વ શણગાર અને મનોહર, મૂલ્યવાન વસ્ત્રથી સુસજ્જ થયેલી મારી સખીઓએ મને મજબૂત કરાવીને શણગાર સજ્જવ્યા. (૨૦૫). મેં સુવર્ણચૂર્ણથી મંડિત, મૂલ્યવાન, સુકુમાર, સુંદર, શ્વેત, આકર્ષણ માટેના ધ્વજપટ સમું. પટાંશુક પહેયું. (૨૦૬). વસ્ત્રાભૂષણનાં પાણીદાર રત્નોની ઝળહળતી કાંતિથી મારું લાવણ્ય, ઋતુકાળે ખાલી ઊઠેલી ચમેલીની જેમ, દ્વિગુણિત બન્યું. (૨૦૭).

उवनिग्गया मि सहसा चेडीणं चक्कवाल-परिकिण्णा ।
 बाहिर-कोट्ट-लग्गं चाउस्सालंगणं रुंदं ॥२०८
 तत्थ तयं जुवइ-जणं दिट्ठं आभरण-वसण-चिघइयं ।
 इंदस्स निलए परिपिडियं व पवरच्छर-समूहं ॥२०९
 तत्थ य जाण-विलग्गो बइल्ल-निग्गहण-चोयण-समत्थो ।
 वाहरइ सारही मं वोत्तूण अज्जो(?) व्व णोवालो(?) ॥२१०
 एहेह कुमारि तुमं संदिट्ठं अज्ज सेट्ठिणा तुम्हं ।
 उववण-गमण-विभाणं जाणमिणमणोवम-सिरीयं ॥२११
 तो एवं जंपमाणेण तेण चेडेण तोरिया अहयं ।
 सुह-वाअव्भक(? वाहय)मारूढा तं कंबल-पत्थयं जाणं ॥२१२
 धाई य उवारूढा सारसिया चेडिया य मे जाहे ।
 ताहे पयट्ठियं तं घंटा-सहालयं जाणं ॥२१३
 महिला-जण-सारक्खण-कय-वावारा य तत्थ कंचुइणो ।
 घर-मयहरा परियणो मग्गेणं मं समवणिति ॥२१४

❀

एवं सुविरइय-मणोहरेण पउर-जण-विम्हय-करेण ।
 निग्गमणेण पवन्ता नरवइ-मग्गं सुगमणेण ॥२१५
 नाणा-विवणि-समग्गं सामे(? हे)हिं आययं पुरवरीयं ।
 पेच्छामि राय-मग्गं महग्घ-सारोवम-सिरीयं ॥२१६
 सारिय-जाल-कवाडा पेच्छण-लोलाहिं तत्थ जुवइहिं ।
 ओलोयण-उम्मिल्ला पेच्छंति ममं घरा घरिणि ॥२१७
 पेच्छणय-उच्छुओ मं तत्थ जणो पेच्छए अणिमिसच्छो ।
 जाण-विमाणारूढं लच्छि व जहा अइच्छंति ॥२१८
 तत्थ य दट्ठूण ममं राय-पहत्था[ण] नयरि-तरूणाणं ।
 तो किर वम्मह-सर-पहकरेण डज्झंति हिययाइ ॥२१९
 रमियव्व-संपओगे मणोरहे तेहिं तह करंतेहिं ।
 जीविय-संदेह-करं खणेण आयल्लयं पत्तं ॥२२०
 अच्छरसा-रूवाओ जुवईओ वि किर तत्थ कासी य ।
 दट्ठूणमेय-रूवं मणोरहे एरिसे रूवे ॥२२१
 मह रूव-सोउमल्लं वि प्पेक्खिय हाव-ललिय-सीलं च ।
 राय-वहे किर सव्वो वण्णेमाणो(?) जणो जाओ ॥२२२
 राय-पहं च विसालं अणुगच्छंताण उत्थरंताण ।
 गंधेण मे सुगंधेण तत्थ [हु] विम्हाविओ लोओ ॥२२३
 एय मह चेडियाओ सोऊण जणस्स एव संलावे ।
 अणुधाविऊण साहंति निग्गयाओ पुरवराओ ॥२२४
 पत्ता तं उज्जाणं जाणाणं उत्तरंति विलयाओ ।
 उज्जाण-तीर-देसे ठविओ पासम्मि आरक्खा ॥२२५

❀

તરત જ હું દાસીમંડળથી વીંટળાઈને બહારના કોટની લગોત્તગતા ચતુઃશાલના વિશાળ આંગણમાં નીકળી આવી. (૨૦૮). ત્યાં વચ્ચામૂખણથી દીપતા એ યુવતી-સમુદાયને ઈંદ્રના આવાસમાં એકઠા મળેલા સુંદર અપ્સરાવૃંદ સમો મેં જોયો. (૨૦૯). ત્યાં બળદોને હાંકવામાં અને કાબૂમાં રાખવામાં અનુભવી, ગાડી પર એકેલા ગાડીવાને મને ખોલાવી (૨૧૦), ‘કુમારી, તમે ચાલો, ચાલો, ઉમણીએ જવા માટેનાં વિમાન સમી આ સૌથી વધુ રૂપાળી ગાડી શેઠે આજે તમારા માટે નક્કી કરી છે.’ (૨૧૧)—એ પ્રમાણે ખોલતા તે સેવકે મને ઝડપ કરાવી, એટલે કામળો પાથરેલી તે ગાડીમાં હું સુખેથી ચઢી બેઠી. (૨૧૨). તે પછી મારી પાછળ મારી ધાત્રી અને દાસી સારસિકા પણ ચઢી, એટલે ઘંટડીઓનો રણકાર કરતી તે ગાડી ઊપડી. (૨૧૩). સ્ત્રીઓની સારસંભાળ રાખતા કંચુકીઓ, ધરના કારભારીઓ અને પરિચારકો મારી-પાછળ પાછળ આવતા હતા. (૨૧૪).

પ્રયાણ

આ પ્રમાણે સુયોજિત, સુંદર પ્રયાણ વડે નગરજનોને વિસ્મય પમાડતાં, અમે સરળ ગતિએ રાજમાર્ગ પર થઈને જવા લાગ્યાં. (૨૧૫). હું વિવિધ હાટોવાળા, વિશાળ, અનેક શાખાઓમાં ફાંટાયેલા (?), લક્ષ્મીના મોંઢામૂલા સારરૂપ, નગરના રાજપથને જોવા લાગી. (૨૧૬). હે ગૃહસ્વામિની, ભીંડેલી જાળીયુક્ત કમાડવાળાં ઘરો, જોવાની રસિયણ યુવતીઓને લીધે જાણે કે વિસ્ફારિત લોચને મને જોઈ રહ્યાં હતાં. (૨૧૭). જોવાને ઉત્સુક રસ્તા પરના લોકો મને યાનરૂપી વિમાનમાં એકેલી લક્ષ્મીની જેમ પસાર થતી અનિમિષ નેત્રે જોતાં હતાં (૨૧૮). વળી તે વેળા મને જોઈને રાજમાર્ગ પરના નગરના તરણોનાં હૈયાં મનમથની શરણળથી જાણે કે બળી રહ્યાં હતાં. (૨૧૯). રમણ કરવાનો યોગ પ્રાપ્ત કરવાનો મનોરથ કરતા તેઓ એક પળમાં તે પ્રાણુ-સંશય થાય તેવો તોત્ર તલસાટ અનુભવવા લાગ્યા. (૨૨૦). અપ્સરા જેવી રૂપાળી યુવતીઓને પણ મારું રૂપ જોઈને એવું રૂપ પ્રાપ્ત કરવાના મનોરથ ઉઠ્ઠલવ્યા. (૨૨૧). મારું રૂપ, સૌકુમાર્ય અને હાવ વડે રમણીય શીલ જોઈને રાજપથ પરના સૌ લોકો જાણે કે અન્યમનરક (?) બની ગયા. (૨૨૨). વિશાળ રાજપથ પર થઈને અમે જતાં હતાં ત્યારે ત્યાં પસરી ગયેલી સુગંધથી લોકો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. (૨૨૩). લોકોની આ પ્રકારની વાતો સાંભળીને મારી દાસીઓ અમે નગરમાંથી બહાર નીકળી ગયાં ત્યારે પાછળ ઠોડી આવીને મને કહી ગઈ. (૨૨૪). એ રીતે ઉદ્યાનમાં પહોંચીને મહિલાઓ વાહનોમાંથી ઊતરી. રક્ષકગણને ઉદ્યાનની સમીપના ભાગમાં નિકટમાં જ સ્થાપિત કર્યાં. (૨૨૫).

अहमवि अप्प-त्तइया ओइण्णा जाण-वाहणाहिंतो ।
 ताहि महिल्लाहि सहिया उज्जाण-वरम्मि पविसामि ॥२२६
 उत्तुंग-धवल-पायार गोउरं फुल्ल पायव-समिद्धं ।
 वियरंति महिलियाओ नंदणवणमच्छराउ व्व ॥२२७
 भंजंति पुप्फ-गोच्छे वच्छाणं तत्थ लच्छि-निलयाणं ।
 पल्लव-गोच्छ-धराणं पेच्छंतीओ उववणं तं ॥२२८
 एएह सत्तिवण्णं [पे]क्खामो तं ति तो भणइ अम्मा ।
 फुल्लेहिं सूइओ जो सर-तड-जाओ त्ति कण्णाए ॥२२९
 तो सो जुवई-सत्थो पयच्छ(?ट्ट)ए मसिण-गमण-पत्थाणो ।
 अम्ममणुयत्तमाणो णिएइ तं सत्तिवण्ण-दुमं ॥२३०
 अहमवि समवा(?ल्ली)णा धाई-सारसिय-चेडियाहिं समं ।
 नयण-मण-मोहणेसुं पेच्छणय-सएसु लुब्भंती ॥२३१
 सरय-गुण-समोयरियं नाणाविह पुप्फ-पीवर-सिरियं ।
 सव्व-जण-नयण-सुभगं उज्जाण-वरं पलोएमि ॥२३२
 हिंडामि पुप्फ-मयरंद-पिजरा महुरी विव वणम्मि ।
 कण्ण-सुहाणि सुणंती रुयाणि पक्खी-सहस्साणं ॥२३३
 तत्थ य घण-व्ववाए सरयागम-गलिय-पेहूण-कलावा ।
 मोरो मय-परिहीणा जिय-जूययरु व्व र्वायति(?रोवेइ) ॥२३४
 केली-घरए ताली-घरे य चित्तघर-त्तावणघरे य ।
 धारा-घरे य अहयं मोहण-घरए य पेच्छामि ॥२३५
 धूमायइ व्व सत्तच्छएहिं जलइ व असोय-स्क्खेहिं ।
 नियइ व इज्जंतं पुप्फिणहिं वाणेहिं उज्जाणं ॥२३६

❀

संगलिय-वहल-पण्णं कुसुम-भरोणमिय-सव्वओ-छण्णं ।
 अह तत्थ सत्तिवण्णं किंचि(?) परिपुण्ण-त्तायण्णं ॥२३७
 तं फुल्ल-गोच्छ-धवलं छप्पय-गुंजंत-पंति-परिणद्धं ।
 कय-नीलुप्पल-मालं व कामपालं पलोएमि ॥२३८
 वाएणं पडियाओ पिंडीओ तस्स धरणि-मंडीओ ।
 दहि-कूरं मण्णंता खुंटंति समंतओ काया ॥२३९
 पत्त-पुड-प्पडिछण्णं नियय-थण-पमाण-पीवरं तत्तो ।
 भंजामि पुप्फ-गोच्छं उत्ताणय-रूप-कोस-निभं ॥२४०
 तो मे मुह-सयवत्तं सयवत्त-विसुद्ध-गंधियं सुरभिं ।
 पंकय-लोभेणं महूमत्ता भमरा उवसरंति ॥२४१
 भमरा रिभिय-मणेहर-महुर-सुह-सरा सरा अणंगस्स ।
 अल्लीणा मे वयणं पंकय-भंतीए गुंजंता ॥२४२

ઉદ્યાનદર્શન

એ જણીઓ સહિત હું પણ ગાડીમાંથી ઊતરી, અને ખીજ મહિલાઓની સાથે મેં એ સુંદર ઉદ્યાનમાં પ્રવેશ કર્યો. (૨૨૬). ઉદ્યાનનાં કોટ તથા દ્વાર ઉતુંગ અને શ્વેત હતાં. પુષ્પિત તરુવરોથી તે ભરચક હતું. નંદનવનમાં અપ્સરાઓ વિહરે તેમ તે ઉદ્યાનમાં મહિલાઓ વિહરવા લાગી. (૨૨૭). તે ઉપવનને નીરખતાં નીરખતાં તેઓ પર્યુગુચ્છોથી સભર સૌંદર્યધામ સમાં વૃક્ષોના પુષ્પગુચ્છો ચૂંટવા લાગી. (૨૨૮). એટલામાં અમ્માએ કહ્યું, “ચાલો, ચાલો, આપણે સપ્તપર્ણને જોઈએ; કુંવરીએ એના ફૂલ પરથી સૂચવ્યું હતું ને, કે સરોવરને કાંઈ એ હોવો જોઈએ.” (૨૨૯). એટલે એ યુવતીસમુદાય અમ્માને અનુસરતો મસૂલ્ય ગતિએ આગળ વધ્યો, અને પેલા સપ્તપર્ણ વૃક્ષને તેણે જોયું. (૨૩૦). હું પણ પણ ધાત્રી અને સારસિકા ચેટીના સંગાથમાં, સેંકડો દર્શનીય, નયનમોહક અને મનમોહક વસ્તુઓમાં લોભાતી, એ સોહામણા ઉદ્યાનને નિહાળવા લાગી—શરદન્કતુએ તેના ગુણુસર્વ-સ્વથી ત્યાં અવતરણ કયું હોઈ, તથા અનેકવિધ ઉત્તમ પુષ્પોથી સૌંદર્યસમૃદ્ધ અનેલું હોઈને તે ઉદ્યાન સર્વ પ્રેક્ષકોને માટે નયનરમણીય બન્યું હતું. (૨૩૧-૨૩૨). હમ્મરો પંખીઓનો શ્રવણુસુખદ કલરવ સાંભળતી હું પુષ્પપરાગથી રંજિત મધુકરી સમી ભ્રમણ કરી રહી. (૨૩૩). ત્યાં વર્ષાન્કતુ વીતતાં, શરદના આગમને પિચ્છકલાપ ખરી પડવો હોવાથી મદ-વિહોણો બની ગયેલો મયૂર, જિતાયેલા જુગારી સમો, (મારી દષ્ટિએ પડવો). (૨૩૪). ત્યાંના કદલીગૃહો, તાડગૃહો, ચિત્રગૃહો, લાવણ્યગૃહો (?), ધારાગૃહો, અને કેન્દ્રિગૃહો મેં જોયાં. (૨૩૫). તે ઉદ્યાન સપ્તપર્ણોને લીધે જાણે કે ધૂંધવાતું હતું, અશોકવૃક્ષોથી જાણે કે સળગી રહ્યું હતું, પુષ્પિત આણુવૃક્ષો વડે જાણે કે આગંતુકોને નિહાળી રહ્યું હતું. (૨૩૬).

સપ્તપર્ણ

એ પછી મેં પેલો સર્વાંગસુંદર સપ્તપર્ણ જોયો : મોટા ભાગનાં પાન ખરી પડેલો, સર્વત્ર છવાઈ ગયેલાં પુષ્પોના ભારે લયતો, પુષ્પગુચ્છોથી શ્વેત શ્વેત બની ગયેલો, અને ગુંજતી મધુકરમાળા વડે સન્ન—જાણે કે નીલોત્પલની માળા ધારણ કરેલ અલ્લહેવ. (૨૩૭-૨૩૮). પવનથી ખરી પડીને નીચેની ભોંયને મંડિત કરતી તેની પેશીઓને દહીંલાત સમજીને કાગડાઓ ચોતરફથી ચાંચ વડે ખોતરતા હતા (૨૩૯). મેં પત્રપુટમાં વીંટળાયેલો, મારા પુષ્ટ સ્તન જેવડો, રૂપાના ચત્તા કોશ સમો (?) તેનો એક પુષ્પગુચ્છ ચૂંટ્યો. (૨૪૦).

હમ્મરબાધા

એટલામાં તે મધુમત્ત હમ્મરો. કમળના લોભે, કમળના જેવા જ સુગંધી મારા સુખ-કમળની પાસે આવી લાગ્યા. (૨૪૧). મનોહર ઝંકારના મધુર, સુખદ સ્વરને લીધે અનંગશર સમા હમ્મરો, ગુંજન કરતા; મારા વદન ઉપર, કમળની પ્રાંતિથી ઊતરી આવ્યા. (૨૪૨).

महुरि-कुल-बोमिस्से ते भमरे कोमलेहिं ह्त्थेहि ।
 वारेमि अल्लियंते मुहे निलेउं ववस्संते ॥२४३
 ते तह वि वारियंता ह्त्थे मे उवसरंति सुदुडुयं ।
 वाएरिय-पल्लव-परिचएण मण्णे अबीहंता ॥२४४
 तो हुल्ल (?पफुल्ल-)चंपयलय व्व तत्थ अहं भमर-महु-यरिगणेहि ।
 अहियं रहे रसामी भय-पस्सिण्णा थरहरंती ॥२४५
 सो मज्झ रसिय-सद्धो पणासिओ तत्थ आरसंतीए ।
 भमर-गण-दरिय-महुयरि-विविह-विहग-सन्निनाएणं ॥२४६
 हय-लाला-पेलवतरेण(?) तत्थ वारेत्तु उत्तरिज्जेण ।
 ओच्छाएउण य मुहं विरलामि भएण भमराणं ॥२४७
 नाणा-रयण-विचित्ता काम-सराणं निवास-भूया य ।
 छिण्णा धावंतीए महुर-सरा मेहल्ल तत्थ ॥२४८
 बहुसो परिबीहंती अगणंती मेहलं तइं खुडियं ।
 किच्छाहिं भमर-रहियं पत्ता कयलीहरं घरिणि ॥२४९
 तो धाविया य सहसा तहियं आसासिय (?)गिह-चेडीए ।
 भणिया य भीरु भमेरहिं तं सि न हु किर दुहविया ॥२५०
 तं सत्तिवण-रुक्खं अहं पि पेच्छामि तत्थ हिंडंती ।
 पउमसरुद्धीणाणं जं खंडं(?) छप्पय गणाणं ॥२५१
 नव-सरय-पुप्फ-छण्णं सर-तड-मउडं घरं महुरीणं ।
 भूमियल-पुण्ण-चंदं भमराणं दंत(?)वंद)यं पेच्छं ॥२५२
 ताहिं महिलाहिं संसग्ग-विसग्गं पुप्फ-गहण-लोलाहि ।
 तं पेच्छिऊण सुइरं पउम-सरं मे गया दिट्ठी ॥२५३
 चीर(?) कणय-वलय-चिल्लियाए वामाए बाहियाए अहं ।
 अवठंभिऊण चेडिं तं पउम-सरं पलोएमि ॥२५४
 सउण-गण-विविह-मिहुण-भय-मुइय-वायाल-नाय-महालं ।
 भमरालीण-मणोहर-वियसिय-सयवत्त-वण-गहणं ॥ २५५
 कोकणद-कुमुय-कुवलय-विमउल-तामरस-बहल-संछण्णं ।
 उज्जाण-चिधपट्टं पेच्छामि अहं सरवरं तं ॥ २५६
 संझायइ व्व रत्तुप्पलेहिं जोण्हायइ व्व कुमुएहिं ।
 गहायइ पत्त(?) नीलुप्पलेहिं सो य घरिणि (?) ॥२५७
 उग्गायइ व्व महुरि-रुएहि जो(?)यइ व हंस-विरुएहिं ।
 नच्चइ व वाय-पयल्लिय-पउम-विलासग्गहत्थेहिं ॥ २५८
 दप्पिय-मुहरे कुररे रमियव्वय-वावडाउ आडीओ ।
 धयरट्टे य पहट्टे पंडुरय-सोदर(?) पासं ॥ २५९
 रेहंते पउमाइं छप्पय-वाहेउजमाण-मज्झाइं ।
 तवणिउज्ज-भायणाणि व तत्थ महाणील-मज्झाइं ॥ २६०

બ્રમરીઓનાં ટોળાં સહિત આવીને મારા મુખ પર આશરો લેતા તે બ્રમરોને હું કામળ કર વડે વારવા લાગી. (૨૪૩). એ રીતે હાથ વડે વારવામાં આવતાં તે ઊલટાં તેઓ વધુ ને વધુ નિકટ આવી લાગ્યા—માંતું છું કે પવનથી હલતાં પલ્લવોથી જાણીતા હોઈને તેઓ ડરતા ન હતા. (૨૪૪).

બ્રમરબ્રમરીનાં ટોળાંને લીધે હું પ્રકુલ્લ ચમેલી સમી દેખાતી હતી. મને ડરથી પ્રસ્વેદ વળી ગયો, હું થરથરવા લાગી અને મેં મોટેથી ચીસ પાડી. (૨૪૫). પરંતુ મત્ત બ્રમરબ્રમરીનાં ટોળાંના કંકારમાં અને જાતજાતના પક્ષીઓના બારે ઘોંઘાટમાં મારી ચીસનો અવાજ ડૂબી ગયો. (૨૪૬) ઘોડાની લાળથી પણ વધુ ગ્રીણા ઉતરીય વડે બ્રમરોને વારીને અને મુખ ઢાંકી છર્ષને હું તેમના ડરથી નાડી (?) (૨૪૭). દોડતાં દોડતાં, કામશરોના નિવાસ સમી, ચિત્રવિચિત્ર રત્નમય મારી મેખલા મધુર રણકાર સાથે તૂટી પડી. (૨૪૮). અતિશય લયલીત થયેલી હોઈને, હે ગૃહસ્વામિની, હું તૂટી પડેલી મેખલાને ગણકાર્યા વિના મહામુશ્કેલીએ બ્રમરોથી મુક્ત એવા કહલીમંડપમાં પહોંચી ગઈ. (૨૪૯).

સપ્તપર્ણ

એટલે ત્યાં એકાએક દોડી આવીને ગૃહદારીએ મને આશ્વાસન આપીને કહ્યું, 'હે બીડુ. ભમરાઓએ તને દૂભવી તો નથીને ?' (૨૫૦). તે પછી ફરતાં ફરતાં મેં પેલા સપ્તપર્ણના વૃક્ષને જોયું, કે જે કમળસરોવરમાંથી ઊડીને આવતા બ્રમરગણોનું આશ્રયસ્થાન(?) હતું, જે આરંભાયેલી શરદઋતુ સમયે ખેડેલાં પુષ્પથી છવાઈ ગયું હતું, સરોવરતીરના મુકુટરૂપ હતું, બ્રમરીઓનું પિયર હતું, બ્રમરરૂપી લાંછનવાળા(?) ધરતી પર ઊતરી આવેલા પૂર્ણચંદ્રરૂપ હતું. (૨૫૧-૨૫૨). સૌ મહિલાઓ ફૂલ ચૂંટવામાં રત હોઈને ઘડીક ભેળી થઈ જતી તો ઘડીક છૂટી પડી જતી (?). એ વૃક્ષને ઘણો સમય નીરખીને પછી મારી દષ્ટિ કમળ-સરોવર તરફ ગઈ. (૨૫૩).

કમળસરોવર

સુવર્ણવલયથી ઝળહળતા ડાખા હાથે દાસીને અવલંખીને હું તે કમળસરોવર જોઈ રહી (૨૫૪) : તેમાં લયમુક્ત બની કલરવ કરતાં અને જોડીમાં ફરતાં જાતજાતનાં પંખીઓનો નિનાદ ઊડી રહ્યો હતો. અંદર નિમગ્ન અનેલા બ્રમરોવાળાં વિકસિત કમળોનાં ઝૂંડનાં ઝૂંડ હતાં. (૨૫૫). પ્રકુલ્લ કોકનદ, કુમુદ, કુવલય, અને તામરસના સમૂહે તે સર્વત્ર ઢંકાઈ ગયું હતું. ઉઘાનની પતાકા સમા તે કમળસરોવરને હું જોઈ રહી. (૨૫૬). હે ગૃહસ્વામિની, રક્ત-કમળો વડે તે સંધ્યાનો, કુમુદો વડે જ્યોત્સ્નાનો, તો નીલકમળો વડે તે...નો ભાવ ધારણ કરતું હતું. (૨૫૭). બ્રમરીઓના ગુંજરવથી તે જાણે કે ઉચ્ચ સ્વરે ગીત ગાતું હતું; હંસોના વિલાપથી જાણે કે તે રડતું હતું; પવનથી હલી રહેલાં કમળો વડે જાણે કે તે અગ્રહરતના સવિલાસ અભિનય સાથે નૃત્ય કરતું હતું. (૨૫૮). દર્પથી મુખર ટીટોડાઓ, ક્રીડારત બતકો, અને હર્ષિત ધૃતરાષ્ટ્રો વડે તેના અને કાંઠાં શ્વેત બની ગયા હતા(?) (૨૫૯). મધ્યભાગને સુખ્ધ કરના બ્રમરવાળાં કમળો, વચ્ચે ઈંદ્રનીલ જડેલાં સુવર્ણપાત્ર સમાં શોભતાં હતાં. (૨૬૦).

खोम-पड-धवल-पिडलिय-सच्छहे पुलिण-संठिए पस्सं ।
 सरयज्जिय-गुण-जाए सरट्टहासे तहिं हंसे ॥२६१
 नियय-पओहर-कुंकुम-विचित्त-रूवे य पयइ-आयंवे ।
 पिय-विप्पओग-काए य चक्कवाए पलोएमि ॥२६२
 सोहंति चक्कवाया पोमिणि-पत्तेसु संठिया केइ ।
 कारेणु-कुसुम-नियरे व्व हरिय-मणि-कुट्टिमेसु ठिया ॥२६३
 ईसा-रोस-विरहिए सहयरि-संजोग-राय-रत्ते य ।
 चक्कायएत्थ घरिणी मणोसिला-पिंजरे पेच्छं ॥२६४
 सहयरियाहिं समग्गे पउमिणि-पत्तंतरेसु रममाणे ।
 हरिय-मणि-कोट्टिम-पलोट्ट-रयण-कलसोवम-सिरीए ॥२६५
 तेसु सर-मंडणेसुं रमइ य दिट्ठी मणाय मे अहियं ।
 गोरेसु(?) रोयणा-पिंजरेसु चक्कयाएसु तहिं ॥२६६
 दट्टूण बंधवे विव ते हं चक्कायए तहिं घरिणि ।
 सरिऊण पुव्व-जाइं सोएणं मुच्छिया पडिया ॥२६७
 पञ्चागय-पाण-सत्ति(?) सोय-रुंभंत-मज्झ-हियया य ।
 माणस-दुक्ख-पयासं बाहं [बह]लं पमुच्चंती ॥२६८
 पस्सामि चेडियं तं रोयंति भिसिणि-पत्त-गहिएण ।
 उयएण हियय-भागं अंसूणि य मे पपुंडंती ॥२६९
 उट्टेऊण य तत्तो गया मि पउम-सर-सण्णिहिं घरिणि ।
 नव-नील-पत्त-पउमिणि-निउरुं व-निभं कयलि-संडं ॥२७०
 तत्थ य निम्मल-गयण-तलं(ले विव?) सु-सामले सिलावट्टे ।
 सहसा पयट्टियंसू सोय-विवसा(?) निवेसेमि ॥२७१
 *
 तो भणइ चेडिया मं सामिणि किं ते ण सुट्टु परिज्जिणं ।
 अहवा परिस्समो ते किं वा केणावि दट्टा सि ॥२७२
 अंसूणि य मे पुंछइ मुयइ य अंसूणि मज्झ नेहेण ।
 पुच्छइ मुच्छा य इमा केण उवाएण ऊ आसि ॥२७३
 साहहि मे भूयत्थं जाहे कीरइ लहुं पडीयारो ।
 काल-व्वएण मा ते होज्ज सरीर-व्वओ कोइ ॥२७४
 वाहिं दुज्जण-मेत्ति अह पुण(?) महिलियं च दुस्सीलं ।
 उवेक्खंतो(?) पावइ पच्छा किर दारुणं पीडं ॥२७५
 हवइ अणत्थासंगो विणास-संगो पमाय-संगो त्ति ।
 सव्वत्थेसु पसत्थं सुंदरि काले परक्कंतं ॥२७६
 तं न हु पमाइयव्वं पयहत्तु(?)...समुट्टियं दोसं ।
 समए जं नह-छेज्जं परसु-छेज्जं इमं होज्जा ॥२७७
 एयाणि य अण्णाणि य सुहि-जण-सुलभाणि चेडिया सा मं ।
 साणुणयं वयणाइं पच्चा(?) पच्छाणि भाणीया ॥२७८

તેના પર એકેલા, શીંડેલું વાળેલા ક્ષૌમ વસ્ત્ર જેવા ધવલ અને સ્વરક્તપુ પાસેથી ગુણુગણુ પામેલા એવા હંસો સરોવરના અટ્ટહાસ સમા દીસતા હતા. (૨૬૧). વળી, કેસરલિપ્ત મારા પયોધર જેવી શોભા ધરતા, પ્રકૃતિથી જ રતાશ પડતા, પ્રિયા સાથે જેમનો વિપ્રયોગ નિર્મિત છે (?). તેવા ચક્રવાક મેં જોયા. (૨૬૨). પદ્મિનીપત્રો પર એકેલા કેટલાક ચક્રવાક લીલા મણિની ફરસ પર પ્રેડેલા કરેણના કૂવના પુંજ સમા શોભી રહ્યા હતા. (૨૬૩). ઇર્ષ્યા અને રોષરહિત, સહચરીના સંગમાં અનુરક્ત, મનચિત્ત જેવા રતૂમડા ચક્રવાક મેં ત્યાં જોયાં (૨૬૪). પોતાની સહચરીની સંગાથે પદ્મિનીપત્રોની વચ્ચે રમતા ચક્રવાક, મરકત-મણિની છો પર દડતા રત્નકલશના જેવી શોભા ધરી રહ્યા હતા. (૨૬૫).

મૂર્છા

સરોવરના અત્રંકાર સમા, ગોરોચના જેવી રતાશ ધરતા એ (?) ચક્રવાકોમાં મારી દષ્ટિ કાંઈક અધિક રમમાણ રહી. (૨૬૬). હે ગૃહસ્વામિની, ખાંવવજન સમા એ ચક્રવાકોને ત્યાં જોઈને મને મારા પૂર્વજન્મનું સ્મરણ થઈ આવ્યું, અને શોકથી મૂર્છિત થઈ હું ઢળી પડી. (૨૬૭). ભાન પાછું આવતાં, મારું હૃદય અતિશય શોકથી રંધાઈ ગયું, અને હું પુષ્કળ આંસુ સારીને મનોવેદના પ્રગટ કરવા લાગી. (૨૬૮). હું દાસીને, રડતાંરડતાં કમળપત્રમાં પાણી લાવીને મારા હૃદયપ્રદેશને તથા આંસુને લૂછતી જોઈ રહી. (૨૬૯). પછી હે ગૃહસ્વામિની, હું ત્યાંથી ઊડીને તાન્ન, લીલાં પત્ર વાળી પદ્મિનીના ઝૂંડ સમા, સરોવરકાંઠેના કદલીમંડપમાં ગઈ. (૨૭૦). ત્યાં નિર્મળ ગગનતળ જેવી અત્યંત શ્યામ પથ્થરની પાટ પર હું શોકવિવશતાથી આંસુ વહેવરાવતી બેસી પડી. (૨૭૧)

ઐટીની પૃચ્છા

એટલે દાસીએ મને કહ્યું, 'હે સ્વામિની, શું તને ખાધેલું બરાબર પચ્યું નથી? અથવા તો વધુ પડતો થાક લાગ્યો છે? કે પછી કશુંક તને કરડી ગયું?' (૨૭૨). મારાં આંસુ લૂછતી તે પોતે પણ મારા પ્રત્યેના સ્નેહથી આંસુ સારવા લાગી; વળી તેણે પૂછ્યું, 'તને શા કારણે આ મૂર્છા આવી? (૨૭૩). મને સાચી વાત કહે, જેથી તરત જ ઉપાય કરી શકાય. વિલંબને લીધે તારા શરીરને રખે કશી હાનિ પહોંચે. (૨૭૪). કહ્યું છે કે વ્યાધિની, દુર્ગ્નની ગૈત્રીની અને દુઃશીલ સ્ત્રીની ઉપેક્ષા કરનાર પછીથી ભારે દુઃખી થાય છે. (૨૭૫). પ્રમાદ સેવવાથી અનર્થ આવી પડે તે વિનાશ પણ થાય, માટે હે સુંદરી, બધી બાબતમાં સમયસર પગલાં લેવાં એ જ સાડું છે. (૨૭૬). એટલે, આવી પડેલા નાના શા દોષ પ્રત્યે પણ પ્રમાદ ન સેવવો, નહીં તો યોગ્ય વેળાએ જે નખથી છેદાય તેવું હોય, તે પછીથી કુહાડાથી છેદવું પડે તેવું થઈ જાય.' (૨૭૭) આ પ્રકારનાં તેમ જ બીજાં પણ સહિયરને સહજ એવાં પથ્થ વચનો દાસીએ વિનવણી કરતાં કરતાં મને કહ્યાં. (૨૭૮).

तो णं समुट्टिया हं भणामि मा भाहि न हु अजिण्णं मे ।
 नवि य हु परिस्समो मे नवि य हु दट्ठा केणावि अहं ॥२७९
 तो भणइ किं खु एयं निव्वत्त-महा सुरिंद-लट्ठि व्व ।
 जं सि पडिया महियले मुच्छा-विहलेहिं अंगेहिं ॥२८०
 एयं खु निरवसेसं सुंदरि परिपुच्छियाए जं जायं ।
 तं मे अयाणियाए कहेहि दासि त्ति काऊणं ॥२८१

❀

अहयं भणामि घरिणी सारसियं महुर-वयण-संलावे ।
 मरगय-मणि-घर-सरिसे कयली-घरए सुह-निसण्णा ॥२८२
 सुण सहि ते साहेमी सव्वं संखेव-घडिय-[सु]महत्थं ।
 जं मुच्छिया मि पडिया चोयय व्व आलस व्व(?) अहं ॥२८३
 सम-सुह-दुक्खा सम-पंसु-कीलिया तं सि मज्झ सम-जाया ।
 सव्व-रहस्सं जाणसि तेण अहं तुज्झ साहेमि ॥२८४
 कण्ण-दुवारमइगयं जह ते वयणाउ नेय नीहरइ ।
 तह तं करेसि पिय-सहि साहिज्जइ तेण तुह एयं ॥२८५
 मह जीविणं तं साविया सि तेणेव सहि पहावेण ।
 मा कस्सई वि एयं मज्झ रहस्सं परिकहेज्जा ॥२८६
 इय सवह-परिग्गहिया सारसिया भणइ पाय-पडिया मं ।
 जह भणसि तहा काहं इच्छामि कहेहि मे एअं ॥२८७
 तुह पाएहिं सव्वं नियणं जीविणं पसयच्छि ।
 आइट्ठं जं तुमए जह हं(?) नेयं पयासेमि ॥२८८
 नियव्व(?)मणुरत्तस्स तं सारसिया सि तं(?) तुह भणामि ।
 न हु मे तुमे रहस्सं नेया(?) किंचि असाहियउ त्ति(?) ॥ २८९
 पुव्वमणुभूय-दुक्खं तं मे अच्छीण बाह-परिगलणं ।
 उक्कट्ठा(?) पच्चागय-दुक्ख-भीया न साहेमि ॥२९०
 तं सुणसु(?) अविस्सण्णा मा होहिसि य विमणा असीसन्ने(?) ।
 पिय-विप्पओग-कलुणं सुह-दुक्ख-परंपरं सव्वं ॥२९१
 सोयव्वय-दोहलिणीए तीए य एत्थोवविट्ठ-तुट्ठाए(?) ।
 इणमो गलंत-नयणा सोग-विस्सण्णा परिकहेमि ॥२९२

❀

એટલે જીડીને મેં તેને કહ્યું, 'તું ખીશ નહીં, નથી મને અજીણું થયું, નથી મને ભારે શ્રમ પડ્યો કે નથી મને કશું કરડી ગયું.' (૨૭૯). એટલે તે ખોલી, 'તો પછી એમ કેમ થયું કે ઉત્સવ પૂરો થયે જેમ ઈંદ્રધ્વજની યજ્ઞ પટકાય તે રીતે તું મૂર્ખાવિકળ અંગેએ બોંય પર ઢળી પડી? (૨૮૦). હે સુંદરી, મને કશી સમજ નથી પડતી એટલે તને પૂછી રહી છું, તો તું દાસી જાણીને મને આ અંગે રજેરજ વાત કર.' (૨૮૧).

તરંગવતીનો ખુલાસો

એટલે, હે ગૃહસ્વામિની, તે મરકતમણિના ગૃહ સમા કદલીગૃહમાં નિરાંતે એઠાં એઠાં મેં સારસિકાને મધુર વચ્ચને વાત કરી (૨૮૨). 'હે સખી, હું મૂર્ખા ખાઈને...ની જેમ શા કારણે ઢળી પડી, તેની ઘણી લાંબી કથની હું તને ટૂંકમાં જ બધી કહું છું, તો તું સાંભળ. (૨૮૩). તું અને હું સાથે જ જન્મ્યાં, સાથે જ ધૂળમાં રમ્યાં અને આપણે સાથેસાથ સુખદુઃખ ભોગવ્યાં છે; વળી તું તો મારું બધું રહસ્ય જાણે છે. એટલે જ હું તને આ વાત કહું છું. (૨૮૪). હે પ્રિય સખી, તારા કર્ણદ્વારમાં પ્રવેશીલું તારા મુખમાંથી બહાર ન નીકળે તેની તું સાંભળ રાખે છે, તેથી જ તો હું આ વાત તને કહું છું. (૨૮૫). હું તને મારા જીવતરના સમ દિવસે છું, જેથી કરીને તું મારું આ રહસ્ય કોઈને પણ કહીશ નહીં.' (૨૮૬). આ પ્રમાણે જ્યારે મેં સારસિકાને શપથથી બાંધી લીધી ત્યારે તે મારે પગે પડીને કહેવા લાગી, તું કહે છે તેમ જ કરીશ હું ઇચ્છું છું કે તું તારી આ વાત મને કહે. (૨૮૭). હે વિશાકાક્ષિ, હું તારા ચરણના અને મારા જીવતરના સોગંદ ખાઉં છું કે તું જે કહીશ તે હું પ્રગટ નહીં જ કરું' (૨૮૮). (મેં કહ્યું,) 'હે સારસિકા, તું મારા પ્રત્યે અનુરગવાળી છે તેથી તને વાત કરું છું. મારું કોઈ પણ એવું રહસ્ય નથી જે મેં તને ન કહ્યું હોય. (૨૮૯). પૂર્વે મેં જે દુઃખ અનુભવ્યું છે તેથી મારી આંખોમાંથી આંસુ વરસી રહ્યાં છે. તીવ્ર વેદના ફરીથી સહેવાના ભયે હું કહેતાં અચકાઉં છું (૨૯૦). તો તું સાંભળ, સાંભળતાં ખિન્ન કે વિહ્વળ ન બનતી—પ્રિયવિરહનાં કારણવાળી સર્વ સુખદુઃખ પરંપરા હું વર્ણવું છું. (૨૯૧). સાંભળવાનું તને ખૂબ કુતૂહલ છે, તો હું અહીં નિરાંતે એઠાં એઠાં શોકથી વિષણુ અને ગળતાં નેત્રે મારી કથની કહું છું. (૨૯૨).

अत्थि बहु-सास-निचिओ ववगय-परचक्क-चोर-दुब्भिक्खो ।
 अंगो नाम जणवओ वयंसओ मज्झदेसस्स ॥२९३
 जस्स य पवरा नयरी(?) रम्म-वणसंड-मंडिउज्जाणा ।
 अणलिय-एगपुरी सा पुरवर-गुण-संपया चंपा ॥२९४
 तत्थ बहु-गाम-जणवय-नगरोभय-तड-समाउला रम्म ।
 अंगेसु पिच्छल-पुलिणा विहंग-संघाउला गंगा ॥२९५
 कायंब-कुंडला हंस-मेहला चक्कवाय-थण-जुयला ।
 वच्चइ सायर-घरिणी फेणा-पंगुत्ति-पावरिया ॥२९६
 वणहत्थि-मत्त-दंत-प्पहर-तडपायव-वरि(?)-कूला ।
 वणमहिस-वग्घ-दीविय-तरच्छ-कुल-संकुलुहेसा ॥२९७
 चक्काई जमल-जूहाई जत्थ आपक्क-कलम-कविलाई ।
 सोहंति जमल-जुयलिय-पिएक्कमेक्ककाणुरत्ताई ॥२९८
 जत्थ धयरट्ट-सारस-सराडि-कायंब-हंस-कुरर-कुला ।
 अण्णे य सउण-संघा रमंति सच्छंद-वीसत्था ॥२९९

तत्थ सहि चक्काई अणंतर-भवे अहंइओ आसि ।
 कट्पूर-भंग-कंपेल्ल-सरस(?)-निह-पिंजर-सरीरा ॥३००
 तत्थ य माणुस-जाई सरामि तत्तो अणंतरं पत्ता ।
 जाइ-गय-माण-सुह-संपयाहिं रत्ता सउण-भावे ॥३०१
 नवरि य एस विसेसो(?) संसारे होइ सव्व-जोणीसु ।
 जाई सरंति जीवा संपय-सुह-मोहिया संता ॥३०२
 सच्छंद-सुह-पयारे तत्थ य सच्छंद-साहियव्वम्मि ।
 गाढा आसि रया हं वयंसि चक्काय-भावम्मि ॥३०३
 मयाण वि जीव-लोए चित्तिज्जंतो न तारिसो अत्थि ।
 रागो विलीय-रहिओ जारिसओ चक्कायाणं ॥३०४

ચક્રવાક-મિથુન

ગંગાનદી

મધ્યદેશના મિત્ર સમો અંગ નામનો દેશ હતો : ધાન્યથી ભરપૂર, તથા શત્રુઓનાં આક્રમણ, ચોર અને દુષ્કાળથી મુક્ત. (૨૯૩). તેની રાજધાની હતી ચંપા—રમણીય વનરાજિ ને ઉદ્યાનોથી મંડિત, અધી ઉત્તમ પુરીઓના ગુણોથી સમૃદ્ધ અને એમ સામ્યે જ એકમાત્ર પુરી. (૨૯૪). જેના કાંઠા સ્તિગ્ધ હતા અને બંનેય તટ પુષ્કળ ગામો, નગરો અને જનપદોથી ભરસક હતા તેવી, પાંખીઓનાં ઝૂંડથી વ્યાપ્ત, અંગદેશની રમણીય નદી ગંગા ત્યાં (અર્ધને વહેતી) હતી. (૨૯૫). કાઠંબ પક્ષીરૂપી કુંડળ અને હંસરૂપી મેખલા ધરતી, ચક્રવાકરૂપી રતનયુગલવાળી, સાગરપ્રિયા ગંગા ક્ષીણનું વસ્ત્રપરિધાન કરી ગમન કરતી હતી. (૨૯૬). તેના કાંઠા પરત્તાં વૃક્ષો મત્ત વનગજોના દંતૂશળના પ્રહારવાળાં હતાં; તેના તીરપ્રદેશોમાં જંગલી પાડા, વાઘ, દીપડા અને તરસની મોટી વસતી હતી. (૨૯૭). તે નદી પર, પાકવા માંડેલા કલમી ચોખા જેવી રતાશ ધરતા ચક્રવાકયુગલોનાં જૂથ શોભી રહ્યાં હતાં; તેમની પોતપોતાની જોડીમાંના સાથીદાર સદા એકમેક પ્રત્યે અનુરક્ત રહેતાં. (૨૯૮). ત્યાં ધૃતરાષ્ટ્ર, સારસ, આડિ, કાઠંબ, હંસ, ટીટોડા અને તેવાં બીજાં પક્ષીઓનાં ટાળાં નિર્ભયપણે અને સ્વચ્છંદે ક્રીડા કરતાં હતાં. (૨૯૯).

ચક્રવાકી

હે સખી, ત્યાં હું આગલા ભવમાં એક ચક્રવાકી હતી. કપૂરના ચૂર્ણથી મિશ્રિત કપીલા જેવો આછો રતૂમડો મારા શરીરનો વાન હતો. (૩૦૦). એ પક્ષીભાવમાં તે અવસ્થાને યોગ્ય પ્રચુર સુખસન્માનમાં હું આસક્ત હોઈને પછીથી પ્રાપ્ત મનુષ્યભવનું મને સ્મરણ થતું હતું. (૩૦૧). સંસારમાં સર્વ યોનિઓના જીવોને, જે તેઓ સુખસંપત્તિથી મોહિત હોય તો તેમને પછીના જન્મની સ્મૃતિ થતી હોય છે. (૩૦૨). જેમાં સ્વચ્છંદે અને સુખે વિચારવાનું હતું, જોઈતી વસ્તુ સ્વચ્છંદે પ્રાપ્ત થતી તેવી ચક્રવાકયોનિમાં હું ગાઠપણે આસક્ત હતી. (૩૦૩). જેવો તદ્દન દોષમુક્ત અનુરાગ ચક્રવાકોમાં હોય છે, તેવો જીવલોકના અન્ય પ્રાણીઓ વચ્ચે નથી હોતો. (૩૦૪).

तत्थ य अगरुय-सीसो दर-वदटुल-सुहय-पक्कल-सरीरो ।
 आसी य चक्काओ गंगा-गमणमय परिहत्थो ॥३०५
 अणुहरइ य लयणं अमलिय-कोरंट-पुप्फ-नियरस्स ।
 सो कसण-चलण-तुंडो नीलुप्पल-पत्त-मीसस्स ॥३०६
 आमरणंत-निरंतर-समरस-पेम्मगुण-निगुत्तो(?) ।
 धम्मो सगुणो सो तावसो व्व चिर नट्ट-रोसो उ ॥३०७
 केसनगपक्खउजियञ्जउसोक्खक्खेतुअक्खं(?) ।
 गइक्खउक्खउणाहियंय मह गुण-सएहि(?) ॥३०८
 साहं जलभ-संकास-निम्मिय-सोतसि(?) विज्जुया-गमणा ।
 वियरामि तेण सहिया कंठाभरणं सरि-तडाणं ॥३०९
 भिसिणी-कुंकुममच्चा रायण-णेड्डालिया गिरि-नदीणं ।
 पुल्लिण-खण-जोग-रत्ता पियमणुरत्ता वस्सायामि(?) ॥३१०
 कण्ण-रसायण-रुएहिं एक्केक्कमसोय निव्वुइ-करेहिं ।
 वारपठाहारएहिं(?) रेमिमो मणहरेहिं(?) ॥३११
 अण्णोण्णमणुवयामो अण्णोण्णस्स सरइं अणुकरेमो ।
 अण्णोण्ण-समणुरत्ता अण्णोण्णं नेच्छिमो मोत्तुं ॥३१२
 इय र[इय]-एक्कमेक्क(?) -अणुयत्तणेहिं दोण्हं पि ।
 एक्केक्कमं निवट्टइ विलिय-विराहेओ निकाम-कमो ॥३१३
 अण्णण्ण-नइसु य बहुसु पउम-सरेसुय मणाभिरामेसु ।
 पुल्लिणेसु वट्ठिणेसु य एवं रमिमो मणहरेसु ॥३१४

❀

अह अण्णया कयाई नाणा-सउण-गण-मिहुण-मज्झ-गया ।
 भागीरहि-जल-पट्टे रमिमो मणि-कोट्टिम-निभम्मि ॥३१५
 एयम्मि देस-काले एक्कल्लो तत्थ मज्जिउं एइ ।
 हत्थी मय-वसं-पिसुणो सूरायव-तविय-सरीरो ॥३१६
 राय-सिरिं-चंचलोहे य दुंदुहि-गंभीर महुर-सदेहिं ।
 कण्णेहिं सूइयंतो अंसेसु समावडंतेसु ॥३१७
 मेहो व्व गुल्लुंतो गिरि-सिहराकार-पवर-सरीरो ।
 मत्तो पभिण्ण-करडो पंसु-हरण-पीवर-सरीरो(?) ॥३१८
 पुण्णेण सुरभिणा मणहरेण तस्स मयरासि-गंधेण ।
 वण-पायव-पुप्फाणं हरिउं गंधं सुगंधाणं ॥३१९
 सो वाय-वेग-विथारिएण नव-सत्तिवण्ण-सुभगेण ।
 मय-जल-पवाह-गत्तेण रेणु देसे य वासेंतो ॥३२०
 रुदम्मि पुल्लिण-जहणम्मि तीए सागर-वरग महिस्सीए ।
 मेहलमिव विरयंतो एयगं गइ-ललियमेइ ॥३२१

ચક્રવાક

ત્યાં એક ચક્રવાક હતો; સહેજ ગોળાઈ ધરતું, સુંદર, સશક્ત તેનું શરીર હતું; અગરુ જેવો મસ્તકનો વાન હતો; ગંગામાં વિચરવામાં તે કુશળ હતો. (૩૦૫). શ્યામ ચરણ અને ચાંચવાળો એ ચક્રવાક લાવણ્યમાં, નીલકમળની પાંખડીઓથી મિશ્રિત તાબાં કોરંટ પુષ્પોના ઢગનો આભાસ ઉપજાવતો હતો. (૩૦૬). આમરણુ નિરંતર એકધારી પ્રેમવૃત્તિવાળો તે સ્વભાવે ભદ્ર અને ગુણવાન હતો, અને તપસ્વીની જેમ શેષવૃત્તિથી તે તદ્દન મુક્ત હતો. (૩૦૭).....(૩૦૮). સજ્જન મેઘો સમા જળપ્રવાહમાં વીજળીની જેવી ત્વરિત ગતિવાળી હું તેના સંગ્રામમાં, સરિતાના તીરોના કંઠાભરણુ સમી વિહરતી હતી. (૩૦૯). કમલિનીની કુંકુમ-અર્યા સમી, ગિરિનદીની રત્નદામણી સમી, તેા ઘડીક તટ-પ્રદેશમાં રાયતી, 'હું' પ્રિયમાં અનુરક્ત રહેતી વિચરતી હતી. (૩૧૦). પરસ્પરના શ્રોત્રને શાતા આપતા, કર્ણુરસાયણુ સમા મનહર કલરવે અમે ખેલતાં હતાં. (૩૧૧). અમે એકમેકનો પીછો કરતાં, એકમેકના સ્વરતું અનુકરણ કરતાં, એકમેકમાં અનુરક્ત, એકમેકને ઘડીક પણ ઊડવાને ઇચ્છતાં ન હતાં. (૩૧૨). એ પ્રમાણે એકબીજાનું અનુવર્તન કરતાં અમારો બંનેનો દોષરહિત, સંતુષ્ટ જીવનક્રમ પ્રવર્તતો હતો. (૩૧૩). આ રીતે અમે વિવિધ નદીઓમાં, અનેક રમણીય પદ્મસરોવરોમાં, રેતાળ કે ટીંબાવાળા મનોહર તીરપ્રદેશોમાં રમણુ કરતાં હતાં. (૩૧૪).

વનહસ્તી

હવે એક વાર અનેક પ્રકારના પક્ષીઓનાં ગણો અને યુગલો વચ્ચે અમે, રત્નની છો જેવા ભાગીરથીના જળની સપાટી પર રમતાં હતાં. (૩૧૫). એવે વખતે ત્યાં સૂર્યના તાપે તપ્ત એક મદમસ્ત હાથી નહાવા આવ્યો. (૩૧૬). રાજ્યલક્ષ્મી જેવા ચંચળ અને હુંકુલિ જેવો મધુરગંભીર શબ્દ કરતા તેના કાન તેના સ્કંધ પર પડતા હતા. (૩૧૭). તે મેઘની જેમ ગર્જતો હતો, ગિરિશિખર જેવું સ્થૂળ તેનું શરીર હતું, તેનું ગંડસ્થળ મહે ખરડાયેલું હતું, શરીર ધૂળથી લિપ્ત હતું. (૩૧૮). પોતાના મદપ્રવાહની મનહર, મધમધતી સુગંધે, વનવૃક્ષોનાં પુષ્પોની સુગંધને હરી લેતો, શરીર પરથી વહેતા, તાબા સંપ્તપર્ણના ફૂલ જેવી ગંધવાળા અને વાયુબેગે ચોતરફ છંટાતા મદજળ વડે આસપાસની ધૂળને સુગંધિત કરતો, સાગરની મહિષી ગંગાના વિશાળ પુલિનરૂપી જઘન પર જાણે કે મેખલા રચતો તે ગજરાજ અમે હતા તે તરફ લલિત ગતિએ આવવા લાગ્યો. (૩૧૯-૩૨૧).

तमियं समं परंतो(?) गंगा पुण तरस तह य भीय व्व ।
 अवसरिउं व पयत्ता संपत्थिय-थोर-वीईहि ॥३२२
 पाउण पाउण उदयं मुक्कं थोर लिए वो(?) ।
 वदहं(?) समावइण्णो तत्थ निवुड्ढो सुहावेइ ॥३२३
 हत्थेण वि लुब्भंतो उदयं चउसु वि दिसासु पट्टे य ।
 जल-कलुस-सोहण-रओ तं दहमुस्सेत्तुकामो व ॥३२४
 सहि नियय-हत्थ-गहियं उदयं धाराहि रेहइ मुयंतो ।
 सिहरग्ग(?) उज्झर-झरओ व्व तथा य गिरि-कूडो ॥३२५
 उस्सविय-करस्स मुहं रेहइ से रत्त-तालु-जिब्भोट्टं ।
 हिंगुलुक्कागर-कंदरं विलं व जच्चंजण-गिरिस्स ॥३२६
 उड्डाविया अणेगा सउणा अम्हे य मज्जमाणेण ।
 बाहंतेण जलन्नं बहुसो घोट्टं करंतेणं ॥३२७
 उवरिं पि हिवेमाणो(?) न मुएमो तिवि(?)भयं दुयग्गा वि ।
 × × × × तेण उड्डाविया संता ॥३२८
 सो मज्जिय-निव्वाओ उत्तिण्णो अप्पणो कमेण करी ।
 मय-जीविय-निव्वाहो वाहो य तहिं समणुपत्तो ॥३२९

*

नव-जोव्वण-संपुण्णो आरण्णय-पुप्फ-मुंड-कय-मालो ।
 कोयंड-कंड-हत्थो स-कालदंडो जमो चैव ॥३३०
 पाएहिं सम-खण्णुय-समावडिय-भग्ग-विसम-नक्खेहिं ।
 उक्कुडुयट्टिय-विसमंगुलीहिं अणुवाहण-पएहिं(?) ॥३३१
 उच्चत्तरमंसोरु संखित्त(?) -सुवित्थय-उरो सो ।
 कोयंड-विकट्टण-वावडाहिं कट्टिणाहिं बाहाहिं ॥३३२
 आयंव-रूढ-मंसू उग्ग-मुहो छार-पिंगलो रोहो(?) ।
 फुडियग्ग-कविल-कुंचिय-पलंब-दाढो महक्खंधो ॥३३३
 वायायवोवहय-दंत(?)नील-फरुस-च्छवी असुह(?)भासी ।
 सावय-कुलंतकालो कालो व्व उवत्थिओ पेक्ख ॥३३४
 अंसावसत्त-तुंबो नियंसिओ वग्घ-चम्मयं घोरं ।
 कज्जल-मसि-चित्तलियस्स सरिसयं पीयल-पडस्स ॥३३५

*

ददूट्टण तं गयवरं सो वाहो हत्थि-दुग्गमे देसे ।
 थोरं कंचि उवगओ नइ-तड-रूढं महा-रुक्खं ॥३३६
 तिरच्छियच्छिओ सो अंसय-संनिहिय-निहिय-कोयंडो ।
 पउणं कुणइ हयासो वणहत्थि-विणासणं कंडं ॥३३७

६

ગંગા તેના આગમનથી ડરતી હોય તેમ, ઊઠેલા જળપર કલ્લોલોને મિથે જાણે કે દૂર ખસી જવા લાગી. (૩૨૨). પાણી પી પીને પછી... ધરામાં ઊતરીને તેમાં નિમગ્ન થતો તે સુંદર લાગતો હતો. (૩૨૩). સૂંઢ વડે તે ચારે દિશાઓમાં અને પોતાની પીઠ પર જળ ઉડાડતો જાણે કે મલિન જળને સ્વચ્છ કરવાની આતુરતાથી ધરાને ઉલેચી નાખવા તે ઇચ્છતો હોય તેમ લાગતું હતું. (૩૨૪). હે સખી! સૂંઢને જળથી ભરીને તે જળની ધાર ઉડાડતો તે અચ્છાગથી ઝરતા નિર્ઝરવાળા ગિરિશિખર સમે શોભતો હતો. (૩૨૫). તે સૂંઢ ઊંચી કરતો ત્યારે તેનું રસતા તાળવા, જીભ અને હોઠવાળું મુખ, શુદ્ધ અંજનના ગિરિમાં દિંગ્જોડની ખાણની ગર્તા જેવું શોભતું હતું. (૩૨૬). જળમાં મજ્જન કરતાં, જળ પ્રવાહને અનેક રીતે ડખોળતા અને જળ પીતાં તેણે અમારા સહિત અનેક પક્ષીઓને ઉડાડ્યા. (૩૨૭). દૂર ઊડી ગયા છતાં અમારો ભય જતો ન હતો. (૩૨૧). નાહીને શાતા અનુભવતો હાથી પોતાની ઇચ્છા અનુસાર પાણીની બહાર નીકળ્યો.

વ્યાધ

તે વેળા પ્રાણીઓને (મારીને) પોતાનો જીવનનિર્વાહ ચલાવતો એવો એક વ્યાધ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. (૩૨૬). તે જીવાનન્નેધ હતો; જંગલી કૂલોની માળા તેણે મસ્તક પર વીંટી હતી; હાથમાં ધનુષ્યબાણ સાથે તે કાળદંડ ધારણ કરેલા ચમરાજ સમે લાગતો હતો (૩૩૦); તેના અડવાણા પગ થાંભલા જેવા હતા; પગના નખ ભાંગેલા અને આડાઅવળા હતા; પગની આંગળીઓ ઊપસેલા હાડકાવાળી અને મેળ વગરની હતી (૩૩૧); સાથળ ઊપસેલાં હતાં, છાતી ખૂબ વિશાળ હતી; બાહુ વારંવાર ધનુષ્ય ઝેંચવાના મહાવરાથી કઠોર બનેલા હતા (૩૩૨); દાઢીમૂછ રતાશ પડતાં અને વધેલાં હતાં; મોઢું ઉચ્ચ હતું; આંખો પીંગળી અને રાખોડી હતી; દાંડે લાંબી, વળેલી, ફાટેલી અને પીળાશ પડતી ભૂખરી હતી; ખભા પ્રચંડ હતા (૩૩૩); ચામડી પવન અને તાપના મારથી કાળી અને કકર્યાં બનેલી હતી; વાણી કઠોર હતી; આવો પક્ષીઓના કાળ સમે તે કૃતાંત ત્યાં આવી લાગ્યો. (૩૩૪). તેના ખભે તૂંબકું લટકાવેલું હતું. તેણે ભયાનક વ્યાધયમ પહેચું હતું, જે કાળા કાજળથી કાખરચીતરા કરેલા પીળા વસ્ત્ર જેવું લાગતું હતું. (૩૩૫).

પેલો હાથીને ન્નેઈને તે વ્યાધ, હાથી પહોંચી ન શકે તેવા સ્થાને નદીકાંઠે ઊગેલા એક પ્રચંડ થડવાળા વિશાળ વૃક્ષ પાસે પહોંચ્યો. (૩૩૬). ખભા પાસે ધનુષ્યને ગોઠવી નજરને તીરછી કરી તે દુષ્ટે પેલા જંગલી હાથીને મારવા માટે ધનુષ્યની પણ્ણ પર બાણ સંજ્યું. (૩૩૭).

तो तेण गहेऊणं ठाणं कोयंड-जीव-जुत्तेण ।
 हत्थिस्स पेसियं तं जीविय-विहावणं कंडं ॥३३८
 तत्तो य अइच्छंतो काल-मुहुत्तेण सहयरो मज्झ ।
 कंडेण कडी-भाए विहो समए कयंतस्स ॥३३९
 गाढ-प्पहार-वेयण-विमोहिओ नट्ट-गमण-चेट्टो उ ।
 उदगम्मि मुक्क-पक्खो हियएण समं महं पडिओ ॥३४०

❀

ददूण स-सल्लं तं पढमेल्लुय-माणसेण दुक्खेण ।
 सोग-भरमधारेंती अहमवि पडिमुच्छिया पडिया ॥३४१
 पञ्चागया मुहुत्तेण कहवि सोगाउला विलवमाणा ।
 वाह-भर-पूरियच्छी अच्छामि पियं व पेक्खंती ॥३४२
 कडि-भाय-लग्ग-कंडं विथारिय-मुक्क-पडिय-पक्खउडं ।
 वाय-पणोल्लिय-भग्गं पउममिव स-मालुयं पडियं ॥३४३
 लक्खाए संपु(?)णं पिव जल-उल्लय(?) -कणय-कलसयं ।
 पस्सामि य पडणोल्लिय-समोगलिय-लोहियं सा हं ॥३४४
 चंदण-रस-परिसित्तं असोय-पुप्फोवयार-निउरुंबं ।
 पस्सामि नियय-लोहिय कुहिय-सरीरं सहयरं तं ॥३४५
 पडिओ वि रेहए सो जल-पेरंतम्मिण किंसुय-सुवण्णो ।
 अत्थवणंतं परं गओ व्वो सूरुो निवुड्डंतो ॥३४६
 बीहेमि य तं कंडं तुंडेणोकडिडुं पिययमस्स ।
 सल्ल-समुट्ठिय-दूसह-वियणा-दोसा मरेज्ज त्ति ॥३४७
 तं अंसु-दुट्ठियच्छी अवयासेऊण पक्ख-हत्थेहिं ।
 हा हा कंत भणंती मुहं पलोएमि से समुही ॥३४८
 वियण-वियासिय-तुंडं परियत्तच्छं निसुट्ट-सव्वंगं ।
 पस्सामि तं पिययमं कंड-विहावियप्पाणं ॥३४९
 तमहं स-कज्ज-संमूढयाए तेण य सहाव-पेम्मेण ।
 वीइ-परंपर-गीढं मयं पि जियइ त्ति मण्णेमि ॥३५०
 नाऊण तं विवण्णं सहसागय-दुस्सहेण सोएण ।
 पम्मुच्छिया विसण्णा कहंचि पडिलद्ध-सण्णा य ॥३५१
 लुंचामि अग्ग-पक्खे नियए तुंडेण दुक्ख-संतत्ता ।
 तस्स य जाममि पक्खे पक्खेहि य तं समवगूहं ॥३५२
 उड्डेंती उल्लेंती तं च मयं सव्वओ अणुपरेंती ।
 सहि हियय-विलवणाइं इमाणि कलुणाणि मोयामि ॥३५३

બરાબર સ્થાન લઈને, ઘનુષ્યની પણુજ પર ચડાવેલું તે પ્રાણુવાતક બાણુ તેણે હાથી તરફ છોડયું (૩૩૮), અને કાળમુદ્દર્તમાં ત્યાંથી પસાર થતા મારા સાથીને કાળયેગે તે બાણુ કટિપ્રદેશમાં વીંધી નખ્યો. (૩૩૯). પ્રબળ ચોટની પીડાથી મૂર્છિત બનેલો, ગતિ અને ચેષ્ટાથી રહિત થઈને તે પહોળી પાંખે પાણીમાં ઘઅકાયો ને સાથે મારું હૃદય પણ ભાંગી પડયું. (૩૪૦).

વિદ્ધ ચક્રવાક

તેને બાણુથી વીંધાયેલો જોઈને પહેલવહેલા માનસિક દુઃખના શોકનો ભાર ધારણ કરવાને અશક્ત બનીને હું પણ મૂર્છા ખાઈને નીચે પડી. (૩૪૧). ઘડીક પછી ગમે તેમ કરીને ભાન આવતાં શોકથી વ્યાકુળ બની વિલાપ કરતી હું આંસુપૂરે ઉભરાતી આંખે મારા પિયુને જોઈ રહી. (૩૪૨). તેના કટિપ્રદેશમાં બાણુ ભોંકાયેલું હતું; અને પાંખોનો સંપુટ, છૂટો, પહોળો ને ઢળી પડેલો હતો; પવનને ઝપાટે ઢાળીને ભાંગી નાખેલા, વેલો વળગેલા પત્ર સમો તે પડ્યો હતો. (૩૪૩). પડવાને લીધે બહાર નીકળી આવેલા લોહીથી લદબદ એવો તે લાખથી ખરડાયેલા પાણીભીના સુવર્ણ કળશ સમો દીસતો હતો (૩૪૪). પોતાના લોહીથી ખરડાયેલા શરીરવાળો તે મારો સાથી ચંદનના દ્રવથી સિંચિત પૂજપા માટેના અશોક-પુષ્પોના ઢગ સમો દીસતો હતો. (૩૪૫). જળપ્રવાહને કાંઠે પડેલો કેસૂડાના જેવા સુંદર વાનવાળો તે આથમવાની અણી પર આવેલા, ક્ષિતિજમાં ડૂબવા માંડેલા સૂરજ સમો શોભતો હતો. (૩૪૬). મારા પ્રિયતમને ભોંકાયેલું બાણુ ચાંચ વડે ખેંચી કાઢવામાં મને એ ડર લાગતો હતો કે તે બાણુ ખેંચવાની વેદનાને પરિણામે તે કદાચ મૃત્યુ પામે. (૩૪૭). પાંખ પસારીને તેને ભેટતી, 'હા! હા! કંથ!' એમ બોલતી હું તેની સંસુખ થઈને આંસુઘેરાયેલી આંખે તેનું મુખ જાઈ રહી. (૩૪૮). બાણુથી વિનાશિત જીવિતવાળા એ મારા પ્રિયતમની ચાંચ વેદનાથી ખુલ્લી થઈ ગઈ હતી. આંખના ડોળા ઉપર ચડી ગયા હતા અને બધાં અંગો તદ્દન શિથિલ થઈ ગયાં હતાં. (૩૪૯). કિંદર્તવ્યવિમૂઢ બનેલી હું, સ્વાભાવિક પ્રેમને કારણે, ઉપરાઉપર આવતા તરંગોથી વીંટળાયેલા તેને મૃત હોવા છતાં જીવતો માનવા લાગી. (૩૫૦). પરંતુ તે તદ્દન ક્ષીકો પડી ગયો છે તેમ જાણીને એકાએક આવી પડેલા દુઃસહ શોકાવેગથી હું મૂર્છિત થઈને ભાન ગુમાવી બેઠી. તે પછી કેમેય કરીને ભાનમાં આવતાં હું મારા આગળનાં પીંજાં ચાંચથી તોડવા લાગી. તેનાં પીંજાંને પંખાળવા લાગી અને પાંખ વડે હું તેને ભેટી પડી. (૩૫૧-૩૫૨). હે સખી! હું આમતેમ બીડતી પાણી છાંટતી, મૃત પ્રિયતમની બધી બાજુ ભ્રમણ કરતી આ પ્રમાણે મારા હૃદયનાં કરુણ વિલાપવચનો કાઢવા લાગી (૩૫૩) :

पर-सिरि-विणासिणा निग्धिणेण हा केण एव सो भिन्नो ।
 सरसी-महिला-तिलओ चक्काय-मओ इमो फुसिओ ॥३५४
 महिला-सोक्ख-विमहणं सोगुस्सेह-करणं अणावेक्खं ।
 वेहव्वं केण महं सीमा-रहियं इमं दिण्णं ॥३५५
 तुह नाह विप्पओगुट्टिण्ण अणुसोय-धूमेण ।
 चिंता-पसंग-जालेणं सोअग्गिणा डञ्जं ॥३५६
 तुह दंसण-परिचत्ता पउम-सरेसु पि रइं न लभामि(?) ।
 भिसिणी-पत्तंतरियं रूवमिणं ते अपस्संती ॥३५७
 तत्थ वि खणं ण रज्जइ मे दिट्ठि विसयंतरं माणंती(?) ।
 भिसिणी-पत्तंतरिओ देसंतरिओ उ मे आसि ॥३५८
 किं पुण देहो उव्वरिओ मञ्ज अदंसणं तुमे पत्ते ।
 पिय-विप्पओग-मइयं हवइ उ निरंतर दुक्खं ॥३५९

✽

अह एइ सो वणयरो विद्धं ददूण सहयरं मञ्ज ।
 हा हत्ति करेमाणो तम्मि गयवरे पडिनियत्ते ॥३६०
 हत्थे वि निध्दुणंती सो वाहो अइ-सोय-संवाहो ।
 तं आगओ पएसं जत्थ मओ सो पिययमो मे ॥३६१
 पिय-जीवियंतकालं तमहं कालमिव वीहणय-रूवं ।
 ददूणं भउव्विग्गा आयासे झत्ति उड्डीणा ॥३६२
 तो तेण चक्कवाओ गहिओ कंडं च कट्टियं तस्स ।
 पुलिणम्मि य निक्खित्तो मउ त्ति अणुकंपमाणेण ॥३६३
 निक्खिविऊण पिययमं ससिकर-धवलम्मि पुलिण-मञ्जम्मि ।
 तो मग्गिउं पयत्तो कट्टे नियडे वर-नदीए ॥३६४
 जेणंतरेण सो एइ वणयरो दारुए गहेऊणं ।
 तेणंतरेण अहमवि पियस्स पासं समल्लीणा ॥३६५
 हा हा नाह अपच्छिम-दंसणयं ते इमं ति विलवामि ।
 अज्ज(?) मुहुत्तेणं होहिसि जह दुल्लहो नाह ॥३६६
 तो तं दवस्स सो एइ वणयरो दारुए गहेऊणं ।
 मञ्ज पियस्स समीवं तो मि पुणे झत्ति उड्डीणा ॥३६७
 ददूण दारुणं तो दारुय-हत्थं तयं विचित्तेमि ।
 अरहइ एस ह्यासो छाउण पउलेहिइ पियं मे ॥३६८
 एयं विचितयंती हियणं बहुणि दुक्ख-संतत्ता ।
 पक्खे वि निध्दुणंती पिययम-उवरिं परिभमामि ॥३६९
 तेण य छइओ सो तेहिं पिययमो दारुएहिं सव्वेहिं ।
 धणुयं च स-कंडं दोहियं च पासे ठवेऊणं ॥३७०

ચક્રવાકી-વિલાપ

અરેરે! શ્રીજ્ઞાના સુખના વિધાતક કયા દયાહીને આને વીંધી નાખ્યો? કાણે સરસી (=સરોવર)રૂપી સુંદરીનું આ ચક્રવાકરૂપી સૌભાગ્યતિલક ભૂંસી કાઢ્યું? (૩૫૪) કાણે મને ઓચીનું આ સ્ત્રીઓના સુખનું વિનાશક શોકવર્ષક નિઃસીમ વૈધવ્ય આપ્યું? (૩૫૫) હે નાથ! તારા વિરહમાંથી પ્રગટેલા અનુતાપના ધુમાડા અને ચિંતાની જ્વાળાવાળા શોકાગ્નિથી હું અળી રહી છું. (૩૫૬). કમળપત્રની આડશનાં તું રહ્યો હોય ત્યારે તારું આ રૂપ ન જોતાં હું તારા દર્શનથી જ્યારે વચિત થતી ત્યારે કમળસરોવરોમાં પણ માડું મન ઠરતું ન હતું. (૩૫૭). મારી દષ્ટિ ખીજા કોઈ વિષમ પર ચોંટતી જ નહીં—કમળપત્રના અંતરે રહેલો તું ત્યારે પણ મને દેશાંતરે ગયા સમો લાગતો (૩૫૮). તું મારે માટે અદશ્ય અનર્તા હવે મારો આ દેહ શું કામ આકી રહ્યો? પ્રિયવિરહનું નિરંતર દુઃખ આવી પડ્યું. (૩૫૯).

દહન

પેલો વનગજ પાછો વળી જતાં તે વનચર મારા સહચરને વીંધાયેલો જોઈને હાથ હાથ કરતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. (૩૬૦). હાથ ધુણાવતો, મોટા શોકપ્રવાહ સમો તે વ્યાધ, જ્યાં મારો પ્રિયતમ મરેલો પડ્યો હતો તે સ્થળે આવ્યો. (૩૬૧). પ્રિયતમના પ્રાણુધાતક કાળ સમા બીધણુ દેખાવવાળા તેને જોતાંજ ભયચ્યાકુળ બનીને હું ઝડપથી આકાશમાં ઊડી ગઈ. (૩૬૨). પછી તેણે ચક્રવાકને ઝાલીને તેમાંથી પોતાનું આણુ ખેંચી કાઢ્યું, અને મરી ગયેલો જાણીને તેને રેતાળ કાંઠા પર અનુકંપાથી મૂક્યો. (૩૬૩). મારા પ્રિયતમને ચંદ્રકિરણ જેવા સ્વેત તટ પર નાખીને તે નદીની આજુબાજુ કાળ શોધવા લાગ્યો. (૩૬૪). એ વનચર લાકડાં લઈને પાછો આવે તે દરમિયાન હું પ્રિયતમના પડખામાં લપાઈને બેઠી. (૩૬૫). ‘હાથ નાથ! હું તને આ છેલ્લી વાર જ જોવાની. એક ઘડોમાં તો તું સદાનો દુર્લભ બની જઈશ,’ એમ હું વિલાપ કરવા લાગી. (૩૬૬). ત્યાં તો તે વનચર જલદી લાકડાં લઈને મારા પ્રિયતમની પાસે આવી પહોંચ્યો. એટલે હું પણ ઝડપથી ઊડી ગઈ. (૩૬૭). હાથમાં દારુ (=લાકડાં) સાથે તે દારુણને જોઈને હું વિચારવા લાગી કે આ દુષ્ટ મારા પ્રિયતમને આનાથી ઠાંકી દઈને બાળી નાખશે. (૩૬૮). મનમાં એ પ્રમાણે વારંવાર વિચારતી દુઃખથી સંતપ્ત બનીને પાંખો વીંજતી હું મારા પ્રિયતમની ઉપર ચોતરફ ભ્રમણ કરવા લાગી. પછી તેણે ધનુષ-આણુ તથા આમડાંની કૂંપી બાજુ પર મૂકીને મારા પ્રિયતમને બધાં લાકડાંથી ઠાંકી દીધો. (૩૭૦).

सर-संधण-जोगेणं उट्टविओ अरणि-संभवो अग्गी ।
 सग्गो एत्ति(?) ससइं घोसेमाणेण वाहेण ॥३७१
 दट्टूण तयं अग्गिं स-धूम-जालुज्जलं पियस्सुवरिं ।
 अइरेणं व वणं वण-दवेण सोएण तविया हं ॥३७२
 अत्ताणं अत्ताणं कयंत-विउत्त(?)-दुक्ख-संतत्ता ।
 रोयामि विलवमाणी हियएण पियं इमं वेंती ॥३७३

❀

सर-सरिय-वावि-वप्पिण-तलाय-जलहि-णिवाणेसु मुइओ तं ।
 रमणमणुभूइयमिणं(?) किह सहिहिसि दारूणं अग्गिं ॥३७४
 वाउ-वल-चलोणल्लिय-जाला-मालुज्जलेण अणलेण ।
 कंत तुमे डज्झंते डज्झंति विमज्झ अंगाइं ॥३७५
 तुट्ठो होउ कयंतो जणस्स सुह-दुक्ख-तत्ति-तल्लिच्छो ।
 जेण पिय-संपओगो काऊण विहाडिओ मज्झ ॥३७६
 ोहमयं मे हिययं अरइइ दुक्खस्स भायणं मण्णे ।
 जं तुज्झ इमं वसणं दट्टूण न फुट्टयं × × × ॥३७७
 तीहा(?) सयहुत्तं पिय-पास-गयाए विसहिउं अग्गिं ।
 न य मे वरं विसहिउं इट्ट-विओगुट्टियं दुक्खं ॥३७८

❀

एवं विलवंतीए महिलत्तण-साहसेण मे जाया ।
 सोगाइरेग-परिपेळियाए मरियव्वए बुद्धि ॥३७९
 अवयरिऊण य तो हं पियंग-संसग्गि-सीयलं अग्गिं ।
 हियएणं पुव्व-गया सा हं पच्छा सरिरेण ॥३८०
 तो पिययम-संसग्गि अग्गिं निय-कंठ-कुंकुम-सवणं ।
 अवयरिया मि ससोया असोय-गुच्छं महुयरि व्व ॥३८१
 गुरु-गुरु-गुरुस्स दित्तेण अग्गिणा कणय-पिगल-सिहेण ।
 डज्झंतं पि सरिरं पिय-दुक्खत्ता न वेदेमि ॥३८२
 तत्थ वि पिएण समयं सारसिए निहण-पुव्व-गएण य ।
 सोयग्गि-जाल-संदीविएण तेणग्गिणा दड्ढा ॥३८३
 एवं साहंतीए पिययम-मरणं च अप्पणो तह य ।
 दुक्खेणुप्पणेणं घरिणि अहं मुच्छिया पडिया ॥३८४
 पञ्चागय-पाणा संखुहिय-मण-हियया अहं ।
 सणियं पवरे वउहर(?) वेमि सारसियं ॥३८५
 तत्थ मया हं संतो इमम्मि कोसंबिय-नयरिव्वंगे(?)
 सव्व(?) -गुण-संपण्णे उववण्णा सिट्ठि-गेहम्मि ॥३८६
 एए य जल-तरंगे रहंग-सरि-नामए सरयंगे ।
 दट्टूण डट्टिओ मे वयसि उक्कंपओ तिव्वो ॥३८७

હવે વ્યાધ આણુ સાંધીને અરણિમાં અગ્નિ પ્રગટાવ્યો અને 'તને સ્વર્ગ મળજો' એમ મોટે અવાજે ઘોષણા કરી. (૩૭૧). ધુમાડા વાળા અને જ્વાળાથી પ્રકાશતા તે અગ્નિને પ્રિયતમની ઉપર જોઈને, જેમ દાવાનજે વન સળગી ઊઠે, તેમ હું એકદમ શોકથી સળગી ઊઠી. (૩૭૨). કૃતાંતે પાડેલી આફતથી હું સંતપ્ત બનીને મારી નિરાધાર જાત પર રેવા લાગી, અને વિલાપ કરતી હૃદયથી પ્રિયતમને સંબોધીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી (૩૭૩) :

હૃદયવેળાનો વિલાપ

સરોવર, સરિતા, વાવ, જળતટ, તળાવ, સમુદ્ર ને નવાણોમાં ઉલ્લાસથી જેણે રમણુ માણ્યું તે તું આ દારુણ આગ શેં સહી શકીશ? (૩૭૪) આ પવનખળે આમતેમ ધૂમતી જ્વાલાવલીથી પ્રકાશતો અગ્નિ તને બાળી રહ્યો છે તેથી હે કાન્ત, મારા અંગો પણ બળુબળુ થઈ રહ્યાં છે. (૩૭૫). જેમાં તે મને પ્રિયતમના સંયોગમાંથી આમ વિયોગ કરાવીને હવે લોકાના સુખદુઃખની પારકી પંચાતનો રસિયો કૃતાંત બલે ધરાતો. (૩૭૬). લોખંડનું બનેલું મારું હૈયું તારી આવી વિપત્તિ જોવા છતાં ફાટી ન પડ્યું, તે એ દુઃખ ભોગવવાને જ લાયક છે. (૩૭૭). પ્રિયતમને પડખે રહીને આવી આગ મારાથી સો વાર પણ સહેવાય, પણ આ પ્રિયવિયોગનું દુઃખ મારાથી સહ્યું જતું નથી. (૩૭૮).

સહગમન

એ પ્રમાણે વિલાપ કરતાં કરતાં અતિશય શોકથી ઉરોજિત થઈને સ્ત્રી-સહજ સાહસ-વૃત્તિથી મારા મનમાં મરવાનો વિચાર આવ્યો. (૩૭૯). અને તે સાથે જ હું નીચે ઊતરી અને પ્રિયના અંગના સંસર્ગથી શીતળ એવી આગમાં, પહેલાં હું હૃદયથી પડી હતી, તે હવે મારા શરીરથી પડી. (૩૮૦). આમ જોને પ્રિયતમના શરીરનો સંપર્ક હતો તેવા, મારા કંઠના જેવા કુંકુમવર્ણા અગ્નિમાં, મેં જેમ મધુકરી અશોકપુષ્પના ગુચ્છ પર ઝંપલાવે, તેમ ઝંપલાવ્યું. (૩૮૧). ધુરધુરરાટ કરીને સળગતો સોના જેવી પિંગળી શિખાવાળો અગ્નિ મારા શરીરને બાળતો હોવા છતાં, પ્રિયતમના દુઃખથી પીડાતી હોવાથી મને કશું લાગ્યું નહીં. (૩૮૨). એ પ્રમાણે, હે સારસિકા, પહેલાં મૃત્યુ પામેલા મારા પ્રિયતમના શોકાગ્નિની જ્વાળાએ સળગેલા તે અગ્નિમાં હું બળી મરી. (૩૮૩).

વૃત્તાંતની સમાપ્તિ

એ પ્રમાણે હે ગૃહસ્વામિની, પ્રિયતમના અને મારા મરણનો વૃત્તાંત કહેતાં કહેતાં પ્રગટેલા દુઃખને લીધે હું મૂંઝિત થઈને ઢળી પડી. (૩૮૪). પાછી ભાનમાં આવતાં, મન અને હૃદયથી વ્યાકુળ બની મેં ધીરે ધીરે સારસિકાને કહ્યું (૩૮૫) : તે વેળા મૃત્યુ પામીને પછી હું આ કૌશાંબી નગરીમાં સર્વગુણસંપન્ન શ્રેષ્ઠીના ઘરમાં જન્મી. (૩૮૬). આ જળ-તરંગોમાં શરદના અંગ સમાં, સ્થાંગ(=ચક્ર)જેવા નામવાળાને(=ચક્રવાકોને)જોઈને, હે સખી, મને તીવ્ર ઉત્કંપ પ્રગટ્યો. (૩૮૭). ચક્રવાકોનાં યુગલ જોવામાં હું તલ્લીન હતી, ત્યારે એકાએક મારા

चक्राय-जुयल-पेच्छण-परिरत्त-मणाए तत्थ सयरहं ।
 सो मञ्ज चक्काओ हियय-तलायं समोइण्णो ॥३८८
 संभरिया य वयंसी गुण-रुइया चक्कवाय-जाई मे ।
 सव्वा जहाणुह्या जा ते कहिया मए एसा ॥३८९
 पिय-विप्पओग-कलुणं सरियव्वय-कारणं महं एयं ।
 सव्वं जहाणुभूयं [ते] मे कहियं समासेण ॥३९०
 मह जीविएण तं साविया सि मा कस्सई परिकहेज्जा ।
 एयं तेण सहाहं जा ताव मिलेमि कंतेण ॥३९१
 जइ मे होज्ज कंची तेण सह समागमो इहं लोए ।
 तो नवरि माणुसे हं वयंसि भोए अभिलसेज्जा ॥३९२
 आसा-पिसाय-विस्सा(?त्ता)सिया अहं सुरय-सोक्ख-लोहिह्ठी ।
 सत्त-वरिसाणि सुंदरि तल्लिच्छा हं पडिच्छामि ॥३९३
 अह जइ वि न तं पेक्खं वयंसि हियय-घरवासयं मञ्ज ।
 जिण-सत्थवाह-पहयं तो मोक्ख-पहं पवज्जामि ॥३९४
 तह य पुणो तह काहं जह हं पिय-विप्पओग-संबंधं ।
 संसार-पास-सुलहं पुणो वि दुक्खं न पावेमि ॥३९५
 काहं समणत्तणयं अठ्ठावाह-सुपव्वयारुहणं ।
 जम्मण-मरणाईणं विरेयणं सव्व-दुक्खाणं ॥३९६
 एवं सिणेह-वस-अहिय-पेम्म-रत्ताए तत्थ मे घरिणि ।
 कहइत्तु चेडियाए विभाविओ चेव मे सोगो ॥३९७
 सोऊण य सारसिया एयं वच्छल्ल-भाव-मिड-हियया ।
 मे दुक्ख-सोग-संतप्पणेण रुइरी य सुइरं पि ॥३९८
 भणइ य मं रोयंती हा जह से हियय-सोस-क्कीवारं(?) ।
 पिय-विप्पओग-मइयं दुक्खं सामिणि इमं विइयं ॥३९९
 एए पुव्व-कयाणं कम्माणं नियय-पाव-रूक्खाणं ।
 काल-परिणमे पक्कीहवंति कडुया फल-विवागा ॥४००
 सामिणि मुयसु विसायं इहं पि ते देवया-पसाएणं ।
 चिर-परिचिएण होही तेण सह समागमो भीरु ॥४०१
 इय हं तीय स-करुणं पिय-वयणोप्पिय-सुहेहि बहुएहि ।
 अणुणीय पज्जवत्थविया (?) उदएण पमज्जियंसू य ॥४०२
 चेडीए समं कयलीहराहिं चिन्तिगया गया अहयं ।
 जत्थ य अम्मा-पुरओ ललइ य सो परियणो घरिणि ॥४०३

હૃદયતળાવમાં મારો એ ચક્રવાક ઊતરી આવ્યો. (૩૮૮), અને હે સખી, અનેક ગુણે રુચિકર એવો મારો ચક્રવાકીનો ભવ અને તે ભવમાં જે બધું ભોગવ્યું અને જે તને મેં હમણાં કહી બતાવ્યું તે સાંભરી આવ્યું. (૩૮૯). મારી એ સ્મૃતિને કારણે પ્રિયતમના વિયોગની કડુણતાવાળું જે બધું મેં ભોગવ્યું તે તને સંક્ષેપમાં મેં કહ્યું. (૩૯૦).

લાવિજીવન અંગે નિશ્ચય

તને મારા જીવતરના સોગંદ છે—જ્યાં સુધી મને તે મારા પ્રિયતમનું ફરી મિલન ન થાય ત્યાં સુધી તું આ વાત કોઈને પણ કહીશ નહીં. (૩૯૧). જે આ લોકમાં કેમેય કરીને તેની સાથે મારો સમાગમ થશે તો જ, હે સખી, હું માનવી સુખભોગોની અભિલાષા રાખીશ. (૩૯૨). સુરતસુખની સ્પૃહા રાખતી હું આશાપિશાચ્યને વિશ્વાસે, હે સુંદરી, તેને મળવાની લાલચે સાત વરસ પ્રતીક્ષા કરીશ. (૩૯૩). પરંતુ સખી, ત્યાં સુધીમાં જે હું મારા તે હૃદયમંદિરના વાસીને નહીં જોઉં, તોપછી જિન સાર્થવાહે ખેડેલા મોક્ષમાર્ગમાં હું પ્રવ્રજ્યા લઈશ. (૩૯૪), અને પછી હું એવું કરીશ જેથી કરીને, સાંસારિક બંધનોવાળાની ઉપર સહેજે આવી પડતું પ્રિયજનનું વિરહદુઃખ હું ફરી કદી ન પામું. (૩૯૫). હું અમણત્વરૂપી પર્વત પર નિર્વિઘ્ને આરોહણ કરીશ, જેથી કરીને જન્મ, મરણ વગેરે સર્વે દુઃખોનું વિરેચન થઈ જાય. (૩૯૬).

હે ગૃહસ્વામિની, એ પ્રમાણે પ્રેમમાં અધિક આસક્તિવાળી ને સ્નેહવશ દાસીને મેં મારી કથની કહીને શોકને હળવો કર્યો. (૩૯૭).

એટીનું આશ્વાસન

એ કથની સાંભળીને, મારા પ્રત્યેના વાત્સલ્યથી કોમળ હૃદયવાળી સારસિકા મારા દુઃખ ને શોકથી સંતપ્ત થઈને કેટલાયે સમય સુધી રડતી રહી. (૩૯૮). પછી તે રડતાં રડતાં મને કહેવા લાગી, ‘અરેરે સ્વામિની! મેં જાણ્યું, તારું આ પ્રિયવિરહનું દુઃખ કેવું હૈયું બાળી નાખે તેવું છે તે. (૩૯૯). પોતે પૂર્વે કરેલાં કર્મોરૂપી પાપવૃક્ષોનાં કડવાં ફળો કાળે કરીને પરિપકવ થતાં હોય છે. (૪૦૦). હે સ્વામિની, તું વિવાહ તજી દે; દેવતાની કૃપાથી, હે ભીરુ, તારા તે ચિરપરિચિત પ્રિયતમની સાથે તારો સમાગમ થશે જ. (૪૦૧). એ પ્રમાણે અનેક મીઠાં વચનોથી આશ્વાસન આપી, મનાવીને તેણે મને સ્વસ્થ કરી તથા જળ લાવીને મારાં આંસુ પપાળ્યાં. (૪૦૨). તે પછી, હે ગૃહસ્વામિની, દાસીની સાથે તે કદલીમંડપમાંથી બહાર નીકળીને હું જ્યાં અમ્માની સમીપમાં અમારો પરિચારક વર્ગ વિહરી રહ્યો હતો, ત્યાં પહોંચી. (૪૦૩).

अहं मञ्जण-मंडण-विरयणाहिं बहु-वावडं तहिं अम्मं ।
 वावी-तडोवविदुं दद्रूण अहं उवगय त्ति ॥ ४०४
 अवेय-चिंदुं अंजण-सेस-अरुण-नयण-उव्विग्गं ।
 दद्रूण निप्पभं मे पभाय-चंदोवमं वयणं ॥ ४०५
 अम्मा भणइ विसण्णा किं पुत्ताराम-हिंडण-समेण ।
 जाया सि विगय-सोभा उप्पल-माला मिलाय व्व ॥ ४०६
 पिय-विप्पओग-दुक्खा इमा अहं सज्जाण(?) विगय-सव्वा ।
 अम्मं जल-भरियच्छी भणामि दुक्खेइ मे सीसं ॥ ४०७
 तो पुत्त जाहि नयरिं न समत्था हं पयं पि दाउं जे ।
 दुक्खस्स जो निहाणं जरो य तुरियं अभिलसेत्ति (?) ॥ ४०८
 एयं सुणेत्तु वयणं सु-विसण्णा वच्छला महं माया ।
 भणइ य निव्वुया तं पुत्तय जह होसि तह होउ ॥ ४०९
 अहमपि नयरिमयंती कं तुमं दुक्खियं विमुंचामि ।
 एणो (?) जत्थायत्ता कुलस्स सव्वस्स मे बाला ॥ ४१०
 इय भाणिऊणं अम्मा धूय-सिणेहाणुराग-रत्ता य ।
 सयणिज्ज-पव्हणं मे जोत्तावेइ पवरं (?) जाणं ॥ ४११
 वेइ य ता महिलाओ सव्वा मज्जिय-पसाहिया जिभिया ।
 एज्जाह देह काले अहयं नयरिं गमिस्सामि ॥ ४१२
 किंचि महं कायव्वं तुरियं होह य निरुस्सुया तुब्भे ।
 एवं अणिदियत्थं ताओ समयं अहिकहेइ ॥ ४१३
 विलया-जणस्स विग्घो मा होही उववणम्मि पव्वे ।
 तो नयरि-पवेसण-कारणं पि अम्मा न साहेइ ॥ ४१४
 आरक्खिय-महयरए वरिसधरे तत्थ वावडे पुरिसे ।
 काऊण ससंदे(?) सव्वे निययाहिगारेसु ॥ ४१५
 अप्प-परिवार-सहिया समं मए कुसल-परियण-समग्गा ।
 जाणेण तेण तुरियं अहं नयरिं उवगया अम्मा ॥ ४१६
 भवणवरं सीसतुलि संजुत्ते तत्थ (?)
 भिमढंमि निसण्णा(?) कयमुत्ताहारउल्लाणं ॥ ४१७
 धित्तूण कंठहारो नियत्तं विवाउ तह य कंविण्णय (?) ।
 कण्णाण कुंडल-जुयं देसी य करंडए तविया (?) ॥ ४१८
 अम्माए तओ भणियं तरंगवइयाए अंग-मोडो स्थि ।
 न य से सीसं सत्थं न य इच्छइ अच्छिउं तत्थ ॥ ४१९
 जस्स कएण गया हं उज्जाणं सरसी-समीव-जाउ त्ति ।
 सो सत्तिवण्ण-रुक्खो दिट्ठो कुसुमेहि संछण्णो ॥ ४२०

પ્રિયામલન

ઉભણીએથી પ્રત્યાગમન

પછી વાવને કાંઠે બેઠેલી અને સ્નાન, શણગાર વગેરે કરવામાં રચીપચી અમ્માને જોઈને હું તેની પાસે ગઈ. (૪૦૪). ભૂંસાઈ ગયેલી બિંદીવાળું, સહેજસાજ બચેલા આંજણ યુક્ત રાતાં નયનવાળું, ખિન્ન બનેલું ને પ્રભાતકાળના ચંદ્ર સમુદ્ધીકું એવું મારું વદન જોઈને વિષાદ પામતી અમ્માએ કહ્યું, ‘બેટા, ઉઘાનમાં ભમવાના થાકથી તું કર-માયેલી ઉત્પલમાળાના જેવી શોભાહીન બની ગઈ કે શું?’ (૪૦૫-૪૦૬). એટલે પ્રિયતમના વિયોગે દુઃખી, સર્વસ્વ હરાઈ ગયું હોય તેવી હું આંસુ ભરેલી આંખે બોલી, ‘મારું માથું દુઃખે છે.’ (૪૦૭). ‘તો બેટા, તું નગરમાં પાછી જા, ‘મારાથી એક ડગલું પણ દૂર શકાય તેમ નથી. મને દુઃખના નિધાન સમો તાવ ચડ્યો છે.’ (૪૦૮). એ વચન સાંભળીને અત્યંત ખિન્ન બનેલી મારી વત્સલ માતાએ કહ્યું, ‘તું સ્વસ્થ થાય તે પ્રમાણે કરીશું. (૪૦૯). હું પણ નગરીમાં ન આવું, તો આવી દુર્દશામાં તને એકલી કેમ મૂકું? મારી પુત્રી આપ્પા કુળની...’ (૪૧૦). એ પ્રમાણે કહીને પુત્રી પ્રત્યેના અતિશય સ્નેહવાળી અમ્માએ શયનવાળું એક ઉત્તમ વાહન મારે માટે જોડાવ્યું. (૪૧૧). પછી પેલી મહિલાએને તેણે કહ્યું, ‘તમે સૌ સ્નાનશણગાર કરી, બોજન પતાવીને વેળાસર પાછી આવી જજો, હોં, મારે જરા નગરમાં જવાનું છે, કાંઈક તાકીદનું અનિવાર્ય કામ છે, પણ તમે કશી ચિંતા ન કરશો.’ એ પ્રમાણે તે બંધીને સારું લાગે તેમ કહ્યું. (૪૧૩). ઉગ્મણીના આનંદોત્સવમાં સ્ત્રીઓને કશો અંતરાય ન પડે એ દષ્ટિએ અમ્માએ પોતાનું નગરીમાં પાછા ફરવાનું ખરું કારણ ન કહ્યું. (૪૧૪). સાથેના સૌ રક્ષકો, દેખરેખ રાખનારા વૃદ્ધો અને કંચુકી-એને પોતપોતાના કાર્યમાં બરાબર સાવધ રહેવાનું કહીને, થોડાક પરિવારને અને અનુભવી પરિચારકોને સાથે લઈને તે વાહનમાં બેસીને અમ્મા મારી સાથે નગરીમાં આવી. (૪૧૫-૪૧૬). વાસભવનમાં તળાઈવાળા... (૪૧૭). ગળાના હાર ફેંકી દઈને...કાનનું કુંડળયુગલ... (૪૧૮). એટલે અમ્માએ કહ્યું, ‘તરંગવતીના શરીરમાં તોડ છે. માથું પણ સ્વસ્થ નથી. એટલે સાં તેને વધુ રહેવાનું ગોઠવું નહીં.’ (૪૧૯). જેના નિમિત્તે હું ઉઘાનમાં ગઈ, તે સપ્તપર્ણનું વૃક્ષ સરોવરની સમીપમાં ઊગેલું અને ફૂલથી ઢંકાઈ ગયેલું મેં જોયું. (૪૨૦). સૌ સ્ત્રીઓને ઉઘાનમાં રમણપ્રમથ કરવામાં કશું વિધન ન થાય એ હેતુથી મેં મારા પાછા ચાલી આવવાનું સાચું કારણ તેમને નથી જણાવ્યું.’ (૪૨૧). એ વચન સાંભળીને મારા પર પુત્રો કરતાં પણ વધુ સ્નેહબંધવાળા બાપુજી અધિક વ્યાકુળ અને દુઃખી થયા. (૪૨૨).

महिला-जगस विग्यो मा होज्जा उववणम्पि रमउंति ।
 आगमण-कारणं तो न मए सवभावओ कहियं ॥४२१
 एयं निसग्ग वयणं संभंतो अहिय-दुक्खिओ ताओ ।
 अइरेय-वद्ध-नेहो पुत्तोहिंतो महं उवरे ॥४२२

❀

अम्मा-कएिए नयन्नि आणिओ नय-विहण्णुओ वेज्जो ।
 विज्जा-गुणेण जो नयरे सयले खाय-कित्तीओ ॥४२३
 उत्तम-कुल-प्पसूओ गंभीरो सील-पच्चय-समिद्धो ।
 सुह-हत्थो सिव-हत्थो लहु-हत्थो सत्थ-कुसलो य ॥४२४
 सो सव्व-वाहि-लक्खण-नियाण-निग्गह-पओग-विहि-कुसलो ।
 पुच्छइ सुहासणत्थो विवरिय-अत्थं ममं तत्थ ॥४२५
 किं ते बाहइ बलियं जरो य सिरवेयणां य तं साह ।
 पत्तिय(?) तं वेळं जा ते सव्वं पणासेमि ॥४२६
 केरिसओ आहारो कळं आसी य अवि य ते जिण्णं ।
 निहावण यण-मुद्दा (?) कह ते रत्ती गया अज्जं ॥४२७
 कहिओ मे आहारो सारसियाए निसाए पज्जंतो ।
 उववण-गमणं च महं जाइ-स्सरणं विणा घरिणि ॥४२८
 ददूळण पुच्छिऊण य आलक्खेउं ममं च गहियत्थो ।
 सो जंपेउं पवत्तो सत्थावत्था इमा कण्णा ॥४२९

❀

जं लोए जिमिय-मेत्तो होइ जरो सिंभिओ मुणेयव्वो ।
 पित्तं (?) जरो जरत जिण्णंते बाइओ होज्जा ॥४३०
 एएसु तिसु वि कालेसु हवइ सो सण्णिवाइओ होइ ।
 तस्स वि य पबल-सेसो (?) बहुया दोसा मुणेयव्वा ॥४३१
 दोसा अहवा तिण्णी एत्तो किर लक्खणाणि सयराहं ।
 दीसंति जत्थ सो सण्णिवाय-जरओ मुणेयव्वो ॥४३२
 दंड-कस-सत्थ-पत्थर-पहार-दुम-पडण-पेह्णणादीहि ।
 संभवइ जो विसेसेण सो उ आगंतुओ जरओ ॥४३३
 एतेसिं एकयरं अहयं जं लक्खणं न पेक्कामि ।
 सत्था हु होह तुब्भे सत्थ-सरीरा इमा कण्णा ॥४३४
 जाण-क्खोभेण धुया उववण-परिहिंडणा[ए] किलम्मिया ।
 जाणइ जरो त्ति बाला परिस्सममिमं सरीरस्स ॥४३५
 अहवा चित्त-वियारो कोई एयाए सोग-डर-जुणिओ ।
 तेणुव्विग्गा बाला लविखज्जइ नण्णहा एसा ॥४३६
 इय भाणिऊण य तहिं अम्मं तायं च हेउ-जुत्तीहिं ।
 कय-सम्माणो भक्काओ नीइ विसब्जिओ वेज्जो ॥४३७

❀

વૈદરાજનું આગમન

અમ્માની સલાહથી વૈદને જોવાવ્યો. તે વિવેકશુદ્ધિવાળો અને પોતાની વિદ્યાના ગુણે આખા નગરમાં પ્રખ્યાત હતો; ઉત્તમકુળમાં જન્મેલો, ગંભીર સ્વભાવનો અને ચારિત્રવાન હતો; શાસ્ત્રનો જાણકાર હતો, અને તેનો હાથ શુભ, કલ્યાણકારી અને હળવો હા. (૪૨૩-૪૨૪). બધા પ્રકારની વ્યાધિઓના લક્ષણ, નિદાન અને નિગ્રહમાં તથા તેમતેને લગતા પ્રયોગવિધિમાં કુશળ એવો તે વૈદ્ય નિરાંતે આસન પર એસીને મને વિગતે પૂછ-પરછ કરવા લાગ્યો (૪૨૫): ‘ મને કહે, તને વધારે કષ્ટ શેનાથી થાય છે—તાવથી કે માથાના દુઃખાવાથી? તું વિશ્વાસ રાખ, આ ઘડીએ જ તારું બધું કષ્ટ હું દૂર કરી દઈશ. (૪૨૬). તેં ગઈ કાલે જોજનમાં શું શું લીધું હતું? તને ખાધેલું બરાબર પચ્યું હતું? તારી રાત કેવી રીતે ગઈ, આંખોને ખીડી દેતી જાંઘ બરાબર આવી હતી? ’ (૪૨૭). એટલે સારસિકાએ મેં જે કાંઈ રાત્રે આહાર કર્યો હતો તે, તથા પૂર્વ જન્મના સ્મરણ સિવાયની ઉન્નણીએ ગયાની વાત કહી જણાવી. (૪૨૮). એ પ્રમાણે પૂછીને અને મને જોઈતીપાસીને વસ્તુસ્થિતિનો મર્મ પામી જઈ વૈદ્ય કહેવા લાગ્યો, ‘ આ કન્યાને કશો રોગ નથી.

જ્વરના પ્રકાર

લોકોને જમ્યા પછી તરત આવતો જ્વર કેફજ્વર હોય, પાચન થતાં જે જ્વર આવે તે પિત્તજ્વર અને પાચન થઈ ગયા પછી આવતો જ્વર તે વાતજ્વર હોય. (૪૩૦). આ ત્રણેય વેળાએ જે જ્વર આવે તે સન્નિપાત-જ્વર હોય, જેમાં ઘણા પ્રમળ દોષો રહેલા હોવાનું જાણવું. અથવા તે જોમાં ઉક્ત ત્રણેય પ્રકારના જ્વરના દોષ અને લક્ષણો વરતાય તેને સન્નિપાત-જ્વર જાણવો. (૪૩૧-૪૩૨). વળી દાંડ, ચાણુક, શસ્ત્ર, પથ્થર વગેરેના પ્રહારને લીધે, ઝાડ પરથી પડવાથી કે ધકકેલાવાથી—એવા કોઈ વિશિષ્ટ કારણે ઉત્પન્ન થતા જ્વરને આગંતુક જ્વર જાણવો. (૪૩૩). આ જ્વરોમાંથી એકેયનું લક્ષણ મને અહીં દેખાતું નથી. માટે તમે નિશ્ચિંત રહો, આ કન્યાનું શરીર તદ્દન સ્વસ્થ છે. (૪૩૪). લાગે છે કે તમારી પુત્રી ઉદ્યાનમાં ભ્રમણ કરીને અને વાહનની અથડામણથી થાકી ગઈ છે. આ શારીરિક પરિશ્રમ છોડીને જાણે કે જ્વર હોય એવો લાગે છે. (૪૩૫). અથવા તે પછી બારે શોક કે ડરને લીધે આને કશો ચિત્તવિકાર થયો હોય, જેથી કરીને આ છોકરી ખિન્ન બની ગઈ હોય. આમાં ખીજું કશું કારણ નથી.’ (૪૩૬). એ પ્રમાણે અમ્માને તથા બાપુજીને કારણે તથા દલીલોથી સમજાવીને, સન્માનપૂર્વક વિદાય કરાયેલો વૈદ્ય અમારે ઘેરથી ગયો. (૪૩૭).

अहयं पि तत्थ दुहिया सोग-भरक्कंत हियय-दुक्खत्ता ।
 जेमाविया स-सवहं अस्माए वरण्ह-कालम्मि ॥४३८
 मज्जण-जेमण-मंडण-पमोय-संभोय-वइयर-विसेसे ।
 साहंति य विलयाओ उज्जाणाओ नियत्ताओ ॥४३९
 सायर-रंग-परंगिय-तलम्मि सयणम्मि मे असरणाए ।
 निहा-वु(तु?) च्छच्छीए किच्छेण अइच्छिया रत्ती ॥४४०
 पुरिस-सया किर कल्लं ममं वरेउं उवट्टिया तायं ।
 जे मयण-वाण-विद्धा ददूण ममं गुरु तेसिं ॥४४१
 ते य किर असरिसे मे सील-व्वय-नियम-पोसह-गुणेहिं ।
 ललिया वि अत्थइत्ता पडिसिद्धा सेट्टिणी सव्वे ॥४४२
 तस्स कहा-गुण-कित्तण-पसंग-परिवत्तिओ पुणो बहुसो ।
 अच्छीसु ओयरिज्जइ पाणिय-रूवो महं सो उ ॥४४३
 धणियमणुसंभरंतीए मज्झ तं पुव्व-देह-संबंधं ।
 सा कुद्धा य रुद्धा(?) भोयण-सद्धा परद्धा मे ॥४४४
 मज्जामि पसाहेमि य अकामा(?) मे विसं व तं घरिणि ।
 गुरुयण-परियण-चित्त-परिरक्खणत्था दुहट्टा वि ॥४४५
 खणमवि न हु जीवेज्जा तेण विणा तस्स लंभ(?)-परिहीणा ।
 जीविय-कल्लोला मे मणोरह-मया जइ न होज्जा ॥४४६
 बाहइ मं उउ-चंडो वम्मह-कंडो पकाम-हिंडणओ ।
 सुहिय-जण-निव्वुइ-करो सत्तच्छय-गंधिओ वाओ ॥४४७
 तिमिर-पडिनासयाणं खणमवि मयण-सर-सण्णिवायाणं ।
 न चएमि ठाइउं जे आवाए चंद-पायाणं ॥४४८
 कुमुय-वण-अमय-वुट्टी मंदर-घट्टी पगाम(?) -परितुट्टी ।
 तह सीयला वि जोण्हा उण्हा विव मे डहइ अंगं ॥४४९
 पंचविह-इंदियत्था इद्धा विसय-सुह-निव्वुइ-करा मे ।
 ते पिययमेण रहिया य घरिणि सोयं उईरंति ॥४५०
 सव्व-मणोरह-संपूरयं व संकप्पियं मए तत्थ ।
 तस्स समागम-हेउं विहियं आयंबिलट्ट-सयं ॥४५१
 सव्व-दुह-विणासणयं पभवं च सव्व-सोक्खाणं ।
 अणुमण्णइ य गुरु-यणो तं मज्झ वयं अणुणयंतो ॥४५२
 आयंबिल-वय-करणेण दुब्बलं सयण-परियणो मज्झं ।
 जाणइ न हु मं जाणइ वम्मह-सर-सोसियं तणुइं ॥४५३

વિરહાવસ્થાની વ્યથા

પછી ભારે શોકથી તપ્ત હૃદયવાળી અને દુઃખાત્ બનેલી મને અમ્માએ સોગંદ દર્ધને બપોરે જમાડી. (૪૩૮). ઉગ્મણીએથી પાછી ફરેલી પેલી મહિલાએ પણ સ્નાન, શણુગાર, ભોજન ને આનંદપ્રમોદના અનેક પ્રસંગો વર્ણવા લાગી. (૪૩૯). નીલરંગી શયનમાં અશરણ બનીને સૂતાં, નિદ્રારહિત આંખોએ મારી એ રાત્રી કેમેય કરીને વીતી. (૪૪૦). કહે છે કે આગલે દિવસે મને જોઈને જેઓ મદનનાં આણુથી વીંધાઈ ગયા હતા, તેમના જેઓ વડીલ હતા તે સેંકડો પુરુષો આપુજી પાસે મારું માગું કરવા આવેલા. (૪૪૧), પરંતુ ઉમેદવારો રૂપાળા હોવા છતાં, શીલ, વ્રત, નિયમ અને ઉપવાસના ગુણોમાં તે બધા મારા સમોવડ ન હોવાથી, હે શેકાણી, તેમનો આપુજીએ અસ્વીકાર કર્યો. (૪૪૨). એને લગતી વાતોના અને ગુણકીર્તનના પ્રસંગોમાં વારંવાર નિર્દેશ પામતો મારો પ્રિયતમ જ મારી આંખોમાં પાણી રૂપે ઊતરી આવ્યા કરતો હતો. (૪૪૩). પહેલાંના એ મારા દેહસંબંધનું વારંવાર સંસ્મરણ કરતી એવી મારા ઉપર જાણે કે ક્રોધે ભરાઈને-રિસાઈને મારી ભોજનરુચિ ચાલી ગઈ. (૪૪૪). હે, ગૃહસ્વામિની, હું દુઃખીદુઃખી હોઈને, સ્નાન અને શણુગાર મને ઝેર જેવા લાગતાં; તોપણ, વડીલો અને કુટુંબીજનોથી મારો હૃદયભાવ છુપાવવા, હું તે નીરસપણે કર્યો જતી. (૪૪૫) જે મનોરથરૂપી તરંગો મારા જીવિતમાં પ્રસરેલા ન હોત, તો હું તેના સંગથી વિયુક્ત રહીને એક ક્ષણ પણ જીવી ન શકત. (૪૪૬). સ્વૈરપણે ભ્રમણ કરતો, કામદેવના આણુ જેવો, સપ્તચંદની સૌરભવાળો, સુખી લોકોને શાતા આપતો, ઋતુને લીધે પ્રચંડ એવો પવન મને પીડતો હતો. (૪૪૭). કંદર્પના આણુની વર્ષા થતાં જેમને કામજ્વરનેા સંનિપાત થઈ આવ્યો છે, તેવા, તિમિરની પ્રતિમા સમાં (?) લોકોને ચંદ્ર એક ક્ષણ પણ ડુચતો નથી. (૪૪૮). કુમુદવનને અમૃતવૃષ્ટિ સમી...અત્યંત પરિતૃપ્તિ કરતી શીતલ જ્યોત્સ્ના પણ ઉજી હોય તેમ મારા અંગને દઝાડતી હતી. (૪૪૯). હે ગૃહસ્વામિની, ત્રિષયસુખની તૃપ્તિ કરવતા પાંચ પ્રકારના ઇષ્ટ ઇદ્રિયાર્થો, મારા પ્રિયતમ વિના મને શોક ઉપજાવતા હતા. (૪૫૦). તે વેળા મેં પ્રિયતમને પામવા માટે, સર્વે મનોરથ પૂરા કરનાર એકસો ને આઠ આયંબિલ કરવાનો સંકલ્પ કર્યો. (૪૫૧). સર્વે દુઃખનું વિનાશક અને સર્વે સુખનું ઉત્પાદક એવું એ વ્રત કરવા માટે, મારું મન રાજી રાખતા વડીલોએ મને સંમતિ આપી. (૪૫૨). હું આયંબિલ વ્રત કરવાથી દુઃખની પડી ગઈ હોવાનું મારા સ્વજનો અને પરિજનોએ માન્યું; કામદેવના આણુથી હું શોષાઈને કશ બની ગઈ હોવાનું તેઓ ન કળી શક્યા. (૪૫૩).

तो दुक्ख-वेद-संतावियाए मे हियय-सोग विस्सामो ।
 आलेक्ख-कम्म-जोग्गो निम्मविओ पट्टओ घरिणि ॥४५४
 दढ-पासिय-मसिणाओ जुत्तीएहि दिण्ण-माण-बद्धाओ(?) ।
 कासि म्हि वट्टिआओ बहु-वण्णा-सण्ह-वण्णाओ ॥ ४५५
 उभओ तिक्खग्गाओ अवक्खडा तह पमाण-जुत्ताओ ।
 परिसण्ह-निद्ध-लेहा पाणीसु वि उज्जमंतीओ ॥४५६
 ताहि य मे तं लिहियं तम्मि पडे चक्कावाय-जाईयं ।
 जं मे पिण्ण सहियाए समणुभूयं पि(?) निरवसेसं ॥४५७
 जह रमियं जह चरियं विद्धो य मओ य सहयरो जह मे ।
 जह खामिओ य वाहेण अणुमया तं जहा अहयं ॥४५८
 तत्थेव मए लिहिया भागीरहिणोवइट्ठ-गइ-मग्गा ।
 गंगा उयहि-तरंगा रहंग-नामा उलि(?) विहंगा ॥४५९
 हत्थी य सो वयत्थो वाह-जुयाणो य गिहिय-कोयंडो ।
 तत्थ लिहिया मए तो कमेण वट्टीए चित्तम्मि ॥४६०
 पउमसरो य बहु-विहा रुक्ख-कडिल्ला य दारुणा अडवी ।
 कमल-सहस्साकिण्ण-उउ-काल-समणिया लिहिया ॥४६१
 अच्छामि य पेच्छंती कुंकुम-वण्णं तयं रहंगं च ।
 मह मण-रमणं चित्त-गयं(?) अणण्ण-चित्ता हं ॥४६२

❀

× × × तइया वि दिणे गुण-विविह-नियम-विवेल्लिया ।
 × × × × गुण-पवित्तो आसण्णा कोमुई-रत्ती ॥ ४६३
 लागदाराणि अवंगु-पाणिमाधाय(?) घोसणा वत्ता ।
 धम्मो विव सुह-करणी निण्हय-करणी य अहम्मस्स ॥४६४
 उववास-दाणमइयं वदाणि संघस्स(?) तेण तत्थ जणो ।
 कुणइ विहि-निष्पकंपं(?) दिय-भोय-विमाण-सोमाणं(?) ॥४६५
 कोमुइ-पुण्णिम-दिवसो जं आओ(?) घरिणी कमेण संपत्तो ।
 धम्मस्स कारवणओ दिय-जण-दोगच्च-नासणओ ॥४६६
 अम्मा-पिईहिं (सहिया) कांसी चाउम्मासाइयार-सोहणयं ।
 खमणं पडिकमणं पारणं च अहयं पियेच्छीयं (?) ॥४६७
 हम्मिय-तल-ओलोयण-गया य पञ्चावरणह-कालम्मि ।
 ओलोएमि पुरवरिं सग्ग-विमाणोवम-सिरियं ॥४६८
 पेच्छामि दुद्ध-धवले विण्णाणिय-सुकय-चित्तिय-क्खंभे ।
 गयण-तल्लमणुलिहिंते विमाण-पडिरुवए भवणे ॥४६९

❀

ચિત્રપટનું આલેખન

પછી હે ગૃહસ્વામિની, વિરહદુઃખે સંતપ્ત બનેલી મેં હૃદયના શોકથી વિસામે મેળવવા, ચિત્રકર્મ માટે યોગ્ય એવો એક પદ તૈયાર કરાવ્યો. (૪૫૪). મળખૂત પાસથી બાંધેલી, યોગ્ય માપની, ઝીણા વાળ વાળી, મસણ, સુંદર પીંછીએ તૈયાર કરાવી; બંને બાજુ તીક્ષ્ણ અગ્રવાળી, ઉપરકૂત, સપ્રમાણ, ઝીણી, સ્તિગ્ધ રેખા પાડતી અને હાથમાં ઉત્સાહ ગ્રેરે તેવી તે હતી (૪૫૫-૪૫૬). તેમના વડે મેં તે ચિત્રપટમાં જે કાંઈ ચક્રવાકી તરીકેના ભવમાં મારા પ્રિયતમની સાથે મેં અનુભવ્યું હતું તે બધું જ આલેખ્યું. (૪૫૭) : જે રીતે અમે રમતાં અને વિહરતાં, જે રીતે મારો સહચર વિધાયો અને મરણ પામ્યો, જે રીતે વ્યાધે તેને ખમાવ્યો, અને જે રીતે મેં તેની પાછળ અનુમરણ કર્યું. (૪૫૮). વળી મેં ભાગીરથીનાં વહેણ, સમુદ્રસમા તરંગવાળી ગંગા અને તેના પટમાં રથાંગ નામધારી (=ચક્રવાક) વિહંગો, હાથી, જીવાનલ્લેષ ને ધનુષ્યધારી વ્યાધયુવક—એ બધું ક્રમશઃ તૂલિકા વડે ચિત્રપટમાં આલેખ્યું. (૪૫૯-૪૬૦). વળી પદ્મ-સરોવર, અનેક પ્રકારના વૃક્ષોની ગીચ ઝાડીવાળી દારણ અટવી, અને ત્યાંનો હળરો કમળો વાળો ઋતુકાળ ચીતર્યાં. (૪૬૧). ચિત્રમાં રહેલા તે મારા કુંકુમવર્ણા, મનોરમ ચક્રવાકને હું અનન્ય ચિત્રો જોતી જ રહી. (૪૬૨).

કૌમુદીમહોત્સવ

એ સમયે વિવિધ ગુણ અને નિયમવાળી, પવિત્ર શરદપૂર્ણિમા નજીકમાં જ હતી. (૪૬૩) ...ધર્મના જેવી શુભકર, અને અધર્મની પ્રતિબંધક એવી ઘોષણા કરવામાં આવી. લોકોએ આ વ્રતનિમિત્તે ઉપવાસ અને દાન આદર્યાં. (૪૬૪-૪૬૫). આમ, હે ગૃહસ્વામિની દિવ્જોની દુર્દશા દૂર કરવાવાળો અને ધર્મ કરાવાવાળો શરદપૂનમનો દિવસ ક્રમે કરીને આવી લાગ્યો. (૪૬૬). અમ્માએ તથા બાપુજીએ ચોમાસાના અતિચારતું શોધન કર્યું, તથા મેં પણ પિતાજીની ઇચ્છાનુસાર ઉપવાસ, પ્રતિક્રમણ અને પારણાં કર્યાં. (૪૬૭). પર્વદિવસે બપોરને સમયે હું અગાસી ઉપર જોવા માટે ગઈ અને સ્વર્ગીય વિમાનોની શોભા ધરી રહેલી નગરીને જોવા લાગી. (૪૬૮). દૂધ જેવાં ધવળ, કળાકારોએ કુશળતાથી ચીતરેલા સ્તંભોવાળાં, આકાશને અડતાં, વિમાન જેવાં ભવનો મારી દૃષ્ટિએ પડ્યાં. (૪૬૯).

बर-भवण-पडिहार-ट्टिया य कणयमय-भरिय-भिगारा ।
 घोसंति दाण-वड्ढं वर-वरियं दाण-कय-सद्धं ॥४७०
 कणगं-कण्णा-गो-लक्ख-दूस-भूमी-किमिच्छग-पयाणो ।
 सयगासग-जाणाणि य असगाणि जणो तहिं देह ॥४७१
 ताओ अम्माए समं चेइय-सक्कारगं करेइ पुगो ।
 विविह-गुग-जोग-जुत्तेसु देइ साहूसु दाणाइं ॥४७२
 नव-कोडी-परिसुद्धं उग्गम-दोसेहिं दसहिं वि विमुक्कं ।
 उप्पायग-दोसेहिं च सोल्लपहिं वि विवज्जप्रयं ॥४७३
 तं वत्थ पाग-भोयग-सयगासग-लेग-भायगादीयं ।
 देमो अहियं दाणं उवगइ-करं सु-विहियाणं ॥४७४
 जिगवर-घरेसु य पुगा नागा-मणि-कगप-रयग-रुप्पाणं ।
 कुगिना पयागं(?) परस्स लोयस्स मइक्कउं चरिणि ॥४७५
 दिग्गस्स नत्थे नासो दाणस्स सुभासुभस्स सव्वत्थ ।
 हाइ सुभे पुग पुग्गं होइ अनुग्गं च अनुमभेम ॥४७६
 विविह-गुग-जोग-जुत्तेसु विउल्ल-तव-संजनेग जुत्तेसु ।
 दिग्गं फासुय-दाणं सद्धा-सक्कार-विगएहिं ॥४७७
 तं सेयं विउल्ल-फलं पसवइ तत्तो निरामयं च पुणो ।
 सुकुल्लमे समुप्पत्ति माणुस-भव-सोभणिं कुगइ ॥४७८
 एएण कारणेणं देमो तव-नियम-दंसग-धराणं ।
 पत्तम्मि हवइ उ पत्त-दाणं संसार-भोक्ख-करं ॥४७९
 रायावगारि-तक्कर-वितह-वयग-कारि-पार-दारीसु ।
 होइ पुग अणिट्ठ-फुडं फासुय-दाणं पि जं किञ्चि ॥४८०
 अणुक्कंपाए निमित्तं बहुयाणं तत्थुवत्थियाणं तो ।
 माहग-क्किविग-वगीनग-सयाण दिग्गा[इ] दागाइं ॥४८१
 दुरणुचर-नियम-बहुलो विक्किट्ठ-खवणोववास दाण-रुई ।
 अइरेग-धम्म-सीओ कोमुइ-दिवसे जगो आसी ॥४८२

❀

एव य पेच्छामि अहं नाणावत्थंतरे पुरवरीए ।
 संखित्त-रस्सि-जालो सूरुो य समोत्थरइ अत्थं ॥४८३
 पुव्व-दिसा-पिय-कामिणि-परिभोग-किलंत-पंडुर-च्छाओ ।
 अवर-दिसा-विलयाए निवडइ वच्छ-त्थले सूरुो ॥४८४
 नइयल-हिंडण संतो निम्मल-तवणिज्ज-रज्जु-भूयाहिं ।
 ओयरइ व भूमि-तलं सूरुो निययाहिं रस्सीहिं ॥४८५
 सूरम्मि य अस्थमिए तिमिर-कलंकिज्जमाण-सामाए ।
 पडिवण्णो जिय-लोओ सव्वो वि य साम-भावेण ॥४८६

દાનપ્રવૃત્તિ

સુંદર ભવનોનાં દાર પર મૂકેલા જળ ભરેલા સુવર્ણકળશો જાણે કે દાનેશ્વરીઓની મોંમાંગ્યું દાન આપવાની શ્રદ્ધાની ઘોષણા કરી રહ્યા હતા. (૪૭૦). લોકો યથેચ્છ સોનું, કન્યા, ગાય, ભક્ષ્ય, વસ્ત્ર, ભૂમિ, શયન, આસન અને ભોજનનું દાન દેતા હતા. (૪૭૧). આપુજી અને અમ્માએ ચૈત્યવંદન કરીને વિવિધ સદ્ગુણ અને સત્પ્રવૃત્તિવાળા સાધુઓને દાન દીધું. (૪૭૨). નવ કોટિએ કરીને શુદ્ધ, દસ પ્રકારના ઉદ્દગમદોષોથી મુક્ત, સોળ પ્રકારના ઉત્પાદનદોષોથી રહિત, એવું વસ્ત્ર, પાન, ભોજન, શયન, આસન, રહેઠાણ, પાત્ર વગેરેનું પુણ્યકારક પુષ્કળ દાન અમે સુચરિતોને દીધું. (૪૭૩-૪૭૪). જિનમંદિરોમાં પણ હે ગૃહસ્વામિની, અનેક પ્રકારના મણિ, રત્ન, સુવર્ણ અને રૂપાનું અમે દાન કર્યું, જેથી પરલોકમાં તેનું મોટું ફળ મળે. (૪૭૫).

જે કાંઈ દાન દેવામાં આવે છે—પછી તે શુભહોય કે અશુભ—તેનો કદી પણ નાશ થતો નથી: શુભ દાનથી પુણ્ય થાય છે, તે અશુભથી પાપ. (૪૭૬). વિવિધ ગુણ અને યોગથી યુક્ત, વિપુલ તપ અને સંયમવાળા સુપાત્રોને શ્રદ્ધા, સત્કાર અને વિનયથી યુક્ત થઈને આપવામાં આવેલું અહિંસક દાન અનેક ફળવાળું શ્રેય ઉત્પન્ન કરે છે. તેને પરિણામે ઉત્તમ મનુષ્યભવથી શૈભતા ઊંચા કુળમાં જન્મ અને આરોગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. (૪૭૭-૪૭૮). આ કારણે અમે તપસ્વી, નિયમશીલ અને દર્શનધારીઓને દાન દીધું. સુપાત્રને આપેલું દાન સંસારમાંથી મુક્તિ અપાવે છે. (૪૭૯). હિંસાકારી, ચોર, અસત્યવાદી અને વ્યભિચારીઓને જે કાંઈ અહિંસક દાન પણ આપવામાં આવે તેથી અનિષ્ટ ફળ મળે છે. (૪૮૦).

અમે અનુકંપાથી પ્રેરાઈને, ઉપસ્થિત થયેલા સેંકડો બ્રાહ્મણો, દીનદુઃખિયાઓ અને માગણોને દાન દીધું. (૪૮૧). લોકોએ તે શરદ્દપૂનમને દિવસે અનેક દુષ્કર નિયમ પાળ્યા, ચાર દિવસના ઉપવાસ કર્યા, દાનવૃત્તિવાળા થયા, અને એમ અત્યંત ધર્મપ્રવણ બન્યા. (૪૮૨).

સૂર્યાસ્ત

એ પ્રમાણે હું નગરીમાં થતી વિવિધ ચેષ્ટાઓ જોઈ રહી હતી, ત્યાં તે પોતાની રશિમજ્જાને સંકેલી લેતો સૂરજ અસ્તાચળ પર ઊતરવા લાગ્યો. (૪૮૩). પૂર્વ-દિશાઈપી પ્રેયસીના પરિપૂર્ણ ઉપભોગથી થાકેલો અને ફીકી પડેલી કાંતિવાળો સૂરજ પશ્ચિમ દિશાઈપી સુંદરીના વક્ષઃસ્થળ પર ઢળી પડ્યો. (૪૮૪). ઝગનતળમાં ભ્રમણ કરીને શ્રમિત થયેલો સૂરજ શુદ્ધ સુવર્ણના દોરડા જેવા પોતાના રશિમથી ભૂમિતળ પર જાણે કે ઊતર્યો. (૪૮૫). સૂરજ આથમતાં, તિમિરે કલંકિત કરેલી શ્યામા (=રાત્રી)એ સમગ્ર જીવલોકને શ્યામતા અર્પી. (૪૮૬).

अम्हे वि पडिहारम्मि रंग-पदेशो कओ अणणमओ ।
 भवण-कय-कण्णपूरो केऊरो रायमग्गस्स ॥ ४८७
 तस्सेव एक-पासम्मि उद्धिओ वेइआ-परिक्खित्तो ।
 कंबल-रयण-वियाणो सो मञ्झं पट्टओ घरिणि ॥ ४८८
 तत्थ उवयार-कारी विस्सास-निही सिणेह-भायणं मे ।
 पिययम-मग्गण-पणिही चित्त-पदे चेडिया ठविया ॥ ४८९
 महुर-पडिपुण्ण-पत्थुय-साइसया रसिय-वयण-भावणू ।
 घरिणी सारसिया सा भणिया य मए इमं वयणं ॥ ४९०

❀

आयारिगिय-भावेहिं जाणसि तं परस्स हियय-गयं ।
 मह जीवियव्वयत्थं हिययत्थं ते इमं होउ ॥ ४९१
 जइ होही आयाओ पिओ महं सो इहं पुरवरीए ।
 ददट्टण तो पडमिणं सरिही पोरणियं जाइं ॥ ४९२
 जं जीए सह पियाए जत्थणुभूर्यं सुहं च दुक्खं च ।
 तं तीए विप्पओगे ददट्टणुक्कंठिओ होइ ॥ ४९३
 सूएइ अच्छि-रगो जं पिययममप्पियं च लोयम्मि ।
 पुरिसस्स अणु-निव्वरियं हिययाकूर्यं निगूढं पि ॥ ४९४
 रुहस्स खरा दिट्ठी निम्मल-धवला पसण्ण-चित्तस्स ।
 विलियस्स(?) य सनियत्ता मञ्झत्था वीयरयस्स ॥ ४९५
 पर-वसण-दरिसणेण वि साणुक्कोसो जणो हवइ दीणो ।
 अणुभूय-पच्चक्खो(?) विहट्ठिओ भोग-सल्लेण ॥ ४९६
 इणमो लोए वि सूई पोरणिं संभरेत्तु किर जाइं ।
 × × × × मुच्छं सुदट्टु वि जो दारुणो होइ । ४९७
 सो पुण सभाव-वच्छल-मिउ-हियओ अत्पणो अणुभवित्ता ।
 पडिभाविय-दुक्खो ददट्टण इमं गच्छिहिइ मुच्छं ॥ ४९८
 आवडिय-सोग-हियओ किलिण्ण-नयणो य होहिई सज्जो ।
 तत्ताणुगमण-तुरिओ पुच्छिहिइ इमस्स कत्तारं ॥ ४९९
 पर-लोय-विप्पभट्टे इय ददट्टणं महं हियय-नाहं ।
 जाणाहि चक्कवायं तं माणुस-जाइमायायं ॥ ५००
 तं नामेण वि गुण-वण्ण-रूव-वेसेहिं सु-प्परिण्णायं ।
 काऊण मञ्झ कल्लं साहसु जइ तो अहं जीयं ॥ ५०१
 होही मे तेण समं वयंसि तो हियय-सोग-निट्टवणो ।
 सुरय-रइ-संपओगो आसंगो काम-भोगाणं ॥ ५०२
 जइ न विहत्थिहिसि सही तं नाहं मञ्झ मंद-पुण्णाए ।
 जिण-सत्थवाह-पहयं तो मोक्ख-पहं गहिस्सामि ॥ ५०३

અમે પણ મુખ્ય દ્વાર પાસે એક અનુપમ રંગમંડપ રચ્યો — અમારા વાસભવનના કર્ણપૂર સમો, રાજમાર્ગના બાજુબંધ સમો. (૪૮૭). તેની એક બાજુએ, હે ગૃહસ્વામિની, વિશાળ વેદિકા બનાવી, ઉપર સ્તંભકંબલનો ચંદ્રવો બાંધીને ત્યાં માડું પેલું ચિત્રપટ ઝેલું કરવામાં આવ્યું. (૪૮૮).

સારસિકાને સોંપેલી દેખરેખ

ત્યાં ચિત્રસ્થાને, મેં મારા પ્રિયતમની શોધ માટે મારા પ્રતિનિધિ લેખે, મારી વિશ્વાસ-પાત્ર, સ્નેહપાત્ર અને ઉપકારકારી ચેટીને મૂકી. (૪૮૯). મધુર, પરિપૂર્ણ, પ્રસ્તુત, પ્રભાવશાળી અને રસિક વચનો અને ભાવોની જાણકાર સારસિકાને, હે ગૃહસ્વામિની, મેં આ પ્રમાણે કહ્યું (૪૯૦): ‘આકાર, ઇંગિત અને ભાવ દ્વારા તું અન્યનો હૃદયગત અર્થ જાણી શકે છે. તો મારા પ્રાણને ખાતર આટલું તું તારા હૃદયમાં ધારણ કરજો. (૪૯૧). જો મારો એ પ્રિયતમ આ નગરીમાં અવતર્યો હશે તો તેને આ ચિત્રપટ જોઈને પોતાના પૂર્વભવનું સ્મરણ થશે. (૪૯૨). જોણે પોતાની પ્રિયા સાથે જે સુખદુઃખ અનુભવ્યું હોય તે તેના વિયોગે જોવામાં આવતાં તે ઉત્કંઠિત થતો હોય છે. (૪૯૩). વળી જગતમાં, માણસનો જાંડામાં જાંડો હૃદયગત પ્રિય કે અપ્રિય ગૂઢાર્થ પ્રકટપણે ન કહેવાયા છતાં પણ, તેની આંખોના ભાવથી સૂચિત થઈ જાય છે. (૪૯૪). ચિત્તમાં ઉગ્ર ભાવ હોય ત્યારે દષ્ટિ પણ તીખી હોય છે. ચિત્ત પ્રસન્ન હોય ત્યારે દષ્ટિ નિર્મળ, શ્વેત હોય છે. લજ્જિત થયેલાની દષ્ટિ પાછી વળેલી હોય છે. તો વીતરાગની દષ્ટિ મધ્યસ્થભાવવાળી હોય છે. (૪૯૫). જોણે ભોમમાં અંતરાય પડ્યાનું દુઃખ પ્રત્યક્ષ અનુભવ્યું હોય તે માણસ પારકું દુઃખ જોઈને પણ અનુકંપાવાન અને દીન બને છે. (૪૯૬). અને લોકોમાં પણ એવી કહેતી છે કે પૂર્વભવનું સ્મરણ થતાં, જે અત્યંત દારુણ સ્વભાવનો હોય તેને પણ મૂર્છા આવે છે. (૪૯૭).

પ્રિયતમની ઝોળખનો અસ્તાવ

પરંતુ એનું હૃદય તો સ્વભાવે જ વતસલ અને મૃદુ છે, એટલે તે આ ચિત્રપટ જોતાં, પોતે જે અનુભવેલું તે જ આ દુઃખ છે એમ જાણીને મૂર્છિત થઈ જશે (૪૯૮), અને એકાએક તેનું હૃદય શોકાકુળ અને આંખો ભીની થઈ જશે. તે ખરી હકીકત જાણવાને આતુર થઈને આ ચિત્રપટ બનાવનારને વિશે પૂછપરછ કરશે (૪૯૯). તેને જોઈને તું, પરલોકથી ભણ થઈને મનુષ્યયોનિમાં અવતરેલા મારા પ્રાણનાથ ચક્રવાક તમીકે તેને ઝોળખી લેજો. (૫૦૦). તેનું નામ, ગુણ, વાન, રૂપ અને વેશભૂષા ખરાખર જાણી લઈને તું જો કાલે મને કહીશ તો તો હું જીવી જઈશ. (૫૦૧). તો, હે સખી, મારો હૃદયનો શોક નષ્ટ થશે અને હું કામભોગ ભોગવતી તેની સાથે સુરતસુખ માણીશ. (૫૦૨). પરંતુ જો મારા અલ્પ પુણ્યે તે મારો નાથ તારે હાથ નહીં આવે તો સખી, હું જિનસાથવાહે ખેડેલા મોક્ષમાર્ગનું શરણ લઈશ. (૫૦૩).

सुदु वि दीहं(?) कालं निरत्थयं तस्स जीवियं होइ । जं च पिय-विप्पओगे जं च विणा धम्म-चरणेण ॥	५०४
पिययम-समागम-उस्सुयाए अप्पाहिया मए एवं । घरिणी सा सारसिया पडयं चेतूण गच्छंती ॥	५०५
❀	
सूरम्मि य अत्थमिए तिमिर-कलंकिज्जमाण-सामाए । तत्थ य तं वेल्महं पोसह-सालं गया घरिणी ॥	५०६
अम्मा-पिउहिं समं अरहंते सु-विहिए य नमिऊणं । देसिय-चाउम्मासिय-पडिक्कमणयं पडिक्कंता ॥	५०७
भूमि-सयणा निसण्णा य मज्झ सयणस्स पासओ घरिणि । × × × × × ॥	५०८
× × × × × ।	
× × × × × ॥	५०९
मणि-रयण-धाउ-चितं दिव्वोसहि-देवरुक्ख-चिचइअं । गयणतल-विवरमइयं तुंग-सिहरयं गिरिं रम्मं ॥	५१०
सुमिणम्मि किर गया हं तस्स य पवर-सिहरं समारूढा । तत्थ य पडिबुद्धा हं दाही किं मे फलं सुमिणे ॥	५११
❀	
तो भणइ तत्थ ताओ जह दिट्ठं सुमिण-सत्थम्मि (?) । धण्णो मंगल्लो पुत्त होइ एसो य ते सुमिणे ॥	५१२
लाभालाभं दुक्खं सुहं च मरणं च जीवियं जं वा । उप्फुसइ अंतरप्पा सुगिणे नर-नारि-सत्थस्स ॥	५१३
आमिसं(?) मच्छा अहुच्छेओ (?) य सरुहिरो य वणो । रुंदाणि कंदियाणि य आलित्तो जो य विद्धां (?) ॥	५१४
गय-वसह-भवण-पठ्वय-खीर-दुमाणं च आरुहणयाइं । सागर-नदि-संतरणं च जाण दुक्ख-प्पमोक्खाय ॥	५१५
पुण्णामयस्स लाभे लाभो पुण्णामयस्स दव्वस्स । तस्सेव विणासम्मि विणासो पुण्णामधेयस्स ॥	५१६
थी-नामयस्स लाभे लाभो थी-नामयस्स दव्वस्स । तस्सेव विणासम्मि विणासो थी-नामधेयस्स ॥	५१७
जं जेण पावियठवं पुठ्व-कयं सुंदरं व पावं वा । तं सुमिण-दरिस्सणेण उ अप्पा सूएइ सव्वस्स ॥	५१८
पाओसिओ उ सुमिणे छम्मासा अइहं-रत्तिओ तिण्णि । गोसग्गिओ दिवइड आसण्ण-फलो पभायम्मि ॥	५१९
निच्चितस्स सुह-निव्वुयस्स सुत्तस्स जे भवे सुमिणा । ते सफला नायव्वा सेसा सफला वा अफला वा ॥	५२०

જેનું જીવંતર પ્રિયથી વિરહિત અને ધર્માચરણથી રહિત છે, તેનું દીર્ઘકાલીન (?) જીવંતર નિરર્થક છે.' (૫૦૪). હે ગૃહસ્વામિની, પ્રિયતમનો સમાગમ કરવાને ઉત્સુક અનેલી મેં, ચિત્રપટ લઈને જતી તે સારસિકાને એ પ્રમાણે સંદેશ આપ્યો. (૫૦૫).

સ્વપ્નદર્શન

સૂર્યાસ્ત થતાં અને અંધકારથી રાત્રી ઘેરાવા માંડતાં, તે વેળા, હે ગૃહસ્વામિની, હું પૌષ્ઠશાલામાં ગઈ. (૫૦૬). અમ્મા અને પિતાજીની સાથે મેં દૈવસિક અને ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણ કરીને પવિત્ર અરિહંતોને વંદ્યા. (૫૦૭). હું બોંય પર શયન કરતી હતી. મારા શયનની પાસે.....એડી.(૫૦૮).....(૫૦૯). સ્વપ્નમાં હું એક વિવિધ ધાતુથી ચિત્રવિચિત્ર, દિવ્ય ઔષધિઓ અને દેવતાઈ વૃક્ષોથી સુશોભિત, આકાશના પોલાણુ સુધી પહોંચતા જાંચા શિખરવાળા, રમ્ય પર્વત પર ગઈ, અને તેના જાંચા શિખર પર ચડી. પણ તેટલામાં તો હું જાગી ગઈ: તો એ સપનું મને કેવું ફળ આપશે? ' (૫૧૦-૫૧૧).

સ્વપ્નફળ

એટલે બાપુજી સ્વપ્નશાસ્ત્રને આધારે આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા, 'એટા, તારુ એ સ્વપ્ન ધન્ય અને મંગલિક છે. (૫૧૨). સ્વપ્નમાં સ્ત્રીપુરુષોનો અંતરાત્મા તેમનાં ભાવિ લાભાલાભ, સુખદુઃખ ને જીવનમરણનો સ્પર્શ કરે છે. (૫૧૩). માંસ, મત્સ્ય, લોહી-નીંગળતો વ્રણ, દારુણ વિકાપ, બળતા હોણું, ધાયલ થવું (?), હાથી, બળદ, ભવન, પર્વત, કે દ્વજતા વૃક્ષ ઉપર ચડવું, સમુદ્ર કે નદી તરીને પાર કરવાં એવાં સ્વપ્ન દુઃખમાંથી મુક્તિનાં સૂચક હોવાનું તું જાણજે. (૫૧૪-૫૧૫). પુંલ્લિંગ નામવાળી વસ્તુના લાભથી પુંલ્લિંગ નામવાળા દ્રવ્યનો લાભ થાય છે. તેવા નામવાળી વસ્તુ નષ્ટ થતાં, તેવા જ નામવાળી વસ્તુ નષ્ટ થાય છે. (૫૧૬). સ્ત્રીલિંગ નામવાળી વસ્તુના લાભથી તેવા જ નામવાળા દ્રવ્યનો લાભ થાય છે. તેવા નામવાળી વસ્તુ લુપ્ત થતાં, તેવા જ નામવાળી વસ્તુ લુપ્ત થાય છે. (૫૧૭). પૂર્વે કરેલા શુભ કર્મ કે પાપકર્મનું જે ફળ જેને મળવાનું હોય તે, સૌને તેમનો અંતરાત્મા સ્વપ્નદર્શન દ્વારા સૂચવતો હોય છે. (૫૧૮).

રાત્રીની શરૂઆતમાં આવતું સ્વપ્ન છ માસે ફળ આપે, અર્ધ રાત્રે આવતું સ્વપ્ન ત્રણ માસે, મળસકે આવતું સ્વપ્ન દોઢ માસે, અને સવારે આવતું સ્વપ્ન તરતમાં જ ફળ આપે. (૫૧૯). નિશ્ચિંત અને નિરાંતવા જીવે સૂતેલાને આવતાં સ્વપ્ન ફળ આપનારાં હોય છે. તે સિવાયનાં સ્વપ્ન ફળ આપે કે ન થે આપે. (૫૨૦).

पञ्चव-सिहरारुहणे उत्तम-गुण-रूव-संपउत्तस्स ।
 कण्णाए पइ-लाभो सेसस्स जणस्स धण-लाभो ॥ ५२१
 सत्ताहम्भंतरओ होही ते पुत्त पहरिसेो विउलो ।
 रोत्तव्वयं च होही विण्णायं तव्विओगम्मि ॥ ५२२

❀

चित्तेमि अण्ण-पुरिसं जइ लहिहं जीविउं न इच्छामि ।
 तेण वि चित्तिण्ण विणा को लाभो मज्झ इह भोए ॥ ५२३
 इय मे चिता जाया नवरि य गोवामि गुरु-सगासम्मि ।
 हियय-गयं च रहस्सं मा होज्ज पयासियमिहं ति ॥ ५२४
 ता ताव अहं पाणा धरेमि जा सा न एइ सारसिया ।
 तीसे सोऊण तहा ताहे अप्प-क्खमं काहं ॥ ५२५
 ताएण य अंबाए अभिनंदिय पूहया अहं तत्थ ।
 भूमी-सयणाहितो उट्टिया नमिय सिद्धाणं ॥ ५२६
 तत्थालोइय निदिय राईए संभवं अतीयारं ।
 विच्छलिय-पाय-करयल-मुहे य गुरु-चंदणम्मि कए ॥ ५२७
 सागर-समं सचित्तं मणि-कंचण-रयण-मंडियमुदारं ।
 हम्मिय-तलमारूढा परियण-रहिया तहि घरिणि ॥ ५२८
 वज(हु?)याणि विचित्तेती एवमहं तत्थ संठिया घरिणि ।
 हियएण उव्वहंती तं चक्कायं अण्ण-मणा ॥ ५२९

❀

तो पञ्च-काल-पभवेो निद्ध-आयव-विब-विपुलो (?) ।
 केसुय-कुसुम-सवण्णो सहस्स-रस्सि जग-पदीवो ॥ ५३०
 उइओ य विलिंपतो लन्ह-इव-कुंकुमेण जिय-लोए ।
 पउमागर-पडिबोहण-कय-वावारुद्धुरो सूरुो ॥ ५३१

❀

भावि-सिणेह-मइयाए तत्थ दिट्ठीए मं पियंति व्व ।
 सफल(?) [-प्पयास-] परिओस-हसंत -मुह-पउमा ॥ ५३२
 महुरोवयार-महुर-वयण-खाणी रइय-करतलमेला ।
 उव्वसरिया सारसिया मज्झ सकासं इमं चेव(वेइ?) ॥ ५३३
 सो मेह-रहिय-वित्तिमिर-सरय-निसायर-समत्त-मुह सोहो ।
 दिट्ठो चिर-प्पण्णट्ठो मण-रमणो ते मए(?) रमणो ॥ ५३४
 आसंससु सीहोरुंजिय-भय-संतट्ठ-वाल-हरिणच्छि ।
 तेण समयं पमुइया कामं कामस्स पूरेहि ॥ ५३५
 एव भणेति य मए सहसा निय-वयण-मुहिय-हिययाए ।
 तुट्ठाए समवगूढा अब्भुट्ठिय-रोमकूवाए ॥ ५३६

પર્વતશિખરના આરોહણથી કન્યાને ઉત્તમ રૂપગુણવાળો પતિ મળે. ન્યારે ખીજાએને ધનલાલ થાય (૫૨૧). એટલે હે પુત્રી, એક અકવાડિયામાં તેને એ અતિશય આનંદ પ્રસંગ આવશે, વળી એમ પણ સૂચવાય છે કે પતિવિયોગે તારે રડવાનું પણ થશે. (૫૨૨).

તરંગવતીની ચિંતા

આ સાંભળીને મારા મનમાં થયું : જો ખીજો કોઈ પુરુષ પતિ તરીકે મને મળશે તો મારી જીવવાની ઇચ્છા નથી. જેનું હું ચિંતવન કરી રહી છું, તેના વિના મને અહીં ભોગ ભોગવવામાં શો રસ?'. (૫૨૩). મને એ પ્રમાણે ચિંતા થવા લાગી. પરંતુ વડિલોની સમક્ષ મેં મારા આકારનું ગોપન કર્યું—રખેને મારું અંતર્ગત રહસ્ય પ્રકટ થઈ નય. (૫૨૪) 'એ સારસિકા પછી ન આવે ત્યાં સુધી તો હું પ્રાણ ધારણ કરીશ. તેની પાસેથી વૃતાંત સાંભળીને તે પછી મારાથી થઈ શકશે. તે હું કરીશ' એમ મેં નિયાયું. (૫૨૫). બાબાપુજાએ મને અભિનંદન આપીને મારો સત્કાર કર્યો. ભોંયપથારીએથી જીડીને મેં સિદ્ધોને વાંઘા. (૫૨૬). આલોચન કરીને અને રાગીના અતીચારની નિંદા કરીને, હાથપગ અને મોં ધોઈને અને યુરુવંદના કરીને, હે ગૃહસ્વામિની હું પરિચારકો વિના એકલી જ, સાગરના જેવા 'સચિત્ત' (૧. જળચર પ્રાણીવાળા, ૨. ચિત્રવાળા) મણિકાંચન અને સ્તનથી શોભતા, અને વિશાળ હર્ષાતળ (અગાંશી) પર ચઢી. (૫૨૭-૫૨૮). હે ગૃહસ્વામિની. સંકલ્પવિકલ્પ કરતી અને એકાગ્રચિત્તે તે ચક્રવાકને હૃદયમાં ધરતી હું ત્યાં જીભી રહી. (૫૨૯).

ત્યાં તો પર્વકાળનો ઉદ્ભાવક, રતાશ પડતા સિનગ્ધ અને વિસ્તીર્ણ પિંચવાળો, કિંશુકવરણો, જગતનો સહસ્રરશ્મિ દીપ, સૂર્ય, જીવલોકને મસૂણ કુંકુમના દ્રવથી લીંપતો અને કમળસમૂહને વિકસાવતો ઊગ્યો. (૫૩૦-૫૩૧).

સારસિકાનું પ્રત્યાગમન

તેટલામાં ભાવી સ્નેહભાવભરી દૃષ્ટિ વડે મને જોતી હોય તેમ, પ્રયાસની સફળતાના સંતોષથી હસતા વદનકમળ વાળી, મધુર વિનયને મધુર વચનની ખાણ સમી સારસિકા શિરપર અંજલિ રચીને મારી પાસે આવી અને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી. (૫૩૨-૫૩૩). વાદળરહિત અને અંધકાર વિનાશક એવા સંપૂર્ણ શરચ્ચંદ્ર સમા મુખથી શોભતા, લાંબા સમયથી ખોવાયેલા અને તારા મનમાં રમી રહેલા એ તારા પ્રિયતમને મેં જોયો. (૫૩૪). સિંહગર્જનાથી ભયગસ્ત અનેટ્ટી ખાલ હરિણીના જેવાં નેત્ર વાળી હે સખી, તું હવે આશ્વાસન લે અને તેની સાથે આનંદપૂર્વક રહીને કામભોગની કામના પૂરી કર. (૫૩૫). એ પ્રમાણે બોલતી તેને હું સંતોષથી આંખ ઓઠી દઈને. શેમાંચિત થઈને, એકામેક હૃદયપૂર્વક ગાઠપણે ભેટી પડી. (૫૩૬).

भणिया य मए पिय-सहि कह विण्णाओ तए महं नाहो ।
 जम्मंतर-चक्काओ परियट्टिय-देह-संठाणो ॥ ५३७
 तो भणइ सुणसु सररुह-विउद्ध-ससिणिद्ध-गब्भ-सरि-वण्णा ।
 लद्धं (?) जहाणुपुव्वीए सुयणु जह दंसणं तस्स ॥ ५३८

❀

तुमए वि अहं सामिणि कल्लं अवरणह-काल-समयग्गिम् ।
 अप्पाहिया स-सवहं पडयं घेत्तूण गच्छंती ॥ ५३९
 उड्डामि डूस-(?) महुयरि-मंडिय-पउम-सस्सिरीयग्गिम् ।
 तं चित्तपट्टयं ते घरसालाए विसालाए ॥ ५४०
 तेणंतरेण अरविद-नेदणो गयण-वंदाण (?) ।
 घेत्तूण गओ सामिणि आलोयं जीयलोयस्स ॥ ५४१
 महिय-नीसंदो वम्मह-कंदो उमदजुणहाउ (?) ।
 उण्णमइ पुण्ण-चंदो सामिणि रत्ती-मुहाणंदो ॥ ५४२
 आयास-तलाए निम्मलग्गिम् पप्फुल्ल-चंद-पउमस्स ।
 मय-भसल-चलण-पप्फंदियस्स जोण्हा-रओ पडइ ॥ ५४३
 तत्थ वर-जाण-वाहण-समस्सिया सच्छ-गहिय-नेवच्छा ।
 इट्ठि-विलास-पगब्भा रायाणं ते अणुकरंति ॥ ५४४
 पर-पुरिस-दिट्ठि-विसय-परिवज्जिया जाण-संदण-गयाओ ।
 पेच्छंति रत्तिचारं ईसालुय-मंद-महिलाओ ॥ ५४५
 केई य पायचारेण तत्थ चारं करंति वर-तरुणा ।
 हत्थेसु समालग्गा हिययालग्गाण तरुणीण ॥ ५४६
 केई य इट्ठ-गोट्टिय-समागमातुर-माणसाब्द्धा (?) ।
 सामिणि अविणय-पिंड छलिय-छइल्ला जुयाण पडत्ति (?) ॥ ५४७
 पाउस-महा-नदीण व उयहिमईतीण विउल-जल-वेगा ।
 दीसंति पुरिं पत्ता जण-वेगा राय-मग्गाग्गिम् ॥ ५४८
 पेच्छंति सुहं दीहा मडहा पुण उप्पिडंति दट्ठुं जे ।
 जण-निवह-पेल्लिया आरसंति थूला विसेसेणं ॥ ५४९
 रत्ति-क्खयं कहेति विव मज्झ-गय-ज्ञाम-वामण-सिहागा ।
 उव्वत्त-वत्ति-नेहा अज्झायग-सच्छहा दीवा ॥ ५५०
 जह जह परिगलइ निसा तह तह निहा-कलंक्रियच्छीओ ।
 पेच्छय-जणोवसरिओ पविरल-पुरिसो पडो जाओ ॥ ५५१
 तत्थ जणं पेच्छंती अहमवि दीव-पडिजग्गण-मिसेणं ।
 अच्छामि तुज्झ सामिणि आणाए स-बहु-माणाए ॥ ५५२

❀

અને મેં કહું પ્રિય સખી, ‘અદલાયેલી દેહાકૃતિવાળા એ મારા પૂર્વજન્મના ચક્રચાક પતિને તેં કઈ રીતે ઓળખી કાઢ્યો?’ (૫૩૭). તે બોલી, ‘વિકસિત કમળના સ્નિગ્ધ ગર્ભ જેવા વાનવાળી હે સખી, મને તેનું કઈ રીતે દર્શન થયું તે વાત હું માંડીને કહું છું, તો તું સાંભળ. (૫૩૮) :

સારસિકાનો વૃત્તાંત

ચિત્રદર્શન

હે સ્વામિની, ગર્ભ કાલે અપેરના સમયે જ્યારે હું ચિત્રપટ લઈને જતી હતી ત્યારે તે મને શપથ સાથે સંદેશો આપેલો. (૫૩૯). મેં તે ચિત્રપટને તારા ઘરના વિશાળ આંગણા પાસેના, બ્રમરમંડિત કમળની શોભાવાળા મંડપમાં રાખ્યું. (૫૪૦). તે વેળા હે સ્વામિની, કમળોને આનંદ આપતો સૂર્ય જીવલોકનું તેજ હરી લઈને ગગનમાંથી અદ્દશ્ય થયો. (૫૪૧). પછી હે સ્વામિની, દહીંના નિર્યંદ (=માખણ) જેવો, મન્મથના કંદ સમો, જ્યોત્સ્ના પ્રસારતો, રાત્રિનાં મુખને આનંદિત કરતો પૂર્ણ ચંદ્ર ઊગ્યો. (૫૪૨). નિર્મળ ગગનસરોવરમાં પ્રકુલિત, મૃગબ્રમરના ચરણથી ક્ષુબ્ધ એવા ચંદ્રકમળનો જ્યોત્સ્નાપરાગ ખરવા લાગ્યો. (૫૪૩). ત્યાં ચિત્રના પ્રેક્ષકોમાં ગર્ભશ્રીમંતો પણ હતા, જેઓ ભલકાદાર વાહનોમાં બેસી મોટા રસાલા સાથે આવતા હોઈને રાજવીઓ જેવા લાગતા હતા. (૫૪૪). પરપુરુષની દૃષ્ટિથી અરપૃષ્ટ રહેતી ઈર્ષ્યાળુ મહિલાઓ પણ રથમાં બેસીને રાત્રિવિહાર કરવા નીકળી પડી હતી. (૫૪૫). કેટલાક તરવરિયા જુવાનડા પોતાની મનની માનેલી તરુણીની સાથે, હાથે હાથ ભીડીને, પગે ચાલતા ફરી રહ્યા હતા. (૫૪૬). તો વળી કેટલાક પોતાના મનગમતા ગોઠિયાને મળવાની આતુરતા સેવતા, અવિનયના પિંડ સમા, છેલ્લપટાઉ જુવાનિયા ફરતા હતા (?) (૫૪૭). વર્ષાકાળમાં જેવા સમુદ્ર તરફ જતી મહાનદીઓના વિપુલ જળપ્રવાહો હોય, તેવા નગરીમાં આવી પહોંચેલા જનપ્રવાહો રાજમાર્ગ ઉપર દીસતા હતા. (૫૪૮). લાંબા લોકો સુખે બેતા હતા; ઠીંગુજીઓ ઊંચાનીચા થતા હતા; જડાઓ માણસોની ભીડથી ધકેલાતા ખૂમાખૂમ કરી રહ્યા હતા. (૫૪૯). વચ્ચે કાળાશ પડતી નાની શગવાળા, અને વાટમાંથી ખલાસ થયેલા તેલવાળા દીપકો, (માથા) ઉપર રહેલી કાળી નાની શિખાવાળા અને નષ્ટ થયેલી સ્નેહવૃત્તિવાળા અધ્યાપકો હોય તેમ રાત્રી પૂરી થતા આત્રી હોવાનું સૂચવતા હતા. (૫૫૦). જેમ જેમ રાત ગળતી જતી હતી તેમ તેમ ચિત્રપટને જેવા આવનારા લોકો, આંખ નિદ્રાથી ઘેરાતી હોઈને, ઓઝા ને ઓઝા થતા જતા હતા. (૫૫૧). હું પણ તારી અત્યંત માનનીય આજ્ઞા પ્રમાણે ત્યાં રહીને દીપકને બળતો રાખવાને બહાને લોકોનું નિરીક્ષણ કરતી હતી. (૫૫૨).

एयम्मि देस-काले अणुकूल-वयंस-वंद्र-मज्झ-गओ ।	
कोइ तरुणो सुरुवो आगच्छइ पट्टगं दट्टुं ॥	५५३
पीण-पइद्विय-संधि-पसत्थो कुम्भोवमाण-मिउ-चलणो ।	
कुरुविंद-चत्त-कहम (?) -पसत्थ-जंघो थिरोरुओ ॥	५५४
कणय-सिलायल-समतल-विसाल-मंसल-विभत्त-पिहु-वच्छो ।	
भुयगवइ-भोग-दीहर-पीवर थिर-बाहु-संघाओ ॥	५५५
सो वीय-चंद-भूओ अडयण-वयण-कुमुए विबोहितो ।	
चंदाइरेग-पिय-दंसणेण मुह-पुण्ण-चंदेण ॥	५५६
सो नियय-रूव-जोव्वण-लायन्ना (?) -पीण-पीवर-सिरीओ ।	
सुरयारंभ-निमित्तं पत्थिज्जइ तत्थ तरुणीहि ॥	५५७
सा तत्थ नत्थि जुवती मणम्मि पविट्ठो न होज्ज सो जीसे ।	
सारइय-रयणि-वित्तिमिर-समत्त-चंदाणणो तरुणो ॥	५५८
देवेसु आसि णो किर तेयस्सी ता ण होज्ज एक्यरो ।	
इणमो त्ति इमो (?) वण्णिज्जंतो बहु-जणेणं ॥	५६९
सो पट्टगं उवगओ पेच्छइ कम-पिच्छियव्वय-सरीरो ।	
तं चित्तयम्म-करणं पसंसमाणो इमं भणइ ॥	५६०

❦

किह सुदट्टु निण्णय-त्थिय-आसंमावत्त-वित्त (?) -खुभिय-जला ।	
उद्वोय-धवल-पुलिणा समुइ-कंता इहं लिहिया ॥	५६१
सुदट्टु कया पउम-सरा य बहल-मयरंद-पउम-वण-किण्णा ।	
दारुण-रुक्खा य इमा नाणावत्थंतरा अडवी ॥	५६२
सुदट्टु वि सरयाईया हेमंत-वसंत-गिम्ह-पज्जंता ।	
नियय-गुण-पुप्फ-फलया वणेसु सुनिरुविया रियवो ॥	५६३
चक्काय-जुवल्यमिणं नाणावत्थंतरं कयं सुदट्टु ।	
ठाणक-विसुद्धि-वियडं (?) अवरोप्पर-नेह-संबद्धं ॥	५६४
सलिल-गयं पुलिण-गयं गयणयल-गयं च पउमिणि-गयं च ।	
काम-निरंतर-जोइय-समाणुरागं अभिरमंतं ॥	५६५
पवर-रहस्स-ग्गीवो (?) निव्वकूलो (?) सकल-संहय-सरीरो ।	
सुदट्टु कओ चक्काओ किंसुग-निगरोवम-सरीरो ॥	५६६
सुकुमाल-तणु-ग्गीवा अगलिय-कोरंट-नियर-सरि-वण्णा ।	
रमणमणुयत्तमाणी सुदट्टु कया चक्कवाई वि ।	५६७
रूवेण रूविय-गुणो सुदट्टु य संभग्ग-पायव-पयारी ।	
हत्थी वि इमो लिहिओ जेट्ठ-पमाणेण माणेण ॥	५६८
ओयरमाणो य नदिं मज्जंतो य सलिले जहिच्छाए ।	
मज्जिय-मेत्तो मत्तो किलिण्ण-गतो य उत्तिण्णो ॥	५६९
वइसाह-ठाण-ठियओ आयण्णायडिहएक्क-बाण-करो ।	
हत्थि पत्थेमाणो सुदट्टु वयत्थो कओ वाहो ॥	५७०

એક અનન્ય તરુણ પ્રેક્ષક

એવો દેશકાળ હતો ત્યારે મનગમતા મિત્રોના વૃંદથી વીંટળાયેલો કોઈક સ્વરૂપવાન તરુણ ચિત્રપદ્મજેવા આવ્યો. (૫૫૩). તેનાં અંગોના સાંધા દૃઢ, સુસ્થિત અને પ્રશસ્ત હતા; ચરણ કાચખા જેવા મૃદુ હતા; પીંડી કુરુવિદ રોગની ખામીથી મુક્ત, પ્રશસ્ત હતી; સાથળ સુપ્રમાણ હતા (૫૫૪). વક્ષઃસ્થળ સોનાની પાટ જેવું સમતલ, પિશાળ, માંસલ, વિભક્ત અને પહોળું હતું; ખાલુડુગત્ત સર્પરાજની ફણા જેવું દીર્ઘ, પુષ્ટ અને દૃઢ હતું. (૫૫૫). જાણે ખીજે ચંદ્ર હોય તેવા, પૂર્ણ ચંદ્ર સમા મુખ વડે ચંદ્ર કરતાં પણ વધુ પ્રિયદર્શન હોય તે સ્વે રેણીઓના વદનકુમુદને તે વિકસાવતો હતો. (૫૫૬). રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યની સમૃદ્ધ શ્રીને લીધે ત્યાં રહેલી તરુણીઓ તેની પાસે સુરતકીડાની માગણી કરવા લાગી. (૫૫૭). ત્યાં એવી એક પણ યુવતી ન હતી જેના ચિત્તમાં એ શરદરજનીના અંધકારવિનાશક પૂર્ણ ચંદ્ર સમા તરુણ પ્રવેશ ન પામ્યો હોય. (૫૫૮). 'દેવોમાં આવો તેજસ્વી કોઈ હોતો નથી એટલે આ કોઈ દેવ નથી લાગતો,' એ પ્રમાણે અનેક લોકો તેની પ્રશંસા કરતા હતા. (૫૫૯).

જેવું આખું અંગ કમયઃ દર્શનીય છે તેવો તે પેલા ચિત્રપદ્મ પાસે આવીને તે જોવા લાગ્યો અને ચિત્રકલાની પ્રશંસા કરતો તે આ પ્રમાણે બોલ્યો (૫૬૦) : 'ચોતરફ ઝડતાં વમળોથી ક્ષુબ્ધ જળવાણી, સ્વચ્છ ધવળ તટપ્રદેશવાણી આ સાગરપ્રિયા નદી કેટલી સરસ આલેખી છે ! (૫૬૧). ભરપૂર મકરંદવાળા કમળવનથી વ્યાપ્ત કમળસરોવરો, તથા પ્રચંડ વૃક્ષોવાળી ને વિવિધ અવસ્થા વ્યક્ત કરતી આ અટવી પણ સુંદર ચીતરી છે. (૫૬૨). વળી વનમાં શરદથી માંડીને હેમંત, વસંત અને ગ્રીષ્મ સુધીની ઋતુઓનું પોતપોતાનાં ફળફૂલ સાથે સરસ આલેખન કર્યું છે. (૫૬૩). આ ચક્રવાકયુગલ પણ, પરસ્પર સ્નેહબદ્ધ અને વિવિધ અવસ્થાઓ દર્શાવતું સુંદર ચીતર્યું છે—જળમાં, કાંઠા પર, અંતરિક્ષમાં અને પશ્ચિમી પાસે રહેલું, તે નિરંતર સમાન અનુરાગવાળું ને રમતુંભમતું બતાવ્યું છે. (૫૬૪-૫૬૫). સુંદર, બેડી ત્રીવાવાળો, સ્નિગ્ધ મસ્તકવાળો, દૃઢ અને કિંશુક પુષ્પના ઢગ સમા શરીરવાળો ચક્રવાક સરસ કર્યો છે. (૫૬૬). તેા ચક્રવાકી પણ તે જ પ્રમાણે પાતળી ને સુકુમાર ત્રીવાવાળી, તાજા કોરંટપુષ્પના ઢગ જેવા વાનવાળી અને પોતાના પ્રિયતમને અનુસરતી સરસ ચીતરી છે (૫૬૭). આ હાથી પણ ભાંગેલાં વૃક્ષો પર થઈને જતો, આકૃતિ દ્વારા તેના શુભો વ્યક્ત થાય તેમ અને પ્રમાણની વિશાળતા જાળવીને સરસ આલેખ્યો છે. (૫૬૮). તેને નદીમાં ઊતરતો, જળમાં યથેચ્છ નહાતો, મદમસ્ત બનીને તરખોળ શરીરે બહાર નીકળતો બતાવ્યો છે. (૫૬૯). આ જુવાન શીકારીને પણ વૈશાખસ્થાનમાં ઊભો રહેલો અને હાથીને પ્રાપ્ત કરવા કાન સુધી ખેંચેલા ધનુષ્યમાણને હાથમાં ધરેલો બરાબર દોર્યો છે. (૫૭૦).

- इणमो य सरस-केसर-सालि-कणिस-पिंजरुज्जल-सरीरो ।
विद्धो मुद्धय-सउणो कडि-देसे वाह-कंडेण ॥ ५७१
- इणमो य चक्काई करुणं पइ-मरण-विक्कवा लिहिया ।
सालि-कणिसंग-रुई पडंत-उक्कव मुक्क(?) सव्वंगी ॥ ५७२
- वाहेण नदी-कच्छे झामिज्जंतो इमो य चक्काओ ।
कय-पाण-परिञ्चाओ पस्स विणामो कओ एसो ॥ ५७३
- इणमो य कलुणं (?) चक्काइ अइगया इहं अग्गिं ।
पइ-मग्गं मग्गंती सोयग्गि-पलीविया लिहिया ॥ ५७४
- चित्तं जरो(?) मणहारि कोमुइ-पेच्छणय-सार-सव्वस्सं ।
चित्तस्स उग्गमं न पुण यावि जाणेज्ज जं एत्थ ॥ ५७५
- ❀
- सो कोऊहल-नडिओ पुरिसाणं दाविऊण दाणं (?) ।
चरियमिणंतं पेच्छउणं चित्तेणं (?) गओ मोहं ॥ ५७६
- तो पवर-रउजु-मुक्को व्व इंदकेऊ धसत्ति सो पडिओ ।
सयराहं धरणियले पेच्छग-पइरिक्क सुणम्मि ॥ ५७७
- पडिओ चिरेण नाओ तेहिं वयंसेहि जइ वि आसण्णो ।
सो चित्तकम्म-पेच्छण-पसंग-वक्खित्त-चित्तेहि ॥ ५७८
- तेहि य पणट्ट-चेट्टो उक्खित्तो लेप्प-कम्म-जक्खो व्व ।
नेउण एग-पासे पवाय-देसे य तो मुक्को ॥ ५७९
- दइट्ठण चित्त-पट्टं इमोहु पडिओ त्ति जाणियं तेहि(?) ॥
अहमवि तत्थेव गया तस्स पडिय-कारणं णाउं ॥ ५८०
- हिययं च मे पसण्णं सहसा परिओस-धारियं तत्थ ।
लाभालाभ-सुभासुभ-संपत्तीए जह निमित्तं ॥ ५८१
- अवि नाम चक्कवाओ सो होज्ज इमो त्ति एव चित्तेमि ।
अमू खु अणुग्गहीया तो गहवइ-वालिया होज्जा ॥ ५८२
- सोग-समुइ-विगाढा अह केण वि पुव्व-सुकय-कम्मेण ।
गुण-रयण-पट्टणमिणं पावेज्ज वरं गय-करोरु ॥ ५८३
- ❀
- एव य चित्तेमि अहं सो य समस्सासिओ वयंसेहिं ।
वाह-पडिरुद्ध-कंठो कलुण-परुण्णो इमं भणइ ॥ ५८४
- हा मज्झ पिए मयण-सरुहविए रुइर-कुंकुम-सवण्णे ।
सुरय-प्पिए सहयारि कत्थच्छसि निद्ध-कसिणच्छि ॥ ५८५
- गंगा-तरंग-रंगिणि चक्काइ मज्झ पेम्म-मंजूसे ।
किह णं अणुद्धर-दुहं तुमे विहूणो धरीहामि ॥ ५८६

જુઓ આ શાળના કણસલાના સુંદર કેસર જેવા ચળકતા કેસરી શરીરવાળો તે ભોળો પક્ષી શીકારીના બાણથી કમ્ભરે વીંધાયેલો અહીં દેખાડ્યો છે. (૫૭૧). અને આ પતિરમરણે વ્યાકુળ અને કરુણ દશાવાળી, શાળના કણસલા જેવી કાંતિવાળી અને પડતી ઉલકાની જેમ શરીરને પડતું મૂકતી ચક્રવાકી આલેખી છે. (૫૭૨). મરણ પામેલા આ ચક્રવાકને નદીકાંઠે દાહ દેતા શીકારીએ, જુઓ, તેને નામશેષ બનાવી દીધો. (૫૭૩). તો અહીં શોકાગ્નિથી બળતી કરુણ દશામાં આવી પડેલી ચક્રવાકી પતિના પંથને અનુસરતી અગ્નિમાં પ્રવેશ કરતી આલેખી છે. (૫૭૪). કેવું મનોહર ચિત્ર છે! શરદપૂનમની સર્વ દર્શનીય વસ્તુઓનું આ સારસર્વસ્વ છે, પરંતુ આ ચિત્રની ઉત્પત્તિ કઈ રીતે થઈ હશે તે જણાય તેવું નથી. (૫૭૫).

તરણની મૂર્છા : પૂર્વાલવરમરણ

કુતૂહળથી ઘેરાઈને મિત્રોને બતાવતાં બતાવતાં આટલે સુધીનું ચિત્રમાંનું ચરિત્ર જોઈને તે એકાએક મૂર્છિત થઈ ગયો. (૫૭૬). મજબૂત દોરડાનો અંધ છૂટતાં નીચે પડતા ઈદ્રધ્વજની જેમ તે એકદમ, વિરલ પ્રેક્ષકોને કારણે સૂતા બનેલા ધરણીતલ પર ધસી પડ્યો. (૫૭૭). તેના મિત્રો બાજુમાં જ હોવા છતાં, ચિત્રકર્મને જોવામાં તેમનું ધ્યાન ચોંટાળું હોઈને તેમને તેના પડવાની તરત જાણ ન થઈ. (૫૭૮). નિશ્ચેષ્ટ બનેલા તેને તેઓએ લેપ્યમય યક્ષમૂર્તિની જેમ ઊંચક્યો, અને લાવીને એક બાજુએ હવાવાળા સ્થાનમાં મૂક્યો. (૫૭૯). ચિત્રપદને જોઈને જ એ પડી ગયો છે એવું તેઓ સમજી ગયા. હું પણ તેનું પડવાનું કારણ શું છે તે જણવાને ત્યાં જઈ પહોંચી. (૫૮૦). મારું હૃદય પણ એકાએક સંતોષનો ભાવ અનુભવતું પ્રસન્ન બની ગયું : લાભાલાભ અને શુભાશુભની પ્રાપ્તિનું આ નિમિત્ત હોય છે. (૫૮૧). હું વિચારવા લાગી, ‘આ જો પેલો ચક્રવાક જ હોય તો કેવું સારું! તો આ શેઠની પુત્રી પર ખરેખર મોટો અનુગ્રહ થાય. શોકસમુદ્રમાં ડૂબતી, હાથીની સૂંઢસમા સુંદર ઉરુવાળી તે આલાને, તો આ ગુણરત્નના નિધિ સમો વર પ્રાપ્ત થાય.’ (૫૮૨-૫૮૩).

હું એ પ્રમાણે વિચારતી હતી. તેટલામાં પેલાની તેના મિત્રોએ આસનાવાસના કરી. ગદ્ગદ કંઠે કરુણ રુદન કરતો તે આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યો. (૫૮૪). ‘રુચિર કુંકુમના જેવો વાન ધરતી, સિન્ધુ શ્યામ નેત્રવાળી, મદનબાણે પીડનારી, રે મારી સુરતપ્રિય સહચરી! તું ક્યાં છે? (૫૮૫). ગંગાના તરંગ પર વિહરતી, પ્રેમની મંજૂવા સમી મારી ચક્રવાકી, તારા વિના ઉલકટ દુઃખ હું કેમ ધારણ કરી શકીશ? (૫૮૬).

अणुयत्तण-पत्तट्टे पेम्म-गुण-पडाइए कंह सुयणु ।	
मज्झं निच्च-बहुंमए हा मज्झं कए इह मया सि ॥	५८७
सो एव विलवमाणो अंसु-किलिण-वयणो विगय-लज्जो ।	
दुक्खाहि चत्त-नियय-घस्सयमच्चंत-सव्वंगो (?) ॥	५८८
हा कट्ट किं णु भुल्लो सि जंपमाणेहिं तेहिं मित्तेहिं ।	
मा एरिसाणि जंप त्ति भणिय नित्तज्जिओ भणइ ॥	५८९
भो मित्ता न वि भुल्लो किं खु पलबसि त्ति तेहिं सो मणिओ ।	
तो भणइ एह सुणह य धरह रहस्सं इमं मज्झं ॥	५९०
जं चक्कवाय-सिगारापगरणं एत्थ पट्टए लिहियं ।	
तं चक्कवाय-जाई-गएण सव्वं मए पत्तं ॥	५९१
कह ते एयं पत्तं ति पुच्छिओ तेहिं पिय-वयंसेहिं ।	
जाईसरो त्ति विम्हिय-मुहेहिं सम्मुह-निविट्टेहिं ॥	५९२
जं च ते मइ (?) तए मह (?) कहियं सो अणुभूयमप्पणो तेसिं ।	
साही य रोयमाणो ते चेव गुणे विकत्थेंतो ॥	५९३
तइया य वाह-कंड-प्पहार-पडिसिद्ध-जीविओ संतो ।	
तीसे नवरि मयाए जपवा(?) चक्कवाईए ॥	५९४
ददट्टण चित्त-पट्टे ममं अणुगयं तहिं सिणेहेण ।	
सोगो हियय-वणदवो सुदट्टुतरं मे समुज्जलिओ ॥	५९५
ता राग-वण-समुट्टियएणं पिय-विप्पओग-कलुणेण ।	
दुक्खेण झूरिय-मणो किह व न-याणामि हं पडिओ ॥	५९६
एयं जहाणुभूयं सव्वं कहियं मए समासेण ।	
चित्तालोयण-संभारिएण (?) भारियं दुक्खं ॥	५९७
आरूढो मि पइणं न मए अण्ण-महिला मणेणं पि ।	
पत्थियव्वा (?) तीसे अणुपालण-कारण-कएणं ॥	५९८
जइ मे कहिंचि वि हेज्ज तीय सह समागमो वरतणूए ।	
तो नवरि काम-भोगे माणुस्से हं अभिलसेज्जा ॥	५९९
पुच्छह अवेह वच्चह केण इमो चित्तपट्टओ लिहिओ ।	
नूणं पच्छपत्तिता (?) होही तीसे न संदेहो ॥	६००
सयमप्पणो य लिहियं लच्छस्स व(?) दंसियं इमं तीए ।	
जाणामि अभिण्णाणेहिं (?) न लिहेज्ज तं आमा (?) ॥	६०१
जं पुव्वं अणुभूयं तीए समं मे तया सउण-भावे ।	
तं न चएज्ज अण्णा लिहिउं तीए विणावस्सं ॥	६०२

પ્રેમ અને શુભની પતાકા સમી, મને અનુસરવાને સદા તત્પર, મારે માટે સદા અત્યંત માનનીય, હે સુતનુ, તું અરેરે મારે ખાતર કેમ મરણને શરણ થઈ?' (૫૮૭). એ પ્રમાણે વિલાપ કરતો, આંસુથી ખરડાયેલા વદનગાળો, તે લાજ તણ દર્ષિને, દુઃખથી પોતાનું સર્વાંગ..... (૫૮૮). 'અરે! આ શું! તારું ચિત્તભ્રમ થઈ ગયું છે કે શું?' એ પ્રમાણે બોલતા મિત્રોએ તેને 'આવું ધંગધડા વિનાનું ન બોલ' એવું કહીને ધમકાવ્યો, એટલે તેણે કહ્યું (૫૮૯): 'મિત્રો, મારું ચિત્ત ભભી નથી ગયું.' 'તો પછી તું આમ પ્રલાપ કેમ કરે છે?' તેઓએ કહ્યું. એટલે તે બોલ્યો 'લો, સાંભળો અને મારી એ ગુપ્તવાત મનમાં રાખજો. (૫૯૦). આ ચિત્રપટમાં જે ચક્રવાકનો પ્રેમવૃત્તાંત આલેખેલો છે તે સર્વ મેં જ મારા ચક્રવાક તરીકેના પૂર્વજન્મમાં અનુભવ્યું છે.' (૫૯૧). 'તેં આ કઈ રીતે અનુભવ્યું છે?' એ પ્રમાણે તે તારા પ્રિયતમના મિત્રોએ પૂછ્યું; એટલે તેણે કહ્યું, 'એ પૂર્વજન્મમાં અનુભવ્યાનું મને સ્મરણ થયું છે.' અને વિરિમત મુખે સામે બેઠેલા તે મિત્રોને, તેં મને જે કહ્યો હતો તે જ પોતાનો અનુભવવૃત્તાંત, રડતાં રડતાં અને તે જ ગુણોનું વર્ણન કરતાં કરતાં, તેણે કહ્યો. (૫૯૨-૫૯૩). 'તે વેળા શીકારીના આણના પ્રહારે હું જ્યારે નિઃપ્રાણ બની ગયો ત્યારે મારી પાછળ પ્રેમને કારણે મૃત્યુને ભેટેલી તે ચક્રવાકીને ચિત્રપટમાં જોઈને મારા હૃદયરૂપી વનમાં દાવાગ્નિ સમો શોક એકદમ સળગી ઊઠ્યો. (૫૯૪-૫૯૫). એટલે અનુરાગરૂપી વનમાં પ્રગટેલા પ્રિયવિરહના કરુણા દુઃખે મન વ્યથિત થતાં હું કઈ રીતે પડી ગયો તે જાણતો નથી. (૫૯૬). આ પ્રમાણે, ચિત્ર જોતાં સાંભરી આવેલું તે બધું ભારે દુઃખ જે રીતે મેં અનુભવેલું તે ટૂંકમાં મેં કહ્યું. (૫૯૭). મેં હવે પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે તેના પ્રત્યેના પ્રેમને કારણે મારે બીજી કોઈ સ્ત્રીની મનથી પણ ઇચ્છા ન કરવી. (૫૯૮). જો એ સુંદરીની સાથે મારો કોઈ પણ રીતે સમાગમ થશે, તો જ હું માનવજીવનના કામભોગોની અભિલાષા રાખીશ. (૫૯૯). માટે તમે જાઓ, જઈને પૂછો, આ ચિત્રપટ કોણે આલેખ્યું છે : એની દેખલાળ કરનાર કોઈકે અહીં હશે જ. (૬૦૧). ચિત્રકારે પોતાના જ અનુભવનું આલેખન કરીને અહીં પ્રદર્શિત કર્યું છે, અનેક એંધાણીઓ પરથી હું જાણું છું કે આ ચિત્ર કલ્પિત નથી. (૬૦૧). મેં પૂર્વે પક્ષીના ભવમાં તેની સાથે જે અનુભવ્યું હતું, તે તેના વિના બીજું કોઈ આલેખી ન જ શકે.' (૬૦૨).

एयं सोऊणं अह सुंदरि ओसक्किया मि चित्त-पडं । होही हु पुच्छियव्वं जइ तो तेसिं कंहेहामि ॥	६०३
दीवं उत्तुयमाणी से उवाय (?) तत्थ वावडा । अच्छामि पलोयंती तत्तो परिपुच्छगं इंतं ॥	६०४
ता आगओ ससंभंत-लोयणो पुच्छिया हं तेण । लिहिऊण चित्त-पट्टं नगरी विम्हाविया केण ॥	६०५
तं बेमि सेट्टि-कण्णा तरंगवइय त्ति नामओ भट्ट । तीए अभिप्पाय-कयं न य किर अलियं इम लिहियं ॥	६०६
सो एव गहिय-परमत्थ-वित्थरो तस्स चित्त-कम्मस्स । तत्थेव पडिनियत्तो जत्थच्छइ सो तुहं नाहो ॥	६०७
अणुमग्गतो गया हं तस्स य तो तत्थ एग-पासम्मि । अच्छामि अणण्ण-मणा वयणे तेसिं निसामेंती ॥	६०८
तो भणइ तत्थ गंतुं तरुणो हासुस्सुओ उवहसंतो । मा भाहि पउमदेवय बालय तुट्ठा हि ते गोरी ॥	६०९
सेट्टिस्स उसभसेणस्स बालिया नामओ तरंगवती । अप्पाभिप्पाय-गयं तीए किर कयं इमं चित्तं ॥	६१०
न यि किर अलियं लिहियं एयं किर वत्त-पुव्वयं सव्वं । पुच्छंतस्सेव महं दासी दाही य पडिवयणं ॥	६११
एयं निसम्म वयणं पियस्स पप्फुल्ल-पउम-संकासं । घट्ठुक्खं (?) व पहट्ठं सरुवप (?) मुहं जायं ॥	६१२
भणियं च णेण तत्थ य अत्थि हु मे जीवियव्वए आसा । सा एस(?)त्थ) चक्कवाई आयाया सेट्टिणो धूया ॥	६१३
कह मण्णे कायव्वं अत्थ-पडित्थंभ-गत्वि[रो] सेट्टी । जं पडिसेहइ वरणे सव्वे इंते कुमारीए ॥	६१४
इणमो य कलुणतरंगं जं से आलोयणं न संपडइ । नट्टा लाडल्ला (?) वा अउव्व-दट्ठव्व-दट्ठव्वा (?) ॥	६१५
एक्केण तत्थ भणियं दिट्ठा नाया तहिं पउत्ती से । संतस्स त्थि उवाओ उववत्ती होहिइ कमेणं ॥	६१६
नत्थि य कोई दोसो सेट्टिं कण्णा-कएण उव्वंतुं । जाएमो किर कण्णा होही साहारणी लोए ॥	६१७
जइ विन दाही सेट्टी तो णेह बल्ल वि तत्थ गंतूणं । तुज्झ पिय-कारणत्ता चोरा होऊण हरिहामो ॥	६१८
तो भणइ एव भणिए बहु-पुरिस-परंपरागय-परूढं । कुल-सील-पच्चय-गुणं न हु तीए कए विराहेह ॥	६१९
जइ गहवती न दाही अम्हाणं कह व गेह-सारेणं । तो पाण-परिञ्चाटं काहं न य एरिसं काहं ॥	६२०

ચિત્રકારની ઝોળખ

એ પ્રમાણે સાંભળીને, હે સુંદરી, હું ચિત્રપદ્મની પાસે સરકી ગઈ, જેથી તેઓ જો કાંઈ પૂછવા આવે, તો હું તેમને કહું. (૬૦૪). દીવાને સંકોપવાના કામમાં રોકાયેલી હોઈ તે રીતે હું પૂછગાછ કરવા આવનારનું ધ્યાન રાખતી એકી હતી. (૬૦૬). એટલામાં વ્યાકુળ દૃષ્ટિવાળો તેમાંનો એક જણ આવી પહોંચ્યો અને તેણે મને પૂછ્યું, ‘આ ચિત્રપદ્મ આલેખીને આખી નગરીને કોણે વિસ્મિત કરી છે?’ (૬૦૫). મેં તેને કહ્યું, ‘હા, એનું આલેખન શ્રેષ્ઠીની કન્યા તરંગવતીએ કર્યું છે. તેણે અમુક આશયને અનુરૂપ ચિત્ર કર્યું છે. એ કલ્પિત નથી.’ (૬૦૬). એ પ્રમાણે ચિત્રના ખરા મર્મની જાણ મેળવીને તે જ્યાં તારો પ્રિયતમ હતો ત્યાં પાછો આવ્યો. (૬૦૭). હું પણ તેની પાછળ પાછળ ગઈ અને એક બાજુ રહીને એક ચિરો તેમનાં વચન સાંભળવા લાગી. (૬૦૮).

એટલે પેલો તરુણ ત્યાં જઈને હસતો હસતો ઉપહાસના સ્વરમાં બોલ્યો, ‘પદ્મદેવ, અચ્ચા, તું ડર નહીં, તારા પર ગોરી પ્રસન્ન થઈ છે. તે છે ઋષભસેન શ્રેષ્ઠીની પુત્રી નામે તરંગવતી. કહે છે કે તેણે પોતાના ચિત્તના અભિપ્રાયને અનુરૂપ ચિત્ર દોર્યું છે; તેણે કશું મનથી કલ્પિત નથી આલેખ્યું; એ બધું, કહે છે કે પહેલાં ખરેખર બનેલું. મારા પૂછવાથી તેની ઘસીએ પ્રત્યુત્તરમાં મને એ પ્રમાણે કહ્યું.’ (૬૦૯-૬૧૧). એ વચન સાંભળીને તારા પ્રિયતમનું વદન પ્રકુલ્લ કમળ જેવું આનંદિત બની ગયું (૬૧૨), અને તેણે કહ્યું, ‘હવે મારા જીવવાની આશા છે. તો એ શ્રેષ્ઠીની પુત્રી જ અહીં પુનર્જન્મ પામેલી ચક્રવાકી છે. (૬૧૩). હવે આ બાબતમાં શું કરવું? શ્રેષ્ઠી ધનના મદદે ગર્વિત છે, એટલે તેની કુંવરીને વરવા જે જે વર આવે છે તેમને તે નકારે છે. (૬૧૪). વધુ કરુણ તો એ છે કે એ બાબતનું દર્શન પણ સાંપડે તેમ નથી—કોઈ અપૂર્વ દર્શનીય વસ્તુની જેમ તેનું દર્શન દુર્લભ છે’(?)(૬૧૫). એટલે એક જણે કહ્યું, ‘એની પ્રવૃત્તિ શી છે તે તો આપણે જોયું જાણ્યું. તો જે વસ્તુનું અસ્તિત્વ છે તેને મેળવવાનો ઉપાય પણ હોય છે. ક્રમે ક્રમે તારું કામ સિદ્ધ થવાનું જ. (૬૧૬). અને શેઠની પાસે કન્યાનું માયું નાખવા જવામાં તો કશો દોષ નથી. તો અમે જઈને માયું નાખીશું; કહેવત છે કે ‘કન્યા એટલે લોકમાં સૌની’. (૬૧૭). અને જો શ્રેષ્ઠી કન્યા આપવાની ના પાડશે તો અમે તેને ત્યાં જઈને બળાત્કારે તેને ઉપાડી લાવીશું; તારું હિત કરવા અમે ચોર થઈને તેનું હરણ કરી લાવીશું.’ (૬૧૮).

એવું બોલાતાં તારા પ્રિયતમે કહ્યું, ‘તને ખાતર, અનેક પૂર્વજોની પરંપરાથી રૂઢ બનેલા કુલીનતા, શીલની જાળવણી વગેરે ગુણોનો લોપ ન કરશો. (૬૧૯). જો શ્રેષ્ઠી મારી બધી ધરસંપત્તિના બદલામાં પણ કન્યા નહીં આપે, તો ભલે હું પ્રાણત્યાગ કરીશ, પણ એવું અનુચિત તો નહીં જ આવ્યું. (૬૨૦).

परिवारेऊण जणं ते य घरं(?) मंदिरं पयट्टंति ।
 कुल-पञ्चय-जाणण-कारणेण अहयं पि गच्छामि ॥ ६२१
 तत्थ य तुंगमुदारं भूमि-गय-विमाण-पुंडरीय-समं ।
 पासाय-वड्डेस-वरं सवयंसो सो अईसीय ॥ ६२२
 तस्स पिउ-माइ-पयती-नामं च कमेण सुट्टु नाऊण ।
 निष्फण्ण-पेसणा हं तत्तो तुरियं पडिनियत्ता ॥ ६२३
 जायं च रिक्त-पेरंत-देस-नट्ट-गह-तार-नक्खत्तं ।
 अवं (आयासं?) गय-सोसं अवचिय-कुमुयं(?) पिव तलायं ॥ ६२४
 उइओ बंधुवजीवय-जासुमणो-कुसुम-केसुय-सवण्णो ।
 सूरुो गयण-तुरंगो परियंको(?) जीव-लायस्स ॥ ६२५
 अहयं च इहं पत्ता पिय-वयण-निवेदणुस्सुया तुज्झं ।
 सूरुेण कणइयाओ य सुयणु चत्तारि वि दिसाओ ॥ ६२६
 एयं जहाणुभूयं कहियं ते तस्स दंसणं सुयणु ।
 पत्तिय सवामि हु अहं तुज्झ पाय-प्पसाएणं ॥ ६२७

❀

इय तीए सिट्ट-मेत्ते घरिणी तं चेडियं अहं बेमि ।
 तस्स पिउ-माइ-पगति-नामं च कहेहि तं मज्झं ॥ ६२८
 तो भणइ एय भणिया सारसिया सुयणु सामिणी एय (?) ।
 सो जस्स बालओ बाल-चंद-पिय-दंसणो बालो ॥ ६२९
 ववहारेहि समंता निस्सारो सागरो कओ जेणं ।
 पुहई य रयण-रहिया पत्थर-सेसो य हिमवंतो ॥ ६३०
 जस्स सभाहि पवाहि य आराम-तलाय-वावि-कूवेहिं ।
 इह देसे अण्णत्थ य स-जणवया मंडिया वसुहा ॥ ६३१
 कुल-सील-पञ्चय-गुणेहिं(?) नामं च समुस्सियं फुडं जस्स ।
 धणदेवो त्ति पहिडइ सागर-वर-मेहलं वसुहं ॥ ६३२
 अपवाहस्स रिपूणं तस्स कुल-जसावहस्स वीरस्स ।
 नाणा-गुण-संवाहस्स सत्थवाहस्स सो पुत्तो ॥ ६३३
 रूवेण कामदेवो नायगो एण (?) अत्थेण (?) ।
 हिट्ठो य निच्च-ललिओ(?) सुयणु पउमदेवो त्ति से नामं ॥ ६३४
 चेडीए वयण-कमलं पलोवियं पेम्म-रस-पिवासाए ।
 वयणामयं मए तं पीयं कण्णंजलि-पुडेहिं ॥ ६३५
 अब्बीकणे(?) य अहं सारसियाए भणामि धण्णेत्थ ।
 जं ते रमणो दिट्ठो जं च सुया तस्स ते वाया ॥ ६३६

સારસિકાના વૃત્તાંતની સમાપ્તિ

તે પછી તેને વીંટી વળીને તેઓ ઘર તરફ જવા ઊપડ્યા. તેનું કુળ ચોક્કસ જાણવા માટે હું પણ તેની પાછળ પાછળ ગઈ. (૬૨૧). તે પોતાના મિત્રો સાથે એક ઊંચા, વિશાળ, પૃથ્વી પર રહેલા ઉત્તમ વિમાન સમા, સુવૈત્તમ પ્રાસાદમાં પ્રવેશ્યો. (૬૨૨). ત્યાં તેના પિતા, માતા અને જ્ઞાતિનું નામ ક્રમે કરીને યરાયર જાણી લઈને, માડું કામ પાર પડતાં હું ત્યાંથી સત્વર પાછી ફરી. (૬૨૩). આકાશની કોર પરના પ્રદેશમાંથી ગ્રહ, તારા અને નક્ષત્ર અદ્દશ્ય થતાં તે ચૂંટી લીધેલાં કમળવાળા ને સુકાર્ઠ ગયેલા તળાવ સમું લાગતું હતું. (૬૨૪). અંધુજીવક, જ્ઞસુદ અને કેસુડાના જેવા વર્ણનો, જીવલોકનો... આકાશનો અશ્વ, સૂરજ ઊગ્યો. (૬૨૫). હું પણ તને પ્રિય સમાચાર પહોંચાડવા ઉત્સુક બનીને અહીં આવી પહોંચી. સુંદરી, અત્યારે સૂર્યે ચારેય દિશાઓને સોનેરી બનાવી દીધી છે. (૬૨૬). આ પ્રમાણે મેં જે રીતે તેનું પ્રત્યક્ષ દર્શન કર્યું તે તને કહ્યું. સુંદરી, તું મારા કહેવામાં વિશ્વાસ રાખજે, હું તારા ચરણની કૃપાના સોગંદ ખાઉં છું. (૬૨૭).

ચેટીએ વાત પૂરી કે તરત જ મેં તેને કહ્યું, 'તું મને તેના પિતા, માતા અને જ્ઞાતિનું નામ કહે. (૬૨૮). એટલે સારસિકા બોલી, 'સુંદરી, સ્વામિની, એ બાલચંદ્ર સમે પ્રિયદર્શન તરુણુ જેનો પુત્ર છે તે ઉન્નત કુલ, શીલ અને ગુણોવાળા સાર્થવાહનું નામ ધનદેવ છે, પોતાની વેપારી પ્રવૃત્તિથી તેણે સમસ્ત સાગરને નિઃસાર બનાવ્યો છે, પૃથ્વીને રત્નરહિત કરી છે. હિમાલયમાં માત્ર પથ્થરો જ બાકી રાખ્યા છે; તેણે કરાવેલાં સભા, પરમ, આરામ, તળાવ, વાવ અને કૂવાઓથી આખા દેશની તથા પરદેશની ભૂમિનાં ગામો શોભે છે, તે સાગરની મેખલાવાળી સમસ્ત પૃથ્વીમાં ભ્રમણ કરે છે. (૬૨૯—૬૩૨). શત્રુઓના બાધક, પોતાના કુળના યશવર્ધક, વિવિધ ગુણના ધારક, શૂરવીર સાર્થવાહનો તે પુત્ર છે.' (૬૩૩). સુંદરી, રૂપમાં કામદેવ સમા,..... જેવા નિત્ય સુંદર તે તરુણુનું નામ પદ્મદેવ છે..' (૬૩૪). હું ચેટીના વદનકમળની સામે જોઈ જ રહી; પ્રેમની પ્યાસી એવી મેં તેના તે વચનામૃતને મારા કર્ણપુટ વડે પીધું. (૬૩૫). મેં સારસિકાને કહ્યું, 'તારા ધન્ય ભાગ્ય કે તે મારા પ્રિયતમને જોયો અને તેની વાણી સાંભળી. (૬૩૬).

अवयासिया य उद्धाङ्गण तत्थ य (?) पुणो मए चेडी । भणिया य हास-पुलकाइयाए वयणं इमं घरिणि ॥	६३७
पडिभग्ग-सोग-वेगा साहीणो मे पिओ त्ति आसत्था । घरिणी निययम्मि घरे हरिसेण अहं न माईया ॥	६३८
ण्हाया कय-बलि-कम्मा अरहंते सुविहिए य नमिऊणं । उववास-पारणं सुह-मणेण खमणस्स कासीय ॥	६३९
तो उवखेवदा(?) सीयल-पत्थयम्मि पवणेण तूलि-मज्झम्मि । तं घरिणि खमण-पारण-परिस्समं वोक्कसेमाणा ॥	६४०
तस्स समागम-कारण-मणोरहे बहु-विहे वि चितंती । हियय-गएण रमंती अच्छामि पिएण वक्खित्ता ॥	६४१
ताहे य चेडिया मे पासाओ अवसरित्तु सारसिया । अह कंपि मुहुत्तं अच्छिऊण पुण आगया पासं ॥	६४२
उण्हं विणिस्ससंती बाहाविल-लोयणा सु-परितत्ता । बाहं निरुंभमाणी इमाणि वयणाणि भाणीय ॥	६४३
सो किर पुहईवाहो सत्थाहो मित्त-बंधव-समग्गो । तुह (?ज्झं) कएण उवगओ सेट्ठिमुवट्ठाण-मज्झ-गयं ॥	६४४
भाणीय सत्थवाहो धणदेवो पउमदेवयस्सम्हं । दिज्जउ तरंगवइया भणह य किं दिज्जऊ मुल्लं ॥	६४५
तो किर दुट्ठो(?) इमाणि उवयार-मुण्ण-विरसाणि । तस्स पणयावहार-करणाणि वयणाणि भाणीय ॥	६४६
कम्मं जस्स पवासो [वासो] य जस्स नियए घरे नत्थि । कह तस्स सव्व-देसातिहिस्स दाहामि हं धूयं ॥	६४७
बद्धेक्क-वेणि त्रियणा-उक्कंठा नट्ट-मंडणारंभा । अणुबद्ध-रुएव्वय(?) -गलित-तंबच्छि-मुह-कमला ॥	६४८
लेह-पवत्ती-पणयणा × × × भत्तु-विप्पओगग्ग्मि । सुद्ध-जलोहलियंगी(?) उ मइल्लंगी छणेसुं पि ॥	६४९
पावेज्ज बालिया मे सत्थाह-कुले सुसंपयाए वि । थोऊणय-वेहव्वं जावज्जीवं फुडं दुक्खं ॥	६५०
उवगय-ण्हाण-पसाहण-सुगंध-वर-वास × × × । × × × × × × दरिहस्स वि य देज्जं ॥	६५१
एवं किर पडिसिद्धो पडिसामि(?) हास-पणयग्ग-सम्माणो । पयडं विडंविओ (?) सत्थाहो निग्गओ विमणो ॥	६५२

એમ કહીને હું ઘસી જઈને ચેટીને ભેટી પડી. હાસ્યથી પુલકિત થઈને મેં ચેટીને આ પ્રમાણે વચનો કહ્યાં, ‘મારો પ્રિયતમ મને સ્વાધીન છે એ જાણીને મારો શોકનો વેગ નષ્ટ થયો છે.’ એ પ્રમાણે આશ્વરત થતાં, હે ગૃહસ્વામિની, હું હરખથી મારા ધરમાં સમાતી ન હતી. (૬૩૭-૬૩૮). સ્નાન કરી, બલિકર્મ કરી, પૂજનીય અરહંતોને વાંદીને મેં ઉપવાસનું પારણું સુખભર્યા ચિત્તથી ક્યું. (૬૩૯). હે ગૃહસ્વામિની, ઉપવાસ પારવાના પરિશ્રમને મેં શીતળ આસ્તરણવાળી તળાઈ પર આરામ કરીને હળવો કર્યો (?) (૬૪૦).

તરંગવતીનું માગું : અસ્વીકાર

તેનો સમાગમ કરવાના વિવિધ મનોરથો સેવતી, તેની હૃદયમૂર્તિ સાથે રમતી, હું પ્રિયથી વ્યાકુળ અવસ્થામાં રહેતી હતી. (૬૪૧) તેટલામાં એક વાર સારસિકા દાસી મારી પાસેથી ચાલી ગઈ અને કેટલોક સમય રહીને તે પાછી મારી પાસે આવી. (૬૪૨). જિના જિના નિઃશ્વાસ નાખતી, આંસુથી ઘેરાયેલી આંખે, જેમતેમ આંસુ ખાળીને, મનના પરિતાપ સાથે તે આ પ્રમાણે વચનો કહેવા લાગી (૬૪૩), ‘પૃથ્વીમાં ભ્રમણ કરવાવાળો તે સાર્થવાહ ધનદેવ પોતાના બાંધવો અને મિત્ર સાથે, શ્રેષ્ઠી પાસે તારું માગું કરવા આપણા દીવાનખંડમાં આવ્યો હતો. (૬૪૪). તેણે કહ્યું, “તમે અમારા પદ્મદેવને તમારી કન્યા તરંગવતી આપો. અમે તમે કહેશો તે મૂલ્ય આપીશું.” (૬૪૫). એટલે નિર્દય શ્રેષ્ઠીએ તેની માગણીને નકારતાં, આ વિવેકહીન અને કટુ વચનો કહ્યાં (૬૪૬), “પ્રવાસ એ જેનું મુખ્ય કર્મ છે, જેનો પોતાના ધરમાં સ્થિરવાસ હોતો નથી, જે સર્વે દેશોના અતિથિ જવો છે તેને હું મારી પુત્રી કેમ આપું? (૬૪૭). સાર્થવાહનું કુટુંબ સારી રીતે સમૃદ્ધ હોવા છતાં તેમાં રહીને મારી પુત્રીને, પતિના વિયોગમાં એક વેણીએ કેશ બાંધતી, વેદના અને ઉત્કંઠા સહેતી, શણગાર સજ્જવાથી અજળી રહેતી, લગાતાર રુદનથી ભીંજાયેલ રાત્રી આંખો ને વદનકમળવાળી, લખવામાં રત(?), સાદા જળથી સ્નાન કરતી, ઉત્સવ પ્રસંગે પણ મલિન અંગવાળી એવી બનીને રહેવું પડે અને એમ જીવનભર, લગભગ વૈધવ્યના જેવું ભારે દુઃખ ભોગવવું પડે. (૬૪૯-૬૫૦). સ્નાન, પ્રસાધન, સુગંધી વિલેપન વગેરેથી...હું કોઈ દરિદ્રને આપવાનું પસંદ કડું.” (૬૫૧). આ પ્રમાણે માગાને અસ્વીકાર થતાં, હસીને તેનો સત્કાર કરવામાં આવેલો હોવા છતાં(?) સ્પષ્ટ રીતે તેની વિડંબના કરવામાં આવી હોઈને તે સાર્થવાહ મિત્ર ચિત્તે પાછો ફર્યો. (૬૫૨).

एवं सोऊण अहं हिम-हय-नलिणि व्व नट्ट-सोहग्गा ।
 सोग-पलीविय-हियया खणेण जाया विगय-सोहा ॥ ६५३
 ईसो(?)वसंत-सोगा अंसूहिं तह य पूरियच्छीया ।
 चेडि बेमि रुयंती इमाणि वयणाणि तो घरिणि ॥ ६५४
 जइ काम-सरुहविओ चएज्ज सो जीवियं पिओ सो मे ।
 तो हं पि न जीवेज्जं जीवेज्जं जीविए तम्मि ॥ ६५५
 जइ ता तिरिक्ख-जोणिं गयाए सो(?) अणुमओ संतो ।
 एण्हिं किह जीविसं तेण विहूणा बहु-गुणेणं ॥ ६५६
 जाहि तुमं सारसिए मूलंस्मी तस्स मह(?)ज्झ) नाहस्स ।
 अक्खर-लेहं घेतुं मह वयणेणं इमं भणसु ॥ ६५७
 लिहिओ उ भुज्ज-पत्ते लेहो सह सिज्जिरंगुलि-करेण ।
 मयरद्धयाणुपुव्वो चडु-वयण-वएसणा(?) पउरो ॥ ६५८
 ण्हाण-मण(?)-मट्टिया-पिडि-मुद्धियं तिलक-लंछणं लेहं ।
 अप्पक्खरं महत्थं हत्थे दासीय [कासीय] ॥ ६५९
 बेहि य ता सारसिए इमाई वम्मह-निबंधण-कराईं ।
 मम वयणाइं(?) रमणं हिययालंवाणि वयणाइं ॥ ६६०

❀

(जा) गंग-सलिलस्स रमणी अण्णं जाइं तुहासि जा भज्जा ।
 सा एस चक्कवाई आयाया सेट्टिणो धूया ॥ ६६१
 तुज्झ परिमग्गणत्थाय चित्तपट्टो पदंसिओ तीए ।
 जं नाह तं स्सि दिट्ठो सफला × × × हु से जाया ॥ ६६२
 परलोग-विप्पवासिय (?)मज्झं हियय-घरवासिय जसस्सी ।
 तुज्झ सण्ण(मग्ग?)माणी अणुमग्गं सा इहं पत्ता ॥ ६६३
 जइ चक्कवाय-जाती-गओ तओ धरइ पेम-संबंधो ।
 तो जीव-जीवियत्थे [हत्थं?] किर वीर मे देहि ॥ ६६४
 तं सब्भावुण्णण-अणुरागं आगरं सुह-सयाणं ।
 रमणं संभारेज्जा जो णे सउणत्तणे आसि ॥ ६६५
 एयाणि य अण्णाणि य विहुरिय-हिययाए सा मए भणिया ।
 मह सोक्खाण य मूलं पिययम-मूलम्मि गच्छंती ॥ ६६६
 तेण सह संपओगं करेहि सुरय-रइ-समुदय-करं मे ।
 सामेण व भेएण व उवप्पयाणेण व वयंसि ॥ ६६७
 अप्पाहिया वऽणप्पाहिया व भणिया व तं अभणिया व ।
 सव्वं पि णं भणेज्जा जं होइ गुणावहं मज्झं ॥ ६६८
 एव भणिया मए सा चेडी संपत्थिया थिर-जसस्स ।
 मज्झ पियस्स सगासं हियएण समं महं घरिणि ॥ ६६९

❀

એ પ્રમાણે સાંભળીને હિમપાતથી કરમાયેલી નલિનીની જેમ માડું સોહાગ નષ્ટ થયું, હૃદય શોકથી સળગી ઊઠ્યું અને તે જ ક્ષણે મારી બધી કાંતિ વિલાઈ ગઈ. (૬૫૩). શોકનો આવેગ કાંઈક શમતાં, આંસુ નીગળતી આંખે, હે ગૃહસ્વામિની, મેં ચેટીને રડતાં રડતાં આ વચનો કહ્યાં (૬૫૪): 'જે કામદેવના આણુથી આકાંત થયેલો તે મારો પ્રિયતમ પ્રાણુત્યાગ કરશે તો હું પણ જીવતી નહીં રહું; તે જીવશે તો જ હું જીવીશ. (૬૫૫). જે પશુયોનિમાં રહીને પણ હું તેની પાછળ મૃત્યુને બેટી તો હવે તે ગુણવંતના વિના હું કઈ રીતે જીવતી રહું? (૬૫૬). તો, સારસિકા, તું એ મારા નાથની પાસે મારો પત્ર લઈને જ અને મારાં આ વચનો તેને કહેજે.' (૬૫૭). એ પ્રમાણે કહીને મેં પ્રસ્વેદે ભીખતી આંગળીવાળા હાથે પ્રેમથી પ્રેરિત અને પ્રચુર ચાટુ વચનોવાળો પત્ર ભૂર્જપત્ર પર લખ્યો. (૬૫૮). સ્નાનવેળા અંગમર્દનની માટીથી(?) મુદ્રિત કરીને તિલકલાંછિત તે લેખ, થોડા શબ્દો અને ઝાઝા અર્થવાળો મેં દાસીના હાથમાં આપ્યો (૬૫૯), અને કહ્યું, 'સારસિકા, તું મારા પ્રિયતમને પ્રેમનો અનુરોધ કરનારાં અને હૃદયના આલંબન રૂપ આ મારાં વચનો કહેજે (૬૬૦): ગંગાજળમાં રમનારી જે તારી પૂર્વજન્મની લાર્યાં હતી તે ચક્રવાકી શ્રેણીની પુત્રી રૂપે જન્મી છે. (૬૬૧). તને શોધી કાઢવા માટે તેણે આ ચિત્રપદ્મ પ્રદર્શિત કર્યાં હતાં. હે સ્વામી, તારી ભાળ મળી તેથી ખરેખર તેની કામના સફળ થઈ. (૬૬૨). 'હે પરલોકના પ્રવાસી, મારા હૃદયભવનના વાસી, યશસ્વી, તને ખોળતી તારી પાછળ મરણને બેટીને હું પણ અહીં આવી. (૬૬૩). જે ચક્રવાક ભવમાં જે પ્રેમસંબંધ હતો, તે હજી તું ધરી રહ્યો હોય તો હે વીર, મારા જીવિત માટે મને તું હસ્તાલંબન આપ. (૬૬૪). પક્ષીભવમાં આપણા વચ્ચે જે સેંકડો સુખની આણુ સમો સ્વભાવગત અનુરાગ હતો, જે રમણુભ્રમણુ હતાં, તે તું સંભારજે.' (૬૬૫). મારા બધા સુખના મૂળ સમા પ્રિયતમની પાસે જતી તેને મેં વ્યથિત હૃદયે આ તેમ જ એ પ્રકારનાં બીજાં વચન કહ્યાં. (૬૬૬). વળી કહ્યું, 'સખી, તું તેની સાથે સુરતસુખનો ઉદય કરનાર મારો સમાગમ, સામથી, દાનથી કે બેદથી પણ કરાવજે. (૬૬૭). માડું કહેલું ને અણુકહેલું, સંદેશા તરીકે આપેલું અને ન આપેલું, જે કાંઈ માડું હિતકર હોય તે બધું તું તેને કહેજે.' (૬૬૮). એ પ્રમાણે કહેવાઈ રહેતાં, હે ગૃહસ્વામિની, તે ચેટી મારા હૃદયને સાથે લઈને મારા સ્થિર કીર્તિવાળા પ્રિયતમની પાસે ઝીપડી. (૬૬૯).

ताए य निग्गयाए मज्झं चिंता इमा समुत्पण्णा ।
 × × × × × × × × × × × × ॥ ६७० *

* * * * * ६७१-६७६

तुग्हेहि अहं सामिणि विसज्जिया निग्गया नरिंद-पहं ।
 सुंदर-घर-सोभंतं सीमंतं वच्छ-नयरीए ॥ ६७७

समइच्छिऊण चचचर-चउक्क-सिंघाडए बहू अहर्यं ।
 वेसमणस्स व गेहं सिरीए उवसोहियं पत्ता ॥ ६७८

तो हं सांक्किय-हियया गंतूणं वाय(?) -कोट्टए तत्थ ।
 दारम्मी उवविट्ठा घएवं (?) गहेऊणं ॥ ६७९

बहुईसु संपउत्तीसु तत्थ लुद्धासु(य स-)दास-चेडीसु ।
 नाया मि अहमपुठ्वा ठविया भणिया य कत्तो सि ॥ ६८०

सब्भाव-पडिच्छण्णं जं साहीणं सया महिलियाणं ।
 तं मे अलियं वयणं तत्थुत्पण्णं च मे भणियं ॥ ६८१

जाणाहि अज्जपुत्तं त्ति अज्जपुत्तस्स हं च दासेणं ।
 इह पेसिया अपुठ्वा सुद्धु य मुणिया मि तुब्भेहिं ॥ ६८२

तो भणइ सिद्धरक्खो दारट्ठो निग्गमे पवेसे य ।
 मगसय(?) -मेत्तो वि महं नत्थि अविदिओ कोइ ॥ ६८३

वेमि य पसंसयंती तमहं धण्णं खु सत्थवाह-कुलं ।
 जरसेरिसया तुब्भे करेह दारम्मि वावारं ॥ ६८४

मज्झ वि अणुग्गहं एत्तियं तुं पसिऊण देहि रे अज्जो ।
 दाएहि अज्जउत्तं जो पुत्तो सत्थवाहस्स ॥ ६८५

तो भणइ अज्जउत्तं दाएज्जं ते अहं सयं चैव ।
 जइ पर दार-निओगे पडिहारमहं [ल]भेज्जामि ॥ ६८६

तो तेण दास-चेडी संदिट्ठा वच्चिमं लहुं नेहि ।
 × × × यं उवरिम-तलयं पामूलं अज्जउत्तस्स ॥ ६८७

तो तीए अहं नीया खणेण मणि-कणय-खच्चिय-भूमितलं ।
 उवरिम-तलयं राय-पह-ल्लोयणं वाले (?) ॥ ६८८

तम्मज्झ-रयण-चुप्पालयस्स उवरिं सुहासण-निसण्णं ।
 दावेऊणं पुरओ सा चेडी निग्गया तुरियं ॥ ६८९

अहमवि य तं उवगया वक्खित्ता तत्थ सुयणु वीसत्था ।
 तं चक्कवाय-पगणा (?पगरण)-पच्चुद्धारं करेमाणं ॥ ६९०

* गाथा ६७०ना उत्तरदलथी गाथा ६७६ सुधीनो पाठ हस्तप्रतोमां वुदित छे.

એટીનું પદદેવને આવાસે ગમન

તેના ગયા પછી મને આ પ્રમાણે ચિંતા થવા લાગી(૬૭૦)
(૬૭૧-૬૭૬). (સારસિકા બોલી) ‘સ્વોમિની, તમે
 મને વિદાય કરી એટલે હું રાજમાર્ગ પર પહોંચી. સુંદર ઘરો વડે શોખતો તે વત્સદેશની
 આ નગરીની સેંથી સમો વિરાજતો હતો. (૬૭૭). અનેક ચાચર, ચોક, શુંગાટક પસાર કરીને
 હું એક વૈભવથી દીપતા, કુબેરનું ઘર હોય તેવા ઘર પાસે પહોંચી. (૬૭૮). હૃદયમાં ડરતી
 હું બહારના કોળકના દાર પાસે જઈને બેઠી. (૬૭૯). અનેક દાસદાસીઓ ભાત
 ભાતની પ્રવૃત્તિઓમાં રચ્યાંપચ્યાં હતાં. તેઓ એમ સમજ્યાં કે હું અહીં મૂકેલી કોઈક નવી,
 દાસી છું. એટલે મને પૂછ્યું, ‘ક્યાંથી આવી?’ (૬૮૦). સાચી વાતને છુપાવવાનું સ્ત્રીઓને સદા
 સહેજે આવડતું હોઈને મને જે બળતું બહાનું તે વેળા સૂઝી આવ્યું તે મેં કહ્યું (૬૮૧): ‘તું
 આર્યપુત્રને જાણી આવ, એવા આદેશ સાથે આર્યપુત્રના દાસે મને અહીં મોકલી છે. હું નવી જ
 છું તે તમે બરાબર જાણી ગયા.’ (૬૮૨). એટલે દાર પર નિર્ગમ અને પ્રવેશની દેખભાળ
 રાખતા સિદ્ધરક્ષ દારપાલે કહ્યું, ‘સેંકડો માણસોમાંથી કોઈ પણ મારી જાણ બહાર નથી હોતું.’
 (૬૮૩). તેનાં વખાણ કરતાં મેં કહ્યું, ‘સાર્થવાહનું ઘર ભાગ્યશાળી છે કે ત્યાં તમારા જેવા
 દારને સંભાળે છે. (૬૮૪). આર્ય, તમે મારા પર પણ એટલી તો કૃપા કરજો કે સાર્થવાહનો જે
 પુત્ર છે તે આર્યપુત્રનાં મને દર્શન થાય’ (૬૮૫). એટલે તેણે કહ્યું, ‘હું આ દારની સંભાળ
 રાખવાનું કામ ઘડીક જેને સોંપી શકું તેવો પ્રતિહાર મને મળી જાય, તો હું પોતે જ તને
 આર્યપુત્રનાં દર્શન કરાવું.’ (૬૮૬). પછી તેણે એક દાસીને કામ સોંપ્યું, ‘આને ઉપરના માળ
 પર આર્યપુત્રની પાસે જલદી લઈ જા.’ (૬૮૭). એટલે તે મને તરત જ રત્નકાંચન જડેલી
 ભોંયવાળા ઉપરના માળે લઈ ગઈ, જે રાજમાર્ગના લોચન સમો દીસતો હતો. (૬૮૮). તેની
 વચ્ચેના રત્નમય ગવાક્ષમાં સુખાસન પર સામે બેઠેલા સાર્થવાહપુત્રને દેખાડીને તે દાસી તરત જ
 ચાલી ગઈ. (૬૮૯). હું પણ અંદરથી ગભરાતી, પરંતુ એ ચક્રવાક-પ્રકરણનો આધાર લઈ,
 વિશ્વસ્ત બનીને તેની પાસે પહોંચી ગઈ. (૬૯૦).

मुख-बहुएण सहियं उच्छंग-गएण चित्त-फलएण ।	
चत्त-धणुं पिव कामं निकाम-सुंदेर-लवणं ॥	६९१
नयणोदएण निवडंतएण विंबं सु-चित्त-फलयम्मि ।	
दुस्सिक्खिउ व्व लिहिउं लिहिउं फुसियं करेमाणं ॥	६९२
अच्छइ तुञ्ज समागम-मणोरहापूरिण हियएण ।	
अप्पाणं सोयंतो सरीर-सयडं(?) विगय-हासो ॥	६९३
तो विणय-नमिय-गत्ता मत्थय-मेलविएहिं हत्थेहिं ।	
वेमि पुरओ उवगया चिरं जियउ अज्जउत्तो त्ति ॥	६९४
*	
तो तुवर-रत्त-साडय-नियंसणो कुडिल-दंड कट्टो मं ।	
बंभण-चम्मोनद्धो खरखरो तुच्छ-कुच्छीओ ॥	६९५
उब्भड-वयणो थद्धो अति-मुखो मक्कडो विव अणाडो ।	
मुख-विगार-परज्जो विगरहिओ गो-करीसो व ॥	६९६
सो उ समतिच्छिएहिं य दोद्धिय-मिजोवमेहिं दंतेहिं ।	
पागड-कुंडिय-कण्णो टप्पर-कण्णो × × × तहिं ॥	६९७
बहुओ भणेइ किण्णो तं भोदी सुंदर-बहुयस्स मज्झ ।	
अभिवादं न करसि अह पढमं एयस्स सुइस्स ॥	६९८
तं चिय दक्खिण-हत्थावणयं दक्खिण-विकरणा अहियं ।	
अहिवाए ते अज्जो त्ति वेमि निविट्टं तयं बहुयं ॥	६९९
तो सहसा उप्पिडिओ अही कहिं ति बहुओ करेमाणो ।	
अहं तुच्छं लगाही(?) अब्बंभणं करेमाणो ॥	७००
वेसत्तणेण ददुं अहिं अहिय-कारणं न इच्छामि ।	
भण भोदि कि अही-मंति भणइ सो मं पुणो बहुओ ॥	७०१
तो तं वेमि पुणो हं अही इहं नत्थि होहि वीसत्थो ।	
तो भणइ कि खु अहियं अहिवाते ते त्ति मं भणसि ॥	७०२
अहयं कासव-पुत्तो हारिय-गोत्तो दुजाइ-वर-वंसो ।	
गुल-दहि-कूर-पसंगो छंदोगो माहणो मि अहं ॥	७०३
किं ते न सुय-पुव्वो तो मं परिभूय भोदि तोसेसि ।	
सो एव कुणइ बालो हलबालं तो ममं तत्थ ॥	७०४
तो सत्थवाह-पुत्तेण तत्थ भणिओ अहो सि चवलो त्ति ।	
मा अलियं इमं ता चिरस्स इह आगतं वाह ॥	७०५
अवसरं अकाल-भासणय बंभबंधू अहो सि निल्लज्जो ।	
अविणीय बब्बरय इयुच्छवोघयं महं(?) ॥	७०६
तो सत्थवाह-पुत्तेण बंभणो भणिओ कडुय-वयणेहिं ।	
मुह-मक्कडिया दंतो तोसंतो मं गओ तत्तो ॥	७०७
तंसि य निग्गय-मेत्ते तुट्ठा परिपुण्ण-लोभिरी(?) अहयं ।	
देवा हु मे पसण्णा जं एस इओ गओ बहुओ ॥	७०८

*

પદ્મદેવતાં દર્શન

એક મૂર્ખ બ્રાહ્મણબુદ્ધક તેની પાસે હતો સાથેવાહના ખોળામાં ચિત્રશ્લોક હતું. તે ધનુષ્ય વિનાના કામદેવ જેવો તે અત્યંત સુંદર અને લાવણ્યયુક્ત દીક્ષતો હતો. (૬૯૧). આંખમાંથી ઝરતાં આંસુથી ચિત્રશ્લોકની આકૃતિને તે કોઈ અલુબ્ધ ચિત્રકારની જેમ દોરી દોરીને ભૂંસી રહ્યો હતો. (૬૯૨). તારો સમાગમ પામવાના મનોરથથી ભરેલા હૃદયે, હસીખુશી વિનાનો, તે પોતાની દેહદશાને શોક કરતો ખેડો હતો. (૬૯૩). તે વેળા વિનયથી ગાત્રો નમાવીને, મસ્તક પર હાથ જોડીને, તેની પાસે જઈને મેં કહ્યું, 'આર્યપુત્ર ચિરંજીવી હો.' (૬૯૪). એટલે તુવેર જેવા રાતા રંગના વસ્ત્રમાં સજ્જ, વાંકું દંડકાષ ધરાવતો, કર્કશ વાણી અને તુચ્છ ઉદરવાળો, ઉદ્ધત વદનવાળો, અર્વિષ, અતિશય મૂર્ખ, માંકડા જેવો અનાડી, મૂર્ખના જેવા ચાળાયસકા કરતો, ગોવિષ્ઠા જેવો નિંદ્ય, અહાર નીકળેલા દૂધીનાં બિયાં જેવા ઠાંતવાળો, કૂંડી જેવા ફાફડા કાનવાળો, માત્ર દેહથી જ બ્રાહ્મણ (૬૯૫-૬૯૭) એવા તે ઊતરેલ બુદ્ધકે કહ્યું, 'આપ પહેલાં આ સુંદર બુદ્ધકને વંદન કેમ નથી કરતાં, અને આશ્વરને વંદન કરો છો?' (૬૯૮). એટલે જમણા હાથ નમાવીને દાક્ષિણ્ય દર્શાવતાં, ત્યાં ખેડેલા તે બુદ્ધક પ્રત્યે હું બોલી, 'આર્ય, 'અહિયં અહિવાએ તે' (હું તને અધિક વંદન કરું છું.' અર્થાતરે, 'તારા પગ પાસે સાપ છે સાપ.' (૬૯૯). એટલે એકાએક દેડકા જેવો ફૂંકો મારીને 'સાપ ક્યાં છે? સાપ ક્યાં છે? અમને + + અબ્રહ્મણ્ય' એમ તે બોલવા લાગ્યો. (૭૦૦).

'મને સાપની સ્ત્રગ હોઈને તે અમંગલકારીને જેવા ઇચ્છતો નથી. કહો, તમે શું ગારુડી છો?' એ પ્રમાણે તે બુદ્ધકે મને કહ્યું. (૭૦૧). એટલે મેં તેને ઉત્તર આપ્યો, 'અહીં ક્યાંય અહિ નથી. તું નિશ્ચિંત થા.' એટલે તે બોલ્યો, 'તો પછી તું મને 'અહિયં અહિવાએ' એ પ્રમાણે કેમ કહે છે? (૭૦૨). હું ઉત્તમ બ્રાહ્મણ વંશનો હારિત ગોત્રનો કારયપનો પુત્ર છું; હદોગ બ્રાહ્મણ છું; ગોળ, દહીં, ભાતનો રસિયો છું. (૭૦૩). તેં શું મારું નામ નથી સાંભળ્યું, જેથી તમે પહેલાં મારું અપમાન કરીને પછી મને પ્રસન્ન કરી રહ્યા છો?' આ પ્રમાણે તે મૂર્ખે મને ઉદ્દેશી ત્યાં કલબલાટ કરી મૂક્યો. (૭૦૪). એટલે સાર્થવાહપુત્રે તેને કહ્યું, 'અરે, તું કેટલી ચાંપલાશ કરી રહ્યો છે! અહીં આવેલી આ મહિલાને નિરર્થક બહુ બાધા ન કર. (૭૦૫). સમય જોયા વિના બોલબોલ કરતો તું નીકળ અહીંથી, કેટલો નિર્લજ્જ. અવિનીત, અસભ્ય બ્રાહ્મણમંધુ!' (૭૦૬) એ પ્રમાણે સાર્થવાહપુત્રે તે બ્રાહ્મણને કટુવચન કહ્યાં, એટલે માકડાની જેમ મોંના ચાળા કરતો, અને મને સંતુષ્ટ કરતો તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. (૭૦૭). તે ગયો તેટલાથી મને અત્યંત સંતોષ થયો : મારા પર દેવોએ કૃપા કરી જેથી કરીને એ બુદ્ધક અહીંથી ગયો. (૭૦૮).

तो सो मं पइ भणई भइ कत्तो सि किं च आगमणं ।
 भण किं च कीरउ लहुं तो एवं जंपिअत्थे (?) तुह ॥ ७०९
 वम्मह-कज्जं भरइ(?) अकामे कायव्वएण हं वि(?)व)द्धा ।
 वेमि य तो णे सामिणि इमाणि वयणाणि जंपइ य ॥ ७१०
 कुल-चंद विणय-भूसण अयस-दरिदिय गुण-गव्विय जसंसि ।
 सव्व-जण-मण-पवेसय सुण विण्णत्तं इमं अत्तं ॥ ७११
 सेट्टिस्स उसभसेणस्स बालिया नामओ तरंगवती ।
 दियलोय-वासिणीणं अणुसरिसी अच्छर-वहूणं ॥ ७१२
 चित्तिज्जमाण-कामो तीसे हियए मणोरहारामो ।
 होइ सफलो किर जहा तीए पसीयंतु जोयथा(?)वो पाया) ॥ ७१३
 जइ चक्कवाय-जाती-गओ तओ धरति पेम-संबंधो ।
 तो तीए जीवियत्थो हत्थो किर धीर धारेहि ॥ ७१४
 तुह वाया-संदेसो उद्देसेण कहिओ मए तीसे ।
 विण्णत्ति-पिडियत्थं च पत्तगं गिण्हह इमं ति ॥ ७१५

✽

एव.भणिओ मए सो बाह-पकंपिज्जमाण-सव्वंगो ।
 उत्तम्मिय-मुह-नयणो सोगुम्मीसेहि अंसूहि ॥ ७१६
 मणमणस्सराइय(?) अणुरागो(?)गं पीवरं पयासेतो ।
 पडिवयणमदेमाणो बाहेण समोग्गहिय-वाओ ॥ ७१७
 दुक्ख-विणोयण-हेउं दखेणसा(?)दुक्खेण चित्तिं संतं ।
 तं तेण चित्त-फलं अंसूहि पुणो समुद्धोयं ॥ ७१८
 ओरुन्नय-तंबच्छो य(?) पत्तं परिग्गहेऊण ।
 भुभया-तंडव-करणं अणुवाएसीय सणियं तु ॥ ७१९
 तो पत्तया गहियत्थो पसन्न-गंभीर-धीर-घोसो मं ।
 भणइ य महुरमचवलं फुड-विसय-मियक्खरं इणमो ॥ ७२०
 किं जंपिएण बहुणा संखेवेणं पि सुणसु भूयत्थं ।
 पत्तिय नेय जियंतो जइ सि न इंती इह अज्ज ॥ ७२१
 तुह आगमणेण इह विलासिणी देस-काल-पडिएण ।
 तीए सह जीविये जीवलोय-सारं इमं हि णं(?) ॥ ७२२
 कामेण चंड-कंड-पहार-पासल्लियस्स संतस्स ।
 तुज्जागमण-मओ मे इणमो लद्धो पडिक्खंभो ॥ ७२३
 जाती-सरणं च तुहं चित्त-पड-निरिक्खणा समुत्पण्णं ।
 साहीय मज्झ सव्वं जह तह तुब्भेहि मे सिदठं ॥ ७२४
 उज्जाण-पउमसर-चक्कवाय-संदरिसणेण संभरियं ।
 तुज्झ वि जाई-सरणं तस्स मए मूलओ कहियं ॥ ७२५

✽

સંદેશસમપંચ

એ પછી સાર્થવાહપુત્રે મને આ પ્રમાણે કહ્યું, ‘ભદ્રે, તું ક્યાંથી આવી ?’ તારા આવવાનું શું પ્રયોજન છે ? કહે, તારે માટે શું કરવાનું છે ? એ પ્રમાણે તેણે કહ્યું, એટલે તારું પ્રેમકાર્ય મને અણુગમતું છતાં પાર પાડવાના (?) કર્તવ્યથી બંધાયેલી હું બોલી, ‘અમારી સ્વામિનીએ આ પ્રમાણે વચન કહેવડાવ્યાં છે (૭૦૯-૭૧૦) : ‘હે કુલચંદ્ર, વિનયભૂષણ, અપયશ-દરિદ્ર, ગુણુગર્વિત, યશસ્વી, સર્વ લોકોના ચિત્તમાં પ્રવેશ કરનાર, તું આ નાની શી વિનંતી સાંભળ (૭૧૧) : દિવ્યલોકવાસી અપ્સરાસુંદરીઓના સમી, શ્રેષ્ઠી ઋષભસેનની કુંવરી નામે તરંગવતીના હૃદયના મનોરથની વિશ્રાંતિ સમો મનોગત કામભાવ જે રીતે સફળ થાય તે રીતે કરવાની આપ કૃપા કરો (૭૧૨-૭૧૩). જે ચક્રવાકભવમાં જે તારો પ્રેમ-સંબંધ હતો તે હજી પણ તેવો હોય, તો હે ધીર પુરુષ, તેના જીવિતને તારા હાથનો આધાર આપ.’ (૭૧૪). તેના કહેવા પ્રમાણે મેં તને તેનો આ મૌખિક સંદેશો કહ્યો. તેની વિનંતીના પિંડિતાર્થ રૂપ આ પત્ર પણ તું સ્વીકાર.’ (૭૧૫).

પદ્મદેવનો વિરહવૃત્તાંત

મેં એ પ્રમાણે કહ્યું એટલે જે રુદનને લીધે સર્વાંગે કંપતો, ઉદ્ધવિષ વદન અને નયનવાળો, શૌકમિશ્રિત આંસુ સાથે કણસતો, અને એમ ગાઠ અનુરાગ પ્રગટ કરતો, આંસુથી વાણી રંધાયેલી હોવાથી પ્રત્યુત્તર આપવાને અશક્ત હતો એવા તેણે, દુઃખમાંથી આશ્વાસન મેળવવા માટે ખોળામાં રાખેલા ચિત્રપદને પોતાના આંસુઓથી ઘેર્યો. (૭૧૬-૭૧૮). રુદનથી લાલ આંખોવાળા તેણે તે પત્ર લીધો, અને ભમર નચાવતાં ધીમે ધીમે તેણે તે વાંચ્યો. (૭૧૯). પત્રનો અર્થ ગ્રહણ કરીને પ્રસન્ન, ધીર, ગંભીર સ્વરે તેણે મને મધુર, સ્વસ્થ, સ્પષ્ટાર્થ, અને મિતાક્ષરી વચનો આ પ્રમાણે કહ્યાં (૭૨૦) : ‘હું અધિક શું કહું ? તોપણ ટૂંકમાં એક ખરી વાત કહું છું તે તું સાંભળ : જે તું અત્યારે ન આવી હોત તો ખાતરીથી કહું છું કે હું જીવતો રહ્યો ન હોત. (૭૨૧). સુંદરી, તું અહીં ઠીક વેળાસર અને યથાસ્થાન આવી પહોંચી. તેથી હવે તેના સંગાથમાં મારું જીવન જીવલોકનો સમગ્ર સાર બન્યું છે. (૭૨૨). ઉચ્ચ શરપ્રહાર કરવાવાળા કામદેવે જ્યારે મને ઢાળી દીધો હતો, ત્યારે તારા આ આગમન રૂપી સ્તંભનો આધાર મને મળ્યો છે.’ (૭૨૩). અને તે પછી તારું ચિત્રપટ જેવાથી થયેલું પૂર્વભવનું સ્મરણ, જે રીતે તે મને કહ્યું હતું, તે બધું તેણે મને કહ્યું (૭૨૪). ઉદ્યાનમાંની કમળતુળાવડીમાં ચક્રવાકોને જોઈને તને થઈ આવેલા પૂર્વભવના સ્મરણની વાત મેં પણ તેને મૂળથી કહી. (૭૨૫).

भाणीय चित्त-पट्टं ददूण महं समुद्विभो सहसा ।	
पुव्वाणुराग-रुंदो हिययम्मि समुद्विओ सोगो ॥	७२६
तो सव्व-रत्ति-चाराहि आगओ पिय-वर्यसग-सहाओ ।	
सयणम्मि-सन्निवडिओ गउस्सवो इंद-केउ व्व ॥	७२७
उण्हाणि निस्ससंतो सयण-वरे असरणो निसण्ण-मणो ।	
मयणेण मंथमाणो जलम्मि मच्छो व्व अच्छामि ॥	७२८
पासे अवयवखंतो भमुद्दोक्खेव-करणेहि जंपतो ।	
हसिऊण गाइऊण य पुणो वि तत्थेव रोयामि ॥	७२९
काम-परिपीडियंगं किलम्ममाणे मए पिय-वर्यसा ।	
ओथंभिऊण लज्जं अम्मं किर विण्णवेसीय ॥	७३०
जइ गहवइस्स धूर्यं तरंगवइयं न जायह कहं चि ।	
तो पउमदेवओ ता हवेज्ज पर-लोअग-पाहुणओ ॥	७३१
तो किर एयं अत्थं ताओ अम्माए गाहिओ संतो ।	
सिद्धि वा(?) गओ मूलं तत्थ किर नेच्छिओ तेणं ॥	७३२
अम्माए ताएण य अणुणीओ हं अलब्भाणीए ।	
मोत्तूण तइं पुत्तय 'जं इच्छसि तं वरेमो त्ति ॥	७३३
अभिवायण-कय-पूओ मए वि विणयं कयंजलि-पुडेण ।	
अवणि-तल-निहिय-नेडालिएण लज्जोणय-मुहेण ॥	७३४
जं आणवेह तुब्भे काहं किं तीए एत्तियं वोत्तुं ।	
विस्सासिओ गुरु-जणो अवगय-सोओ तओ जाओ ॥	७३५
एयं सोऊण अहं सुंदरि मरण-कय-निच्छओ अच्छं ।	
रत्ति पडिक्खमाणो तीए सह समागम-निरासो ॥	७३६
चित्तेमि हेअज्ज विग्घो मरणस्स महं दिवा बहु-जणाओ ।	
रत्ति काहामि खमं सव्वम्मि जणे पसुत्तम्मि ॥	७३७
एवं कयभिप्पाओ आगारं संवरेमि एण(?) ।	
जीएव्व-निप्पिवासो मरियव्वय-बद्ध-सन्नाहो ॥	७३८
पिउ-धरिसणावमाणुद्विएणं माणेण वीर-सारेण ।	
गुरु-सत्ति-भत्ति-वाइयं-विण्णाणे धम्महो (?) मज्झ ॥	७३९

❀

तं वसिमे संपत्ता पिय-वयण-पहेणयं गहेऊणं ।	
हिययस्स उस्सवं जीवियस्स अमयं बहु-मयस्स ॥	७४०
न चएमी वाएउं तीसे कलुण-वयणाणि सोऊणं ।	
ताहे बाहुप्फुणो सोगापुणो विसण्ण-मणो ॥	७४१

તેણે કહ્યું, 'ચિત્રપટ્ટને જોઈને મારા હૃદયમાં, પૂર્વજન્મના ઊંડા અનુરાગને લીધે એકાએક શોક ઉદ્ભવ્યો. (૭૨૬). એટલે આખી રાતના ભ્રમણ પછી પ્રિય મિત્રો સાથે પાછા ફરેલા મેં ઉત્સવ પૂરો થતાં ઈંદ્રધ્વજ તૂટી પડે તેમ, પથારીમાં પડતું મૂક્યું. (૭૨૭). ઊના નિઃશ્વાસ નાખતો, અસકાય. સ્વપ્નમનરક બનીને હું મદનથી વલોવાતો જળમાંના માછલાની જેમ, પથારીમાં પડ્યો હતો. (૭૨૮). આડું જોઈ રહેતો, ભ્રમર ઉલાળીને બકવાસ કરતો, ઘડીકમાં હસતો તો ઘડીકમાં ગાતો હું ફરી ફરીને ડુદન કરતો હતો. (૭૨૯). મને કામથી અતિશય પીડિત અંગેવાળો, નખાઈ ગયેલો જોઈને મારા વહાલા મિત્રોએ લજ્જા તણ દર્શને મારી માતાને વિનંતી કરી (૭૩૦): 'જો શ્રેષ્ઠીની પુત્રી તરંગવતીનું ગમે તેમ કરીને તમે માયું નહીં કરો તો પદ્મદેવ પરલોકનો પરણો બનશે.' (૭૩૧). એટલે, પછી મેં જાણ્યું કે આ વાત મારી અમ્મા પાસેથી જાણીને બાપુજી શ્રેષ્ઠીની પાસે ગયા, પણ તેણે માયું અમાન્ય કયું. (૭૩૨). અમ્માએ અને બાપુજીએ મને સમજાવ્યો, 'જોટા, એ કન્યા અપ્રાપ્ય હોઈને તેના સિવાયની કોઈ પણ કન્યા તને ગમતી હોય તેનું માયું અમે નાખીએ.' (૭૩૩). પ્રણામપૂર્વક તેમનો આદર કરી, ભૂમિ પર લલાટ ટેકવી, અંજલિપુટ રચીને, લજ્જાથી નમેલા મુખે મેં વિનય કર્યો (૭૩૪): 'તમે જેમ આજ્ઞા કરશો તે પ્રમાણે હું કરીશ. એના વિના શું અટક્યું છે?' એ પ્રમાણે કહીને મેં વડીલોને નિશ્ચિંત કર્યાં, અને પરિણામે તેઓ શોકમુક્ત થયા. (૭૩૫). એમનાં એ વચનો સાંભળ્યા પછી, હે સુંદરી, મરવાનો નિશ્ચય કરીને હું રાત્રી થવાની પ્રતીક્ષા કરી રહ્યો. તેના સમાગમની આશા ન રહી હોઈને મેં વિચાર્યું, 'ઘણા લોકો ઉપરિચિત હોવાથી દિવસે મૃત્યુ ભેટવા આડે મને વિદન આવશે; માટે રાત્રે સૌ લોકોના સ્પર્શ ગયા પછી હું જે કરી શકીશ તે કરીશ.' (૭૩૬-૭૩૭). એ પ્રમાણે મનથી પાકું કરીને હું આકારનું સંવરણ કરીને રહ્યો. જીવવા બાબત હું નિરપૂહ બન્યો હતો, મરવા માટે સંનદ થયો હતો. (૭૩૮). પિતાજીના પરિભવ અને અપમાનથી મારું વીરાચિત અભિમાન ધવાયું હતું; અને વડીલ પ્રત્યેનાં આદર અને ભક્તિને કારણે હવે મારો ધર્મ શું છે તે હું સમજ્યો હતો (?) (૭૩૯).

તેવામાં તું આ આવાસમાં પ્રિયતમાના વચનોનો—હૃદયને ઉત્સવ સમા અને મારા જીવતર માટે મહામૂલા અમૃત સમાં વચનોનો—ઉપહાર લઈને આવી પહોંચી. (૭૪૦). તેનાં કરણ વચનો સાંભળીને, મારું ચિત્ત શોક અને વિષાદથી ભરાઈ આવ્યું છે અને આંખો આંસુથી જલકાઈ ગઈ છે, જેથી કરીને હું તેના પત્ર બરાબર વાંચી પણ શકતો નથી (૭૪૧).

बेहि तुमं मह वयणा सो ते अणुमरण-मोल्ल-कीओ त्ति ।
 पायाणं उ वासं काहि त्ति सच्चं (?) तुह दासो ॥ ७४२
 तुह चित्ता-पट्ट-दंसण-संभारिय-पुब्ब-जम्म-सम्माणो ।
 सो किर अपुण्ण-पुण्णो तुब्ब अ-लंभे मण-विवण्णो ॥ ७४३
 सो तुब्ब कहा-वयणंतरेसु वम्मह-निरंतर-सणेहो ।
 आसी पीई-पुलइय-कंटइओ नीव-पुप्फं व ॥ ७४४
 तो संभिऊण सुइरं सुरय-मणोरह-कहाँहिं मं तुब्ब ।
 वीसज्जेति अ-कामो काम-सर-विसूरिय-सरीरो ॥ ७४५
 वीसज्जिया य तेणम्हि निग्गया भवण-पुंडरीयाओ ।
 सग्गा विव पब्भट्टा गय-मग्गेणागया इहयं ॥ ७४६
 भवणिट्ठि-विलास पवित्थरो य(?) सो य अह तस्स ।
 मोत्तण सेट्ठि-भवणं अण्णस्स न तारिसो होज्जा ॥ ७४७
 अज्ज वि हं उपेक्खं भवणिट्ठि-विलास-परियण-विसेसे ।
 तस्स य अण्ण-सरिसं अप्पडिरूवं कयं रूवं ॥ ७४८
 इणमो य तेण सामिणि पेम-गुण-प]वत्तयं गुण-समग्गं ।
 पडिलेह-पत्तयं ते हासस्स य पत्तयं दिण्णं ॥ ७४९

❀

अह घरिणि पत्तयं तं पियस्स मम दंसणं गहेऊणं ।
 मुहाए कयमकं उवगूढं नीससंतीए ॥ ७५०
 अवयासेऊण य ण(?) तं च पुणो चेडि एण(?) सोऊण ।
 हासेण पुलइया हं उप्पुट्ठिय-चंपय-लय व्व ॥ ७५१
 भेत्तण मुद्धियं तं अत्थ-गहण-तुरिययाए संतीए ।
 उव्वैल्लियं मए तं पिय-वयण-निहाणयं सहसा ॥ ७५२
 अक्खर-रूविय-रूवं च तत्थ तं चेव पगरणं (?) ।
 सब्बं जहाणुभूयं मरणेण विणा महं लिहियं ॥ ७५३
 जं ते(?मे) समणुभूयं जमणेण कयं तहिं निरवसेसं ।
 जुज्जति पुब्ब-[म]तो सो मज्झं मरणं न नाहीय ॥ ७५४
 तो पिययम-पासाओ य आगयं तत्थ तुट्ठ-हियया हं ।
 वाएउं मि पयत्ता भुज्जग-पत्तो तयं लेहं ॥ ७५५
 जा जत्थ अवत्था मो सा तत्थावणिण्या जहावत्ता ।
 अक्खर-रूव-निरूविय-साभिण्णाणा पिययमेण ॥ ७५६
 अक्खर-रूविय-रूवं च वम्महं तत्थ आय(?) दंसेमि ।
 मयरद्धय-कय-बंध-वाएण इमेण अत्थेण ॥ ७५७

પણ તું મારાં આ વચનો તેને કહેજે : તેને તે તારા અનુભવથી ખરીદી લીધેલો હોઈને તે સાથે જ તારાં ચરણો પાસે દાસ બનીને વાસ કરશે (૭૪૨); તારો ચિત્રપદ જોઈને તેને પૂર્વજન્મના સન્માનનું સ્મરણ થયું છે; તેનાં પુણ્ય ઓછાં પડ્યાં, જેથી કરીને તેને તારી પ્રાપ્તિ નથી થઈ. આથી તેનું ચિત્ત વિષણ્ય બન્યું છે. (૭૪૩). તારી વાત સાંભળતાં સાંભળતાં, નિરંતર સ્નેહવૃત્તિવાળો તે પ્રીતિના રામાંચે કદંબપુષ્પની જેમ કંટકિત થઈ બહ્યો.' (૭૪૪).

ચેટીનું પ્રત્યાગમન

એ પ્રમાણે તારી માથેના સુરતના મનોરથની વાતોથી મને કયાંય સુધી રોકી રાખીને, કામબાણથી જર્જરિત શરીરવાળા તેણે અનિચ્છાએ મને વિદાય કરી. (૭૪૫). વિદાય લઈને હું તે અનુપમ પ્રાસાદમાંથી નીસરીને, સ્વર્ગમાંથી બ્રંશ પામી હોઉં તેમ, જે માર્ગે ગઈ હતી તે માર્ગે થઈને અહીં પાછી આવી. (૭૪૬). તેના ભવનની જેવાં સમૃદ્ધિ, વિલાસ અને વિશાળતા, શ્રેષ્ઠીના ભવનને બાદ કરતાં, બીજા કોઈનાં પણ નહીં હોય. (૭૪૭). અત્યારે પણ હું તેના ભવનની સમૃદ્ધિ, વિલાસ ને પરિજનોની વિશેષતા તેમજ તેનું અનન્ય, અપ્રતિમ રૂપ જાણે કે પ્રત્યક્ષ નિહાળી રહી છું. (૭૪૮). અને સ્વામિની, તેણે સમસ્ત ગુણયુક્ત, પ્રેમગુણનો પ્રવર્તક, હસીખુશીનું પાત્ર એવો આ પ્રત્યુત્તર-પત્ર તારે મારે આપ્યો છે. (૭૪૯).

એટલે, હે ગૃહસ્વામિની, મુદ્રાથી અંકિત કરેલા, મારા પ્રિયતમના દર્શન સમા, તે પત્રને મેં લીધો અને નિઃશ્વાસ સાથે હું તેને ભેટી. (૭૫૦). તેને ભેટીને, ચેટીની પાસેથી સાંભળેલા વચનોથી ઉત્કુલ્લ અંપકલતાની જેમ હાસ્યપુલકિત બનીને મેં પત્રગત અર્થને પામવાની આતુરતાથી તેની મુદ્રા તોડીને, સત્વર, પ્રિયતમનાં વચનોના નિધાન સમે તે ઉખેલ્યો. (૭૫૧-૭૫૨). તેમાં તેનું તે જ આખું પ્રકરણ, એક માત્ર મારા મરણને બાદ કરતાં, જેવું મેં અનુભવ્યું હતું તેવું જ લખાણમાં અક્ષરબદ્ધ કરેલું હતું. (૭૫૩). જે કાંઈ મેં અનુભવ્યું હતું, અને જે કાંઈ તેણે કર્યું હતું તે બધું જ તેમાં વ્યક્ત કરેલું હતું. તેનું મૃત્યુ પહેલાં થયું હોઈને મારું અનુભવણ તેણે ન જાણ્યું એ પણ બરાબર હતું. (૭૫૪). ભૂર્જપત્રમાં લખેલો, પ્રિયતમ પાસેથી આવેલો તે લેખ ભગ્નહૃદયે હું વાંચવા લાગી. (૭૫૫). ન્યારે ન્યારે અમારી જે જે અવસ્થા હતી તે તે બરાબર બન્યા પ્રમાણે, એંધાણીઓ સાથે, પ્રિયતમે શબ્દોમાં વર્ણવી હતી. (૭૫૬). શબ્દરૂપે રહેલા તે મનમથને, કામદેવના અંધને બદ્ધ વચનોવાળા આ અર્થ દ્વાગ હું નિહાળી રહી (૭૫૭) :

मह हियय-वासिणीए तरंगवति-नामयाए सुभगाए ।
 इणमो उवणेयव्वो मयव्व(?)मयणुप्पायायाणं (?) ॥ ७५८
 आरोगं कोसलं वोत्तत्थ(?)सकल-कमल-निभ-वयणा ।
 बहु-सोग(?)-सरीरा सा अ-सरीर-सरार(?)णी बाल ॥ ७५९
 मयरद्वय-प्पसाएण मज्झ तुज्झ य सिणेह-मइएण ।
 अणुझाणेणं पिए(?) न किंचि असुहं इहं अत्थि ॥ ७६०
 नवरं अणंग-सर-पहर-दूमिओ सिढिल-पेलवाणिअहं ।
 अंगाणि तरंगवती न धारमि तुहं अ-लंभेण ॥ ७६१
 सव्वं च जहा-नायं कुसल-पवित्ति निवेयइत्ताणं ।
 पंकय-विसाल-दल-सुंदरच्छि इय विण्णवेमि पुण ॥ ७६२
 तुह पुव्व-सुरय-वइयर पीवर-पणयाणुराग-जणिएण ।
 मयणेण फुल्ल-सुकुमाल-कमल-वयणे अहं डज्झं ॥ ७६३
 अण्णाण-तिमिर-पडिपूरिए जगे विविह-जोणि गहणम्मि ।
 परलोय-विप्पणट्ठो × × इह एकमेक्केण ॥ ७६४
 जा ताव मित्त-बंधव-बलेण विपुलेण पुणरवि य सेट्ठी ।
 तुज्झ कएण चित्तासिणि सव्वत्थामेण रंजेमि ॥ ७६५
 ता ताव तरुणि पसयच्छि अच्छ कालंतरं इमं किंचि ।
 संपीइ-सुहाणुगयं गुरु-प्पसायं पडिच्छंती ॥ ७६६

❀

इय घरिणि लेह-परमत्थ-वित्थरं तत्थ हं गहेऊण ।
 मज्झत्थो त्ति विसण्णा निस्सण्णं चेव अच्छामि ॥ ७६७
 ऊरु-निरंतर-कोप्पर-करयल-पलहत्थ-निमित्त-मुहयंदा ।
 निप्फंदच्छी अच्छामि किंचि ज्ञाणे विव निविट्ठा ॥ ७६८
 तो भणइ विणय-विरइय-करयल-कमल कय-मत्थयामेला ।
 विणयोवयार-सुंदर-विसारया चेडिया सा मं ॥ ७६९
 नणु ते चिर-परिचित्तिय-मणोरहापूरओ इमो तेण ।
 जीविय-संचक्कारो सुंदरि परितोस-सक्कारो ॥ ७७०
 लेट्ठो पीइ-समागम-सुरय-पसर-सारो य निच्छओ दिण्णो ।
 पिय-वयणामय-मल्लो पडिमल्लो सोइयव्वस्स ॥ ७७१
 तं मा होह विसण्णा आसण्णो ते पियंगु-सरि-वण्णे ।
 सुरयागमोटे(?)वओ इट्ठु-जण-समागमो भीरू ॥ ७७२
 अह पुण एव भणंति भणामि तं चेडियं अहं घरिणि ।
 सुण जेण कारणेणं जाया मि सही विसण्ण-मणा ॥ ७७३
 चित्तेण इमं मण्णे सो सिढिल-सिणेह[ओ] व(?ज)णो जाओ ।
 जं मे समागम-पओयणम्मि कालेइ (?) ॥ ७७४

❀

પદ્મદેવનો પ્રેમપત્ર

‘આ પત્ર મારી હૃદયવાસિની તરંગવતી નામની સુંદરીને આપવાનો છે : મદનના શિકારનો ભોગ અનેલી, અનંગના ઘનુષ્યરૂપ (?), અત્યંત શોચનીય શરીર ધરતી, સુવિકસિત કમળ સમા વદનવાળી તે બાળાનું આરોગ્ય અને કુશળતા હોજો. (૭૫૮-૭૫૯).

હે પ્રિયે, કામદેવની કૃપાથી મારા અને તારા વચ્ચેના પ્રેમનું ચિંતન થતું રહેતું હોવાથી અહીં સહેજ પણ અસુખ નથી. (૭૬૦). છતાં પણ, તરંગવતી, અનંગશરપ્રહારે પીડિત અનેલો હું તારી અપ્રાપ્તિને કારણે મારાં શિથિલ અનેલાં કામળ અંગો કેમેય ધારણુ કરી શકતો નથી. (૭૬૧). તું જે જાણે છે તે બધા કુશળસમાચારનું નિવેદન કરીને, હે કમળદળ સમાં વિશાળ અને સુંદર નેત્રવાળી, વધુમાં આ પ્રમાણે મારી વિનંતી છે (૭૬૨) : હે પ્રકુલ્લ, કામળ કમળસમા વદનવાળી, પૂર્વના પ્રેમપ્રસંગોમાં વ્યક્ત થયેલા તારા ગાઠ પ્રણયાનુરાગથી જન્મેલી કામનાથી હું જળી રહ્યો છું. (૭૬૩). અજ્ઞાનરૂપી અંધકારે પરિપૂર્ણ અને વિવિધ યોનિથી ભરપૂર એવા આ જગતમાં પરલોકથી બ્રહ્મ.....એકખીજા... સાથે... (૭૬૪). હે ચિત્તવાસિની, મિત્રો અને આંધવેના વિશાળ બળ વડે, ભરસક પ્રયાસ કરીને, હું તારી પ્રાપ્તિ માટે શેઠને ફરીથી પ્રસન્ન કરું, ત્યાં સુધી, હે વિશાલાક્ષી તરુણી, આ થોડોક સમય તું વડીલની પ્રીતિના સુખવાળી કૃપાની આશા ધરતી પ્રતીક્ષા કરજો. (૭૬૫-૭૬૬).

તરંગવતીનો વિવાહ

એ પ્રમાણે, હે ગૃહસ્વામિની, તેના પત્રના વિસ્તૃત અર્થનું તાત્પર્ય ગ્રહણુ કરીને, તેનો મધ્યસ્થલાવ હોવાનું જાણીને ખિન્ન અનેલી હું સ્તનમૂત થઈ ગઈ. (૭૬૭). સાથળ પર કાણી ટેકવી ચતી રાખેલી હથેળીથી નિરંતર મુખઅંદરને ઢાંકી, નિશ્ચળ નેત્રે, કશાકના ધ્યાનમાં એકી હોઠ તેવી સ્થિતિ હું ધરી રહી. (૭૬૮). એટલે સુંદર વિનયવિવેક કરવામાં વિશ્વારદ એટી વિનયપૂર્વક કરકમળ વડે મસ્તક પર અંજલિ રચીને મને કહેવા લાગી (૭૬૯), ‘સુંદરી, ચિરકાળ સેવેલો મનોરથ પૂરનારો, જીવિતને અવકાશ આપનારો, સંતોષને સત્કારનારો, પ્રેમસમાગમ અને સુરતપ્રવૃત્તિના સારરૂપ આ પત્ર તેણે તને મોકલ્યો છે એ તો નક્કી છે. પ્રિયવચનોના અમૃતપાત્ર સમો તે પત્ર તારા શોકનો પ્રતિભલ્લ છે. (૭૭૦-૭૭૧). માટે તું વિવાહ ન ધર; હે પ્રિયંગુવર્ણી, બીરુ, સુરતસુખદાયક પ્રિયજનનો સમાગમ તને તરતમાં થશે.’ (૭૭૨).

એટીનું આશ્વાસન

પણ એ પ્રમાણે કહેતી એટીને, હે ગૃહસ્વામિની, મેં કહ્યું, ‘હે સખી, સાંભળ, શા કારણે મને મનમાં વિવાહ થયો છે તે. (૭૭૩). મને લાગે છે કે તેના ચિત્તમાં મારા પ્રત્યેનો રનેહલાવ કાંઈક મંદ પડ્યો છે, કારણુ, તે મારો સમાગમ કરવાની બાબતમાં કાળપ્રતીક્ષા કરવાનું કહે છે’. (૭૭૪). એટલે, હે ગૃહસ્વામિની, એટીએ વિનયપૂર્વક હાથ

तो भणति चेडिया मं पुणो वि विणय-रइयंजलि घरिणि ।
 सुण सामिणि विण्णत्ति उत्तम-पुरिसेसु जं होइ ॥ ७७५
 कुल-ववदेसा नाणड्ढया य पुण जे ण सण्णिकरोसा(?)य ।
 अणए ण वारयंता पुरिसा लोए हसिञ्जंति ॥ ७७६
 अणुवाएण दुहंतो घेणुं खीरं नरो न साहेइ ।
 जह तह अण्णं पि जए अणुवाएण न साहंति ॥ ७७७
 असमिक्खिय-तुरिय-कय-कज्जा अणुवायतो य आरद्धा ।
 तो आयइ-परिहीणा भवंति सिद्धा जइ वि होंति ॥ ७७८
 जइ वि उवायारद्धा कज्जारंभा न चेव सिञ्जंति ।
 तो वि जणस्स मणुस्सो न चेव वयणिञ्जयमुवेइ ॥ ७७९
 काम-सर-तिक्ख-पहर[ण]-निवाय-संताविओ वि किच्छ-गओ ।
 कुल-वंसायस भीरू न मुयइ सो सप्पहं धीरो ॥ ७८०

❀

एवं चेडीए समं तस्स कहाहिं पडिरत्त-हियया हं ।
 समइच्छियं न याणामि पउम-जग्गावयं सूरं ॥ ७८१
 तो जह तह व ण्हाया जिमिया चेडीए स(?) घरिणी ।
 धाती-परियण-सहिया हम्मिय-तलयं समारूढा ॥ ७८२
 पवर-सयणासण-गया तहियं पिययम-कहा-पसंणेणं ।
 अच्छामि अभिरमंती पढम-पओसं पडिक्खंती ॥ ७८३
 ससि-मंथाणं घरिणी सरय-सिरी-वल्लभे तहोयरियं ।
 नह-गग्गरम्मि छूढं जोण्हा-महियं तहा महति ॥ ७८४
 ददूण मे वियंभति गाढयरं दूसहो मण-विसाओ ।
 मज्झब्भि(?) तिब्बो कामो वियरइ करवत्त-सारिच्छो ॥ ७८५
 कामवसा दुक्खत्ता तेणाहं गाढमाकुल-सरीरा ।
 इच्छं जीविय-भिकखं वयंसि विण्णत्तिए जणियं ॥ ७८६

❀

विस्सस माए अकामो वामो कामो य मं अभिदवेइ ।
 चंदेण कुमुय-वण-बंधवेण धणियं अभिव्वूढो ॥ ७८७
 तस्स य वाम-ग्गहणेण दूइ तुञ्जं पि महुर-वयणेहिं ।
 वायाहय-जलणिहि-पाणिये व हिययं न संठाइ ॥ ७८८
 नेहि ममं सारसिए दंसण-तण्हाइयं लहुं तस्स ।
 असइं पियस्स वसहिं कामेण विणासिय-चरित्तं ॥ ७८९
 तो भणइ चेडिया मं रक्खसु कुल-पच्चयं जस-विसालं ।
 मा कुणसु साहसमिणं मा होहिसि हासिया तस्स ॥ ७९०

જોડીને મને ફરીથી કહ્યું, 'હે સ્વામિની, મારી વિનંતી તું સાંભળ કે-ઉત્તમ પુરુષ કેમ વર્તે છે. (૭૭૫). કુલીન અને જ્ઞાનસંપન્ન હોવા છતાં જોએ અનુચિત વર્તનને વારતા નથી તેમનો લોકોમાં ઉપહાસ થાય છે (૭૭૬). જેમ યોગ્ય ઉપાય વિના ગાય દોહનારને દૂધ મળતું નથી, તેમ જગતમાં અન્ય કાંઈ પણ યોગ્ય ઉપાય વિના પ્રાપ્ત થતું નથી. (૭૭૭). જે કામો પૂરા વિચાર કર્યા વિના, ઉતાવળે, યોગ્ય ઉપાય વિના શરૂ કરાય છે તે પૂરાં થાય તો પણ કશું પરિણામ લાવતાં નથી. (૭૭૮). જ્યારે યોગ્ય ઉપાય અનુસાર શરૂ કરેલાં કામો પાર ન પડે તો પણ લોકો તે કરનારની ટીકા કરતા નથી. (૭૭૯). તીક્ષ્ણ કામચાણનો પ્રહાર થવાથી પીડિત અનેલો તે ધીર પુરુષ સંકટમાં હોવા છતાં, પોતાના કુળ અને વંશનો અપયશ થવાના ડરે સન્માર્ગ નથી છોડવા માગતો. (૭૮૦).

તરંગવતીની કામાર્તતા

એ પ્રમાણે ચેટીની સાથે તેની વાતો કરવામાં રચ્યાપચ્યા ચિત્રો મને ખચર ન પડી કે કમળોને જગાડનારા સૂર્યનો ક્યારે અસ્ત થયો. (૭૮૧). એટલે પછી, હે ગૃહસ્વામિની, હું જેમતેમ નહાઈ લઈ, જમીને ચેટી તથા ધાત્રી અને પરિજનો સાથે અગાસી પર ચડી ગઈ. (૭૮૨) ત્યાં ઉત્તમ શયન ને આસન પર આરામ કરતી, પ્રિયતમની વાતોથી મનને અહેલાવતી હું રાત્રીના પહેલા પહેારની પ્રતીક્ષા કરી રહી. (૭૮૩). ત્યાં તો ચંદ્ર-રૂપી રવૈયો શરદ્ગતુના સૌંદર્યે મંડિત મગનરૂપી ગાગરમાં જિતરીને તેમાં રાખેલા જ્યોત્સ્નારૂપી મહીતું મંથન કરવા લાગ્યો. (૭૮૪). તે જોઈને મારા ચિત્તમાં વધુ ગાઢ અને દુઃસહ વિષાદ છવાઈ ગયો અને કરવત સમો તીવ્ર કામ મને પીડવા લાગ્યો. (૭૮૫).

પદ્મદેવને મળવા જવાનો નિષ્ક્રમ

કામવિવશ અને દુઃખાર્ત અવસ્થાને લીધે હું શરીરે ભારે વ્યાકુળતા અનુભવી રહી અને મેં મારી સખીને કહ્યું, 'સખી, આ વિનંતી વડે હું તારી પાસે પ્રાણલિક્ષા યાચું છું' (૭૮૬). હું ખરું કહું છું, અહીં, કુમુદબંધુ ચંદ્ર વડે અત્યંત પ્રમળ અનેલો વેરી કામદેવ નિષ્કારણ્ય મને પીડી રહ્યો છે. (૭૮૭). તેની શત્રુતાને કારણે, હે દૂતી, તારાં મીઠાં વચનોથી પણ મારું હૃદય, પવનથી ઝપટાતા સમુદ્રજળની જેમ, સ્વસ્થ નથી થતું. (૭૮૮). તો, સારસિકા, કામે જેનું ચારિત્ર્ય નષ્ટ કર્યું છે તેવી મને અસતીને, તેના દર્શનની પ્યાસીને તું જલદી પ્રિયતમને આવાસે લઈ જા'. (૭૮૯). એટલે ચેટીએ મને કહ્યું, 'તારી યશસ્વી કુલપરંપરાનું તારે જતન કરવું ઘટે છે; તું આવું દુઃસાહસ ન કર, ને તેની ઉપહાસપાત્ર ન બન. (૭૯૦). તે તારે સ્વાધીન છે; તેણે તને શ્રવતદાન દીધું જ છે.

सो तुज्झं साहीणो दिणं से जीवियं तुम्हे चेत्र ।
 परिहर अयसुप्पत्ति लभिहिसि तं गुरु-पसाएणं । ७९१
 महिलाण चित्त-साहस-विवेय-रहियत्तणेण अहयं पि ।
 कामेणं तोरविया पुणो वि तं चेडियं बेमि ॥ ७९२
 उच्छाह-निच्छिय-मती अगणिय-पडिवाय-दोस-निस्संको ।
 साहसिओ किर पावति सिरिमउलमकालियं लोए ॥ ७९३
 सव्वस्स य णिय-गहिय-दव्व-पडिसिद्ध-चेट्टस्स ।
 कज्जं सुदट्ठु वि गरुयं लहुयं पणमइ पारद्धं ॥ ७९४
 जइ पिययमस्स पासं न नेसि मं दंसणुस्सुइं तस्स ।
 तो काम-सराभिहया अज्ज विवज्जामि ते पुरओ ॥ ७९५
 मा कासि काल-हरणं नियाहि मं पिययमस्स पामूलं ।
 कुणसु अकज्जं पि इमं जइ नेच्छसि मं विवज्जंति ॥ ७९६
 एव क[हि]ए तिए मज्झं पाण-परिरक्खणट्टाए ।
 पिय-भवण-गमणमब्भुवगय(?)अच्छ किच्छाहिं सा
 चेडी(?) ॥ ७९७

❀

तो हं पमुइय-मणसा पसाहणं साहणं रुइ-गुणाणं ।
 गिण्हामि वम्मह-धणुं सुंदेर-पसाहणं तुरियं ॥ ७९८
 अच्छीणि य मेत्ताहे तदेति(?)चिरमप्पणो सिरिं दट्ठुं ।
 रमणसमारा मे(?) कारण गमणा-समुल्लहिययाए(?) ॥ ७९९
 तो हं पियस्स वसहिं सहसा दूईए कहिय-पायडियं ।
 हियएणं पुव्व-गया पच्छा य पाएहि गच्छीय ॥ ८००
 संगहिय-रयण-मेहल-जंघ-समारुहिय-नेउर-धरीओ ।
 सह-रणक्किय-चलणा पुरिमद्धु(?)क्कंपियंगीओ ॥ ८०१
 हत्थ-गहिएक्कमेक्का पक्ख-दारेण निगया दो वि ।
 माण-गुण(?) संवाहं ओइण्णा मो नरिंद-पहं ॥ ८०२
 बहु-विवणि-निण(?)-पेच्छणय-नट्टसालाउलं परिवयामो ।
 कोसंबि-रायमग्गं सग्गस्स सिरिं अणुहरंतं ॥ ८०३
 निउणोसु सुंदरेसु य न मे मणो तत्थ पेच्छियव्वेसु ।
 पिय-पुरिस-दंसण-समुस्सुईए तुरिय पयट्टं तो ॥ ८०४
 अज्ज पिओ दट्टव्वो चिरस्स होही मए त्ति काऊणं ।
 न गणेमि परिस्समं ता चेडीए समं तहिं घरिणि ॥ ८०५
 सतुरिय-पहाविराओ जण-निवहे भज्जमाण-वेगाओ ।
 किच्छाहिं अणुपत्ता पियस्स वसहिं ससंतीओ ॥ ८०६

❀

તો પછી તું અપયશ થાય તેવું કરવાનું માંડી વાળ. વડીલને પ્રસન્ન કરીને તું તેને મેળવી શકીશ'. (૭૯૧). પરંતુ સ્ત્રીસહજ અવિચારિતા અને અવિવેકને લીધે તથા કામા-વેમથી પ્રેરાઈને હું ફરીથી ચેટી પ્રત્યે બોલી (૭૯૨), 'જગતમાં જે સાહસિક ઉત્સાહથી ચોક્કસ સંકલ્પ કરીને, નિંદાના દોષને અવગણીને નિઃશંક અને છે તે જ અમાપ લક્ષ્મી તત્કાળ પ્રાપ્ત કરતો હોય છે. (૭૯૩) જેની કંઠિનતાને કારણે પ્રવૃત્તિ રૂંધાઈ જાય તેવું ભગીરથ કામ પણ શરૂ કરી દઈએ એટલે હજીવું' અને જતું હોય છે. (૭૯૪). પ્રિયતમના દર્શન માટે આતુર અનેલી મને જે તું તેની પાસે નહીં લઈ જાય, તો કામખાણુથી હણાયેલી હું હમણાં જ તારી સમક્ષ મૃત્યુ પામીશ. (૭૯૫). માટે તું વિલંબ ન કર, મને પ્રિયતમની સમીપ લઈ જા. જે તું મને મરેલી જેવા મ્મંછતી ન હો તો આ ન કરવાનું કામ પણ કર.' (૭૯૬). આ પ્રમાણે મેં કહ્યું, એટલે તે ચેટીએ ધણી આના-કાનીથી, મારા પ્રાણુરક્ષણને આતર પ્રિયતમના આવાસે જવાનું સ્વીકાર્યું'. (૭૯૭).

પ્રિયમિલન માટે પ્રયાણ

એટલે આનંદિત મને મેં કામદેવના ધનુષ્ય સમા, આર્કષણના સાધનરૂપ, સૌંદર્યનાં સાધક શણુગાર જલદી જલદી સંખ્યા. (૭૯૮). મારાં નેત્રો કચારનાથે પોતાની શ્રીનું દર્શન કરવાને તલસી રહ્યાં હતાં. પ્રિયતમને જેવા જવાને મારું હૃદય અત્યંત ઉત્સુકતા અનુભવી રહ્યું રતું (?) (૭૯૯). એટલે હું દૂતીએ વિગતે વર્ણવેલા પ્રિયતમના આવાસે પહેલાં હૃદયથી તો તે જ ક્ષણે પહોંચી ગઈ અને પછી પગથી જવા ઊપડી. (૮૦૦).

રત્નમેખલા તથા જંઘા પર નૂપુર ધારણુ કરીને, રમજૂમતા ચરણે (?), ધ્રુજતાં ગાત્રે, એકબીજાનો હાથ પકડીને અમે અને આજુના દરવાજેથી બહાર નીકળી, અને વાહનો અને લોકોની ભીડવાળા રાજમાર્ગ પર ઊતરી. (૮૦૧-૮૦૨). અનેક અન્નરો, પ્રેક્ષાગૃહો ને નાટ્યશાળાઓથી ભરચક, સ્વર્ગના વૈભવનું અનુકરણ કરતા, કૌશાંબીના રાજમાર્ગ પર અમે આગળ વધી રહ્યાં. (૮૦૩). અનેક ઉત્તમ અને સુંદર વસ્તુઓ દર્શનીય હોવા છતાં હું પ્રિયતમના દર્શન માટે અત્યંત આતુર હોવાથી મારું ચિત્ત તેમાં એટલું નહીં.. (૮૦૪). આજે દીર્ઘ કાળે પ્રિયતમનાં દર્શન થશે એના ઉમંગમાં હે ગૃહસ્વામિની, ચેટી સાથે જઈ રહેલી મેં થાકને ન ગણ્યો. (૮૦૫). ઝડપથી દોડાદોડ જતી, ભીડનેકારણે વેગ ધીમો કરતી, અમે મહામુરકેલીએ, ભરાયેલા શ્વાસે પ્રિયતમના આવાસે પહોંચી. (૮૦૬)

भवणवर-पडिदारे पासगय-वयंसयं सुह-निसणं ।
 तं कंतं एककंते थियाए दाएइ मे दासी ॥ ८०७
 सव्व-ट्टा(?)ण-मणोहारि कन्न-परिवाहिणी(?) पवाहंतो ।
 उइओ व्व सव्वरीए सारय-ससि दीव-मालाणं ॥ ८०८
 तं पेच्छिउं अणिमिसा कज्जल-मल-सामला महं ।
 वाह-भरियच्छि-मज्झा अच्छी इच्छं न पूरंति ॥ ८०९
 जं सो चिरस्स दिट्ठो इट्ठो चक्काय-जाइ-पव्वभट्ठो ।
 तस्स पडिपूरणत्थं चिरं पि इच्छामि णं ददुं ॥ ८१०
 अच्छीहिं विंचयाहिं(?) ताहे नियएहिं वाह-पुण्णेहि ।
 जं सो चिरस्स दिट्ठो चिरमवि न निरंतरं दिट्ठो ॥ ८११
 दिट्ठो त्ति पहट्ठाओ अच्छामो तत्थ एग-पासम्मि ।
 तत्थाउल-विलियाओ अइगमण-ससंक्रिया अम्हे ॥ ८१२
 अम्हं पि भागवेज्जेहिं तेण वीसज्जिमा पिय-वयंसा ।
 पेच्छह कोमुइ-चारं अहमवि एत्थं निवज्जामि ॥ ८१३
 तेसुं गएसु तो भणइ चेडिया एहि वच्चिमो ताव ।
 तं चक्कवाय-पट्टं ददुं सेट्ठी घर समीवं ॥ ८१४

❀

तत्थ भवणेगदेसं समासिय [थग]थगंत-हियया हं ।
 अच्छामि [अं]गणोइसे दासी-संगया तस्स ॥ ८१५
 आभरण-वसण-संथवण-वावडा तो समागमुक्कंठा ।
 काममिव देह-वट्टं पियं पकामं पलोएमि ॥ ८१६
 विणय-रइयंजलिउडं चावडियं पेच्छिऊण अह चेडिं ।
 बहु-माण-ससंभंतो अह कंतो उट्ठिओ सहसा ॥ ८१७
 जत्तो चेव य अच्छं लज्जाए(?) विलिया [य] पच्छण्णा ।
 तत्तो चेव य हुत्तो चेडीए समं समवसरिओ ॥ ८१८
 तो हरिस-पूरियच्छो दूइ अंगुलि-पुडे गहेऊणं ।
 भणइ परितोस-पायड-पहट्ट-वयणो इमं वयणं ॥ ८१९
 जीविय-तलाय-पाली-मज्झं सोक्खणी(?सोक्खाण खाणि) सहयरी सा ।
 हियय-घर-वासिणी मे अवि हट्टा सामिणी तुज्झं ॥ ८२०
 अहयं खु मयण-सर-पसर-वहिय-हियओ सुहं न विंदेमि ।
 ताए समागम-कारण-मणोरहेहिं(?) हीरंतो ॥ ८२१
 काऊणं ववदेसं निरंतरा दूइ पिय-वयंसा मे ।
 वीसज्जियया पेच्छह कोमुइ-चारं ति सव्वे वि ॥ ८२२
 पट्टविऊण य मित्ते अहं पिउ-क्कंठियं विणेउं जे ।
 तुब्भं चेव य भवणं गंतुमणो पट्टयं ददुं ॥ ८२३
 तं वसिमे इह दिट्ठा तुट्ठिए नट्ठो य मे हियय-सोओ ।
 भण द्दइ जं सि भणिया पियाए तं इच्छिमो सोउं ॥ ८२४

પ્રિયતમનું દર્શન

લવનના મુખ્ય દ્વાર પર આસપાસ મિત્રોથી વીંટળાઈને નિરાંતે એકેલા પ્રિયતમને, એકાંત સ્થાને રહેલી મને દાસીએ બતાવ્યો (૮૦૭) — સર્વમનોહર, જ્યોત્સ્નાપ્રવાહ વહેવરાવતા (?), દીપમાલાની વચ્ચે રાત્રીએ ઉદય પામેલા શરચ્ચંદ્ર જેવો (૮૦૮). તેને જોતાં, કાજળથી શામળ અને આંસુથી ભરાઈ આવેલી મારી આંખોની તુણ્ણા શમતી જ ન હતી. (૮૦૯). ચિરકાળે જોયો હોઈને ચક્રવાક્યોનિથી ભ્રષ્ટ થયેલા તેને, જાણે કે એ ખોટ પૂરવા માટે, હું ક્યાંય સુધી જોયાં કરવા ઇચ્છતી હતી. (૮૧૦). મેં તેને ઘણે લાંબે ગાળે જોયો તેથી, અત્યારે ઘણા સમય સુધી જોઈ રહેવા છતાં, આંખો આંસુ ભરેલી હોઈને હું તેને નિરાંતર જોઈ ન શકી. (૮૧૧). પ્રિયતમને જોયો તેથી હર્ષિત થતી હું ત્યાં એક બાજુ ઊભી રહી; ગભરાયેલી અને લજ્જિત એવી અમે અંદર પ્રવેશ કરતાં ડરતી હતી. (૮૧૨). ત્યાં તો અમારા સહભાગ્યે તેણે પોતાના પ્રિય મિત્રોને, ‘તમે કૌમુદીવિહાર જુઓ, હું તો હવે શયન કરીશ’ એમ કહીને વિદાય કર્યાં. (૮૧૩). તેઓ ગયા એટલે એટીએ કહ્યું, ‘આવ, હવે આપણે એ ચક્રવાક્યોને મળવાને શ્રેષ્ઠીના ઘર પાસે જઈએ.’ (૮૧૪).

હું જઈને લવનના આંગણાના એક ભાગમાં ધડકતા હૃદયે ઊભી રહી. દાસી જઈને તેને મળી. (૮૧૫). વસ્ત્રાભરણને ઠીકઠાક કરતી, મિલનાતુર એવી હું દેહધારી કામદેવ જેવા પ્રિયતમને મન ભરીને જોતી રહી. (૮૧૬). વિનયપૂર્વક હાથ જોડીને ત્યાં આવી ઊભેલી એટીને જોઈને અતિશય આદરભાવે હાંફોહાંફો પ્રિયતમ એકદમ ઊભો થયો. (૮૧૭). જે જગ્યાએ લજ્જિતથી સંકોચાતી, ગુપ્તપણે હું ઊભી હતી તે તરફ જ તેણે એટીની સાથે પગલાં ભર્યાં. (૮૧૮). હર્ષાશ્રુથી સજ્જ નેત્રે, દૂતીની આંગળી પકડીને, સંતોષની સ્પષ્ટ ઝલક-વાળા વદને તે આ વચ્ચે બોલ્યો (૮૧૯) : ‘મારા જીવતરની પાળ સમી, સુખની ખાણ સમી, મારા હૃદયગૃહમાં વસનારી, તે મારી સહચરી અને તારી સ્વામિની કુશળ છે ને ? (૮૨૦). મદનના બાણપ્રહારે ઘાયલ હૃદયવાળા મને તો તેનો સમાગમ કરવાના મનોરથોના ખેંચાણને લીધે સહેજ પણ સુખ નથી. (૮૨૧). દૂતી, બહાનું કાઢીને મારા પ્રિય મિત્રોને એમ કહીને મેં વિદાય કર્યાં કે તમે સૌ કૌમુદીવિહાર જોવા જાઓ. (૮૨૨). મિત્રોને વળાવી દઈને હું પ્રિયાવિરહની ઉત્કંઠાને હળવી કરવા, તમારા આવાસ પાસે જઈને ચિત્રપદ જોવા વિચારતો હતો ત્યાં તો મેં મારા આવાસમાં તને આવેલી જોઈ અને તેના સંતોષથી મારો હૃદયશોક દૂર થઈ ગયો. કહે, દૂતી, પ્રિયતમાએ જે તને કહ્યું તે હું સાંભળવા ઇચ્છું

अह भणइ चेडिया तं न किंचि अप्पाहिया अहं ताए ।
 सयमेव विण्णवेही सा इह [भे] आगया पासं ॥ ८२५
 अह भणति पुणो चेडी तुट्ठा(?) साहेज्ज एत्तियं वेलं ।
 कामाउरा य सामिय वइ(?) से हत्थं धरेज्जाहि ॥ ८२६
 कण्णा-नदी उवगया सा ते पुव्वाणुराग-जल-भरिया ।
 पुरिस-समुद्दं समुद्दं गंगा व इमा तरंगवती ॥ ८२७

*

अहमवि तो संभंता य परिस्सम-जाय-सेय-विल्लिणंगी ।
 आणंद-बाह-निगय-अइरागय-वेविर-सरीरा ॥ ८२८
 पाएसु निवयमाणी विण्णणं हत्थि-हत्थ-भूयाहिं ।
 बाहाहिं सुहाहिं अहं उक्खित्ता पिययमेणं च ॥ ८२९
 भणिया य गाढमवगूहिऊण बाहं चिरं पमोत्तुणं ।
 मज्झं सोग-पणासणि सामिणि सुस्सागयं ते त्ति ॥ ८३०
 पेच्छइ य अणिमिसच्छो हास-विसट्टंत-सरस-मुह-कमलो ।
 वियसिय-कमलागर-निगयं व लच्छि पउम-हीणं ॥ ८३१
 लज्जोणयद्ध-परियत्त-ससितिय(?) हास-पुलइयंगी हं ।
 पाएण कमल-दल-कोमलेण भूमी विल्लिहमाणी ॥ ८३२
 अहमवि तं पेच्छामी अद्धच्छि-कडक्खएहिं वक्खित्ता ।
 दिट्ठा य तेण दिट्ठिं हेट्ठाहुत्तिं करेमाणी ॥ ८३३
 सव्वावत्थंतर-सुंदरेण कंतस्स तिम्व(?) कंतेण ।
 सुदुत्तरं मे कामो रूवेणं पूरिओ तस्स ॥ ८३४
 तो तस्स दरिसण-समुट्ठिणं तं पीति-सास-जणणं ।
 पूरइ हियय-च्छेत्तं मज्झं परितोस-वासेण ॥ ८३५
 अह भणइ पिययमो मं किं साहसमेरिसं ववसियं ते ।
 तं च भणिया किसोयरि गुरु-प्पसायं पडिच्छ त्ति ॥ ८३६
 रायकुल-वल्लो अइहओ य निगमम्मि गहिय-वक्को य ।
 बहु-मित्तो य पिया ते सामिणि नगरस्स य पहाणो ॥ ८३७
 नाऊण अविणयमिणं करेज्ज गुण-विणय-बाधणं तुज्झं ।
 मज्झ य करेज्ज रुट्ठो सो सव्व-कुलस्स उग्घायं ॥ ८३८
 तं जावता न नज्जसि ताव नियत्ताहिं निय-घरमेव ।
 अहयं काहामि तहा जह लब्भं तं उवाएणं ॥ ८३९
 गूढं पि अच्चमाणाइं सो नाही अम्ह नत्थि संदेहो ।
 सुनिरुविण्ण सुंदरि सुणियंसं(?) चार-चारेणं ॥ ८४०

*

હું. (૮૨૩-૮૨૪). એટલે ચેટીએ તેને કહ્યું, 'તેણે મારી સાથે કરી સંદેશો નથી મોકલ્યો; એ સ્વયં અહીં તમારી પાસે આવી છે, તેથી તે જ તમને વિનંતી કરશે.' (૮૨૫). વળી ચેટી બોલી, 'હે સ્વામી, આટલી વેળા તેણે કેમેય કરીને ધીરજ ધરી (૩). એ કામા-તુરનો હવે તમે હાથ ઝાલજો. (૮૨૬). તરંગે ઊછળતી ગંગા જેમ સમુદ્ર પાસે જાય, તેમ હે પુરુષસમુદ્ર, પૂર્વજન્મના અનુરાગજો ભરેલી આ તરંગવતી કન્યાનદી તારી પાસે આવી છે.' (૮૨૭).

પ્રેમાઓતું બિલન

તે વેળા હું પણ અત્યંત ગભરાટ ધરતી, પરિશ્રમને કારણે પરસેવે રેખજેખ અંગો વાળી, એકાએક આનંદાશ્રુ ઊભરાઈ આવવાથી કંપતા શરીરવાળી તેના ચરણમાં પડવા ગઈ, ત્યાં તે પ્રિયતમે વિનયથી અને હાથીની સૂંઢ સમી તેની સુખદ ભુજઓ વડે ઊંચકી લીધી. (૮૨૮-૮૨૯), અને ગાઢ આલિંગન દર્ષને તથા કયાંય સુધી આંસુ સારીને તેણે મને કહ્યું, 'મારા શોકને નષ્ટ કરનારી હે સ્વામિની, તારું સુસ્વાગત હો.' (૮૩૦). અને તે, વિકસિત કમળસરોવરમાંથી બહાર આવેલી પણ કમળરહિત કરવાળી લક્ષ્મી સમી મને અનિમિષ નેત્રે, તેના હાસ્યથી વિકસતા સરસ મુખકમળ સાથે જોઈ જ રહ્યો. (૮૩૧). લજ્જાથી નમેલાં, અરધાં તીરછાં વળેલાં, હારયથી પુલકિત અંગો સાથે હું પણ તેને ક્ષોભપૂર્વક તીરછી આંખે કટાક્ષથી જોતી હતી, અને તેની દષ્ટિ પડતાં મારી દષ્ટિ નીચી ઢાળી દેતી હતી. (૩૨-૩૩). પ્રિયતમના બધાં અવરથાંતરોમાં સુંદર ને અતિશય કાંત એવા રૂપથી મારી કામના સારી રીતે પૂર્ણ થઈ. (૮૩૪). તેના દર્શનથી ઉદ્ભવેલી, પ્રીતિરૂપી ધાન્યની ઉત્પાદક, પરિતોષરૂપી વૃષ્ટિ વડે મારું હૃદયક્ષેત્ર તરબોળ બની ગયું. (૮૩૫).

તરંગતીના સાહસથી પદ્મદેવની ચિંતા

પછી પ્રિયતમે મને કહ્યું, 'તે આવું સાહસ કેમ આદર્યું? કુશોદરી, મેં તને કહ્યું તે હટું કે વડીલની સંમતિ મળે ત્યાં સુધી પ્રતીક્ષા કરજો. (૮૩૬). તારો પિતા રાજવીનો માનીતો છે, શ્રીમંત છે, વેપારીઓના મંડળમાં તેનું વચન માન્ય હોય છે, તેનું મિત્રમંડળ ધણું મોટું છે અને તે નગરશેઠ પણ છે. (૮૩૭). આ અવિનયની જાણ થતાં તે તારા ગુણ અને વિનયને આધા પહોંચાડશે અને મારા પર રૂઠાંતે મારા આખા કુળનો ઉચ્છેદ કરશે. (૮૩૮) માટે તેને તારા અહીં આવ્યાની જાણ થાય તે પહેલાં જ તું તારા ઘેર પાછી ફર. હું કોઈકે યોગ્ય ઉપાય વડે તારી પ્રાપ્તિ થાય તેવું કાંઈકે કરીશ. (૮૩૯). હે સુંદરી, આપણે ગુપ્તપણે નાસી જઈએ તોપણ તે તકેદારી રાખનારા જનસુસોની કામગીરી દ્વારા જાણી દેશે તેમાં કરી સંદેહ નથી.' (૮૪૦).

एयम्मि देस-काले केणइ पुरिसेण राय-मग्गम्मि ।
 गीयं अइच्छमाणेण तस्स अत्थो इमो घरिणि ॥ ८४१
 सयमागया पिया जोव्वणं च अत्थो य राय-लच्छी य ।
 वास-समए य जोण्हा पंच वि तुरमाण-भोज्जाइं ॥ ८४२
 इच्छति जं तं लद्धूण पिययमं जो नरो पुणो मुयइ ।
 सो अप्पणा उवगयं नेच्छइ ललिअ-लच्छी उ (?) ॥ ८४३
 लद्धूण चिरस्स पियं सुदुल्लभं जीवियव्व-सव्वस्सं ।
 जो मुयइ न सो कामी बहु-विणग्घयं व रत्तम्मि(?) ॥ ८४४
 एयं सोऊण पिओ घरिणी गीयत्थ-चोइय-मतीओ ।
 भाणीय सरय-निम्मल-समत्त-चंदाणणो सुहल(?)ओ ॥ ८४५
 जइ नर(?) अण्णं देसं अज्ज पिए इओ पवज्जामो ।
 तो नवरि निरावाहं सुइरं पि तहिं रमेज्जामो ॥ ८४६
 तो हं वेमि रुयंती नम्हि समत्था नियत्तिउं नाह ।
 अणुगामिणी अहं ते जत्थ भणहि तत्थ वच्चामो ॥ ८४७
 दावेऊण उवाए बहुए नाऊणं मं ववसियं ति ।
 वच्चामो त्ति भणइ मं जा ता गेण्हामि पाहेयं ॥ ८४८
 पंथ-परिव्वय-हेउं जाव य सो भवणमइगओ निययं ।
 ताव य चेडीय मए भूसणमाणेहि पट्टविया ॥ ८४९

❀

सो य तुरियं पयट्ठा अम्हं भवण-मंदिरं दूई ।
 रयण-करंडय-हत्थो पडिग्गओ मे पिययमो वि ॥ ८५०
 सो भणइ एहि कमल-दल-लोयणे न ठाइउं इह कालो ।
 जाव न जाणइ सेट्ठी ताव खमं ते अवक्कमणं ॥ ८५१
 ता हं वेमि सविलिया चेडी मे भूसणाण पट्टविया ।
 सा जावता णियत्तइ ताव मुहुत्तं पडिच्छामो ॥ ८५२
 तो भणति अत्थसत्थम्मि वणियं सुयणु सत्थयारेहिं ।
 दूती परिभव-दूती न होइ कज्जस्स सिद्धिकरी ॥ ८५३
 एत्तो हु मंतभेओ दूतीओ होज्ज कीस ते मुक्का ।
 महिला मुव(?)रहस्सी रहस्स-काले न संठाइ ॥ ८५४
 आभरणमवेलायां नीणंती अवि य घेप्पति कहिंचि ।
 ता होज्ज मंत-भेओ गमण-विघाओ य निव्वणं ॥ ८५५
 जा इमा तत्थ न घेप्पइ कायव्वं तो वि गमणमेण्हं पि ।
 होही अप्पच्चूहं अकाल-हीणं करेत्ताणं ॥ ८५६
 मणि-मुत्त-वइर-जुत्तं सव्वाभरणं मए वि त गहियं ।
 संभारा जाइया मीयगा च ता एहि वच्चामो ॥ ८५७
 तो तेण एव भणिया तस्स य छंदमणुयत्तमाणीय ।
 अपडिच्छिय-सारसिया घरिणी संपत्थिया तुरियं ॥ ८५८

❀

નાસી જવાનો નિષ્ક્રમ

એ જ વખતે ત્યાં કોઈકે પુરુષ ગીત ગાતો ગાતો રાજભાગ ઉપરથી પસાર થયો. હે ગૃહસ્વામિની, તેના ગીતનો અર્થ આવો હતો (૮૪૧): સામે પગલે ચાલીને આવેલી પ્રિયતમા, યૌવન, સંપત્તિ, રાજવૈભવ અને વર્ષાઋતુની ચાંદની એ પાંચ વસ્તુનો તરત જ ઉપભોગ કરી લેવો. (૮૪૨). પોતે જેને ઇચ્છતો હોય તે પ્રિયતમા પ્રાપ્ત થયા પછી જે માણસ તેને જતી કરે છે, તે જતે ચાલીને આવેલી લલિત લક્ષ્મીને જ જતી કરે છે. (૮૪૩). જીવતરના સર્વસ્વ સમી, અત્યંત દુર્લભ એવી પ્રિયતમાને દીર્ઘ કાળે પ્રાપ્ત કર્યા પછી જે તેને જતી કરે છે તે સાચો પ્રેમી નથી, પરંતુ... (૮૪૪). આ સાંભળીને, હે ગૃહસ્વામિની, ગીતના મર્મથી વિચારને ધક્કો વાગતાં, સંપૂર્ણ અને નિર્મળ શરચ્ચંદ્ર સમા મુખવાળો મારો પ્રિયતમ મોલ્યો (૮૪૫), 'પ્રિયે, ખીજે વિચાર એવો પણ છે કે જે આપણે અત્યારે જ ક્યાંક પરદેશ ચાલ્યા જઈએ, તો ત્યાં રહીને લાંબો સમય નિર્વિધને રમણ કરી શકીએ.' (૮૪૬). એટલે રડતાં રડતાં હું મોલી, 'નાથ, હવે પાછા જવાની મારી શક્તિ નથી. હું તો તને જ અનુસરીશ. તમે કહો ત્યાં આપણે જતાં રહીએ.' (૮૪૭). મને વિવિધ અન્ય ઉપાયો યતાવ્યા છતાં હું કૃતનિશ્ચય હોવાનું જાણીને તેણે કહ્યું, 'તો આપણે જઈએ જ. પરંતુ હું માર્ગમાં વાપરવા માટે ભાથું વગેરે લઈ લઉં,' એમ કહીને તે તેના ધરના અંદરના ભાગમાં ગયો. એટલે મેં પણ ચેટીને મારા આભૂષણો લઈ આવવા મોકલી. (૮૪૮-૮૪૯).

હૂતીને લીધા વિના પ્રયાણ

હૂતી અમારા આવાસ તરફ જવા ઝડપથી ઉપડી. તેટલામાં તો મારો પ્રિયતમ હાથમાં રત્નકરંડક લઈને પાછો આવ્યો. (૮૫૦). તેણે કહ્યું, 'કમલપત્ર સમા લોચનવાળી, ચાલ, રોકાવાનો હવે સમય નથી. શ્રેષ્ઠીને જાણ થાય ત્યાં સુધીમાં જ તું નાસી જઈ શકીશ.' (૮૫૧). એટલે હું લજ્જિત થતી મોલી, 'મેં ચેટીને મારાં આભૂષણ લાવવા મોકલી છે, એ પાછી આવે ત્યાં સુધી આપણે ધડીક થોભીએ.' (૮૫૨). એટલે તેણે કહ્યું, 'સુંદરી, શાસ્ત્રકારોએ અર્થશાસ્ત્રમાં કહ્યું કે છે હૂતી પરાભવની હૂતી જ હોય છે, એ કાર્ય સિદ્ધ કરનારી નથી હોતી. (૮૫૩). એ હૂતી દ્વારા જ આપણી ગુપ્ત સંતલસ ફૂટી જશે. તેં એને શું કામ મોકલી? સ્ત્રીનું પેટ જીંજરું હોય છે (?), તેમાં લાંબો સમય રહસ્ય ટકતું નથી. (૮૫૪). કસમયે આભૂષણ લઈને આવતી તે કદાચને જે પકડાઈ જશે તો આપણો ભેદ ફૂટી જશે અને નાસી જવાનું ઊંધું વળશે એ નક્કી. (૮૫૫). એટલે તે પકડાઈ જાય તે પહેલાં આ ધડીએ જ લાગવું પડશે. સમયનો વ્યય કર્યા વિના પગલાં ભરનારનું કામ નિર્વિધને પાર પડે છે. (૮૫૬). વળી મેં મણિ, મુક્તા અને રત્નથી જડેલાં આભૂષણ લઈ લીધાં છે. મૂલ્યવાન અન્ય સામગ્રી, મોદક વગેરે પણ લીધાં છે. તો ચાલ, આપણે ભાગીએ.' (૮૫૭). તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે તેની ઇચ્છાને વશ વતીને, હે ગૃહસ્વામિની, હું સારસિકાની વાટ જોયા વિના, સત્વર રવાના થઈ. (૮૫૮).

तं सञ्च-रत्ति-[जण]-पसरेणं नयरिं अवंगुय-द्वारं ।
 ददृष्ण निग्गया मो तत्तो जडणं समुत्तिण्णा ॥ ८५९
 अह तत्थ नियच्छामो नावं खीलम्मि रञ्जु-पडिबद्धं ।
 लहुइं गमण-समत्थं वित्थयमच्छिड्डु-कुच्छीयं ॥ ८६०
 तं मुक्क-बंधणं तो दो-वि जणा सत्तरं समारूढा ।
 आवल्लयं च गिण्हइ निक्खित्त करंडओ रमणे ॥ ८६१
 नागाणं च पणामं तत्थ य काऊण तीए य नदीए ।
 ता तं समुह-वहिंयं जडणा-सोत्तं पवञ्जामो ॥ ८६२
 तो णे दाहिण पासे तत्थ सियाला वियाल-हिंडणया ।
 सञ्च-चउत्पय-मंखा पुण्णा संखा इव नदंति ॥ ८६३
 सोऊण पिययमेण य नावा ठविया अहं च आभट्टा ।
 माणामो ता माणिणि एयं सडणं मुहुत्तागं ॥ ८६४
 वामा खेमा घायंति दाहिणा मग्गओ नियत्तांति ।
 वह-बंधणं च पुरओ दिंति सियाला अणुसरंता ॥ ८६५
 नवरेत्थ गुणेण एक्को जं मे जीवीय-विणासणं नत्थि ।
 अप्पो होही दोसो दिसा-पसत्तेण गुणेण ॥ ८६६
 तो एव जंपमाणो रमणे आवाय-संकिओ तत्तो ।
 सो अणुसोत्तोहुत्तो नावं वेगेण दा(?वा)हीय ॥ ८६७

✽

चवलावल्लय-वाहिय-दुय-वेग-पवाइय(?) व्व वच्चामो ।
 सल्लि तरंग-पवग्गिय-गमण-तुरंगीए नावाए ॥ ८६८
 आवत्तांता व जहा पुरओ रुक्खा तडेसु दीसंति ।
 विवलंता व जणावण(?)मग्गओ तुव्वमाणेण (?) ॥ ८६९
 थिमिय-त्थिमिय-वहंती निवाय-निककप-विविह-तीररूढा ।
 सडण-गण-बोल-रहिया जडणा मोणं पिव पइट्टा ॥ ८७०
 अह ताव ववगय-भओ वीसत्थो पुव्व-परिचिय-गुणेणं ।
 अह देइ पिययमो मे हियउल्लहवं समुल्लवं ॥ ८७१
 भणइ य कह ताव वि पिए कह पुण्णेहि चिर-चिर-बिउत्ताणं ।
 जाओ समागमो णे इच्छिय-सुह-आगमो भीरू ॥ ८७२
 सुयणु समागम-हेउं जइ न कओ चित्त-पट्टओ हुंतो ।
 न हु परियत्तिय रूवा जाणंता एक्कमेक्कं तो ॥ ८७३
 तुह चित्तपट्टक-समोड्डुणेण पुण-जीवियव्व-परमत्थो ।
 पेम-परिग्गह-संगो अणुग्गहो मे कओ कंते ॥ ८७४
 एयाणि य अण्णाणि य महुर (?) कण्ण-मण-निव्वुइ-कराई ।
 तं कंते जंपंते (?) किंचि वि वोत्तुं न चाएमि ॥ ८७५
 चिर-परिचिय-वइयर-निज्जियं पि तमहं चिरस्स लज्जंती ।
 आयत्तिय-मुह-पउमा आद्धच्छि-कडक्खियं पेच्छं ॥ ८७६

आपनी रात लोकोनी अवरज्वरने कारणे नगरीनां द्वार खुळां जेधने अमे अहार नीसरी गयां, अने त्यांची यमुनाने कडे पळोव्यां. (८५६). त्यां अमे दारडाथी पीलेयांघी रापेळी नाव अमे जेध. ते हणवी, सरस गति करी शके तेवी, पळेणी छिद्र वगरना तणियावाणी हती. (८६०). तेने अंधनमांथी छोडीने अमे अने जल्य सत्वरे तेमां यडी भेडां. मारा प्रियतमे रत्नकरंडकने अंदर भूकथो अने हलेसां हाथमां वीधां. (८६१). नागोने अने यमुना नदीने प्रणाम करीने अमे समुद्र तरङ्ग वडी जता यमुनाप्रवाहमां जवा जपड्यां. (८६२).

अपशुकन

ते ज वेणाअे अमारी जमणी आणु अधां योपगां प्राणीअेना अदिजन सभां, निशायर शियाजो शंभनाद जेवे नाद करवा लाग्यां. (८६३). ते सांलणीने प्रियतमे नावने थोलावीने भने कळुं, 'सुंदरी, वडीक आपणे आ शुक्ननुं मान राभुवुं पडशे. (८६४). दापी आणु होडी जतां शियाण कुशण करे, जमणी आणु जतां घात करे, पाळण जतां प्रवासथी पाळा वाणे, आगण जतां वध के अंधन करावे. (८६५). पणु आमां अेक लाल अे छे के मारी प्राणुहानि नहीं थाय. आ गुलुने वीधे अपशुकनना होपनी मात्रा ओधी थाय छे.' (८६६). अे प्रमाणे कळेतां प्रियतमे आपत्तिथी साशंक अनाने पणी नावने वेगे प्रवाहमां वहेती करी. (८६७).

नौकाप्रवास

जणतरंगो पर नायतीकूहती वछेरीनी जेम जती नावमां, उडपथी यावता हलेसाथी हुत वेगे अमे आगण जध रखां हतां. (८६८). कडेतां वृक्षे, आगण जेध अे तो कुदरडी इरतां लागतां हतां; तो पाळण जेतां ते नासी जतां होय तेवे आलास थतो हतो (?) (८६९). वहन अतिशय भंद होवाथी, कडेतां वृक्षे वायुने अलावे निष्कंप होवाथी, पक्षीअेना ओल पणु न सांलणाता होवाथी यमुनाअे जणे के मौनव्रत वीधुं होय अेम लागतुं हतुं. (८७०).

अे वेणा, हवे नीतिमुक्त थतां, पूर्वना परिचयथी विश्वस्त अनेलो प्रियतम मारी साथे हृदयने ठारे तेवे वार्तालाप करवा लाग्यो. (८७१). तेणे कळुं, 'प्रिये, बीडु, चिर-काणथी विष्णूटां पडेलां आपणो घष्ट सुभ आपनारो समागम केमेथ करीने पुण्यप्रलावे थयो छे. (८७२). सुंदरी, ते जे समागम साधवा माटे चित्रपट न कर्यो होय तो आपणु आपणुं अदलायेलां इपने कारणे अेकमेकने कही अेणपी न शक्यां होत. (८७३). हे कान्ता, ते चित्रपट प्रदर्शित करीने मारा पर जे अनुग्रह कर्यो, तेथी आ पुनर्जवन समो प्रेमसमागम प्राप्त थयो.' (८७४). आ प्रकारनां, जान अने भनने शाता आपतां अनेक मधुर वयने प्रियतमे भने कळां, पणु हुं प्रत्युत्तरमां कथुं ज ओली न शकी. (८७५). चिरकाणना परिचित प्रसंगोने कारणे तेने मे जती वीधो होवा जतां, हुं अतिशय लज्ज धरती, माडुं मुभकमण आडुं रापीने, दाणेवी नजरे कटाक्षपूर्वक तेने जेती हती. (८७६).

कंठे घोळिर-वाया रइ-उसुया थगथगंत-हियया हं ।
मयणेणं तोरविया संपुण्ण-मणोरहारंभा ॥ ८७७

❀

आगारेहिं य अहयं तथा पसण्णेहिं पुलकियंगीय ।
नावा-तलं कमेणं उल्लिहमाणी पियं बेमि ॥ ८७८
तं नाह देवयं पिव निवेइओ मे सयं तुहं अज्ज ।
सम-सुह-दुक्ख-सहाइं आणोभोज्जा(?) अहं तुज्झं ॥ ८७९
न य हं परिहरियव्वा तुज्झ कए कुलहरं परिहरंती ।
भत्ता य बंधव त्ति य मावहरेज्जाही स-हत्था ॥ ८८०
अह चिय हु अह सरीरं धरेज्ज तुह रमण राग-पडिरत्ता ।
सुचिरं पि निराहारा तुज्झं वाहार-मेत्तेण ॥ ८८१
न य हं तुमे विरहिया मुहुत्त-मेत्तं पि धीर धारेज्जा ।
वाहार-वइगरं ते हियय-सुहकरं अलभमाणी ॥ ८८२
एवं भणिओ मणसा परिणाम-सुहावहं मया घरिणि ।
हिययाइं माणुसाणं चल-चित्ताइं गणंतीए ॥ ८८३
तो भणइ मा ऊ(?)माही मा उकंठी पिउए कुलहरस्स ।
न वि ते विसाल-नयणे किंचि वि विउणं करेज्जा हं ॥ ८८४
सारइय-तिक्ख-नइसोत्ता-चवल-संपत्थिया अपरितंता ।
अणुकूल-वाय-नोल्लिय-पसत्थ-धावंत-नावा य ॥ ८८५
अचिरेण अम्हे सुंदरि पंडुर-भवणेहि सोहियमुदारं ।
गच्छामो पसयच्छी कायंदिमणिदियं नयरिं ॥ ८८६
तत्थ य पिउच्छिया मे तीसे वर-भवण-पुंडरीयम्मि ।
कीलिहिसि निरुव्विग्गा सग्गम्मी अच्छर-वहु व्व ॥ ८८७
सोक्खस्स खणी दुक्खस्स नासणी जीवियव्व-सव्वस्सं ।
कुल-वग्गयस्स मज्झ य घरिणी सि पिउ त्ति मं भणइ ॥ ८८८
तो चक्कत्राय वासिय-संभारिय-पणय-तुरिएण रइयं ।
जरमइणीयमिदितेण (?) भुय-पंजरं निययं ॥ ८८९
पिययम-फरिसण-पाणेण तेण य(?) निव्वुया मि कया ।
गिम्हुम्हा-संतत्त व्व वास-निव्वाविया वसुहा ॥ ८९०
गाढमवगूहियाए य तह वि न निरंतरं समल्लीणो ।
तस्स उरे मज्झ उरो पीणत्तणेण थणयाणं ॥ ८९१
माणुस्सय सोक्ख-सुहावहेण रहसेण कय-विवाहेण ।
आवाहेण सुहाण गंधव्व-विवाह-धम्मणेण ॥ ८९२
नमिउण नियय-देवे पिएण कामंभ(?)जाय हासेणं ।
सुरय-मिस्सिय-इच्छिय-रइ-महियं नयण-रुइयं मो ॥ ८९३

❀

વાણી મારા કંઠમાંજ અટવાતી હતી; રતિની ઉત્સુકતાને લીધે મારું હૃદય ધડકધડક થતું હતું; મારા મનોરથ પૂરા થવાનાં મંડાણ થતાં હોઈને કામદેવે મને ઉત્તોન્નિત કરી મૂકી હતી. (૮૭૭).

તરંગવતીની આશંકા

દેહાકૃતિએ પ્રસન્ન અને અંગે પુત્રકિત બનેલી હું નાનના તળિયાને પગથી ખોતરતી પ્રિયતમને કહેવા લાગી (૮૭૮), 'હે નાથ, હું પોતે અત્યારે તને કોઈ દેવતાને કરતી હોઉં તેમ નિવેદન કરી રહી છું : હું હવે તારા સુખદુઃખની ભાગીદાર ભાર્યા છું. (૮૭૯). તારે ખાતર મારા પિયરને મેં તજ્યું છે તો મારો તું ત્યાગ ન કરજે. તું જ મારો ભર્તા અને આંધવ હોઈને તારા હાથેથી મારો ત્યાગ ન કરીશ. (૮૮૦). હે પ્રિય, હું તારામાં પ્રેમરક્ત હોઈને મને માત્ર તારાં વેણ સાંભળવા મળશે તેા નિરાહાર રહીને પણ દીર્ઘકાળ સુધી મારો દેહ ટકાવી રાખી શકીશ. (૮૮૧). પરંતુ તારા વિના, હૃદયને સુખકર એવાં તારાં વેણથી વચ્ચિત બનતાં એક ઘડી પણ હું ધીરજ નહીં ધરી શકું.' (૮૮૨). હે ગૃહસ્વામિની, એ પ્રમાણે ભાવી સુખનો અનર્થ વિચાર કરીને, અને મનુષ્યનાં ચિત્ત ગંગાળ હોવાનું માનીને મેં તેને કહ્યું. (૮૮૩).

આશંકાનું નિવારણ

એટલે તે બોલ્યો, 'પ્રિયે, તું તારા પિયર માટે ચિંતિત અને ઉત્કંઠિત થઈશ નહીં. હે વિશાળનેત્રે, હું તારું સહેજ પણ અહિત નહીં કરું. (૮૮૪). નાવ શરદઋતુના વેગીલા નદી-પ્રવાહને લીધે ચપળ ગતિએ, ધીમી પડ્યા વિના ચાલે છે અને અનુકૂળ પવનથી ઘડેલાતાં તે ઝડપથી ધસી રહી છે. (૮૮૫). હે સુંદરી, હે વિશાળનેત્રે, થોડી વારમાં જ આપણે શ્વેત પ્રાસાદો વડે શૌભતી, સમૃદ્ધ અને પ્રશસ્ત કાકંદીનગરી પહોંચીશું. (૮૮૬). ત્યાં મારાં ક્ષેત્ર રહે છે. તેના શ્રેષ્ઠ મહાલયમાં તું નિશ્ચિંતપણે, સ્વર્ગમાં અપ્સરાની જેમ, રમણ કરજે. (૮૮૭). તું મારી સુખની ખાણ છે, દુઃખનાશિની છે, મારા ધરપરિવારની ગૃહિણી છે.' એ પ્રમાણે પ્રિયતમે મને કહ્યું. (૮૮૮).

ગાંધર્વવિવાહ

એ પછી તેણે ચક્રવાકના ભવનો પ્રણય સાંભરી આવતાં તેથી ઉત્તોન્નિત બનીને મને તેના ભુજપંજરમાં ભીડી દીધી. (૮૮૯). પ્રિયતમના સ્પર્શના એ રસપાનથી મને એવી જ્ઞાતા વળી, જેવી શ્રીખમના તાપે સંતપ્ત ધરતીને વર્ષાથી ટાઢક વળે. (૮૯૦). તેણે મને ગાઢ આલિંગન દીધું અને છતાં પણ મારાં સ્તનો પુષ્ટ હોવાથી તેના ઉરમાં મારું ઉર નિરંતર અને પૂરેપૂરું લીન ન થઈ શક્યું. (૮૯૧). અમે ગાંધર્વ વિવાહવિધિથી ગુપ્ત વિવાહ કર્યો, જે માનવીય સુખોના સુધાપ્રવાહ સમો હતો. (૮૯૨). પોતપોતાના દેવોને

× × × × × × ।
 जोव्वण सम्म-ग्गहणं पाणि-ग्गहणं कयं तेण ॥८९४
 अवियण्डुम्माहिय व्व चिरस्स दिट्ठेक्कमेक्क-परितुट्ठा ।
 पत्ता रइ-कल्लारणं चरिणी माणुस्सय-सुहाणं ॥ ८९५
 भागीरहीए मज्झे कमेण नावाए तीए वुच्चंती ।
 चक्कायय व्व रम्मिमो माणुस-चक्कायका अम्हे ॥८९६
 तो चंद-रइय-तिलका जोणहा-परिसण्ह-पंडुर-दुकूला ।
 तारोवयारहारा रत्ती-जुवती अइक्कंता ॥८९७
 गयण-सरस्स मियंको (?) चउजाम-तरंग-नोल्लिय-सरीरो ।
 पुव्वोसरिओ अवरं तरणं काउं व ससि-हंसो ॥८९८
 पडिवुद्ध-हंस-सारस-कारंडव-चक्काय-रइएहिं ।
 ×× गायजंपिया (?) विव पहाय-मुहरेहिं कुररेहिं ॥८९९
 तो दिवस कम्म-सक्खी सूरु उट्टेइ तिमिर-पडिसूरु ।
 गयणंगणग्गि-जालो ओलोगो जीवलोगस्स ॥९००
 पुत्त-मणेरह-तुट्ठा रहंग-नामय-विहंग-सडेण ।
 अम्हे वि गया दूरं भागीरहि-पाणिय-रण ॥९०१
 तो भणइ पिययमो मं वेला मुह-धोयणम्मि पिट्ठु-सोणि ।
 न ह् किर जुत्तो उदए रविणो काउं रइ-पसंगो ॥९०२
 जमिणं दक्खिण-कूले पुलिणं संख-दल-निम्मलं बाले ।
 वच्चामो तत्थ सइरं चोए (?) रमामो सुहं सुयणु ॥९०३

❀

तो सो तत्तोहुत्तो अवलोयण-जंत-जोइय-गुणेणं ।
 नावं नीविइमाणं (?) गमण-सुदक्खं पिओ नेइ ॥९०४
 रइ-वायाम-किलंताइं उत्तिण्णाइं दुवे वि णावाय ।
 गंगाए धवल-वालुय-अपरिक्खिय-सीयले पुलिणे ॥९०५
 तत्थेक्कमेक्क-दंसिय-रमणिज्ज-देस-पेच्छण-पसत्था ।
 अमुणिय-भय-वीसत्था सहसा चोरेहिं उ दिट्ठा ॥९०६
 गंगा-गहण-तडुद्धाइएहिं आविद्ध-चिंध-पट्टेहिं ।
 जम-पुरिस-रोस-फरुसिय-सामेहिं परिवारिया अम्हे ॥९०७
 अवयासेऊण पियं भणामि भय-विरस-विस्सर-परुण्णा ।
 इय जाए दुज्जाए भण कंत कहं नु कायव्वं ॥९०८

❀

પ્રણામ કરીને.....યૌવનની સ્વર્ગપ્રાપ્તિ સમુ' તેણે મારું પાણિયહણુ કયુ'. (૮૯૩-૮૯૪).
વિરહીઓની જેમ અતૃપ્ત પ્યાસવાળાં, ક્યાંય સુધી પરસ્પરને નિહાળીને અમે પરિતાપ
પામ્યાં અને હે ગૃહસ્વામિની, માનવીય રતિસુખોનું ક્યાણુ પામ્યાં. (૮૯૫). ભાગીરથીમાં
ક્રમે ક્રમે તે નાવમાં વહન કરતાં, ચક્રવાક સમાં અમે માનવચક્રવાકો રમી રહ્યાં. (૮૯૬)

પ્રભાતકાળ

તેટલામાં ચંદ્રરૂપી તિલકે શોભતી, જ્યોત્સ્નારૂપી અત્યંત ઝીણું, શ્વેત દુકૂલ ધરતી,
તારાઓના હારવાળી રાત્રીયુવતી વિદાય થઈ. (૮૯૭). ચાર પ્રહરરૂપી તરંગો જેના
શરીરને ધકેલતા હતા, તે ચંદ્રરૂપી હંસ ગગનરૂપી સરોવરમાં તરતો તરતો પૂર્વ કાંઠેથી
પશ્ચિમ કાંઠે પહોંચ્યો. (૮૯૮). જંગી જઈને પ્રભાતકાળે મુખર બનેલા હંસ, સારસ,
કારંડવ, ચક્રવાક અને ટીટોડા જાણે કે મંગળપાઠ કરી રહ્યા હતા (?). (૮૯૯).
એટલામાં તો અંધકારનો શત્રુ, દિનચર્યાનો સાક્ષી, ગગનાંગણની અગનજ્યોત અને
જીવલોકનો આલોક એવો સૂર્ય જાગ્યો. (૯૦૦). ચક્રવાક પક્ષીના શબ્દે પૂર્ણ અને
તૃપ્ત મનોરથ વાળા અમે પણ ભાગીરથીના પ્રવાહના વેગે ધણે દૂર ગયા. (૯૦૧)
એટલે પ્રિયતમે મને કહ્યું, 'હે પૃથુશ્રોણિ, હવે મોઢું ધોવાનો સમય થઈ ગયો છે; સૂર્યનો
ઉદય થતાં રતિપ્રસંગ કરવો યોગ્ય નથી ગણાતો. (૯૦૨). હે બાલા, જમણા કાંઠે જે
શંખના ટુકડા જેવો શ્વેત રેતાળ પ્રદેશ છે ત્યાં આપણે જઈએ, અને સુંદરી, ત્યાં અપણે
સુખે રમણુ કરીએ.' (૯૦૩).

ઉતરાણુ : હું ટારાની ટોળીના સકંભમાં

એ પછી પ્રિયતમે અવલોકનયંત્રનો ઉપયોગ કરીને, કુશળતાથી ગતિનું નિયંત્રણુ
કરીને, નાવને તે તરફ દોરી. (૯૦૪). રતિવ્યાયામથી થાકેલાં અમે કશી બાધા
વિના ગંગાના ધોળી રેતીવાળા પુલિત ઉપર નિઃશંકપણે ઊતર્યાં. (૯૦૫). ત્યાંનાં
રમણીય અને પ્રશસ્ત સ્થળો એકબીજાને દેખાડતાં, કશા ભયનું ભાન ન હોવાથી વિશ્વસ્ત
એવાં અમને એકાએક ચોરોએ જોયાં. (૯૦૬). ગંગાકાંઠેની ઝાડીમાંથી ધસી આવેલા,
માથે ફટકા બાંધેલા, જમપુરુષ જેવા કોપી, કઠોર ને કાળા ચોરોએ અમને ઘેરી લીધાં. (૯૦૭).
પ્રિયતમને ભેટી પડીને ડરને લીધં મોટેથી ને ફાટલે સાહે રડતાં મેં કહ્યું, 'પ્રિયતમ, આવી
પડેલી આ આપત્તિમાં, કહે હવે શું કરીશું?' (૯૦૮). એટલે પ્રિયતમે કહ્યું, 'સુંદરી,

तो मं भणइ पिययमो सुंदरि मा भाहि पेच्छसु मुहुत्तं ।
 एते दारुण-चोरे जाव य पदरेहि वारेमि ॥९०९
 तुह लंभ-तुट्टि-मोहिय-मणेण सत्थं न मे रे (?) गहियं ।
 रमियव्वयं ति गहिया मणि-रयणा भूसणा य तुह ॥९१०
 वम्मह-सर-संतत्तो न गणेइ भयं व आवंते(?) वावि ।
 पुरिसो साहस-बुद्धी सुंदरि मरियव्व-बुद्धीए ॥९११
 जइ वि समत्था एते वीसत्था होहि तत्थ वि ।
 कराल-रिउ-विज्झत्थं (?) समरे सुलभं समत्थस्स ॥९१२
 ताव य इमे विलासिणि अल्लिति ममं अनाय-परमत्था ।
 खग्गुक्खय-पज्जलियं जाव भुयं मे न पेच्छंति ॥९१३
 हंतूण एकतरगं एसि सत्थं च से गहेऊण ।
 वातोसारिय-मेहे व्व एस नासेमि हं सव्वे ॥९१४
 जइ वि हु होज्ज विवत्ती सा वि वरं मे कय-पुरिसयारे ।
 न य मे वरं किसोयारि इह तुज्झ विलुंणं ददुं ॥९१५
 न हु मि समत्थो सुंदरि ददुं निदुंर-परिहत्थ-चोर परिमुट्टं ।
 अवि छिण्ण-वसण-भूसण-विसण्ण-त्रिमणं तुमं भग्गं ॥९१६
 मज्झ कएण मयाए पर-लोए तो पुणो इहं लोए ।
 कुलहरयं च धण-सामिद्धि ॥९१७
 मज्झ च कए हीरंति पुरओ पययणू(?) चोरेहि ।
 किह नाम धरिसणमिणं तुह जीवंतो ण वारेमि ॥९१८
 गच्छंतु य मं बाले मा मे चोरेहि परिभंडत्तं (?) ।
 चोरेहि समं सुंदरि पेच्छहु तरणं व मरणं वा ॥९१९

एयं निसम्म वयणं पियस्स पाएसु निवडिया अहयं ।
 मा नाह अणाहं मं परिच्चएज्जा ति जंपंती ॥९२०
 जइ एव ववसियं ते पडिच्छ जा ता वहेमि अप्पाणं ।
 न वि हं पुणो समत्था तकरेहि निहयं तुमं ददुं ॥९२१
 अवि हं देह-विवत्ती-जुत्ता होहं गुणेहि बहुएहि ।
 तक्खर-निहयम्मि तुमे न य जीवंती गुणं लब्भं ॥९२२
 मुद्धय चिरत्स लद्धय भागीरहि-पहिय मज्झ खणं(?) पविस्स ।
 सुमिणे व्व दिट्ठ-नट्टो हा होहिसि दुल्लहो नाह ॥९२३
 होज्ज व न व होज्ज पुणो समागमो णे परम्मि लोगम्मि ।
 जाव य जीवामि अहं ताव य अणुपालयाहि तुमं ॥९२४
 जं होही तं होही अण्णोण्णं णे अमुंचमाणं ।
 न वि नासंतो मुच्चइ कम्म-विवाग-प्पहाराणं ॥९२५

હરીશ નહીં, ઘડીક ધીરજ રાખ, આ દારુણ ચોરો પર પ્રહાર કરીને હું તેમને અટકાવું છું. (૯૦૯). તું મને પ્રાપ્ત થઈ તેના સંતોષથી મારું મન મોહિત થઈ ગયું અને મેં હથિયાર સાથે ન લીધાં, માત્ર આપણે રમણુભ્રમણુ કરવાનું છે એમ માનીને મેં તારા માટે મણિ, રત્નો અને આભૂષણો જ લીધાં. (૯૧૦). સુંદરી, કામદેવતા શરથી સંતપ્ત, સાહસભુક્તિ વાળો પુરુષ, મૃત્યુને ભેટવાના નિશ્ચયથી; આવી પડતા સંકટને ગણકારતો નથી. (૯૧૧). ભલે આ ચોરો સમર્થ હોય, પણ તું વિશ્વાસ રાખજે કે શક્તિશાળી પુરુષ માટે ભયંકર શત્રુને પણ યુદ્ધમાં પરાસ્ત કરવો એ સહેલું છે. (૯૧૨). હે ત્રિલાસિની, સાચી પરિસ્થિતિથી અબ્બણુ આ ચોરો ત્યાં સુધી જ મારી સામે ખડા છે, જ્યાં સુધી તેમણે, ઉગામેલા ખડગથી પ્રબલિત મારી ભુજનું દર્શન નથી કર્યું. (૯૧૩). આમાંના એકાદને મારી નાખીને તેનું હથિયાર લઈ લઈને હું જેમ પવન મેઘોને વિખેરી નાખે, તેમ આ બધાને નસાડી મૂકીશ. (૯૧૪). પૌરુષ દર્શાવતાં મારા પર વિપત આવે તો પણ ભલે, પણ હે કૃશોદરી, તને રડતીને તેઓ ઉઠાવી જ્ય તે કેમેય હું નહીં જોઈ શકું. (૯૧૫). હે સુંદરી, નિષ્ઠુર અને બળિયા ચોરોથી હું ટાઈને તને, છિનવાયેલાં વસ્ત્રાભૂષણને લીધે વિષણુ, શોકઅસ્ત ને ભાંગી પડેલી હું કેમેય નહીં જોઈ શકું. (૯૧૬) તે આગલા ભવમાં મારે ખાતર મૃત્યુ વહોયું અને આ ભવમાં પિયર અને સુખસમૃદ્ધિ તજ્યાં—તેના પર ચોરો તરફથી થતો આ બળાત્કાર હું જીવતો છતાં ન વારું તે કેમ અને ? (૯૧૭-૯૧૮). તો હે બાલા, હું ચોરોનો સામનો કરું છું. તું જો, આ ચોરો સાથે કાં તો આપણું તરણુ કે કાં તો મરણુ. (૯૧૯).

સામનો ન કરવાની તરંગવતીની પ્રાર્થના

પ્રિયતમનાં આ વચનો સાંભળીને હું, 'હે નાથ, તું મને અનાથ નહીં છોડી જતો' એમ ખોલતી તેના પગમાં પડી. (૯૨૦) 'જો તે આમ જ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો હોય તો હું આત્મહત્યા કરું ત્યાં સુધી તું થોભી જા. ચોરોને હાથે તારો વધ થતો હું કેમેય જોઈ નહીં શકું. (૯૨૧). મારો દેહ પડશે તો તેથી મને ઘણો લાભ થશે, પણ ચોરો તારો ઘાત કરે તો જીવતી રહીને પણ મને કશો જ લાભ નથી. (૯૨૨). અરેરે મુઘ્ધ, દીર્ઘકાળે લખ્ધ, ભાગીરથીના પથિક, ઘડીક માત્રના મિલનને અંતે, હે નાથ, સ્વપ્નમાં જોયો અને અદૃશ્ય થયો હોય તેમ તું હવે અલભ્ય બની જઈશ. (૯૨૩). પરલોકમાં આપણો ફરી સમાગમ થાય કે ન થાય, પણ જ્યાં સુધી હું જીવું છું, ત્યાં સુધી તો તું મારું રક્ષણ કરજે જ. (૯૨૪). એકબીજાને ન છોડતાં આપણું જો થવાનું હશે તે થશે; નાસી જનારો પણ કર્મવિપાકના પ્રહારોથી બચી નથી જ શકતો.' (૯૨૫).

एवं बहु विलंबंती भंडण-गमणं पियस्स वारंती ।
 चोरे वेमि रुयंती मत्थय-नत्थगहत्था हं ॥९२६
 छंदेण सव्व-सारं गिण्हह सव्वं पि मे सरीराओ ।
 मा नवरि मुद्ध-पुरिसं] वहेह एवं मए भणिया ॥९२७

❀

तो छिण्ण-गयण-गमणा विमणा सउण व्व छिण्ण-पक्ख-पुडा ।
 विपलाइउमचयंता घरिणी चोरेहिं मो गहिया ॥९२८
 अण्णेहिं पुव्वतरयं नावा गहिया करंडओ य तओ ।
 अहयं पि आरसंती उच्छूढा तत्थ अण्णेहिं ॥९२९
 अण्णेहिं मे पिययमो गहिओ मज्झ वयणं अलंघंतो ।
 मंत-वलमलंघंतो स-विसो आसीविसो चेव ॥९३०
 एवम्ह तत्थ चोरेहि घरिणि भार्गीरहीए पुलिणम्मि ।
 गहियाइं दो वि हरिओ य तेहिं रयणाण य करंडो ॥९३१
 हत्थाभरण-विहूणं सव्वाभरणं महं हियंतेहिं ।
 वीरत्तणं वहंतेहिं घरिणि न विणुग्गया (?) दो वि ॥९३२
 थोरंसुयं पिययमो [मे] रोयइ मणमणस्स निस्सइं ।
 ददूणोचिय-कुसुमं लयमिव मं मंद-सोहं य ॥९३३
 ओलुत्तं व सिरिघरं पणट्ट-कमलं सरं व गय-सोहं ।
 ददूण तत्थ रमणं अहमवि रोयामि दुक्खेण ॥९३४
 सहेण रोवमाणी तच्चिय नित्तिसएहिं चोरेहिं ।
 मा दासि कासि वोळं मा तरुणमिमं वहेहामो ॥९३५
 एव भणिया निलुक्का पियस्स पाण-परिरक्खण-निमित्ता ।
 बाह-पकंपिय-हियया निस्सइं तत्थ रोयामि ॥९३६
 अंसु-विलिच्चिलडं (?) अहरोट्ठं हं करेमि रोयंती ।
 नयण-धरिहिं ण्हवंती धरे विव पओहरे नियए ॥९३७
 ददूण रयण-पुण्णं तुदठो तहियं करंडयं मुक्कं ।
 अह भणइ चोरवंदस्स नायगो घरिणि सुहडे तहिं ॥९३८
 एक्के धवलघरे विलुत्तम्मि पुण ह... .. ।
 न वि होज्जा ऐत्तियं मोळं ॥९३९
 इणमो जह बहु-दिवसे जूयम्मी कीलियव्वय-पसंगो ।
 हियय-घर-वासिणीणं काउं च पियं महिलियाणं ॥९४०
 एवं मंतेऊण उत्तिण्णा नइ-यडाउ ते चोरा ।
 विऊं (?) निज्जायंता दक्खिण-हुत्ता पयट्टंति ॥९४१

❀

એ પ્રમાણે અત્યંત વિલાપ કરતી અને પ્રિયતમને લડાઈમાં ઊતરવાથી વારતી હું' માયા પર હાથ જોડીને રડતી રડતી ચોરોને કહેવા લાગી (૯૨૬), 'તમારી ઇચ્છા મુજબ મારા શરીર પરથી યધી જ મૂલ્યવાન ચીજો તમે લઈ લો. પણ હું વીનવું છું કે આ ગભરુને તમે હણશો નહીં.' (૯૨૭).

હૂંટારાનાં બંદી બન્યાં

ત્યાં તો પાંખો કાપી નાખીને જેમના આકાશગમનનો અંત આણ્યો છે તેવાં પાંખી સમાં દુઃખીદુઃખી અને નાસી છૂટવાને અશક્ત એવાં અમને ચોરોએ પકડ્યાં. (૯૨૮). ખીજા કેટલાક ચોરોએ આ પહેલાં નાવનો અને તેમાંના ઘરેણાના દાખડાનો કબજો લીધો; તો ચીસો પાડીને રડતી મને ખીજા કેટલાકે ધકેલીને પાડી દીધી. (૯૨૯). ખીજા કેટલાકે મારા કહ્યા પ્રમાણે કરતા મારા પ્રિયતમને પકડ્યો.—જાણે કે મંત્રવ્યજનો પ્રતિકાર ન કરી શકતો વિષલચોં નાગ. (૯૩૦). એ પ્રમાણે, હે ગૃહસ્વામિની, અમને બંનેને લાગીરથીના પુલિન પર ચોરોએ પકડ્યાં અને અમારો રત્નનો દાખડો પણ લઈ લીધો. (૯૩૧). હે ગૃહસ્વામિની, હાથનાં કંકણ સિવાયનાં મારાં બધાં ઘરેણાં તેઓએ લઈ લીધાં.....(૯૩૨). મારો પ્રિયતમ મને ફૂલ ચૂંટી લીધેલી લતાના જેવી શોભાહીન થયેલી જોઈને ડબકડબક આંસુ સારતો મૂંચું રુદ્ધ કરવા લાગ્યો. (૯૩૩). હૂંટાયેલા ભંડાર સમા અને કમળ વિનાના કમળસરોવર સમા શ્રીહીન મારા પ્રિયતમને જોઈને હું પણ દુઃખે રડી રહી. (૯૩૪). મોટે અવાજે રડતી મને નિખુંડુર ચોરોએ ધમકાવી, 'દાસી, ગોકીરો કર મા, નહિતર આ છોકરાને અમે મારી નાખશું.' (૯૩૫). એણે કહ્યું એટલે હું પ્રિયતમનું પ્રાણરક્ષણ કરવા તેને ભેટીને રહી અને ડૂસકાં ભરતી, ધૂળતા હૃદયે મૂંચું રુદ્ધ કરવા લાગી. (૯૩૬). આંસુથી મારો અધરોળક ચીકટ બની ગયો; નયનરૂપી મેઘો વડે હું મારા પયોધરરૂપી કુંગરોને નવડાવી રહી. (૯૩૭). હે ગૃહસ્વામિની, ચોરોની ટોળકીનો સરદાર ત્યાં લાવી મૂકેલો દાખડો જોઈને રાજ રાજ થઈ ગયો અને પોતાનાં સુભટોને કહેવા લાગ્યો (૯૩૮), 'એક આખો મહેલ હૂંટ્યો હોત તો પણ આટલો માલ ન મળત. ઘણા દિવસે નિરાંતે જુગાર ખેલીશું અને આપણી મનમાનીતીઓના કોડ પૂરીશું (?)' (૯૩૯-૯૪૦). એ પ્રમાણે મસલત કરીને એ ચોરો નદીકાંઠેથી ઊતરીને, અમારા બંને ઉપર ચોકી રાખતા, દક્ષિણ તરફ ચાલતા થયા (૯૪૧).

तो फुल्ल-सूरवल्लीए तेहि संदाणिया दुयग्गा वि ।
 विसम-विस-महल्लिं चोर-मुहल्लिं निया पल्लि ॥९४२
 गिरि-कोलंब-निविट्ठं लट्ठं पाणिय-दरिद-पेरंतं ।
 अंतो-बहु-पाणीयं विसमं अगमं पर-बलाणं ॥९४३
 असि-सत्ति-कंड-फळ-कणक-कोत विविहा उहेहिं चोरेहिं ।
 विविह-जण-निच्च-निग्गम-पवेस-संरक्खिय-हारं ॥९४४
 मल्लहडि-पडह-डंडुक्कि-मउंदा-संख पिरिल्लि-ख-मुहलं ।
 उग्गीय-हसिय-छलिय (?) विग्घुट्ठोक्कट्ठि-सदालं ॥९४५
 पेच्छामो य पविट्ठा ठाणं सज्जं पसाय-पज्जाए ।
 पाणि-निसुंभण-तुट्ठाए बहु-धय-चिधाए अज्जाए ॥९४६
 कच्चाइणीए ठाणं नमिऊण पथाहिणं च काऊणं ।
 दच्छिम्ह तत्थ चोरा अण्णे पच्चागते चोरे ॥९४७
 तो तहिं पच्चाभट्ठा दिट्ठा कय-कम्मया नियत्तंता ।
 सव्वे अणह-सरीरा लाभ-समग्गा इय सहंति (?) ॥९४८
 पल्लि च अल्लियंते लयाण संदाणिए दुयग्गे वि ।
 दच्छीय णे अणिमिसा विम्हिय-हियएहिं ते चोरा ॥९४९
 भाणियह तहिं केइ अरहइ नर-नारि-रुव-सारेण ।
 अपपरितंतेण मणे कयं कयंतेणिमं मिहुणं ॥९५०
 सोहंति एक्कमेक्का एसो [तरुणो] इमा य तरुणीय ।
 चंदेण जहा रत्ती रत्तीए जहा सरय-चंदो ॥९५१

❀

पल्लि मुदिय-जण-मणं कत्थइ संरुद्ध-बद्ध-कलुण-जणं ।
 तं देवलोग-जमलोग-उभय-सरिसोवममतीगं ॥९५२
 अरूय (?) रूय-लायण-जोव्वणं देव-मिहुणग सरिच्छं ।
 तरुण मिहुणं किर भडेहिं गहियमाणिज्जइ इहं ति ॥९५३
 सोऊण पल्लि-रच्छ सबाल-वुट्ठ-महिला-समग्गेण ।
 आपूरिउं पयत्ता जणेण कोऊहल-मणेण ॥९५४
 एवं अइणिज्जंते अम्हे कलुणे तहिं महिलियाओ ।
 सोयंतीओ पुत्तो च काउं रोयंति बंदीओ ॥९५५
 एगत्थ भणइ चोरी तरुणी तरुण-जण-नयण-मण-चोरी ।
 दट्ठूण पिययमं मे हास-रस-पसाहिय-सरीरा ॥९५६
 इणमो जुवाण-वंदिं चंदमिवोयारियं नहयलाओ ।
 विलया-रोहिणि-सहियं ठवेह तागं (?) ॥९५७

ચોરપક્ષી

વિકસેલી સૂર્યવલ્લીથી અમને બંનેને બાંધીને તેઓ જલદ વિષ કરતાં પણ ચડી જાય તેવી, ચોરોને સુખદાયક એવી પક્ષીમાં લઈ ગયા. (૯૪૨). તે પહાડના કેતરમાં આવેલી હતી, રમણીય અને દુર્ગમ હતી, તેની આસપાસનો પ્રદેશ નિજળ હતો, પણ અંદર જળભંડારો હતા અને શત્રુસેના માટે તે અગમ્ય હતી. (૯૪૩). તેના દ્વારાપ્રદેશમાંથી સતત અનેક લોકો આવળ કરતા હતા અને ત્યાં તલવાર, શક્તિ, ઢાલ, બાણ, કનક, ભાલા વગેરે વિવિધ આયુધધારી ચોરોની ચોકી હતી. (૯૪૪). ત્યાં મલ્લઘટી, પરહ, કુંડુક, મુકુંદ, શંખ અને પિરિકીના નાદો ગૂંજતા હતા. મોટેથી થતાં ગાનતાન, હસાહસ, બૂમબરાડાનો ચોતરફ કોલાહલ હતો. (૯૪૫). તેમાં પ્રવેશ કરતાં અમે પ્રાણીઓના અલિદાનથી તુષ્ટ થતી દેવીનું સ્થાનક જોયું. દેવળ સુધી જવા માટે પગથિયાં બનાવેલાં હતાં, અને તેના પર અનેક ધનપતાકા ફરકતી હતી. (૯૪૬).

કાલ્યાણી દેવીના સ્થાનકને નમસ્કાર કરી તેની પ્રદક્ષિણા કરીને અમે ત્યાં રહેલા તથા અહારથી પાછા ફરેલા ચોરોને જોયા. (૯૪૭) સૌને પોતાનું કામ પતાવીને અક્ષત શરીરે લાભ મેળવીને પાછા ફરેલા જોઈને ત્યાં રહેલા ચોરોએ તેમની સાથે વાત કરી અને પક્ષીમાં લવાયેલાં અને લતાના બંધને બાંધેલાં એવાં અમને બંનેને તે ચોરો વિસ્મિત હૃદયે અને અનિમિષ નેત્રે જોઈ રહ્યા (૯૪૮-૯૪૯). તે કટલાક કહેવા લાગ્યા, ‘નરનારીના રૂપના ઉત્તમ સાર વડે આ જોડું શોભે છે. લાગે છે કે વિધાતાએ સહેજ પણ માનસિક થાક અનુભવ્યા વિના આમને ઘડયાં છે. (૯૫૦). ચંદ્રથી જેમ રાત્રી શોભે અને રાત્રીથી શરદચંદ્ર શોભે તેમ આ તરુણ અને તરુણી એકબીજાથી શોભે છે.’ (૯૫૧). તે પક્ષીમાં એક તરફ લોકો આનંદપ્રમોદ કરતા હતા, તે બીજી તરફ બાંધીને બંધી કરેલા લોકોને કષ્ટ સ્વર ઊઠતો હતો. એ રીતે ત્યાં દેવલોક અને જમલોક ઉભયનાં દર્શન થતાં હતાં. (૯૫૨).

પક્ષીવાસીઓના વિવિધ પ્રતિભાવ

અનન્ય રૂપ, લાવણ્ય અને યૌવનચણું, દેવતાયુગલ જેવું તરુણતરુણીનું યુગલ સુભટો પકડી લાવ્યા છે એવું સાંભળીને કૌતુકથી બાળકો, બુદ્ધાઓ ને સ્ત્રીઓ સહિત લોકસમુદાયથી પક્ષીનો માર્ગ ભરાવા લાગ્યો. (૯૫૩-૯૫૪). એ પ્રમાણે અમને કરુણ દશામાં લઈ જવાતાં જોઈને સ્ત્રીઓ શોક કરવા લાગી અને બંદિનીઓ અમને પોતાનાં સંતાન જેવાં ગણીને રડવા લાગી. (૯૫૫). એક સ્થળે, તરુણોની મન અને નવન ચોરનારી ચોસ્તરુણી મારા પ્રિયતમને જોઈને હાસ્યથી પુલકિત થતા શરીરે કહેવા લાગી (૯૫૬) : ‘આકાશમાંથી નીચે ઊતરેલા ચંદ્ર જેવા આ યુવાન બંદીને રોહિણી સમી તેની પત્ની સાથે...રાખો.’ (૯૫૭).

जाया चोर-बहूओ विसाल-धवलेहिं अच्छीहिं ।
 अच्छीहिं एक-पाणं चच्चंतु(?) इमस्स रूवम्मि ॥९५८
 वासुरयसट्टिवाले(?) काम-विगारे बहू करंतीओ ।
 विक्खेव-विलास-मयं समइच्छंतं कडक्खंति ॥९५९
 ताओ सहासाओ ताहे तह पेच्छिऊण स-वियारा ।
 सोगीसा-सम्मीसो रोसगी मे समुज्जलइ ॥९६०

❀

तं तह पवेसिय-मत्तां समं मए पासिउण संजमियं ।
 रोयंतीओ पुत्तां व काइ सोयंति बंदीओ ॥९६१
 अम्हं तं मण-चोरो देवो व अणेत्साण(?) सुंदरो ।
 नयणामयमिव मुच्चसु बेंति पियं मे करमरीओ ॥९६२
 काओ वि धाह-मिस्सं रुयमाणीओ भणंति बंदीओ ।
 स-कलत्ताओ वि पुत्तय एत्तो मुंचंतओ होहि ॥९६३
 रूव-गुण-विम्हय-समुदुट्टिएण कामेण काइ आउलिया ।
 आगारेइ व रमणं संघट्टिय-कंचि-सहेण ॥९६४

❀

तत्थ य ददूण ममं उक्कुट्टीओ करंति नडउत्ता ।
 हा रूव-सरस-लावण-जुत्ता महिलिय त्ति ॥९६५
 केई य एकमेक्कस्स तत्थ दावेंति मं पसंसंता ।
 वच्छा सोही पेच्छह महिलच्छरमिणं ति ॥९६६
 थण-जुयल-कुसुम-गोच्छं पिय-महुयर-तुरिय-चूय(?)-परिभुत्तां ।
 महिलासोग-लयमिणं कर-पल्लवियं पलोएह ॥९६७
 थण-जुयल-चक्कायं मेहल-हंसावलिं नयण-सफरिं ।
 वित्थिण्ण-कडी-पुल्लिणं जुवइ-नदिमिणं पलोएह ॥९६८
 अईव-रुण्णायंबं सोहइ से पयइ-सुंदरं वयणं ।
 संझा-रंजिय-तंबो व्व कोमुदी-पुण्णिमा-यंदो ॥९६९
 सत्त्वावत्थंतर-सुंदरेण रूवेण सस्सिरीएण ।
 सयवत्त-रित्त-हत्थं सिरिं भगवइं विलंबेंति ॥९७०
 [मसिणा ?] कसणा विमला वट्टा पीणा समाहिया य स्से ।
 केसा नयणा दसणा थणा य उरू य पाया य ॥९७१
 केई भणंति चोरा होज्ज कयत्था हु मो अमर-नारी ।
 मंडण-गहियारंभा पुण एरिसी होज्जा ॥९७२
 खंभस्स देज्ज फरिसं(?) खालेज्ज मणं इमा रिसीणं पि ।
 इंदो अच्छि-सहासेण पेच्छमाणो न तिप्पेज्जा ॥९७३

મારા પ્રિયતમના રૂપને કારણે, વિશાળ અને શ્વેત આંખોવાળી ચોરસીઓના પ્રાણ માત્ર તેમની આંખોમાં આવીને વસ્યા (?) (૯૫૮). તરુણીઓ (?) વિલાસયુક્ત અંગવિક્ષેપ રૂપી અનેક કામવિકાર દર્શાવતી, પસાર થઈ રહેલા મારા પ્રિયતમ પ્રત્યે કાટાક્ષપાત કરતી હતી. (૯૫૯). તેમને કામવિકારથી ત્યાં હસી રહેલી જોઈને તે વેળા મારા ચિત્તમાં શોક અને ઈર્ષ્યાયુક્ત રોષાગ્નિ સળગી ઊઠ્યો. (૯૬૦).

અંદી અનાવેલા મારા તે પ્રિયતમને મારી સાથે ત્યાં પ્રવેશ કરતો જોતા વેંત કેટલીક અંદિનીઓ તેને પુત્ર સમો ગણીને શોક કરતી રોવા લાગી (૯૬૧). 'દેવ સમો સુંદર અને નયનને અમૃત સમો તું અમારો હૃદયચોર છે. તું મુક્ત થજે', એ પ્રમાણે કેટલીક અંદિનીઓ મારા પ્રિયતમને ઉદ્દેશીને કહેવા લાગી. (૯૬૨) તે બીજી કેટલીક અંદિનીઓ રડતી, ધા નાખતી કહેવા લાગી, 'હે પુત્ર, તારી પત્ની સહિત તું મુક્ત થજે'. (૯૬૩). તેનાં વિરમયકારક રૂપ અને ગુણથી પ્રગટેલી કામવૃત્તિથી વ્યાકુળ બનેલી કોઈક સ્ત્રી પોતાની કટિમેખલાના રણકારથી જાણે કે મારા પ્રિયતમને નિમંત્રણ આપી રહી. (૯૬૪).

વળી મને ત્યાં જોઈને કેટલાક છેલ્લપટાઉ જુવાનિયાઓ આનંદની કિલકારીઓ કરતાં કહેવા લાગ્યા, 'આ આઈનાં શાં રૂપરંગ ને રસભર્યું' લાવણ્ય છે !' (૯૬૫). તે કેટલાક મને વખાણતાં એકબીજાને બતાવતા હતા, 'બચ્ચાઓ આ અપ્સરાસમી આઈને તો જુઓ ! (૯૬૬). સ્તનયુગલ રૂપી પુષ્પગુચ્છ અને હાથ રૂપી પલ્લવવાળી અને પ્રિયરૂપી મધુકર વડે ભોગવાયેલી આ સ્ત્રી રૂપી અશોકલતાને જુઓ. (૯૬૭). સ્તનયુગલ રૂપી ચક્રવાક, કટિમેખલારૂપી હંસશ્રેણી, નયનરૂપી મત્સ્ય અને વિસ્તીર્ણ કટિરૂપી પુલિન વાળી આ યુવતી રૂપી નદીને જુઓ. (૯૬૮). અત્યંત રુદ્ધ કરવાથી લાલચોળ થયેલું તેનું સહજસુંદર વદન, સાંધ્યાની લાલ જાંચથી રંગિત શરદપૂર્ણિમાના ચંદ્ર સમું શોભી રહ્યું છે. (૯૬૯). અધા અવસ્થાંતરોમાં સુંદર અને સત્રીક દીસતા તેના રૂપને લીધે તે કમળરહિત હાથવાળી ભગવતી લક્ષ્મી સમી શોભે છે. (૯૭૦). તેના કેશ મસૃણ છે, નેત્ર કાળાં છે, દાંત નિર્મળ છે, સ્તન ગોળાકાર છે, સાથળ પુષ્ટ છે અને ચરણ સપ્રમાણ છે.' (૯૭૧) કેટલાક ચોરો કહેતા હતા, 'આપણે આને જોઈને ધન્ય થઈ ગયા : શણગાર સજવાની તૈયારી કરતી દેવાંગના રંભા આવી જ હશે. (૯૭૨). આ સ્તંભને સ્પર્શ કરે તો તેને પણ ચલિત કરી દે, ઋષિઓના ચિત્તને પણ ચંચળ બનાવી દે; મન્દ્ર તેની એક હજાર આંખોથી પણ આને જોતાં ન ધરાય'. (૯૭૩).

केइ पर-दार-भीरू वचचंति विणीय-संकुचिय-गत्ता ।
 दीण त्ति स-पुरिस त्ति य दद्रूण ममं अवसरंति ॥९७४
 हंतूण तरुणमिणमो धुवमणुवम-रूव-जोव्वण-समग्गं ।
 एयं काही महिलं महिलं सेणावई अम्हं ॥९७५
 एवाणीय-अणाणिय-पुरिसा महिलो तत्थ जंपित्ति ।
 पिय-मरणमतिदिसंता भयमतुलतरं जणंता मे ॥९७६
 सलहंति ममं तरुणा विसेसओ पिययमं च तरुणीओ ।
 सेसोत्थ जणो दोसु वि अणुरत्तविर(?) मउच्चत्थो ॥९७७

*

अरि-मित्तोदासीणेण तेण पल्लीजणेण दीसंता ।
 तुंगं कंटय-चाडिं सेणावइणो घरं णीया ॥९७८
 तत्थ य दिण्ण-पवेसा अइणीया साह-मंडवं तुंगं ।
 तं चोर-वसहि-गोट्टं सेणावइणो उवट्ठाणं ॥९७९
 दिट्ठो य णे निविट्ठो किसलय-निचयासणे तहिं घरिणि ।
 चोर-गण-गामणी सो वर-भड-चूडामणी सूरो ॥९८०
 खिप्प-तवणिज्ज-कंती-धराए फुलाए असण-साहाए ।
 सणियं वीजिज्जंतो महुकर-कोलाहल-करीए ॥९८१
 वीर-भड-लंछणेहिं य अहिमुह-बहु(?) लद्ध-सग्घेहि ।
 पहरेहि चित्तंगो संगाम-समालभणएहिं ॥९८२
 बहु-समर-पुग्ग(?)-विहडिय-नियत्तण-घडिय-सुहड-सट्ठेहिं ।
 चोरेहिं परिखित्तो जमो व्व जह काल-पुरिसेहिं ॥९८३
 कोसिय-निसरिसक्खो उव्वद्ध-महंत-पिडिया-जंघो ।
 कडिणोरु पीण-कडी सण्णय-पस्सोह रोधी(?) ॥९८४
 मरण-भय-समुत्तथेहिं तत्थ अम्हेहिं वेवमाणेहिं ।
 सो पंजलि-कर-पुड-पाहुडेहिं संपूइओ चोरो ॥९८५
 सो णे भय-परिवट्टण-करीए आकुणियाए दिट्ठीए ।
 निज्झाइयनिमिसच्छो हरिण-मिहुणयं व सद्दूलो ॥९८६
 ते विय णे चोर-गणा सहाव-रोदाहिं ताहिं दिट्ठीहिं ।
 दद्रूण रूव-लायण-जोव्वणं विम्हिया जाया ॥९८७
 गो-महिला बंभण-घायणाहिं बहुयाहिं पाव-बुद्धीहिं ।
 निक्खि-निग्घण-हियओ अह सो सेणावई तत्थ ॥९८८
 अम्हे य निरिक्खंतो भीमो कंप-रहियं तहिं एककं ।
 संदिसइ घोर-चोरं आसणं क्किपि कण्णम्मि ॥९८९

તો વળી પરાઈ સ્ત્રી પ્રત્યે પાપભીરૂ એવા કેટલાક, વિનયપૂર્વક શરીર સંકોચીને જતા હતા ; તેઓ 'આ બિચારી દીન છે અને તેના ઘણીની સાથે છે' એવા ભાવથી મારા પ્રત્યે જોઈને દૂર સરી જતા હતા. (૯૭૪). 'આ તરુણને મારી નાખીને આપણો સેનાપતિ આ અસાધારણ રૂપાળી યુવતીને પોતાની ઘરવાળી બનાવશે.' (૯૭૫)—એ પ્રમાણે ત્યાં પકડીને લાવવામાં આવેલાં તેમ જ બીજાં પુરુષો અને સ્ત્રીઓ ઓલતાં હતાં, અને મારા પ્રિયતમને મારી નાખશે એવા તેમના સંકેતથી હું અત્યંત ભયભીત બની જતી હતી. (૯૭૬). તરુણો મારી પ્રશંસા કરતા હતા અને વધુ તો તરુણીઓ મારા પ્રિયતમની પ્રશંસા કરી રહી હતી, જ્યારે બાકીના લોકો બંને પ્રત્યે અનુરાગવાળા (?) કે તટસ્થ હતા. (૯૭૭).

ચોરસેનાપતિ

એ પ્રમાણે શત્રુ, મિત્ર અને તટસ્થ એવા પદલીજનો વડે જોવાતાં જોવાતાં અમને જાંચા કાંટાની વાડવાળા ચોરસેનાપતિના ઘરમાં લઈ જવામાં આવ્યા. (૯૭૮). ત્યાં અમને પ્રવેશ કરાવીને, તે ચોરોની વસાહતના સેનાપતિના અડ્ડા સમા, અતિ જાંચા ઓઠકખંડમાં અમને લઈ જવામાં આવ્યાં. (૯૭૯). હે ગૃહસ્વામિની, ત્યાં અમે ચોરસમૂહના નેતાને સુભટોના ચૂડામણિ એ શરવીરને કૂંપળોના ઢગના બનેલા આસન પર ઓઠેલો જોયો. (૯૮૦). તપાવેલા સુવર્ણની કાંતિ ધરતી અને તેનાં પુષ્પો આસપાસ ગૂંજતા ભમરોવાળી અસનવૃક્ષની ડાળીથી તેને ધીમે ધીમે પવન નાખવામાં આવતો હતો. (૯૮૧). વીર સૈનિકોના ઝોળખચિહ્ન સમા અને સંત્રામના અંગલેપ સમા છાતીએ ઝીલેલા અનેક પ્રશસ્ત ધા વડે તેનું આખું અંગ ચીતરાયેલું હતું. (૯૮૨). અનેક યુદ્ધોમાં ભાગ લઈને રીઠા થયેલા (?) ચોર સુભટોના સમૂહથી, કાળપુરુષો વડે યમરાજની જેમ, તે વીંટાળાયેલો હતો. (૯૮૩). ધુવડ જેવી આંખો વાળો, પાટાથી વીંટેલી મોટી ખીંડીવાળો, કઠોર સાથળ અને પુષ્ટ કમર વાળો... (૯૮૪). મરણના ભયથી ત્રસ્ત, ધ્રુજતા અમે તે વેળા તેને કરસંપુટની અંજલિ રૂપી ઓટ ધરીને તેનું અભિવાદન કર્યું. (૯૮૫). તે દષ્ટિને સંકોચીને અમારામાં ભય પ્રેરતો, અનિમિષ નેત્રે, વાઘ હરિણયુગલને જુએ તેમ અમને નિહાળી રહ્યો. (૯૮૬). ત્યાં રહેલા ચોરસમૂહો પણ અમારાં રૂપ, લાવણ્ય અને યૌવનને તેમની સ્વભાવતઃ રોદ્ર દષ્ટિથી જોતાં વિશ્મિત થયા. (૯૮૭). અનેક ગાય, સ્ત્રી ને આહ્લજોનો વધ કરીને પાપમય બનેલી ભુદ્ધિથી જેનું હૃદય નિષ્કૃપ અને નિર્ઘણ થઈ ગયું છે તેવા તે ભીષણ સેનાપતિએ અમારું નિરીક્ષણ કરતાં કરતાં પાસે રહેલા એક ચોરના કાનમાં નિષ્કંપ સ્વરે (?) કશોક સંદેશો કહ્યો (૯૮૮-૯૮૯) : ' ચાતુર્માસ સમાપ્ત થતાં સેનાપતિઓએ સ્ત્રીપુત્રુપની જોડી વડે

एसो किर देवीए जाओ सेणावईहिं कायव्वो ।
 चाउम्भास-समत्ते महिला-सहिणण पुरिसेण ॥९९०
 तत्थ किर मिहुणकमिणं जागे हंतव्वयं तु नवमीए ।
 जह किर न पलायंते तह रक्खसु णं पयत्तेणं ॥९९१
 एयं सोऊण महं हिययं आपूरियं सयरहं ।
 सोगेण मरण-भय-मिस्सिएण वित्थारमाणेण ॥९९२

❀

अह सो सामिय-वयणं कयंजलि-पुडो परिग्गहेऊण ।
 नेईय चोर-तरुणो निययावासं तओ अम्हे ॥९९३
 गाढयरं बाहिं मोडिउ सो तह तस्स अंगमंगाई ।
 वंधीय पिययमं मे अविराहिय-वेरिओ चोरो ॥९९४
 तो गरुड-गहिय-नाग-पुरिस व्व नाग-युवती विलवमाणी ।
 पिय-पुरिस-वसण-संधुक्किएण दुक्खेण हं पडिया ॥९९५
 विक्किण-केसहत्था य तत्थ बाहोह-रुब्भमाणच्छी ।
 अवयासेमि पिययमं वारंती बंधण तस्स ॥९९६
 बंधह ममं अणज्ज (?) जीए कएणं अयं पुरिस-हत्थी ।
 गणियारि-हत्थिणीए हत्थी वीरो णु उब्बद्धो ॥९९७
 उवगूहण-पत्तट्टा लट्टा अवि जाणुमाण-लंबाओ ।
 पिट्ठीए गाढ-मिलिया तह बद्धाओ भुया तस्स ॥९९८
 मोत्तुं व ववसमाणी तेण य चोरेण जाय-रोसेण ।
 पहया तलेहिं निब्भच्छिया य छूढा य एगते ॥९९९
 बज्झंतो वि विसायं जो न गओ(?) धोर-संजुत्तो ।
 सो मज्झ धरिसण-पहारेणं जाओ पिओ विमणो ॥१०००
 भणइ य मं रोयंतो हा मज्झ कएण धरिसणमिणं तं ।
 मरणाओ कट्टतरं अपत्त-पुत्तं पिए पत्ता ॥१००१
 पिउ-माइ-मित्त-वग्गं अप्पाणं चेव न वि तहा सोयं ।
 जह तुज्ज सोयए(?) हं नव-वहु-भाव-वहं व इमं ॥१००२
 सो एव जंपमाणो निहओ खीलम्मि तेण चोरेण ।
 बद्धो पच्छाबंधं हत्थी-मत्तल्लओ चेव ॥१००३

❀

बंधण-गुण-साहीणं सो तं काऊण निक्खिओ चोरो ।
 पियइ पडालिमइगओ सोल्लामिस-वल्लहं हालं ॥१००४
 मरण-भय-समुत्तट्टा उप्पिच्छा तत्थ हं पियं वेमि ।
 हा होही मरियव्वं कंत अकंताए पल्लीए ॥१००५

દેવીને ભગ કરવો એવી પ્રથા છે. (૯૯૦). તે નોમને દિવસે ભગમાં આ યુગલનો વધ કરવાનો છે. એટલે તેઓ પલાયન ન થઇ જાય તે રીતે તું તેમની સલાજથી ચોકી રાખજે.' (૯૯૧). આ સાંભળીને તરત જ માતું હૃદય મરણના ભયથી મિશ્રિત ને ઉત્તરોત્તર વિસ્તરતા એવા શોકથી ભરાઈ ગયું. (૯૯૨).

પદ્મદેવ અંધનમાં

પછી પોતાના સ્વામીનું વચન હાથ જોડીને સ્વીકારીને તે ચોરયુવાન અમને તેના રહેઠાણે લઈ ગયો. (૯૯૩). તે પછી વગરવાંકે શત્રુ અનેલા તે ચોરે હાથને અળપૂર પાછળ મરડીને મારા પ્રિયતમનાં અંગે અંગ આંધ્યાં. (૯૯૪). એટલે પ્રિયજનની આપત્તિથી લલૂકી ઊઠેલા દુઃખે હું, જેમ નાગયુવાન ગરુડ વડે પ્રસાતાં નાગયુવતી વિલાપ કરે તેમ વિલાપ કરતી ભોંય પર પડી. (૯૯૫). વિખરાયેલા કેશકલાપ સાથે, આંસુના પૂરે રૂંધાયેલી આંખે હું પ્રિયતમનું અંધન વારવાનું કરતી તેને ભેટી પડી. (૯૯૬). 'અનાર્થ, તું એને બદલે મને આંધ, જેના કારણે આ પુરુષહસ્તી, જેમ મુખ્ય હસ્તિનીને ખાતર વીર હસ્તી અંધન પામે તેમ, અંધન પામ્યો છે.' (૯૯૭). આલિંગન આપવામાં સમર્થ, સુંદર, જનુ સુધી લંબાતી એવી પ્રિયતમની ભુજાએને પીઠ પાછળ એકબીજી સાથે લગોલગ રાખીને તેણે આંધી દીધી. (૯૯૮). તેનાં અંધન છોડવાની મથામણ કરતી મને, રોષે ભરાયેલા તે ચોરે લાત મારી, ધમકાવીને એક કેર ફેંકી દીધી. (૯૯૯). અંધનની વેળાએ જે મારો પ્રિયતમ ધૈર્ય ધારણ કરીને વિવાદ ન પામ્યો, તે મને કરાયેલા પ્રહાર અને અપમાનથી ઘણો દુઃખી થયો. (૧૦૦૦).

રડતો રડતો તે મને કહેવા લાગ્યો, 'અરેરે પ્રિયા, મારે કારણે, પહેલાં તે કદી ન સહેલું એવું મરણથી પણ અધિક કષ્ટદાયક આ અપમાન તારે વેડવું પડ્યું. (૧૦૦૧). હું મારા પિતા, માતા, અંધુવર્ગને અથવા તો મારો પોતાનો પણ એટલો શોક નથી કરતો, જેટલો આ તારા નવવધૂપણાની અવદશાનો શોક કરું છું.' (૧૦૦૨). એ પ્રમાણે બોલતા તેને તે ચોરે, કોઈ ગજરાજને આંધે તેમ ખીલા સાથે પાછળથી આંધી દીધો (૧૦૦૩).

એમ અંધન વડે તેને પોતાને વશ બનાવીને તે નિર્દય ચોર પડાણી(છમ)ની અંદર ગયો અને શેકેલા માંસ સાથે તેણે દારૂ પીધો. (૧૦૦૪). મરણના ભયે તરત, અત્યંત ભયભીત એવી હું પ્રિયતમને કહેવા લાગી, 'અરેરે કાંત, આ ભયંકર પદ્મીમાં આપણે મરવું પડશે.' (૧૦૦૫).

भणिओ य तक्करो मे कोसंबी नयरि-सत्थवाहस्स ।
 एसो एक्को पुत्तो सेट्ठिस्स य बालिया अहयं ॥१००६
 जेत्तियमेत्तं इच्छह मणि-मुत्त-सुवण्णयं पवालं वा ।
 तेत्तिय-मेत्तं अम्हे दाहामो ते इहं संता ॥१००७
 तुब्भं कोई वच्चउ अम्हं लेहेहिं कुलहरे दो वि ।
 लद्धम्मि तओ अत्थे अम्हे इह मुंचह दुवे वि ॥१००८
 तो भणइ तक्करो सो तुब्भे कच्चाइणीए जागम्मि ।
 अम्हं सेणावइणा महा-पसू दो वि उद्दिट्ठा ॥१००९
 देयं च अदिज्जंते रुट्ठा तह होइ भगवती अम्हं ।
 जीए पसाएणम्हे सव्वे कामा अणुभवामो ॥१०१०
 कम्मे सिद्धी विजओ रणम्मि अत्थो य सव्व-सोक्खं च ।
 कच्चाइणि-प्पसाया अम्हं होहि त्ति न मुयामो ॥१०११

❀

एवं सोऊण अहं ताहे बलिययरं परुण्णामि ।
 द्दट्ठुण पियस्स तं मे(?) अवओडय-मोडिय-सरीरं ॥१०१२
 पिय-गुणमइएहि अहं बद्धा कामाणुराग-नियलेहिं ।
 अच्छं कलुण-परुण्णा विवण्ण-बुण्णा तहिं घरिणि ॥१०१३
 तो हं मण-दुम्मणयं(?) जणस्स मण-कढणयं स-मम्मणयं ।
 × × × × रोयावणयं करमरीणं ॥१०१४
 अंसूहिं धोवमाणी नियय-कवोलाहरोट्ठ-थणवट्ठे ।
 रोयामि अणोरमयं (?) रमणुम्मोयणमणुमण्णंती ॥१०१५
 कुट्टेमि य पिट्टेमि य अप्पाणं मुद्धए य लुंचामि ।
 सम-विसमे महियले वि लोद्धिया तत्थ हं घरिणि ॥१०१६
 सुमिणंतर-दंसणेण व लद्धो सि मए पहाण-गुणो ।
 जे तत्थ आसि य (?) रुण्णामिणं तेण मे जायं ॥१०१७
 एयाणि य अण्णाणि य तत्थ अहं कलुणगाणि विल्वामि ।
 पिय-विप्पओग-दुस्सह-सोगेण उवगहिया घरिणि ॥१०१८

❀

आवाणयम्मि केहिं पि भडेहि एयम्मि देस-कालम्मि ।
 कण्ण-सुहयं सु-महुरं इय तह गीयं स-तूररवं ॥१०१९
 अगणिय-पडियावायस्स साहसं कम्ममारभंतस्स ।
 पुरिसस्स एगतरिया होइ चिक्खि व्व सिद्धि व्व ॥१०२०
 आरंभमाणस्स फुडं लच्छी मरणं व होइ पुरिसस्स ।
 तमणारंभे मरणं पि होइ निययं न उण लच्छी ॥१०२१

દ્રવ્યના બદલામાં ઊડવાનો નિષ્કળ પ્રસ્તાવ : તરંગવતીનો વિલાપ

મેં પેલા ચોરને કહ્યું, 'કૌશાંબીનગરીના સાર્થવાહનો આ એકનો એક પુત્ર છે, અને હું ત્યાંના શ્રેણીની પુત્રી છું. (૧૦૦૬). તારે જોટલાં મણિ, મુક્તા, સુવર્ણ કે પ્રવાહની ઇચ્છા હોય તેટલાં અમે તને અહીં રહ્યાં છતાં અપાવીશું. (૧૦૦૭). તમારો કોઈ માણસ અમારો લખેલા પત્ર લઈને આંનેને ઘરે જાય અને તમને દ્રવ્ય મળે તે પછી તમે અમને આંનેને ઊડાજો. (૧૦૦૮). એટલે તે ચોરે કહ્યું, 'અમારા સેનાપતિએ તમને આંનેને કાત્યાયનીના જગ માટેનાં મહાપશુ ઠરાવ્યાં છે. (૧૦૦૯). તેને આપવાનું અમે ન આપીએ તો તે લગવતી અમારા પર રહે, એની કૃપાએ તો અમારી બધી કામના પૂરી થાય છે. (૧૦૧૦). કાત્યાયનીની કૃપાથી અમારા કામમાં સિદ્ધિ, યુદ્ધમાં વિજય અને બધી વાતનું સુખ થશે, એટલે અમે તમને ઊડવાના નથી.' (૧૦૧૧). એ સાંભળીને તથા ગરદન અને હાથને પીઠ તરફ વાળીને આંધવાને કારણે પ્રિયતમના શરીરને મરડેલું જોઈને હું વધુ જોરથી રુદન કરવા લાગી. (૧૦૧૨). હે ગૃહસ્વામિની, પ્રિયતમના ગુણ અને પ્રેમાનુરાગરૂપી એડીથી બંધાયેલી હું ત્યાં અતિ કરુણ રુદન કરતી, વિવર્ણ અને વિષણ્ણ બની રહી. (૧૦૧૩). હું લોકોના ચિત્તને ઉત્તપ્ત કરીને વ્યથિત કરતુ (?), બંદિનીઓને પણ આંસુ આવે તેવું કણસતું રુદન કરવા લાગી. (૧૦૧૪). આંસુથી ગાલ, અધરોઠ અને સ્તનપૃષ્ઠને ભીંજવતી હું પ્રિયતમને ઊડાવવા માટે (?) લગાતાર રડી રહી. (૧૦૧૫). હે ગૃહસ્વામિની, કૂટલી પીટતી, વાળ ખેંચતી, હું ત્યાં ખાડાટેકરાવાળી ભોંય પર આજોટવા લાગી. (૧૦૧૬). 'જાણે કે સ્વપ્નમાં જોયો હોય તેમ તું ગુણુવંતો મને પ્રાપ્ત થયો. તેથી કરીને(?) મને આ રુદન આવી પડ્યું' (૧૦૧૭): હે ગૃહિણી, પ્રિયના અસવી પડનારા દુઃસહ વિરહના શોકે ઘેરાયેલી હું એવાં એવાં કડુણ વચને વિલાપ કરવા લાગી. (૧૦૧૮).

અકસ્માત પ્રોત્સાહક ગીતનું શ્રવણ

તે વેળાએ ત્યાં પીઠામાં એકેલા કેટલાક સુલટોએ શ્રવણને સુખદ સુમધુર ગીતવાદિત્ર સાથે આ પ્રમાણે ગાયું (૧૦૧૯) :

આવી પડેલી આપત્તિની અવગણના કરીને સાહસકર્મ આદરનાર પુરુષને કાં તો વિપત્તિ મળે, કાં તો સિદ્ધિ મળે. (૧૦૨૦). પ્રવૃત્તિ આદરનાર પુરુષને કાં તો લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય અથવા તો મરણ; પરંતુ પ્રવૃત્તિ શરૂ ન કરનારને મરણ તો અવશ્ય આવવાનું અને લક્ષ્મી પણ નહીં મળવાની. (૧૦૨૧). મૃત્યુ સૌકાઈને આવતું હોય છે, માટે પોતાનું પ્રિય તરત

सव्वस्स एइ मच्चू तूरह पियमप्पणो लहुं काउं ।
 पुण्ण-मणोरह-तुट्ठस्स होइ मरणं पि किर सहलं ॥१०२२
 न विसाओ कायव्वो सुट्ठु वि वसण-विमुहेण पुरिसेण ।
 हंदि चंइऊण पुणो खणेण पच्चामलइ(?) लच्छी ॥१०२३
 विसम-दसमस्सिएण वि पुरिसेण विवण्ण-पुरिसकारेण ।
 दुक्खं पि य विसहेउं पियाए समयं सुहं होइ ॥१०२४

❀

एवं सोऊण पिओ घरिणी गीयत्थ-चोइओ इणमो ।
 भाणइ(?) य पीणसोणी सुण ताव वि पिए इमं वयणं ॥१०२५
 पुव्व-कय-कम्म-निव्वत्तियस्म कंते निगूढ-मंतस्स ।
 कसण-मिउ-दीह-केसि(?) न पलाइउं सक्का ॥१०२६
 कि वज्जे तो(?) वि पिए अवसो पावइ वसे कयंतस्स ।
 नहु उज्जयं निवारेइ कोइ पहरेसु ल्हिक्कंतो ॥१०२७
 नक्खत्त-चंद गह-नायगस्स जइ ताव अमयगव्वभस्स ।
 चंदस्स एइ वसणं न(?) सोगो पायय-जणम्मि ॥१०२८
 अप्प-कय-कम्म-विवाग(?) खेत्त-दव्व गुण-काल-संजुत्तो ।
 सुह-दुक्खस्स विवागो नवरि निमित्तं परो होइ ॥१०२९
 तं मा होहि विसण्णा सुंदरि सव्वेण जीव-ल्लोयम्मि ।
 सुह-दुक्ख-विसेस-करं न विहाणं लंघिउं सक्का ॥१०३०

❀

तो तत्थ अहं घरिणी पियस्स सण्णवण-वयण-गहियत्था ।
 पिय-वयण-समासाइय-मउइय-सोया पुणो जाया ॥१०३१
 अच्छामि रुण्ण-पिंडिय-बंदी-जण(?) विमण-मण-विरूद्धा ।
 बद्धा पयया मुद्धा पइणा समयं मिगी चेव ॥१०३२
 काउं य तत्थ मज्झं कलुण-विलावाणियंसुवेगाओ ।
 संभरिय-नियय-पक्खा चिरं पि रोयंति बंदीओ ॥१०३३
 काओ सभाव-वच्छल-मउइय-हियया वसण-समुदयं अम्ह ।
 दट्ठूण परुण्णाओ अणुकंपा-कंपियंगीओ ॥१०३४

❀

ओरुण्ण-ल्लोयणाओ बंदीउ भणंति पच्छियं(?) कत्ते ।
 किह वेत्थ अणत्थ-घरं तक्कर-हत्थं इमं पत्ता ॥१०३५

થાય તેમ કરવાની ઉતાવળ રાખો; પોતાના મનોરથ પૂરા થયાથી સંતુષ્ટ અનેલા માણસનું મરણ સફળ કહેવાય છે (૧૦૨૨). અત્યંત સંકટઅસ્ત પુરુષે પણ વિષાદ પામવો નહીં. લો ! છોડીને ચાલી ગયેલી લક્ષ્મી ઘડીકમાં જ પાછી આવી મળે છે. (૧૦૨૩). જે વિષમ દશા ભોગવતો હોય અને જેનો પુરુષાર્થ નષ્ટ થયો હોય તેવા પુરુષને સહેવું પડતું દુઃખ પણ તેની પ્રિયતમાના સંગમાં સુખ જી જાય છે. (૧૦૨૪).

કર્મફળની આનવાયતા

હે ગૃહસ્વામિની, એ પ્રમાણે સાંભળીને મારો પ્રિયતમ એ ગીતના લાવાર્થથી પ્રેરાઈને મને કહેવા લાગ્યો (૧૦૨૫). 'હે વિશાળ નિતાંબવાળી પ્રિયા, તું મારાં આ વચનો પ્રત્યે ધ્યાન આપ : હે કાળા, સુંવાળા, લાંબા દેશલાપવાળી પ્રિયા, જેનું રહસ્ય નિગૂઢ છે તેવાં પૂર્વે કરેલાં કર્મોના પરિણામથી નાસી છૂટવું કોઈ રીતે શક્ય નથી. (૧૦૨૬). ગમે ત્યાં નાસી જનાર પણ, હે પ્રિયા, કૃતાંતને વશ અવશ્ય થાય છે; પ્રહારોથી સંતાવતું કરનાર કોઈ પણ માણસ પ્રારબ્ધ કર્મફળને અટકાવી શકતો નથી. (૧૦૨૭). જે પ્રહો અને નક્ષત્ર-વૃંદના ગ્વામી અમૃતગર્ભ ચંદ્રને પણ આપત્તિ આવી પડતી હોય છે, તે પછી સામાન્ય માણસનો તો ક્યાં શોક કરવો ? (૧૦૨૮). પોતે જ કરેલાં કર્મનું પરિણામ ક્ષેત્ર, દ્રવ્ય, ગુણ અને કાળ પ્રમાણે, સુખદુઃખનાં ફળ રૂપે પ્રાપ્ત થાય છે, તેમાં બીજો કોઈ તો માત્ર નિમિત્ત બને છે. (૧૦૨૯). તે હે સુંદરી, તું વિષાદ ન ધર; આ જીવલોકમાં કોઈ કરતાં કોઈથી પણ સુખદુઃખ પ્રાપ્ત કરાવનારું વિધિનું વિધાન ઝોળંગી શકાતું નથી.' (૧૦૩૦). આમ, હે ગૃહસ્વામિની, એ દશામાં પ્રિયતમના સમજાવટનાં વચનોનો મર્મ પામીને, એ પ્રિય વચનોથી પ્રાપ્ત થયેલા આસ્વાસને કરીને મારો શોક હજવો થયો. (૧૦૩૧).

સમલાવી બંદિનીઓ આગળ વીતક કથાનું વર્ણન

મારા રુદ્રનથી ત્યાં એકઠી થયેલી બંદિનીઓ અત્યંત ઉદ્દવેગ પામી. પેલાના પતિની સાથે બંધન પામેલી સ્વભાવથી ભોળી(૬) મૃગલી જેવી મારી દશા હતી(?) (૧૦૩૨). મારો કડુણ વિલપ સાંભળીને જેમનાં આંસુ ઉભારાઈ આવ્યાં છે તેવા તે બંદિનીઓ પોતપોતાનાં સ્વજનોને સાંભળીને ક્યાંય સુધી રુદ્રન કરતી રહી. (૧૦૩૩). તેમાંની જે કટલીક તેમના સ્વભાવગત વાતસહ્યને ક્રોધે સુકુમાર હૃદયવાળી હતી તે અમારા પર આવી પહેલું સંકટ જોઈને અનુકંપાથી અંગે કંપિત થતી ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડવા લાગી. (૧૦૩૪). રડેલાં નેત્રે તે બંદિનીઓ પૂછવા લાગી, તમે ક્યાંથી, કઈ રીતે આ અનર્થના ધર સમા ચોરોનાં હાથમાં આવી પડ્યાં ? (૧૦૩૫) એટલે હે ગૃહસ્વામિની, તે ચક્રવાક તરંકિના લવનો સુખોપભોગ,

तं षक्वाय-जाई सुहोदयं मञ्जणं च हत्थिस्स ।
 वाहेण चक्वाओ वहिओ जह हं अणुमया य ॥१०३६
 जह य पुणो आयाया माणुस-भावम्मि वच्छ-नयरीए ।
 जह तत्थ एकमेको नाओ चित्तोवदेसेणं ॥१०३७
 जह जाइया न दिण्णा अहयं जह पेसिया य पिय-वसहिं ।
 चेडी सारसिया मे जह य पलायाणि नावाए ॥१०३८
 भागीरहीए पुल्लिणे जहा य गहियाइ तेहिं चोरेहिं ।
 तं सव्वं रोयंती घरिणी साहेमि बंदीणं ॥१०३९

❀

एयं सोऊण महं सो चोरो निग्गओ पडालीओ ।
 कुणइ अणुकंपमाणो ऊसासिय-बंधणं रमणं ॥१०४०
 अह ताओ करमरीओ निब्भच्छिय-तडिजया तहिं तेण ।
 मेघारुंजिय-भीय व्व मय-वहूओ पलाणाओ ॥१०४१
 तासु य गयासु तो भणइ पिययमं तक्करो सणीयाय (?) ।
 मा भाहीय अहं ते मरणाओ अह विमोइस्सं ॥१०४२
 सव्व-त्थामेण सव्वहा वि पाणे य परिचइत्ताणं ।
 पाण-परिरक्खणं भे काहं पाणे य दाऊणं ॥१०४३
 एयं निसम्म वयणं तस्स मुहा निग्गयं तहिं अमहं ।
 मरणुत्तास-विणासो परिओसो उत्तमो जाओ ॥१०४४
 अच्छहु अम्हाणं जीवियं ति तो जिणवरे पणमिऊणं ।
 पचक्खाणा कीरस्स(?) पारणा तस्स कासीय ॥१०४५
 तो पत्त-पत्तलीए मंसं काऊण तक्करो अम्हे ।
 जेमणमिणं ति मुंजह भणंतो दूरं खु गंतव्वं ॥१०४६
 अम्हेहिं नेच्छियं तं अम्हाणं अणुइयं ति भणिऊण ।
 उत्ताणय-करयल-संपुडेहिं उदयं तहिं पीयं ॥१०४७

❀

संपइ नट्ट-पयावो रज्ज-परिभट्ट-पत्थिवो चैवं ।
 सूरु लंधिय-गयणो वलेज्ज पुण्णो मुइट्टुं(?) ॥१०४८
 संकुइय-पन्नगो व्व वच्छ सूर्यंति दिवस-निप्फेडा ।
 वासंत-णेग-सउणया निय-निलउलत्तय(?) -बहुलया ॥१०४९
 अह एवं अम्हाणं दियहो अइ-दीहंतो रुयंताणं ।
 मरण-भय-वेन्निराणं घरिणि तहा सो अइक्कंतो ॥१०५०

હાથીનું સ્નાન, વ્યાધ વડે થયેલા ચક્રવાકનો વધ, કર્મ રીતે અનુભરણ કર્યું, કર્મ રીતે હું અનુભવલાવ પામીને વસનગરીમાં જન્મી, કર્મ રીતે ચિત્ર દ્વારા અંમે એકમેકની ઝોળખ મેળવી, કઈ રીતે મારું મારું નાખ્યા છતાં મને ન હીધી, કર્મ રીતે મેં મારી ચેટી સારસિકાને મારા પ્રિયતમને ઘરે મોકલી, કર્મ રીતે અમે નાવમાં નાસી ગયાં અને કઈ રીતે ભાગીરથીના પુલિત પર એ ચોરોએ અમને પકડ્યાં—એ બધું જ મેં રડતાં રડતાં તે બંદિનીઓને કહી સાંભળાવ્યું. (૧૦૩૬-૧૦૩૯).

અનુકંપા પ્રગટતાં ચોરનું બંધનમુક્ત કરવા વચન

મારો એ કથની સાંભળીને પેલો ચોર પડાળીમાંથી બહાર આવ્યો અને અનુકંપાથી તેણે મારા પ્રિયતમના બંધન તે સરખો શ્વાસ લઈ શકે તેટલાં ઠીલાં કર્યાં. (૧૦૪૦).

પછી તેણે પેલી બંદિનીઓને ધુત્કારી-ધમકારી, જેથી મેઘગજનાથી ભયભીત બનેલી હરણીઓની જેમ તેઓ ત્યાંથી પલાયન કરી ગઈ. (૧૦૪૧).

તેઓ ગઈ એટલે તે ચોરે ધીમે સ્વરે મારા પ્રિયતમને કહ્યું, 'તું ડરીશ નહીં, હું તને મોતમાંથી મચાવીશ. (૧૦૪૨). મારો સર્વ શક્તિથી, સર્વે ઉપાય અજમાવીને, મારો પ્રાણત્યાગ કરીને પણ હું તમારું પ્રાણરક્ષણ કરીશ. તે માટે હું પ્રાણ આપવા પડશે તો પણ આપીશ'. (૧૦૪૩). તેના મોંમાંથી નીકળેલું આવું વચન સાંભળીને અમારો મરણનો સંત્રાસ નષ્ટ થઈ ગયો, અને અમને એકદમ શાંતા થઈ. (૧૦૪૪). અમારું જીવિત કુશળ રહ્યું એ ભાવ સાથે અમે જિનવરોને વંદન કરીને, લીધેલા પ્રત્યાખ્યાનનું પારણું કર્યું. (૧૦૪૫)—તે વેળા પાંદડાંની પતરાવળીમાં માંસ લઈને, 'આ તમારે માટેનું જન્મવાનું છે, તો ખાઓ; આપણે ઘણું દૂર જવાનું છે' એમ તે ચોર કહેવા લાગ્યો. (૧૦૪૬). 'અમને એ અપતું નથી' એમ કહીને અમે તે લીધું નહીં, પણ ખોખો જાચો કરીને અમે તે વેળા પાણી પીધું. (૧૦૪૭).

નિશાનું આગમન

તેટલામાં રાજ્યબ્રષ્ટ રાજની જેમ જેનો પ્રતાપ નષ્ટ થયો છે તેવો સૂર્ય ગગન પાન કરીને.....(૧૦૪૮). દિવસ આથમતાં, વૃક્ષોનાં પાન સંકોચાયાં; તેમના માળામાં અનેક પક્ષીઓ પાછાં ફરીને કચરવ કરવા લાગ્યાં(૧) (૧૦૪૯). હે ગૃહસ્વામિની, મરણભયે ધૂળતાં એવાં અમારો એ અતિશય લાંબો દિવસ રડતાં રડતાં એ રીતે વીર્યો. (૧૦૫૦).

अह तिमिर-निवह-सामा संपत्ता जीव लोग-निस्सा ।
 कोसिय-पिय नेवत्ती(?) गयण-तल-पसाहिया रत्ती ॥१०५१
 सायर-कय-विद्धी-वियासो(?) जणस्स उट्टेइ ।
 नह-संचारिम-तिलओ कुंद-कुसुम-पंडुरो चंदो ॥१०५२
 उक्कुट्टि-हसिय-छालिय(?)-पडु-पडह-निनाय-गीय-सहाला ।
 पल्ली मत्त-पणच्चिर-चोरेक्-रस-जणा जाया ॥१०५३
 तो जेमण-वक्खित्ते जणम्मि सो तक्करो पियं मुयइ ।
 भणइ य मा भाहि तुमं एह अहं ते पलाएमि ॥१०५४
 तो तेण नीणिया मो सउतायं(?)केणई अ-नज्जंता ।
 विजय-दारेणम्हे पल्लिवती-गेह-रूरेण(?) ॥१०५५
 रु दत्तणेण सुचिराहिं निग्गया समहियं तुरंता य ।
 किच्छाहिं निग्गया मो कास-सर-कुडीर-मज्झेण ॥१०५६
 तो तेण पुठ्व-वाहिय-परिचिय-दार-विवर-मुणिय-परिमाणो ।
 गहिओ निचट्ट-सुहिओ अडवी-सीमंतओ पंथो ॥१०५७
 तो तत्थ निरिक्खंतो पुरओ पासेहि मग्गओ य पुणो ।
 वहुसो य निसामंतो अद्वाणय-चिट्ठिओ सइ ॥१०५८
 गहियावरण-पहरणो उप्पीलिय-धणिय-बद्ध सण्णाहो ।
 वरुचइ पयद्धसाणो(?) पंथं मोत्तूण पासेणं ॥१०५९
 भणइ जइ वहइ कोई पभाहि(?) तो तं इमेण पंथेण ।
 जो ताव मरण-कामो चोरो होइहि वारेमि(?) ॥१०६०

*

गतूण च्चिरं तह उप्पहेण पंथं पुणो समोइण्णा ।
 चोरेण वरेण समया संजाय-भएण तह निहुया ॥१०६१
 पब्भज्जमाण-वण-सुक्क-पत्त-सहाणुकारिणो केइ ।
 पक्खे पप्फोडंता पक्खी रूक्खाहि उड्डीणा ॥१०६२
 वण-महिस-वग्घ-दीविय-तरच्छ-पुल्लीण तह विरालाणं ।
 सुणिमो सउण-गणाणं च तत्थ नाणाविहे सइ ॥१०६३
 भवियन्वया अम्हं महाभए तत्थ वट्टमाणणं ।
 अणुलोमा आसि तथा खेमा मिग-पक्खिणो सन्वे ॥१०६४
 वणहत्थि-हत्थ-पल्हत्थियत्थ(१)-लुय-फल-किसलय-पवाले ।
 गोडिय-विडवे विडिमे कत्थइ पासामि हं पडिए ॥१०६५

ગગનતળને શોભાવતી, તિનિરસમૂઠે કાળી, જીવલોહના અવલંબન-સમી ધૂવડને પ્રિય એવી રાત જીવલોક પર ઉતરી. (૧૦૫૧). સાગરનો વૃદ્ધિવિકાસ કરનારો, આકાશના ગતિમાન તિલક સમો, કુંદકુસુમ સમો, શ્વેત ચંદ્ર ઊગ્યો. (૧૦૫૨).

અંધનમુક્તિ અને ચોરપહલીમાંથી પલાયન

ચોરપહલીમાં હાસ્યનો શોરઅકોર, ધમધમતા ઢોલના નિતાહ ને ગીતના શબ્દ, તથા મદમત્ત બનીને નાયતા ચોરોના રંગરસ ઠવાઈ ગયા. (૧૦૫૩). તે વેળા જ્યારે લોકો જમવામાં રોકાયેલા હતા ત્યારે તે ચોરે મારા પ્રિયતમને છોડ્યો, અને તેને કહ્યું, 'તું ડરીશ નહીં, હવે હું તને નસાડવાનું કડું છું.' (૧૦૫૪). પછી તે કોઈને જાણ ન થાય તેમ અમને પહલીપતિના ઘરના વિન્દાવાનમાં થઈને લઈ ગયો. (૧૦૫૫). તે વિસ્તીર્ણુ હોઈને અમને નીકળી જતાં ઘણી વાર લાગી. પછી ઘણી ઝડપથી ચાલતાં અમે જહુ મુશ્કેલીએ કાશ-તણના સાંકાની(?) ઝૂ પડીઓમાંથી પસાર થયાં (૧૦૫૬). તે પછી તેણે જવા-આવવાથી પૂર્વપરિચિત. જાણીતા અંતરવાળો અને સુખે પાર કરી શકાય તેવો જંગલની સરહદે પહોંચતો માર્ગ કીધો. (૧૦૫૭). તે વેળા આગળપાછળ અને આજુબાજુ નિરીક્ષણ કરતો અને માગ પર થોભીને અવાજોને સાંભળતો, આવરણ અને હથિયારથી સજ્જ અને બરાબર કચકચાવીને અખતર સાંધેલો તે ચોર મુખ્ય માર્ગ છોડીને આગળ વધતો હતો. (૧૦૫૮-૧૦૫૯). તેણે કહ્યું, 'જે જીવતો મજાસ ચોરોના જસુસોને હાથે(?) મરવા ઇચ્છતો હોય તે આ રસ્તેથી પસાર થાય.' (૧૦૬૦) એટલે ઘણી વાર સુધી આડે માર્ગે ચાલીને પછી અમે તે ચોરને ભયભીત બનાવે અનુસરતાં, ગૂપ્તરૂપ મુખ્ય માર્ગ પર આવ્યા. (૧૦૬૫).

વન્ય માર્ગનો જોખમભર્યો પ્રવાસ

વનનાં સૂકાં પાદડાં કચરાતાં થતા અવાજથી ફેટલાક પહલીઓ પાંખ ફફડાવતાં, વૃક્ષો પરથી ઊડી ગયાં. (૧૦૬૨). જંગલી પાડા, વાઘ, દીપડા, જરખ અને સિંહના ચીતકારો તથા ક્વચિત્ પાંખીઓના અવાજો એમ વિવિધ શબ્દો અમે સાંભળતાં હતાં. (૧૦૬૩). ભારે ખતરા વચ્ચે હોવા છતાં અમને ભાતી અનુકૂળ લાગતું હતું, અને અંધાં પશુપાંખી કુશળકારક હતાં. (૧૦૬૪). ક્યાંક જંગલી લાંબીની સૂદનાં પ્રહારે જેનાં ફળ, ફૂંપળો ને ડાળીઓ તોડ્યાં એ તેવાં, વૃક્ષોના કાંડા મારા જોવામાં આવ્યાં. (૧૦૬૫).

एते अण्णे य बहु तत्थ अवत्थंतरे तरुमाणे(?) ।
ण पासमंता(?) सं कंतारंतरं तरिभो ॥१०६६

❀

अह भणइ तक्करो णेमि कंतारं ति मा हु भाइत्था ।
अह गामा अब्भासे वच्चह एत्तो अवरहुत्ता ॥१०६७
अहमवि गच्छामि उ(?) खमहि थ जं सामियस्स आणाए ।
अण्णाणएण य मए वद्धा य हथा थ पल्लीए ॥१०६८
सरलं महुरं संगयं मियक्खरं भणइ तं सहीयंतो ।
अह तक्करं गुणकरं पिओ पियंतो व दिट्ठीए ॥१०६९
तुम्हे आणाकारी तुब्भे उवयार-कारिणो अम्हं ।
जं णे अवत्तवाणं(?) जीविय-दाणं इमं दिण्णं ॥१०७०
अत्ताणमसरणाणं अम्हाणं जीविए निरासाणं ।
उब्बट्टयाणं अम्हं छिण्णासाणं तुमे वीर ॥१०७१
अहयं वच्छपुरीए पुत्तो धणदेव-सत्थंवाहस्स ।
नामं च पउमदेवो ति मज्झ जो को वि साहेज्ज ॥१०७२
भणिओ य एहि तहियं अत्थं दाहामु ते सुविउलं पि ।
सो भणइ ह(?) जाइ महं तत्तो गंतुं इतो गच्छं ॥१०७३
जइ होज्ज समावत्ती-गमणं भे तत्थ कारणेणं(?) ।
तो मा हु मं न दच्छिह एत्थ मए साविओ सि तुमं ॥१०७४
न हु सक्का पडिकाउं केणइ सव्वम्मि जीव-ल्लोयम्मि ।
जिय-ल्लोय-सव्व-सारं जीविय-दाणं पदेत्तस्स ॥१०७५
अम्हं अणुगहत्थं नणु तुब्भेहि बहु-माण-पीइ-करो ।
आसण-परिग्गहो निग्गहेण कायव्वओ होइ ॥१०७६
सो भणइ एव भणिओ नणु हं धण्णो अणुगहियओ य ।
सव्वं च मे कयं एव होइ जं भे त्थ परितुट्ठा ॥१०७७
सो एवं जंपमाणो वच्चह तुब्भे ति भाणिऊणम्हे ।
वच्चइ उत्तरहुत्तो अम्हे वि गया अवरहुत्ता ॥१०७८

❀

निजिणप्फोड-विगलेन्तो(?) मोगिय-वाय-सरंभा ।
किच्छाहि उव्वहामो उप्पह-पहट्ट-मिएणए(?) ॥१०७९
अतिवेगागय-गमणा घरिणी तण्हा-छुहा-किलंता हं ।
वायं(?) भय-परिसुक्कोट्ट-कंठ-जिब्भा पारखलंती ॥१०८९

ચોરની વિદાય : આભારદર્શન

આવા પ્રકારની અનેક વિવિધ પરિસ્થિતિઓ જોતાં જોતાં અમે તે જંગલ પસાર કર્યું. (૧૦૬૬). એટલે તે ચોર બોલ્યો, ‘આપણે જંગલ પસાર કરી ગયાં, એટલે હવે તમે સહેજ પણ ડરશો નહીં. ગામે અહીં નજીકમાં જ છે. તમે અહીંથી આથમણી દિશા તરફ જાઓ. (૧૦૬૭). હું પણ પાછો ફરું છું. માલિકના હુકમથી મેં પહલીમાં તમને બાંધ્યાં અને માર્યાં તે માટે મને માફ કરશો.’ (૧૦૬૮). એટલે ઉપકારી ચોર પ્રત્યે ભિન્નભાવ પ્રગટ કરતાં, દષ્ટિથી જાણે કે તેને પીતો હોય તેમ, મારા પ્રિયતમે, ગદ્ગદસ્વરે તેને થોડાંક મધુર વચન આ પ્રમાણે કહ્યાં (૧૦૬૯): ‘તમે તમારા માલિકના આજ્ઞાકારી છે; પણ અમારા તો તમે ઉપકારક છો, કેન કે હે વીર, અત્રાણ, અશરણ, બંધનમાં રહેલાં અને જીવવાની આશા નજી દીધેલાં અને તદ્દન નિરાશ અનેલાં એવાં અમને તમે આ રીતે જીવતદાન દીધું. (૧૦૭૦-૧૦૭૧). હું વસપુરીના ધર્મદેવ સાર્થવાહનો પુત્ર છું. મારું નામ પદ્મદેવ છે. તારા કહેવાની જે કોઈ ત્યાં આવીને મને મગશે તેને તારા માટે હું પુષ્કળ દ્રવ્ય આપીશ. તું મને આ પ્રમાણે વચન આપ તો જ હું જઈ’. (૧૦૭૨-૧૦૭૩). વળી કોઈ કારણે તમારું ત્યાં આવવાનું થાય, તો તમને સોગંદ છે કે તમારા દર્શન ન થાય એવું ન બને. (૧૦૭૪). જીવલોકના સર્વસારરૂપ જીવતદાન દેનારનું ઋણ સુકવવું આ સમગ્ર જીવલોકમાં શક્ય નથી. (૧૦૭૫). અને બીજું, અમારા પ્રત્યેના તમારા આદર અને પ્રેમને કારણે, અમારા પર અનુગ્રહ કરીને તમારે સ્થાન-પરિગ્રહનો સંયમ પાળવો પડશે.’ (૧૦૭૬). આ પ્રમાણે કહેવામાં આવતાં તે બોલ્યો, ‘હું ખરેખર ધન્ય અને અનુ-ગૃહીત થયો છું. તમે મારા પર પૂરા પ્રસન્ન છો તેમાં જ તમે મારું બધું કર્યું છે.’ (૧૦૭૭). એ પ્રમાણે બોલીને, ‘હવે તમે જાઓ’ એમ કહીને તે ઉત્તર તરફ વળી ગયો, અને અમે પણ પશ્ચિમ તરફ ચાલવા લાગ્યાં. (૧૦૭૮).

વસતી તરફ પ્રયાણ

પગ ફાટી જતાં, પ્રણમાંથી વહેતા લોહી સાથે આડવાટે અમે મહા મુશીબતે આગળ વધી રહ્યાં હતાં. (૧૦૭૯). બહુ ઝડપથી ચાલવાને લીધે હું ભૂખ અને તરસથી થાકીને લોથ થઈ ગઈ. શ્રમથી (?) અને બીકથી મારું ગળું અને હોઠ સુકાઈ ગયાં અને હું લથડવા લાગી. (૧૦૮૦). ચાલવાને અશક્ત બનેલી એવી મને મારા પ્રિયતમે પીઠ પર જાંચકી લેવા

अचयंती गंतुं जे पीढम्मि निवेसिउं पिओ महइ ।
 तो तं परिहरमाणी बला वि पाएहि वच्चामि ॥१०८१
 अह मं अणुपालंतो भणइ पिओ सणिययं पि वच्चामो ।
 पेच्छह ताव मयच्छी पविरल-कट्ट-वणुहेसं ॥१०८२
 गोउल-पयार-मलिया पविरल-तण-गहण-गोमया य पुणो ।
 साहति वियाण-भूमी गामब्भासं भयं मुंच ॥१०८३
 नट्टं झत्ति भयं मे तुट्ठी य समुट्ठिया महं घरिणि ।
 लोगस्स मायरो त्थं(?) दट्ठूणं ता[उ] गावोओ ॥१०८४

*

असण-कय-कण्णपूरे [य] पेच्छिए लट्ठियाहिं खेलंते ।
 दुद्धोतप्पिय-वाले(?) वाले गोयालए तत्थ ॥१०८५
 अह तेहिं पुच्छिया मो कत्तो उम्मग्गएण एह त्ति ।
 तो भणइ अज्जपुत्तो वयंस पंथो पणट्ठो णे ॥१०८६
 किंनामओ जणवओ इणमो किंनामयं च नगरं ति ।
 किंनामओ च्च गामो केत्तिय-मेत्ते इओ होइ ॥१०८७
 ते वेत्ति गामओ णे आसण्णे एस खायगं नाम ।
 सेसं तु न जाणामो वण-विवर-विवइडिया अम्हे ॥१०८८
 गंतूण य तो अम्हे कमेण हल-विल्लिहियं गया भूमिं ।
 अह मं पुणो वि पिययमो इमाणि वयणाणि भाणीय ॥१०८९
 वण-पण-लावियाओ वरोरु पेच्छाहि गाम-जुवतीओ ।
 पण्णुच्छंग-पदंसिय-थिर-पिंजर-पीवरोरुओ ॥१०९०
 एयाणि य अण्णाणि य तत्थ पिओ मे पियाइं जंपंतो ।
 सोग-परिस्सम-वक्खेव-कारणत्थं पदंसेइ ॥१०९१
 अच्छोदग-पडहत्थं मच्छ-घरं फुडिय-कुमुय-पपूरियं ।
 गामस्स तं तलायं नच्चासण्णं समणुपत्ता ॥१०९२
 अच्छं फलिह-सरिच्छं फुडिय-कुमुय-गंधियं भय-विमुक्का ।
 पाणीहिं षाणियं से(?) गाम-तलाए तहिं पीयं ॥१०९३
 (तत्थ) अवगाहिऊण सलिले सीयल-जल-वाय-वीजिदगा ।
 विस्संता भय-मुक्का घरिणी गच्छामु तं गामं ॥१०९४

*

ચાલું, પરંતુ તેથી ગયવાનું પરાણે પરાણે પગે ચાલવા લાગી. (૧૦૮૧). મારી સારસંભાળ કરતાં મારા પ્રિયતમે કહ્યું, 'આપણે આસ્તે આસ્તે જઈએ. હે મૃગાક્ષી, તું થડીક આ કવચિત અક્ષી તક્ષી પડેલાં ત્રાકડાં વાળા વનપ્રદેશ તરફ દષ્ટિ કર. (૧૦૮૨). ગાયોની અચરજવરથી કચરાયેલાં અને આછાં તૃણ અને છાલુવાળાં ગોચરો પરથી જાણાય છે કે ગામ નજીકમાં જ છે, તો તું ડર તજી દે'. (૧૦૮૩). એટલે હે ગૃહસ્વામિની, લોકમાતા સમી ગાયોને જોતાં મારો ડર એકદમ દૂર થયો અને મને અત્યંત પ્રસન્નતા થઈ (૧૦૮૪).

ક્ષાયક ગામમાં આગમન

ત્યાં તો અસનપુષ્પોનાં કર્ણપૂર પહેરેલાં, લાઠીથી ખેલતાં. દૂધે ચમકતા ગાલ (!) વાળા, ગોવાળના છોકરાઓ નજરે પડ્યા. (૧૦૮૫). તેમણે અમને પૂછ્યું, 'તમે આ આડે રસ્તે ક્યાંથી આવો છો?' એટલે આર્યપુત્રે કહ્યું, 'મિત્રો, અમે રસ્તો ભૂલ્યાં છીએ. (૧૦૮૬). આ પ્રદેશનું નામ શું છે? આ નગરનું નામ શું? કયા નામનું ગામ અહીંથી કટલે દૂર હશે? (૧૦૮૭). તેમણે કહ્યું, 'પાસેના ગામનું નામ ક્ષાયક છે. પણ અમે વધુ કશું નથી જાણુતા, અમે તો અહીં જંગલની સરહદમાં જ મોટા થયા છીએ.' (૧૦૮૮) પછી આગળ ચાલતાં ક્રમે કરીને અમે હળથી ખેડેલી ભૂમિ પાસે પહોંચ્યાં. એટલે પ્રિયતમે મને ફરીથી આ પ્રમાણે વચન કહ્યાં (૧૦૮૯), 'હે વરોડુ, વનનાં પાંદડાં ચૂંટી લાવતી આ ગ્રામીણુ યુવતીઓ જો, પાંદડાંનો ખોળો ભરેલો હોઈને તેમનાં દંડ, રતાશ પડતાં, પુષ્ટ સાથળ ખુલ્લા દેખાય છે.' (૧૦૯૦). પ્રિય વચનો કહેતો મારો પ્રિયતમ, મારો શોક અને પરિશ્રમ ઓછો કરવા આ તેમ જ અન્ય વસ્તુઓ મને બતાવતો જતો હતો. (૧૦૯૧).

ગામનું તળાવ

તે પછી થોડે દૂર જતાં અમે ગામના તળાવ પાસે જઈ પહોંચ્યાં. તે સ્વચ્છ જળે ભરેલું હતું, અંદર પુષ્કળ માછલીઓ હતી. ચોતરફ કમળોનાં શૂંડ વિકસ્યાં હતાં. (૧૦૯૩). તે ગામના તળાવમાંથી અમે સ્વચ્છ, વિકસિત કમળની સુગંધવાળું પાણી ભયમુક્ત મને ખોખે ખોખે પીધું. (૧૦૯૩). હે ગૃહસ્વામિની, પછી પાણીમાં નાહીને, જળથી શીતળ બનેલા અને પવનથી વીજળો નખાતા અંગે, ભયમુક્ત બનેલાં અમે તે ગામમાં પ્રવેશ્ય. (૧૦૯૪).

दीसेती वोद्रहीओ स-बलय-बाहु-परिणद्धकं-ठेहिं ।
 कडि-तड-निवेसिएहिं कुडेहिं उदगं ओवहंती ॥१०९५
 चित्तेमि किं नु विहियं कुडेहिं जं जुवति-सोणि-कडएसु ।
 स-बलय-भुओवगूढा जह पिय-पुरिस व्व अच्छंति ॥१०९६
 ताओ वि विम्हय-वियाणिएहिं अच्छीहिं णं अविस्सामं ।
 पेच्छणह(?) विम्हियाओ चिरं पि घोलायमाणीओ ॥१०९७
 तो गामं वर-वति-महिलियाहिं तुंष-वियड-त्थणीहिं तयं ।
 रूढाहिं(?) समवगूढं तह पत्तामो दुयग्गा वि ॥१०९८
 अम्हे लडुत्तण-विम्हएण अच्छीहिं अमुयमाणीहिं ।
 अण्णोण-रहस-पेल्लण-पसंगओ गाम-तरुणीहिं ॥१०९९
 भग्गा तत्थ वईओ कत्थ व कडकडकडस्स किडिका वि ।
 तरुणीहिं पेच्छियव्वय-अण्णाण-अहिज्जिणंतीहिं ॥११००
 वइ-भंजण-सहेण य थेरा हिं(?) उव्विग्गया[गया] रत्थं ।
 भुकुभुकुभुकंति कत्थ य उद्ध-मुहा पिडिया सुणहा ॥११०१
 अतिरेग-सिदिल-बलयाओ पंडु-मइल-दुव्वलंगीओ ।
 जर-वाहिथा वि पेच्छति का वि पमया तहिं अम्हे ॥११०२
 मसिण-पडु-पारग-नियंसणाहिं कडि-गहिय-चेडरूवाहिं ।
 घर-निग्गयाहिं घरिणी गहवई-घरिणीहिं मो दिट्ठा ॥११०३
 अणुमाणिदिय-गेज्जे तत्थ अवत्थंतरे बहू अम्हे ।
 वज्जंता पेच्छ ता रच्छा य अइच्छिया सणियं ॥११०४
 *
 वण-गमण-चलण-वणिया तण्हं च छुहं समं च अगणंती ।
 जीएव्वय-लोभिल्ला कहिण्णा(?) तइं अडवि ॥११०५
 नट्ट-भया अत्थि गइ त्ति गत्त-चलण-वियणा-मसिण-गामा(?) ।
 ताहे परिस्समं हं चितीयं छुहं च तण्हं च ॥११०६
 तत्थ य बेमि पिययमं पहियत्तण-कारणेण निहोसं ।
 कत्थइ छुहावहारं आहारं तो गवेसामो ॥११०७
 तो मं वेइ पिययमो तक्कर-परिमुट्ट-मोल्ल-सव्वस्सा ।
 कहिं परस्स घरं अणज्जमाणा पविस्सामो ॥११०८
 वसण-परिपीडएण वि कुल-माणमणूणगं वहंतेण ।
 देहि त्ति कलुण-भावेण दुक्खमुवत्थाइउं(?) लोए ॥११०९

ઉત્સુક આમીણ તરુણીઓ

ત્યાં ઘડાને કાંઠે બહૈયાંવાળો હાથ વાંટાળીને તે ઘડાને કટિપ્રદેશ પર રાખીને પાણી વહી લાવતી જુવાનડીઓને અમે જોઈ (૧૦૯૫). મને થયું, આ ઘડાઓએ શું પુણ્ય કર્યું હશે કે પ્રિયતમની જેમ યુવતીઓ તેમને કટિતટે રાખીને બહૈયાંવાળી ભુજાઓ વડે આલિંગન દે છે? (૧૦૯૬). તેઓ પણ વિસ્મય થઈને, વિસ્મયથી પહોળાં થયેલાં નેત્ર, ફરી ફરીને, અવિરતપણે કયાંય સુધી અમને જોઈ રહી. (૧૦૯૭). તૂંબડાં રૂપી વિપુલ સ્તનવાળી, સરસ પ્રૌઢ વાડો રૂપી મહિલાઓથી આલિંગિત તે ગામમાં અમે બને પહોળ્યાં. (૧૦૯૮). અમારા સૌંદર્યથી વિસ્મય થયેલી, અમને આંખથી અળગાં ન કરતી, ઉતાવળના જિસમાં એકબીજાને ધક્કેલતી તે આમતરુણીઓએ કેટલેક સ્થળે તે જોણું જોવાની એકબીજા સાથેની ચડસાચડસીમાં, વાડાને કડકડાટ કરતી ટોડી પાડી. (૧૦૯૯-૧૧૦૦).

વાડો ભાંગવાના અવાજથી વૃદ્ધો ચિંતાતુર બનીને બહાર રસ્તા પર નીકળી આવ્યા. કેટલીક જગ્યાએ ફૂતરાઓ ટે.જે મળીને જાયું મોઢું કરી ભસતા હતા. (૧૧૦૧). અતિશય ઢીલાં બહૈયાંવાળી, ફીકા મેલાં ને દૂંબળા દેહવાળી, ઘરડી તેમ જ માંદી સ્ત્રીઓ પણ અમને જોવા નીકળી હતી. (૧૧૦૨) હે ગૃહસ્વામિની, સુંવાળી, જિંચા કાપડની ઓઢણી ઓઢેલી, કેડ પર છોકરાં લઈ ઘર બહાર નીકળી આવીને ગૃહસ્થની સ્ત્રીઓ પણ, અમને જોતી હતી. (૧૧૦૩). એ રીતે અનેક પ્રકારની પરિસ્થિતિઓનું અટકળે પ્રહણ કરતાં, ચાલતાં ચાલતાં ગયું જોતાં અમે તે માર્ગ પસાર કર્યો. (૧૧૦૪).

આહારની તપાસ

વનની ફેડીએ ચાલવાથી વનના પગમાં છાલાં પડી ગયાં છે તેવી હું જીવતા રહેવાની ઝંખનામાં ભૂખતરસ અને થાકને ન ગણતી, જ્યારે જંગલને પાર કરી ગઈ, ત્યારે હવે લયમુક્ત થઈ હોવાથી, અને બચી જવાનો માર્ગ મોકળો થયો હોવાથી મને પગ અને અન્ય ગાત્રોની પીડાનું, થાકનું અને ભૂખતરસનું ભાન થયું. (૧૧૦૫-૧૧૦૬). આથી મેં પ્રિયતમને કહ્યું, ‘આપણે હવે ભૂખ શમે તેવા પથ્ય અને નિર્દોષ આહારની કયાંક તપાસ કરીએ.’ (૧૧૦૭). એટલે પ્રિયતમે મને કહ્યું, ‘ચોરોએ આપણું સર્વસ્વ આંચકી લાધું છે; તે અબાણ્યા ને પારકા ઘરમાં આપણે શી રીતે પ્રવેશ કરી શકીએ? (૧૧૦૮). કુદીનપણાના અતિશય અભિમતીને માટે, તે સંકટગ્રસ્ત હોય ત્યારે પણ કટુણુભાવે ‘મને કાંઈક આપો’ એમ કહેતાં, લોહોની પાસે જવું ઘણું મુશ્કેલ હોય છે. (૧૧૦૯). હે માનિની, લગ્નવનારી, માનવિનાશક, અપમાનજનક, હલકા પાડનારી યાચના હું કેમ કરીને કરું? (૧૧૧૦). દુઃખ ગુમાવ્યાથી અસહાય બનેલો, એકલો પડી ગયેલો (?), અને અત્યંત

लज्जावण्यं माण-पडिसामगं परिभवस्स जं मूलं ।
 कथ लहुत्तण-करणं माणिणि पणयं अहं काहं ॥१११०
 अत्थ-परिहीण-विगलो कओ वराक-सत्थ-मुहम्मि(?)विजणम्मि ।
 सुदुट्टु वि किलिस्समाणो हवइ न पणई-परो सुयणो ॥११११
 मं(?) पणएण धट्टो दीण-वयण-जंपणेसु कय-निग्गमा ।
 जिब्भा असब्भ-रहिया देहि त्ति न पच्चला वोत्तुं ॥१११२
 सव्वं माणमणग्घयं पमोत्तुणं ।
 तुब्भत्थे नत्थि महं किञ्चि अकायव्वयं नाम ॥१११३
 वीसम ताव मुहुत्तां रच्छामुह-भूसणम्मि एयम्मि ।
 देवकुलम्मि विलासिणि ता काहं भत्त-वित्तंते ॥१११४

❀

छण-दिवसेच्छण-संपिडियस्स पामर-जुवाण-सत्थस्स ।
 विविह-कहाणं ठाणं चउम्मुहं चउत्थंभं ॥१११५
 तत्थ य पहियावसहं समागमुप्पायगं गहवईणं ।
 गामेल्ल-चेड-मोहण-घरं व सीया-घरं पत्ता ॥१११६
 नमिऊण सव्व-सम्मंतीए(?) लोयम्मि विस्सुय-जसाए ।
 दसरह-सुण्हाए.....एगपत्तीए सीयाए ॥१११७
 हरिओसारिय-सुद्धम्मि भूमि भागम्मि तो दुयग्गा वि ।
 तत्थ निसण्णा सालि-कणिसे व्व पव्वे वित्तम्मि(?) ॥१११८
 पस्सामो य जुयाणं सव्वावत्तय-विसुद्ध-गत्तेणं ।
 सिंघव-कुले निवत्तेण अस्स-पत्तेण आयंतं ॥१११९
 पडिसण्ह-धवल-खोमय-कुप्पासग-खोम[य]-चलणिय-समयं ।
 पुरओ तुरिय-पहाविय-तडवडिर-वीर परिवारं ॥११२०
 नागर-तरुणो त्ति अहं म(?) लज्जिऊण य परस्सही(?) जाया ।
 सीयाघरस्स कोणे अट्टंस संसिया अच्छं ॥११२१

❀

अह सो कुम्मासहत्थी पयाहिणं देउलं करेमाणो ।
 ददट्टण अज्जपुत्तं हयाहिओ धाइओ सहसा ॥११२२
 पडिओ य अज्जउत्तरस्स तत्थ पाएसु सस्सर-परुण्णो ।
 भणइ अह संति आसी तुम्हं गेहे चिरं कालं ॥११२३

કષ્ટ ભોગવતો હોવા છતાં પણ સજ્જન માગણી બનવાનું પસંદ નથી કરતો. (૧૧૧૧). યાચના કરવા ઘૂબટ બની દિન વચન બોલવાને સજ્જ થઈ, અસબ્યતાના ઉરથી મુક્ત બની 'મને આપો' એવું બોલવા મારી જીભ સમર્થ નથી. (૧૧૧૨). એક અણુમોલ માનના લાંગને બાદ કરતાં, બીજું એવું કશું નથી જે હું તારે માટે ન કરું. (૧૧૧૩). તો, હે વિલાસિની, તુ ઘડીક આ મહોલ્લાને નાકે શોભી રહેલા દેવળમાં વિસામો લે, તેટલામાં હું ભોજનનો કશોક પ્રયંચ કરું. (૧૧૧૪).

સીતાદેવીના મંદિરમાં આશ્રય

અમે ઉત્સવદિનની ઉજવણી જોવા એકઠા થતા ખેડૂત જીવાનો વાતચીત કરવાનું સ્થાન, પ્રવાસીઓનું આશ્રયસ્થાન, ગૃહસ્થોનું મિલનસ્થાન અને ગ્રામીણ જીવાનડાઓનું સંકેતસ્થાન એવા ચાર સ્તંભ અને ચાર દ્વારવાળા ત્યાંના સીતાદેવીના મંદિરમાં જઈ પહોંચ્યાં. (૧૧૧૫-૧૧૧૬). લોકવિખ્યાત યશવાળી, સર્વની આદરણીય, દશરથની પુત્રવધૂ અને રામની પતિવ્રતા પત્ની સીતાદેવીને પ્રણામ કરીને અમે બંને લીલોતરીરહિત, શુદ્ધ ભોંય પર એક તરફ એકાં—પર્વ પૂડું થતાં વેરાચેલાં શાળનાં ડૂડાંની જેમ (?). (૧૧૧૭-૧૧૧૮). તે વેળા અમે એક જીવાને બધાં અંગોમાં સ્ફૂર્તિવાળા અને વિશુદ્ધ, સૌંધવ જ્વલિતા ઉત્તમ અશ્વ પર આરૂઢ થઈને આવતો જોયો. (૧૧૧૯), તેણે અત્યંત ઝીણા અને શ્વેત ક્ષોમનું પહેરણ અને ક્ષોમનું કટિવસ્ત્ર પહેર્યાં હતાં. તેની આગળ ઝડપથી દોડતા તરવરિયા સુલોનો પરિવાર હતો. (૧૧૨૦). એ નગરવાસી તટુણને જઈને લજ્જનવશ હું એ સીતામંદિરના એક ખૂણામાં એક અષ્ટકોણ સ્તંભને અટ્ટેલી, સંકોચાઈને રહ્યાં. (૧૧૨૧).

પ્રત્યાગમન

શોધમાં નીકળેલા સ્વજન સાથે મિલન : ઘરે બનેલી ઘટનાઓ

પછી તે કુલમાપહરતી નામે જીવાને દેવળની પ્રદક્ષિણા કરતાં કરતાં આર્યપુત્રને જોયા, અને એકાએક ઘોડા કરતાં પણ અધિક વેગે દોડીને મોટે સ્વરે રડતો રડતો તે આર્યપુત્રના પગે પડ્યો. પછી બોલ્યો, 'હવે તમારે ઘરે ચિરકાળ શાંતિ થઈ જશે' (?). (૧૧૨૨-૧૧૨૩).

नाओ य अज्जपुत्तेण धणियमवगूहिओ य ।
 [भणिओ य] किमागमणं ति देहि साहेहि मे सिग्घं ॥११२४
 अवि कुसलं सत्थाहो अंबा भत्त-वग्गो य ।
 × × × × × तो मुहुत्तागं ॥११२५
 तत्थ त्रिदिण्ण(?) निविट्ठो भूमितले साहए पिययमस्स ।
 वामकरंगुलि-निवहं दाहिण-हत्थेण घेतूण ॥११२६
 सेट्ठि-भवणम्मि कण्णा गय त्ति अह निम्मले पहायम्मि ।
 तो किर दासीयइ णे कहिओ भे पुव्व-संबंधो ॥११२७
 रत्ति च अवक्कमणं चोरिय-गमणं च सयण-पक्खस्स ।
 कहियं जहानुभूयं सव्वं भे दास-चेडीए ॥११२८
 भणिओ य सत्थवाहो घरमागंतूण सेट्ठिणा कल्लं ।
 सत्थाह खमाहि महं जं सि कड्डुइओ मए कल्लं ॥११२९
 मग्गिज्जउ मे जामाउओ ल्हं एउ मा य बीहेउ ।
 किं काहीइ उ पुत्तो विदेस-वासे पर-घरेसु ॥११३०
 तुब्भं च पुव्व-जाइं सव्वं साहीय आणुपुव्वीए ।
 सत्थाहस्स गहवई जह कहियं दास-चेडीए ॥११३१
 तुब्भं च विप्पओगेण वच्छला पर-जणं रुयावेंती ।
 रोच्छीय कलुण-सरयं सोग-भर-पेल्लिया अंबा ॥११३२
 भरिया य वच्छ-नयरी तत्तो बहु-जण-परंपर-सुईए ।
 सत्थाह-सुओ जाईसरो त्ति सेट्ठिस्स य सुय त्ति ॥११३३
 तो सेट्ठि-सत्थवाहेहि तत्थ देस-नगरागर-सएसु ।
 संपेसिया मणुस्सा समंततो मग्गिउं तुब्भे ॥११३४
 अहमवि पणासगं पेसिओ मि तुब्भे गवेसिउं कल्लं ।
 अज्ज य पत्तो वि तहिं न य तत्थ सुणं पवित्ति ते ॥११३५
 चित्तेमि खीण-दव्वा धणिय-परद्धा कयावराहा य ।
 पचचंतासयंता(?) पुरिसा दुरहीय-विज्जा य ॥११३६
 परिपुच्छिऊण निउणं तओ तहिं निरिक्खिउं इहमागओ ।
 देवा य मे पसण्णा जं मे सफलो समो जाओ ॥११३७
 तुब्भं च इमे दिण्णा सत्थाहेहिं समयं गहवतीहिं ।
 लेहा स-हत्थ-लिहिय त्ति उवणिया तेण पणएण ॥११३८

✽

આર્યપુત્રે પણ તેને ઓળખ્યો, અને ગાઢ આલિંગન દઈને તેને પૂછ્યું; ‘અરે, તારે અહીં કેમ આવવાનું થયું તે મને જલદી કહે (૧૧૨૪). સાર્થવાહ, માતા અને સેવકો સૌ કુશળ તો છે ને?’ એટલે એક ઘડી.....તે આજુમાં ભોંય પર એસી, પોતાના જમણા હાથમાં મારા પ્રિયતમના ડાબા હાથની આંગળીઓ પકડીને કહેવા લાગ્યો (૧૧૨૫-૧૧૨૬), ‘કન્યા નાસી ગઈ એમ જ્યારે શ્રેષ્ઠીના ઘરમાં નિર્મળ પ્રભાતકાળે જાણ થઈ, ત્યારે દાસીએ અમને તમારો પૂર્વસંબંધ જણાવ્યો. રાત્રીના નીકળીને ચોગીછૂપીથી તમારું પ્રયાણ વગેરે તે દાસીએ તમારા મંબંધીઓને જે પ્રમાણે પોતે જોયું હતું તે પ્રમાણે અધું જ કહ્યું. (૧૧૨૭-૧૧૨૮). પ્રભાતસમયે શ્રેષ્ઠીએ સાર્થવાહને ઘરે જઈને કહ્યું, ‘સાર્થવાહ, મેં ગઈ કાલે તારું મન કડવું ક્યું તે માટે મને ક્ષમા કર. (૧૧૨૯). મારા જમાઈની શોધ કરો. તે કર ન રાખે અને જલદી પાછો આવે. તમારો પુત્ર પરદેશમાં અને પરધરે રહીને શું કરશે?’ (૧૧૩૦). વળી તમારા પૂર્વજન્મનો જે વૃત્તાંત દાસીએ જે પ્રમાણે જણાવ્યો હતો તે અધો શ્રેષ્ઠીએ કમશઃ સાર્થવાહને કહ્યો. (૧૧૩૧). તારી વત્સલ માતા તારા વિયોગમાં શોકવેગે રૂન કરતી આસપાસનાને પણ રડાવી રહી. (૧૧૩૨). તેટલામાં તો સાર્થવાહના પુત્રને અને શ્રેષ્ઠીની પુત્રીને તેના પૂર્વજન્મનું સ્મરણ થયું છે એવી કહોંપકણ પ્રસરેલી વાતથી આખી વત્સનાગરી ભરાઈ ગઈ (૧૧૩૩). તે પછી શ્રેષ્ઠી અને સાર્થવાહે તમને ઓળખવા માટે સેકડો દેશ, નગર, ખાણ વગેરે સ્થળોએ ચોતરફ માણસો મોકલ્યા. (૧૧૩૪). મને પણ ગઈ કાલે તમારી શોધમાં પ્રણાશક મોકલ્યો. આજે હું ત્યાં આવી પહોંચ્યો, પણ ત્યાં તમારા કયા સમાચાર મળ્યા નહીં. (૧૧૩૫). એટલે મેં વિચાર કર્યો કે પૈસે ઘસાઈ ગયેલા, અત્યંત પીડિતપતિત, અપરાધી અને કપટવિદ્યા વાળા લોકો સીમાવર્તી ગામમાં આશરો લઈને રહેતા હોય છે. (૧૧૩૬). આથી ત્યાં સર્વત્ર પૂછપરછ કરીને તપાસને માટે હું અહીં આવ્યો. મારા પર દેવાની કૃપા થઈ જેથી કરીને મારો શ્રમ સફળ થયો. (૧૧૩૭). સાર્થવાહે અને શ્રેષ્ઠીએ પોતાને હાથે લખેલા આ પત્રો તારે માટે આપ્યા છે’. એ પ્રમાણે કહીને તેણે પ્રણામપૂર્વક તે પત્રો ધર્યાં. (૧૧૩૮).

अह पणमिऊण गहिया लेहा ते तत्थ अज्जपुत्तेण ।
 संदिट्ठादिट्ठा य ततो निसामंतो (?) ॥११३९
 उग्घाड-करेण य पिययमेण अणुवाइया सणिय-सणियं ।
 होज्ज हु रहस्स-वयणं इह त्ति पच्छाययंतेण ॥११४०
 तो ते पयास-लेहा गहियत्था तत्थ अज्जपुत्तेण ।
 अह वाइया स-सद् सुणावणत्थं पुणो मज्झ ॥११४१
 रोस-वयणेहिं रहिया पसण्ण-विस्सास-सूयणा लिहिया ।
 एह त्ति स-सवह-परा लेहत्था मे सुया दो वि ॥११४२
 एवं सोऊण महं सो सोओ अवगओ य सयराहं ।
 परितोस-पेसिएण य हिययं पुणं च हासेण ॥११४३
 अइ निविड-बंध-अइरेग-पीडिए गाढ-विसमिए सूणे ।
 हत्थे पियस्स ददूण भणइ कुम्मासहत्थी सो ॥११४४
 साहसु को भूयत्थो जं ते वर-हत्थि-हत्थि-संकासा ।
 स-वणा य विसम-सूणा बाहा रिउ-मंथण समत्था ॥११४५
 कहियं जहाणुमूयं तस्स लहुं चेव उत्तमं वसणं ।
 अम्हेहिं जं कयं घरिणि तत्थ दुन्नि कृतं तुरितहिं (?) ॥११४६
 कुम्मासहत्थिएण य एयं सोऊण जेवणं अम्हं ।
 तग्गाम-माणणिज्जे बंभण-कुलए समादत्तं ॥११४७
 तं तत्थ बंभण-कुलं उण्णय-बंभत्थलेणइगया मो ।
 निव्वम्मि चय लंवावियय करणं गल-मुयंत-जल-विटुं ॥११४८
 कय-पाय-स्सोयाणं गोसाल-पंतहिं निविट्ठाणं ।
 सुद्धोदगं च दिण्णं हत्थि-प्पक्खालणं अम्हं ॥११४९
 (तह) निपण्ण-रसोइए सिद्ध-सरस-निद्धन्न-तोसिया अम्हे ।
 अइरेग-रोयमाणं जिमिया अमयं व तं घरिणि ॥११५०
 अह धोय-हत्थि-मुहया अवणिय-उच्चिट्ट-भायणा विक्का (?) ।
 घय-मक्खिय-चलण-वणा अभिवाइय तं कुलं नीमो ॥११५१

❀

कय-पज्जंता संता अह आसं दो-वि समारूढा ।
 कुम्मासहत्थि-भड-चडगरेण परिवारिया पविट्ठा ॥११५२
 देसवयंस-भूयं सिरीए आवासयं गुण-समगं ।
 नयरं पणासयं मो सोगस्स पणासयं पत्ता ॥११५३
 नावाए उत्तिण्णा तत्थ नदिं तो पभूय-पाणीयं ।
 तुंग तड-कडय-विसमं गंगाए वयंसियं तमसं ॥११५४

वडीलोना संदेश : लोअनव्यवस्था

अटले आर्यपुत्रे प्रणाम करीने ते पत्रा लीघा. ते उधाडीने तेमांना संदेश अने आदेश तेले धीरे धीरे, कशांक रहरयवयन होय तो तेमने शुभ राभवा, मनमां वांच्या. (११३६-११४०). ते पक्षी तेमनुं अर्थग्रहण करीने आर्यपुत्रे मने सांभणाववा ते पत्रो मोठेथी वांच्या. (११४१). अने पत्रमां लगेलेो वेपवयन वगरनेा, प्रसन्नता अने विश्वास सूचवतेा, 'पाळा आवी जज्जो' जेभ शपथ साथे कहेतेा संदेशा मे' सांभण्येा. (११४२). जे सांभणीने मारेा शोक तुरत ज अदश्य थयेा, अने सातोपथी प्रगटेवा हास्ये भातुं हृदय लरी दीधुं. (११४३). ते वेणा, मारेा प्रियतमना ज्वाहुने तसतसतां अंधनेाथी अतिशय पीडा पामेला, धुळा विवृत अनी गयेला अने सूळ गयेला—जेवी दशांमां जेठने ते कुटुमापहस्ती भोह्येा. (११४४), 'साखी वात कळे, गजवरनी सूढसभा अने शत्रुनेा नाश करवाने समर्थ आ तारा ज्वाहुजेा हेम करतां विवृत, सूजेला अने धारांवाणा थळ गया छे?' (११४५) जेअटले अमे अनेजे जे लारे संकट भोगव्युं, जे मरखनी वांटी आवी अने जे कांठ कथुं ते अंधुं यथातथ तेने कहुं. (११४६). जे सांभणीने कुटुमापहस्तीजे ते गाभना आदरणीय आहण कुटुंमां अमारे माटे भोजननी व्यवस्था कराववा मांडी. (११४७). जेअथा स्थान पर रहेला आहणवाडांमां थळने अमे ते आहणना घरमां प्रवेश कर्येा. छतमांथी लटकवेला कणशना गजामांथी त्यां जणजिंदु टपकतां हतां. (११४८). पण धोळने अमे गौशाणानी निकटमां भेडां हाथ धेवा माटे अमने शुद्ध जण आप्युं. (११४९). रसोर्भ तैवार होळने अमने सुपक्ष, सरस, स्निग्ध अन्नथी तृप्त करवामां आयां. हे गृहस्वामिनी, अमृत समेा अत्यंत रुचिकर आहार त्यां अमे लीघे. (११५०). ते पक्षी हाथमेा धोळ, अण्डां वासळु असेडी लळ, पणे पडेला जेकरडा पर घी चोपडी, ते कुटुंजना लोकांने नभरकार करीने अमे त्यांथी नीकल्यां (११५१).

अज्ञाशकनगरमां विश्रान्ति

पक्षी अतिशय थोडेलां अमे अने घोडा पर सवार थयां. कुटुमापहस्ती अने तेना सुभटपरिवारथी वीटणाळने अमे ते प्रदेसना आभूपणइप. ब्रह्मीना निवाससभा. समस्त गुणवाणा, शोकविनाशक प्रज्ञाशक नामता नगरमां पडोसयां. (११५२-११५३). त्यां गंगांनी समी समी, जेज्यां कातरने लीघे विषम डांडावाणी, जणकरपूर तमसा नदी अमे नौकांमां जेसीने पार करी. (११५४). गंगा अने तमसाना

गंगा-तमस-समागम-पुंडक-चूडामणिं विपणि-पुण्णं ।
 पत्ता पणासयं मो ति-भाग-सेसम्मि दिवसम्मि ॥११५५
 कुम्मासहत्थि-पेसिय-मणुस्स-संपाडिण जाणेण ।
 तत्थ पविट्ठा तुट्ठा मित्त-घरं अंति-वासिस्स ॥११५६
 मज्जण-जेमण-समालहणाहिं पडिबग्गित्था तहिं सुट्ठु ।
 पज्जत्त-लद्ध-निहा तं रत्तिं मो सुहं वुत्था ॥११५७
 धोय-मुह-हत्थ-पाया अभिवाइय-देवया तहिं गोसे ।
 सम-भय-खुहा-विमुक्का पुणो वि सेज्जासु अच्छामो ॥११५८
 सुमुहुत्तकस्स तत्तो पिण्ण कुम्मासहत्थि-सहिण्ण ।
 एमो त्ति कुल-घराणं कोसंबिं पेसिया लेहा ॥११५९
 अब्भंगण-परिमंडण-अच्छायण-विविह-काय-सोक्खेहिं ।
 पाणेहिं भोयणेहिं य पडिकीलंता तहिं वसिमो ॥११६०
 वसिऊण केइ दिवसे ओहरिय-परिस्समा तहिं घरिणि ।
 पडिलेह-लंभ-तुट्ठा कोसंबि उस्सुया गंतुं ॥११६१
 पंथ-परिव्वय-मेत्तं आणीयं तेहिं हिरण्णयं तत्तो ।
 अच्छायणं च विविहं अह यंवायं(?) च रत्तं च ॥११६२
 काहायणग-सहस्सं दिण्णं मित्त-घर-चेडरूवाणं ।
 खज्जग-मोल्लं ति मया महिलहिं निवारयंतीहि ॥११६३
 लज्जीय तं पिययमो दाउं पणय पडिसाहणे भीओ ।
 पच्चुवगार-निमित्तं अप्पो दाउ त्ति काऊणं ॥११६४

❀

आमंतिया य अवयासिया य सव्वा मए महिलियाओ ।
 मित्त-घरस्स य पुरिसा पिण्ण आमंतिया य मए ॥११६५
 मित्त-घर-जणस्स तहिं जहारिहं महरिहं सुमरणत्थं ।
 अच्छायणं च विविहं आमंतंताण मे दिण्णं ॥११६६
 सव्वोसहि संजुत्तं गहियं ता तत्थ घरिणि पच्छयणं ।
 पंथम्मि अणेग विहे जोगक्खेमे गणेंतेहि ॥११६७
 जाती-जव-संपण्णं अह आसं पवर-लक्खण-समगं ।
 आरूढो मे रमणो पवहण पट्टीए सो मज्झ ॥११६८
 सत्थाह-गहवती-पेसिएण बहुणा जणेण परिकिण्णो ।
 कुम्मासहत्थिएण य समकं परिव्वार-सहिण्ण ॥११६९
 बहु-समर-करण विक्रम-उब्भामिय-नाम-ज्जिगय-पयावा ।
 पुरिसा आउह-हत्था आरक्खा अम्ह आडत्ता ॥११७०

સંગમ રૂપી તિલકસ્થાને શોભતા ચૂડામણિ સમા, હાટોથી સમૃદ્ધ એવા પ્રણ-શક નગરમાં દિવસનો ત્રીજા ભાગ વાકી રહ્યો હતો ત્યારે અમે પહોંચ્યાં. (૧૧૫૫). કુલ્માપહરતીએ મોકલેલા માણસે સંપડાવેલા વાહનમાં એસીને અમે ત્યાં લાગોળે રહેતા એક મિત્રના ઘરમાં સુખેથી પ્રવેશ કર્યો. (૧૧૫૬). ત્યાં સ્નાન, ભોજન, અંગલેપન આદિ બરાબર શુ શ્રૂષા પામી, નિદ્રા લઈને અમે સુખપૂર્વક રાત ગાળી. (૧૧૫૭). સવારે હાથપગ અને મોં ધોઈ, દેવતાને વંદન કરી, શ્રમ, ભય અને ભૂખથી મુક્ત અનેલાં એવાં અમે ફરી શયનમાં આરામ કર્યો. (૧૧૫૮). તે વેળા સારું મુહૂર્ત જઈને, 'કુલ્માપહરતી સાથે અમે આવીએ છીએ' એ પ્રમાણે પ્રિયતમે અમારા ઘરે કૌશાંખી પત્ર પાઠવ્યા. (૧૧૫૯). અભ્યાંગ, વસ્ત્રાભૂષણ-અન્ય વિવિધ શારીરિક સુખસગવડ અને ખાનપાનથી આનંદ કરતાં અમે ત્યાં રહ્યાં. (૧૧૬૦) હું ગૃહસ્વામિની, એ પ્રમાણે કેટલાક દિવસ ત્યાં નિવાસ કરી, થાક ઉતારી, પત્રનો પ્રત્યુત્તર આપતાં પ્રસન્નતા અનુભવતાં અમે કૌશાંખી જવને ઉત્સુક બન્યાં. (૧૧૬૧). અમારે માટે વાટખરચી પૂરતું સોનું, અને વિવિધ વસ્ત્રો લાવવામાં આવ્યાં. (૧૧૬૨). તે મિત્રના ઘરની સ્ત્રીઓના નિવારવા જીએ મેં અમારા ભોજનપેટે તેમનાં છોકરાંઓના હાથમાં એક હળર કર્ષાપણ આપ્યા. (૧૧૬૩). રનેકનો અમૃતિત પ્રત્યુત્તર વાગવાના ભયે પ્રિયતમને, તે આપતાં, 'ઉપધારના પ્રત્યુત્તર પેટે આપણે આ તેા વ્રણું અદષ આપીએ છીએ' એવી સાગણીથી લજ્જા આવતી હતી. (૧૧૬૪).

પ્રહ્લાશકમાંથી વિદાય

સૌ સ્ત્રીએને બેટીને મેં તેમની વિદાય લીધી. મિત્રના ઘરના સૌ પુરુષોની પણ પ્રિયતમે અને મેં વિદાય લીધી. (૧૧૬૫). વિદાય લેતી વેળા મિત્રના ઘરના લોકોને મેં વાગ્ગીરી લેખે યથાયોગ્ય વિવિધ પ્રકારનાં કામની વસ્ત્રો બેટ આપ્યાં. (૧૧૬૬). પછી ત્યાંથી અમે રસ્તાનાં જનખતનાં જોખમોની ગણતરી કરીને, હું ગૃહસ્વામિની, અર્ધાં ઔષધો સહિત ભાતું સાથે લઈ લીધું. (૧૧૬૭). મારો પ્રિયતમ ઉત્તમ વ્રક્ષણ્યાળા, જાતવાન અને વેગીલા અશ્વ પર સવાર થઈને મારા વાહનની પાછળ પાછળ આવતો હતો. (૧૧૬૮). સાચંવાહ અને શ્રેકીએ મોકલેલા કુલ્માપહરતી સહિતના કાફલાથી તે વાંટળાયેલા હતો. (૧૧૬૯). અનેક યુદ્ધોમાં ભાગ લઈ, પરાક્રમ કરીને જેમણે નામ મળ્યું છે અને જેમનો પ્રતાપ જાણીતો છે તેવા હથિયારધારી પુરુષો અમારા રક્ષક તરીકે રહેલા હતા. (૧૧૭૦).

इष्टि-समिद्धो-गुण-जाययं बहु-जणं करेमाणा ।
 नोमो पणासकाओ बहु-विपणि-समिद्ध-वोहीओ ॥११७१
 अप्प-च्छंद-सुहेण य गच्छंता तत्थ राय-मग्गमि ।
 दीसंता अति-दूरं जणेण दिट्ठी-सहस्सेण ॥११७२
 मित्त-घर-संतिण्ण य जणेण निद्धेण तत्थ अणुबद्धा ।
 इड्ढीए अण्ण-जण-दुल्लहाए निहम्मिया बाहिं ॥११७३
 ठवियं तु पवहणं सारहिणा वयणेण अज्जउत्तस्स ।
 आरुहइ य पिओ वि तहिं तो सो संपत्थिओ तत्तो ॥११७४
 पेच्छामि पाउहारीउ सालि-वण-मंडलाणि तुंगाणि ।
 आमोय-मणहारे सभा-पवाओ य पेच्छंता ॥११७५

❀

विट्ठि-पेल्लियं च पथे ओवरियंत्तेल(?) काम-वासारिं ।
 समइच्छिया य सणियं पत्ता वासालिय-ग्गामं ॥११७६
 पत्तल-विसाल-सालं सासय-गिरि-कूड-सणिणहं तत्थ ।
 पहिय-जण-घिम्हअ-करं वास-घरं पक्खि-संवाणं ॥११७७
 बड-पोथवं महल्लं पेच्छामो लट्ठयं ति काऊण ।
 अह तत्थ अंति-वासी इमाणि वयणाणि भाणीय ॥११७८
 निग्गंथ-धम्म-तित्थस्स देसओ सील-संवर-नियत्थो ।
 छउमत्थो परिवुत्थो एत्थं किर वद्धमाण-जिणो ॥ ११७९
 चासाआलमिहं जं आसी ओवत्थिओ महावीरो ।
 चासालियं ति तो किर गामं संनिवसियं नाम ॥११८०
 अमर-नर-जक्ख-रक्खस-गंधव्व-खयर सहस्स-पणिवइओ ।
 जिणवर भत्तीए इमो तो पूयं पावइ वडो त्ति ॥११८१
 सोऊण तस्स एयं ओइण्णा पवहणा दुयग्गा वि ।
 साहट्ठ-रोम-कूवा हासुस्सुय माणसा अहियं ॥११८२
 पञ्चक्खं व जिणवरं मण्णंता उत्तमाए भत्तीए ।
 सीसेण वंदमाणा वडस्स मूले निवइया मो ॥११८३
 वेमि य णं पंजलिया तरुवर धण्णो सि तं कयत्थो य ।
 जं ते इह ज्ञायाए अच्छीय जिणो महावीरो ॥११८४
 अच्छेऊण वडं तं काऊण पयाहिणं च तिक्खुत्तो ।
 पवहणमारूढा मो पुट्ठिं तुट्ठिं च वहमाणा ॥११८५
 दट्ठूण वंदिऊण य नीसिहियं तत्थ वद्धमाणस्स ।
 संवेग-जाय-हासा मण्णामि कयत्थमप्पाणं ॥११८६

❀

ઝહિ, સમહિ અને ગુણો વડે અનેક લોકોની ચાહના મેળવતાં અમે અનેક બળ્લાથી સમહ વીચાઓવાળા પ્રણાશક ગામમાંથી પ્રયાણ કર્યું : નીરાંતે અને અમારી અનુકૂળતા પ્રમાણે રાજમાર્ગ પર થઈને જતા અમને હજારો લોકો દૂર દૂર સુધી જોઈ રહ્યા હતા. (૧૧૭૧-૧૧૭૨). મિત્રના ઘરના માલસો સ્નેહને લીધે અમને વળાવવા આવ્યા હતા. એ રીતે ખીલ્લોને માટે દુર્લભ એવા દ્યવ્વધી અમે ગામની બહાર નીકળ્યાં. (૧૧૭૩). આર્યપુત્રના કહેવાથી સારથિએ વાહન જિલું રાખ્યું, પ્રિયતમ પણ તેમાં ચઢી બેઠો અને વહન પહોં બિપજ્યુ. (૧૧૭૪). સુગંધી, મન દરી લેતાં જિચી જિચી ડાંગરનાં ખેતરો ને બથવારીઓ મારા જોવામાં આવી. ચાતરાઓ અને પરબો જોતાં જોતાં અમે જતાં હતાં. (૧૧૭૫).

વાસાલિય ગામમાં આગમન

.....અનિકમીને અમે ધીરે ધીરે વાસાલિય ગામ પહોંચ્યાં. (૧૧૭૬). ત્યાં અમે એક રમણીય, પ્રચંડ વટવૃક્ષ જોયું : 'રત્ન શાખાઓ અને પર્ણધટાવાળું, મેરુપર્વતના શિખર સમું, પક્ષાગણોનું રહેઠાણ અને પ્રવાસીઓ માટે નિસ્મયકારક. તેની પડોશમાં રહેનારાઓ અમને આ પ્રમાણે વાત કરી (૧૧૭૭-૧૧૭૮) : 'કહેવાય છે કે નિર્ગ્મથ ધર્મતીર્થના ઉપદેશક, શીવ અને સંવરથી સજ્જ વર્ષ માનજિત તેમની હઘસ્થ અવસ્થામાં અહીં વાસો રહ્યા હતા. (૧૧૭૯). મહાવીર અહીં વર્ષાકાળમાં વાસો રહેલા તેથી અહીં આ 'વાસાલિય' નામનું ગામ વસ્યું. (૧૧૮૦). દેવ, મનુષ્ય, યક્ષ, રાક્ષસ, ગાધર્વ અને વિદ્યાધરોએ જોને વંદા કર્યાં છે તેવું આ વટવૃક્ષ જિનવરની ભકિતને લીધે પૂજનીય બન્યું છે.' (૧૧૮૧).

તેની આવાત સાંભળીને અમે બંને વાહનમાંથી જિતયાં. અત્યંત સહર્ષ અને ઉત્સુક મને, ગામાંચ અનુભવતાં, તે વડને પ્રત્યક્ષ જિનવર સમો ગણીને ઉત્તમ ભકિતપૂર્વક મસ્તક નમાવીને અમે તેના મૂળ પાસે દંડવત પ્રણામ કર્યાં. (૧૧૮૨-૧૧૮૩). હાથ જોડીને હું બોલી, 'હે તરુવર, તું ધન્ય છે, કૃતાર્થ છે કે તારી જાયામાં મહાવીર જિન રહ્યા હતા.' (૧૧૮૪). વડની પૂજા અને ત્રણ વાર પ્રદક્ષિણા કરીને અમે પુષ્ટિ અને તુષ્ટિ ધરતાં વાહનમાં બેઠાં. (૧૧૮૫). વર્ષમાત જિનની એ નિસીલિયા (=અહ્યાવધિ વાસસ્થાન)નાં દર્શન અને વંદન કરીને હર્ષ અને સંવેગ ધરતી હું મારી જતને કૃતાર્થ માનવા લાગી. (૧૧૮૬).

तो तत्थ पिण्ण समं सोक्ख-गुणं कुलहरस्स माणंती ।
 एगागिहत्थि-गामं अइच्छिया कालि-गामं च ॥११८७
 वासाय अइगया मो नगरिं साहंजणिं जणाइण्णं ।
 भवणेहि मेह-रुंभएहि... ..भरिहि ॥११८८
 कविलास-तुंग-सिहरोवमम्मि नयरी-पमाणुण(?)-करम्मि ।
 तत्थ निविट्ठा तुट्ठा मित्त-घरे अंति-वासिस्स ॥११८९
 तत्थ य मज्जण-जेमण-उत्तम-सेज्जा-विहाण-कय-पूया ।
 जेमाविय-सव्व-जणा पडियग्गिय-पवहण-बइल्ला ॥११९०
 तत्थ सुहं चिय वुत्था कल्लं विच्छलिय-हत्थ-मुह-पाया ।
 तं कुलमामंतेऊण निग्गया उग्गए सुरे ॥११९१
 णाणा-विहग-गणाणं सहेण य भमर-महुयारि-गणाणं ।
 गुरुजण-मिहो-कहाहि य गयं पि पंथं न-याणामो ॥११९२
 कुम्मासहत्थि-कहिए गाम-पुराराम-कित्तण-समूहे ।
 पंथस्स य उहेसे चेइय-रुक्खे य पेच्छामो ॥११९३

❀

अह हरिय-पत्त-सामं विस्सामं तत्थ पहिय-जुहाणं ।
 रट्टपह-च्चिध-पट्टं भूमीए व पओहरं थोरं ॥११९४
 कोसंबि-सीम-मउडं घण-निबिड-महल्ल-साल-वित्थरयं ।
 सउण-गण-उत्थरंतं कुम्मास-वडं समणुपत्ता ॥११९५
 निग्गलिय-धवल-जलहर-वियाण-लील्ल-विलंबकं तत्थ ।
 वर-सुरभि-सरस-पुप्फोवयार-च्चिचेल्लिय-पएसं ॥११९६
 कय-वंदणमालोया-सोत्थिय विधिण्ण-पुण्ण-नव-कलसं ।
 पढमं घरं गया मो सयण-परियणाकुलं रम्मं ॥११९७
 आसण्ण-निट्ठ-बंधव-अब्भरिहिय-मित्त-सत्थ-पच्चइया ।
 कुम्मासवडे कोउय-सएहिं णहविया दुयग्गा वि ११९८
 णहाया कय-पडिकम्मा पउग्ग-च्चिचेल्लिया दुयग्गा वि ।
 ससुर-कुलघरासण्णं नीया परितुट्ठ-मज्झ-गया ॥११९९

❀

अहमवि य जाण-सहणं(?)-वरगारूढा तय समणुगच्छं ।
 तत्तो य निग्गयाहिं धाईहिं समं स-सारसिया ॥१२००
 वरिसधर-थेर-मयहर-दासीजण-तरुण-चक्कवालेण ।
 अण्णज्जमाण-मग्गा पुरओ वच्चामि य पियस्स ॥१२०१
 अण्णं सुवण्ण-वर-भंड-मंडियं तत्थ मे पिययमो वि ।
 तुरग-वर-समारूढो स-वर्यसो सो समन्नेइ ॥१२०२

એ પ્રમાણે તે વેળા મારા પ્રિયતમના સંગમાં જાણે કે પિયરનાં સુખશાતા માણતાં માણતાં મેં એકાકીહસ્તીગ્રામ અને કાલીગ્રામ પસાર કર્યાં. (૧૧૮૭). રાતવાસો રહેવા અમે શાખાંજની નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો. એની વસતી ગીચ હતી, ભવનો વાદળોને રોકી રાખે તેવાં હતાં. (૧૧૮૮). ત્યાં અમે ભાગોળે રહેતા એક મિત્રના ઘરે ઉતારો કર્યો. તે કેલાસના શિખર સમું ઊંચું, જાણે કે નગરીનો માનદંડ હોય તેવું હતું. (૧૧૮૯). ત્યાં સ્નાન, ભોજન, ઉત્તમ શય્યા વગેરે સગવડો વડે અમારો આદર કરવોમાં આવ્યો. અધા માણસોને પણ જમાડવામાં આવ્યા અને વાહનના બળદોની પણ સારસંભાળ લેવાઈ. (૧૧૯૦). ત્યાં સુખે રાતવાસો કરી વળતે દિવસે સૂર્યોદય થતાં અમે હાથપગ અને મોં ધોઈને અને ઘરના લોકોની વિદાય લઈને આગળ ચાલ્યાં. (૧૧૯૧). જાતજાતનાં પંખીગણોના કલરવથી, ધ્રમરવૃંદના ગુંજારવથી અને વડોલો વિશેની પરસ્પર કહેવાતી વાતોથી અમને પંથ કેમ કપાયો તેની ખબર પણ ન પડી. (૧૧૯૨). કુલ્માષહસ્તી ગામે, નગરો, ઉદ્યાનો, કીર્તિસ્મારકો, ચૈત્યવૃક્ષો અને રસ્તાઓનાં નામ અમને કહેતો જતો હતો અને અમે તે સૌ જાંતાં જતાં હતાં. (૧૧૯૩).

કૌશાંખીના પાદરમાં પ્રવેશ

ક્રમે કરીને અમે લીલાં ખજોંથી લીલાછમ દેખાતા, પશ્ચિમના વિસામારૂપ, રાષ્ટ્રીય માર્ગના કેતુ સમા, ઘરતીના પુષ્ટ પયોધર સમા, કૌશાંખીની સીમના મુકુટ સમા, પુષ્કળ ઘાટી અને પ્રચંડ શાખાઓમાં વિસ્તરેલા અને પંખીવૃંદથી છવાયેલા એવાં કુલ્માષવડ પાસે આવી પહોંચ્યાં. (૧૧૯૪-૧૧૯૫). ત્યાં રહેલા, નિર્જળ સ્વેત જન્મધરના ચંદરવાની શોભાનો ઉપહાસ કરતા, ઉત્તમ પ્રકારનાં તાળાં સુગંધી માંગલિક પુષ્પોથી શોભતા આંગણાં વાળા, લટકતી વંદનમાળા, અને મોટા સાથિયા વચ્ચે મૂકેલા નવા પૂર્ણ કલશવાળા, રમણીય તથા સ્વજનો અને પરિજનોથી ઉભરાતા એવા પ્રથમ ઘરમાં અમે પ્રવેશ કર્યો. (૧૧૯૬-૧૧૯૭). નિકટવર્તી સ્નેહીઓ, સ્વજનો, આદરણીયો અને મિત્રોના વૃંદથી વિશ્વસ્ત બનેલાં એવાં અમને બંનેને સેંકડો માંગલિક વિધિઓ સાથે કુલ્માષવડ નીચે સ્નાન કરાવ્યું. (૧૧૯૮). સ્નાન કરીને પ્રસાધન અને ઉચિત આભરણથી સજ્જ બનેલાં અમને બંનેને પ્રસન્ન સ્વજનોના વૃંદ વચ્ચે શ્વશુરગૃહ અને પિયરઘર તરફ લઈ જવામાં આવ્યાં. (૧૧૯૯).

નગરપ્રવેશ

હું પણ ઉત્તમ વાહનમાં ચડીને પાછળ ચાલી (?). મારા ઘરથી બહાર નીકળેલાં ધાત્રી, સારસિકા, વર્ષધરો, વૃક્ષો, વ્યવસ્થાપકો, જુવાનિયાઓ અને દાસીજનથી અનુસરાતી હું પ્રિયતમની આગળ પ્રયાણ કરી રહી હતી. (૧૨૦૦-૧૨૦૧). સોનાનાં આભૂષણથી શણગારેલા ઉત્તમ અશ્વ પર એકેલો મારો પ્રિયતમ તેના મિત્રો સહિત મારી પાછળ આવતો હતો. (૧૨૦૨).

भाउज्जाया य महं दद्दुं जे निगगया स-परिवारा ।
 ता वि य वर-जाण-गया अइंति नगरिं मए समयं ॥१२०३
 वसणुस्सव-दोस-गुणा गमणागमणं पवेस-निक्खमणं ।
 अहियं पहाण-पुरिसस्स सव्व-जण-पायडा होंति ॥१२०४

❖

पुण्णाह-सउण-दाहिण-पसत्थ-बहु-मंगल-निमित्ता ।
 कोसंबिमइगया मो देव-दारेण तुंगेण ॥१२०५
 आसीय(?) समुह-पंडर-सुगंध-पुष्कोवयार-चिचइयं ।
 नर-नारि-दसणूसुय-समुवत्थिय-रुद्ध-पेरंतं ॥१२०६
 उभओ-पास-समुट्टिय-महंत-पासाय-पंति-सोभंतं ।
 रायपहमइगया मो बहु-विपणि-पसाहिय-पएसं ॥१२०७
 वाय-परियत्तिएक्कमुहियं व पंकय-वणं जहा फुहं ।
 तह जण-मुह-पउम-वणं च अम्ह-हुत्तं तहिं जायं ॥१२०८
 आबद्ध-पंजलि समुज्जओ जणो तत्थ राय-मग्गम्मि ।
 अवयासेइ व कंतं पेम्मुप्फालाहिं दिट्ठीहिं ॥१२०९
 दद्दुं न तिप्पति जणो पियं पवासाहि आगयं संतं ।
 घण-संकेय-विमुक्कं चंदमिव समुट्टियं सरए ॥१२१०
 वद्धावण-आसीसा जणस्स स-व्वंभणस्स राय-पहे ।
 अंजलि-पाहुडगाणि य न पहुप्पइ गिण्हिउं रमणो ॥१२११
 वंभण-सवण-गुरु-वया ठिएण(?) सीसेण नमइ पंजलिओ ।
 अवयासेइ वयंसे सेसं आभासइ जणं च ॥१२१२

❖

सो एस चक्कवाउ त्ति बेंति केई स-विम्हिया पुरिसा ।
 जो सेट्टि-चित्तपट्टे वाहेण हओ मओ लिहिओ ॥१२१३
 जा चक्कवाय-जुवती चक्कायं अणुमया तहिं लिहिया ।
 सा गहवइस्स धूया जाया भज्जा य एयस्स ॥१२१४
 सत्थ-विहाण-विणम्मिय-चित्त-पणट्टा(?) इहं पुणो किह ता ।
 सु-समाहियं जुवलयं देव्वेण अहो इमं सुट्टु ॥१२१५
 सग्घो त्ति केइ लद्धो त्ति केइ अहो विणीओ त्ति केइ सूरु त्ति ।
 अभिजाओ त्ति य केई बहु-विज्जो सत्तवइज्जो(?) त्ति ॥१२१६
 सो एव रायमग्गे पसंसिओ पिययमो बहुजणेणं ।
 निययं भवण-विमाणं कमेण पत्तो मए समयं ॥१२१७
 तत्थब्भुट्टिय-परितुट्ट-परियण-उवणीय-अग्घ-कय-पूओ ।
 कय-चुडुली-मंगलओ आसी-वयणे परिच्छंतो ॥१२१८

મારી બોજનઈઓ તેમના પરિવાર સાથે અને મળવા આવેલી તેઓ પણ ઉત્તમ વાહનોમાં બેસીને મારી સાથે નગરપ્રવેશમાં જોડાઈ. (૧૨૦૩). મોટા માણસોનાં સંકટને ઉત્સવ, દોષને ગુણ, જવું ને આવવું, પ્રવેશ અને નિર્ગમન લોકોનાં સર્વવિદિત બનતાં હોય છે. (૧૨૦૪).

સામૈયું

માંગલિક તૂર્ણ, શુભ દક્ષિણ શકુન અને અનેક મંગળ નિમિત્ત સાથે અમે ઉન્નત દેવદ્વારમાં (પૂર્વદ્વારમાં) થઈને કૌશાંબીનગરીમાં પ્રવેશ કર્યો. (૧૨૦૫). તે પછી માંગલિક શ્વેત, સુગંધી પુષ્પોથી શણગારેલા, જોવાના કુતૂહલવાળાં નરનારીનાં ટોળાંની બંને બાજુ બીડવાળા, બંને બાજુ ઊંચા પ્રાસાદોની શ્રેણીથી મંડિત અને હાટોની ઓળથી શોભતા રાજમાર્ગમાં અમે પ્રવેશ્યાં. (૧૨૦૬-૧૨૦૭). જેમ વિકસિત કમળવન પવનના ઝપાટે એક તરફ મુખ વાળે, તેમ લોકોનાં મુખપત્તોને સમૂહ અમારા તરફ ખેંચેલા હતા. (૧૨૦૮). ઉત્સુક લોકો હાથ જોડીને પ્રેમે ઉભરાતી દષ્ટિ વડે મારા પ્રિયતમને જાણે કે બેટી રહ્યા હતા. (૧૨૦૯). પ્રવાસેથી પાછા આવેલા પ્રિયતમને જોતાં લોકો ધરાતા ન હતા—જેમ મેઘસંસર્ગથી મુક્ત બનેલા શરદ્યંદ્રના ઉદયને જોતાં ન ધરાય તેમ. (૧૨૧૦). રાજમાર્ગ પરના બ્રાહ્મણોની આશિષ તથા અન્ય લોકોની વધામણી અને હાથ જોડીને કરાતું અભિવાદન સ્વીકારવામાં મારો સ્વામી પહોંચી શકતો ન હતો. (૧૨૧૧). તે બ્રાહ્મણો, શ્રમણો અને વડીલોને હાથ જોડી મસ્તક નમાવીને વંદન કરતો હતો, મિત્રોને બેટતો હતો, તે બાકીના સૌ લોકોની સાથે સંભાષણ કરતો હતો. (૧૨૧૨).

કેટલાક લોકો બોલતા હતા : શ્રેષ્ઠીના ચિત્રપટ્ટમાં જે ચક્રવાક વ્યાધથી વીંધાઈને મૃત્યુ પામેલો ચીતર્યો હતો તે આ પોતાને જ છે (૧૨૧૩); ને તરુણ ચક્રવાકી ચક્રવાકની પાછળ મૃત્યુને બેટતી ચીતરી હતી તે જ આ નગરશેઠની પુત્રી તરીકે અવતરી અને પેલાની પત્ની બની. (૧૨૧૪), શાસ્ત્રોક્ત વિધિ પ્રમાણે મનાવેલા ચિત્રના એ પરસ્પર અનુરૂપ યુગલને ફરી પાછું દેવે કેવું સરસ જોડી આપ્યું ! (૧૨૧૫). કેટલાકે તેને શ્લાઘ્ય કહ્યો, કેટલાકે સુંદર, કેટલાકે વિનીત, કેટલાકે શરો, કેટલાકે અભિજ્ઞત, કેટલાકે અનેક વિદ્યાનો જાણકાર તેા કેટલાકે સાચો વિદ્યાવંત—એ પ્રમાણે રાજમાર્ગ પરના અનેક લોકોની પ્રશંસા પામતો મારો પ્રિયતમ મારી સાથે પોતાના દેવવિમાન સમા પ્રાસાદમાં આવી પહોંચ્યો. (૧૨૧૬-૧૨૧૭). આનંદિત પરિજનો જોડીને તેનો સામે આવ્યા અને લાવેલી પૂજાસામગ્રીથી તેની પૂજા કરી; ઊંબાડિયા વડે ઓળવોળ ફરવામાં આવ્યું અને આશીર્વાદ ઉચ્ચારાયા. (૧૨૧૮). દહીં, લાજ અને

दहि लय-सुद्ध-पुष्पेहि तत्थ कय-विउल-देवया-पूर्यं ।
 विरइय-वंदणमालं स-कमल-कलसुज्जल-हारं ॥१२१९
 तं सो भवणमइगओ सहसा बीय कोट्ट-लट्टे(?) ।
 पुण्ण-मणोरह-सुमणो मए समयं समुत्तिण्णो ॥१२२०
 अप्प-कय-दोस-लज्जिय-विजंभिया तो तहिं अइगया हं ।
 ससुर-कुलस्स विसालं जणाकुलं अंगणं रम्मं ॥१२२१

❀

सव्व-कुलेण-समग्गो तत्थ य पुव्वागओ गहवई मे ।
 सत्थाहेण समं अच्छइ य पवरासण-निसण्णो ॥१२२२
 अह अम्हे संभंता तेसिं पच्चक्ख-देवभूताणं ।
 पाय-कमलेसु निवडिया अम्हे आलोयमाणणं ॥१२२३
 तेहिं य मो अवगूढा सीसे अग्घाइऊण य सुदिट्टे ।
 आणंद-अंसू-विगंधिपहि अच्छीहिं तं वेळं ॥१२२४
 अम्मा-सास्य य पायएसु निवडंतया समवगूढा ।
 अहियमणाह-परुण्णाहिं पण्हयं मुंचमाणीहिं ॥१२२५
 अहयं च भाउगाणं जह-कम्मं विणय-नमिय-सिर-कमल्ल ।
 पाएसु निवडिया मो बाह-जल-भरिय-अच्छीणं ॥१२२६
 अण्णो य जो जणो मे अंजलि-करण-संभासिओ सव्वो ॥
 सव्वो य पेस-वग्गो पडिओ पाएसु तत्थम्हं ॥१२२७
 धाइ य पुव्व-धरियं बाहं मुंचइ य सा य सारसिया ।
 ताहे निप्परिहासं तुसार-सलिलं लयाउ व्व ॥१२२८
 गहवइ-सत्थाहाणं च तत्थ मुह-धोवणं गय-मुहेणं ।
 भिगारेणुवणीयं जं पुण य(?) कंचण-मुहेण ॥१२२९
 सव्वेणम्हे बंधव-जणेण संजाय-कोउहल्लेण ।
 तत्थासीणा सत्था पुव्व-भवं पुच्छिया घरिणि ॥१२३०
 तेसिं साहइ रमणो रमणिज्जं चक्खाय-जाइं तं ।
 सव्वं जहाणुभूयं मरणंतं विप्पओगं च ॥१२३१
 तं चित्त-कम्म-कारण-समागमं तह घराउ निग्गमणं ।
 नावाए अवक्कमणं उत्तरणं चोर-हरणं च ॥१२३२
 जीयस्स य संदेहं पल्लीए वि य व(?) तं मज्झ ।
 तत्तो पलाणमणुपालणं च तं तक्करेण कयं ॥१२३३
 अडवीओ निग्गमणं गाम-पवेसं च आणुपुव्वीए ।
 कुम्मासहत्थि-संदंसणं च कहियं पिययमेण ॥१२३४
 सोऊण य वुत्तंतं कहियं तं अम्ह अज्जउप्पेण ।
 सोएण दो-वि पक्खा अम्होणं तो परोइंसु ॥१२३५

❀

પવિત્ર પુષ્પો વડે દેવતાઓની મોટા પાયા પર પૂજા કરવામાં, એટલે જ્યાં વંદનમાળાઓ લટકાવવામાં આવી છે અને દ્વાર પર કમળવાળા ઝળહળતા કળશ મૂક્યા છે તેવા અને ફરતા કોટથી શોભતા તે મહાલયમાં, પૂરા થયેલા મનોરથને કારણે પ્રસન્ન એવા મારા પ્રિયતમે પ્રવેશ કર્યો અને અમે બંને ત્યાં ઊતર્યાં. (૧૨૧૯-૧૨૨૦) પછી, ફરેલા અપરાધને ક્ષીણ લજ્જા પ્રકટ કરતી એવી મેં પણ લોકોની! ભારે ભીડવાળા શ્વસુરગૃહના વિશાળ ને સુંદર પ્રાંગણમાં પ્રવેશ કર્યો. (૧૨૨૧).

દેવાગત અને પુનર્મિલન

ત્યાં ધરના બધા માણસોની સાથે આંગીને શ્રેષ્ઠી સાથવાહની સાથે જાયા આસન પર બેઠેલા હતા. (૧૨૨૨). એટલે અમને જોઈ રહેલા, સાક્ષાત્ દેવ સમા એ વડીલોના ચરણકમળમાં અમે હાંફળાંફાંફળાં નમી પડ્યાં. (૧૨૨૩). તેમણે અમને આલિંગન દીધું, અમારાં મસ્તક સૂધ્યાં, અને આંસુનાંગતી બાંધે તે વેળા અમને ક્યાંય સુધી તેઓ જોતા રહ્યા. (૧૨૨૪). પછી મારાં સાસુજીના પગમાં અમે પડ્યાં. અદળક અસુ સારતાં, પાનો મૂકતાં તે અમને બેટ્યાં. (૧૨૨૫). તે પછી હું વિતપથી મસ્તક નમાવીને અનુક્રમે, આંસુલરી આંખોવાળા મારા ભાઈઓના ચરણમાં પડું (૧૨૨૬). બાજુ સૌ લોકોને પણ અમે હાથ જોડીને ખોલાવ્યા, તથા સૌ પરિચારકવર્ગ અમારા પગે પડ્યો. (૧૨૨૭). ધાત્રી અને સારસિકાએ, રોકી રાખેલાં આંસુને વહેતો દીધાં—વેલ પરથી ઝાકળખિંદુ ખરે તેમ તે ખરી રહ્યાં. (૧૨૨૮). પછી શ્રેષ્ઠી અને સાથવાહને માટે મેં ધોવા ગજમુખના આકારવાળી સોનાની ઝારીમાં જળ ધાવવામાં આવ્યું (૧૨૨૯).

હે ગૃહસ્વામિની, સ્વસ્થ થઈને ત્યાં અમે બેઠાં એટલે અમારા સૌ બાંધવોએ કુતૂહલથી અમારા પૂર્વભવ વિશે પૂછ્યું. (૧૨૩૦). તેમને મારા પતિએ ચક્રવાક તરીકેનો અમારો સુંદર ભવ, મરણથી થયેલો વિયોગ, ચિત્રના આલેખન દ્વારા સમાગમ, ધરમાંથી નાસી જવું, નોકામાં બેસીને રવાના થવું, નોકામાંથી કાઠે ઊતરવું, ચોર દ્વારા અપહરણ, ચોરપક્ષીમાં પ્રાણસંકટ, ત્યાંથી ચોરની દેખભાળ નીચે પલાયન થવું, જંગલમાંથી બહાર નીકળવું, કમણઃ વસતિમાં પ્રવેશ અને કુટમાપહરતી સાથે મિલન—એમ બધું જે પ્રમાણે અનુભવ્યું હતું તે પ્રમાણે કહી બતાવ્યું. (૧૨૩૧-૧૨૩૪). આયપુત્રે કહેલું તે અમારું વૃત્તાંત સાંભળીને અમારા બંને પક્ષોએ શોકથી સ્ફુટ કર્યું. (૧૨૩૫).

ताएण य णे भणियं कीस महं पुठ्वमेव नो कहियं ।
 हेांती न आवई भे न य छायघं इमं हेांतं ॥१२३६
 थेवं पिय उवयारं अहियं सुयणो कयण्णु-भावेण ।
 मण्णइ रिणं पिव जहा पच्चुवगारं अ-काऊणं ॥१२३७
 उवयार-भरक्कंता उवयार-रिणेहि वड्ढमाणेहि ।
 किह उस्ससंति पुरिसा पच्चुवयारं अ-काऊणं ॥१२३८
 मंदर-गिरि-गुरु-भारं भवे भरं मत्थए कयं वहइ ।
 सुयणो कओवयारो जाव न दुगुणं पडिकरेइ ॥१२३९
 तं सफलं पुरिसं(?) काहामि आगमेऊणं ।
 तुठ्ठं जीविय-दाणेण जेणम्हं जीवियं दिण्णं ॥१२४०
 एयाणि य अण्णाणि य गहवइणा तत्थ जंपमाणेण ।
 तह अणुणोया अम्हे घरिणी सत्थाह-सहिएण ॥१२४१

❀

तुट्ठो सयण-परियणो तत्थागमणेण णे पर-जणो य ।
 सिग्घा य आगया णे पिय-पुच्छणयम्मि सा नगरी ॥१२४२
 दिज्जइ इच्छा-इच्छिय-घडियमघडियं सुवण्णयं वत्थं ।
 तालायर-मंगल-वायगाणं पिय-पुच्छयाणं च ॥१२४३
 कुम्मासहत्थियस्स वि दिज्जइ तोसेण कणय-लक्खं ति ।
 एक्काभरणं च पुणो दिण्णं मह सठ्व-सयणेहि ॥१२४४
 कइवय-दिवसेसु तओ कुलघर-विभवाणुरूय-रमणीयं ।
 वत्तं विवाह-कम्मं अणण्ण-सरिसं पुरवरीए ॥१२४५
 तं च अणण्ण-सरिच्छं कमेण वत्तं महूसवं अम्हं ।
 पेच्छणयमणोवमयं आचिक्खणकं बहु-जणस्स ॥१२४६
 अम्हं दो-वि कुल-घरा पीइ-निरंतर-सिणेह-संबद्धा ।
 एक्क-कुलं पिव जाया सम-सुह-दुक्खेण य गुणेण ॥१२४७
 पंच अणुठ्वयाइं महठ्वए(?) मह पिओ गहेच्छीय ।
 अवगाढो य विसालं जिण-वयण-सुइं अमयभूयं ॥१२४८
 सठ्व-मणोरह-परिपूरगं च पुण्ण-मणोरहंसि मए ।
 उज्जमियं जह भणियं तवयं आयंबिलट्ठ-सयं ॥१२४९
 भणिया य चेडिया मे जइया पिय-संगया गया अहयं ।
 का आसि वट्ठमाणी तुज्झं च घरे च णे तइया ॥१२५०

❀

પિતાજીએ અમને કહ્યું, 'તમે પહેલાં અને આ વાત કેમ ન કરી? તો તમને આવી આફત ન આવત અને આવો અપવાદ ન લાગત. (૧૨૩૬). સજ્જન પોતાના પરનો ઉપકાર થોડો હોય તો પણ, જ્યાં સુધી તે પ્રત્યુપકાર ન કરે ત્યાં સુધી, ઋણની જેમ, કૃતગ્રભાવે તેને ઘણો મોટો માને છે. (૧૨૩૭). ઉપકારના ભારે ચંપાતા પુરુષો ઉપકારના વૃદ્ધિ પામતા ઋણ નીચે, પ્રત્યુપકાર કર્યા વિના કઈ રીતે ઉચ્છ્વાસ લઈ શકતા હશે? (૧૨૩૮). કરેલા ઉપકારનો જ્યાં સુધી પોતે અમણો અદલો ન વાળી શકે ત્યાં સુધી સજ્જન મંદરપર્વતના જેટલો ભારે ઝોળે પોતાના મસ્તક પર વહે છે. (૧૨૩૯). જેમણે તમને જીવિતદાન આપીને અમને પણ જીવિતદાન આપ્યું તે માણસને હું ન્યાલ કરી દઈશ (?)' (૧૨૪૦). એવાં અનેક વચનો કહીને, હું ગૃહસ્વામિની, શ્રેષ્ઠી અને સાર્થવાહે અમારાં મન મનાવી લીધાં. (૧૨૪૧).

અમારા સ્વજનો, પરિજનો તેમજ ઇતરજનો અમારા પ્રત્યાગમનથી ઘણા રાજી થયા. નગરીના લોકો તે જ વેળા અમારું કુશળ પૂછવા આવ્યા. (૧૨૪૨). કુશળ પૂછવા આવનારાઓને તેમ જ મંગળવાદકો અને મંગળપાઠકોને સોનું તથા સોનાનાં આભૂષણની યથેચ્છ ભેટ આપવામાં આવી. (૧૨૪૩). કુદમાપહસ્તીને પ્રસન્નતાપૂર્વક એક લાખ સોના-મહોર અને મારા સૌ સ્વજનોના તરફથી એક એક આભૂષણ આપવામાં આવ્યું. (૧૨૪૪).

વિવાહોત્સવ

કેટલાક દિવસ પછી મારા કુલીન કુટુંબના વૈભવને અનુરૂપ અને નગરમાં અપૂર્વ એવો અમારો સુંદર વિવાહોત્સવ ઉજવાયો. (૧૨૪૫). અમારો તે અનુપમ વિવાહમહોત્સવ લોકોને માટે અસાધારણ દર્શનીય અને સૌની વાતનો વિષય બની ગયો. (૧૨૪૬). અમારાં બંને કુલીન કુટુંબો નિરંતર પ્રીતિ અને રનેહથી બંધાયેલાં અને પરસ્પરનાં સુખદુઃખના સમભાગી બનીને એક જ કુટુંબ જેવાં બની ગયાં. (૧૨૪૭).

મારા પ્રિયતમે પાંચ અણુવ્રત તથા શુભવ્રત લીધાં અને અમૃતરૂપ જિનવચનોના અગાધ જળમાં તે મગ્ન બન્યો. (૧૨૪૮). મારા બધા મનોરથ પૂરા થયા હોવાથી મેં પૂર્વે કરેલા, સર્વ મનોરથ પૂરનારા એકસો આઠ આંગેલના તપતું ઊજમણું કર્યું. (૧૨૪૯).

પછી મેં દાસીને પૂછ્યું, 'પ્રિયતમની સાથે જ્યારે હું ચાલી ગઈ તે વેળા અમારા ઘરમાં અને તારા સંબંધમાં શું શું બન્યું હતું?' (૧૨૫૦).

तो जंपइ सारसिया भूषणमाणेहि पेसिया अहयं ।
 तुब्भेहि निय-भवणं पट्टविया तो गया अहयं ॥१२५१
 पेच्छं वक्खित्त-जणं दारं च अबंगुयं अणारक्खं ।
 तो भवण-मज्झ-पत्ता अप्प-भय-ससंकिया अहयं ॥१२५२
 तत्थ य ते गब्भहरे सव्वाभरण-भरियं गहेऊण ।
 वर-नगर-सार-भूयं करंडयं तो नियत्ता हं ॥१२५३
 तत्थ य अ-पेच्छमाणी तुब्भं परिमग्गिऊण सव्वत्तो ।
 रयण-करंडय-हत्था घरं विसण्णा नियत्ता मि ॥१२५४
 हा मज्झ सामिणि त्ति य पुणो गब्भहरयं पलयंती ।
 तत्थ पडिया मि हियए तल-प्पहारं च दाऊण ॥१२५५
 पञ्चागया य जाहे कमेण एकल्लिया विलवमाणी ।
 चित्तेउं आढत्ता इमाणि हियएण हं तत्थ ॥१२५६
 चित्तेमि य तत्थ महं काही कण्णा-कएण सिद्धि त्ति ।
 तीसे परम-रहस्सं जइ से(?) एयं न साहिस्सं ॥१२५७
 साहामि सा वि होही निच्छिन्ना दीहराए रत्तीए ।
 मज्झ वि य दाणि होही कहिए बहुओ इमो दोसो ॥१२५८
 एयाणि य अण्णाणि य अणुचित्तंतीए एव हियएणं ।
 सयण-वरए गया मे निदा-वंझा ततो रत्ती ॥१२५९

❀

सेट्टिस्स मया सिट्ठं पहाय-कालम्मि पाय-वडियाए ।
 तं तुह जाइ-स्सरणं गमणं च समं पिययमेणं ॥१२६०
 एयं सोऊण य से कुलमाणमणूणगं वहंतस्स ।
 राहु-गहिओ व्व चंदो मुह-चंदो निप्पभो जाओ ॥१२६१
 धी धी अहो अकज्जं ति गहवती करयलं विहुणमाणो ।
 तणइय कुल-वंसो णो हा जह अयसेण डज्झिज्ज ॥१२६२
 सयमागय रहंगस्स (?) नत्थि दोसो उ सत्थवाहस्स ।
 सच्छंद-कज्ज-तुरियाए एस दोसोम्ह धूवाए ॥१२६३
 सल्लि-परियत्त-मूले पाडेंति सए तडे जह नदीओ ।
 पाडेंति दुसीलाओ तह कुल-माणे महिलियाओ ॥१२६४
 दोस-सयाण करणी मलिणी विडलस्स घर-कुडुंबस्स ।
 धण्णस्स जीव-लोए कुलम्मि धूया न जायंति ॥१२६५
 जं पयइ-भइयस्स वि अबसस्स वि सव्व-बंधव-जणस्स ।
 विणिवाइय-चारित्ता जावज्जीवं कुणइ दाहं ॥१२६६

સારસિકાએ આપેલો ઘરનો વૃત્તાંત

એટલે સારસિકા બોલી, “તું મારા ઘરેણાં લઈ આવ—એ પ્રમાણે તેં મને મોકલી એટલે હું આપણા ઘરે ગઈ. (૧૨૫૧). ઘરના લોકો કામકાજમાં વ્યસ્ત હતા, દાર ખુલ્લું અને ચોટી વગરનું હતું; એટલે સહેજસાજ ડરતી હું મહાલયની અંદર પડોંચી. (૧૨૫૨). ત્યાં અંત:પુરના એરડામાંથી બધાં અત્યંત મૂલ્યવાન આભૂષણોથી ભરેલો કરંડિયો લઈને હું પાછી ફરી. (૧૨૫૩). તને ન જ્ઞેતાં મેં ત્યાં બધે શોધ કરી, અને પછી વિષાદપૂર્ણ ચિત્તે હાથમાં રત્નકરંડક સાથે હું ઘરે પાછી ફરી. (૧૨૫૪).

‘હાય મારી સ્વામિની!’ એવા વિલાપવચન સાથે અંત:પુરને નિહાળતી, છાતી કૂટતી હું બોંચ પર ઢળી પડી. (૧૨૫૫). લાનમાં આવતાં, એકલી એકલી વિલાપ કરતી હું ત્યાં આ પ્રમાણે મારા મનમાં વિચારવા લાગી (૧૨૫૬), ‘જે હું જાતે જઈને કન્યાની આ અત્યંત યુક્ત વાત નહીં કહું તો મને તે બદલ શિક્ષા થશે. (૧૨૫૭). તો મારે વાત જણાવી દેવી જોઈએ. લાંબી રાતને અંતે તે પણ દૂર છટખી ગઈ હશે, અને કહી દેવાથી મારો અપરાધ પણ હળવો થશે.’ (૧૨૫૮). મારા મનમાં આવું આવું ચિંતવતાં શયનમાં મેં એ નિદ્રારહિત રાત વિતાવી. (૧૨૫૯). પ્રભાતકાળે મેં શ્રેષ્ઠીના પગમાં પડીને તારા પૂર્વજન્મના સ્મરણની અને પ્રિયતમ સાથે નાસી ગયાની વાત કરી. (૧૨૬૦).

શેઠનું દુઃખ અને રોષ

એ સાંભળીને અત્યંત કુલાભિમાન ધરતા એવા તેનો મુખ્યચંદ્ર રાહુમર્યા ચંદ્રની જેમ નિસ્તેજ બની ગયો. (૧૨૬૧). ‘ધિક્કાર છે ! ધિક્કાર છે, અરે કેવું ન કરવાનું કયું !’ એ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠી હાથ ધુણાવતો બોલવા લાગ્યો. ‘હાય ! અમારું કુલીન ગોત્ર અપકીર્તિ થી ધાસની જેમ સળગી જશે. (૧૨૬૨). તે પોતે તેને ઘેર ગઈ, એટલે આમાં સાર્થ-વાહનો કરી વાંક નથી. પોતાનો સ્વજંદી હેતુ પાર પાડવા ઉતાવળી થયેલી અમારી દીકરીનો જ વાંક છે. (૧૨૬૩). જેમ જળપ્રવાહના ધુમરાવાથી નદીઓ પોતાના તટને તોડી પાડે છે, તેમ દુઃશીલ સ્ત્રીઓ કુલના અભિમાનને નષ્ટ કરે છે. (૧૨૬૪). સેંકડો દોષ ઊભા કરનારી, મોલાદાર કુટુંબને મલિન કરનારી પુત્રી આ જગતમાં જેના કુળમાં ન જન્મે તે જ ખરો ભાગ્યશાળી (૧૨૬૫), કારણ કે પતિત ચારિત્ર્યવાળી પુત્રી સ્વભાવે ભદ્રા અને પરવશ એવા સૌ બાંધવોને જીવનભર હૃદયદાહ અર્પે છે. (૧૨૬૬). કપટથી

कहगस्स उ वीसंभं कइयव-चडुयारियणं महिल्लणं ।
 दप्पण-गयं व रूवं दुग्गेज्झं जो होहि सयं ॥१२६७
 भणियं च तेण कीस हु एयं पुव्वं न ते मह कहियं ।
 तस्सेव य दिज्जंती नेयं विच्छायणं होंतं ॥१२६८
 तो वेमि तीए किर साविया मि नियएण जीविणं त्ति ।
 रक्खह रहस्समेयं जा ताव मिलेमि तस्स त्ति ॥१२६९
 समयं च रक्खमाणी अओ मए भय-वसाए नो कहियं ।
 जं न हु निवेइयं भे तस्स पसीयंतु भे पाया ॥१२७०

❀

सोऊण एयमत्थं च सेट्ठिणी सा गया तहा मोहं ।
 छायग्घं च गणंती सामिणि तुज्झ विओगं च ॥१२७१
 ददूण य तं पडियं सहसा रोएति विस्सरं दीणं ।
 गरुल-प्पवेविरं पिव नाग कुलं(?) ॥१२७२
 पच्चागय-पाणाए तत्थ विलाव-करणं अणेग-विहं ।
 घर-सामिणीए रुणं रोयावणयं बहु-जणस्स ॥१२७३
 सव्वे य भाउया ते स-कलत्ता परियणा वि केई य ।
 रोयंति कलुण-कलुणं सामिणि विरहे तुहं तइया ॥१२७४
 रोटूण य स-विल्लवं धूआ-नेहेण मउय-हिययाए ।
 अब्भत्थिओ य सेट्ठी विण्णविओ तत्थ अम्माए ॥१२७५
 सीलेण विसुद्धाणं जस-लुद्धाणं पि जाइया धूया ।
 दो आणेइ अणत्था धूअ-विओगो य अयसो य ॥१२७६
 पुव्व-कय-कम्म-निव्वत्तएण सव्वं विहाण-विहिएण ।
 हवइ सुभं असुभं वा सव्वो सवसो व अवसो वा ॥१२७७
 न हु दोसो दायव्वो तीसे सील-विणएण कलियाए ।
 कुडिलेण जीवलोए सा तह नीया कयंतेण ॥१२७८
 जइ से जाती सरियां जइ पुव्व-पइं च अणुगया निययं ।
 अप्पो हु होइ दोसो आणिज्जउ बालिया मे त्ति ॥१२७९
 सुकुमालिया तणुइया सुद्ध-हियं बहु-जणस्स मण-हरणि ।
 नो जीविउं समत्था खणं पि धूयं अ-पेच्छंती ॥१२८०
 इय सेट्ठिणीए पाय-वडियाए कलुणं भणंतीष ।
 नेच्छंती तो वि बल्ला तह त्ति मण्णाविओ सेट्ठी ॥१२८१

મીઠું ઓઝીને અન્યને વિશ્વાસ ઉપજવની સ્ત્રીનું સારૂં દર્પણમાંના પ્રતિબિંબની જેમ દુર્ગાંજ હોય છે.' (૧૨૬૭).

પછી તેણે મને પૂછ્યું. 'તેં મને આ વાત પહેલાં કેમ ન કરી? તો હું એને જ તેનો હાથ સોંપત અને તો આ કલંક તો ન ચોંટત'. (૧૨૬૮). એટલે મેં કહ્યું, 'તેણે મને પોતાના જીવતરના સોગંદ દઈને કહેલું કે હું જઈને તેને ન મળું ત્યાં સુધી તારે મારું આ રહસ્ય જાળવવું. (૧૨૬૯). તેને આપેલા વચનનું પાલન કરવા અને ડરના માર્યા હું કહી ન શકી. તમને આ વાત નિવેદિત ન કરી તે અપરાધ બદલ હું તમારાં ચરણની કૃપા યાચુ છું.' (૧૨૭૦).

શેઠાણીનો વિલાપ

આ વાત સાંભળતાં શેઠાણી અપકીર્તિના અને તારા વિયોગના ત્રિચારે મૂર્છિત થઈ ગઈ (૧૨૭૧) તેને એકાએક ઢળી પડેલી જોઈને ધરના બધા માણસો ગરુડથી જતા નાગકુળના જેમ દીનલાવે ચિત્કાર કરી રહવા લાગ્યા. (૧૨૭૨). લાનમં આવતાં શેઠાણી અનેક પ્રકારે વિલાપ કરતી રહવા લાગી, જેથી અનેક જણને રોણું આવી ગયું. (૧૨૭૩). તે વેળા તારા સૌ ભાઈઓ, તેમની પત્નીઓ તથા કેટલાક પરિજનો પણ, હે સ્વામિની, તારા વિયોગે અતિ કરુણ રુદન કરવા લાગ્યા. (૧૨૭૪). પુત્રી પ્રાયેના રનેહને કારણે કટુણ રુદન કરતાં કરતાં કોમળ હૃદયવાળી તારી અમ્માએ શેઠને વીનવણી કરીને આ પ્રમાણે અબ્યર્થના કરી (૧૨૭૫), 'વિશુદ્ધ શીલવાળા અને કુળના યજ્ઞમાં લુપ્થ લોડાને પુત્રી જન્મીને એ અનર્થનું કારણ અને છે : પુત્રીવિયોગ અને અપયશ. (૧૨૭૬). પૂર્વે કરેલા કર્મના પરિણામરૂપ જે બધું વિધાન વિહિત હોય તે પ્રમાણે શુભ કે અશુભ થાય કે સૌ કોઈ સ્વવશ કે અવશ અને. (૧૨૭૭). શીલ અને વિનયયુક્ત મારી પુત્રીને દોષ દેવો ઘટતો નથી. કુટિલ વિધિથી જ આ સંસારમાં તે દોરાર્ધ છે. (૧૨૭૮). જે તેને પોતાનો પૂર્વજન્મ સાંભર્યો, અને પોતાના પૂર્વજન્મના પતિની પાછળ તે ગઈ, તો તેમાં તેના કરો મોટા વાંક થયો નથી. તો મારી બચ્ચીને તમે પાછી લઈ આવો. (૧૨૭૯). એ કુમળી, પાતળી, નિર્મળ હૃદયની, અનેકની વહાલી મારી દીકરીને જોયા વિના હું એક પણ પણ જીવી નહીં શકું.' (૧૨૮૦). એ પ્રમાણે અત્યંત કરુણ વચ્ચને કહેતી, પગે પડતી શેઠાણીએ શેઠની અનિચ્છા છતાં તેને મનાવીને 'સારું' એમ કહેવરાવ્યું. (૧૨૮૧).

तो भणइ एव भणिओ आसस आणेमि बालियं ते त्ति ।
 सत्थाह-कुले उवलभामि (?) १२८२
 अह नियओ गह-वइयरमिणमो आगओ पवहणेणं ।
 चा(?)वाहिणण समयं तुम्ह काहीय आगमणं ॥१२८३
 कीस तुमे सा नीय त्ति मज्झ गहवइ-कुलेण रुट्टेण ।
 दिण्णो रोसुम्मीसो वयण-पहारो विणयणत्थं ॥१२८४
 जे मग्गिउं गयम्हे पुरिसा सोऊण तुम्ह आगमणं ।
 ते परितुट्ठा सुंदरि तत्तो सव्वे परिनियत्ता ॥१२८५
 एवं वित्थरियत्थं घरिणी परिपुच्छियाए संतीए ।
 सव्वं जहाणुभूयं सारसियाए महं कहियं ॥१२८६
 तं तुरिय-गमण-कारण-निम्मायं मंत-कारण-निमित्तं ।
 तीसे वि मए कहियं सामच्छं अज्जउत्तस्स ॥१२८७

❀

कइवय-दिणाण तत्तो छेयायरिय-उवदेस-निम्मायं ।
 निप्पुरिस-नाडयं पिययमस्स ससुरेण से दिण्णं ॥१२८८
 तो णे सणिद्ध-बंधव-अब्भरिहिय-मित्त-सत्थ-परिकिण्णा ।
 रमिमो भवण-वर-गए पउम-सरे चक्कवाय व्व ॥१२८९
 हियएहिं सुरय-वइयर-पीवर-पणयाणुराग-बध्धेहिं ।
 न चएमो मोत्तुं जे मुहुत्तमेत्तां वि अण्णोण्णं ॥१२९०
 कालं तं अप्पं [पि हु] पिण्ण-रहिया चिरं व मण्णामि ।
 कालं निरंतर-लुट्ठा रमियव्वय-चिक्कणे लगा ॥१२९१
 मज्जण-जेमण-भूसण-सयणासण तह(?) सरीर-भोगेहिं ।
 हिअय-सुहाहि रमंता नाडयं पच्छा य पेच्छंता ॥१२९२
 आबद्ध-मल्ल-दामा चुण्ण-सुगंधेहि परिमल-समेया ।
 एगंतरय-पसत्ता सुहमच्छामो निरूट्ठिवग्गा ॥१२९३

❀

एव सुहेण गओ णे इच्छिय-विसय-सुह-सायर-गयाणं ।
 सरओ गुण-संपुण्णो निम्मल-गह-चंद-नक्खत्तो ॥१२९४
 पत्तो य सीय-विद्दुय-वियंभियायाम-दीह-राईओ ।
 तुरिय पइ इय-सूरो सिसिरो बहु-वाय-संघाओ ॥१२९५

તરંગવતીની શોધ અને પ્રત્યાનયન

શોધાણીના અતુરોદયથી તેણે કહ્યું, 'તું ધીરજ ધર, હું તારી દીકરીને લાવી આપું છું', સાર્થવાહને ઘેર તેના કથા સમાચાર હોય તો હું મેળવું છું... (૧૨૮૨-૧૨૮૩).

'તું શા માટે તેને બહાર લઈ ગઈ?' એ પ્રમાણે ધરના બધા માણસોએ મને પાઠ શીખવવા રોષપૂર્વક વાગ્યાણથી વીધી. (૧૨૮૪). આપણા જે માણસો તારી શોધમાં ગયા હતા, તેઓ સૌ તું પાછી આવી રહી છે એવા સમાચારે, હે સુંદરી, આનંદિત થઈને પાછા કર્યા. (૧૨૮૫).'' એ પ્રમાણે, હે ગૃહસ્વામિની, સારસિકાને પૂછતાં તેણે જે રીતે અધું અન્ધું હતું તે મને વિસ્તારપૂર્વક કહી અતાવ્યું. (૧૨૮૬). મેં પણ આય પુત્રની સલાહથી, ગુપ્તતા જાળવવાના હેતુથી, (તેની વાટ જોયા વિના) ઉતાવળે નાસી જવાનો નિર્ણય લીધેલો એ ખુલાસો તેની પાસે કર્યો. (૧૨૮૭).

કંપતીનો આનંદવિનોદ

પછી કેટલાક દિવસ વીતતાં, સસરાજીએ મારા પ્રિયતમને, વિદગ્ધ આચાર્યોની દેખ-રેખ નીચે પુરુષપાત્ર વિનાનું નાટક તૈયાર કરાવીને આપ્યું. (૧૨૮૮). અમે અમારા સ્નેહીઓ, આંધવો, પૂજ્યો અને મિત્રોના સમૂહથી વીટળાયેલાં, ઉત્તમ મહાલયમાં વસતાં, ક્રમગસરોવરમાં ચક્રનાકો સર્માં, ક્રીડા કરતાં હતાં. (૧૨૮૯). પ્રેમકેલીના પ્રસંગોથી પુષ્ટ અનેલા ઉત્કટ અનુરાગથી અમારાં હૃદય અંધારેલાં હોઈને અમે એકબીજાને એકાદ ઘડી માટે પણ છોડી શકતાં ન હતાં (૧૨૯૦). પ્રિયતમના સંગ વિનાનો અલ્પ સમય પણ મને ઘણો લાંબો લાગતો; અધો સમય અમે નિમિડ પ્રેમક્રીડામાં નિરંતર રમ્યાંપચ્યાં રહેતાં. (૧૨૯૧). સ્નાન, બોજન શણગાર, શયન, આસન વગેરે હૃદયાહલાદક શારીરિક ભોગોમાં અમે રમમાણુ રહી પછી નાટક જોતાં. (૧૨૯૨). સુગંધી અંગરાગ લગાવી, પુષ્પમાળાઓ પહેરી પરસ્પરમાં આસક્ત એવાં અમે તદ્દન નિશ્ચિંત મને સુખમાં દિવસો વિતાવતાં હતાં. (૧૨૯૩).

ઋતુચક્ર

એવા પ્રકારના સુખમાં, યથેષ્ટ વિષયસુખના સાગરમાં સહેલ કરતાં, અમે નિર્મળ ગ્રહ, ચંદ્ર અને નક્ષત્રોથી શોભતી, અનેક ગુણયુક્ત એવી શરદઋતુ પસાર કરી. (૧૨૯૪). તે પછી જેમાં ઠંડીનો ઉપદ્રવ હોય છે, વધુ ને વધુ લાંબી થતી રાત્રીઓ હોય છે, સૂરજ જલદી નાસી જતો હોય છે અને ખૂબ પવન ફૂંકાતો રહે છે તેવી શિશિર ઋતુ આવી પહોંચી. (૧૨૯૫). ચંદ્ર, ચંદ્રનલોપ, મણિ અને મોતીના હાર તથા કંકણ, તેમ જ ક્ષોમનાં

चंदो चंदण-पंको मणि-मोत्तिय-हार-बल्य-बलया(?) ।
 खोम-दुकुलं-चीणंसुयं च दोहृगयमुविति ॥१२९६
 सोयमइच्छिउण पुणो(?) उउ-गुण-विवरीय-विसय-सोकखेहि ।
 हिम-गुण-बल-विककंतो हेमंतो कंत-सहियाणं ॥१२९७
 सहयार-पुष्फ-मासो सीय-विणासो जणस्स सुह-यासो ।
 कामस्स कम्म-मासो वसंत-मासो य अणुपत्तो ॥१२९८
 निहया अजुञ्जमाणा बद्धा तुरियं च अणवरञ्जंता ।
 एत्तो बहूहिं य तथा वरत्त-अंदोलया घरिणि ॥१२९९
 जत्थ य पिय-बल्लाणो(?) दीणाणुगगह-रओ जणो सठ्ठो ।
 अंदोलए सुतुट्ठो बद्धेसु अणावराहेसु ॥१३००

✽

अच्छेरय-पेच्छणके पमयवणे मयण बाण-कोसंबे ।
 रमिमो अणण-सरिसं देवा धिय नंदण-वणम्मि ॥१३०१
 तरु-लय-बिलया-पुष्फच्छिअं ऊणं(?) पक्कयं उववणाणं ।
 पुष्फमइमुत्तयाणं चंदयराहूयमंसमरं (?) ॥१३०२
 एवं संदरिसंतो कंतो लडह-चडुयारओ मज्झ ।
 अण्णोण्णे य सुगंधे कुसुमे केसेसु मे कुणइ ॥१३०३
 एते अण्णे य बहुं तत्थ अवत्थंतरे दुम गणाणं ।
 पेच्छंता पीइ-करा मुदिय-मणा दो वि वियरंता ॥१३०४

✽

पेक्खामो य [प]वित्तां समणं तत्थ सुमणं सिलवट्टे ।
 हेट्ठामुहे पवित्ते निस्सोयमसीय-रुक्खस्स ॥१३०५
 केस-कलावे कुसुमाणि भासिओ(?) पाउयाणि अंगाणि(?) ।
 तिलक-विसेसक-मुह-चुण्णओ य मे पुंछिओ तत्थ ॥१३०६
 एवं पिण्ण वि कयं विसज्जिया पाउया य कुसुमो य ।
 उज्जल-वेसेण गुरुं अमिगंतुं जं न जुत्तां ति ॥१३०७
 तो विणय-नमिय काया संजमिया स-तुरिया असंभंता ।
 अ-परिमियं रयणाणं निहिं व ददूण परिउट्ठा ॥१३०८

✽

પટકૂળ અને રેશમી વસ્ત્રો હવે અરુચિકર બની ગયાં. (૧૨૬૬). શિશિર વીતતાં, વિષય-સુખ માટે પ્રતિકૂળ, પતિના સંગમાં રહેલી સ્ત્રીઓને હિમરૂપી બળ ને પરાક્રમે ડરાવતી (?) હેમંત ઋતુ આવી લાગી. (૧૨૬૭). તે પછી જેમાં આત્મવૃક્ષોને પાંચરી એસે છે, જેમાં શીતનો તાશ અને લોકોનો સુખવાસ છે તેવો કામપ્રવૃત્તિનો માસ વસંતમાસ આવ્યો. (૧૨૬૮). એ સમયે, હે ગૃહસ્વામિની, યુદ્ધમાં લાગ ન લેવા છતાં જેમને હણવામાં આવ્યા છે (ખોડવામાં આવ્યા છે), કશો અપરાધ નહીં છતાં જેમને બાંધવામાં આવ્યા છે, તેવા દોરડાના હીંચકા ધણી લોકોએ લટકાવ્યા. (૧૨૬૯). તે વેળા દુઃખીઓ પર અનુગ્રહ કરવા તત્પર (?) એવા સૌ લોકો વણુઅપરાધે બાંધનમાં રાખેલા હીંડોળા પર પ્રિયજનના સંગમાં પરિતોષપૂર્વક ચૂલતા હતા. (૧૩૦૦).

ઉપવનવિહાર

અદ્ભુત પ્રેક્ષણકવાળા પ્રમદવનમાં તથા મદન, બાણ અને કોશાત્મવૃક્ષોવાળા નંદન-વનમાં દેવ સમા અમે અનુપમ કીડાઓમાં રત રહેતાં હતાં. (૧૩૦૧). ઉપવનમાં તરુલતા-રૂપી વનિતાનો પુષ્પનો શલ્યુગાર, ચંદ્રકિરણનો પલ્લુ પરાબલવ કરતું અતિમુક્ત લતાતું પુષ્પ વગેરે મને સુંદર અને મિષ્ટ વચનો સાથે બતાવતા મારા પ્રિયતમે મારા કેશમાં જાત-જાતનાં સુગંધી કુસુમો ગૂંથ્યાં. (૧૩૦૨-૧૩૦૩) ત્યાં વિહાર કરતાં અમે આ પ્રકારે એ વૃક્ષોનાં વિવિધ રૂપરંગ અને આકારપ્રકાર પ્રીતિસભર અને મુદ્ધિત મને નિહાળતાં હતાં. (૧૩૦૪).

શ્રમણનાં દર્શન

તે વેળા ત્યાં અમે અશોક વૃક્ષ નીચે શુદ્ધ શિલાપટ ઉપર શોકમુક્ત અને નિર્મળ ચિત્તો એઠેલા એક પવિત્ર શ્રમણને જોયા. (૧૩૦૫). કેશકલાપ પરનાં કુસુમો અને પગની પાદુકાઓ કાઢી નાખીને મેં તે વેળા સુખ પરંતુ ચૂર્ણ, પત્રલતા અને તિલક ભૂંસી કાઢ્યાં. (૧૩૦૬). પ્રિયતમે પણ એ જ પ્રમાણે પાદુકા કાઢી નાખીને પુષ્પો દૂર કર્યાં. કારણ કે ગુરુની પાસે ભયકાદાર વેશે જવું ચોખ્ખું નથી. (૧૩૦૭). તે પછી વિનયથી શરીર નમાવીને, સંયમપૂર્વક, ત્વરા સાથે છતાં આકુળ બન્યા વિના અમે અસંખ્ય રતોના નિધિસમા તેનાં દર્શન કરીને પતિતોષ અનુભવ્યો. (૧૩૦૮).

अह तं धम्म-गुण-निहिं माया-मय-मोह-वज्जियमसंगं ।
 ज्ञाणोवओग-पडिसिद्ध-काय-वडं(?) उवगया मो ॥१३०९
 सिर-विरइय-कर-कमलंजलीए विणएण परम-भत्तीए ।
 खण संजम-मज्जायं कत्तुं सामाइयं पत्ता ॥१३१०
 उग्ग-उबसग्ग-सहं अब्वग्ग-मणा तहिं दुयग्गा वि ।
 काउस्सग्गं काऊण य स-समग्गं गुण-समग्गं ॥१३११
 सव्वावस्सग्ग-सुद्धं(?) कम्म-विहेट्ठगं निसुट्ठिऊण ।
 तिविहेण विणय-कम्मं किति-कम्मं तस्स कासि म्हे ॥१३१२
 काऊण य किति-कम्मं विसेसओ नीय-गोय-अत्पायं ।
 फासु-विहारमविग्घं च पुच्छिओ णे तव-गुणेसु ॥१३१३
 तो भणइ सव्व-दुक्ख-पमोक्खणं खविय-सव्व-विसय-सुहं ।
 पावह अब्वावाहं अतुल-सुहं अक्खयं मोक्खं ॥१३१४
 सीसेह पडिच्छेऊण तस्स वयणं कयं अ-सावज्जं ।
 धरणियलम्मि निविट्ठा प्पहट्ठ-मणसा दुयग्गा वि ॥१३१५
 तं पि य सुट्ठुवउत्ता विणय-भरोणभिय-जंतिया अम्हे ।
 पुच्छामु निच्छय-सुहं जर-मरण-निवारणं धम्मं ॥१३१६
 अह समय-निउण-परमत्थ-वित्थरं बंध-मोक्ख-पायडणं ।
 इणमो सवण-रसायण-मणोहरं भणइ सो समणो ॥१३१७
 पच्चक्खं उवमा आणा य जिणवरुद्धिट्ठा ।
 चत्तारि साहणाइं भणियाइं बंध-मोक्खस्स ॥१३१८
 इंदिय-गुण-संजुत्तं आसण्णं दिट्ठ-दोस-गुण-सारं ।
 जं सव्व-भोम-सिद्धं तं दव्वं जाण पच्चक्खं ॥१३१९
 जं दव्वमदिट्ठ-गुणं गुणेगदेसेण दिट्ठसारमिणं ।
 गुण-दोसेणणुगम्मइ तं दव्वं जाण अणुमाणं ॥१३२०
 पच्चक्खेण परोक्खं दव्वं दव्वेण जं सु-सरिसेण ।
 उवमिज्जइ निदोसं तं उवमाणं वियाणाहि ॥१३२१
 पच्चक्ख-परोक्खाणं दव्वाणं तिविह-काल-जुत्ताणं ।
 जं सुय-नाण-ग्गहणं तं उवदेसं ववइसंति ॥१३२२

વંદના

તે પછી અમે માયા, મદ ને મોહરહિત, નિઃસંગ, ધર્મગુણના નિધિસમા, ધ્યાનો-પયોગથી જોણે કાયા અને વચનની પ્રવૃત્તિનો પ્રતિષેધ કર્યો છે તેવા તે શ્રમણની નિકટ ગયાં (૧૩૦૯), અને મસ્તક ઉપર અમારા કરકમળની અંગૂલી રચીને અમે સવિનય, પરમ ભક્તિપૂર્વક ક્ષણ પૂરતું (?) સંયમની પાળરૂપ સામાયિક કરવા લાગ્યાં. (૧૩૧૦). વળી ઉચ્ચ ઉપસર્ગ સહી શકે તેવા, સમગ્ર ગુણવાળો, સંપૂર્ણ કાર્યોત્સર્ગ અવ્યગ્ર ચિત્તે અમે બંને જોણે કર્યો. (૧૩૧૧). પછી તેમને સર્વ આવશ્યક વડે શુદ્ધ, કર્મવિનાશક, વિનયયુક્ત એવી ત્રિવિધ વંદના અમે નીચા ઝૂકીને કરી. (૧૩૧૨). આ પ્રમાણે વિશેષે કરીને નીચ ગોત્રની નિવારક વંદના કરીને અમે તેમને તેમની તપશ્યામાં પ્રાપ્તક વિહાર પ્રાપ્ત થતો હોવા પરત્વે પૃચ્છા કરી. (૧૩૧૩). એટલે તેમણે કહ્યું, 'તમે સર્વ દુઃખોથી મોક્ષ અપાવનાર, સર્વ વિષયસુખનો હાય કરનાર, અનુપમ સુખરૂપ, અક્ષય અને અઘ્ના-બાધ, મોક્ષ પ્રાપ્ત કરો.' (૧૩૧૪).

ધર્મપૃચ્છા

તેમના આશીર્વાચન મસ્તકે ચડાવીને, મોચને વિશુદ્ધ કરીને અમે બંને આનંદિત મને નીચે બેઠાં (૧૩૧૫). અને અત્યંત સાવધાન અને સંયતપણે, વિનયભારે નમતા અમે તેમને જરા ને મરણ નિવારનાર, નિશ્ચિત સુખરૂપ ધર્મ પૂછ્યો. (૧૩૧૬). એટલે તે શ્રમણે આગમોમાં જેનો સાચો અર્થ સવિસ્તર નિશ્ચિત કરેલો છે, તેવો બંધ અને મોક્ષના તરવને પ્રકાશિત કરતો, અને કર્ણને સુંદર રસાયણરૂપ ધર્મ આ પ્રમાણે કહ્યો (૧૩૧૭) :

ધર્મોપદેશ

પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, ઉપમાન અને જિનવરે ઉપદેશીલી આજ્ઞા : આ સાર બંધ અને મોક્ષનાં સાધન છે. (૧૩૧૮). ઈન્દ્રિયના ગુણથી યુક્ત, સામે રહેલું, જેના મુખ્ય ગુણદોષ દેખાય છે તેવું અને જે સર્વ ભોગોમાં સિદ્ધ છે તે દ્રવ્યને પ્રત્યક્ષનો વિષય જાણવું. (૧૩૧૯). જે દ્રવ્યના ગુણ જોઈ શકાતા નથી, પણ જેના ગુણના એકાંશથી જે મુખ્યત્વે કળી શકાય છે અને એમ તેના ગુણદોષ જાણવામાં આવે છે તે દ્રવ્ય અનુમાનનો વિષય જાણવું. (૧૩૨૦). પ્રત્યક્ષ દ્રવ્યની સાથે તેના જેવું જે દોષરહિત દ્રવ્ય સરખાવાય તેને ઉપમાનનો વિષય જાણવું. (૧૩૨૧) ત્રણ કાળનાં પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ દ્રવ્યોનું શ્રુતજ્ઞાન દ્વારા જે ગ્રહણ થાય તેને ઉપદેશ કહેવામાં આવે છે. (૧૩૨૨).

वण्ण-रस-रूव-गंधा(?)सइ-फरिस-गुण-विरहिओ निच्चं ।
 जीवो अणाइ-निहणो जिणवर-दिट्ठो निरवसेसो ॥१३२३
 [सो] सासओ अजोणो अणिदिओ इंदियत्थ-परिहीणो ।
 अप्पा अणाइ-निहणो विण्णाण-गुणो य णायव्वो ॥१३२४
 जो चिट्ठइ काय-गओ जो सुह-दुक्खस्स वेयगो निच्चो ।
 विसय-सुह-जाणओ वि य सो अप्पा होइ णायव्वो ॥१३२५
 उवओग-जोग-इच्छा-वियक्क-नाण-गुण-चेट्ठिय-गुणेहिं ।
 [अप्पा] अणुमायव्वो अग्गेज्जो इंदिय-गुणेहिं ॥१३२६
 चिंता-वेयण-सण्णा विण्णाणं धारणा [य] बुद्धी य ।
 ईहा मई वियक्को जीवस्स उ एय ल्लिगाइं ॥१३२७
 जो चित्तेइ सरीरे अत्थि हु जीवो त्ति सो हु सो अप्पा ।
 न हु जीवम्मि अ-संते संसय-उत्पायओ अत्थि ॥१३२८
 रोयइ हसइ य भूसइ वोहेइ झाइ वित्तसइ ।
 उक्कंठइ रमइ पुणो जीवो कम्माणुभावेण ॥१३२९
 अग्घाइ सुणइ पासइ रसमासायइ य वेदए फरिसं ।
 इंदिय-गुणेहिं पंचहिं काय-गओ बुद्धि-यारेहिं ॥१३३०

❀

परिणामेण निबंधति जीवो कम्मं सुभं व अ-सुभं वा ।
 तिविह-पओग-पवुत्तो मण-वयसा-काय-जोगेहिं ॥१३३१
 रत्तो विरयइ कम्मं जीवो मुंचइ विरागयं पत्तो ।
 एसो जिणोवदेसो समासओ बंध-मोक्खस्स ॥१३३२
 सो अणत्तो मुंचइ अणत्तो वज्जइ य बहुयरेण ।
 कम्मेण गूढ-सत्तो मंथो विव गागरुम्मंथे ॥१३३३
 अणत्तो मुच्चंतो गेण्हंतो कम्म-रासिमणत्तो ।
 संसार-जंत-जुत्तो भमति घडी-जंत-जोगेणं ॥१३३४
 सुभ-जोगो देव-गति वच्चइ मज्झिम-गुणेहिं माणुस्सं ।
 मोहेण य तिरिय-गति नरयं पुण पाव-बहुलेणं ॥१३३५
 राग-द्वेस-अनिग्गह-समुट्ठिया वसि(?)णिया जिणवरेहिं ।
 तस्स (?) समुट्ठिहा य आगमा कम्म-बंधस्स ॥१३३६
 पाणवह-मुसग्वाया अदत्त-मेहुण-परिग्गहा कोहो ।
 माणो माया लोओ [मओ] भयमरइ दुगुंछा य ॥१३३७
 मण-वयण-काय-जोगे य मंगुले मिच्छ-दंसण-पमाआ ।
 पिसुणत्तणमण्णाणं अभिग्गहो इंदियाणं च ॥१३३८
 एते अज्जवसाणेण संजुया वण्णिया जिणवरेहिं ।
 अट्ट-विहस्स वि कम्मस्स बंध-हेऊ समासेण ॥१३३९

જીવતત્ત્વ

જીવ સર્વદા વર્ણ, રસ, રૂપ, ગંધ, શબ્દ અને સ્પર્શ ગુણોથી રહિત અને આદિ-અંત વિનાનો હોવાનું જિન-વરનું ઠરાવ છે. (૧૩૨૩) તે આત્મા શાશ્વત છે, અયોનિ છે, ઇદ્રિયરહિત છે, ઇંદ્રિયાર્થોથી રહિત છે, અનાદિ અને અનંત છે અને વિજ્ઞાનગુણવાળો છે. (૧૩૨૪). જે દૈહસ્થ હોઈને સુખદુઃખ અનુભવે છે, નિત્ય છે અને વિષયસુખનો જ્ઞાતા છે તેને આત્મા જાણવો. (૧૩૨૫). આત્મા ઇદ્રિયગુણોથી અત્રાલ્ય છે; ઉપયોગ, યોગ, ઇચ્છા, વિતર્ક, જ્ઞાન અને ચેષ્ટાના ગુણોથી તેનું અનુમાન કરવાનું હોય છે. (૧૩૨૬). વિચાર, સંવેદન, સંજ્ઞા, વિજ્ઞાન, ધારણા, બુદ્ધિ, ઈલા, મતિ અને વિતર્ક એ જીવનાં લિંગો છે. (૧૩૨૭). શરીરમાં જીવ રહેલો છે કે કેમ એનો જે વિચાર કરે છે તે જ આત્મા છે; કેમકે જીવ ન હોય તો સંશય કરનાર જ કોઈ ન હોય. (૧૩૨૮), કર્મના સામર્થ્યથી જીવ રડે છે, હસે છે, શણગાર સળે છે, ખીએ છે, વિચારે છે, ત્રસ્ત બને છે, ઉત્કંઠિત બને છે, ક્રીડા કરે છે. (૧૩૨૯). શરીરમાં રહેલો જીવ બુદ્ધિથી સંયુક્ત પાંચ ઇંદ્રિયોના ગુણથી ગંધ લે છે, સાંભળે છે, જૂએ છે, રસાસ્વાદ કરે છે અને સ્પર્શ અનુભવે છે. (૧૩૩૦). મન, વચન અને કાયાના વ્યાપારરૂપ ત્રણ પ્રકારની પ્રવૃત્તિથી પ્રવૃત્ત થવાના પરિણામે જીવ શુભ કે અશુભ કર્મ બાંધે છે. (૧૩૩૧). આસક્ત થઈને જીવ કર્મ કરે છે, અને વિરક્ત થતાં તેને ત્યજે છે—સંક્ષેપમાં આ જ જિનવરે આપેલો બંધ અને મોક્ષનો ઉપદેશ છે. (૧૩૩૨). કર્મ વડે જેનું સ્વરૂપ ઢંકાઈ ગયું છે તેવો જીવ, ગાગરમાં મંચન કરતા રવૈયાની જેમ, વારંવાર અહીં બંધાય છે તો તહીં છોડાય છે. (૧૩૩૩). ક્વચિત્ કર્મ-રાશિને તજતો, તો ક્વચિત્ તેનું ગ્રહણ કરતો અને એમ સંસારચત્રમાં જૂતેલો જીવ, નહંતી માફક જમણુ ક્યાં કરે છે, (૧૩૩૪). શુભ કર્મના યોગે તે દેવગતિ પામે છે, મધ્યમ ગુણે મનુષ્યગતિ, મોહથી તિર્યગતિ અને ઝાઝા પાપકર્મથી નરકગતિ. (૧૩૩૫).

કર્મ

રાગદ્વેષના અભિગ્રહથી કર્મ ઉત્પન્ન થાય છે—તેમને જિનવરે કર્મબંધના ઉદ્દભાવક કહ્યા છે. (૧૩૩૬). પ્રાણિવધ, મૃધાવાદ, અદત્તાદાન, ગૈયુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, મદ, ભય, અરતિ, જુગુપ્સા, મન વચન અને કાયાના અશુભ યોગ, મિથ્યાદર્શન, પ્રમાદ, પિથુનતા, અજ્ઞાન, ઇંદ્રિયોનો અભિગ્રહ—આ સૌ સંકલ્પથી યુક્ત થતાં આઠ પ્રકારનાં કર્મના બંધહેતુ હોવાનું જિનવરે નિરૂપ્યું છે. (૧૩૩૭-૧૩૩૯). જેમ શરીર

नेहभंगिय-गतस्स रेणुओ लग्गए जहा अंगे ।
 तह राग-दोस-नेहोल्लियस्स कम्मं मुण्येयव्वं ॥१३४०
 परिणामेइ बहुविहं तं सो दोसग्गिणा महंतेण ।
 उदरग्गिणा व पुरिसो जह पच्चक्खं च ते जीवो ॥१३४१

❀

ओरालिए सरीरम्मि × × × × × × ×
 एमैव जीवं(?) चत्त(?) -कम्म-सरीरो वि नायव्वो ॥१३४२
 नाणस्स दंसणस्स य आवरणं वेयणिज्ज-मोहं च ।
 आउब-नामं गोयं च अंतरायं च कम्माइं ॥१३४३
 एते अट्ट विहाणाए छय भेया हवंति परिमियया ।
 गहणे य पएसग्गे निति अणुभागे विभागे य ॥१३४४
 जह बीयाणि महियले बहु-प्पगाराणि विप्पइण्णाणि ।
 नियय-गुण-पुप्फ-फल-कारणेण नाणत्तणमुवेति ॥१३४५
 तह पाव-कम्मं जोगेण निबद्धं एकओ असाय-गुणं ।
 कम्मं विविह-विवागतत्तेण नाणत्तणमुवेइ ॥१३४६
 द्ढव्वं खेत्तं कालं भवं च भावं च तह समासज्ज ।
 तस्स समासुद्धिओ उदओ कम्मस्स पंच-विहो ॥१३४७
 × × × × × ण अणवयग्गं परीति संसारं ।
 संसार-निमित्तं पि य भवं भवोवहुओ लहति ॥१३४८
 भव-पच्चइए देहं देह-निमित्तं च इंदिय-विसेसं ।
 इंदिय-विसय-निमित्तं मणं मणाहि विण्णाणं ॥१३४९
 विण्णाण-निमित्तं पि य वेदणमणुभवइ वेयण-निमित्तं ।
 सारीर-माणसाणि य पावइ दुक्खाइं तिक्खाइं ॥१३५०
 दुक्ख-विणोयण-द्वेउं सुहमिच्छू बहुयरं कुणइ पावं ।
 पावेण तेण छुब्भइ जम्मण-मरणारहट्टम्मि ॥१३५१
 नरयं तिरिक्ख-जोणि माणुस-भावं च देव लोगं च ।
 कम्मेहि भमाडिज्जइ जह-कम्मं आणुपुव्वीए ॥१३५२
 चंडाल-मुट्टिय-पुल्लिद-वाह-सग-जवण-बब्बरादीसु ।
 जायेति य अणुकम्मा विविहासु मणुस्स-जाईसु ॥१३५३
 इंदिय-सरीर-विमलत्तणं च पडिपुण्णयं च एतेसु
 वसत्तं(?) सामित्तं तत्तो सोभग्ग-दोहग्गं ॥१३५४
 संजोग-विप्पओगे उच्चा-गोयं च नीय-गोयं च ।
 आउय-परिभोग-वुट्टि खयं च अत्थं अणत्थं च ॥१३५५
 ष्से अण्णे य बहु-सुह-दुक्खे तत्थ जम्मण-निमित्तं ।
 पावइ अणंत-खुत्तो खुत्तो नियएसु कस्सेसु ॥१३५६

તેલનો અભ્યંગ કરવાના અંગ પર રજ ચોંટે છે તેમ રાગદ્વેષરૂપી તેલથી ખરડાયેલાને કર્મ ચોંટે છે એમ જાણવું. (૧૩૪૦). મહાન દ્વેષાગ્નિ વડે તેને જીવ વિવિધ રૂપે પરિણામ લાવે છે—જેમ જ્વરાગ્નિ પ્રત્યક્ષપણે પુરુષના ઔદારિક શરીરમાં વિવિધ પરિણામ લાવે છે.....એ પ્રમાણે કર્મશરીર યુક્ત (?) જીવને જાણવો (૧૩૪૧-૧૩૪૨). જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, આયુષ. નામ, ગોત્ર અને અંતરાય—એમ આઠ પ્રકારનાં કર્મોના છ પરિશિત ભેદ અને ગ્રહણ, પ્રદેશ અને અનુભાગ પ્રમાણે વિભાગ થાય છે. (૧૩૪૩-૧૩૪૪) જેમ જે ચે વેરેલાં વિવિધ પ્રકારનાં આં તેના વિવિધ ગુણ અનુસાર પુષ્પ અને ફળરૂપે અનેકવિધતા પ્રાપ્ત કરે છે, તેમ યોગથી આધિભુ અને અશાંત વેદનીય ગુણવાળું એક તબુ કર્મ વિવિધ વિપાકરૂપે અનેકતા પ્રાપ્ત કરે છે. (૧૩૪૫-૪૬). દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભવ અને ભાવને અનુલક્ષીને કર્મોનો ઉદય પાંચ પ્રકારે નિર્દેશ્યો છે. (૧૩૪૭).

સંસાર

(તે કર્મને કારણે જીવ) અપરિમિત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. સંસારને કારણે ભવનો ઉપદ્રવ થતાં તે જન્મ પ્રાપ્ત કરે છે; જન્મને કારણે શરીર, શરીરને કારણે ઇન્દ્રિયવિશેષ, ઇન્દ્રિય અને વિષયને કારણે મન, મનને કારણે વિજ્ઞાન, વિજ્ઞાનને કારણે તે સંવેદન અનુભવે છે અને સંવેદનને કારણે તે તીવ્ર શારીરિક અને માનસિક દુઃખો પામે છે. (૧૩૪૮-૧૩૫૦). આ દુઃખ દૂર કરવા માટે સુખની ઇચ્છાવાળો તે પાપકર્મ આચરે છે અને તે પાપને કારણે જન્મમરણના રહેંટમાં તે ફંકાય છે. (૧૩૫૧). તેનાં કર્મો તેને ઉત્તરોત્તર એકએક કરીને નરક, તિર્થંચ, મનુષ્ય અને દેવની યોનિમાં ભ્રમીએ છે. (૧૩૫૨). કર્મોનુસાર ચાંડાલ, મુષ્ટિક, પુલિંદ, વ્યાધ, શક, યવન, અર્ધર વગેરે વિવિધ મનુષ્ય જાતિઓમાં તે જન્મે છે. (૧૩૫૩). ઇન્દ્રિયો અને શરીરની નિર્મળતા અને પૂર્ણતા, પરવશતા અંગ પ્રભુત્વ, સૌભાગ્ય અને દુર્ભાગ્ય, સંયોગ અને વિયોગ, ઉચ્ચ કે નીચું ગોત્ર, આયુષ્ય અને ભોગોની વૃદ્ધિ કે ક્ષય, અર્થ અને અનર્થ—જન્મને કારણે પોતાનાં કર્મોમાં ખૂંપેલો તે આ પ્રકારના તથા અન્ય અનેક સુખદુઃખ અનંત વાર પામે છે. (૧૩૫૪-૧૩૫૬).

नवरं एत्थ विसेसो माणुस-भावम्मि होइ जीवाणं ।
 जं सव्व-दुक्ख-मोक्खं मोक्खपयमिओ हि संकमइ ॥१३५७
 अण्णाण-रुक्ख-गहणे संसार-महावणे जिणवरेहिं ।
 निब्बाण-महापथो विज्जा चरणं च उवइट्ठो ॥१३५८
 सैजम-जोग-निरुद्धम्मि आगमे तव-विसोहिए सेसे ।
 खीणम्मि सव्व-कम्मं कम्म-विसुद्धो भवइ सिद्धो ॥१३५९
 एक-समएण वच्चइ स इतो हि परम-पयं अणावाहो ।
 संसार-भय-विमुक्को लहइ सुहं अक्खयं मोक्खं ॥१३६०
 इह नाणा-भव-गति-कारणेहिं कम्महिं विप्पमुक्को सो ।
 उद्धं सभाव-सिद्धं सिद्धस्स गती असंगस्स ॥१३६१
 उवरिं अणुत्तराणं तहियं अज्जुण-सुवण्ण-संख-निभा ।
 तेलोक्क-मत्थयत्था उत्त-रयण-संतिया पुढवी ॥१३६२
 सिद्धी सिद्धि-क्खेत्तं परमं च पयं अणुत्तर-पयं च ।
 वंभपदं(?) लोग-थूभिय त्ति वि सीय त्ति नामाइ ॥१३६३
 इसीपव्वभाराए सीयाए जोयणम्मि लोयंतो ।
 तस्सुवरिमे ति-भागे सिद्धाणोगाहणा भणिया ॥१३६४
 जाणंतो सव्वे भावे य अविंतहं सिद्धो(?) ।
 जं खविय-राग-दोसो तो तेण ण लिप्पइ पुणो वि ॥१३६५
 जं संठाणं इहइ भवं चयंतस्स चरिम-समयम्मि ।
 आसीय पदेस-घणं तं संठाणं तहिं तस्स ॥१३६६
 सो आगासे सिद्धालयम्मि सिद्ध-गहणम्मि ओगाढो ।
 अविरुद्धो तेहिं तहिं समं अणंतेहिं ॥१३६७
 एव भणंतं समणं घरिणो साहट्ट-तणुरुहा अम्हे ।
 इच्छामो अणुसट्ठिं ति वेमि सीसे निहिय-हत्था ॥१३६८
 भणिओ यं पिययमेणं सो साहू वंदिऊण विणएण ।
 लद्धा हू ते सुलद्धा जं तारुण्णे विगय-संगो ॥१३६९
 साहेह अणुवरोहेण मज्झ कह तं सि लद्ध-सामण्णो ।
 अणुकंपं काऊणं भयवं कोऊहलं मज्झं ॥१३७०
 तो तत्थ महुर-संगय-मियक्खरं निव्वियार-मज्झत्थं ।
 इणमो कहेइ सु-मणो जिण-वयण-विसारओ समणो ॥१३७१

*

चंपाए अवर-जणवयासन्ने अडवि-संसिए देसे ।
 मिग-महिस-णेग-दीविय-वणहत्थि-कुलावतिणम्मि ॥१३७२

મોક્ષ

પરંતુ મનુષ્ય ભવ પૂરતી જીવે માટે એટલી વિશિષ્ટતા છે કે સર્વ દુઃખોમાંથી મુક્તિ અપાવનાર મોક્ષપદમાં અહીંથી જ જઈ શકાય છે. (૧૩૫૭). અજ્ઞાનરૂપી વૃક્ષોથી ગીચ એવા સંસારરૂપી મહાવનમાં જિનવરોએ જ્ઞાન અને ચરણને નિર્વાણે પહોંચવાના ધોરી માર્ગ રૂપે સીંધ્યાં છે. (૧૩૫૮). કર્મની પ્રાપ્તિને સંયમ અને યોગ વડે અટકાવીને અને બાકીનાં કર્મની તપ વડે શુદ્ધિ કરીને—અને એ રીતે સર્વ કર્મનો ક્ષય કરીને કર્મવિશુદ્ધ થયેલો જીવ સિદ્ધ અને છે. (૧૩૫૯). એક સમયની અંદર તે અહીંથી આધારહિત પરમપદમાં પહોંચે છે; સંસારના ભયથી મુક્ત અનેલો તે અક્ષય સુખવાળો મોક્ષ પામે છે. (૧૩૬૦). અનેક ભવભ્રમણ કરવામાં પ્રાપ્ત થતાં કર્મોથી મુક્ત અનેલો તે નિઃસંગ સિદ્ધોની સ્વભાવ-સિદ્ધ ઊર્ધ્વગતિને પામે છે. (૧૩૬૧). અનુત્તર દેવલોકની ઉપર ત્યાં ત્રણ લોકને મથાળે અબુર્ન સુવર્ણ અને શંખ સમી શ્વેત, છત્રસ્તવણી પૃથ્વી છે. (૧૩૬૨). સિદ્ધિ, સિદ્ધિ-ક્ષેત્ર, પરમપદ, અનુત્તરપદ, અલ્પપદ, લોકસ્તૂપિકા અને સીતા એવાં તેનાં નામ છે. (૧૩૬૩). આ ઇષ્ટપ્રાગ્ભારા કે સીતાથી એક યોજન પર લોકાંત છે. તેના ઉપલા ત્રીજા ભાગમાં જ સિદ્ધોનું અવસ્થાન હોવાનું કહેલું છે. (૧૩૬૪). સર્વ ભાવોને યથાર્થ રૂપમાં જાણતો સિદ્ધ, તેણે રાગદ્વેષને અપાવ્યા હોવાથી તેમનાથી ફરી ખરડાતો નથી. (૧૩૬૫). આ ભવને છોડતાં અંતિમ વેળાએ તેનું જે પ્રદેશોના સંચયવાળું સંસ્થાન હોય તે સંસ્થાન તેનું સિદ્ધાવસ્થામાં હોય છે. (૧૩૬૬). તે આકાશમાં, સિદ્ધોથી ભરેલા સિદ્ધાલયમાં, અન્ય અસંખ્ય સિદ્ધોની સાથે અવિરુદ્ધ ભાવે વસે છે. (૧૩૬૭).

આ પ્રમાણે તે શ્રમણે ઉપદેશ આપ્યો, એટલે, હે ગૃહિણી, હર્ષથી રોમાંચિત થયેલાં અમે મસ્તક ઉપર અંજલિ રચીને તેમને કહ્યું, ‘તમારું અનુશાસન અમે ઇચ્છીએ છીએ’. (૧૩૬૮). પછી તે સાંધુને વિનયપૂર્વક વંદન કરીને મારા પ્રિયતમે કહ્યું, ‘તમે ભરજુવાનામાં સંગ તબ્બો તેથી તમે લીધેલા દીક્ષા ધન્ય છે. કૃપા કરીને મને કહો તમે કઈ રીતે શ્રામણ્ય કીધું ? હે ભગવાન, મારા પર અનુકંપા કરીને કહો, મને ઘણું જ કુતુહલ છે.’ (૧૩૬૯-૧૩૭૦). એટલે તે પ્રશ્ન્ય મન વાગા અને જિનવચનોમાં વિશારદ શ્રમણે મધુર, સંગત અને મિત વચનોમાં, નિર્વિકારપણે અને મધ્યસ્થભાવે આ પ્રમાણે કહ્યું (૧૩૭૧) :

શ્રમણુનો વૃત્તાંત

ચંપાની પશ્ચિમે આવેલા એક જનપદની આબુનો અટવીપ્રદેશ અનેક મૂંગ, મહિષ, દીપડા અને વનગજોથી સભર હતો. તેમાં જંગલમાં ઊંડે, જંગલી પશુઓના કાળરૂપ અને નિંદ્રા કરનારા વ્યાધોની એક વસાહત હતી. (૧૩૭૨).

रण्णोवगूढत्थ(?) अत्थि तत्थ(?) गरहिअ-[क]म्मस्स ।
 ब्राहाणं संवासो सावय-कुल-काल-पुरिसाणं ॥१३७३
 सुक्खंत-सरस-वल्लूर-मंस-चम्म-वसमोत्थया जत्थ ।
 संज्ञायंते च सया वाह(?) -कुडि-मुह-पएसा ॥१३७४
 वल्लूर-सरस-गट्टय-सरुहिर-सुक्खंत-भरिय-नेव्वाओ ।
 दीसंति रत्त-कंवल-कय-पावरणाउ वाहीओ ॥१३७५
 वाहीहि जत्थ कीरइ वरहिण-पिच्छ-कय-पावरियंसीहि ।
 सव्वत्थ मुसल-कम्मं कलभाण दंत-मुसलेहि ॥१३७६
 अहयं अणंतर-भवे इओ य आसीय हत्थि-पडिहत्थो ।
 मय-जीवियावहारो मासाहारो तहि वाहो ॥१३७७
 उच्चा-दढ-प्पहारी पइ-दिण-अव्भास-धणु-गुण-विहणू ।
 कंड-समज्जिय-कित्ती अमोहकंडो त्ति नामेणं ॥१३७८
 तस्स य अचुक्क-लक्खो दढ-प्पहारी स-कम्म-विक्खाओ ।
 वाहो आसि पिया मे कुंभसीहो(?) सीहओ नामं ॥१३७९
 पिउणो मज्झ बहु-मया माया मे वाह-वालिया आसि ।
 अडवि-भयमाण-वेसा अडविसिरी नाम नामेणं ॥१३८०
 जाव य अहं वयत्थो हत्थि पाडेमि एक्क-कंडेण ।
 ता मं भाणीय पिया सुण कुल-धम्मं इमं अस्हं ॥१३८१
 वाह-कुल-कोस-घर-रक्खओ सया वीय-पाडण-समत्थो ।
 पुत्तय साणो सूरु जूहवई ते न हंतव्वो ॥१३८२
 पिळ्ळयमणुपालंती पुत्त-सिणेहेण पंगुलिय-पाइं ।
 वाहाणं पि अभीरुं मा पिळ्ळय-मायरं हणसि ॥१३८३
 पुत्तं अप्परिचत्तं(?) डहरायं दुद्ध-मुद्धयं मुद्धं ।
 डहरो होइ महल्लो त्ति पिळ्ळयं मा हु तं हणसि ॥१३८४
 पिळ्ळाणं उत्पत्तिं रममाणं काम-मोहिय-मईणं ।
 पुव्व-विहाणं-जुवलियं मा यं(?) विजुयलेज्जा ॥१३८५
 कुल-धम्म-वया(?) एसो ते होउ पुरिस-कओ ।
 होज्ज कुलस्स अवचओ जो कुल-धम्मं विणासेज्जा ॥१३८६
 बीयं अविणासंतो य जाय धम्मं च सुट्ठु रक्खंतो ।
 पुत्तय करेज्ज कम्मं इय साहेज्जाहि पुत्ताणं ॥१३८७
 तो हं सुट्ठु य पुट्ठो(?) कम्मं वाहत्तण करेमाणो ।
 वियरामि य पारद्धि सावय-कुल-संकुलं रण्णं ॥१३८८
 खग्गं गवय-कुरंगं वण-महिसं गयवरं वराहं च ।
 तेसु पदेसु निसु(?) पहारं अहं देमि ॥१३८९
 ता मे समाण-जाती नियल्लिय वालिया गुरु-जणेण ।
 तरुणी पियाभिरामा दिण्णा सुरयारणी भज्जा ॥१३९०

ત્યાં નિંદ્રા કરનારા, રાત્રી પશુઓના કાળ સમા વ્યાધોની, ચોતરફ જંગલથી ઢંકાયેલી એક વસાહત હતી. (૧૩૭૩). તેમની ઝૂંપડીના આંગણુના પ્રદેશ, ત્યાં આગળ સૂકવવા મૂકેલાં લોહીનીંગળતાં માંસ, ચામડા અને ચરબીથી છાપાયેલા હોઈને સંધ્યાનો દેખાવ ધરી રહ્યા હતા. (૧૩૭૪). વ્યાધપત્નીઓ રાત્રી કામળીનાં આંદણું આંદીને લોહીનીંગળતા કે સૂકા માંસને ભરીને જતી દીસતી હતી. (૧૩૭૫). ત્યાં વ્યાધપત્નીઓ મોરપિચ્છથી શણગારેલું આંદણું આંદીને હાથીના દંતૂશળના સાંભેત્રા વડે ખાંડવાનું કામ કરી રહી હતી. (૧૩૭૬).

વ્યાધ તરીકેનો પૂર્વભવ

ત્યાં હું આની પહેલાંના ભવમાં પ્રાણીઓનો ઘાત કરનારો, હાથીના શિકારમાં કુશળ, માંસાહારી વ્યાધ તરીકે જન્મ્યો હતો. (૧૩૭૭). દરરોજ ધનુર્વિદ્યાનો અભ્યાસ કરીને તેમાં નિપુણ બનેલા મેં પ્રબળ પ્રહાર કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરી. આણુવળી તરીકે પ્રખ્યાત બનેલો હું અમોઘકાંડ નામે જાણીતો હતો. (૧૩૭૮). મારો પિતા સિંહ પણ દંડપ્રહારી અને અચૂક લક્ષ્યવાળો હોઈને પોતાના કામે કરીને વિખ્યાત હતો. (૧૩૭૯). મારા પિતાને ઘણી વહાલી, વન્યવેશ ધારણ કરતી અટવીશ્રી નામે વ્યાધબાલા મારી માતા હતી. (૧૩૮૦). જ્યારે હું પુખ્ત વયનો થયો અને એક જ આણુ છોડીને હાથીને પાડવા લાગ્યો, ત્યારે મને પિતાએ કહ્યું, ‘આપણો કુળધર્મ શો છે તે તું સાંભળ (૧૩૮૧) :

વ્યાધનો કુળધર્મ

વ્યાધોના કોશ અને ઘરનું રક્ષણ કરનાર શ્વાનને અને ખીજ પાડવાને સમર્થ એવા જૂથપતિ હાથીને તારે કદી મારવો નહીં. (૧૩૮૨). બચ્ચાંની સારસંભાળ કરતી, પુત્ર-રત્નેહથી પાંગળી અને વ્યાધથી ન ડરતી એવી હાથણીને પણ તારે મારવી નહીં. (૧૩૮૩). એકલું પડ્યું ન હોય, તેવું નાનું, ભોળું, દૂધમુખું હાથીનું બચ્ચું પણ તારે મારવું નહીં—બચ્ચું આગળ જતાં મોટું થશે એવી ગણતરી રાખવી. (૧૩૮૪). કામવૃત્તિથી ઘેરાયેલી, બચ્ચાંની જનની થનારો હાથણી જ્યારે ક્રીડારત હોય ત્યારે તેને હાથીથી વિખૂટી ન પાડવી. (૧૩૮૫). આ કુલધર્મનું તું પાલન કરજે. કુળધર્મને જે નષ્ટ કરે, તેના કુળની અવગતિ થાય. (૧૩૮૬). એટા, ખીજનો વિનાશ ન કરતો અને કુળધર્મની સારી રીતે રક્ષા કરતો રહીને તું તારો ધંધો કરજે અને આ જ વાત તારાં સંતાનોને પણ કહેજે. (૧૩૮૭).

વ્યાધજીવન

એ પ્રમાણે હું બરાબર આચરણ કરતો, વ્યાધનો ધંધો કરતો, વન્ય પ્રાણીઓથી ભરેલા એ જંગલમાં શિકારથી ગુજારો કરવા લાગ્યો. (૧૩૮૮). ગેંડા, જંગલી બળદ, હરણ, જંગલી પાડા, હાથી, ભૂંડ વગેરેને હું મારતો. (૧૩૮૯). સમય જતાં વડીલોએ મને અમારી જ જાતની મનગમતી, સુંદર, સુરતસુખદા તરુણી પરણાવી. (૧૩૯૦). સ્તનપુગલથી

सामा थण-जुयललंकियल्लिया पीण-पीवर-नियंवा ।
 मिउ-भणिय-विसय-हसिरी मुहेण चंदं विलंबंती ॥१३९१
 राजीव-तंब नयणा जोव्वण-गुण-राइ-मंडिय-सरीरा ।
 कसण-तणु रोमराई वणराई नाम नामेणं ॥१३९२
 सोल्लं वर-प्पसणं रूवं वर-कामिणी य मय-कलिया ।
 किसल-सयणं च सया सोक्खं वाहत्तणे एयं ॥१३९३
 कीस न होही सोक्खं वाहत्तणे तणु-बलम्मि साहीणे ।
 जेसिं किमिच्छिय सुहं अच्छत्ति निही अरण्णेसु(?) ॥१३९४

वाही-भुय-परिरंभण-पीण-पओहरहि बद्ध-रागो हं ।
 वारुणि-मंड-तणुइओ सुरय-किलंतुट्टिओ कल्लं ॥१३९५
 मय-संग-मोर-पिच्छ-द्वयाकुलं सरस-रुहिर-परिसित्तं ।
 नमिऊण मुदिय-मणसो थाणं वाहाण देवीए ॥१३९६
 अह अण्णया कयाई गिम्हे हं गहिय-कंड-कोयंडो ।
 अंसावसत्त तुंबो वाहच्छेत्तं(?) गओ रण्णं ॥१३९७
 वण-कुसुम-बद्ध-वेडो(?) उवाहणुप्पीलिएहि पाएहिं ।
 अग्गि-करणी य अरणी बद्धिय(?) कोयंड-पट्टम्मि ॥१३९८
 वण-हत्थि मगंतो दंत-मुसल-कारणाय परितंतो ।
 आहिंडिऊण रण्णं गओ निवाणं नइं गंगं ॥१३९९
 तत्थ य पव्वयमेत्तं पच्चग्ग-वणंतर-वियारिणं पस्सं ।
 ण्हाउत्तिणं भइं एकल्लयं हत्थि ॥१४००
 ददू ण तं अपुव्वं अहयं हियएण संविचितेमि ।
 न-हु गंगा-कच्छ-वणंतरुट्टिओ होइमो हत्थी ॥१४०१
 जो गंगा-कच्छ-वणम्मि होइ बहु विविह-रुक्ख-गहणम्मि ।
 सुह-फरिस-वाल-केसो तस्स इमं लक्खणं होइ ॥१४०२
 एसो पुण अण्ण-वणाउ आगओ दसण-विरहिओ जइ वि ।
 वाह-कुल-रक्खणट्टा तहा वि हंतव्वओ एसो ॥१४०३

एवं कय-संकप्पेण तो मए वाह-कुल-रक्खण-निमित्तं ।
 हत्थिस्स पेसियं तं जीविय-निदारणं कंडं ॥१४०४
 अह तेण य उड्डीणो सहसा खण-कुंकुमो नहयलस्स ।
 पुव्व कयंत-निजुत्तो विद्धो कंडेण चक्काओ ॥१४०५

શોભતી, સ્થૂળ અને પુષ્ટ નિતંબવાળી, મૃદુભાષિણી, નિર્મળ હસતી, સુખથી ચંદ્રની વિડંબના કરતી, કમળ સમાન સ્તૂંબડાં નયનવાળી, યૌવનોચિત ગુણગુણથી મંડિત અંગવાળી, શ્યામ અને સૂક્ષ્મ શેખરાર્જિ ધરતી, તે શ્યામાનું નામ વનરાજિ હતું. (૧૩૯૧-૧૩૯૨). સુંદર અને આનંદદાયક રૂપ(?), શેકેત્રા માંસનું ભોજન, મદલરી રૂપવતી કામિની અને કામળ પર્ણીની શય્યા—વ્યાધજીવનનાં આ શાશ્વત સુખો છે. (૧૩૯૩). જેમને વ્યાધજીવન સ્વાધીન હોય તેમને કયું મનમાન્યું સુખ સુલભ નથી? (૧૩૯૪).

હાથીના શિકારે

વ્યાધસુંદરીની ભુગ્મઝોના આશ્લેષમાં પુષ્ટ પ્રયોધરથી પાહિત, સુરાપાનથી તૃપ્ત અને સુરતત્રમથી ક્ષાન્ત એવો હું એક સવારે ઊઠ્યો. (૧૩૯૫). મોરપિચ્છતા ધ્વજથી ભરસક અને તામ લોહીથી છંટાયેલા એવા વ્યાધીની દેવીના સ્થાનકને આનંદિત ચિરો પ્રણામ કરીને, એક વાર ત્રીભુવનુમાં હું ધનુષ્યબાણ લઈ, ખભે તૂંબડું ભેરવી, શિકાર માટે જંગલમાં ગયો, (૧૩૯૬-૧૩૯૭). જંગલી ફૂલોથી વાળતું વેષ્ટન પરી, પગમાં મેં મોજડી પહેરી અને દેવતા પાડવા માટે ધનુષ્યના પાછળના ભાગે અરણી ઝાંધી દીધી. (૧૩૯૮).

દંતૂશળ પ્રાપ્ત કરવા જંગલી હાથીની ખોજમાં હું જંગલમાં રખડી રખડીને ખૂબ યાકચો અને છેવટે ગંગા નદીને કાંઠે પહોંચ્યો (૧૩૯૯). ત્યાં મેં પહાડ અને વનવિસ્તારમાં ભમાવાવાળા, પર્વત જેવા પ્રચંડ એક હાથીને નાહીને અહાર નીકળતો જોયો. (૧૪૦૦). એ અપૂર્વ હાથીને જોઈને મેં મનમાં વિચાર્યું : આ હાથી ગંગાકાંઠેના વનમાંથી આવ્યો નથી લાગતો (૧૪૦૧); જે હાથી ગંગાકાંઠેના, જાતજાતનાં અનેક વૃક્ષોથી ગીચ એવા એ વનમાંથી આવ્યો હોય તેનું લક્ષણ એ કે તેના વાળ સ્પર્શ કોમળ હોય : (૧૪૦૨). આ તો દંતૂશળ વિનાનો હોવા છતાં ખીજ વનમાંથી આવેલો જણાય છે, અને વ્યાધકુળના રક્ષણ માટે તેનો વધ કરવામાં કશો વાંધો નથી. (૧૪૦૩).

અકસ્માત ચક્રવાકનો વધ

એ પ્રમાણે સંકલ્પ કરીને મેં વ્યાધકુળના રક્ષણ ખાતર તે હાથી, પ્રત્યે જીવલેણ બાણ છોડયું. (૧૪૦૪). તે વેળા એકાએક કોઈક કુંકુમવરણો ચક્રવાક, કાળના પૂર્વનિયોગે આકાશમાર્ગે ઊડ્યો અને એ બાણથી વીંધાયો. (૧૪૦૫). વેદનાથી તેની પાંખો ઢળી પડી.

पडिओ य वेदणाउर-पमुक्क-पक्खो खणेण सलिल-तले ।
 संज्ञा-कुंकुम-तंबो व इयारो(?) पच्छिम-समुद्दे ॥१४०६॥
 पडियं च णं उवगया चक्काई विक्कवं अणुहरंती ।
 सोकावरिय-दुहट्टा सरेण उस्सारियप्पाणं ॥१४०७॥
 हा धिगु जुयलयमिणमो हयं ति चिंतापरो अहं जाओ ।
 चेट्टि त्ति अग्ग-हत्थे संपिच्छं तत्थ विधुणतो ॥१४०८॥
 तम्मि य हत्थिम्मि गए मए वि सोत्थ पुलिणम्मि काऊण ।
 आगय-किवेण तुरियं अणुकंपा-ज्ञामिओ सउणो ॥१४०९॥

❀

तम्मि य अग्गिम्मि पुणो चक्काई सहयराणुराणेण ।
 भमिऊण सन्निवइया तत्थ य दट्टा मुहुत्तेणं ॥१४१०॥
 दट्टूण तं गइ-गयं दुक्खं पीवरतरं महं जायं ।
 भइक-सउण-मिहुणकं किह वाव विणासियमिणं ति ॥१४११॥
 चित्तेमि उ पुरिस-परिरिक्खिओ एस अम्ह कुल-धम्मो ।
 समओ कुलन्जस-वंसो हा दुदट्टु मए क्हं भग्गो ॥१४१२॥
 पुरिसो पच्च(?)उच्छाहो खलिय-विहिओ दुगुंछंति ।
 अप्पाणं चैव नियय-कुल-धम्मो वलिवि भोयगस्स ॥१४१३॥
 × × × किं मज्झ जीविणं तो ।
 एवं कयंत-चोइय-मइस्स जाया महं बुद्धी ॥१४१४॥
 तो बहुतरए अरणी आणीया चक्कवाय-चिययाए ।
 अहमवि अग्गि पडिओ तत्थ य दइहो मुहुत्तेण ॥१४१५॥
 कुल-धम्म-वयाएसस्स रक्खणा सव्व-संवउज्जयया ।
 पच्छाणुताव-गरहण-निंद-दुगुंछा-पवण्णो हं ॥१४१६॥
 संतेगप्पणिहाणो विसुद्ध-परिणाम-धम्म-सद्धाए ।
 वप्पेण(?) सरीरस्स एएण न हं गओ नरयं ॥१४१७॥

❀

तत्थ मओ हं गंगा णईण गंतूण उत्तरे कूले ।
 इब्भ-कुले आयाओ विणड(?) -धण्ण-सयणम्मि ॥१४१८॥
 निष्फण्ण-सव्व-गुणसार-विस्सुओ उस्सवो कुले जत्थ ।
 कासी नाम जणवओ कासग-जण-संकुलो रम्मो ॥१४१९॥
 जत्थ य मणोभिरामे पउम-सराराम-कित्तण-समूहै ।
 होति निरिक्खण-वक्खेव-मसिण-गमणा पहिय-जूहा ॥१४२०॥

અને તે પશ્ચિમ સમુદ્રમાં સંધ્યાસંમયે ફેસરી રંગે ઢળી પડતા કુંકુમવરણા સૂર્ય સમો જળ-સપાટી પર પડ્યો. (૧૪૦૬). શરપ્રહારે જેનો પ્રાણ જતો રહ્યો છે તેવા તે ચક્રવાકને જ અનુસરતી, શોકની પીડાથી આર્ત અને વ્યાકુળ ચક્રવાકી નીચે પડેલા ચક્રવાકની પાસે આવી લાગી. (૧૪૦૭) અરેરે ! ધિક્કાર છે મેં આ જોડીનો સંહાર કર્યો—એ પ્રમાણે હું દુઃખી થઈ ગયો અને હાથે ધુણાવતો તે દશ્ય જોઈ રહ્યો. (૧૪૦૮). પેલો હાથી ચાલ્યો જતાં, મેં દયા અને અનુકંપાથી પ્રેરાઈને તરત જ તે પક્ષીને ત્યાં કાંઠા પર અગ્નિદાહ દીધો. (૧૪૦૯).

ચક્રીવાકીનું અને વ્યાધનું અનુભવજી

પેલી ચક્રવાકીએ પોતાના સહચર પ્રત્યેના અનુરાગથી પ્રેરાઈને ચક્કર લગાવી તે ચિત્તાના અગ્નિમાં ઝંપલાવ્યું અને ધડીકમાં તો તે બળી મરી. (૧૪૧૦). તેને આવી ગતિ પામેલી જોઈને મારું દુઃખ વધુ ધનિષ્ઠ થયું: અરેરે ! મેં આ બધા ચક્રવાકમિયુનને કાં વિનાશ કર્યો ? (૧૪૧૧). હું વિચારવા લાગ્યો, ‘અરેરે ! અનેક પૂર્વપુરુષોએ જેનું રક્ષણ કર્યું છે તે અમારા કુળધર્મ, પરંપરા અને વંશની કીર્તિનો અને વચનનો મેં દુષ્ટતાથી કેમ વિનાશ કર્યો ? (૧૪૧૨). નિર્લજ્જ બનીને જે પુરુષે પોતાને હાથે જ પોતાના કુળધર્મને નષ્ટ કર્યો હોય, તેની લોકો જુગુપ્સા કરે છે. (૧૪૧૩).....હવે મારે જીવીને શું કરવું છે ?’ એ પ્રમાણે જાણે કે કૃતાંત મારી બુદ્ધિને પ્રેરતો હોય તેવા વિચાર મને આવ્યા. (૧૪૧૪). એટલે ચક્રવાકની ચિતા માટે જે પુષ્કળ ઈધિણુ આણીને મેં સળગાવેલ તે આગમાં હું પણ પડીને એક ધડીમાં બળી મર્યો. (૧૪૧૫). મારા કુળધર્મ અને વ્રતના રક્ષણ માટે સર્વ પ્રકારે સંયત અને તત્પર એવો હું જાતની નિંદા, જુગુપ્સા, ગર્હણા કરતો, સંવેગભર્યા ચિત્તો અને ધર્મશ્રદ્ધાથી વિશુદ્ધ ચિત્તપરિણામી, આત્મહત્યા કરવા છતાં નરકે ન ગયો. (૧૪૧૬-૧૪૧૭).

શ્રીમંત કુળમાં વ્યાધનો પુનર્ન્મ

તે પછી હું ગંગા નદીના ઉત્તર તટે ધાન્ય અને સ્વજનોથી સમૃદ્ધ એવા શ્રીમંત વેપારીના કુળમાં જન્મ્યો (૧૪૧૮). કિસાનોથી ભરપૂર કાશી નામના રમણીય દેશમાં જે કુળમાં હું જન્મ્યો ત્યાં સર્વોત્તમ શુભે વિખ્યાત ઉત્સવ ઉજવાયો. (૧૪૧૯). તે દેશનાં મનોરમ કમળ-સરોવરો, ઉદ્યાનો અને દેવમંદિરો જોવામાં વ્યસ્ત બની જતા પ્રવાસીઓની ગતિ મંદ બની જતી. (૧૪૨૦). ત્યાં સાગરપત્ની ગંગા વડે જેના કોટનું રક્ષણ કરાવું હતું તેવી, દારકા

तत्थ × × सायर-भारियाए गंगाए गुत्त-पागारा ।
 बारवती व पहाणा नयरी वाणारसी नामं ॥१४२१
 तत्थेव वाणिय-जणो माणोवज्जिय-महंत-विणय-गुणो ।
 एकल्लओ वि कोडीय देज्ज गेणहेज्ज वा भंडं ॥१४२२
 जत्थ य रंगण(?) नरवइ-पहेसु तुंगत्तणेण भवणाणं ।
 सूरुो पेच्छइ गयणयल-विवर मज्झागओ भूमी ॥१४२३
 तत्थ य अहं च जाओ रुहजसो नाम नामवेज्जेणं ।
 लेहाई य कला मे कमेण उवसिक्खिया विविहा ॥१४२४

मज्झय(?) - विणासयं मे लोगासंगे अक्कित्ति-पासंगे ।
 जूए आसि पसंगो आसंगो सव्व-दोसाणं ॥१४२५
 जेण वि कूडिय-रुदा लाभ-वस-गया अ-साहुणा पुरिसा ।
 उव्वासिय-सव्व-गुणा बहु-भेय-विणासणमुव्वेति ॥१४२६
 संपइ मयतण्ह-समं जूयं मज्झ अणुवद्धमाणस्स ।
 कुल-पच्चयस्स उक्का चोरिक्का बाहिदिया(?) काउं ॥१४२७
 अक्खेवय(?) - संधिच्छेयण-पयास-घर-घाय-पंथि-घाय-रओ ।
 निययावराह-कारण-सयण-जण-दुगुंछिओ जाओ ॥१४२८
 पर-धण-हरणे बुद्धी उप्पण्णा जूय-वसण-पच्छस्स ।
 लोभ-गहस्स वासं रत्ति हिंडामि असि-हत्थो ॥१४२९

नगरोए विण्णाओ पायड-दोसो त्ति ताणमलभंतो ।
 खारोयं नामाओ विंझ-गिरि-कुडुंबिणिं अडविं ॥१४३०
 सावय-कुल-सय-सरणं गयगण-सउणगण-चोरगण-थत्ति ।
 नाणा-रुक्ख-गणुव्विद्ध-बहल-तम-अंधकार-मती ॥१४३१
 विंझगिरि-परिविखत्तं एक-द्वार-विसमं गओ अहयं ।
 पल्लि तत्थ महल्लि सीहगुहं नाम नामेणं ॥१४३२
 वाणियग-सत्थिय-जण-परिलुंचिरेहिं तह बहु-दुद्ध-कारीहिं ।
 पर-धण-हरण-एहिं भरिया चोरेहिं वीरेहिं ॥१४३३
 अच्छीओ विरहेज्जा णु(?) अंजण वंचणाहिं बहुयाहिं ।
 हरणोपाय-विहिण्णू ववगय-धम्माणुकंपा य ॥१४३४
 केई वंभणोसमणे महिलाओ वालए य(?) थोरे य ।
 अबले [य] परिहणंता सूरा सूरुेसु पभवन्ति ॥१४३५

સમી ઉત્કૃષ્ટ, વારાણસી નામની નગરી હતી. (૧૪૨૧) ત્યાંના માની તેમ જ વિનયી વેપારીઓમાંનો પ્રત્યેક એક કરોડ માલની લેવેચ કરી શકે તેટલો સમર્થ હતો. (૧૪૨૨). ત્યાંનાં રાજમાર્ગો પરનાં ભવનો એટલાં ઉતુંગ હતાં કે સૂર્ય જ્યારે આઠાશ-તલમાં વચ્ચે વચ્ચે રહેલાં આકારાંમાં પ્રવેશતો ત્યારે જ તે ભૂમિનું દર્શન કરી શકતો. (૧૪૨૩). ત્યાં હું દુદ્રથશ એવે નામે જન્મ્યો. ક્રમેક્રમે હું લેખન વગેરે વિવિધ કળાઓ શીખ્યો. (૧૪૨૪).

ઘૂતનું વ્યસન

અપકીર્તિના કારણ, લોકોના વ્યસનરૂપ, સર્વ દોષો સાથે સંકળાયેલા એવા ઘૂતનો હું વ્યસની હતો. (૧૪૨૫). કપટી, ઉગ્ર, અસાધુ, લાલના લોભી, સર્વ સદ્ગુણોથી વંચિત એવા લોકો આ વિનાશકારી વ્યસન સેવે છે. (૧૪૨૬).

મૃગતૃષ્ણા સમા એ ઘૂતના વ્યસને ઘેરાયેલો હું કુળપરંપરાની ઉલ્કા સમી ચોરી પણ કરવા લાગ્યો. (૧૪૨૭). ખાતર પાડીને ધરફોડ ચોરી કરવી, પ્રવાસીઓનો વધ કરીને તેમને લૂટી લેવા વગેરે અપરાધોને કારણે સ્વજનોનો હું તિરસ્કારપાત્ર બન્યો. (૧૪૨૮). ઘૂતનો વ્યસની હોવાથી પારકું ધન હરી લેવાની વૃત્તિ પણ ઉદ્ભવી. લોભરૂપી ભૂતના આવાસ સમો હું રાત આખી હાથમાં તલવાર લઈને રખડવા લાગ્યો. (૧૪૨૯).

નગરીનો ત્યાગ : ચોરપલ્લીનો આશ્રય

આખી નગરીમાં મારા અપરાધોથી સૌ બાહ્યીતા થઈ ગયા. આથી આત્મરક્ષણ મુશ્કેલ બનતાં વિંધ્યપર્વતની આડશમાં આવેલી ખારિકા નામની અટવીનો મેં આશ્રય લીધો. (૧૪૩૦). તે સેંકડો પક્ષીગણોના શરણુ રૂપ, પશુઓ, પક્ષીઓ અને ચોરોના સમૂહોના વાસસ્થાન સમી, અને અનેક પ્રકરનાં વૃક્ષસમૂહોના ગીચપણાને લીધે ગાઢ અંધકારવાળી હતી. (૧૪૩૧). ત્યાં વિંધ્યની પહાડીથી ઢંકાયેલી, એક જ વિકટ પ્રવેશદ્વાર વાળી સિંહગુહા નામની મોટી પલ્લીમાં મેં વસવાટ કર્યો. (૧૪૩૨). વેપારીઓ અને સાર્થોને લૂંટનારા, પરધનને હરનારા અને અનેક દુષ્કર્મ કરનારા પરાક્રમી ચોરોનો ત્યાં અડો હતો. (૧૪૩૩). તેઓ અનેક પ્રકારે લોકોને કંગતા, ધન પડાવી લેવાના અનેક ઉપાયો અને રીતોના બાણકાર હતા અને તદ્દન ધર્મ તથા અનુકંપા વિનાના હતા. (૧૪૩૪). તેમાં કેટલાક શરવીરો એવા હતા જે બ્રાહ્મણો, શ્રમણો, સ્ત્રીઓ, બાળકો, વૃદ્ધ અને દુર્બળ લોકોને ન વતાવતા, પણ વીરપુરુષો સાથે જ બાથ ભીડતા. (૧૪૩૫). સેંકડો લડાઈઓમાં

समर-सय-लद्ध-लक्खा आसगुड(?)विद्धाडगा सया विजयी
लोगे जत्थ पयासा वसंति तमहं गओ पल्लि ॥१४३६

❀

चोर-गण-सुहासंगो समर-पर्यंगो असी-विसमियंगो ।
वट्टिय-पाव-पसंगो विणासियंगो पर-वसूणं ॥१४३७
साहस्सी चोराण पोसओ तहिं चोर-माउओ चोरो ।
पायड-भड-सत्तीओ सुरो सत्तिपिओ नाम ॥१४३८
सो नियय-बाहु-विरियज्जिउज्जियं तस्थ लद्ध-जस-सह ।
भड-लच्छि-पायडं तह सेणावच्चं परं पत्तो ॥१४३९
तस्स य राओ(?) मूलं आभासिय-पूइओ अहं तेण ।
भड-जण-कय-सम्माणो अच्छामि सुहंअ-परिभूओ ॥ १४४०

❀

तत्थ य हं वसमाणो पत्तो अचिरेण पाव-भड-सहं ।
बहु-समर-करण-विकम-समज्जिय-पाव-कित्तीर्य ॥१४४१
असि-लट्टिए पढमल्लारणं(?) मारिउ जणं अदिट्ट-पट्टीओ ।
खुदत्तणेण जेट्टो भडाण सेणावइस्स अच्छं ॥१४४२
जुज्झंतमजुज्झंतं पलायमाणं चए(?) वयंतं वा ।
समरे पंचावडियं अमुंचमाणस्स मे तत्थ ॥१४४३
तो तत्थ पल्लि-भर-वालएहि बलिओ त्ति निरणुकंपो त्ति ।
जम-सुण्णो(?) त्ति कर्यं मे पाव-गुणुन्नामकं नामं ॥१४४४
सम्माणिया अ(?) मित्ता संपूइया स-विभवेणं ।
जूएसु महग्घेसु य अग्घविओ मे तहिं अप्पा ॥१४४५
एव समइच्छइ महं कालो काल-जम-दंड-भूयस्स ।
पल्ली-वासम्मि तथा सवास-नित्तण्ह-हिययस्स ॥१४४६

❀

तत्थण्णया कयाई कम्मं काउं गएहि चोरेहि ।
लद्धं तरुण-मिहुणयं पल्लिमइणियं गहेऊण ॥१४४७
देवीए उदिट्टा अदिट्टा चेव सिद्ध-मेत्तम्मि ।
तो तेहिं चोर-सेणावतिणो नीया दुयग्गा वि ॥१४४८
पडिदंसिया य सेणावइस्स तरुणो य सा य वर-तरुणी
चोराण वि चोरंती रूव-विसेसेण हिययाइं ॥१४४९
तो सा अच्छर-सरिसा इणमो दिण्णा पसु त्ति काऊण ।
सेणावइणा महिला न कया कच्चाइणि-भएण ॥१४५०

જેમણે નામના મેળવી હતી, અખ્તરિયા ઘોડા પર સવાર થઈને જેઓ ઘાડ પાડતા, હંમેશાં જેઓ વિજયી બનતા તેવા લોકોના વસવાટ વાળી તે પદ્ધતિમાં હું જઈને રહ્યો. (૧૪૩૬).

ચોરસેનાપતિ

ચોરસમૂહો જેનું સુખે શરણ લેતા, યુદ્ધોમાં જે સૂચક સમો પ્રતાપી હતો, તલવારના પ્રહારોથી થયેલા વ્રણોથી જેનું અંગ અરબચડું બની ગયું હતું, જે પાપનું ભરપૂર સેવન કરતો, જે પારકા ધનને વિનાશક હતો, સાહસિક હતો, ચોરોનો આશ્રયદાતા હતો અને સુભટ તરીકેની જેની શક્તિની ઘણી ખ્યાતિ હતી તેવો શક્તિપ્રિય નામનો વીર ચોર ત્યાં નાયક હતો. (૧૪૩૭-૧૪૩૮). પોતાની ભુજના પરાક્રમ વડે તેણે સુભટોના ઉત્કર્ષને પ્રગટ કરનારું એવું યશસ્વી સેનાપતિપદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. (૧૪૩૯). મેં તેના આશ્રય લીધો. તેણે મારી સાથે વાતચીત કરીને મને આવકાર્યો. બીજા સુભટોએ પણ મારું સંમાન કર્યું, અને હું મનપાન સહિત ત્યાં સુખે રહેવા લાગ્યો. (૧૪૪૦).

વ્યાધની કૂરતા

ત્યાં રહીને મેં અનેક લડાઈઓમાં કરેલાં પરાક્રમેને પરિણામે દુષ્ટાતિ મેળવી અને થોડા સમયમાં જ હું પાપભટ તરીકે જાણીતો થઈ ગયો. (૧૪૪૧). તલવારથી પીઠ પહોળા ધા કરીને લોકોની હત્યા કરવાની ક્ષુદ્રતાને લીધે હું અધા સુભટોમાં સેનાપતિનો સૌથી વધુ પ્રીતિપાત્ર બન્યો. (૧૪૪૨). મારી સાથે ઘડતો હોય કે ન લડતો હોય, સામનો કરતો હોય કે નાસી જતો હોય તેવા કોઈને પણ યુદ્ધમાં હું જતો કરતો ન હોવાથી પદ્વીના લોકોએ 'મગિયો', 'નિર્દય' અને 'જમદૂત' એવાં મારી દુષ્ટતાનાં સૂચક નામ પાડ્યાં. (૧૪૪૩-૧૪૪૪). જુગારમાં જીતેલા દ્રવ્ય વડે મેં મિત્રોને મારી સમૃદ્ધિથી સત્કાર્યા અને એમ હું સૌનો માનનીય બન્યો. (૧૪૪૫). એ રીતે મારા ઘર પ્રત્યે લાગણી રહિત બનીને હું ત્યાં પદ્વીમાં કાળદંડ અને યમદંડની જેમ વર્તતો સમય વિતાવતો હતો. (૧૪૪૬).

ચોરો વડે તરુણુ દંપતીનું અદિગ્રહણુ

હવે કોઈ એક સમયે ધંધો કરવા ગયેલા ચોરો કોઈક તરુણુ દંપતીને પકડી પદ્વીમાં લઈ આવ્યા. (૧૪૪૭). તેઓએ તે બંનેને દેવીને ધરાવવા સેનાપતિની પાસે લઈ આવ્યા. (૧૪૪૮). તે તરુણુ અને તરુણીને સેનાપતિને દેખાડ્યાં. પોતાના વિશિષ્ટ રૂપવડે તે તરુણી ચોરોના હૃદયને પણ ચોરી લેતી હતી. (૧૪૪૯). તે અપ્સરા જેવી તરુણીને સેનાપતિએ કાત્યાયનીદેવીના ડરથી પોતાની સ્ત્રી તરીકે ન રાખી અને દેવીને બલિના પણ તરીકે દીધી. (૧૪૫૦).

चोरेहिं य रयणाण पल्लीवइणो करंडओ दिण्णो ।
 सेसं तेहिं वि दत्तं तरुण-मिहुण-संतिय मोल्लं ॥१४५१
 सेणावइ-वयणेण य आणविओ हं इमे उ नवमीए ।
 कच्चाइणीए जागे महा-पसू दो-वि कायव्वा ॥१४५२
 मह दिण्णा रक्खेउं नीया य मया घरं नियं दो-वि ।
 बाह-भर-भरिय-नयणा मरण-भय पणट्ट-चेट्टा य ॥१४५३
 बंधण-गुण-साहीणं तरुणं काऊण हं पडालीए ।
 अच्छामि उ रक्खंतो सो(?) पल्लिए सुरं निघोट्टंतो ॥१४५४
 तो सा विलाव-पउरा कलुणं पइ-पेम्म-पायडिय-सोया ।
 रोएइ पवर-तरुणी मण-कंपणयं महाणस्स(?) ॥१४५५
 तो तीए रुण्ण-सद्दाणियाहिं बंदीहिं सोयमाणीहिं ।
 पेच्छिज्जति सवईया(?) तत्थ कयंतं सवंतीहिं ॥१४५६
 तो ताहिं जाय-कोऊहलाहिं बंदीहिं पुच्छिया तरुणी ।
 कत्तो त्थ कत्थ वच्चह किह वा चोरेहिं गहियाइं ॥१४५७
 तो सा बाहुस्सीसं भणइ सुणह मूलओ इमं मे त्ति ।
 सव्वं दुक्खं एयं जम्मूलं म्हे इमं पत्ता ॥१४५८

*

चंपा नाम पुरवरी तोसे अवरम्मि रण्ण-विवरम्मि ।
 आसीय चक्कवाई गंगापरोयणा अहयं ॥१४५९
 इणमो य मज्झ तरुणो तहियं सुरय-रह-सारही अहियं ।
 गंगातरंगतिलओ पुल्लिण-तले तीए ती आसि(?) ॥१४६०
 अह अण्णया कयाई कोयंड-वयंसएण कंडेण ।
 इणमो वाहेण हओ वण-हत्थि हंतु-कामेण ॥१४६१
 जायाणुसएण पुणो पुल्लिण-तले ज्ञामियं सरीरं से ।
 अहमवि तत्थ अइगया पइ-मग्ग-विमग्गिया अग्गि ॥१४६२
 तत्थ मया हं संती जउणा-तड-सन्निविट्ट-लट्टम्मि ।
 सेट्ठि-कुले आयाया कोसंबीए पुरवरीए ॥१४६३
 तत्थ य पुव्वतरायं आयातो मज्झिमो पिययमो वि ।
 ति-समुद्र-लद्ध सदे सत्थाह-कुले महल्लम्मि ॥१४६४
 पुणरवि चित्त-पडेण विण्णाआ तत्थ एकमेक्का णे ।
 मग्गाविया य अहयं पिउणा न य संपदिण्णा य ॥१४६५

योरोअे ते तरुणु ढंपतीने रत्न लरेलेो करंडियोे तथा णीणुं पणु णे ढांई मूह्यवान ढतुं ते सेनापतिने सेांपी दीधुं. (१४५१). सेनापतिअे भने पोतानी आजा ञ्णुावी के आ अंनेनुं नेामने द्विसे कात्यायनीना यागमां महापशु तरोक अलिदान आपवानुं छे (१४५२). तेमने कअणमां राअवा तेअे भने सेांप्यां. आंसुनीगणती आंअवाणां अने भरअुअये निअेष्ट अनी गवेअां ते अंनेने ढुं मारा वासमां लई आअे. (१४५३). ते तरुणुने अंधनमां आंधी सडीसलामत पडाणीमां राअीने योअी करतो ढुं पक्षीमां सुरापान करवा लाग्ये. (१४५४). ते वेणा पेडी सुंदर तरुणी, पोतःना पति प्रत्येना त्रेमने लीधे शोक प्रगट करती, अनेक विलापवयनेो उअरती, सांलगनारना अितने कंपावतुं कडुअु दुदन करवा लागी. (१४५५). तेना दुदनना अवाअथी त्यां अंदिनीअे आवी लागी. तेअे तेने ञेईने शोक करती कृतांतने शाप देवा लागी. (१४५६). ते वेणा ते अंदिनीअेने कुतूहल थतां तेमअे ते तरुणीने पूअयुं, “तमे कथांथी आअ्यां ? कथां अवाणां ढतां ? योरोअे तमने केम करतां पकड्यां ? ” (१४५७). अेटअे ढाथ पर माथुं टेकवीने ते ओअी, “ अमे अत्यारे णे णे दुःअ पाअ्यां तेना मूणअ णे णीना छे ते अथी तमने ढुं मांडीने कडुं छुं ते सांअणे. (१४५८) :

तरुणीनी आत्मकथा

अंपा नामनी उत्तम नगरीनी पअिमे आवेअा वनना अंदरना लागमां ढुं गंगाअरोयना नामे अकवाअी ढती. (१४५९). त्यां सुरतरथनेो सारथि आ मारो तरुणु ते नदीना पुअिन पर वसतो गंगातरंगतिलक नामनेो अकवाक ढतो. (१४६०). ढवे अेक वार ञंगली ढाथीने ढअुवा माटे व्याधे पोताना धनुअ्यमांथी छोडेला आअुथी ते अकवाक वींघाई गये. (१४६१). पअात्ताप थवाथी ते व्याधे कांडा पर तेना शरीरने अग्निदाढ दीये. पतिना मागने अनुसरती अेवी मे पणु ते अग्निमां प्रवेश करे. (१४६२). अेम अणी मरीने ढुं यमुनानदीने कांडे आवेदी कौशांपी नामे उत्तम नगरीमां श्रेष्ठीकुणमां ञन्मी (१४६३). आ मारो प्रियतम पणु ते ञ नगरीमां त्रअु समुद्र पर ञेनी अ्याति ईअावेली छे तेवा महान सार्थवाढकुणमां मारी पडेअां ञन्अेो ढतो. (१४६४). अित्रपट दारां अमे इरी अेकअीअने अेणअ्यां; तेअे मारा पिता पासे मारी मागणी करी, पणु पिताअे भने तेने देवानी ना पाडी. (१४६५). में ढूती मेाकली, अने ते पक्षी पूर्वअन्मना अनुरागथी त्रेरित अनीने, महनविकारे

दूई य पेसिया मे अहं च पुंवाणुं राग-तोरविया ।
 पिय-वसहिम्मि पओसे गया मयण-दोस-संतत्ता ॥१४६६
 दो-वि हु गुरु-जण-भीया तत्तो नावाए तह अवक्कंता ।
 ता तक्करेहि गहिया गंगा-पुलिणे महल्लम्मि ॥१४६७

❀

एवं सा वर-बाला साहइ बंदीजणस्स रोयंती ।
 सठ्वं जहाणुपुंवि सुह-दुक्ख पवंच-रिंछोली ॥१४६८
 बंदी-जणस्स एवं तीए कहंतीए रोयमाणीए ।
 संभारिओ मि जाइं मोहं च गओ सुहुत्तागं ॥१४६९
 पच्चागओ य संतो अम्मा-पियरं च भारियं च तहिं ।
 पुंन्व-चरियं च निययं तं कुल-धम्मं च सुमरामि ॥१४७०
 सोऊण य तं तीए सुमिणय-संभारियं व महं ताए ।
 जायं करुणा-मउयं वच्छल्ल-गुणम्मि य हिययं ॥१४७१
 तं चक्काय-जुयलं इमं ति हियएण हं विचिंतेमि ।
 गंगाभरणं जं मे तथा हयमयाणमाणेणं ॥१४७२
 न-हु मे पुणे-वि जुत्तं रइ-तिसियं दुक्ख-लद्ध-संभोगं ।
 मिहुणमिणं हंतुं जे काम-रइ-रसं वियाणंतो(?) ॥१४७३
 तो होउ तस्स पावस्स निक्किती जीविण वि सएण ।
 दाहामि जीवियं से काहं परलोय-तत्ति च ॥१४७४

❀

एव कयाभिप्पाएण ता मए सारयं करंतेण ।
 निगंतूण कुडीओ कओ सिढिल-बंधणे तरुणे ॥१४७५
 सण्णद्ध-बद्ध-चिंधा वेगत्तिय (?) खंड-कत्तियं काउं ।
 छुरियं बंधेऊणं असि वसुणंदं गहेऊणं ॥१४७६
 सो य पओसम्मि मए पल्लीए नीणिओ पवंचेउं ।
 निस्थारिओ य अडविं सह कंताए परम-धोरं ॥१४७७
 निक्कंतारं च तहिं गामव्भासं महिं पमोत्तूण ।
 निठ्विण्ण-जीवलोगो इमाणि हियएण चिंतेउं (?) ॥१४७८
 न-हु जुज्जइ मे गंतुं कयावराहस्स चोर-पल्लि ति ।
 सेणावइस्स य मुहं जम-पुरिस समस्स दहुं जे ॥१४७९
 लोभेण काम-सुह-मिच्चुणा मए जं कयं बहुं पावं ।
 तस्स विमोक्खं मोक्खं संपइ काउं खमं नवरि ॥१४८०
 जो कुणइ राग-मूढो परस्स दुक्खं सुहं विमगंतो ।
 सो कुणइ अएपणे मुखयाए दुक्खं बहुतराञ्च ॥१४८१

સંતપ્ત એવી હું પણ સાંજની વેળાએ મારા પ્રિયતમને ઘરે પહોંચી. (૧૪૬૬). તે પછી વડીલોના ડરે અમે બંને હોડીમાં બેસી નાસી ગયાં. ગંગાના વિશાળ તટ પર અમને ચોરોએ પકડ્યાં. (૧૪૬૭).

વ્યાધને પૂર્વભવનું રમરણ

આ પ્રમાણે તે રમણીએ રડતાં રડતાં પોતાનાં આગલાં સર્વ સુખદુઃખની ઘટમાળ યથાક્રમે, વિગતે એ બંદિનીઓને કહી બતાવી. (૧૪૬૮). બંદિનીઓને રડતાં રડતાં આ પ્રમાણે તેણે પોતાનો જે વૃત્તાંત કહ્યો તેથી મને મારો પૂર્વજન્મ સાંભરી આવ્યો અને એક ઘડી મને મૂર્છા આવી ગઈ. (૧૪૬૯). ભાનમાં આવતાં મને મારા પૂર્વજન્મનાં માયાપ, પત્ની, કુળધર્મ અને ચરિત્ર યાદ આવ્યાં. (૧૪૭૦). સંભારાતા સ્વપ્ન જેવો તેનો વૃત્તાંત સાંભળીને મારું હૃદય વાત્સલ્ય અને કરુણાના ભાવથી કોમળ બની ગયું. (૧૪૭૧). હું મનમાં વિચારવા લાગ્યો, 'ગંગા નદીના આભરણરૂપ આ તે જ ચક્રવાક્યુગલ છે જેનો મેં અજ્ઞણતાં વધ કરેલો. (૧૪૭૨). કામલોગના રસના જ્વલિતા એવા મારા વડે, આ કામતૃણાવાળા અને મહામુશ્કેલીએ સંગમ પામેલા યુગલને ફરી પાછું હણવું એ યોગ્ય નથી. (૧૪૭૩). તો પછી મારા જીવિતને ભોગે પણ મારા પૂર્વના પાપનો પ્રતિકાર ભલે થતો, હું તેમને જીવિતદાન દઈશ અને પછી પરલોકની ચિંતા કરીશ. (૧૪૭૪).

તરુણ કંપતીને જીવિતદાન અને તેમની સુક્રિા

એ પ્રમાણે સંકલ્પ કરીને, તેમને સહાય કરવા હું કુટીરમાંથી બહાર નીકળ્યો, અને પેલા તરુણનાં બંધન ઠીકાં કર્યાં. (૧૪૭૫). પછી બખતર સજી, વેશ ધારણ કરી, છરી બાંધી, વસુનંદ અને તલવાર લઈને હું રાતની વેળા ગુપ્તપણે તેને તેની પત્ની સહિત પલ્લીમાંથી બહાર લઈ ગયો, અને અત્યંત ભયંકર અટવીમાંથી તેમને પાર ઉતાર્યાં. (૧૪૭૬-૭૭). જંગલની બહાર ગામની પાસેની ધરતી સુધી તેમને પહોંચાડીને હું સંસારથી વિરક્ત બનીને મનમાં વિચારવા લાગ્યો. (૧૪૭૮), 'આ અપરાધ કરીને ચોરપલ્લીમાં પાછું જવું અને જમદૂત જેવા સેનાપતિનું મોહું જેવું એ મારે માટે યોગ્ય નથી. (૧૪૭૯). ઇષ્ટ સુખના મૃત્યુ સમા લોભથી મેં જે પુષ્કળ પાપ કર્યાં છે, તેમાંથી છોડાવનાર મોક્ષમાર્ગ અનુસરવો એ જ હવે મારે માટે યોગ્ય છે. (૧૪૮૦). સુખ મેળવવાના પ્રયાસમાં જે રાગમૂઠ માણુસ બીજાને દુઃખ દે છે તે મૂર્ખતાથી પોતાના માટે જ ઘણું દુઃખ સરજે છે. (૧૪૮૧).

धण्णा कलत्त-गोत्तीउ निग्गया पेम्म-बंधण-विमुक्का ।
 उवसंत-राग-दोसा सम-सुह-दुक्खा पविहरंति ॥१४८२
 एव मतिं धारेत्ता उत्तर हुत्तो पयट्ठिओ मि अहं ।

❀

वत-चरण-लद्ध-सारं काम-गुण-परम्मुह-मतीओ ॥१४८३
 तो पद्दक-मल-मलिणं फलयं अविकिरिय-एक पासम्मि(?) ।
 नर रुहिर-सोण्डयं खंडयं व(?) तस्स सयासम्मि ॥१४८४
 पत्तो मि पुरिमंतालं स ताल-वण-गहण-मंडिउज्जाणं ।
 तं देव-लोग-सारं अलकापुरियं अणुहरंतं ॥१४८५

तस्स य दक्खिण-पासे पउम-सर-तलाय-मंडिउहेसे ।
 उववण-गुणा इरित्तं नंदणवण-सच्छह-सिरीयं ॥१४८६
 छउउय पुप्फवयारं फलोवय-वुसाउलं(?) स-चित्तसहं ।
 मयण-मण-निव्वुइ-करं सजलंबभं पिव(?) गंभीरं ॥१४८७
 भमर-गण-दरिय-महुयरि-परहुय-रिभियं महुयर-सहालं ।
 उज्जाण-वर-गणाणं एकाकारं व पुहईए ॥१४८८

एक्कोत्थ नवरि दोसो जं परहुय-महुर-महुयरि-रुएहिं ।
 कुणइ कहा-विकहाओ जणस्स कुसले(?) भणियस्स ॥१४८९
 निग्गलिय-धवल-जलहर-पहर(?)-गोरं छुहा-रस-विलित्तं ।
 तुंगं सीह-निसाइं देवकुलं तत्थ पस्सामि ॥१४९०

खंभ-सय-सण्णिविट्ठं लट्ठं सुसिलिट्ठ-कट्ठ-कय-कम्मं ।
 रुदं महा-निवेसं तत्थ य पेच्छाघरं पेक्खं ॥१४९१
 पेच्छाघरस्स पुरओ पीढं बहु-भत्ति-मंडियं तुंगं ।
 पासं स-चेइयागं नग्गोह-वडं कय-पडायं ॥१४९२

सच्छत्त-मत्तल-दामं स-लोमहत्थं स-चंदण-विलित्तं ।
 उज्जाण-दुम-गणाणं कारेतं आहिवच्चं व ॥१४९३
 तमहं वडमहिवडिओ पयाहिणं देउलं करेमाणो ।
 कोमल-पत्तल-सालं सुह-सीयल-पत्तल-च्छायं ॥१४९४

❀

तत्थ य पुच्छामि जणं इणमो किं-नामयं उववणं ति ।
 कस्स य देवस्स इमं कीरइ इय सुंदरी पूया ॥१४९५

પત્નીરૂપી કારાગારમાંથી છૂટીને પ્રેમબંધનથી જોઓ મુક્ત થાય છે, અને પોતાના રાગદ્રોષનું શમન કરીને જોઓ સુખદુઃખ પ્રત્યે સમભાવ રાખીને વિહરે છે, તેમને ધન્ય છે'. (૧૪૮૨). એ પ્રમાણે વિચારીને હું ઉત્તર દિશા તરફ ચાલ્યો.

પુરિમતાલ ઉદ્યાન

મારું ચિત્ત કામવૃત્તિથી વિમુખ બનીને તપશ્ચર્યાના સારતત્ત્વને પામી ગયું હતું. (૧૪૮૩). મનુષ્યના લોહીથી ખરડાયેલી તલવાર અને મળથી મલિન ઢાલનો મેં ત્યાગ કર્યો. (૧૪૮૪).

એ પછી હું તાડાવૃક્ષોના ગીચ જૂંડથી શોભતા, દેવલોકના સાર સમા, અને અલકા-પુરીનું અનુકરણ કરતા પુરિમતાલ ઉદ્યાનમાં આની પહોંચ્યો. (૧૪૮૫). તેની જમણી બાજુનો પ્રદેશ કમળસરોવરથી શોભતો હતો. તે ઉદ્યાન ઉપવનોના બધા ગુણોને અતિક્રમી જતું હતું. તેની શોભા નંદનવન સમી હતી. (૧૪૮૬). ત્યાં હ્યે ઋતુનાં પુષ્પો ખીલેલાં હતાં. ફૂલોથી તે સમૃદ્ધ હતું, ત્યાં ચિત્ર સભા પણ હતી (?) કામીજનોને તે આનંદદાયક હતું. સજળ જળધર જેવું તે ગંભીર હતું (?) (૧૪૮૭). ત્યાં મદમત ભ્રમરો અને મધુકરીઓના ગુંજારવ અને કોયલોના મધુર ટહુકાર થતા હતા. પૃથ્વીના બધાં ઉદ્યાનોના ગુણો ત્યાં એકત્રિત થયા હતા. (૧૪૮૮). તેમાં જો હોય તો માત્ર એક જ દોષ હતો : લોકોની કુશળવાર્તા સંબંધે તે ઉદ્યાન ભમરા-અમરી અને કોયલના શબ્દ દ્વારા ટોળટપ્પા કર્યાં કરતું હતું. (૧૪૮૯).

પવિત્ર વટવૃક્ષ

ત્યાં મેં એક દેવળ જોયું. ચૂનાથી ઘેળેલું હોઈને તે નિર્જળ જળધરસમૂહ જેવું ગૌર હતું. તે સિંહ જેવી ખેસણીવાળું અને ઉત્તુંગ હતું. (૧૪૯૦). ત્યાં સો સ્તંભો પર સ્થાપિત, સુશ્લિષ્ટ લક્ષ્મકામવાળું, સુંદર, વિશાળ અને મોટા અવકાશવાળું પ્રેક્ષાગૃહ મેં જોયું. (૧૪૯૧). તે પ્રેક્ષાગૃહની આગળના ભાગમાં અનેક ચિત્રભાતોથી શોભતું, ભિંચું, ચૈત્યયુક્ત પીઠ અને પતાકાયુક્ત એક વટવૃક્ષ મેં જોયું. (૧૪૯૨). તે વૃક્ષને હત્ર, ચામર અને પુષ્પમાળા ધરવામાં આવ્યાં હતાં અને ચંદનનો લેપ કરવામાં આવ્યો હતો; ઉદ્યાનના અન્ય વૃક્ષોનું તે આધિપત્ય કરતું હતું. (૧૪૯૩).

ઋષભદેવનું ચૈત્ય

દેવળની પ્રદક્ષિણા કરીને મેં કામળ પત્રશાખાવાળા અને પર્ણધરાની શીતળ, સુખદ છાયાવાળા તે વડને પ્રણિપાત કર્યો. (૧૪૯૪) અને ત્યાંના લોકોને પૂછ્યું, 'આ ઉદ્યાનનું નામ શું છે ? ક્યા દેવની અહીં સુંદર પ્રકારે પૂજા થઈ રહી છે ?' (૧૪૯૫). ઘણું ઘણું

बहुसो य निरिक्खंतो न वरं पेच्छामि भवण-वर-निचयं ।
 न-य मे दिट्ठं पुठ्वं इणमुज्जाणं कयाइं पि ॥१४९६
 तो तं विजाणमाणो भणाइ मं पाहुणो त्ति नाऊणं ।
 इणमो उज्जाण-वरं सयडमुहं नाम नामेण ॥१४९७
 इक्खाय-राय-वसभो वसभो किल ललिय-वसभ गइ-गामी ।
 आसीय भरहवासे कुमारसुयती(?) वसुमतीए ॥१४९८
 सो किर हिमवंत-धणी मंडल-वल्याउल-गुण-समिद्धं ।
 सागर-रसण-कलावं पुहइं महिलं व मोत्तूणं ॥१४९९
 गब्भ-पुण्णभव-भीओ अपुण्णभवणस्स उज्जुओ माय (?) ।
 तइया नीसामण्णे सो पुण्णमणुत्तरं कामी ॥१५००
 तो तस्स सुरासुर-पूइयस्स वर-नाण-दंसणमणंतं ।
 इहइं किर उप्पणं वडस्स हेट्ठा निविट्ठस्स ॥१५०१
 तो तस्स इमा महिमा कीरइ अज्जावि लोग-नाहस्स ।
 पडिय-भवस्स य पडिमा देवकुले ठाविया एसा ॥१५०२

❀

एवं सोऊण अहं वडं च पडिमं च वंदिऊण तर्हि ।
 पस्सामि भव-गुण-निहिं समणं तत्थेक्क-पासम्मि ॥१५०३
 हिययम्मि निवेसिय-पंचेदिययं निव्वुयं सुह निसण्णं ।
 अज्झप्प-ज्ञाण-संवर-निरुद्ध-एक्कगयं वित्तं ॥१५०४
 उवगंतूण य पाए अ-पाव-हिययस्स धेत्तूण ।
 संवेग जाय-हासो कयंजलिउडो अहं बेमि ॥१५०५
 अत्रगय-माण कोहो अ हिरण्ण-सुवण्णिओ निरारंभो ।
 इच्छामि ते महायस सीसो सुस्सुस्सओ होउं ॥१५०६
 जम्मण-मरणावत्तं वह-बंधण-रोग-मयर-परिवरियं ।
 तुब्भं तरीए तरिउं संसार-महण्णवं इच्छं ॥१५०७
 कण्ण-मण-नेव्वुइ-करं वाणिं भणिओ निरुद्ध-दुहदु(?) ।
 दुक्खं समणस्स सया गरुया जाव सुगुणा वोढुं ॥१५०८
 खंधेण व सीसेण व भारो सुहरो(?) नणु वोढुं जे ।
 इणमो उ अ-विस्सामं सील-भरो दुक्करो वोढुं ॥१५०९
 तो तं बेमि पुणो हं नत्थि ववसियस्स दुक्करं किंचि ।
 कायव्वमिह पुरिसस्स कामे धम्मे व्व (?) कज्जेसु ॥१५१०

નિરીક્ષણ કરવા છતાં પણ અહીં મને ભવનોનો સમૂહ દેખાતો નથી (?) વળી આ પહેલાં આ ઉદ્યાન કદી મારા જોવામાં નથી આવ્યું.’ (૧૪૯૬). એટલે હું અભ્યાગત છું એમ જાણીને એ સ્થળના જાણકાર એક જણે મને કહ્યું, ‘આ ઉદ્યાનનું નામ શકટમુખ્ય છે. (૧૪૯૭). કહેવાય છે કે ઈક્ષ્વાકુ વંશનો રાજવૃષભ, વૃષભ સમી લલિત ગતિવાળો વૃષભદેવ ભારતવર્ષમાં પૃથ્વીપતિ હતો (?). (૧૪૯૮) તે હિમવંત વર્ષના ધણીએ, મંડલો રૂપી વલયવાળી, ગુણોથી સમૃદ્ધ અને સાગરો રૂપી કટિમેખલા ધરતી પૃથ્વી રૂપી મહિલાનો ત્યાગ કરીને, ગર્ભાસ અને પુનર્જન્મથી ભયભીત થઈને, ફરી જન્મ ન લેવો પડે તે માટે તેણે ઉદ્યત બનીને અસામાન્ય, પૂર્ણ અને અનુત્તર પદ પ્રાપ્ત કરવાની કામના કરી. (૧૪૯૯-૧૫૦૦). તે પછી કહેવાય છે કે સુર અને અસુરથી પૂજિત એવા તેમને, તેઓ અહીં વડની નીચે બેઠેલા હતા ત્યારે, ઉત્તમ અને અનંત જ્ઞાન તથા દર્શન ઉત્પન્ન થયાં. (૧૫૦૧). એટલે તે લોકનાથનો આજે પણ આ રીતે મહિમા કરાય છે અને ભવનો ક્ષય કરનાર એવા તેમની આ દેવળમાં પ્રતિમા સ્થાપેલી છે. (૧૫૦૨).

શ્રમણનાં દર્શન : અવળ્યા લેવાની ઇચ્છા

એ પ્રમણે સાંજળીને મેં ત્યાં વડને અને પ્રતિમાને વંદન કર્યાં. ત્યાં બાજુમાં જ મેં ઉત્તમ ગુણોના નિધિરૂપ એક શ્રમણને જોયા. (૧૫૦૩). ચિત્તમાં પાંચેય ઈદ્રિયો સ્થાપીને તે સ્વસ્થપણે શાંત ભાવે બેઠા હતા અને આધ્યાત્મિક ધ્યાનમાં અને સંવરમાં તેમણે ચિત્તને એકાગ્રપણે નિરોધ કરેલો હતો. (૧૫૦૪). તે નિષ્પાપ હૃદયવાળા શ્રમણ પાસે જઈને મેં તેમનાં ચરણ પકડ્યાં અને સંવેગથી હસતા મુખે, હાથ જોડીને હું બોલ્યો. (૧૫૦૫). ‘હે મહાયશસ્વી, માન અને ક્રોધથી મુક્ત થયેલો, હિરણ્ય અને સુવર્ણથી રહિત બનેલો, પાપકર્મના આરભથી નિવૃત્ત એવો હું તમારી શુશ્રૂષા કરનારો શિષ્ય બનવા ઇચ્છું છું. (૧૫૦૬). હું જન્મમરણરૂપા વમળોવાળા, વધઅંધન અને રોગ રૂપી મગરોથી ઘેરાયેલા સંસારરૂપી મહાસાગરને તમારી નૌકાને આધારે તરી જવા ઇચ્છું છું. (૧૫૦૭). ...ને રોકીને તેણે કાન અને મનને શાંતા સ્થાપતાં વચનો કહ્યાં, ‘શ્રમણના ગુણધર્મ જીવનના અંત સુધી જાળવવા દુષ્કર છે. (૧૫૦૮). રકંઠ ઉપર કે શીશ ઉપર ભાર વહેવો સહેલો છે, પણ શીલનો સતત ભાર વહેવો દુષ્કર છે.’ (૧૫૦૯). એટલે મેં તેમને ફરી કહ્યું, ‘નિશ્ચય કરનાર પુરુષને માટે ક્યું પણ ધર્મના કે કામના વિષયમાં કરવાનું દુષ્કર નથી. (૧૫૧૦).

इच्छामि ववसिडं हं पव्वज्जमिणं पवज्जिडं अज्जं ।
उग्गं गुण-सय-पज्जं पमज्जणी सव्व-दुक्खाणं ॥१५११

❀

तो तेण सव्व-भूय-हिययम्मि जर-मरण मोक्खण-करम्मि ।
पंच-मह्ववय-गुण-विच्चियम्मि (?) धम्मम्मि हं ठविओ ॥१५१२
पञ्चक्खाणं विणओ ठाण-गमण-चिधियं पडिक्कमणं ।
भासाभासं च अहं कमेण वि उवसिक्खिओ सव्वं ॥१५१३
छत्तीसं पि समत्ता उग्गा कालेण मग्ग-सोमाणा ।
आयारस्स उ थंभा गहिया मे उत्तरज्जयणा ॥१५१४
नव चेव बंभचेरा गुत्ता कम्माणि बंभचेरस्स ।
गहिया विमुत्ति-मग्गा आयारग्गा समं वा मे ॥१५१५
एवं संगोवंगो मग्गो निव्वाण-गमण-पंथस्स ।
आयारो आयारो सुविहिय-सत्थस्स मे गहिओ ॥१५१६
सूयगडं च गयं मे ठाण-समवाया समाणिया य ततो ।
सेसं च कालिय-सुयं अंग-पविट्ठं मए गहियं ॥१५१७
नव गया पुव्वा मे सव्व-नय-पर्यसया च वित्थिण्णा ।
सव्वेसि दव्वाणं भाव-गुण-विसेस-पागडणा ॥१५१८
बारसमहियाइं (?) वासाइं मे भवं चरंतस्स ।
विहरंतस्स य वसुहं समाण-माणावमाणस्स ॥१५१९
परिवड्ढमाण सड्ढो जहा-बलं संजमम्मि संजुत्तो ।
अज्ज य भाविय-मती कामेमि अणुत्तरं धम्मं ॥१५२०

❀

एवं सोउणं अम्हे जं किर दुक्खं तयं समणुभूयं ।
संभारिय-वुत्तंतं ने (?) जायं पुणो दुक्खं ॥१५२१
वाह-पकंपिय-शुरूका य एकमेक्कस्स पेसिया दिट्ठी ।
अह सो तइया नाओ विसं च अमयं च आसीय ॥१५२२
जइ ताव कूर-कम्मो होऊण इमो वि संजओ जाओ ।
जोग्गा दुक्खक्खवणं अम्हे वि तवं अणुचरेडं १५२३
संभारिय-दुक्खा निवइया य तो काम-भोग-निव्विण्णा ।
पाएसु तरस्स पडिया समणस्स समाहि-जुत्तस्स ॥१५२४
सीसे निवेसियंजलि-पुडा य पच्चुट्ठिया पुणो भणिमो ।
तक्काल-बंधवं तं जीविय-गुण-दायगं समणं ॥१५२५

तो अे प्रकारनो पुरुषार्थ करवा अने आगे न, से'कडे शुभेवाणी, सर्व दुःषोने लू'सी ना'पनारी अेवी उत्र प्रव'न्या ले'नानी मारी ध'ञ्ज छे.' (१५११).

प्रव'न्याग्रहणु : अमणु'वतनी साधना

अेटने तेले मने सर्व प्राणीअोने हितकर, नरा अने मरुथी छोडावनार, पांय महाव्रत वगेरे शुभेथी युक्त अेवा धर्ममां स्थापित क्यो. (१५१२). प्रत्याप्यान, विनय, स्थान अने गमन सु'गंधी प्रतिकमणु अने लाष्य-अभाष्य अे अंधुं कभशः तेले मने शी'प'युं. (१५१३). समय नतां मे' मोक्षमार्गनां दृढ सोपान इप अने आचारना स्तंभ इप उत्तराध्ययननां छत्रीशेय अध्ययनेनुं ज्ञान पूरेपू'उं ग्रहणु क्युं. (१५१४). अहमयर्चना रक्षक समां आचारंगनां नव अध्ययनेनुं अने आकीना आचाराग्र श्रुतरकंधनुं ज्ञान पणु ग्रहणु क्युं. (१५१५). अे प्रमाणे निर्वाय पडो'यवाना मागइप सुविहित शास्त्र प्रमाणेना आचारंगनुं ज्ञान मे' सांगोपांग ग्रहणु क्युं. (१५१६). ते पछी मे' सूत्रकृतांग, स्थानांग अने समवायांग पूरां क्यो' अने आकीनां अंग-प्रविष्ट कालिक श्रुतनुं पणु मे' ग्रहणु क्युं. (१५१७). अथा नयेनुं निइपणु करता, विस्तृत नव पूर्वो मे' न'एया, तथा अथां द'योनी लाव अने गुणने लगती विशिष्टता पणु हुं समन्यो. (१५१८). अे प्रमाणे अमणुधर्म आचरतां अने पृथ्वी पर विहार करतां, मान-अपमान प्रत्ये समता राप्पाने मे' पारथी पणु वधु वरस विनायां. (१५१९) मारी अ'द्धा सतत व'द्धि पा'मती नय छे, अने यथाशक्ति हुं संयम पाणतो रहुं छुं. आ प्रमाणे लावित यितो हुं अत्यारे उत्तम धर्मनी कामना करी रळो छुं.' (१५२०).

वैराग्य

तरंगवती अने तेना पतिमां वैराग्यवृत्तिने उदय

अे प्रमाणे सांलणीने, अमारुं पूर्व व्रतांत तेले सं'लारी आ'युं तेथी, ते वेणा अमे लो'गवेनुं दुःष मने इरी ताणु थयुं (१५२१). आंसुथी क'पती लांणी दृष्टिअे अमे अेकपी'ज प्रत्ये न्नेयुं; 'अरे! आ तो पे'से न माणुस,' अेम अमे ते वेणा तेने अोण'प्यो : न'ले के विषनुं अमृत थई गयुं. (१५२२). न्ने अेवे कूरकमीं हतो तो पणु आ माणुस संयमी अनी शक्यो, तो अमे पणु दुःषनो क्षय कर'नाडुं तप आचरवाने योग्य छीअे. (१५२३). दुःषना रमरुथी अमारुं मन कामभोगमांथी जेठी गयुं, अने अमे ते समाधि-युक्त अमणुनां पगमां पडयां. (१५२४). पछी जिलां थ'र्ध, भस्तक पर अं'नलि रयीने अमे ते वेणाना अंधुं समा, अ'वितदान देनार अमणुने क'ह्युं (१५२५), 'ते वेणा आग'ना लवमां

जं चक्रवाय-जुयलयं भे तया पर-भवम्मि ।
 नर-मिहुणयं इह-भवे य नीणियं चोर-पल्लीओ ॥१५२६
 तं मिहुणं इणमम्हे दिणं भे जस्स जीवियं तइया ।
 देहि पुणो जह तइया अम्हं दुक्खाण वोच्छेयं ॥१५२७
 जाइ-परंपर-विणिवाय-मरण-बहु-दुक्ख-संकडस्स इमे ।
 भीया अणिच्च-वासासुहस्स संसार-वासस्स ॥१५२८
 जिण वयणुज्जुय-पंथेण त्रिविह-तव-नियम-गहिय-पच्छयणा ।
 निव्वाण-गमण-तुरिए इच्छामो भे समन्नेउं ॥१५२९

❀

तो भणइ सो सुविहिओ जो काही सील-संजमं सययं ।
 सो सव्व-दुक्ख-मोक्खं अचिरेण गच्छिहिइ ॥१५३०
 जइ नेच्छह विणियायं जाइ-परंपर-सएसु अणुहविउं ।
 वग्जेह पाव-कम्मं ताव य निच्चुज्जया होह ॥१५३१
 नज्जइ धुवं तु मरणं न-वि नज्जइ होहिती कया तं ति ।
 तं जीवितं न पावइ ताव वरं भे कओ धम्मो ॥१५३२
 विरलुस्सासेण मरंतएण वेलंबिणाणुकंठेण ।
 निस्सण्णेण न सक्को तव-चरण-पवित्थरो कओ ॥१५३३
 हट्ठेण वल्लिय-पंचिदिएण आउम्मि परिसरतम्मि ।
 सक्का सोग्गाइ-मग्गा जोग्गा हु धरिउं जे ॥१५३४
 बहु-विग्घे सुह-कज्जे अणिच्च-परिणाम-जीविए जए ।
 सद्धा वट्टेयव्वा कायव्वे धम्म-चरणम्मि ॥१५३५
 जस्स न धरेज्ज मच्चू जीवं दुक्खं च जो न पावेज्जा ।
 तस्स हु तव-गुण-जोगो कओ व अकओ व्व जुज्जेज्जा ॥१५३६
 नियय-मरणम्मि लोया आलोयं संजमस्स लद्धूण ।
 न-हु बद्ध-तीयमाउं (?) जाहे ताहे व गंतव्वे ॥१५३७
 (अन्ने) निययासोक्खे लोए बहुविरे य (?) जीवियम्मि य चलम्मि
 धम्म-चरणम्मि बुद्धी नरेण निच्चं पि कायव्वा ॥१५३८

❀

एवं सुविहिय-वयणं निस्सम्म आउं चलं ति उव्विग्गा ।
 तव-चरण-कउच्छाहा मुइमो सुस्सूसणा दो-वि ॥१५३९

જે ચક્રવાક્યુગલ હતું, અને આ ભવમાં જે દંપતીને તમે ચોરપહલીમાંથી બહાર કાઢીને જીવિત-દાન દીધું હતું તે આ અમે જ છીએ. જેમ તે વેળા અમારા દુઃખનો તમે અંત આણ્યો હતો, તેમ અત્યારે ફરી પણ તને અમને દુઃખસુક્રિત અપાવો. (૧૫૨૬-૧૫૨૭). જન્મમરણની પરંપરામાં ફસાયેલા રહેવાને લીધે અનેક દુઃખોથી કરેલા, અને અનિત્ય તને કારણે દુઃખરૂપ એવા સંસારવાસથી અમે ભયભીત થયાં છીએ. (૧૫૨૮). વિવિધ તપ અને નિયમનું ભાથું લઈને, જીનવચનોના સરળ માર્ગે, અમે નિર્વાણ પહોંચવાને ઉત્સુક બની તમને અનુસરવા ઇચ્છીએ છીએ.' (૧૫૨૯).

શ્રમણે આપેલી હિતશિક્ષા

એટલે તે સુવિહિત શ્રમણે કહ્યું, 'જે સતત શીત્ર અને સંયમ પાળશે, તે બધાં દુઃખોમાંથી સત્વર મુક્તિ પામશે. (૧૫૩૦). જે તમે સોંકડો જન્મની પરંપરામાં ફસાવાની અધોગતિના અનુભવમાંથી બચવા ઇચ્છતા હો, તો પાપકર્મનો ત્યાગ કરો અને સતત સંયમ પાળો. (૧૫૩૧) મરણ નિશ્ચિત હોવાનું આપણે જાણીએ છીએ, પરંતુ એ ક્યારે આવશે તે આપણે જાણતા નથી. તો જીવતરનો તે અંત લાવે ત્યાં સુધીમાં તમે ધર્મ આચરો તે જ ઇષ્ટ છે. (૧૫૩૨). મુશ્કેલીથી શ્વાસ લઈ શકતો હોય, પ્રાણ ગળે અટક્યા હોય, ભાન ચાલ્યું ગયું હોય તેવા મરણાસન્ન મનુષ્યને માટે જટિલ તપશ્રયા કરવાનું શક્ય નથી. (૧૫૩૩). આયુષ્ય સતત સરી જતું હોઈને, પાંચેય ઇન્દ્રિયોને સહર્ષ વાળી લેનાર જ સુગતિના પંથ પર વિચરવાને યોગ્ય છે. (૧૫૩૪). સત્કાર્યમાં અનેક વિધનો આવતાં હોઈને, જગતમાં જીવિત પરિણામી અને અનિત્ય હોઈને, ધર્માચરણના કર્તાવ્યમાં શ્રદ્ધા વધારતા રહેવું. (૧૫૩૫). જેને મૃત્યુ પકડે તેમ નથી, જે કદી દુઃખ પામે તેમ નથી તે જીવ તપ અને સંયમ ન કરે તો ભલે. (૧૫૩૬). મરણ નિશ્ચિત હોઈને, ગમે ત્યારે ચાલ્યા જવાનું હોઈને લોકો સંયમનો પ્રકાશ પામીને... (૧૫૩૭). વળી દુઃખ નિશ્ચિત હોઈને, જીવન ચંચળ હોઈને, મનુષ્યે હંમેશાં ધર્માચરણમાં મુદ્ધિ રાખવી.' (૧૫૩૮).

તત્કાળ પ્રવચ્ચા લેવાની તૈયારી : પરિચારકોનો વિલાપ

આ પ્રમાણે તે સુવિહિત સાધુનાં વચન સાંભળીને, આયુષ્યની ચંચળતાથી ખિન્ન બનીને, તપશ્રયા આદરવા માટે ઉત્સાહી એવાં અમે અને આનંદિત બન્યાં. (૧૫૩૯).

पेस-जणस्स य हत्थे सव्वे ते भूसणे निसिरिऊण ।
 भणिओ धरह इमे ता अम्हं अम्मा-पिऊणं ति ॥१५४०
 भणहि य दुक्ख-विभीया नाणा-जोणि-परिहिंडणुठिवग्गा ।
 ऊर (?) -सरणुव्वेय-करं सामण्णं ते पवण्णं त्ति ॥१५४१
 तेसिं च विणय-खलियं खमह य किर सुहुम-बादरं सव्वं ।
 मत्तोहि पमत्तोहि य जं होज्ज कयं कयाइं पि ॥१५४२
 एवं सोऊणम्हं णे सहसा उ कुवियं परियणेण ।
 परियण-सहिया आधाविया य ता नाडइज्जाओ ॥१५४३
 सोऊण व्वसियं ते पडिया तो पिययमस्स पाएसु ।
 मा नाह अणाहाओ परिच्चएज्ज त्ति बेतीओ ॥१५४४
 पाय-वडियाहि केहिं वि पियस्स घरिणी पसाय-कामाहिं ।
 वलि-कम्मं चेवकयं अलय-पडिय-पुप्फ-पुंजेहिं ॥१५४५
 अपरिस्सम रमिएहिं मणसा इच्छिय-सयं-गिहीएहिं ।
 जुत्तो सि सव्व-कालं मणोरह-मएहिं सुरएहिं ॥१५४६
 जइ वि य रइ-परिभोगं न लभामो ते सया निकेयम्मि ।
 अच्छीहिं पेच्छिउं जे तह वि तुमं इच्छिमो निच्चं ॥१५४७
 अच्छेप्पो वि समाणो फुरिय-कुमुय-पंडरो कुमुय-सोहो ।
 कस्स न करेइ पीइं सकल-विमल-मंडलो चंदो ॥१५४८

❀

एयाणि य अण्णाणि य ताओ कलुणाणि विलवमाणीओ ।
 तव-चरण-विग्धं पियस्स काउं ववसियाओ ॥१५४९
 तं कलुणं उवसग्गं मण-वाघायं तओ अगणयंतो ।
 भोग-विरत्तो रत्तो पारत्त-सुहावहे धम्मे ॥१५५०
 लुंचइ कुमुमुम्मिस्से केसे कोसे य तहि अगणयंतो ।
 वेरग्ग-समावणो पव्वज्जा-निच्छिय-मतीओ ॥१५५१
 सयमेव लुइय-सिरया अहं पि समणस्स तह य पाएसु ।
 पडिया पिण्ण समयं दुक्ख-विमोक्खं कुणह मे त्ति ॥१५५२
 तो तेण जहुवइइ कयं सामाइयं तहिं अम्हं ।
 एक्कंगियं पि जं तं उच्छूढं सोग्गतिं नेइ ॥१५५३
 पाणवह-मुसावाय-अदत्ता मेहुण-परिग्गहा विरती ।
 राई-भोयण-विरती य तेण बद्धाविया अम्हं ॥१५५४
 गहिया य उत्तर-गुणा अट्ट उब्भा तव-चरण-लुद्धेहिं ।
 अप्पडिबदूवेहिं पुणो जीविय-मरणे सरीरे य ॥१५५५

❀

સેવકોના હાથમાં બધાં અભૂષણ આપતાં અમે કહ્યું, 'આ લો અને અમારા માતૃપિતાને કહેજો કે અનેક જન્મોમાં પરિભ્રમણ કરવાથી ઉદ્વિગ્ન બનેલાં, દુઃખથી ભયભીત બનેલાં એવાં તે બંનેએ શ્રમણુજીવનનો અંગીકાર કર્યો છે. (૧૫૪૦-૪૧) વળી તેમના પ્રત્યેના વિનયમાં અમે જે કાંઈ સ્થૂળ કે સૂક્ષ્મ દોષ કર્યો હોય, મદમાં કે પ્રમાદમાં અમે જે કાંઈ ન કરવાનું કદી પણ કહ્યું હોય તે બધાની ક્ષમા કરજો.' (૧૫૪૨). આ સાંભળીને પરિજનોએ સહસા દુઃખથી ખૂમરાણુ કરી મૂક્યું. પરિજન સહિત નાટક કરનારીઓ દોડી આવી. (૧૫૪૩). અમે જે ડરવાને ઉઘત થયાં છીએ તે સાંભળીને તેઓ મારા પ્રિયતમના પગમાં પડીને કહેવા લાગી, 'હે નાથ! અમને અનાથ છોડી જશો નહીં.' (૧૫૪૪). હે ગૃહસ્વામિની! મારા પ્રિયતમનાં પગમાં પડીને તેમણે તેમની અલકરૂટો પરથી ખરી પડેલા પુષ્પપુંજ વડે જાણે કે તેને પ્રસન્ન કરવા માટે બલિકર્મ કહ્યું. (૧૫૪૫). 'અનાયાસ ક્રોડાઓ અને સ્વેચ્છાપ્રાપ્ત મનમાન્યાં સુરતસુખો તને સર્વદા સુલભ છે. (૧૫૪૬). તારા આવાસમાં અમને જે કે કદી રતિસુખનો લાભ નથી મળતો, તે પણ અમે તને અમારાં નેત્રોથી સદાયે જોવાને ઇચ્છીએ છીએ. (૧૫૪૭). જે પ્રકુલ્લ કુમુદ સમો શ્વેત છે, અને કુમુદોની શોભારૂપ છે તે પૂર્ણકળા યુક્ત મંડળવાળો નિર્મળ ચંદ્ર, અરપૃશ્ય હોવા છતાં, કોને પ્રીતિદાયક ન લાગે ?' (૧૫૪૮).

કેશલોચ : મતચહણ

આવાં આવાં કરુણુ વિલાપવચનો બોલીને તે સ્ત્રીઓએ પ્રિયતમની તપશ્ચર્યાના વિષયમાં વિધન બીજું કરવા માંડ્યું. (૧૫૪૯). પરંતુ મનને વિક્ષિપ્ત કરનારું તે કરુણુવિલાપનું વિધ પ્રિયતમે ગણુકયું નહીં. ભોગ પ્રત્યે વિરક્ત બનેલા, પરલોકનું સુખ પ્રાપ્ત કરાવનારા ધર્મમાં અનુરક્ત બનેલા, વૈરાગ્યવૃત્તિવાળા અને પ્રવ્રજ્યા લેવાના નિશ્ચયવાળા તેણે, કેશને અવગણીને, પોતાના પુષ્પમિશ્રિત કેશનો લોચ કર્યો. (૧૫૫૦-૧૫૫૧). હું પણ પોતાની મેજે કેશનો લોચ કરીને મારા પ્રિયતમની સાથે તે શ્રમણુનાં ચરણમાં પડી અને બોલી, 'મને દુઃખમાંથી મુક્તિ અપાવો.' (૧૫૫૨). એટલે તેણે યથાવિધિ અમને એકમાત્ર સામાયિક વ્રત આપ્યું, જેનું આચરણું (?) સદ્ગતિમાં દોરી જાય છે. (૧૫૫૩). તેણે અમને પ્રાણિવધ, મૃતવાદ, અદાતાદાન, મૈથુન અને પરિગ્રહથી તથા રાત્રીભોજનથી વિરમવાના નિયમ પણ આપ્યા. (૧૫૫૪). જન્મમરણનો રોગ બનતા શરીરમાં બંધાઈ ન રહેવા દૃઢતાં એવાં અમે તપશ્ચર્યાની લાલસાથી આઠ ઉત્તરગુણોનું પણ ગ્રહણુ કહ્યું. (૧૫૫૫).

दोण्ह वि अम्मा-पियरो अम्हाणं सव्व-सत्ति-संजुत्ता ।
 तो णे पत्ता नायग्ग्मि कहिए परियणेण ॥१५५६
 उत्तमंताउ पुरीस-बाल-बुद्ध-महिला तहिं घरिणि ।
 आगंतुं च पवत्ता ते पव्वइए त्ति सोउणं ॥१५५७
 बंधव-जणेण अम्हं पुण्णं तं उववणं तह् म्हंतं ।
 ददट्टमणेण य अम्हं बहुणा अण्णेण य जणेण ॥१५५८
 तत्थ य जणस्स परिपिंडियस्स अण्णोण्ण-थइय-कायस्स ।
 आलोक्कएत्थ नवरि मुह-सीस-परंपरा-निवहो ॥१५५९
 नियमुब्भव-भाव-परायणे य ददट्टण बद्ध-सोभाए ।
 सोग-भरेणाइसियं बंधव-मित्तेण ने तत्थ ॥१५६०
 दोण्ह-वि अम्मा-पियरो रोयंता आगया दवदवस्स ।
 सासू-ससुरो य महं ददट्टणम्हे गया मुच्छं ॥१५६१

❀

जिण-वयण-भाविय-मती दो-वि संसार-मुणिय-परमत्था ।
 मज्झं अम्मा-पियरो भणंति बाहं निरुंभंता ॥१५६२
 किं साहसमेरिसयं पुत्तय कतं जोव्वणस्स उदयम्मि ।
 दुक्खं खु तरुण-भावे सामण्ण-गुणा धरेउं जे ॥१५६३
 मा होज्ज तरुण-भावत्तणेण धम्मे विराहणा काइ ।
 अणुभूय-काम भोगा पच्छा वि तवं गहेयव्वं ॥१५६४
 भोगा खणमेत्त-सुहा विवाग-कड्डयत्ति तो अहं बेमि ।
 बद्ध-दुक्खो य कुडुंबो न मुत्ति-सोक्खा परं अस्थि ॥१५६५
 जाव न मुयंति अत्था थामो जा अत्थि संजमं काउ ।
 जाव न हरेइ मच्चू ताव वरं ने तवं काउं ॥१५६६
 तो भणइ तत्थ ताओ इंदिय-चोर-गहणम्मि तारुण्णे ।
 नित्थरह अणावाहा संसार-महण्णवमिणं ति ॥१५६७

❀

वद्धाविया समासासिया य बंधव-जणेण ते दो-वि ।
 सासू ससुरो य महं रमणमिणं विण्णवंते च ॥१५६८
 केण-वि तं किं भणिओ किं व तुह न वट्टए इहं पुत्त ।
 किं च विलीयं दिट्ठं तो निव्विण्णो सि पव्वइओ ॥१५६९
 धम्मो किर सग्ग-फलो सग्ग-फले इच्छिया तहा भोगा ।
 विसय-सुहेसु य महिला सारो त्ति सुई भणइ लोए ॥१५७०

સ્વજનોનું આગમન

તે વેળા, પરિજનો પાસેથી સમાચાર જાણીને અમારાં બંનેનાં માતાપિતા બધા પરિવારની સાથે આવી પહોંચ્યાં. (૧૫૫૬). હે ગૃહસ્વામિની ! અમે પ્રવ્રજ્યા લઈ લીધી એવું સાંભળીને સ્ત્રીઓ અને પુરુષો, બાળકો ને વૃદ્ધો ઉચાટ કરતાં આવવા માંડ્યાં. (૧૫૫૭). અમારાં સગાંસંબંધીઓથી તથા અમને જેવા આવતારા ખીજા પુષ્કળ લોકોથી તે મોટું ઉપવન ભરાઈ ગયું. (૧૫૫૮). ત્યાં થયેલી લીડમાં લોકોનાં શરીર ઢંકાઈ ગયેલાં હોવાથી માત્ર તેમનાં મોંમાથાની હારની હાર જ નજરે પડતી હતી. (૧૫૫૯). પ્રવ્રજ્યા લેવાની તત્પરતાના ભાવથી શોભતા અમને જેઈને બાંધવો અને મિત્રો અત્યંત શોકપૂર્ણ બની ગયા. (૧૫૬૦). અમારાં બંનેનાં માતાપિતા રડતારડતાં દોડાદોડ આવ્યાં. મારાં સાસુ અને સસરા અમને જેઈને મૂર્છિત થઈ ગયાં. (૧૫૬૧).

શ્રેષ્ઠીનું નિવારણ અને અનુમતિ

જિનવચનોથી જેમની બુદ્ધિ પ્રભાવિત થયેલી છે અને સંસારના સાચા સ્વરૂપને જેમણે જાણ્યું છે તેવાં મારાં માતાપિતા, આંસુના વેગને રોકીને મને કહેવા લાગ્યાં (૧૫૬૨), ‘એટા ! યૌવનના ઉદયકાળે જ આણું સાહસ કેમ કર્યું ? તરુણવયમાં શ્રમણધર્મ પાળવો ધણો કઠિન છે. (૧૫૬૩). તરુણવયને કારણે રખેને તારાથી ધર્મની કશી વિરાધના થાય !’ કામભોગ ભોગવીને તપ તો પછી પણ આદરી શકાય.’ (૧૫૬૪). એટલે મેં કહ્યું, ‘ભોગોનું સુખ ક્ષણિક હોય છે, અને પરિણામ કટુ હોય છે. કુટુંબજીવન પણ અત્યંત દુઃખમય હોય છે. મુક્તિસુખથી ચઢે એવું કોઈ સુખ નથી. (૧૫૬૫). જ્યાં સુધી.....ન છોડે (?) જ્યાંસુધી સંયમ પાળવાનું શરીરબળ હોય, અને જ્યાંસુધી મૃત્યુ આવીને ઉઠાવી ન જાય ત્યાં સુધીમાં અમારે તપ આચરવું એ જ ઇષ્ટ છે.’ (૧૫૬૬). એટલે પિતાએ કહ્યું, ‘ઈદ્રિયોરૂપી ચોરથી તારુણ્ય ઘેરાયેલું હોઈને તમે આ સંસારસાગરને નિર્વિઘ્ને તરી જજો’ (૧૫૬૭).

સાથેવાહની વિનવણી

અમારા બાંધવોએ તેમને આશ્વાસન આપીને વધાવ્યાં. તે વેળા મારાં સાસુસસરા મારા પ્રિયતમને વીનવવા લાગ્યાં (૧૫૬૮), ‘એટા ! કોઈએ તને કાંઈ કહ્યું ? તને અહીં શાની ખોટ છે ? શું તને અમારો કોઈ વાંક દેખાયો ?—જેથી મન ખાટું થઈ જતાં તેં પ્રવ્રજ્યા લઈ લીધી ? (૧૫૬૯). ધર્મનું ફળ સ્વર્ગ છે, સ્વર્ગમાં યથેષ્ટ ભોગ મળતા હોય છે, અને વિષયસુખનો સાર એટલે સુંદરી—આ પ્રમાણે લૌકિક શ્રુતિ છે. (૧૫૭૦). પણ

ता तुञ्ज महिलियाओ अत्थि इहं अच्छरा-सरिसियाओ ।
 अणुभुत्त-काम-भोगो करिहिसि पच्छा वि तं धम्मं ॥१५७१
 रञ्ज-समं तारत्तं(?) अम्हे-वि य वे-वि पुत्तयं च इमं ।
 सव्वं च दव्व-जायं पुत्तय किं ने परिचचयसि ॥१५७२
 वासाणि कइवयाणि काम-भोगे निरुस्सुओ भुंज ।
 पच्छग्गे परिणय-वओ चरिहिसि उग्गं समण-धम्मं ॥१५७३

❀

अम्मा-पिऊहिं एवं तेहिं कलुणं तहिं भणिओ तो ।
 भणइ चरण-निच्छिय-मइ इट्ठंतं सत्थवाह-सुओ ॥१५७४
 जह कोसिया[र]-कीडो नियय-सरीर-कएण अण्णाणी ।
 हिय-कामओ निरुंभइ अप्पाणं तंतु-बंधेण ॥१५७५
 तह मोह-मोहिय-मती(उ) विसय-सुह-कामओ दुह-सएहिं ।
 इत्थि-कएण निरुंभइ अप्पाणं राग-दोसेहि ॥१५७६
 तो राग-दोस-दुक्ख-हुओ सया विविह-जोणि-भव-गहणं ।
 मिच्छत्त-समुच्छण्णो पडिही संसार-कंतरं ॥१५७७
 न-वि तह बहुयं सोक्खं हवति य पुरिसे पियाए लंभम्मि ।
 पावइ जह बहुतरयं दुक्खं थीसुं विओगम्मि ॥१५७८
 मग्गिज्जंतो दुक्खं जणेइ लद्धो य रक्खण-कएणं ।
 सोयं कुणइ विणट्ठो तो किर दुक्खावहो अत्थो ॥१५७९
 अम्मा-पियरो भाउय-भज्जा पुत्ता य बंधवा सुहिया ।
 एते सिणेह-मइया निगडा नेव्वाण-मग्गस्स ॥१५८०
 जह सत्थ-समारूढा सहाय-लोभेण दुग्ग-मग्ग-गआ ।
 अणुपालैति वयंता जणा जणं सत्थ-जाग णं(?) ॥१५८१
 निक्कंतारा य पुणो कत्थ य ठाणाउ ते पयहिऊणं ।
 अण्णोण्णएहिं वच्चइ पंथेहि जणो जणवयम्मि ॥१५८२
 एवमिह-ल्लोय-जत्ता विइज्जिया हेतिं बंधवा नाम ।
 सुह-दुक्ख-मत्त-परिपालणत्थ-जुत्तीकय-सिणेहा ॥१५८३
 ××उवि संजोग-विओइओ पुणो बंधवे पमोत्तूण ।
 वच्चंति नियय-कम्मोदएहिं नाणा-गति-विसेसे ॥१५८४
 वसमक्खिय-निच्चव'धेण (?) एगंतरं उवगएण ।
 रागो परिहरियव्वो अवरगो मुत्ति-मग्गो त्ति ॥१५८५
 लद्धूण धम्मबुद्धिं गुण-पणियमकालियं गहेयव्वं ।
 जाव न करेइ च बला आउ-परिच्छेदणं कालो ॥१५८६

પછી તારી પાસે તો અહીં જ અસ્સરા સમી સુંદરીઓ છે. માટે પહેલાં કામભોગ ભોગવીને પછીથી તું ધર્મ કરજો. (૧૫૭૧). એટા! અમને બંનેને, રાજવી સુખ જેવા વૈભવને આ એટીને તથા આપણા સમગ્ર ધનભંડારને તું કેમ તજ દે છે? (૧૫૭૨). તું કેટલાંક વરસ કશી જ ફિકરચિંતા કર્યા વિના કામભોગ ભોગવ, તે પછી પાકટ અવસ્થામાં તું ઉગ્ર શ્રમણુધર્મ આચરજો. (૧૫૭૩).

સાથપુત્રનો પ્રત્યુત્તર

માતાપિતાએ આ પ્રમાણે કરુણ વચનો કહ્યાં, એટલે પ્રવ્રજ્યા લેવા જેણે નિશ્ચય કર્યો છે તેવા તે સાથવાહપુત્રે એક દષ્ટાંત કહ્યું (૧૫૭૪): ‘જે પ્રમાણે કોશેટામાં રહેલો અજ્ઞાની કીડો પોતાનું શારીરિક હિત ઇચ્છતો હોય તે પોતાની જાતને તંતુઓના બંધનમાં બાંધી દે છે, તે જ પ્રમાણે મોહથી મોહિત ભુલ્લિવાળો માણસ વિષયસુખને ઇચ્છતો, સ્ત્રીને ખાતર સેંકડો દુઃખોથી અને રાગદ્વેષથી પોતાની જાતને બાંધી દે છે. (૧૫૭૫-૧૫૭૬). એને પરિણામે રાગદ્વેષ અને દુઃખથી અભિભૂત અને મિથ્યાત્વથી ઘેરાયેલો એવો તે અનેક યોનિમાં જન્મ પામવાની ગહનતાવાળા સંસારરૂપી વનમાં આવી પડે છે. (૧૫૭૭). વહાલી સ્ત્રીની પ્રાપ્તિથી એટલું બધું સુખ નથી મળી જતું, જેટલું—અરે! તેનાથી ઘણું વધારે—દુઃખ તેને તે સ્ત્રીના વિયોગથી થાય છે. (૧૫૭૮). તે જ પ્રમાણે ધન મેળવવામાં દુઃખ છે, પ્રાપ્ત થયેલું ધન જાળવવામાં દુઃખ છે, અને તેનો નાશ થતાં પણ દુઃખ થાય છે—આમ ધન બંધી રીતે દુઃખ લાવનારું છે. (૧૫૭૯). માઆપ, ભાઈબોબાઈ, પુત્રો, બાંધવો અને મિત્રો—એ સૌ નિર્વાણમાર્ગે જતાર માટે સ્નેહમય એટીઓ જ છે. (૧૫૮૦). જે પ્રમાણે કોઈ સાર્થરૂપે પ્રવાસ કરતા માણસો સંકટ ભરેલા માર્ગે જતાં, સહાય મેળવવાના લોભે, સાથેના અન્ય માણસોનું રક્ષણ કરે છે અને સાથમાં જાગતા રહે છે, પરંતુ જંગલ પાર કરી લેતાં, તે સાથને તજ દઈને જનપદમાં પોતપોતાને સ્થાને જવા પોતપોતાને રરતે આલતા થાય છે, તે જ પ્રમાણે આ લોક્યાત્રા પણ એક પ્રકારનો પ્રવાસ જ છે; સર્ગાસ્નેહીઓ કેવળ પોતપોતાનાં સુખદુઃખની દેખભાળ લેવાની સુકિતરૂપે જ સ્નેહસાર દર્શાવે છે. (૧૫૮૧-૧૫૮૩).

સયોગ પછી વિયોગ પામીને, બાંધવાને તજ દઈને તેઓ પોતાનાં કર્મોના ઉદય પ્રમાણે અનેક પ્રકારની વિશિષ્ટ ગતિઓ પામે છે. (૧૫૮૪)...નિત્ય બંધનકર્તા હોઈને (!) રાગનો ત્યાગ કરવો અને વૈરાગ્યને સુકિતમાર્ગે જાણવો. (૧૫૮૫). તે પછી ધર્મભુલિ પ્રાપ્ત

एव परमत्थ-निच्छय विहण्णुणा जयण-पडण-जुत्तोण ।
 कत्थइ असज्जमाणेण हवइ मोकखो सुहं गंतुं ॥१५८७
 जं पि य भणह कइवए वासे ता भुंज काम-भोगे त्ति ।
 एत्थ वि दीसइ दोसो अनियय-मरणाउरे लोए ॥१५८८
 जं नत्थि कोइ लोए मच्चूओ बल-निरुंभण-समत्थो ।
 तो पुव्वमेव नियमो अकाल-हीणं गहेयव्वो ॥१५८९

❀

एयाणि य अण्णाणि व सत्थाह-सुएण जंपमाणेणं ।
 अम्मा-पियरो सयणो य तत्थ पडिसेहिओ सव्वो ॥१५९०
 सह-पंसु-कीलणेहिं य निज्जंतेणोवयार-सुहा (?) ।
 तेण वयंसा वि कया सव्वे पडिसेहिय-निरासा ॥१५९१
 तह वि न इच्छइ हाउं अम्हे तव चरण-निच्छए दो-वि ।
 अवि सो वि सत्थवाहो घरिणी पुत्त-प्पिवासाए ॥१५९२
 पिय-विप्पओग-दूसह-जम्मण मरण-भय-विदुया एते ।
 छंदेण चरंतु तवं तो तत्थ भणियं (?) बहु-जणेहिं ॥१५९३
 काम-गुण-परम्मह-माणसस्स तव-चरण-करण-तुरियस्स ।
 जो कुणइ अंतरायं सो मित्त-मुहो अमित्तो त्ति ॥१५९४
 तो तं वयण-कलकलं जणस्स सोऊण तत्थ सत्थाहो ।
 अणुमण्णेइ अकामो पव्वज्जणं अम्हं (?) ॥१५९५
 काऊणं करयल संगमं च भाणीय णे दुयग्गे वि ।
 नित्थरह विविह-नियमोववास-गरुयं समण-धम्मं ॥१५९६
 जम्मण मरण-तरंगं नाणा-जोणि-परिहिंडणावत्तं ।
 अट्टविह कम्म-संघाय-कलुस-जल-संचयं रुंदं ॥१५९७
 पिय-विप्पओग-विलविय-महारवं राग-मयर-परिवरियं ।
 संसार-समुद्दिमिणं जह तरह तहा करेह त्ति ॥१५९८
 एवं गुणं-संवाहो सत्थाहो भाणिऊण पाडेइ ।
 पाएसु बालयं ने (?) नयरिमइगमण-कय-मइ सो ॥१५९९

❀

ચતાં, યોગ્ય સમય માટે થોભ્યા વિના, પ્રવ્રજ્યા લેતી જોઈએ, નહીં તેા કાળ સહસા આયુષ્યનેા અંત આણુશે. (૧૫૮૬). એ પ્રમાણે પરમાર્થના અને નિશ્ચય નયના જાણુકાર માટે, ચતના વાળા માટે અને કશામાં પણુ આસક્ત ન થનારને માટે મોક્ષપ્રાપ્તિ સરળ બને છે. (૧૫૮૭). વળી જે તમે કહો છો કે કેટલાંક વરસ કામભોગ ભોગવી લે, તેા તેમાં વાંધો એ છે કે એકાએક આવી પડતા મરણુનેા ભય જગત પર હંમેશાં તોળાયેલો છે; જગતમાં એવું કોઈ નથી, જે મૃત્યુના બળને રોકવાને સમર્થ હોય. માટે કાળ-અકાળનેા વિચાર કર્યા વિના જ તરત પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણુ કરવી ઘટે.’ (૧૫૮૮-૧૫૮૯).

સાર્થવાહે અનિચ્છાએ આપેલી અનુમતિ

આવાં આવાં વચ્ચે કહીને સાર્થવાહપુત્રે તે વેળા માતાપિતાના તથા અન્ય સૌ સ્વજનોના વિરોધને વાર્યો. (૧૫૯૦). બચપણુમાં સાથે ધૂળમાં રમેલા, વિવેકી (?) મિત્રોના વિરોધને પણુ વારીને પ્રવ્રજ્યા લેવા તત્પર બનેલા એવા તેણુ તેમને નિરાશ કર્યા. (૧૫૯૧).

હે ગૃહસ્વામિની ! આ રીતે અમે બંને તપશ્ચરણુ માટે નિશ્ચિત હોવા છતાં, તીવ્ર પુત્ર-સ્નેહને કારણુે સાર્થવાહે અમને જવા દેવા ન ઇચ્છ્યું. (૧૫૯૨). એટલે અનેક લોકોએ તેને સમજાવ્યો, ‘પ્રિયજનનો વિયોગ, જન્મમરણુની અસહ્યતા વગેરે ભયોથી ડરેલાં આ બંનેને તેમની ઇચ્છાનુસાર તપ આચરવા દો. (૧૫૯૩). જેમનું મન કામોપભોગથી વિમુખ થઈ ગયું છે, અને જે તપશ્ચર્યા કરવા માટે ઉતાવળો થયો છે તેને અંતરાય કરનાર મિત્રરૂપે શત્રુનું જ કામ કરે છે.’ (૧૫૯૪). આ પ્રમાણુે લોકોનાં વચ્ચેનો કોલાહલ સાંભળીને સાર્થ-વાહે અનિચ્છાએ અમને પ્રવ્રજ્યા લેવાની અનુમતિ આપી. (૧૫૯૫). હાથ જોડીને તેણુ અમને કહ્યું, ‘વિવિધ નિયમ અને ઉપવાસને લીધે કઠિન એવા શ્રમણુધર્મનું તમે સફળતાથી નિર્વાહન કરજો. (૧૫૯૬). જન્મમરણુરૂપ તરંગવાળા, અનેક યોનિમાં ભ્રમણુ કરવારૂપ વમજોવાળા, આઠ પ્રકારના કર્મસમૂહરૂપ મલિન જળસમૂહવાળા, પ્રિયજનના વિયોગે કરાતા વિકાપરૂપ ગર્જનવાળા, રાગરૂપ મગરોથી ઘેરાયેલા વિશાળ સંસારસમુદ્રને તમે તરી જાઓ તેવું કરજો.’ (૧૫૯૭-૧૫૯૮). એ પ્રમાણુે કહીને, નગરમાં પાછા ફરવા ઇચ્છતા ગુણુવાન સાર્થવાહે...પગમાં પાડયા. (૧૫૯૯).

भाणीय गहवई वि य सद्धम्मं चरणमारुहेमाणा ।
 घत्था(?) जत्थ बहु-दुक्ख-संकडाओ कुडुम्बाओ ॥१६००
 अभिनिक्खंता खंता य पेम-बंध-नियलेहि उम्मुक्का ।
 उवसंत-राग-दोसा सम-सुह-दुक्खा सुमुणी जाया ॥१६०१
 धण्णा कलत्त-गोत्तीहिं निग्गया पेमा-बंधण-विमुक्का ।
 अब्बगय-माण-क्कोहा चरंति धम्मं जिणक्खायं ॥१६०२
 इच्छिय-विसय-सुह-निवेशणत्थ-निव्वुय-मणा नवरि अम्हे ।
 न चएमो निस्सरिउं मोह-नियल-बंधण-निबद्धा ॥१६०३
 एयाणि य अण्णणि य बहूणि तव-नियम-तेय-करणाणि ।
 भाणीय सुदुट्ठ परमत्थ-दिट्ठी-धम्मो तहिं सेट्ठी ॥१६०४

देहंतर-संकंति व्व तत्थ ने सोग-गहिय-हिययाओ ।
 ससुर-घर-कूल-घरासण्णणीउ महिला परुण्णाओ ॥१६०५
 ताहिं य पउर-विलविय-कलुणाहि दुहियाहि रोवमाणीहि ।
 आवरिसिया व अंसूहिं तस्स भूमी उववणस्स ॥१६०६
 अह सेट्ठि-सत्थवाहा स-महिल-मित्त-जण-बंधव-समग्गा ।
 चेत्तूण बाल-कण्णे नयरिमइगया परोर्यता ॥१६०७
 तम्मि य जण-हलवोले पेच्छय-पच्छाइयं तयं समणं ।
 अम्हेसु लग्ग-दिट्ठी सेट्ठी विमणो उदच्छीय ॥१६०८
 सव्वो वि वाणिय(?)-जणो संत-परिच्चाय-विस्हिओ अम्हं ।
 धम्माणुराग-रत्तो जेणागयमेव वक्कंतो ॥१६०९

अह तत्थ समण-लच्छी-समस्सिया रूविणी खम च्चेव ।
 गणिणी गुण-संगणिणी तं वंदिउमागया समणं ॥१६१०
 सा अज्ज-चंदणाए सिस्सा तव-नियम-नाण-पडिपुण्णा ।
 वंदइ य सा सुविहियं स-प्परिवारं तयं समणं ॥१६११
 भणिया य कप्प-गुण-जाणएण तेण समणेण सा गणिणी ।
 समणी पावस्स समणी होउ इमा सिस्सिणी तुम्हं ॥१६१२
 तो तीए विणयायारो आयारो महवत्तण-गुणाणं ।
 समणत्तणोवयारो इच्छाकारो कओ तस्स ॥१६१३
 तेण य भणियामि अहं वंदसु अह ते पवत्तिणी अज्जा ।
 पंच महव्वय-धारण-दढ-ठवया सुव्वया गणिणी ॥१६१४

સૌ સ્વજનોએ લીધેલી વિદાય

શ્રેષ્ઠીએ પણ કહ્યું, ‘જેઓ સાચા ધર્મનો અને તપશ્ચર્યાનો અંગીકાર કરે છે, અનેક દુઃખોથી ભરેલા કુટુંબને ત્યજી દઈને નીકળી પડે છે, પ્રેમની બેડીઓમાંથી છૂટી જાય છે, રાગદ્વેષનું શમન કરી સુખદુઃખ પ્રત્યે સમભાવ કેળવીને ક્ષમાવાન મુનિ બને છે, પત્નીરૂપી કારાવાસના બંધનમાંથી મુક્ત થઈ જાય છે, માન અને કૌઠનો ત્યાગ કરીને જિને ઉપદેશલા ધર્મને આચરે છે, તેમને ધન્ય છે. (૧૬૦૦-૧૬૦૨). યથેચ્છ વિષયસુખ ભોગવવામાં અમારું ચિત્ત રાચતું હોઈને, મોહની બેડીઓમાં જકડાયેલા એવા અમે તે સંસારત્યાગ કરીને નીકળી જવાને અશક્ત છીએ.’ (૧૬૦૩). ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ જેને બરાબર વિદિત હતું તેવા શ્રેષ્ઠીએ તે વેળા તપ અને નિયમની વૃત્તિને તીવ્ર કરનારાં આવાં આવાં અનેક વચનો કહ્યાં. (૧૬૦૪).

મારા સસરાની અને પિયરની સંબંધી સ્ત્રીઓ, જાણે કે અમે એક દેહ ત્યજીને બીજો દેહ ધારણ કરી રહ્યાં હોઈએ તેમ, શોકગ્રસ્ત હૃદયે રુદન કરવા લાગી. (૧૬૦૫). દુઃખી થઈને અત્યંત કરુણ વિલાપ કરતાં રડી રહેલી એવી તે સ્ત્રીઓની (અશ્રુવર્ષાથી) તે ઉપવનની ભોંય જાણે કે ઇંટાઈ ગઈ. (૧૬૦૬). તે પછી શ્રેષ્ઠી અને સાર્થવાહ સ્ત્રીઓ, મિત્રો, બાંધવો અને બાળબચ્ચાંને સાથે લઈને રડતાં રડતાં નગરીમાં પાછાં ફર્યાં. (૧૬૦૭). લોકોના કોલાહલ વચ્ચે, કુતૂહલથી જોનારાઓની ભીડમાં ઘેરાયેલા તે શ્રમણનાં દર્શન શ્રેષ્ઠીની દષ્ટિ અમારી ઉપર મંડાયેલી હોઈને તેણે વિપાદપૂર્ણ ચિત્તે ક્યાં હતાં (?) (૧૬૦૮). બીજા બધા સંબંધીઓ (?) પણ, અમે કરેલા છતી સમૃદ્ધિના ત્યાગથી વિસ્મિત થઈને, ધર્મ પ્રત્યેના અનુરાગથી રંગાઈને, જેમ આવ્યા હતા તેમ પાછા ગયા. (૧૬૦૯).

સુવ્રતા ગણિનીનું આગમન : તરંગવતીની સોંપણી

એ વેળા શ્રમણલક્ષ્મીથી યુક્ત, મૂર્તિમાન ક્ષમા સમી, એક ગુણવાન ગણિની તે શ્રમણને વંદવા આવી. (૧૬૧૦). તપ, નિયમ અને જ્ઞાનથી પરિપૂર્ણ તે ગણિની આર્યા ચંદનાની શિષ્યા હતી. તેણે તે સુવિહિત શ્રમણ અને તેના પરિવારને વંદન કર્યાં. (૧૬૧૧). શાસ્ત્રવિધિ જાણનાર તે શ્રમણે તે ગણિનીને કહ્યું, ‘હે પાપશમની શ્રમણી ! આ તારી શિષ્યા થાઓ.’ (૧૬૧૨). એટલે તેણે માર્દવ ગુણના આચારણરૂપ, શ્રમણપણાના ઉપકારરૂપ વિનયાચાર કરીને પોતાની સંમતિ દર્શાવી. (૧૬૧૩). પછી શ્રમણે મને કહ્યું, ‘પાંચ મહાવ્રત ધારણ કરવાના દૃઢ વ્રતવાળી આ સુવ્રતા ગણિની તારી પ્રવર્તિની આર્યા છે, તેા તેને વંદન કર.’ (૧૬૧૪). એટલે મસ્તક પર હાથ જોડી, વિનયથી મસ્તક નમાવી,

तो तत्थ विणय पणमिय-मुद्धाणा मत्थए ठविय-हत्था ।
 नेच्चाण-गमण-तुरिया य तीए पाएसु पडिया ॥१६१५
 फुड-विसय-मण-ग्गाही तीए अहं सुसमणीए आसिद्धा ।
 नित्थर दुच्चर-चरियं सामणमणुत्तरमिणं ति ॥१६१६
 धम्मोवदेस-पंथस्स देसणे केवलं तुहं अम्हे ।
 जइ काहिसि कल्लणं पाविहिस्सी मोक्ख-पह-गमणं ॥१६१७
 तो तं बेमि सुसमणिं भीया काहामि तुम्ह वयणं ति ।
 जम्मण-मरण-परंपर-करस्स संसार-वासस्स ॥१६१८

❀

तो तं उत्तम-तव-संजमाड्ढयं जलिय-जलण-सरिसोवमं ।
 वंदामि विणय-मुढिया तव-संजम-देसियं साहुं ॥१६१९
 तं च गय-काम-रागं तत्थ परं चेव सत्थवाह-सुअं ।
 वंदित्तु अइगया हं अज्जाहि समं तं नगरिं ॥१६२०
 तत्थ बहु-फासुओगास-विहारं महिलिया-सुह-पयारं ।
 कोट्टागारमनिससयमतीमि अज्जाहिं ताहि समं ॥१६२१
 तवणिज्ज-चकल-निभो पतिसामिय(?) -तेय-मंडलो जाओ ।
 ताहे नहयल-तिलओ पच्छिम-संझं गओ सूरो ॥१६२२
 तत्थ य गणिणीए समं आलोइय-निदिया पडिक्कंता ।
 धम्माणुराग-रत्ता गयं पि रत्ति न-याणामि ॥१६२३
 अण्ण-दिवसम्मि य तओ सत्थाह सुओ य सो य गणि-वसहो ।
 अणिएअ-वास-वसही विहरिंसु महियल-तलम्मि ॥१६२४
 गणिणोए सगासम्मी गहिया सिक्खा मए वि दुविहा वि ।
 तव चरण-करण-निरया वेरगग-गया अहं घरिणि ॥१६२५
 एवं विहार-विहिणा विहरंताओ इहं समायाओ ।
 छट्ठस्स पारणाए अज्जाहं निग्गया भिक्खं ॥१६२६

❀

एवं च पुच्छियाए तुमए सव्वं मए तुहं कहियं ।
 सुह-दुक्ख-परंपरयं इह-पर-लोए जमणुभूयं ॥१६२७
 एवं पसाहियम्मी तरंगवइयाए तीए समणीए ।
 चित्तेइ तओ घरिणी कह दुक्कर-कारिया एसा ॥१६२८
 एवंविह-तारुण्णे एवंविहाए देह-सेवाए ।
 एवंविहे विहवे एवंविह-दुक्कर-तवो त्ति ॥१६२९
 तो भणइ सेट्ठि-जाया भयवइ इच्छा(?)मणुगगहमिणं ति ।
 जं कहियं निअ-चरियं खमह य तह जं किलेसविया ॥१६३०

निर्वाण पडोयवाने आतुर अनेही येवी हुं तेना पगमां पडी. (१६१५). मनथी दरेक विषयनुं रपष्ट अदळु करती येवी ते प्रशस्त श्रमणीये मने आशिष दीधी, 'आ उत्तम, पणु कडिन आयरणुवाणा श्रमणुज्वनने तुं सङ्गताथी पार कर. (१६१६). अमे तो केवण तारा धर्मभार्गना उपदेशक छीये. तुं जे ते प्रमाणे आयरीश, तो मोक्षभार्गे लर्ष जनाडुं कव्याणु तुं पाभीश.' (१६१७). अेटले मे' ते प्रशस्त श्रमणीने कहुं, 'जन्मभरणुपरंपराना कारणुप संसारवासथी हुं लयणीत अनेही होवाथी तमारुं कहुं अवश्य करीश'. (१६१८).

गळिनीनी साथे नगरप्रवेश : शास्त्राध्ययन अने तपश्चर्या

ते पछी उत्तम तप अने संयमथी सम्रद्ध, प्रण्वलित अग्नि समा तेजस्वी, अने तप अने संयमना भार्गदर्शक ते श्रमणुने विनयथी संकुचित अनीने मे' वंदन कर्यां. (१६१९). ते पछी कामवृत्तिथी मुक्त अनेला ते सार्थवाहपुत्रने वंदन करीने मे' श्रमणीनी साथे नगरीमां प्रवेश कर्यां. (१६२०). त्यां ते आर्यानी साथे हुं विहरवायोग्य अनेक अयित्त प्रदेशोवाणा अने स्त्रीयेने हरहर करवा भाटे अनुकूल येवा कोषागारमां अनासक्तपणुे गर्भ. (१६२१). ते वेणा तेज्जेमंडण विदातां सुवर्णुना गोणा समो अनेलो, गगनतिवक सूर्य पश्चिम संध्याये पडोय्यो. (१६२२). ते स्थणे गळिनीनी साथे मे' आलोचन, प्रतिक्रमणु अने दुष्कर्मानिंदा कर्यां; धर्मातुरागथी रंगायेली होईने मने रात्री क्यारे वीती गळी तेनी अणर पणु न पडी. (१६२३) णीजे दिवसे ते श्रमणुश्रेष्ठनी साथे सार्थवाहपुत्र धरती पर अरिश्चर रडेठालुमां वास करतो त्यांथी विहार करी गयो. (१६२४). हे गृहस्वामिनी ! ते गळिनीनी पासेथी मे' अने प्रकारनुं शिक्षणु लीधुं. तपश्चर्या अने अनुष्ठानमां निरत अनीने हुं वैराग्यभाव पाभी. (१६२५). विहारविधि प्रमाणे विहार करतां अमे अहीं आवी पडोय्यां, अने आणे छठनुं पारणुं करवा हुं लिक्षाये नीकणी. (१६२६).

वृत्तांतनी समाप्ति : श्रोतायेनो वैराग्यभाव

तमे मने पूछयुं अेटले आ प्रमाणे जे कांई सुअदुःअनी परंपरा मे' आ लोक अने परलोकांमां अनुभवती ते अधी मे' कळी अतावी. (१६२७).

अे प्रमाणे ते तरंगवती श्रमणीये पोतानुं वृत्तांत कहुं अेटले ते गृहस्वामिनी विचारवा लागी, 'अहो, केवुं कडिन कार्य आणुे कथुं !' (१६२८). आनी तरणु वयमां, अेवुं देहसुअ अने अेवो वैभव होवा छतां आवुं दुष्कर तप करी रळी छे !' (१६२९). पछी ते शेठालुये कहुं, 'हे भगवती ! तमे पोतानुं यरित कळीने अमारा पर लारे अनुग्रह कर्यां. तमने कष्ट आप्या अद्व क्षमा करौ'. (१६३०). अे प्रमाणे कळीने दुस्तर लवसागरथी लयणीत

भणिऊण पाय-वडिया भीया भव-सायरा दुरंताओ ।
 भणइ किमम्हं होही खुत्ताणं विसय-पंकम्मि ॥१६३१
 मोह-च्छण्णा अम्हे तुम्हं चरिया सुदुकरा अज्जे ।
 ता तह कहेसु अम्ह जह संसारे न हिंडामो ॥१६३२
 तो भणइ तरंगवती काउं न चयसि संजमं जइ वि ।
 ता कुण गिहत्थ-धम्मं जिण-वयणे निच्छिया होउं ॥१६३३

❀

सोऊण य सा एवं वयणं अज्जाए अमय-सारमिणं ।
 हिययं धरेइ हट्टं अणुग्गहं मण्णमाणीओ ॥१६३४
 धम्मम्मि लद्ध-बुद्धी तत्थ य संवेग-जाय-सद्धा य ।
 सील-व्वया गुणवएहिं समं गहेत्था य ॥१६३५
 अभिगय-जीवाजीवा जे य सुभा जिण-सत्थ-पयत्था(?)
 घच्छीय अणुवयाइं सीलाणि वयाणि य बहूणि ॥१६३६
 सेसा वि य तरुणीओ सव्वा सोऊण कहमिणं सव्वं ।
 दढ-सद्धा जिण-वयणे जाया संवेग-पडिवण्णा ॥१६३७
 खुड्डीए समं अज्जा वि तत्थ चेतूण फासुयं भिक्खं ।
 जेणागया पडिगया संजम-तव-जोग-गुण-धारी ॥१६३८

❀

संबोहणत्थ-हेउं अक्खाणमिणं पवण्णियं तुब्भं ।
 अवहरउ दुरियमखिलं होउय भत्ती जिणिं देसु ॥१६३९

❀

हाइय-पुरीय-गच्छे सूरी जो वीरभइ-नामोत्ति ।
 तस्स सीसस्स(?) लिहिया जसेण गणिनेमिचंदस्स ॥१६४०

*

બનેલી તે તેના પગમાં પડીને બોલી, 'વિષયપંકમાં અમે ખૂંતેલાં હોઈને અમારું શું થશે? (૧૬૩૧). હે આર્યા! એક તો અમે મોહથી ઘેરાયેલાં છીએ, તો ખીજી ખીજું', તમારી ચર્ચા અત્યંત દુબકર છે. તો પણ અમને એવો કાંઈક ઉપદેશ આપો, જેથી અમારું સંસારભ્રમણ અટકે.' (૧૬૩૨). એટલે તરંગવતીએ કહ્યું, 'જે તમે સંયમ પાળી શકો તેમ ન હો, તો જિનવચનમાં શ્રદ્ધા રાખીને ગૃહસ્થધર્મનું પાલન કરો.' (૧૬૩૩).

આર્યાનું અમૃતના સાર સમું આ વચન સાંભળીને તેને અનુગ્રહ ગણી તે સ્ત્રીઓએ તેને સહર્ષ હૃદયમાં ધારણુ કર્યું. (૧૬૩૪). એ પ્રમાણે ધર્મબુદ્ધિ પામવાથી સંવેગમાં શ્રદ્ધા પ્રગટતાં, તેઓએ શીલવ્રત અને ગુણવ્રત લીધાં. (૧૬૩૫). જીવ, અજીવ વગેરે જૈનશાસ્ત્રના પદાર્થોનું જ્ઞાન પામીને તેઓ શુભાશયવાળી બની, અને તેમણે અણુવ્રત તથા અનેક શીલવ્રત સ્વીકાર્યાં. (૧૬૩૬). ખીજી બધી તરુણીઓ પણ આ સર્વ કથા સાંભળીને જિનવચનમાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાળી બની અને સંવેગ ભાવ ધરવા લાગી. (૧૬૩૭). સંયમ, તપ અને યોગના ગુણ ધરતી તે આર્યા પણ અન્ય નાની શ્રમણીઓની સાથે ત્યાંથી અચિત્ત બિદ્ધા લઈને, જ્યાંથી આવી હતી ત્યાં પાછી ગઈ. (૧૬૩૮).

અંથકારનો ઉપસંહાર

બોધ આપવાના હેતુથી આ આખ્યાન તમારી પાસે મેં વર્ણવ્યું છે. તમારું બધું ઠેતઠ દૂર થાઓ, અને તમારી ભક્તિ જિનેંદ્ર પ્રત્યે હો. (૧૬૩૯).

સંક્ષેપકારનો ઉપસંહાર

હાઈયપુરીય ગચ્છમાં વીરભદ્રનામના સૂરિના શિષ્ય (?) નેમિચંદ્રગણિના શિષ્ય યશે આ કથા લખી. (૧૬૪૦).

*

‘तरंगलोला’ नी गाथाओनी आधाक्षर अनुसार सूचि

अइए भोयण-काले १७९

अइ-निबिड-बंध ० ११४४

अईव-रुण्णायंबं ९६९

अकखर-रुविय-रुवं ७५३

” ७५७

अकखेवय-संधि ० १४२८

अगणिय पडिया ० १०२०

अग्घाइ सुणइ १३३०

अचयंती गंतुं जे १०८१

अचिरेण अम्हे ८८६

अच्चेऊण वडं तं ११८५

अच्छइ तुज्ज समागम ० ६९३

अच्छरसा-रुवाओ २२१

अच्छंहु अम्हाणं १०४५

अच्छं फलिह-सरिच्छं १०९३

अच्छामि य पेच्छंती ४६२

अच्छामि रुण्ण-पिडिय ० १०३२

अच्छीओ विरहेज्जा (?) १४३४

अच्छीणि यं मेत्ताहे ७९९

अच्छीहिं विंचयाहिं (?) ८११

अच्छेणो वि समाणो १५४८

अच्छेरय-पेच्छणके १३०१

अच्छोदग-पडहत्थं १०९२

अज्ज पिओ दड्ढवो ८०५

अज्ज वि हं उण्णेक्खं ७४८

अज्जाए कंति-जुत्ते ४९

अडवीओ निग्गमणं १२३४

अणुकंपाए निमित्तं ४८१

अणुमग्गतो गया ६०८

अणुमग्गाओ य २०१

अणुमार्णिदिय-गेज्जे ११०४

अणुवत्तण पत्तदठे ५८७

अणुवाएण दुहंतो ७७७

अणुसरिस-कयाओ १११

अणुहरइ य लायणं ३०६

अण्णण-नइसु ३१४

अण्णत्तो मुच्छंतो १३३४

अण्ण-दिवसम्मि १६२४

अण्णं सुवण्ण-वर ० १२०२

अण्णाण-तिभिर ० ७६४

अण्णाण-रुक्ख-गहणे १३५८

अण्णेहिं पुव्वतरयं ९२९

अण्णेहिं मे पिययसो ९३०

अण्णेणमणुवयामो ३१२

अण्णो य जो जणो मे १२२७

अतिरेग-सिद्धि ० ११०२

अतिवेगागय ० १०८०

अत्ताणमसरणाणं १०७१

अत्ताणं अत्ताणं ३७३

अत्थ-परिहीण ० ११११

अत्थि बहु-सास ० २९३

अत्थि विसाल ० १०

अत्थि समिद्ध-जण ० १४

अपबाहरस्स रिपूणं ६३३

अपरिस्सम ० १५४६

अप्प-कय-कम्म ० १०२९

अप्प-कय-दोस ० १२२१

अप्प-च्छंद-सुहेण ११७२

अप्प-परिवार-सहिया ४१६

अष्पाहिया वणप्पाहिया ६६८

अब्भहिय-हियय ० १३१

अब्भंगण-परिमडण ० ११६०

अभिगय-जीवाजीवा १६३६
 अभिनिकखंता खता १६०१
 अभिवायण-कय-पूओ ७३४
 अमर-नर-जकख ० ११८१
 अम्माए तओ भणियं ४१९
 अम्माए ताएण ७३३
 अम्माए विणणविओ १७३
 अम्मा-कहिए नायम्मि ४२३
 अम्मा-पिईहिं सहिया ४६७
 अम्मा-पिऊहिं(?) समं ५८७
 अम्मा-पिऊहिं १५७४
 अम्मा-पियरो भाउय ० १५८०
 अम्मा भणइ विसण्णा ४०६
 अम्मा-सासुय य १२२५
 अम्हं अणुग्गहत्थं १०७६
 अम्हं तं मण-चोरो ९६२
 अम्हं दो-वि कुल-घरा १२४७
 अम्हं पि भागधेज्जेहिं ८१३
 अम्हं विम्हय-हेळं १५४
 अम्हे य भिरिकखंतो ९८९
 अम्हे लडुत्तण ० १०९९
 अम्हे वि पडिहारम्मि ४८७
 अम्हेहिं नेच्छियं १०४७
 अरि-मित्तोदासीणेण ९७८
 अरुय(१)-रुय-लायण्ण ० ९५३
 अवगय-माण-कोहो १५०६
 (तत्थ) अवगाहिऊण १०९४
 अवयरिऊण य तो हं ३८०
 अवयासिया य ६३७
 अवयासेऊण पियं ९०८
 अवयासेऊण य णं (?) ७५१
 अवयासेऊण य मं १७०
 अवसर अकाल ० ७०६
 अवि कुसलं सत्थाहो ११२५
 अवि नाम चक्कावाओ ५८२
 अवियणहुम्माहिय ८९५

अवि हं देह-विवती ० ९२२
 अवेयबिदुं अजणं ० ४०५
 अवत्तय-भंजुलयं ११३
 अक्कीकणे (?) य अहं ६३६
 असण-कय कण्णपूरे १०८५
 असमिक्खिय-तुरिय ० ७७८
 असि-लट्टिए १४४२
 असि-सत्ति-कंड ० ९४४
 अह अण्णया कयाइं १३२
 ,, ,, कयाईं ३१५
 ,, ,, ,, १३९७
 ,, ,, ,, १४६१
 अह अम्हे संभंता १२२३
 अह एइ सो वणयरो ३६०
 अह एवं अम्हाणं १०५०
 अह घरिणि पत्तयं ७५०
 अह चिय हु अहं ८८१
 अह जइ वि न तं ३९४
 अह तत्थ नियच्छामो ८६०
 अह तत्थ समण ० १६१०
 अह तं धम्म-गुण-निहिं १३०९
 अह ताओ करमरीओ १०४१
 अह ताव ववगय-भओ ८७१
 अह ताहिं पुच्छिया ८२
 अह तिमिर-निवह-सामा १०५१
 अह तेण य उड्डीणो १४०५
 अह तेहिं पुच्छिया १०८६
 अह धोय-हत्थ-मुहया ११५१
 अह नियओ गह ० १२८३
 अह पणमिऊण ११३९
 अह पुण एव भणंति ७७३
 अह पुण संसार ० ८०
 अह भणइ चेडिया ८२५
 ,, ,, तक्करो १०६७
 ,, ,, पिययमो ८३६
 अह भणति पुणो ८२६

अह मज्जण-मंडण ° ४०४
 अहमवि अप्प-त्तइया २२६
 ” गच्छामि १०६८
 ” तं पेच्छामी ८३३
 ” तो संभेता ८२८
 ” नयरि ° ४१०
 ” पणासगं ११३५
 ” य जाण ° १२००
 ” य तं उवगया ६९०
 ” समवइण्णा २३१
 अह मं अणुपालंतो १०८२
 अहयं अणंतस्भवे १३७७
 अहयं कासव-पुत्तो ७०३
 ” खु मयण-सर ° ८२१
 ” च इहं पत्ता ६२६
 ” च भाउगाणं १२२६
 ” पि ण्हाइऊणं १३४
 ” पि तत्थ ४३८
 ” पि सहीहिं १२६
 ” पि सहीहिं २०५
 ” भणामि धरिणी २८२
 ” वच्छपुरीए १०७२
 अह रूव-विमिहय-मई ६९
 अहवा किं मे ५४
 अहवा चित्त-वियारो ४३६
 अह समय-निउण ° १३१७
 अह सेट्ठि-सत्थवाहा १६०७
 अह सो कुम्मासहत्थी ११२२
 अह सो सामिय-त्रयणं ९९३
 अह हरिय-पत्त-सामं ११९४
 अंक-परंपर-वूढा ११२
 अंसावसत्त-तुंबो ३३५
 अंसु-विलिब्विलडं ९३७
 अंसुणि य मे पुंछइ २७३
 अंसुहिं धोवमाणी १०१५
 आगारेहिं य अहय ८७८

आगिट्ठि-विंध-पट्टं २०६
 आबद्ध-पंजलि १२०९
 अबद्ध-मल्ल-दामा १२९३
 आभरण-वसण ° २०७
 ” ८१६
 आभरण-वेलायं ८५५
 आभूसणुज्झिण ३५
 आमरणंत-निरंतर ° ३८७
 आमंतिया य ११६५
 आमिसं मच्छा ५१४
 आयंब-रूढ-मंसू ३३३
 आयंबिल-वय ° ४५३
 आयारिगिय-भावेहिं ४९१
 आयास-तलाए ५४३
 आरक्खिय-महयरए ४१५
 आरंभमाणस्स फुडं १०२१
 आरूढो मि पइणं ५९८
 आरोगं कोसलं ७५९
 आवडिय-सोग-हियओ ४९९
 आवत्तंता व जहा ८६९
 आवाणयम्मि केहिं १०१९
 आसण-निद्ध ° ११९८
 आसंसु सीढो ° ५३५
 आसा-पिसाय ° ३९३
 आसीय(?) समुह-पंडर ° १२०६
 इक्खाय-राय-वसभो १४९८
 इच्छति जं तं ८४३
 इच्छामि जाणिउं जे ७५
 इच्छामि ववसिउं १५११
 इच्छिय-विसय ° १६०३
 इट्ठि-समिद्धी-गुण ° ११७१
 इट्ठी-गाए-रहिया ८३
 इणमो जह बहु-दिवसे ९४०
 इणमो जुवाण-बंदिं ९५७
 इणमो य कलुण ° ६१५
 इणमो य चक्कवाई ५७२

इणमो य तेण ७४९
 इणमो य मज्झ १४६०
 इणमो य वाय-पयलिय ° १०६
 इणमो य सरस-केसर ° ५७१
 इणमो लोए वि सुई ४९७
 इय अत्थि भरह्वासे ८६
 इय घरिणे लेह ° ७६७
 इय तासिं निग्गमणं २०४
 इय तीए सिट्ठ-मेत्ते ६२८
 इय भाणिकण य ४३७
 इय भाणिकणं ४११
 इय मे चिंता जाया ५२४
 इय रइय-अेकमेक्क ° ३१३
 इयराण हियट्ठाए ९
 इय सवह-परिग्गहिया २८७
 इय सेट्ठिणीए १२८१
 इय हं तीय स-करुणं ४०२
 इह नाणा-भव ° १३६१
 इंदिय-गुण-संजुत्तं १३१९
 इंदिय-सरीर ° १३५४
 इसा-रोस-विरहिए २६४
 ईसीपवभाराए १३६४
 ईसोवसंत-सोगा ६५४
 उइओ बंधुवजीवय ° ६२५
 उइओ य विलिंपतो ५३१
 उउय(?) -पुप्फ-समिद्धं १३७
 उक्कुट्टि-हसिय ° १०५३
 उग्ग-उवसग्ग-सहं १३११
 उग्गायइ व्व महुयरि ° २५८
 उग्घाड-करेण य ११४०
 उच्चत्तर(?) -मंसोह ३३२
 उच्चा-दह-पपहारी १३७८
 उच्छाह-निच्छिय-मती ७९४
 उज्जाण-गमण ° १९३
 उज्जाण-पउमसर ° ७२५
 उट्ठेऊण तत्तो २७०

उड्ढामि दूस-महुयरि ° ५४०
 उड्ढाविया अणेगा ३२७
 उइडेती उल्लेती ३५३
 उण्हं विणिस्ससेती ६४३
 उण्हाणि निस्ससंतो ७२८
 उत्तम-कुल-पसूओ ४२४
 उत्तममंताउ १५५७
 उत्तुंग-धवल-पायार ° २२७
 उप्पाड(?) -निहिय-मेत्तं १५६
 उम्भइ-वयणे थडो ६९६
 उभओ तिकखग्गाओ ४५६
 उभओ-पास-समुट्ठिय ° १२०७
 उवओग-जोग-इच्छा १३२६
 उवगय-ण्हाण-पसाहण ° ६५१
 उवगंतूण य पाए १५०५
 उवगूहण-पत्तद्धठा ९९८
 उवनिग्गया मि सहसा २०८
 उवयार-भरक्कंता १२३८
 उवरिं अणुत्तराणं १३६२
 उवरिं पि हिधेमाणो(?) ३२८
 उववास-दाणमइयं ४६५
 उस्सविय-करस्स ३२६
 ऊरु-निरंतर-कोप्पर ° ७६८
 एएण कारणेणं ६१
 ” ” ४७९
 एए पुव्व-कयाणं ४००
 एएह सत्तिवण्णं २२९
 एक्क-समएण वच्चइ १३६०
 एककंगियं पि जं १५५३
 एककेण तत्थ भणियं ६१६
 एकके धवलघरे ९३९
 एक्कोत्थ नवरि दोसो १४८९
 एगत्य भणइ चोरी ९५६
 एते अज्झवसाणेण १३३९
 ,, अट्ट विहाणाए १३४४

एते अण्णे य बहू १३०४
एते अण्णे य बहू १३५६
एते अण्णे य बहू १०६६
एते य जल-तरंगे २८७
एतेसि अक्कयरं ४३४
एत्तो हु मंतभेओ ८५४
एय मह चेडियाओ २२४
एयम्मि देस-काले १३५
” ” ३१६
” ” ५५३
” ” ८४१
एयं खु निरवसेसं २८१
” जहाणुभूयं ५९७
” ” ६२७
” निसम्म वयणं ४२२
” ” ” ६१२
” ” ” ९२०
” ” ” १०४४
” पि जाणमाणा ७७
” विचिंतयंती ३६९
” सुणेतु वयणं ४०९
” ” अहं ७३६
” ” पिओ ८४५
” ” महं १०४०
” ” य से १२६१
एयाणि य अण्णाणि २७८
” ” ६६६
” ” ८७५
” ” ९७६
” ” १०१८
” ” १०९१
” ” १२४१
” ” १२५९
” ” १५४९
” ” १५९०
” ” १६०४

एव कयभिप्पाएण १४७५
” कहिए तीए ७९७
” परमतथ ° १५८७
” भणंतं समणं १३६८
” ” भणिओ मए ७१६
” भणियम्मि ताएण १५७
” ” तुट्टा ८१
” भणिया निलुक्का ९३६
” ” मए ६६९
” भणेति य सहसा ५३६
” मति धारेत्ता १४८३
एवमिह लोय-जत्ता १५८३
एवम्ह तत्थ चोरेहि ९३१
एव य वित्तेमि ५८४
” य पेच्छामि ४८३
” समइच्छइ १४४६
” सुहेण गओ १२९४
एवं अइणिज्जंते ९५५
” कयभिप्पओ ७३८
” कयभिप्पाया ५५
” कय-संकटपेण १४०४
” किर पडिसिद्धो ६५२
” गुण-संवाहो १५९९
” च पुच्छियाए १६२७
” चेडीए समं ७८१
” पसाहियम्मी १६२८
” पिएण वि कयं १३०७
” बहु विलवंती ९२६
” भनिओ मणसा ८८३
” मंतेऊण ९४१
” वित्थरियत्थं १२८६
” विलवंतीए ३७९
एवंविह-तारुणे १६२९
एवं विहार-विहिणा १६२६
” संगोवंगो १५१६

एवं संगोवगो १५१६
 ,, संदरिसंतो १३०३
 ,, सा वर-बाला १४६८
 ,, साहंतीए ३८४
 ,, सिणेहेन्वस ° ३९७
 ,, सुविरइ ° २१५
 ,, सुविहिय-वयणं १५३९
 ,, सोऊण अमहे १५२१
 ,, सोऊणमहं १५४३
 ,, सोऊण अहं ६५३
 ,, ,, ,, १०१२
 ,, ,, ,, १५०३
 ,, ,, पिओ १०२५
 ,, ,, महं ९९२
 ,, ,, ,, ११४३
 ,, सोऊणं अह ६०३
 एस इणमो य कळणं ५७४
 एसो किर देवीए ९९०
 एसो पुण अण्ण ° १४०३
 एहेह कुमारि २११
 ओयरमाणो य नदिं ५६९
 ओरालिए सरीरम्मि १३४२
 ओरुण्ण-लोयणाओ १०३५
 ओरुन्नय-तंबच्छो ७१९
 ओलुत्तं व सिरिवरं ९३४
 कइवय-दिणाण तत्तो १२८८
 कइवय-दिवसेसु १२४५
 कच्चाइणीए ठाणं ९४७
 कडि-भाय-लग ° ३४३
 कणगं-कण्णा-गो ° ४७१
 कणयमय-पुत्त ° ११५
 कणय-सिलायल ° ५५५
 कण्ण-दुवारमइगयं २८५
 कण्ण-मण-नेव्वुइ ° १५०८
 कण्ण-रसायण-रुएहिं ३११
 कण्णा चेव्र सकण्णा ११९

कण्णा-नदी उवगया ८२७
 कत्तिम-अविगलिय ° १८४
 कत्थइ कुलयाई ६
 कम्मं जस्स पवासो ६४७
 कम्मसे सिद्धी विजओ १०११
 कय-पज्जंता संता ११५२
 कय-पाय-स्सोयाणं ११४९
 कय भंग-मलिय ° १८३
 कयली-घरए ताली ° २३५
 कय-वंदणमालीया ११९७
 कल्लं किर उज्जाणं १८८
 कविलास-तुंग-सिहर ° ११८९
 कव्व-सुवण्णय ° ४
 कहगस्स उ वीसंभं १२६७
 कह ते एयं पत्तं ५९२
 कह मण्णे कायव्वं ६१४
 कहिओ मे आहारो ४२८
 कहियं जहाणुभूयं ११४६
 कंठे घोळिर-वाया ८७७
 कंतीए पुण्ण-चंदो ९३
 काउं य तत्थ मज्झं १०३३
 काऊण अंजलिं सा १३८
 काऊण करयल ° १५९६
 काऊण य किति ° १३१३
 काऊणं ववदेसं ८२२
 काओ वि धाह-मिस्सं ९६३
 काओ सभाव-वच्छल ° १०३४
 काम-गुण-परम्मसुह ° १५९४
 काम-परिपीडियं ७३०
 कामवत्ता दुक्खत्ता ७८६
 काम-सर-तिक्ख ° ७८०
 कामेण-चंड-कंड ° ७२३
 कायग्गी किर संतो १८०
 कायंब-कुंडला २९६
 कालं तं अप्पं १२९१
 काहं समणत्तणयं ३९६

काहावणग-सहस्सं ११६३
 किह सुदुह निण्णय ० ५६१
 किं च सुहं अणुभूयं ७४
 किचि महं कायव्वं ४१३
 किं जांपिएण बहुणा ७२१
 किं ते न सुय-पुव्वो ७०४
 किं ते बाह्वइ ४२६
 किं नामओ जणवओ १०८७
 किं नामस्स य पिउणो ७२
 किं पुण देहो ३५९
 किं वज्जे (?) तो वि १०२७
 किं साहसमेरिसयं १५६३
 किं होज्ज पयावइणा ४५
 कीस तुमे सा नीय १२८४
 कीस न होही १३९४
 कुट्टेमि य थिट्टेमि १०१६
 कुसुय-वण-अमय ० ४४९
 कुम्मासहत्थिएण ११४७
 कुम्मासहत्थि-कहिए ११९३
 कुम्मासहत्थि-वेसिय ० ११५६
 कुम्मासहत्थियस्स १२४४
 कुल-चंद विणय ० ७११
 कुल-धम्म-वया १३८६
 ,, ,, ,, १४१६
 कुल-ववदेसा ७७६
 कुल-वसस्स पदीवो १०१
 कुल सील-पच्चय ० ६३२
 केइ पर-दार-भीहू ९७४
 केई बंभण-समणे १४३५
 केई भणंति चोरा ९७२
 केई य इट्ट-गोट्टिय ० ५४७
 केई य एकमेक्कस्स ९६६
 केई य पायचारेण ५४६
 केण-वि तं किं १५६९
 केरिसओ आहारो ४२७
 केस-कलावे कुसुमाणि १३०६

केसनग्गपक्ख (?) ० ३०८
 कोकणद-कुमुय ० २५६
 कोमार-वंभयारी २३
 कोमुइ-पुण्णिम ० ४६६
 कोसंबि-सीम-मउडं ११९५
 कोसिय-निसरिस ० ९८४
 खग्गं गवय-कुरंगं १३८९
 खणमवि न हु जीवेज्जा ४४६
 खंधेण व सीसेण १५०९
 खंभ-सय-सण्णिविट्ठं १४९१
 खंभस्स देज्ज फरिसं ९७३
 खिप्प-तवणिज्ज-कंती ० ९८१
 खीरेण सित्त-सुकट्ट १८२
 खुड्डीए य पणामं ४०
 ,, समं अज्जा १६३८
 खेळ्ळणया किर १०९
 खोम-पड-धवल ० २६१
 गच्छंतु य मं बाले ९१९
 गणिणीए सगासम्मी १६२५
 गब्भ-पुणब्भव ० १५००
 गयण-सरस्स मिथंको (?) ८९८
 गय-वसह-भवण ० ५१५
 गहवइ वट्टइ १४२
 गहवइ-सत्थाहाणं १२२९
 गहिया य उत्तर ० १५५५
 गहियावरण-पहरणो १०५९
 (जा) गंगसलिलस्स रमणी ६६१
 गंगा-गहण-तडु ० ९०७
 गंगा-तमस-समागम ० ११५५
 गंगा-तरंग-रंगिणि ५८६
 गंतूण चिरं तह १०६१
 गंतूण य तो अम्हे १०८९
 गंधेण सुइओ मे १६२
 गंभीर-सुस्सरीया ३७
 गाढ-प्पहार-वेयण ० ३४०
 गाढमवगूहियाए ८९१

गाढयरं बाहिं ९९४
 गिणहंति य सविसेसे १९७
 गिणहंति विविह-रागे १९६
 गिरि-कोलब ° ९४३
 गुरु-गुरु-गुरुस्स ३८२
 गूढं पि अच्चमाणाइं ८४०
 गोउल-पयार-मल्लिया १०८३
 गो-महिला-बंधण ° ९८८
 घरिणीए वि य ६४
 धित्तूण कंठ-हारो ४१८
 चक्राय-जमल-जूहाइं २९८
 चक्राय-जुयल-पेच्छण ° ३८८
 चक्राय-जुबलय ° ५६४
 चववावलय ° ८६८
 चंडाल-मुट्टिय ° १३५३
 चंदण-रस-परिसित्तं ३४५
 चंदो चंदण-पंको १२९६
 चंपाए अवर ° १३७२
 चांपा नाम पुरवरी १४५९
 चित्तं जरो(?) मणहारि ५७५
 चित्तेण इमं मण्णे ७७४
 चिर-परिचिय ° ८७६
 चिता-वेयण-सण्णा १३२७
 चित्तिज्जमाण-कामो ७१३
 चित्तेमि अण्ण-पुरिसं ५९३
 चित्तेमि उ पुरिस ° १४१२
 चित्तेमि किं नु १०९६
 चित्तेमि खीण-दव्वा ११३६
 चित्तेमि य तत्थ महं १२५७
 चित्तेमि होज्ज विग्घो ७३७
 चेडीए वयण-कमलं ६३५
 चेडीए समं कयली ° ४०३
 चोर-गण-मुहासंगो १४३७
 चोरेहिं य रयणाण १४५१
 छउउय-पुष्फ ° १४८७
 छण-दिवसेच्छण ° १११५

छत्तीसं पि समत्ता १५१४
 छप्पय-गण-पय ° १६८
 छारोसहि-जोगेहिं १५५
 छंदेण सत्त्व-सारं ९२७
 जइ एव ववसियं ९२१
 जइ काम-सरुद्धविओ ६५५
 जइ गहवइ न दाही ६२०
 जइ गहवइस्स ७३१
 जइ चक्कवाय-जाती ° ६६४
 ,, ,, ,, ७१४
 जइ ता तिरिक्ख-जोणिं ६५६
 जइ ताव एरिसं ४६
 जइ ताव कूर-कम्मो १५२३
 जइ नर(?) अण्णं देसं ८४६
 जइ न विहत्थिहिसि ५०३
 जइ नेच्छह विणिवायं १५३१
 जइ पिययमस्स ७९५
 जइ मे कहिं चि वि ५९९
 जइ मे होज्ज कहंवी ३९२
 जइ वि उवायारद्धा ७७९
 जइ वि न दाही सेट्टी ६१८
 जइ वि य रइ ° १५४७
 जइ वि विकुर्व्वमाणा ५२
 जइ वि समत्था ९१२
 जइ वि हु होज्ज ९१५
 जइ से जाती सरिया १२७९
 जइ होज्ज समावत्ती ° १०७४
 जइ होही आयाओ ४९२
 जत्तो चेव य अच्छं ८१८
 जत्थ धयरट्ट-सारस ° २९९
 जत्थ य पिय-वल्लानो(?) १३००
 जत्थ य मणोभिरामे १४२०
 जत्थ य रंगण(?) १४२३
 जमिणं दक्खिण-फूले ९०३
 जम्मण-मरण-तरंगं १५९७
 जम्मण-मरणावत्तं १५०७

जस्स कएग गयाहं ४२०
 जस्स न धरेज्ज १५३६
 जस्स य पवरा नयरी २९४
 जस्स य वासवदत्ता ९४
 जस्स सभाहि पवाहि ६३१
 जह कोसियार ° १५७५
 जह जह परिगल्ल ५५१
 जह जाइया न दिण्णा १०३८
 जह बीयाणि महियले १३४५
 जह य पुणो आयाया १०३७
 जह रमियं जह ४५८
 जह सत्थ-समाख्खा १५८१
 जह से रयावक्किण्णा ५३
 जं आणवेह तुब्भे ७३५
 जं चक्काय ° ५९१
 ” ” १५२६
 जं च तए मह(?) ५९३
 जं च मए अणुभूयं ८४
 जं जीए सहपियाए ४९३
 जं जेण पात्रियव्वं ५१८
 जं दव्वमदिट्ठ ° १३२०
 जं नत्थि कोइ १५८९
 जं पयइ-भइयस्स १२६६
 जं पि य भणह १५८८
 जं पुव्वं अणुभूयं ६०२
 जं मे समणुभूयं ७५४
 जं लोए जिमिय ° ४३०
 जं संठाणं ईहईं १३६६
 जं सो चिरस्स ८१०
 जं होही त होही ९२५
 जाइ-परंपर ° १५२८
 जा इमा तत्थ न ८५६
 जा चक्काय-जुवती १२१४
 जा जत्थ अवत्था ७५६
 जाण-क्खोभेण धुया ४३५
 जाणंतो सव्वे १३६५

जाणाहि अज्जपुत्तं ६८२
 जा ताव भित्त ° ७६५
 जाती-जव-संपणं ११६८
 जाती-सरणं च तुहं ७२४
 जा भणइ मंगुलं ८५
 जायं च रिक्त-पेरंत ° ६२४
 जाया चोर-वहूओ ९५८
 जायाणुसएण १४६२
 जाव न मुयंति १५६६
 जाव य अहं वयत्थो १३८१
 जाहि तुमं सारसिए ६५७
 जिण-वयण-निउण ° २५
 जिण-वयण-भाविय ° १५६२
 जिण-वयणुज्जय ° १५२९
 जिणवर-वरेसु य ४७५
 जिमिया मि जहुद्धिय ° १८५
 जीयस्स य संदेहं १२३३
 जीविय-तलाय-पाली ८२०
 जुज्झंतमजुज्झंतं १४४३
 जेण वि कूडिय ° १४२६
 जेणंतरेण सो एइ ३६५
 जेतियमेत्तं इच्छह १००७
 जे मग्गिउं गयम्हे १२८५
 जो कुणइ राग-मूढो १४८१
 जो गंगा-क्कळ ° १४०२
 जो चिद्धइ काय-गओ १३२५
 जो चित्तेइ सरीरे १३२८
 ठवियं तु पवहणं ११७४
 ण्हाण-मण(?)मट्टिया ° ६५९
 ण्हाय-पसाहिय-जिमिओ १३३
 ण्हाया कय-पडिकम्ममा ११९९
 तइया य वाह-कंड ° ५९४
 तत्तो गच्छंतीणं २०३
 तत्तोच्चयस्स समणस्स १२
 तत्तो य अइच्छंतो ३३९
 तत्तो ढासविय-मुहो १५१

तत्थ उवयार-कागी ४८९
 तत्थ किर मिहुणक ° ९९१
 तत्थ जणं पेच्छंती ५५२
 तत्थण्णया कयाई १४४७
 तत्थ तज्ज जुवइ-जणं २०९
 , दिवाकर-बोहिएसु १६६
 , पुहइए १६
 , बहु-गाम ° २९५
 , बहु-फासुओ ° १६२१
 तत्थभुद्धिय ° १२१८
 तत्थ भवणेगदेसं ८१५
 , मओ हं १४१८
 , मया हं संती ३८६
 , , , १४६३
 , य अगुय-सीसो ३०५
 , य अपरिमिय ° ९१
 , य अ-पेच्छमाणी १२५४
 , य अहं च जाओ १४२४
 , य कंचण-गोरिं १४८
 , य गणिणीए १६२३
 , य घण-व्ववाया २३४
 , य जणस्स १५५९
 , य जाण-विलग्गो २१०
 , य तुंगमुदारं ६२२
 , य ते गम्महरे १२५३
 , य दद्वट्टण २१९
 , , , ९६५
 , य दिण्ण-पवेसा ९७९
 , य निम्मल ° २७१
 , य पव्वयमेत्तं १४००
 , य पहियावसहं १११६
 , य विउच्छिया ८८७
 , य पुच्छामि १४९५
 , य पुव्वरायं १४६४
 , य नेमि पिययसं ११०७
 , य मज्जण-जेमण ° ११९०

तत्थ य माणुस-जाई ३०१
 , य हं वसमाणो १४४१
 , वि खणं ण ३५८
 , वि दिण्ण ° ११२६
 , वि पिण्ण समयं ३८३
 , सहि चक्कवाई ३००
 , सुहं चिय वुत्था ११९१
 , × × सायर ° १४२१
 तत्थ-वर-जाण ° ५४४
 तत्थालोइय निंदिय ५२७
 तत्थासि कोणिओ १७
 तत्थुग्घाडिय ° १४४
 तत्थेक्कमेक्क-दसिय ° ९०६
 तत्थेव मए लिहिया ४५९
 , वाणिय-जणो १४२२
 तमहं वडमहिबडिओ १४९४
 , स-कज्ज ° ३५०
 तम्मज्ज-रयण-चुण्वालय ६८९
 तम्मि य अग्गिम्मि १४१०
 , य जण-हलबोले १६०८
 , य समं परेते ३२२
 , य हत्थिम्मि १४०९
 तदुलय-विलिया ° १३०२
 तव किसिय-पंडरेणं ३३
 तवणिज्ज-चक्कल ° १६२२
 तस-पाण-वीय ° २६
 तस्स कहा-गुण ° ४४३
 तस्सतिथ नगर-सेट्टी ९५
 तस्स पिंड-माउ ° ६२३
 , य अचुक्क ° १३७९
 , य दक्खिण ° १४८६
 तस्स(?) य बालिया १०२
 तस्स य राओ(?)मूलं १४४०
 , य वाम-ग्गहणेण ७८८
 , समागम-कारण ° ६४१
 , समासुद्धिओ १३४७

तस्संतियम्मि २२
 तस्सासि तथा २०
 तस्सेव एक-पासम्मि ४८८
 तह पाव-कम्मं १३४६
 ,, मोह-मोहिय ० १५७६
 तह य पुणो तह ३९५
 तह वि न इच्छइ १५९२
 तं अंसु दुद्दिणच्छि ३४८
 त कलुणं उवसणं १५५०
 तं च अणण-सरिच्छं १२४६
 तं च गय-कम्म ० १६२०
 तं चक्काय-जाइं १०३६
 तं चक्काय-जुयलं १४७२
 तं चित्त-कम्म ० १२३२
 तं चिय दक्खिण ० ६९९
 तं जावता न ८३९
 तं तत्थ बंभण-कुलं ११४८
 तं तह पवेसिय ० ९६१
 तं तुरिय-गमण ० १२८७
 तं न हु पमाइयव्वं २७७
 तं नामेण वि गुण ० ५०१
 तं नाह देवयं ८७९
 तं पि य सुदुत्तु ० १३१६
 तं पुप्फजोणि-सत्थम्मि १५२
 तं पेच्छिउं अणिमिसा ८०९
 तं फुल्ल-गोच्छ-धवलं २३८
 तं मा होह विसण्णा ७७२
 तं मा होहि विसण्णा १०३०
 तं मिहुणं इणमम्हे १५२७
 तं मुक्क-बंधणं तो ८६१
 तं वत्थ-पाण ० ४७४
 तं वसिमे इह दिट्ठा ८२४
 तं वसिमे संपत्ता ७४०
 तं सत्तिवण्ण रुक्खं २५१
 तं सत्तिवण्ण-पुण्णं १४५
 तं सफलं पुरिसं १२४०

तं सम्भाउघण्णं ६६५
 तं सट्ठ-रत्ति ० ८५९
 तंसि य निग्गय-मेत्ते ७०८
 तं सुणसु(?) अक्सिण्णा २९१
 तं सेयं विउल-फलं ४७८
 तं सो भवण ० १२२०
 ता आगओ ससंभंत ० ६०५
 ताएण य अंबाए ५२६
 ताएण य णे भणियं १२३६
 ताएणं आणत्ता १७५
 ताए य निग्गयाए ६७०
 ताओ अम्माए समं ४७२
 ताओ य तं गहेउं १५०
 ताओ वि सुइय-मणाउ ६५
 ताओ वि विम्हय ० १०९७
 ताओ सहासाओ ९६०
 ता णे दाहिण-पासे ८६३
 ता ताव अहं पाणा ५२५
 ता ताव तगुणि ७६६
 ता तुज्ज महिलियाओ १५७१
 ता मे समाण-जाती १३९०
 ता राग-वण-समुट्ठिय ० ५९६
 ताव य इमे विलासिणि ९१३
 तारिं च विम्हियाणं ३६
 तासु य गयासु १०४२
 ता हं वेमि सविलिया ८५२
 ताहा (?) सयहुत्तं ३७८
 ताहि य मे तं लिहियं ४५७
 तारिं महिलाहिं २००
 तारिं महिलाहिं २५३
 तारिं य पउर ० १६०६
 ताहे य चेडिया ६४२
 तित्थयरस्स भगवओ १९
 तिमिर-पडिनासयाणं ४४८
 तिरिच्छच्छि-पेच्छिरो ३३७
 तिस्सा विणोय ० २४

तुङ्ग परिमगण ° ६६२
 तुङ्गो सयण-परियणो १२४२
 तुङ्गो होउ कयंतो ३७६
 तुङ्गं कोई वच्चउ १००८
 तुङ्गं च इमे दिण्णा ११३८
 तुङ्गं च पुटव-जाइं ११३१
 तुङ्गं च विष्णुओग ° ११३२
 तुमए वि अहं ५३९
 तुम्हे आणाकारी १०७०
 तुम्हेहि अहं साभिणि ६७७
 तुह आगमणेण ७२२
 तुह चित्तपट्टक ° ८७४
 तुह चित्त-पट्ट-दंसण ७४३
 तुह दंसण-परिचत्ता ३५७
 तुह पाएहि सवं २८८
 तुह पुव्व-सुरय ° ७६३
 तुह लंभ-तुट्ठि ° ९१०
 तुह वाया-संदेसो ७१५
 तेण य छइओ सो ३७०
 तेण य भणिया मि १६१४
 तेण सह संपओगं ६६७
 तेणंतरेण अरविंद ° ५४१
 ते तह वि वारियंता २४४
 ते पुण सिट्ठिय ° १६१
 ते नेति गामओ णे १०८८
 ते य किर असरिसे ४४२
 तेवि य णे चोर-गणा ९८७
 तेसिं च विणय ° १५४२
 तेसिं साहइ रमणो १२३१
 तेसु सर सर-मंडणेसु २६६
 तेसु गएसु तो ८१४
 तेहि य पणह-चेट्टो ५७९
 तेहि य मो अवगूढा १२२४
 तो अंक-खीर-धाई १०८
 तो उच्चैऋणं ८
 तो उव खेवदा (?) ६४०

तो एव जंपमाणेण २१२
 तो एव जंपमाणो ८६७
 तो एहि पुत्त भुंजसु १८१
 तो काम-कय-पमोयं १२२
 तो किर एयं अत्थं ७३२
 ती किर तें पडिसेहइ १२४
 तो किर दुट्टो ६४६
 तो गरुड-गहिय ° ९९५
 तो गामं वर-वति ° १०९८
 तो चक्रवाय-वासिय ° ८८९
 तो चंद-रइय-तिलका ८९७
 तो छिण्ण गयण ° ९२८
 तो जह तह व ण्हाया ७८२
 तो जंपइ सारसिया १२५१
 तो जेमण-वक्खित्ते १०५४
 तो णं समुट्ठिया हं २७९
 तो णे सणिद्ध-बंधव ° १२८९
 तो तत्तो उट्ठीणा १६७
 तो तत्थ अहं धरिणी १०३१
 तो तत्थ निरिक्खेतो १००८
 तो तत्थ पल्लि-भर ° १४४४
 तो तत्थ पिण्ण ११८७
 तो तत्थ महुर ° १३७१
 तो तत्थ विणय ° १६१५
 तो तस्स इमा महिमा १५०२
 तो तस्स दरिसण ° ८३५
 तो तस्स सुरासुर ° १५०१
 तो तर्हि पच्चाभट्टा ९४८
 तो तं उत्तम ° १६१९
 तो तं दवस्स सो ३६७
 तो तं वेमि पुणो ७०२
 ,, ,, १५१०
 तो तं वेमि सुसमणिं १६१८
 तो तं वयण-कलकलं १५९५
 तो तं विजाणमाणो १४९७
 तो तार्हि जाय ° १४५७

तो तीए अहं नीया ६८८
 तो तीए रुण्ण-सद्दा ० १४५६
 तो तीए विणयायारो १६१३
 तो तुज्झं साहीणो ७९१
 तो तुवर रत्त ० ६९५
 तो तेण एव भणिया ८५८
 तो तेण गहेऊणं ३३८
 तो तेण चक्काओ ३६३
 तो तेण दास-चेडी ६८७
 ,, ,, नीणिया १०५५
 ,, ,, पुव्व ० १०५७
 ,, ,, सब्ब ० १५१२
 तो ते पयास-छेहा ११४१
 तो दिवस-कम्म-सक्खी ९००
 तो दिवस-गय-पवित्ती १८९
 तो दुक्ख-वेद ० ४५४
 तो धाविया य सहसा २५०
 तो पत्त-पत्तलीए १०४६
 तो पत्तया गहियत्थो ७२०
 तो पद्दक-मल ० १४८४
 तो पवर-रज्जु-मुक्को ५७७
 तो पव्व-काल-पभवो ५३०
 सो पिययम-पासाओ ७५५
 तो पिययम-सेसगिं ३८१
 तो पुत्त जाहि ४२८
 तो फुल्ल-सुरवल्लीए ९४२
 तो बहुतरए अरणी १४१५
 तो वेमि तीए १२६९
 तो वेमि सुगह ताया १६४
 तो वेमि सेट्ठि-कण्णा ६०६
 तो मं वेइ पिययमो ११०८
 तो मं भणइ ९०९
 तो भणइ अज्जउत्तं ६८६
 तो भणइ एव ५७
 ,, ७८
 ,, ६९९

तो भणइए व ६२९
 ,, १२८२
 तो भणइ किं खु २८०
 तो भणइ चेडिया २७२
 ,, ,, ,, ७९०
 ,, ,, तक्करो १००९
 ,, ,, तत्थ १६३
 ,, ,, ,, ५१२
 ,, ,, ,, ६०९
 ,, ,, ,, १५६७
 ,, ,, तरंगवती १६३३
 ,, ,, पिययमो ९०२
 ,, ,, मा ऊमाही ८८४
 ,, ,, विणय ० ७६९
 ,, ,, सब्ब ० १३१४
 ,, ,, सिकरक्खो ६८३
 ,, ,, सुणसु ५३८
 ,, ,, भणइ सेट्ठि-जाया १६३०
 ,, ,, सो १५३०
 तो भणति अत्थ ० ८५३
 तो भणति चेडिया ७७५
 तो मित्त बंधवाणं १०४
 तो मुणिय-कारणा हं १५९
 तो मे मुह सयवत्तं २४१
 तो राग-दोस-दुक्ख ० १५७७
 तो रंभिऊण ७४५
 तो विणय-नमिय ० ६९४
 ,, १३०८
 तो सत्थवाह-पुत्तेण ७०५
 ,, ७०७
 तो सब्ब-रत्ति-चाराहि ७२७
 तो सब्ब-सयण-महिला १९९
 तो सहसा उप्पिडिओ ७००
 तो सा अच्छर-सरिसा १४५०
 तो सा बाहुस्सीसं १४५८
 तो सा विलाव-पउरा १४५५

तो सेट्टि-सत्थवाह ° ११३४
तो सो जुवई-सत्थो २३०
तो सो तत्तोहुत्तो ९०४
तो सो मं पइ ७०९
तो हरिस-पूरियच्छो ८१९
तो हं पमुइय-मणसा ७९८
तो हं पियस्स वसहिं ८००
तो हं बेमि रुयंति ८४७
तो हं मण-दुम्मणयं १०१४
तो हं संकिय-हियया ६७९
तो हं सुद्ध य १३८८
तो हुल्ल-चंपयलय २४५
तो होउ तस्स पावस्स १४७४
तो..... १४९
थण-जुयल-कुसुम ° ९६७
थण-जुयल-चक्कावायं ९६८
थिमिय-त्थिमिय वहुंती ८७०
थी-नामयस्स लामे ५१७
थेवं पि य उवयारं १२३७
थोरंसुयं पिययमो ९३३
दद्ध न तिप्पति १२१०
ददट्टण चित्त-पट्टं ५८०
, चित्त-पट्टे ५९५
,, तयं अग्गि २७२
,, ,, ताओ ३१
,, ,, तुट्टा ३८
,, तं अपुब्बं १४०१
,, तं गयवरं ३३६
,, दारुणं तो ३६८
,, पुच्छिळ्ळण ४२९
,, बंधवे विव २६७
,, मे वियंभति ७८५
,, य तं १२७२
,, य तं १४११
,, रयण-पुण्णं ९३८

ददट्टण वंदिळ्ळण ११८६
,, स-सल्लं ३४१
दह-पासिय-मसिणाओ ४५५
दण्णिय-मुहरे कुररे २५९
दहि-लाय-सुद्ध ° १२१९
दंड कस-सत्थ ° ४३३
दावेळ्ळण उवाए ८४८
दिज्जइ इच्छा ° १२४३
दिट्टो ति पहट्टाओ ८१२
,, य णे निविट्टो ९८०
दिण्णस्स नत्थि नासो ४७६
दीवं उल्लयमाणी ६०४
दीसंति वोद्धहीओ १०९५
दुक्ख-विणोयण-हेउं ७१८
,, ,, ,, १३५१
दुरणुचर-नियम ° ४८२
दूई य पेसिया मे १४६६
देयं च अदिज्जते १०१०
देवीए उदिट्टा १४४८
देवेषु आसि णो किर ५५९
देसवर्यंस-भूयं ११५३
देह पसीयह ५६
देहंतर-संकंति १६०५
दो किर पूय-ग्गवा ५८
दोण्ह वि अम्मा ° १५५६
,, ,, ,, १५६१
दो-वि हु गुरु-जण ° १४६७
दोस-सयाणं करणी १२६५
दोसा अहवा तिण्णी ४३२
धणियमणुसंभरंतीए ४४४
धण्णा कलत्त ° १४८२
धण्णा कलत्त ° १६०२
धम्म-कहगो य ६०
धम्मम्मि लद्ध ° १६३५
धम्मो किर सग्ग ° १५७०
धम्मोवदेस-पंधस्स १६१७

धाईए अह भणिया १७८
 धाई य उवारूढा २१३
 ,, य पुब्ब धरियं १२२८
 धाईहिं य सहियाहि १७७
 धी धी अहो अकज्जं १०६२
 धूमायइ व्व २३६
 धोय-मुह-हत्थ ° १९१
 ,, ,, ,, ११५८
 न उ सक्का पडिकाउं १०७५
 नक्खत्त-वंद-गह ° १०२८
 नगरीए विण्णाओ १४३०
 न चएमी वाएउं ७४१
 नज्जइ धुवं तु १५३२
 नट्ट-भया अत्थि गइ ११०६
 नट्टं झत्ति भयं मे १०८४
 नणु ते चिर ° ७७०
 नत्थि य कोई दोसो ६१७
 नमिक्खण नियय-देवे ८९३
 नमिक्खण सब्ब ° १११७
 न य किर अलियं ६११
 नयणोदएण ६९२
 नयरीए जे पहाणा १२०
 न य सा कोई ७
 न य सुविणए ४३
 न य हं तुमे विरहिया ८८२
 न य हं परिहरियव्वा ८८०
 नरयं तिरिक्ख-जोगिं १३५२
 नव-कोडी-परिसुद्धं ४७३
 नव चेव बंभचेरा १५१५
 नव-जोव्वण-संपुण्णो ३३०
 नव य गया पुब्बा १५१८
 नवरं अणंग-सर ° ७६१
 नवरं एत्थ विसेसो १३५७
 नवरि य एस ३०२
 नवरेत्थ गुणो ८६६
 नव-सरय-पुप्फ ° २५२

न-वि तह बहुयं १५७८
 न विसाओ कायव्वो १०२३
 नहयल-हिंडण-संतो ४८५
 न हु जुज्जइ मे गंतुं १४७९
 न हु दोसो दायव्वो १२७८
 न हु मि समत्थो ९१६
 न हु मे पुणो-वि जुत्तं १४७३
 नाऊण अविणय ° ८३८
 नाऊण तं विवणं ३५१
 नाओ य अज्जपुत्तेण ११२४
 नागर-तटुणो ति ११२१
 नागाणं च पणासं ८६२
 नाणस्स देसणस्स १३४३
 नाणा-रयण-विचित्ता २४८
 नाणा-विवणि-समगं २१६
 नाणा-विहग-गणाणं ११९२
 नावाए उत्तिण्णा ११५४
 निउणत्थसत्थ ° ९६
 निउणं च पुप्फ-जोगिं ११८
 निउणेषु सुंदरेसु ८०४
 निक्कंतारं च तहिं १४७८
 निक्कंतारा य पुणो १५८२
 निक्खित्त-सत्थ-वेरो ५९
 निक्खविक्खण पिययमं ३६४
 निग्गलिय-धवल ° ११९६
 ,, ,, १४९०
 निग्गंथ-धम्म ° ११७९
 निच्चं पहसिय-मुइया ११०
 निच्चित्तस्स सुह ° ५२०
 निच्चुःसवाण वासो १५
 निजिणप्फोड-विगलेंतो (?) १०७९
 (तह) निप्पण-रसोइए ११५०
 निप्पण-सब्ब-गुण ° १४१९
 नियमुब्भव-भाव ° १५६०
 नियय-पओहर ° २६२
 नियय-मरणम्मि १५३७

(अन्ने) निययासोकखे १५३८
 नियव्व(?)मणुरत्तस्स २८९
 निव्वत्त-चोल-कम्मा ११४
 निहया अजुज्जमाणा १२९९
 नीलेतो गलिय-वणे १४१
 नेउर-रुणरुण-सद्दो २०२
 नेह्वभंगिय-गत्तस्स १३४०
 नेहि ममं सारसिए ७८९
 पउमसरो य बहु-विहा ४६१
 पगईए पंडुराओ १५३
 पच्चकख-परोकखाणं १३२२
 पच्चकखं अणुमाणं १३१८
 ,, व जिणवरं ११८३
 पच्चकखाणं विणओ १५१३
 पच्चकखेण परोक्खं १३२१
 पच्चागओ य संतो १४७०
 पच्चागय-पाण-सत्ति २६८
 पच्चाघय-पाणा ३८५
 पच्चागय-पाणाए १२७३
 पच्चागया मुहुत्तेण ३४२
 ,, य जाहे १२५६
 पट्टविल्लण य मित्ते ८२३
 पडिओ चिरेण नाओ ५७८
 पडिओ य अज्जउत्तस्स ११२३
 पडिओ य वेदणा १४०६
 पडिओ वि रेहए ३४६
 पडिदंसिया य १४४९
 पडिबुद्ध-हंस ८९९
 पडिभग्ग-सोय-वेगा ६३९
 पडियं च णं १४०७
 पडिसण्ह-धवल ११२०
 पत्त-पुड-प्पडिच्छणं २४०
 पत्तल-विसाल-सालं ११७७
 पत्ता तं उज्जाणं २२५
 पत्तियमेत्ते ऐयं १६९
 पत्तो मि पुरिमतालं १४८५

पत्तो य सीय-विहय १२९५
 पब्बमज्जमाण-वण १०६२
 पर-धण-हरणे १४२९
 पर-पुरिस-दिट्ठि ५४५
 परलोग-प्पिवासिय (?) ६६३
 पर-लोक-विप्पभट्टं ५००
 पर-वसण-इरिसणेण ४९६
 पर-सिरि-विणासिणा ३५४
 परिणामेह बहु १३४१
 परिणामेण निबंधति १३३१
 परिपुच्छिल्लण निउणं ११३७
 परिवक्कमाण-सद्दो १५२०
 परिवारेकण जणं ६२१
 पल्लिं च अल्लियंते ९४९
 ,, मुदिय ९५२
 पवर-रहस्स-ग्गीवो ५६६
 पवर-सयणासण ७८३
 पव्वय-सिहरारुहण ५२१
 पस्सामि चेडियं २६९
 पस्सामो य जुयाणं १११९
 पंच य अणुव्वयाइं १२१
 ,, ,, ,, १२४८
 पंचविह-इंदियत्था ४५०
 पंध-परिव्वय-मेत्तां ११६२
 ,, ,, -हेउं ८४९
 पाउण पाउण उदयं ३२३
 पाउस-महानदीण ५४८
 पाएसु निव्वयमाणी ८२९
 पाएहिं सम-खण्णय ३३१
 पाओसिओ उ सुमिणो ५१९
 पाणवह-मुसावाय १५५४
 पाणवह-मुसावाया १३३७
 पाययबंधं निचइं १३
 पाय-वडियार्हिं केहिं १५४५
 पालित्तएण रइया ५
 पावेज्ज बालिया मे ६५०

पासे अवयवखंतो ७२९
 पिउणो पाय-ग्गहणं १३५
 पिउणो मज्झ १३८०
 पिउ-धरिसणा ° ७३९
 पिउ-माइ-मित्त ° १००२
 पिय-गुणमइएहिं १०१३
 पिय-जीवियंत ° ३६२
 पिययम-फरिसणं ८९०
 पिययम-समागम ° ५०५
 पिय-विप्पओग ° ३९०
 पिय-विप्पओग ° ४०७
 ,, ,, १५९३
 ,, ,, १५९८
 पिळ्ळयमणुणालंती १३८३
 पिळ्ळणं उप्पत्ति १३८५
 पीण-पइट्टिय-संधि ° ५५४
 पुच्छह अवेह वच्चह ६००
 पुणरवि चित्त-पडेण १४६५
 पुण्ण-मणोरह-तुट्टा ९०१
 पुण्णामयस्स लाभे ५१६
 पुण्णाह-सउण ° १२०५
 पुण्णेण सुरभिणा ३१९
 पुत्तं अप्परिचित्तं (?) १३८४
 पुत्तं वत्थाभरणं १२७
 पुत्तफाण पभव-रुक्खस्स १६५
 पुर-वर-जण-कोलंबी ८९
 पुरिस-सया किर ४४१
 पुरिसो पच्च (?) उच्छाहो १४१३
 पुटव-कय-कम्म १०२६
 पुव्व-कय-कम्म ° १२७७
 पुव्व-कय-पुव्व ° ७९
 पुव्व-दिसा-विलयाए ४८४
 पुव्वमणुभूय-दुक्खं २९०
 पुइय-आरक्खिय ° १९४
 पेक्खामो य पवित्तं १३०५
 पेच्छइ अज्जाए ४१
 ,, य अणिमिसच्छा ८३१

पेच्छइ य उक्खिवंतो १४७
 पेच्छणय-उच्छुओ २१८
 पेच्छंति सुहं दीहा ५४९
 पेच्छं वक्खित्त-जणं १२५२
 पेच्छावरस्स पुरओ १४९२
 पेच्छामि दुद्ध-धवले ४६९
 पेच्छामि पाउहारीउ ११७५
 पेच्छामो य पविट्ठा ९४६
 पेच्छिउज्जइ तत्थ ३०
 पेस-जणस्स य हत्थे १५४०
 पोसह-कालेसु अहं १३०
 फुड-विसयक्खर ° ६६
 फुड-विसय-मण ° १६१६
 वज्झंतो वि विसायं १०००
 वडुओ भणेइ किण्णो ६९८
 वद्धेक्क-वेणि ६४८
 बहुईसु संपउत्तीसु ६८०
 बहुया किर तत्थ १२३
 बहुयाणि विचिंतोती ५२९
 बहु-लोय-तणुइएहिं ३२
 बहु-विग्घे सुह-कज्जे १५३५
 बहु-विवणि ° ८०३
 बहु-समर-करण ° ११७०
 बहु-समर-पुसग (?) ° ९८३
 बहुसो परिबीहंती २४९
 ,, य निरिक्खंतो १४९६
 बंदी जणस्स एवं १४६९
 बंधण-गुण-साहीणं १००४
 ,, ,, ,, १४५४
 बंधव-जणेण अम्हं १५५८
 बंधह ममं अणज्जा ९९७
 बंधण-समणा ११
 बंधण-सवण-गुरु ° १२१२
 बाढं ति भणइ १७४
 बारसमहियाइ (?) १५१९

बाहइ मं उउ-चंडो ४०७
 बाह-पकंपिय ० १५२२
 वीयं अविणासंतो १३८७
 वीहेमि य तं कडं ३४७
 वेमि य णं पंजलिया ११८४
 ,, य पसंसयंती ६८४
 वेइ य ता महिलाओ ४१२
 वेहि तुमं मह ७४२
 वेहि य ता सारसिए ६६०
 वेति य करयल ० ६२
 भग्गा तत्थ वईओ ११००
 भणइ जइ वहइ १०६०
 भणइ य कह ताव ८७२
 भणइ य मं रोयंती ३९९
 ,, य मं रोयंतो १००१
 भणहि य दुक्ख ० १५४१
 भणिऊण पाय ० १६३१
 भणिओ य एहि १०७३
 भणिओ य तक्करो १००६
 ,, य पिययमेणं १३६९
 ,, य सत्थवाहो ११२९
 भणियं च णेण ६१३
 ,, च तेण कीस १२६८
 भणिया य कप्प ० १६१२
 ,, य गाढ ० ८३०
 ,, य चेडिया १२१०
 ,, य मए ५३७
 भइं सरस्सईए ३
 भमर-गण-दरिय ० १४८८
 भमरा-रिभिय-मणोहर ० २४२
 भरिया य वच्छ-नयरी ११३३
 भवणवर-पडिदारे ८०७
 भवणवरम्मी सतुलि(?) ४१७
 भवणिक्खि-विलास ० ७४७
 भव-पच्चइए देहं १३४९
 भवियव्वया अम्हं १०६४

भंजंति पुण्फ-गोच्छे २२८
 भाउज्जाया य अहं १२०३
 भाउज्जायाहि समं १२९
 भागीरहीए पुलिणे १०३९
 ,, मज्झे ८९६
 भाणीय गहवई १६००
 ,, चित्त-पट्टं ७२६
 ,, सत्थवाहो ६४५
 भाणियह तहि केई ९५०
 भावि-सिणेह ० ५३२
 भिसिणी-कुंकुम-अच्चा ३१०
 भुवणस्स वंदणीया ७३
 भूमि-सयणा निसणणा ५०८
 भूमी-काल-प्पभव १६०
 भूसण रहिएसु ४७
 भेतूण मुद्दियं तं ७५२
 भोगा खणमेत्त-सुहा १५६५
 भो भित्ता न वि भुल्लो ५९०
 भोयण-ग.. वहत्थं १८७
 मग्गिज्जज्ञ मे ११३०
 मग्गिज्जंतो दुक्खं १५७९
 मउज्जण-जेमण ० ४३९
 ,, ,, ११५७
 ,, ,, १२९२
 मज्जाणि (?) सोहणाणि १७६
 मज्जाणि पमाहेमि ४४५
 मज्झ कएण मयाए ९१७
 ,, च कए हीरंति ९१८
 मज्झय(?) -विणासयं १४२५
 मज्झ वि अणुग्गहं ६८५
 मज्झं च देइ ताओ १४६
 मणमणस्सराइ य(?) ७१७
 मण वयण-काय-जोगे १३३८
 मणि-मुत्त-वड्ढर ० ८५७
 मणि-रयण-धाउ ० ५१०
 मयरद्धय-प्पसाएण ७६०

मय-संग-मोर-पिच्छ ° १३९६
 मयाण(?) वि जीवलोए ३०४
 मरण-भय-समुत्तटा १००५
 मरण-भय-समुत्तथ ° ९८५
 मल्लहडि-पडह ° ९४५
 मसिण-पडु-पारग ११०३
 [मसिणा] कसिणा ९७१
 मह जीविण तं २८६
 " " " ३९१
 मह दिण्णा रक्खेडं १४५३
 मह रूव सोउमल्लं २२२
 मह हियय-वासिणीए ७५८
 महिय-नीसदो ५४२
 महिला-जण-सारक्खण ° २१४
 महिलाजणस्स विग्घो ४२१
 महिलाण चित्त ° ७९२
 महिला-रयणस्स नईण ७६
 महिला-सोक्ख-विमहणं ३५५
 महुरि-कुल-वोमिस्से २४३
 महुर-पडिपुण्ण ° ४९०
 महुरोवयार-महुर ° ५३३
 मंदर-गिरि-गुरु ° १२३९
 मं(?) पणएण धट्टा १११२
 मा कासि काल-हरणं ७९६
 माणस-सर-संपत्ता १३९
 माणुस्सय-सोक्ख ° ८९२
 मा होउज तरुण ° १५६४
 मित्त-घर-जणस्स ११६६
 मित्त-घर-सेतिएण ३१७३
 मित्त-जण-सोक्ख ° ९२
 मुक्ख-बडुएण सहियं ६९१
 मुट्ठी-बंधणसीला १८७
 मुद्धय चिरस्स ९२३
 मेहो व्व गुल्लुलेतो ३१८
 मोत्तुं व ववसमाणी ९९९

मोत्तुण णं पउम ° ५०
 मोह-च्छण्णा अम्हे १६३२
 रइ-वायाम-किलंताईं ९०५
 रज्ज-समं तारत्तं(?) १५७२
 रण्णोवगूढत्थ(?) १३७३
 रत्ति-वखयं कहेत्ति ५५०
 रत्तिं च अवक्कमणं ११२८
 रत्तो विरयइ कम्मं १३३२
 रमिदव्व-संपओगे २२०
 रयणाण उब्भवो ८७
 राग-होस-अनिग्गह ° १३३६
 राजीव-तंब ° १३९२
 रायकुल-वल्लहो ८३७
 राय-पहं च विसालं २२३
 राय-सिरि-चचलेहि ३१७
 रायावगारि-तक्कर ° ४८०
 रुइस्स खरा दिट्ठी ४९५
 रुंदत्तणेणं १०४६
 रुंदम्मि पुलिण ° ३२१
 रूव-गुण-विम्हय ° ९६४
 रुवालयण-सुहयाइं ७१
 रुवेण कामेदवो ६३४
 " रुविय-गुणे ५६८
 रेहंते पउमाइं २६०
 रोत्तुण य स-विलावं १२७५
 रोयइ हसइ य १३२९
 रोस-वयणेहिं रहिया ११४२
 लक्खाए संपुण्णं(?) ३४४
 लज्जावणयं माण ° १११०
 लज्जीय तं पिययमो १११४
 लज्जोणयद्ध ° ८३२
 लद्धाविलद्धं २७
 लद्धूण चिरस्स ८४४
 " धम्म-बुद्धिं १५८६
 लागहाराणि अवंगुयाणि ४६४

लाभालाभं दुक्खं ५१३
 लायण्णेणं घडिया ४४
 लिहिओ उ भुज्ज-पत्ते ६५८
 लुंचइ कुसुमुम्मिस्से १५५१
 लुंचामि अग्ग-पक्खे ३५२
 लेह-पवत्ती-पणयणा ६४९
 लेहं गणियं रूव ११७
 लेहो पीइ-समागम ० ७७१
 लोगे इय पडिस्सुइ ५१
 लोभेण काम-सुह ० १४८०
 लोहमयं मे हिययं ३७७
 वइ-भंजण-सहेण ११०१
 वइसाह-ठाण-ठियओ ५७०
 वड-पायवं महल्लं ११७८
 वण-कुसुम-बद्ध ० १३९८
 वण-गमण-चलण ० ११०५
 वण-पण्ण-लावियाओ १०९०
 वण-महिस-वग्घ ० १०६३
 वणहत्थि-मत्त-दंत ० २९७
 वणहत्थि-हत्थ ० १०६५
 वण-हत्थि मग्गंतो १३९९
 वण्ण-रस-रूव ० १५८
 ,, १३२३
 वद्धावण-आसीसा १२११
 वद्धाबिया १५६८
 वम्मह-कज्जं भरइ ७१०
 वम्मह-सर-संततो ९११
 वर-भवण-पडिहार ० ४७०
 वरिसधर-थेर ० १२०१
 वल्लर-सरस ० १३७५
 ववहारेहि समंता ६३०
 वसण-परिपीडिएण ११०९
 वसणुस्सव-दोस-गुणा १२०४
 वसमक्खिय ० १५८५
 वसिऊण केइ ११६१
 वंदइ य विमिहय ० ३९

वंदित्तु सव्व ० १
 वाउ-बल-चलोणहिय ० ३७५
 वाएणं पडियाओ २३९
 वाणियग-सत्थिय ० १४३३
 वामा खेमा घायंति ८६५
 वाय-परियत्तिएक्क ० १२०८
 वायायवोवहय ० ३३४
 वासाआलमिह ११८०
 वासाणि कइवयाणि १५७३
 वासाय-भइगया ११८८
 वासुरयसट्ठि (?) ९५९
 वाह कुल-कोस ० १३८२
 वाहिं दुज्जण-मेत्ति २७५
 वाही-भुय-परिरंभण ० १३९५
 वाहीहि जत्थ कीरइ १३७६
 वाहेण नदी-कच्छे ५७३
 विक्किण्ण-केसहत्था ९९६
 विडि-पेक्कियं च ११७६
 विणएण गुरु-जणो १२८
 विणय-गुण-रूव ० १७२
 विणय-रहयंजलिं ० ८१७
 विणय-रयणायरो १००
 विण्णाण-निमित्तं १३५०
 वियण-त्रियासिय तुंडं ३४९
 विरलुस्सासेण १५३३
 विलया-जणस्स विग्घो ४१४
 विविह-गुण-जोग ० ४७७
 विस्सस माए ७८७
 विंझगिरि-परिक्खित्तं १४३२
 वीर-कणय-वल्लय ० २५४
 वीर-भड-लंछणेहिं ९८२
 वीसज्जिया य ७४६
 वीसम ताव मुहुत्तं १११४
 वेसत्तणेण ददहुं ७०१
 सउण-गण-विविह ० २५५
 सक्कुलि-देसेसु ३४

सगधो त्ति केइ १२१६	सब्व-मणोरह ° १२४९
सच्छत्त-मल्ल-शामे १४९३	सव्वस्स एइ मन्वू १०२२
सच्छंद-सुह-पयारे ३०३	,, य णिय ° ७९४
सण्णाद्ध-बद्ध-विधा १४७६	सव्वंगेसु अ-निमिसा ४८
सण्णाण-दंसणाइं ६८	सव्वं च जहा-नायं ७६२
सत्तुरिय-पट्टाविगीओ ८०६	,, च जाय-कम्मं १०५
सत्ताहभंतरओ ५२२	सव्वावत्थंतर ° ८३४
सत्थ-विहाण-विणिम्मिय ° १२१५	,, ९७०
सत्थाह-गहवती ° ११६९	सव्वावस्सग-सुद्धं १३१२
सद्देण रोवमाणी ९३५	सव्वेणम्हे बंधव ° १२३०
सब्भाव-पडिच्छणं ६८१	सव्वे य भाउया १२७४
समइच्छिऊण ६७८	सव्वो वि वाणिय(?) १६०९
समय च रक्खमाणी १२७०	सव्वोसहि-संजुत्तं ११६७
सभर-परक्कम ° १८	ससि-मंथाणं ७८४
सभर-सय-लद्ध ° १४३६	सह-पंसु कीलणेहि १५९१
सम-सुह-दुक्खा २८४	सहयरियाहि समग्गे २६५
सम्मइंसण-सुविसुद्ध ° ९८	सहयार-पुप्फ-मासो १२९८
सम्माजिया अ(?) मित्ता १४४५	सहि नियय हत्थं ३२५
सयणम्मि य सुत्ताए १९०	सहियायणेण सहिया ११६
सयमप्पणो य लिहियं ६०१	संकुइय पन्नगो १०४९
सयमागय रहंगस्स (?) १२६३	संगलिय-बहल ° २३७
सयमागया पिया ८४२	संगहिय-रयण-मेहल ° ८०१
सयमेव लुइय ° १५५२	संघ-समुद्धं २
सरओ अल्लियमाणो १४०	संजम-जोग-निसद्धम्मि १३५९
सरय-गुण-समोयरियं २३२	संजोग-विष्पओगे १३५५
सरलं महुरं १०६९	संझायइ व्व रत्तु ° २५७
सर-सरिय-वावि ° ३७४	संतेगपरणिहाणो १४१७
सर-संघण-जोगेणं ३७१	संगई नट्ट-पयावो १०४८
सलहंति ममं तरुणा ९७७	संपइ मयतणह ° १४२७
सलिल-गयं पुल्लिण ° ५६५	संपाइय-कामम्हे ६३
सलिल-परियत्ता ° १२६४	संबोहणत्थ-हेउं १६३९
सव्व-कुलेण समग्गो १२२२	संभारिय-दुक्खा १५२४
सव्वट्टाण-मणोहारि ८०८	संभरिया य वयंसी ३८९
सव्व-त्थामेण सव्वहा १०४३	अज्ज-चंदणाए १६११
सव्व-दुह-विणासणयं ४५२	सा एव जंपमाणी १४३
सव्व-मणोरह ° ४५१	सा किंचि अट्टुय ° २८

सागर-समं सच्चितं ५२८
 सा तत्थ अणावाहा २९
 सा तत्थ नत्थि जुवती ५५८
 सा मज्झदेस-लच्छी ९०
 सामा थण-जुयला ° १३९१
 सामिणि मुयसु ४०१
 सा य तुरियं पयट्टा ८५०
 सायर-कय-विद्धी १०५२
 सायर-रंग-परंगिय ° ४४०
 सारइय-तिक्ख ° ८८५
 सारिय-जाल-कवाडा २१७
 सावय-कुल-सय ° १४३१
 सावय-गुणाण नियरो ९९
 (सो) सासओ अजोणी १३२४
 साहसु को भूयत्थो ११४५
 साहस्सी चोराण १४३८
 साहह मे भूयत्थं २७४
 सा हं जलभ-संकास ° ३०९
 साहामि सा वि होही १२५८
 साहेह अणवरोहेण १३७०
 सिद्धी सिद्धि-वखेतं १३६३
 सिर-विरइय-कर ° १३१०
 सीलेण विसुद्धाणं १२७६
 सीसे निवेसिय ° १५२५
 सीसेण पडिच्छेऊण १३१५
 सुकुमाल-तणु-ग्गीवा ५६७
 सुकुमाल-पाणि ° ४२
 सुकुमालिया १२८०
 सुक्खंत-सरस ° १३७४
 सुदु कया पउम-सरा ५६२
 ,, वि दीहं (?) ५०४
 ,, वि सरयाईया ५६३
 ,, हु सुणियं १७१
 सुण सहि ते साहेमी २८३
 सुभ-जोगो देव-गति १३३५
 सुमिणंतर-दंसण ° १०१७

सुभिणम्मि किर गया ५११
 सुमुहुत्तकस्स तत्तो ११५९
 सुयण समागम-द्वेउं ८७३
 सुह-वड्ढियाए १०३
 सुंदेर-वट्ठण-कर १९८
 सूएइ अच्छि-रागो ४९४
 सूयगडं च गयं १५१७
 सूरम्मि य अत्थमिए ४८६
 ,, ,, ५०६
 सेट्टि-भवणम्मि कण्णा ११२७
 सेट्टिस्स उसभ ° ६१०
 ,, ,, ७१२
 ,, मया सिट्ठं १२६०
 सेणावइ-वयणेण १४५२
 सेसा वि य तरुणीओ १६३७
 सो अण्णत्तो सुंचइ १३३३
 सो आगासे १३६७
 सो उ समतिच्छिएहि ६९७
 सोऊण एयमत्थं १२७१
 ,, तस्स एयं ११८२
 ,, पल्लि-रच्छा ९५४
 ,, पिययमेण ८६४
 ,, य तं तीए १४७१
 ,, य वुत्तंतं १२३५
 ,, य सा एवं १६३४
 ,, सारसिया ३९८
 ,, वयसियं १५४४
 ,, समुल्लावं १२५
 सो एव गहिय ° ६०७
 सो एव जंपमाणो १००३
 ,, ,, ,, १०७८
 ,, ,, रायमग्गे १२१७
 सो एव विलवमाणो ५८८
 सो एस चक्खाउ १२१३
 सो किर पुहईवाहो ६४४
 सो किर हिमवंत ° १४९५

सो कोकहल-नडिओ ५७६
 सोकखस्स खणी ८८८
 सोकखं व पत्थणित्तजो ८८
 सो गयण-गमण-पहिओ १९५
 सोग-समुद्द-विगाढा ५८३
 सो णे भय-परिवड्ढण ° ९८६
 सो तुण्ण कहा ° ७४४
 सो नियय-बाहु ° १४३९
 सो नियय-रूव ° ५५७
 सो पट्टगं उवगओ ५६०
 सो पुण सभाव ° ४९८
 सो बीय-चंद-भूओ ५१६
 सो भणइ एव भणिओ १०७७
 सो भणइ एहि ८५१
 सो मज्जिय-निव्वाओ ३२९
 सो मज्ज रसिय ° २४६
 सो मेह-रहिय ° ५३४
 सोम्मो य गुणावासो ९७
 सो य पओसम्मि १४७७
 सोयमइच्छिउण १२९७
 सोयव्वय-दोहलिणीए २९२
 सोल्लं वर-पसणं १३९३
 सो बाय-वेग ° ३२०
 सो सव्व-वाहि ° ४२५
 सो साहिउं पयत्ता ६७
 सोहग्गवई गहवइ २१
 सोहंति एकमेका ९५१
 ,, चक्कवाया २६३
 हट्ठेण बलिय ° १५३४
 हत्थ-गहिएकमेका ८०२

हत्थाभरण-विहणं ९३२
 हत्थी य सो वयत्थो ४६०
 हत्थेण वि कुम्भंतो ३२४
 हत्थे वि निद्धुणंतो ३६१
 हत्थोदगं च दिण्णं १८६
 हम्मिय-तल-ओलोयण ° ४६८
 हय-लाला-पेलव ° २४७
 हरिओसारिय ° १११८
 हवइ अणत्थासंगो २७६
 हंतूण एकतरगं ९१४
 ,, तरुणमिणमो ९७५
 हाइय-पुरीय-गच्छे १६४०
 हा कट्ट किं णु भुल्लो ५८९
 हा धिगु जुयलय ° १४०८
 हा मज्ज पिए ५८९
 हा मज्ज सामिणि १२५५
 हा हा नाह अपच्छिम ° ३६६
 हियएहिं सुरय ° १२९०
 हिययम्मि निवेसिय ° १५१४
 हिययं च मे पसणं ५८१
 हिंडामि पुप्फ-मयरंद ° २३३
 होउ सुओ मे धम्मो ७०
 होउज व न व होउज ९२४
 होही मे तेण समं ५०२

अं डित के कुत्त गाथाओ

४६३, ८९४, १११३, १३४८, १४१४
(अं डित)

६७१-६७६ (कुत्त)

परिशिष्ट

अद्वैत-सूरि-विरचित

तरंगवध३६।

अत्थीह जंबुदीवे भारहवासम्मि मागहे देसे ।
वीर-जिण-सासण-रओ रायगिहे कूणिओ राया ॥१
तस्सासि नगर-से(१४४B)ट्टी सुसावओ सव्व-पयइ-मणकंतो ।
पच्चक्खं धण-पालो [धणपालो नाम] सुपसिद्धो ॥२
तस्सावियम्मि(?) निवसइ गेहे बहु-सिस्सिणीए गण-जणणी ।
एक्कारसंग-संपुण्ण-धारिया सुव्वया नाम ॥३
तीसे य तरंगवई सिस्सी छट्टस्स पारणयस्स दिवसे ।
समाण-खुड्डीए सहिया भिक्खत्थं तत्थ हिंडंती ॥४
किंचि धण्हूय-गेहं पडिवाडी-पडियमइगया सा य ।
पेच्छिज्जइ तम्मि ठिया वर-मंदिर-जुवइ-चेडीहिं ॥५
भणइ य अहो रूवं तं च सुणेऊण निग्गया घरिणी ।
समुच्चिय(?) तं सा ददुं तुट्ठा य स-खुड्डीयं अज्जं ॥६
भत्तीए वंदित्ता तीसे रूव-गुण-कोउहल्लेण ।
विम्हय-पुलइय-गत्ता सा घरिणी भणइ अज्जं ॥७
अम्ह पसीयह अज्जे जइ ते नत्थि नियमस्स उवरोहो ।
ता पर-लोय-सुहावहमिह धम्म-कहं परिकहेह ॥८

*

तो भणइ तीए भणिया अज्जा नत्थेत्थ कोइ उवरोहो ।
जं धम्मो सुगुणो च्चिय दोण्ह-वि भासंत-सुणंताणं ॥९
ता तं सुणेह साहेमि सोउमेवं च हरिसिया घरिणी ।
उचियासणेसु वंदिय दो-वि निवेसेइ अज्जाओ ॥१०
तत्तो सह सेसाहिं जुवईहिं वंदित्तं तरंगवइं ।
घरिणी निविसइ पुरओ कयंजली कोट्टिम-तल्लम्मि ॥११
तो साहिउं पयत्ता सव्व-जग-सुहावहं जिणोणुमयं ।
जर-मरण-रोग-जम्मण-संसार-विणासणं अज्जा ॥१२
सम्मइंसण-सुद्धं पंच-महव्वय-मयं विणय-मूलं ।
तव-संजम-पडिपुण्णं निरूवम-सिव-सुह-फलं धम्मं ॥१३

*

अहं रूव-विम्हिय-मई नाऊण कहाए अंतरं भणइ ।
 घरिणी कयंजलि-उडा संजम-नियमुज्जयं अब्जं ॥१४
 भगवइ सुओ धम्मो इणमवरं ता पसीयह कहेह ।
 सुसमिद्धि-सूयगमिणं कत्थुप्पणं सरिरं च ॥१५
 किं च सुहं अणुभूयं नियय-घरे पइ-घरे य अज्जियए ।
 केण य दुक्खेण इमा गहियाइसुदुकरा वज्जा(?) ॥१६
 इच्छामि जाणिउं भे एण्हि सव्वं जहाणुपुव्वीए ।
 तो भणइ तरंगवई निय-चरियावेयणमजुत्तं ॥१७
 तह वि हु संसार-दुगुंछणं ति अहरिस-पओस-मज्झत्था ।
 निय-कम्म-विवाग-फलं कहेमि निसुणेह तं तुब्भे ॥१८

*

अत्थि उ वच्छा-देसे कोसंबीए पुरीए रम्माए ।
 वासवदत्ता-देवी-कंतो राया उदयणो त्ति ॥१९
 तस्सासि नगर-सेट्ठी वयंसओ उसभसेणओ नाम ।
 सुस्सावओ समिद्धो सम-चित्ता से पिया लच्छी ॥२०
 तस्सासि बालिया हं ओवाइय-लद्धिया पिया घरिणि ।
 अट्टण्हं पुत्ताणं पट्ठीए कणिट्ठिया जाया ॥२१
 सुह-वड्ढिठया य गब्भट्टमम्मि वरिसम्मि गाहिया कल्ल हं ।
 सयमणुसुयण्णुहिं य पिउणा सुस्साविया विहिया ॥२२
 नय-जोव्वणं च पत्ता निरुवम-रूवं ति, विम्हिया बहुया ।
 देस-प्पहाणिआ णं मज्झ-कए मग्गिया एंति ॥२३
 ते सव्वे पडिसेहिय सासोवीया(?)णुवत्तओ ताओ ।
 कुल-सील-रूव-सरिसं मज्झ किर वरं अपेच्छंतो ॥२४
 पुप्फं वस्थाभरणं खेळणयं सुंदरा य जे भक्खा ।
 अम्मा-पियरो [तह भायरो] य सव्वं महं देति ॥२५
 वि(१४५ A)णएण गुरु-जणो मे तूसइ दाणेण भिक्खुय-जणो य ।
 सुह-सीलयाए(?) सहि-जणो सेसो य जणो महुरयाए ॥२६
 पोसध-कालेसु अहं बहुसो सामाइयं करेऊणं ।
 जिण-वयण-भावणत्थं गणिणीओ पज्जुवासामि ॥२७

*

अह अन्नया कयाई कालागुरु-धूव-गंध-मघमघिए ।
चित्त कुसुमोवयारे आसणहरए सुह-निसणो ॥२८
णहाय पसाहिय जिमिओ ताओ अम्मा-जुओ मह कहाहिं ।
अच्छइ कालो य तथा सरओ किर पढममुम्मिलो ॥२९
णहाया अहं पि य पणया जिणाण तत्तो सणंकुमारं च ।
कुल-देवयमच्चित्ता अम्मा-पिउ-वंदया एमि ॥३०
तत्थ वि पणया पिउणो पाय-ग्गहणेण तह य माऊए ।
तेहि वि निवेसिया हं वोत्तुं जिणहिं त्ति निय-पासे ॥३१

❀

तो सत्तच्छयस्स-पपढम-कुसुम-पिंडीउ पुडय-संपुडए ।
घेत्तुं तत्थागया य फुल्लहरी णे भणइ तायं ॥३२
गहवइ वट्टइ सरओ नट्टा सत्तूहिं ते समं मेहा ।
संपइ जह पउम-सरं तह सेत्रउ त वरं लच्छी ॥३३
एवं चोवसिलोइय सा फुल्ल-पडिग्गिणी गहवइस्स ।
उवणेइ वि(?) संपुडियं पुडयं तं सत्तिवण्णाणं ॥३४
तत्थुग्घाडिय निग्गय-पहाविओ दस-दिसाउ पूरेंतो ।
गयवर-मय-गंधो विव गंधो सो सत्तिवण्णाणं ॥३५
तो सत्तिवण्ण-पुण्णं तं पुडयं मत्थयम्मि काऊण ।
पुप्फेहिं समुक्खेवं अरहंताणं कुणइ ताओ ॥३६
अण्णे य पुप्फ-गोच्छे निय-त्थि-पुत्ताइएसु वियंरतो ।
देइ ममं ताओ तह पेसइ सकलत्त-पुत्ताणं ॥३७

❀

पेच्छइ य उक्खिवंतो पुडयाओ सत्तिवण्ण-पिंडीओ ।
परिपंडराओ तम्मज्झ संठियं पीय-पिंडिं च ॥३८
अग्घाइऊण सुचिरं मज्झ पणामेइ तं कुसुम-पिंडिं ।
भणइ य मुणेहिं [पुत्तय इमीए वण्णाहिं] गारमिणं ॥३९
तं पुप्फ-जोणि-सत्थं सुसिक्खिया गंध-जुत्ति-सत्थं च ।
ता कोसल्लं होही तुम्हे भणिमो तुमं तेण ॥४०
पयईए पंडुराओ पिंडीओ पुत्ति [सत्ति]वण्णाण ।
कारण-जाएण इमा केण पुण पीइया पिंडी ॥४१

❀

एवं च ताय-भणिए घरिणि अहं धेत्तु तं कुसुम-पिंडि ।
 अग्घाइऊण सुइरं मुणियत्था बेमि तायस्स ॥४२
 कडुओ अह जो गंधो इमीए आगंतुओ उ सो गंधो ।
 सो सीयलो सुमहुरो सरिसो अरविंद-गंधस्स ॥४३
 ता तग्गंधेण मए वर-कंचण-रेणु-पिंजरो मुणिओ ।
 पिंडीए अंगराओ वर-पउम-कओ इमीए त्ति ॥४४
 तो भणइ तत्थ ताओ वणस्सट्टहासम्मि(? वणस्स मज्झम्मि) होहिई कत्तो ।
 पंकय-रयस्स पुत्तय उववत्ती सत्तिवण्णम्मि ॥४५

*

तो हं भणामि सुम्मउ ताय विणा कारणेण न हु कज्जं ।
 दोसइ य इमा पिंडी पंकय-रय-पिंजरा तेण ॥४६
 पय-पिंडी-पभवस्स [य]आसण्णो तस्स [सत्तिवण्णस्स] ।
 होही सरो सु-पउमो सरयाणिय-पीवर-सिरीओ ॥४७
 तम्मि य दिणयर-कर-बोहिएसु स-पराय-पिंजरीएसु ।
 पउमेसु छप्पय-गणा निलेंति मयरंद-लोलीए ॥४८
 ते तत्तो उड्डोणा बहुसो मयरंद-पिंजरा भमरा ।
 ओलेति सत्तिवण्णस्स तस्स पुप्फाण थवएसु ॥४९
 ताहे छप्पय-पहकर-निलीण-संकामिएणिमा पिंडी ।
 पीएण लच्छहर-वर-रण परि(१४५B)पीइया जाया ॥५०
 पत्तियमेवं एयं नत्थि वितक्कं ति जंपियम्मि मए ।
 तो फुल्ल-ढोइणी सा सुट्टु हु मुणियं ति भाणीया ॥५१

*

ताएण य सा भणिया कह जाणसि त घरा अ-नीमाणी ।
 तं सत्तिवण्ण-रूक्खं भदे जायं सर-तडम्मि ॥५२
 तो भणइ सविणयं सा सामि मए कुसुम-पाहुडो दट्टुं ।
 भणिओ मालिय-पुत्तो अज्ज इमं मे पणावंतो ॥५३
 कत्तो ते गंधगिहीरूक्खाभाणा इमा(?) भमर-भोज्जा ।
 सत्तच्छयस्स कुसुमा पढमेल्लुय-ना(?)णिया अज्जं ॥५४
 तो मज्झ तेण कहियं उज्जाणे अज्ज सेट्ठिणो एए ।
 चडिऊण मया सु(?)णिया पउमसरस्संतिए रूक्खे ॥५५
 एवं च मज्झ पक्खे तीए पडिऊरियम्मि तो ताओ ।
 ताएण परियणेण य साहुक्कारो समुक्खुड्डो ॥५६

अवयासेऊण य मं सीसे अग्घाइ ऊण तो ताओ ।
 हरिसापूरिय.हियओ पुलइय-अंगो इमं भणइ । ५७
 सुदुट्टु हु मुणियं पुत्तय हियय-गयं मह वि एत्तियं चेव ।
 विण्णाण-सिक्खिय-गुणं परिच्छिउं पुच्छिया सि मए ॥५८
 विणय-गुण-रूव-लावण-वण-नाण-संपन्नो ।
 होही हु सो कयत्थो जत्थ तुमं पाविहिसि हत्थं ॥५९

❀

अइ-हास-बाह-बहुला अम्मा मे विम्हउक्करिसियंगी य ।
 अवगूहइ मं बेती पुत्ति चिरं जीवसु तुमं ति ॥६०
 एवं च स-बहु-माणं मायापियरेहिं गउरविज्जंती ।
 विणओपाय(?) -तुण्हक्का अच्छामि स-लज्जिया ताहे ॥६१
 अम्माए विणविओ ताओ बलियं खु कोउहल्लं मे ।
 तं सत्तिवण-रूक्खं कण्णा-निव्वण्णिअं ददुट्टुं ॥६२
 बाढं ति भणइ ताओ पेच्छसु तं सयण-पक्ख-परिकिण्णा ।
 कुणसु य सुण्हाहिं समं तत्थ सरे मज्जणं कल्लं ॥६३
 ताएणं आणत्ता निय-पुरिसा जह करेह सामग्गि ।
 कल्लुज्जाणिय-हेउं महिलणं तेहिं वि पत्ता ॥६४

❀

धाईए अहं भणिया सज्जं ते जेमणं तुमं पुत्ति ।
 एहि उवइससु सुद्ध (?) भुंजसु भुत्ता य अहं तओ ॥६५
 (सूरे) अत्थमिए कय-क्किच्चा चेडोहिं जिणवरे पणमिऊण ।
 राई-भोयण-विरइं कासीय पडिकमणाइं च ॥६६
 पुत्ताय(?) उट्ठाय) पुणो गोसे कय-क्किच्चा वंदिऊण जिण-साहू ।
 संखेव-पडिककंता उववण-गमणुस्सुया अहयं ॥६७
 सूरुग्गमम्मि य तओ महिलासु निमंतियागयासु गिहे ।
 परिसज्जिय-निग्गमणा उज्जाणे पत्थिया अम्मा ॥६८
 तत्तो तं निग्गमणं कहियं मे उवगयाहिं चेडोहिं ।
 सहेउं मं तत्थागयाहिं अम्मा-निओगेणं ॥६९
 अहयं पि सहीहिं समं कमेण मज्जिय-पसाहिया घरिणि ।
 सुमहल्लयमारूढा कय-संजुत्तं पवर-जाणं ॥७०
 धाईए उवारूढा सारसिया चेडिया य मे जाहे ।
 ताहे य पट्टियं तं महा विमहेण य पट्टुत्तं ॥७१
 तं उज्जाणं तत्तो जाणेहिं समारुहंति विलयाओ ।
 अहमवि अप्प-त्तइया ओइण्णा नियय-जाणाओ ॥७२

भंजंति पुष्प-गोच्छे वच्छाणं तत्थ महिलियाओ य ।
 षल्लव-गोच्छ-धराणं पेच्छंतीओ उववणं तं ॥७३
 एएह सत्तिवण्णं दच्छामो तं ति तो भणइ अम्मा ।
 पुष्पाहिं सूइओ जो सर-तड-जाओ त्ति कण्णाए ॥७४
 तो सो जुवइ पहकरो पेल्लाविल्लीए तत्थ संपत्तो ।
 (१४६ A) अहमवि य समल्लीणा सारसिया चेडिया सहिया ॥७५
 तं सत्तिवण्ण-रुक्खं रम्मं पेच्छं च तत्थ हिडंती ।
 पउम-सरुडीणाणं जं चेडं छप्पय-गणाणं ॥७६
 ताहिं च महिधियाहिं लुत्त-विलुत्तं तु कुल्ल-लोलाहिं ।
 तं पिच्छिऊण सुइरं पउम-सरं मे गया दिट्ठी ॥७७

❀

रम्मम्मि य तम्मि सरे सहयारि-संभोग-राग-रत्ते य ।
 धरिणि बहु चक्काए मणोसिला-पिंजरे पेच्छं ॥७८
 दट्टुं च बंधवे विव ते हं चक्काए तहिं धरिणि ।
 सरिऊण पुव्व जाइं सोएणं मुच्छिया पडिया ॥७९
 संपत्त-चेयणा पुण सोयावेसेण विसम-कयासासा ।
 माणस-दुक्खक्खणियं वाहं वहलं पमुंचंती ॥८०
 पस्सामि चेडियं तं भिसिणी-पत्त-तोएणं(?) ।
 मह हियय-भागमंसूणि फुसिय रोवंतियं च सयं ॥८१
 उट्टेऊण य तत्तो तप्पउम-सरंतियं कयलि-संडं ।
 अहमागया तहिं पि य विमलम्मि ठिया सिलापट्टे ॥८२

❀

तो भणइ चेडिया मं सामिणि साहाविण व समेणं ।
 डसिय-वसेण व केणइ तुममेवं मुच्छिया सहसा ॥८३
 साहसु मे जं जायं जेण लहुं किज्जए पडियारो ।
 मा काल-विलंबेणं होज्ज वियारंतरं किंचि ॥८४
 भणिया य मए एसा नाजिण्णाईणि तो भणइ चेडी ।
 जइ एवं ता साहसु सब्भावं तो मए भणियं ॥८५
 जइ कस्सइ कहसि तुमं मह कहियं ता विहेसु सहि सवहं ।
 मह जीविय-दोए(दाणे)णं जेणाहं तुज्ज साहेमि ॥८६
 एवं च मए भणिया सारसिया भणइ पाय-वडिया मं ।
 जह भणसि तहा काहं सामिणि मे साहसु रहस्सं ॥८७
 वोत्तुं चेमं तीए सुणणत्थं दुक्कडोवविट्ठाए ।
 बाहोल्ल्लोयणा हं सोय-विसण्णा परिकहेमि ॥८८

*

अंगा नाम जगवओ चंपाउरि सिंगउत्थि सहि जस्स ।
 अंगेसु तुंग-पुलिणा विभंग-संगाउत्थ गंगा ॥८९
 तम्मि सहि चक्कवाई अणंतर भवे अहं इओ आसि ।
 तत्थ वि माणुस जाई सरामि जमिणं सरं पत्ता ॥९०
 आसीय सहयरो मे समं मइ पसत्ता (?) ।
 सविलासं छप्पि रिऊ माणेमि समंतओ तत्थ ॥९
 अह अन्नया कयाई नाणा-सउण-गण-मिहुण-मज्झ-गया ।
 भागेरहि-जल-पट्टे रमिमो मणि-कोट्टिम-निभम्मि ॥९२
 एयम्मि देस-काले एकलउ(?) तत्थ मज्झओ एइ ।
 हत्थी मय-वस-वियलो सूरायव-सोसिय-सरीरो ॥९३
 सो मज्जिय-निव्वाओ उत्तिण्णो अप्पणो कमेण करी ।
 मय-जीविय-निव्वाहो वाहो य तर्हि समणुपत्तो ॥९४
 ददट्ठुं च तं गयवरं सो वाहो हत्थि-दुग्गमे देसे ।
 थोरं कंचि उवगओ नई तड-वयंसयं रुक्खं ॥९५
 पासलिय-दिट्ठीओ तत्थ चडांविय-पयंड-कोदंडो ।
 पगुणं कुणइ हयासो वणहत्थि-विणासणं कंडं ॥९६
 तो तेण विरइऊणं ठाणं कोयंड-जीव-जोगेणं ।
 हत्थिस्स पेसियं तं जीविय-विहावयं कंडं ॥९७

*

तेण य विचाल-गामी काल-[मुहुत्ते] वि सह[य]रो मज्झं ।
 विट्ठो कडिप्पएसे लुट्ठो य गओ गओ तत्तो ॥९८
 गाढ-प्पहार-वेयण-विमोहिओ नट्ट-गमण[-चेट्टो] उ ।
 उदयम्मि मुक्क-पंखो हियएण समं महं पडिओ ॥९९
 ददट्ठुं च तं स-सल्लं पढमेल्लय-माणसेण दुक्खेण ।
 सोय-भरमधा[१४६B]रंती अहमवि पडिमुच्छिया पडिया ॥१००
 संपत्त-वेयणा पुण खणेण सोआउत्ता विलवमाणी ।
 वाह-भर-पप्पुयच्छी अच्छामि पियं पलोयंती ॥१०१
 बीहेमि य तं कंडं तुंडेणोकडिडुं पिययमस्स ।
 मा सल्लुट्ठिय दूसह-वेयण-विवसा मरिज्ज त्ति ॥१०२

*

तं अंसु-दुद्दिणच्छी अवयासेऊण पक्ख-हत्थेहिं ।
 हा कंतं त्ति भणंती मुहं पलोएमि से समुहा ॥१०३
 तमहं स-कज्ज-संमूढयाए तेण य सहाव-मोहेणं ।
 वीइ-परंपर-चलियं मयं पि जियइ त्ति मन्नेमि ॥१०४
 उड्ढतीए × × × तं च मयं सव्वओ अणुपरिंती ।
 स[हि] हियय-विलवणेणं स-कलुणमेयं च साहेमि(?) ॥१०५
 हा केणेवं पर-सिरि-विणासिणा णिग्घणेण सोहंतो ।
 सरसी-महिला तिलओ चक्काय-मओ इमो फुसिओ ॥१०६
 एवं च हियय-सच्चविय-कलुण-वयणा वयंसि विलवंती ।
 वायाए सोय-विरसंतिय सद्धं जावुदीरेमि ॥१०७
 तावेइ वणयरो सो विद्धं ददुं च सहयरं मज्झं ।
 हा हत्ति करेमाणो करिम्मि तम्मि य पडिनियत्ते ॥१०८
 निय-हत्थे विधुणंतो सो वाहो मज्झं सोय-आवाहो ।
 तं आगओ पएसं जत्थ मओ पिययमो सो मे ॥१०९

*

तो तेण चक्कावओ गहिओ कंडं च कड्ढिउं तस्स ।
 अणोसिउं पवत्तो कट्ठे सुक्के नइ-समीवे ॥११०
 जेणंतरेण सो नेइ वणयरो दारुए गहेऊणं ।
 तेणंतरेण अहमवि पियस्स पासं समल्लीणा ॥१११
 घेत्तुं च दारुए सो दुयं दुयं जाव वणयरो एइ ।
 मज्झं पियस्स समीवं तावाहं उड्ढिया झत्ति ॥११२
 ददुं च दारुण-मयं दारुय हत्थं तयं विचित्तेमि ।
 हा हा एस हयासो छाउं पउलेहिइ पियं मे ॥११३
 तं वाहं वारंती निय-भावेणं स-गग्गय-गिराए ।
 पक्खउडं च धुणंती पियस्स उवरिं अणुपरीमि ॥११४
 तेण य ठइओ तेहिं स पिओ मे दारुएहिं सव्वेहिं ।
 धणुहं स-सरं जल-तुंवयं च पासम्मि मोत्तूण ॥११५
 सर-निम्महियारणि-कट्ठुट्टिय-जलणो य तो तहिं दिण्णो ।
 तुह सग्गो त्ति स-सहं घोसेमाणेण वाहेण ॥११६
 ददूण य तं अग्गि स-धूम-जालुज्जळं पियस्सुवरिं ।
 कय-मरण-मणा हं पि य पडिया ओणासिय-ग्गीवा ॥११७

*

तत्र मया हं संती × × × ।
 × × × वयंसि मा कस्सइ कहेज्जा ॥११८
 तह जइ होही मे सह तेणह लोए समागमो कह वि ।
 तो नवरि माणुसे हं वयंसि भोए अभिलसिस्सं ॥११९
 आसा-पिवास-विस्सासिया अहं सुरय-सोक्ख-लोभिल्ली ।
 सत्त-वरिसाणि सुंदरि तल्लिच्छाए पडिक्खिस्सं ॥१२०
 तह वि न जइ पेच्छिस्सं वयंसि तं हियय-नंदणं कह वि ।
 जिण-सत्थवाह-पहयं तो मोक्ख पहं पवडिजस्सं ॥१२१

✽

सोऊण सारसिया य एतं वच्छल्ल-भाव-मिड-हियया ।
 मह दुक्ख-सोय-सम्मक्खणा य रोवित्तु भणइ इमं ॥१२२
 सामिणि मुयसु विसायं इहावि तव देवया-पसाएण ।
 चिर-परिचिएण होही तेण सह समागमो भीरू ॥१२३
 एवं चाहं तीए बहुहिं पिय-जणुचिएहिं वयणेहिं ।
 संठविया भिसिणि-जलेण(?) अच्छि जलं पुंछयंतीए ॥१२४
 तत्तोहं [१४७A] सारसिया-सहिया कयली-हराओ घरिणि गया ।
 महिला-जण-पारब्बेज्जाणिय-वावी-तड-पएसं ॥१२५

✽

अह मज्जणगोवगरण-विरयण-वावडं तहिं अम्मं ।
 दट्टणुवट्ठिया हं दट्टुं च ममं मिलाण-मुहं ॥१२६
 अम्मा भणइ विसण्णा किं पुत्ताराम-हिंढण-समेण ।
 जाया सि विगय-सोहा भणामि दुक्खे दुया हं पि ॥१२७
 गच्छिस्सं नगरीए न समत्था संपयं रमिउमम्मो ।
 जं दुक्खइ मे सीसं जरो य तुरियं तुरियमेइ ॥१२८
 सोउं चेमं वयणं स-विसाया वच्छला महं माया ।
 भणीय निव्वुया तं पुत्तय जह होहिसि तह होउ ॥१२९
 अहमवि नयरिमणिंती कहं तुमं असुहियं पमोच्छामि ।
 तो सेज्जा-वहण मे जाणं जोत्तावेइ अम्मा ॥१३०
 सेस-जुवईउ भणइ य तुव्भे मडिजय-पसाहिय-जिमिया ।
 एज्जह निय-वेलाए अहयं नयरं नईहामि ॥१३१

जेणुस्सुय-कज्जं मे अच्छइ होह य निरुस्सुया तुब्भे ।
 एवं च मुकुलियत्थं वोत्तुं अम्मा मए सहिया ॥१३२
 जाणमारुहइ तत्तो विचित्त-परियण-समन्निया तुरियं ।
 गेहं पत्ता तत्थ य सयणिज्जे हं निसण्णा य ॥१३३

❀

ताएण यणे भणियं किमकंडे च्चिय कयं गिहागमणं ।
 पव्व-पयत्तादत्तं मोत्तूणुज्जाणिया-भोज्जं ॥१३४
 अम्माए तओ भणियं तरंगवइए अंग-मोडो त्थि ।
 न य से सीसं सत्थं तत्थिच्छइ तेण नो रमिउं ॥१३५
 जस्स य कए गया हं उज्जाणं सर-समीव-जायस्स ।
 सो सत्तिवण्ण-रुक्खो कुसुम-समिद्धो मए दिट्ठो ॥१३६
 सेस-महिला-जणस्स य मा हुज्जुज्जाणियाए विग्घो त्ति ।
 आगमण-कारणमिमं [न] मए सव्भावओ कहियं ॥१३७
 सोउं चेमं ताओ सु-विज्जमाणेइ तुरियमह सो वि ।
 पुच्छिय सारसियाए कहिया राइ (?) गहियत्थो ॥१३८
 नत्थेत्थ कोइ दोसो त्ति वोत्तुं स-गिहं गओ तओ हं पि ।
 जेमाविया स-सवहं अम्माए सावसे[स]-दिणे ॥१३९
 मउज्जण-जेमण-मंडण-पमोय-संभोग-व[इ]यर-विसेसे ।
 साहित्ति य महिलाओ मे उज्जाणिय-निउत्ताओ १४०
 न य मे मणम्मि तोसो गुरु-परियण-चित्त-रक्खणत्थं च ।
 पंच वि य इंदियत्थे वाहिर-वित्ती य माणेमि ॥१४१

❀

एवं च दुक्खियाए तस्स समागम-कए मए गहियं ।
 आयं विलट्ठ-सइयं वयमणुजाणाविउं गुरुणो ॥१४२
 जाणेइ य तवसेणं दोव्वल्लं सयण-परियणो मज्झं ।
 मोत्तूणं सारसियं पेच्छामि य(?) सोय-विस्सामं ॥१४३
 चित्तवट्ठम्मि लिहियं तं चरियं चक्कवाय-जाईयं ।
 जं पिय-समणिया[ए] मे अणुभवियं निरवसेमं ॥१४४
 संपत्ते य कमेणं कोमुइ-पुण्णिम-दिणम्मि म्मगयं (अहयं ?) ।
 अम्मा-पिईहिं सहिया कासी चउमासियं किच्चं ॥१४५
 धवलहर-मत्तवारण-पिदुमेए(?)वि अवरण्हे ।
 पेच्छंतीए पुरवरिं ठाण्ठाणम्मि रमणीयं ॥१४६
 सच्चविया पय(?) चउपय-दुपय-पडिच्छंदया बहु-जणेहिं ।
 रायपहा य सु-विचिहा पसारिया चित्त-वट्ठम्मि ॥१४७

❀

जोइज्जंति य सयरं जणेण तत्तो मए वि पट्टविया ।
 निय-चित्त-पडं घेतुं सारसिया साहियमिमं च ॥१४८
 जइ होही आयाओ पिओ महं सो इहं पुरवरीए ।
 दद्रट्ट[ण] तो पडमिणं सरिही पोराणियं जाइ ॥१४९
 त[१४७ B]ओ मुच्छं गंतुं पुच्छेही सो इमस्स ठिब्बवगां (चितकरं)
 तं च मुणियं पियं मे साहेज्जसु माणुसा (?) ॥१५०
 एवं च समाइट्टा सारसिया जाइ तो [अ]हं सूरे ।
 अत्थमिए पडिक्कंता विहिणा सुत्ता य धरणीए ॥१५१
 रयणी-सेसे अम्मा-पिइं बेमि सुसाहखत्तं (?) खेत्तं ।
 दिट्ठं पहाय-कालम्मि जं मए किल हसंतोए ॥१५२
 बहु-रयण-धाउ-चित्तं दिव्वोसहि-देवरुक्ख-चिचइयं ।
 तुंग-गिरिं चडिया हं तस्स वि सिहरं समारूढा ॥१५३
 पडिबुद्धत्तिं य दाही किं मे फलमेस सुमिणओ कह[ह] ।
 तो भणइ तत्थ ताओ पुत्ति सुभो ते इमो सुमिणो ॥१५४
 उत्तुंग-सिहरारुहणे उत्तम-गुण-रूव-संपया-सारो ।
 कण्णाए पइ-लाभो सेसस्स जणस्स धण-लाभो ॥१५५
 सत्त-दिणठभंतरओ होही ते पुत्ति पहरिसो विउलो ।
 किंतु स-हासो होस्सइ सोओ चेमं विचित्तेमि ॥१५६
 जइ लहिहमण्ण-पुरिसं ता किं मम जीविएण अहवा हं ।
 ताव धारेमि पाणे जा सारसिया वि कहइ किं चि ॥१५७

✽

तत्तो हमम्म-तायाभिणंदिया उट्टिया स-सयणाओ ।
 सिद्धे नमंसिऊणं करेमि राइय-पडिक्कमणं ॥१५८
 गुरु-वंदणं च काउं आरूढा स्म-हम्मिय-तलम्मि ।
 दंतमय-पेट्टियाए तस्स निसन्ता य जावाहं ॥१५९
 ता वाम-कण्ण-पिलका जाया भमुहंतरं च मे फुरियं ।
 तो पुव्व-सूरि-भणियं पिलकज्जायं(?) विचित्तं । १६०
 जह वाम-कण्ण-पिलका पिय-वयण-सुणावया महिलियाए ।
 भमुहंतर-फुरणे पुण इट्ठ-जण-समागमो होइ ॥१६१
 एवं च चित्तयंती जा हं चिट्ठामि स हरिसा ताव ।
 उवसरिया सारसिया मज्झ समीवं विसाहेइ ॥१६२
 लद्धो सो ते रमणो चिर-नट्टो आसि नट्टु(?) बैतीय ।
 तुट्टाए समवगूढा सारसिया सा मए गाढं ॥१६३
 भणिया य वर्यसि कहं मह ताहोसी तए कहसु दिट्ठो ।
 सा भणइ सुणसु साहेमि सुयणु जह दंसणं तस्स ॥१६४

❀

तुञ्जाहि अहं सामिणि कल्लं अवरणह-काल-समयग्मि ।
 अप्पाहिया स-सवहं तुह चित्त-वडं गया घेत्तुं ॥१६५॥
 उड्डामि पउम-मंडिय-जच्चुल्लोएण जणिय-सोहाए ।
 तं चिन्त-पट्टयं ते घरसालाए विसालाए ॥१६६॥
 चंदोदए य जाए रमणीए मोत्तुमण्ण-चित्तवडे ।
 तं चिय जणो पलोयइ सविसेसं चोञ्जमिइ बेतो ॥१६७॥
 जह जह परिणमइ निसा तह तह निहा-कलंकियच्छीओ ।
 पेच्छय-जणोवसरिओ पविरल-पुरिसो पडो जाओ ॥१६८॥
 तथ जण जोयंती अहमवि दीव-पडियग्गण-मिसेणं ।
 अच्छामि तुञ्ज सामिणि आणाए विहिय बहु-माणाए ॥१६९॥
 एत्थंतरग्मि य तहिं निय-किंकर-मित्त-परिगओ एगो ।
 मणुय-तरुणो सुरूवो आगच्छइ पट्टयं दट्टुं ॥१७०॥
 सुइरं च पेच्छऊण सव्वं वित्तं ति वोत्तु मोह-गओ ।
 सयराहं धरणियले चित्त-वड-विखित्त-परिवारे ॥१७१॥
 नाओ य सो चिराओ समीव-पडिओ वि किंकराईहिं ।
 पड चित्त-कम्म पेच्छण पसंग-वखित्त-चित्तोहिं ॥१७२॥
 तेहि य पणदठ-चेट्टो उक्खित्तो लेप्प-कप्प-जक्खो व्व ।
 नेऊण एग-पासे पवाय-देसम्मि निक्खित्तो ॥१७३॥

ददट्टुं च चित्त-पट्टं इमो हु पडिओ त्ति जाय-आसंका ।
 अहमवि तत्थेव गया चित्तेमि य [148A] होज्ज सो एसो ॥१७४॥
 चक्खाओ त्ति जाया(?) सो वि समासासिओ वयं सेहिं ।
 बाह-पडिरुद्ध-कंठो कलुर्णामिणं भणइ कह कह वि ॥१७५॥
 हा मह पणइणि मयण-सर-दीविए रुइर कुंकुम-सवण्णे ।
 कह वच्चंते वणे तए विहूणो धरीहामि ॥१७६॥
 एवं च थिलवमाणो मित्तोहिं पुच्छिओ किमेयं ति ।
 सो भणइ कहेमि परं कस्स मिमं(?) रहस्सं ति ॥१७७॥
 जं चक्खाय-सिगार-पगरणं एत्थ पट्टए लिहियं ।
 तं चक्खाय-जाई-गएण सव्वं मए पत्तं ॥१७८॥
 कहमेयं वुत्तं ति पुच्छिओ तेहिं पिय-वयं सेहिं ।
 जाईसरो त्ति विहिय-सुहेहिं समुहं निवेदट्ठेहिं ॥१७९॥
 जं च तए मे कहियं तं चिय सो कहइ तेसिमणुभूयं ।
 निययं सगग्गय-गिरा ते चेव गुणा पयासितो ॥१८०॥

तत्तो कुणइ पइण्णं न मए अण्ण महिला मणेणं पि ।
 पत्थेयव्वाउ(व?)स्सं जम्मम्मिस्थ (?) तं मोत्तुं ॥१८१
 भणइ य पुच्छह गंतुं केण इमो चित्त-पट्टओ लिहिओ ।
 जं नेयरो समत्थो लिहिउं मह पिययमारहिओ ॥१८२
 सोउं चेमं सामिणि कहियव्वामिमेसि पुच्छग-समए ।
 होहि त्ति चित्तिउं पुण पडंतियं तुरियमाया[या] ॥१८३
 तत्थ वि दीवुस्सिक्कण-किरिया-वाजेण जाव चिट्ठामि ।
 तावागओ वयंसो तस्सेक्को तत्थ मं भणइ ॥१८४
 केण कयं चित्तमिणं भणियं च मए तरंगवइयाए ।
 सेट्ठि कण्णाए लिहियं समणुभूयं ति सो गओ ॥१८५
 अणुमग्गओ गया हं [च] तस्स तो तत्थ एक्क-पासम्मि ।
 अच्छामि जाव ता तेण साहियं स मित्तस्स ॥१८६
 तो भणइ सोहणमिणं होही जेणत्थ-गव्विओ सेट्ठी ।
 सो पडिसेहइ वरए सव्वे एंते कुमारीए ॥१८७
 मित्तोहिं तओ भणियं जं ताइ मूलट्ठिओ(?) सम्मं ।
 ता अच्छिउ दाओ(?) ता संपत्ती होहि कमेण ॥१८८

*

तो सो स-गिहं निज्जइ मित्तोहिं अहं पिट्टओ जामि ।
 को त्ति सुद्धित्थमेसो स-वयंसो गिहमईसीय ॥१८९
 नाउं च तग्गिहमहं तप्पिउ-नामं च पुच्छिउं सम्मं ।
 निप्पण्ण-पेसणा हं तत्तो तुरिय पडिनियत्ता ॥१९०
 सुह सुहयाणो(?)पट्टत्ता इहं ति सोउं च तहं घरिणि ।
 पिउ-नाम-सहियं तन्नामं मे कहे... .. ॥१९१
 सारसियाए भणियं सोवणदेवस्स सस्थवाहस्स ।
 पुत्तो कल्ल-गुण-निही नामेणं पउमदेवो त्ति ॥१९२
 सोउं चेमं तुट्ठा वि तो भावो मे एत्तिउ त्ति वोत्तुं च ।
 उवग्गूहा सारसिया तीए भणियं किमत्थेणं ॥१९३
 तत्तो ण्हाया देवे वंदिउमुववास-पारणं कासी ।
 ताओ य सहम्माए विहराविय-साहवो विहिणा ॥१९४

*

ताहे य चेडिया मे पासाओ अवसरित्तुं सारसिया ।
 उण्हं विणिस्ससंती पुणो खणेणागया तत्थ ॥१९५
 भणइ विसन्ता सामिणि संत्थाहो मित्त-बंधव-समग्गो ।
 तुम्हं कए समुवगओ सेट्ठि अत्थाण-मब्झ-गयं ॥१९६

भाणीय सत्थवाहो धणदेवो पउमदेवयस्सम्हं ।
 दिज्जउ तरंगवइया भणह य जं दिज्जए सुक्कं ॥१९७
 तो किर दुट्ठो सेट्ठी इमाणि उवयार सुन्न-विरसाणि ।
 तस्स पउणावउत्थण-कराणि वयणाणि भाणीय ॥१९८
 कम्मं जस्स पवासो तह वासो जस्स निय-गिहे नत्थि ।
 कह तस्स सव्व-देसातिहिस्स धूयं नियं दा[148B]हं ॥१९९
 तह जो सावय-धम्मो सहायओ होब्ज लद्ध-सम्मत्तो ।
 सावय-कय-कम्मो तस्स दरिदस्स वि हु दाहं ॥२००
 सोउं चेमं चेडि बेमि रुयंती अह[ह] कहं होही ।
 कज्जमिण जं मरिही सो विरहे मज्ज तो हं पि ॥२०१
 ता सारसिए घेतु लेहमिमं वच्च तम्मि लिहियं च ।
 सामिय देहाएसं जत्थागंतुं तुह मिलामि ॥२०२

❀

सा वि कय-जहाइट्ठो सम्मप्पेइ(?) तस्स पडिलेहं ।
 जेणोभय-कुल-कुसलं सो चिवय मेलावओ जुत्तो ॥२०३
 ददुं चेमं मज्ज वयणमइमयण-दूमिया गमिउं ।
 कह वि दिवसं पओसे सा रमिउं चेडि मं नेसु ॥२०४
 पिययम-पासे भणइ य सा धीरा होसु जेण वयणीयं ।
 होही एवं कज्जे कीरंते बेमि तो हं तं ॥२०५
 जइ जीवियाए कज्जं सहि मे ता नेसु तत्थ मं तुरियं ।
 एवं निव्वंधेण य तीए पडियज्जिऊणाहं ॥२०६
 मज्जिय कय-सिंगारा भोयण-वक्खित्त-परियणे नीया ।
 पिय वसहिं किच्छेणं जणाउलत्तेण मग्गेणं ॥२०७
 तो भवण-पडिदुवारे विचित्त-देस-ट्टियाइ दरिसेइ ।
 दासी मे तं कंतं स-वयंसं सुह-निसणं ति ॥२०८
 दिट्ठो त्ति फुड-हट्ठा अच्छामो तत्थ एक-पासम्मि ।
 मा कोइ पेच्छिहि त्ति य संकाउल-विलिय-चित्ताओ ॥२०९

❀

अम्हं च भागवेज्जेहिं तेण विसज्जिया पिय-वयंसा ।
 पेच्छह कोमुइ-चारं तुब्भे हं पुण सुविस्सं ति ॥२१०
 तेसु गएसु नियं(?)तो चेडि भणइ(?) एहि वच्चामो ।
 तं चक्कवाय-पट्टं ददुं सुसुभेण गिह-नियडे २११
 तं चाहं निसुणेंती पडि-दुवारम्मि जाव चिट्ठामि ।
 ताव गया सारसिया मम दासी तस्स पासम्मि ॥२१२

विणय-रइयंजलिउडं पुरओ समुवट्टिउं च तं ददटुं ।
 बहु-माण-ससंभंतो अह कंतो उट्टिओ सहसा ॥२१३
 जत्तो चेवाहं गिह-हेट्टा चिट्ठामि घरिणि पच्छन्ना ।
 तत्तो चेवायाओ चेडीए समं पउमदेवो ॥२१४
 तो स करेहिं तं मे दूई अंज(?गुलि)उडे गहिऊणं ।
 भणइ परितोस-पायड-पहट्ट-वयणो इमं वयणं ॥२१५
 दिट्ठे पइ(?)दूई तए तुट्टिए नट्टो महं हियय-सोओ ।
 जं जं भणियं पियाए कहेसु तं सोउमिच्छामि ॥२१६
 अह भणइ चेडिया तं न किंचि अप्पाहिया अहं तीए ।
 सयमेव विण्णवेही सा किर भे आगया पासे ॥२१७
 तो हं तत्थागंतुं पणमंती पिययमेण वाहाहिं ।
 आलिगिऊण भणिया सामिणि सुस्सागयं ते त्ति ॥२१८
 अह भणइ मं पिययमो किं साहसमेरिसं तए विहियं ।
 जमहं बेमि किसोदरि स-पसाया होउ तं सुणसु ॥२१९
 राय-कुलड्ढओ-य नि[गमम्मि] गहिय-वक्को य ।
 बहु-मित्तो य पिया ते सामिणि नगरस्स पमाणं ॥२२०
 तत्तो उ अविणयमिणं गुण-बुद्धि तुहोवरि विहेही ।
 मज्झ य का(हि)इ रुट्टो सो सव्व-कुलस्स उवघायं ॥२२१
 ता जाव तं न नज्जसि ताव नियत्ताहि नियय-घरमेव ।
 अहयं काहामि तहा जहा लब्भं तुममुवाएणं ॥२२२
 एयम्मि देस-काले केण-वि पुरिसेण राय-मग्गाम्मि ।
 पढिया वच्चतेण गाहाणुगुणां इमा घरिणि ॥२२३
 सयमागया(149A) पिया जोव्वणं च अत्थो [य] राय-लच्छी य ।
 वास-समए य जोण्हा पंच वि तुरमाणा भोइज्जाओ (?) ॥२२४
 सोउं चेमं गीयं सोच्छाहो घरिणि मं पिओ भणइ ।
 देसंतरम्मि गंतुं पिए जइ तहिं रमिज्जामो ॥२२५
 तो तं बेमि रुवंती नम्मि समत्था नियत्तुं नाह ।
 अणुगामिणी अहं भे जत्थ भणइ तत्थ वच्चामि ॥२२६
 दावंतो य अवाए बहुए वि ममाइनिच्छयं नाउं ।
 वच्चामो त्ति पवज्जिय भणइ [य] गिण्हामि पाहेउज्जं ॥२२७
 पंथ-परिच्चय-हेउं जाव य सो गेहमइगओ निययं ।
 ताव मए सारसियाभरणाणयणाय पट्टविया ॥२२८

सा वि गया जा तुरियं ताय-गिहंतर-गयं भवणं ।
 रयण-करंडय-हत्थो पिओ वि मे आगओ ताव ॥२२९
 तमहं बेमि सविलया आभरणणं विसज्जिया चेडी ।
 सा जाव तओ आवइ ताव मुहुत्तं पडिक्खामो ॥२३०
 सो भणइ मंत-भेओ दूईओ होज्ज कीस सा मुक्का ।
 गहियं च मए वित्तं सव्वाभरणं ति वच्चामो ॥२३१
 तो तेणेवं भणिया तस्स य छंदमणुयत्तमाणा हं ।
 अपडिक्खिय-सारसिया तुरियं संपत्थिया घरिणि ॥२३२
 तो सव्व-रत्ति-जण-हिंडणेण नगरिं अवंगुय-दुवारं ।
 ददुं निग्गच्छामो तत्तो जउणं समो इण्णा ॥२३३
 अह तत्थ नियच्छामो नावं खीलाम्मि रज्जु-पडिवद्धं ।
 लहुयं गमण-समत्थं वित्थिण्णाच्छिडु-कुच्छीयं ॥२३४
 तं उच्छोडिय-बंधणमारूढो सह मए पउमदेवो ।
 अबलाणकं च गेणहइ निक्खित्त-करंडओ समयं ॥२३५
 नागाणं च पणामंजलिओ(?) काउं नईए तीए य ।
 कंतेण कयाणुगुणा जउणा-सोत्तस्स जा नावा ॥२३६
 ता णे दाहिण पासे तत्थ सियाला लविसु सोहिं(?) च ।
 तस्सहं भणइ पिओ माणामो खणमिणं सउणं ॥२३७
 वामा खेमा घाएंति दाहिणा मग्गओ नियत्तेति ।
 वह-बंधणं च पुरओ देति सियाला अणुसरंता ॥२३८
 एवं चुल्लविऊण वि रमणो आवाय-संकिओ तत्थ ।
 जउणाण सोत्त-हुत्तिं नावं वेगेण पेल्लवेइ ॥२३९
 जंताण य नावाए परोप्परुल्लावओ सहरिसेणं ।
 गंधव्व-विवाहेणं षिएण परिणित्तु भुत्ता हं ॥२४०
 भागीरहीए मज्जे कमेण नावाए तीए बुब्भंता ।
 चक्कवाय व्व रमिमो चिरिहं जामुग्गओ सूरु ॥२४१
 तत्तो य रइ-किलंता नावं मोत्तुं नईए पुल्लिणम्मि ।
 जावच्छामो ता तत्थ निव्वडिया भीम-चोर-भडा ॥२४२
 ददुं च ते रणत्थं समुत्तसंतो य पाय-लग्गाए ।
 धरिओ मए पिययमो तो गहिया दो-वि चोरेहिं ॥२४३
 तत्तो हं रोवंती भणिया हक्कित्तु घरिणि चोरेहिं ।
 जइ दासि कासि रोळं ता तरुणमिणं वहेहामो ॥२४४

एवं च निलुक्का हं पियस्स पाणं-परिरक्खण-निमित्तं ।
गाढं कंपिय-हियया निस्सहं तत्थ रोवामि ॥२४५
दहुं रयण-पुण्णं तुट्ठा चोरा करंडयं मुक्कं ।
अह भणइ चोर-वंदं ससीसय(?) भडो तर्हि एक्को ॥२४६

× × ×

[126A]सो रइयंजलि-कर-संपुडेहिं सेणावई पणओ ॥(२५०)

अम्हे य निरिक्खंतो भीमो कंप-रहियं तर्हि एकं ।
संदिसइ थेर-चोरं आसण्णं किंपि कण्णम्मि ॥(२५१)

सो तत्थ गहिय संमेत्थ(?) निच्छओ भणइ थेरओ एक ॥
साहित्तु(?) चोर-तरुणं जहहो(?) पल्लीवई भणइ ॥(२५२)

उ(?) किर [देवी]ए जाओ सेणावईहिं कायव्वो ।
चाउम्मासय-अंते महिला-सहिण्ण पुरिसेण ॥(२५३)

तत्थ किर मिहुणयमिणं जोगं ति सुरक्खियं करेज्जासु ।
सोउं चेमं भीया विसेसओ हं तर्हि घरिणी ॥(२५४)

अह सो सामिय-वयणं कयंजलि-उडो पविज्जउं अम्हे ।
आणेइ चोर-तरुणो स-पडाली-पडि-पडालीए ॥(२५५)

धणियं च वुब्भमाणं वाउक्खंभं विहित्तु चोरेहिं(?) ।
अवयासेमि पिययमं वारंती वंधणं तस्स ॥(२५६)

एवं च ववसमाणी वि तेण चोरेण जा[126B]य-रोसेणं ।
लत्ताहिं हं तु निब्भच्छिया य छूटा य एक्कंते ॥(२५७)

दहुं चेमं धीरो वि पिययमो भणइ हा मह कएणं ।
मरणाहियमिय धरिसणमपत्त-पुव्वं पिए पत्ता ॥(२५८)

एवं च जंपमाणो निल्लक्खणेण(?) तेण चोरेणं ।
बद्धो पच्छाबंधं वीय-पडालिं तओ गओ(?) ॥(२५९)

भणिओ य मए चोरो कोसंबी-नयरि-सत्थवाहस्स ।
[एसो] एक्को पुत्तो सेट्टिस्स य बालिया अहयं ॥(२६०)

जेत्तिय-मित्तं इच्छह मणि-मुत्त-सुवण्णयं पवालं वा ।
तेत्तिय-मेत्तं अम्हे मेच्छत्तिया(?) ॥(२६१)

तुम्हं च कोइ वचचउ अम्ह लेहेहिं जे कुल-घराणि ।
लद्धम्मि तओ अत्थे अम्हे मुंचेज्जह दुवे वि ॥(२६२)

तो भणइ तक्रो सो तुब्भे कञ्जायणीए जायम्मि ।
 अम्ह सेणावइणा महा-पसू दो-वि उहिट्ठा ॥(२६३)
 देज्जं य अ-दिज्जंते कुवियावगरेज्ज भगवई अम्ह ।
 जीए पसाएणम्हे सव्वे कामा अणुभवामो ॥(२६४)
 सोउं चेमं भीया सुदुट्ठयरं घरिणि जाव धू(?)रेमि ।
 तावावाणय-देसे केण य महुरं समुग्गीयं ॥(२६५)
 अगणिय-नय-परिवायस्स साहसं कम्ममारहंतस्स ।
 [पुरिसस्स] एकतरिया होइ विवत्ति व्व सिद्धी वा ॥(२६६)
 सोउं चेमं भणियं पिण्ण सोऊणिमं समुग्गीयं ।
 मा कुण पिए विसाणं सत्था तो किंपि संजाया ॥(२६७)
 सेसाण य बंदीणं पुच्छंतीणं स-दुक्ख-वित्ताणं ।
 साहेमि नियय-चरियं रोवंती जं जहा वित्तं ॥(२६८)
 तं च सोउण(?) मज्झं सो चोरो निग्गओ पडालीए ।
 तासितो बंदीओ ताओ वि ल्हुं पलाणाओ ॥(२६९)
 तासु य गयासु तो भणइ पिययमं तक्रो मउय-मउयं ।
 मा भाह अहं तुब्भे मरण-भयाओ विमोस्संतो (?) ॥(२७०)
 पत्तालीए काउं मंसं सो आओ तओ भणइ अम्हे ।
 जेमणमिणं पभुंजह उ सुदुट्ठ दूरम्मि गंतव्वं ॥ (२७१)
 अम्हेहिं नेच्छियं तं नवरिं तेणाणियं दुवेहिं पि ।
 उत्ताणय-करयल-संपुडेहिं उदयं तहिं पीयं ॥(२७२)
 तो सूरुओ अत्थमिओ पल्ली वि हुडुक्क-गीय-सहाला ।
 मत्त(?) -चोरेहिं विहिया नचचंतेहिं जहिच्छाए ॥(२७३)
 तो जेमण-वक्खित्ते जणम्मि सो तक्रो पियं मुइओ ।
 भणइ मा भाह एह य जेणाहं ते पलावेमि ॥(२७४)
 तत्तो तेणम्हे तह कंहंचि नीसारिया स-पल्लीओ ।
 जह केणावि न नाया नेइ य पुरओ ठिओ अम्हे ॥(२७५)
 सो हत्थ-गहिय-धणुहो उप्पीलिय-भत्थय-सणाहो ।
 एवं च पल्लियाए जंता कंतारमुत्तिण्णा ॥(२७६)
 तो भणइ तक्रो णे कंतारं ति जाह वीसत्था ।
 एत्तो पच्छिम-हुत्तं पुरओ गामं च पाविहह ॥(२७७)
 अहमित्तो य चलिस्सं खमह य जं सामियस्स आणाए ।
 अण्णाण-पमाएहि य बद्धा य हया य पल्लीए ॥(२७८)

तो भणइ पिओ दिण्णं जीवियमम्हं तए निरासाणं ।
 तो निक्कारण-वच्छल वीर तुमं सुणसु साहेमि ॥(२७९)
 वच्छापुरीए पुत्तो हं धणदेवस्स सत्थवाहत्स ।
 नामेण पउमेदेधो कहिही लोओ वि तव एयं ॥(२८०)
 ता एज्जसु कइह वि तहिं अत्थ दा(हासु)ते सुविपुलं ति ।
 सो भणइ जया एस्सं तत्थ करेज्जह जहा किंचि ॥(२८१)
 एवं जंपमाणो × × ×
 वच्चइ उत्तर-हुत्तो अम्हे वि गया अवर-हुत्ता थ (२८२)
 पत्ता या किलेसेणं साहिय-गामम्मि पिययमं वेमि ।
 कत्थइ कुहावहारं आहारं इह ग[127A]वेसेह ॥(२८३)
 तो मं भणइ पिययमो तक्कर-परिमुट्ट-मोल्ल-सव्वस्सा ।
 कहं चंडि परस्स घरं अणज्जमाणा अईहामो ॥(२८४)
 वसण-परिधाडियस्स [वि] देह त्ति न माणिणो भणियमुचियं ।
 अहवा तुज्ज कए मह नत्थि अकायव्वयं किंचि ॥(२८५)
 तो वीसमसु मुहुत्तं रच्छामुह-भूसणम्मि एयम्मि ।
 दिस्सावकिलस्संते(?) देवउले तो दो-वि तहिं पविस्सामो ॥(२८६)
 चिट्ठइ य तस्स मज्झे पडिमा दसरह वत्ताण(? सुण्हाए) सीयाए ।
 तं च नमिउं निसन्ना देउल-पासे विचित्तम्मि ॥(२८७)
 पेच्छामो य जुवाणं जच्चासेणेतयं तहिं चेव ।
 पुरओ तुरिय-पहाविय-किंकर-नियरं सु-नेवत्थं ॥(२८८)
 तो हं नागर-तरुणो कोवि इमो होहिइ त्ति नाउणं ।
 लज्जाए परावत्तिय देउलस्स सुसंमुहा जाया ॥(२८९)
 तरुणो वि धम्म-हेउं पयाहिणं देउले करेमाणो ।
 सो ददुं अज्जउत्तं हय-हियओ धाविओ सहसा ॥(२९०)
 पडिउं च तस्स पाएसु संसुओ भणइ सामि तुह मित्तो ।
 कुम्मासहत्थि-नामो पणासय-पुरेच्चओ अहं ति ॥(२९१)
 नाउं य अज्जउत्तेण धणियमालिंणो य पुट्ठो य ।
 दोण्हं-पि कुलण कुसलं तओ तुमं निग्गओ पवाहं(?) ॥(२९२)
 सो भणइ खेम-कुसलं सत्थाह-कुलम्मि तह य सेट्ठि-कुले ।
 जं चागमण-निमित्तं मह तं साहेमि सुणसु तुमं ॥ (२९३)
 सेट्ठि-भवणम्मि कन्ना गय त्ति नाए पहाय-समयम्मि ।
 तो किंकर-दासीए भे कहिओ सव्वो वि वृत्तंते ॥(२९४)

भणिओ य सत्थवाहो घरमागतूण सेट्ठिणा एवं ।
 वेवाहिय खमसु ममं तं जं कडुयाविओ कळं ॥(२९५)
 सिग्घं च समाणिज्जउ जवाइओ जोइऊण मोत्तु भयं ।
 जह होही च सो दुहिओ विदेस-वासयर-घरेसु ॥(२९६)
 तुब्भं च पुव्व-बुत्तं सव्वं साहइ जहाणुपुव्वीए ।
 सत्थाहस्स वि सेट्ठी जहा[उ] कहियं स चेडीए ॥(२९७)
 रोच्छीय तुम्ह विरहे अम्मा बहु-परियणं रुयावंती ।
 जाइ-सरणं च तुम्हं विप्फुरियं दोण्ह पुरीए ॥(२९८)
 तो सेट्ठि-सत्थवाहेहिं तत्थ देस-नगराकर-सएसु ।
 संपेसिया मणुस्सा समंतओ मग्गिउं तुब्भे ॥(२९९)
 अहमवि पणासय-पुरं पट्ट[विओ] तुमह णात्तण(जाणण)-निमित्तं ।
 अज्जं च तत्थ पत्तो न य सुद्धी का वि लद्ध त्ति ॥(३००)
 चित्तेमि खीण-दव्वा धणिय-परद्धा कयावराहा य ।
 पच्चंते सेवंते पुरिसा दुरहीय-विज्जा य ॥(३०१)
 उरए परए हिंडिउं च तत्तो इहागओ एण्हं ।
 देवा य मे पसण्णा जं मे सफलो समो जाओ ॥(३०२)
 वोत्तुं च तुम्हमेए स-सत्थवाहेण सेट्ठिणा लेहा ।
 स-हत्थ-लिहिय त्ति अप्पिया तेण पणएण ॥(३०३)
 पणएण वेत्तुं पिएणुच्छोडिय ते हियाविया पढमं ।
 तो वाइया स-सइं मज्झ सुणावण-कए लेहा ॥(३०४)
 लिहियं च तत्थ कज्जं तेहिं सयं स-सवहं जहा तुम्हं ।
 इह को वि नावयारी ता इज्जह निब्भया दो वि ॥(३०५)
 सोउं चेमं सत्था जाया अह पुच्छिओ पिययमो य ।
 कुम्मासहत्थिणा हत्थ-बंधणं ददुं किमिमं ति ॥(३०६)
 कहियं च तस्स वसणं जहाणुभूयं पिएण तो तेण ।
 एगम्मि बंभण-कुले कराविया सुंदर-रसोई ॥(३०७)
 जेमाविया य विहिणा घय-मक्खिय-स[127B]यलपाणि-चलण-वणा ।
 नीमो तं कुलमज्जिवाइऊण जच्चासमारूढा ॥(३०८)
 कुम्मासहत्थि-भड-चडगरेण परिवारिया पट्टत्ता य ।
 गंगा-नई पणासय-पुरस्स पासेसु वहमाणी ॥(३०९)
 तं चागाह-जलं ति य नावाए उत्तरित्तु रमणीयं ।
 बलि(?)-पणासय-पुरं ति-भाग-सेसे दिणम्मि गए ॥(३१०)

कुम्मासहत्थि-पेमिय-मणुस्स-संपाडिएण जाणेणं ।
 तत्थ पविट्ठा तुट्ठा य मित्त-गेहम्मि रयणीए ॥ (३११)
 तम्मि य सुहं सुहेण चिट्ठामो पेसिया य कोसंबि ।
 लेहा पिएण कुम्मासहत्थि-सहिएण एमो त्ति ॥ (३१२)
 पडिलेहेहिंय तत्तो समागएहिं तहागएणं च ।
 पंथ-परिव्वय-हेउं हिरण्ण-वत्थाइएण तओ ॥ (३१३)
 काहावणय-सहरसं दिन्नं मित्तहर-चेडरूवाणं ।
 खञ्जय-मोल्लं ति मए सेसाणं पि य जहा-जोग्गं ॥ (३१४)
 किच्चं करेमि कुम्मासहत्थिणा कारिया य सामग्गी ।
 गमण-निमित्तं सुह-पवहणेण चलिया य कोसंबि ॥ (३१५)
 तत्थ य कमेण जंता वासालय-गाम-संठियं पत्ता ।
 वड-पायवं महल्लं पेच्छामो रम्ममह तं च ॥ (३१६)
 दट्ठं कुम्मासहत्थि भणेइ णे जह पवित्त-वारित्तो(?) ।
 छउमत्थो परिवुत्थो एत्थं किर वडढमाण-जिणो ॥ (३१७)
 जं च तयासि पवण्णो वासायालयमिहं महावीरो ।
 तेणेवेसो गामो जाओ वासालओ नाम ॥ (३१८)
 सोउं च वुत्तमिणं जाणाओ उत्तरित्तु दो-वि तयं ।
 सीसेणं वंदमाणा वडस्स मूले निवइया मो ॥ (३१९)
 वेमि य णं पंजलिया तरुवर धण्णो सि तं कयत्थो य ।
 जं ते इह छायाए अच्छीय जिणो महावीरो ॥ (३२०)
 अच्चेऊण वडं तं काऊण पयाहिणं च तिक्खुत्तो ।
 पवहणमारुढा मो कमेण पत्ता य कोसंबि ॥ (३२१)
 तत्थ पि कुम्मास-वडे विभूसिओ सम्मुहागमिएहिं ।
 कय-मंगलोवयारा पवेसिया नयर-मज्झम्मि ॥ (३२२)
 अप्प-कय-दोस-लज्जा-निजंतिया तो तहि अइगया मो ।
 ससुर-घरस्स विसालं जणाउलं अंगणं रम्मं ॥ (३२३)
 तत्थ य पच्छायाओ पिया वि मे घरिणिबंधव-समेओ ।
 सत्थाहेण सहज्जइ वरासणे ताण य पएसुं ॥ (३२४)
 पडिया अम्हे तेहिं वि अवगूढा ओविया(?) य सीसेसु ।
 तो अम्मा-सासूहिं संसहिं सेसयाणे च ॥ (३२५)
 विहिओ विहि-किच्चणं पाएसुं पडइ पेस-वग्गो णे ।
 धाई य पुव्व-घरियं बाहं मोच्छीय सारसिया ॥ (३२६)

तो ताय-ससुरयाणं दिण्णं मुह-धोवणं पि कोड्डेणं ।
बं धूहिं वयं पुट्टा उवविट्ठा पुव्व-संवधं ॥ (३२७)
तेसिं च कहइ रमणो रमणिज्जं चक्कवाय-जायाइं ।
सव्वं जहाणुभूयं जाविह पत्त त्ति सोउं च ॥ (३२८)
सव्वं जणेण ताओ भणेइ किं मे न पुव्वमिय कहियं ।
जेणावई न होंती को वा चालेइ भवियव्वं ॥ (३२९)
तं सफल-पुरिसकां चोरं काहामि आगमेऊणं ।
तुव्वं जीविय-दाणे जेणम्हं जीवियं दिण्णं ॥ (३३०)
कुम्मासहत्थिणो उण गुरुणा तुट्टीए दाउ लक्खं तो ।
कारेंति णे विवाहं अणण्ण-सरिसं पुरवरीए ॥ (३३१)
दोण्हं पि णे कुलहरा पीइ-नि[128A]रंतर-सिणेह संबद्धा ।
एक-कुलं पिव जाया सम-सुह-दुक्खत्तण-गुणेण ॥ (३३२)
पंच य अणुव्वयाइं विहारियं(?) सह मए पिओ लेइ ।
उग्गाढो य विसालं जिण-वयण-सुयं अमय-भूयं ॥ (३३३)
सव्व-मणोरह-रयणं पूरयं च पुण्णे मणोरहम्मि मए ।
उज्जवियं जइ भणियं तं वयमायं विलट्ट-सयं ॥ (३३४)
भणिया य मए चेडी जइया पिय-संगया गया अहयं ।
तइया किमेत्थ वित्तं सा भणइ सुणेह साइमि ॥ (३३५)
गंतुं तुह आणाए भवणे वक्खित्त-परियणे घेतुं ।
रयण-करं डयमाया तत्थादट्टूण य विसण्णा ॥ (३३६)
सोहित्तु सव्वहिं पुण गव्वभहरयमागया अदट्टुं च ।
हा सामिणि जंपंती पडिया पच्चागया य पुणो ॥ (३३७)
किञ्छेण गमिय रयणिं पहाय-काले कहेमि सेट्टिस्स ।
पाय-वडिया समगं चरियं [च]क्खूण बीहंती ॥ (३३८)
× × × × ×
तं च सोउण सेट्टी (?) विण्णविओ तत्थ अम्माए । (३३९)
जइ सा जाई सरिया जइ पुव्व-पइं च अणुगया ववयं(?) ।
ता से अप्पो दोसो आणिज्जइ बालिया सा मे ॥ (३४०)
एवं च सेट्टिणीए निब्बं धुवरोहिओ भणइ सेट्टी ।
जइ एवं ता सत्था चिट्टसु आणेमि ते धीयं ॥ (३४१)
तो आणणमिहागओ सत्थाहस्साभयं सवह-पुव्वं ।
देइ सेट्टि त्ति तेण वि तुम्हे आणाविया एवं ॥ (३४२)

तत्तो पिण्ण समं माणेंतीए मणोरमे भोए ।
 छस्सु वि घरिणि पिओ सो कमेण पुत्तो ममं जाओ ॥ (३४३)
 तस्स य कयाणि कमसो कुल-कमागय-सुजाय-कम्माणि ।
 नामं च से विदिण्णं ताएणं उसहसेणो त्ति ॥ (३४४)
 वड्ढइ य सुहेणेसो कामि-जणुम्माहिए य पत्ते हं ।
 भणिया वसंत-समए पिण्ण गंतुं पिए बाहिं ॥ (३४५)
 पुप्फकरंडुज्जाणे कीडामो तो गया य जाणेणं ।
 तत्थ कीलित्तु बहुविहमणेय-नायर-जणाइण्णे ॥ (३४६)
 हिंडामो दुमलच्छिं पेच्छंता जात्र ता समणमेयं ।
 हेट्टा सुहोवविट्ठं पस्सामो असोय-रुक्खस्स ॥ (३४७)
 तं च विणएण वंदिय पुच्छामो धम्ममह कहइ सो वि ।
 संसारासारत्तं दरिसंतो सिव-सुहमयं ति ॥ (३४८)
 तं चाणमंसिय पिओ भणइ भयवं तुमं चिय कयत्थो ।
 जेणेरिसा तविड्ढी पत्ता किं तुह कह सुकयं ॥ (३४९)
 भणइ रिसी सुण निवसइ चंपाओ अवर-जणवयासण्णे ।
 अडविय-संसिय-देसे संवाहो वाह-पुरिसाणं ॥ (३५०)
 तत्थ य अचुक्क-लक्खो दढप्पहारी य सीहओ नाम ।
 वाहो तस्सासि पिया अडविसिरी नाम तेसिमहं ॥ (३५१)
 पुत्तो अणंतर-जम्मे अमोहकंडो त्ति नाम भज्जा य ।
 वणराई नामं मे पारद्धि-सुरामिस-रया य ॥ (३५२)
 होउं च वयत्थो हं हत्थि पाडेमि एक्क-बाणेणं ।
 ता मं भाणीय पिया सुण कुल-धम्मो इमो अम्हं ॥ (३५३)
 कामेंती गब्भवई पसवंती पसविया स-चिल्हणया ।
 तिरिय-जाइ सरो मा नभोद्धियथा कूयलिया य(?) ॥ (३५४)
 एसो य कुलायारो न भोवि(?) भंजि)यव्वोउ पुव्व-पुरिस-कओ ।
 जं होब्ज कुलावचयो जो कुल-धम्मं विणासेज्जा ॥ (३५५)
 ता विरह-कायरा बल-पसूइ(?) तिरिएहि सुट्ठु रक्खंतो ।
 पुत्त करेज्जसु लोद्धि इय साहेज्जसु य स-सुयाणं ॥ (३५६)
 पडि[128 B]वज्जिउं च एयं पारद्धि-कएण रोह-परिणामो ।
 विहरामि अहं सपयं सावय-कुल-संकुलं रण्णं ॥ (३५७)

अह अन्नया कयाइं गिम्हे हं गहिय-कंडकोदंडो ।
अंसावसत्त-तुंबो निवद्वय-कुसुम-माल (?) केसो ॥ (३५८)

पाएसु तुडुक्काविय-पाणहिओ [अग्गि-करणि-] अरणीए ।
धणु-पदठे बद्ध-कट्टो वाहारण्णे गओ तहिं वि ॥ (३५९)

वण-हत्थि मग्गंतो दंत-मुसल-कारणाय परितंतो ।
आहिंडिऊण तण्हाभि[ह]ओ गंगा-नईए गओ ॥ (३६०)

तत्थ य पठवय-मेत्तं पठवय-वणंतर-वियारिणं पस्सं ।
ण्हाओत्तिण्णं भहं एकल्लयं हत्थिं ॥ (३६१)

सो पविणट्ट-विसाणो गिरिवर-हत्थि त्ति तहवि वाह-कुलं ।
कुब्बिस्सइ त्ति चित्ति य तस्स विमुक्को मए कंडो ॥ (३६२)

तेण य समुत्थरंतो एगो विद्धो कहंचि चक्काओ ।
पडिओ य वेयणाउर-विमुक्क-पक्खो सल्लिल-तले ॥ (३६३)

पडियं च णं उवगया चक्काई कलुण-कूवणी तं च ।
ददुं चित्तेमि मणे हा जुयलमिमं मए वहियं ॥ (३६४)

तम्मि हु हत्थिम्मि गए मए [वि] तत्थ पुलिणम्मि काऊण ।
आगय-किवेण तुरियं अग्गीए झामिओ सउणो ॥ (३६५)

तम्मि य अग्गिम्मि पुणो चक्काई सहयराणुराणेण ।
भमिऊण सण्णिवइया तत्थ य दइढा मुहुत्तेणं ॥ (३६६)

ददुं च तं तह-गयं दुक्खं पीवरतरं महं जायं ।
[भइय]-सउण-मिहुणयं विणासियमिणं मुहेव मए ॥ (३६६)

ता स-कुल-धम्म-वय-लोवयस्स किं मज्झ जीविएणं ति ।
एवं कयंत-चोइय-मइस्स जाया महं बुद्धी ॥ (३६८)

तो बहुयरए मेलित्तु दारुए चक्कवाय-चीयाए ।
अहमवि अग्गि × × (३६९)

× × × (३७०)

× × × (३७१)

× × × (३७२)

×	×	×	
×	×	×	(३७३)
×	×	×	
×	×	×	(३७४)
×	×	×	
×	×	×	(३७५)
×	×	×	

[खारी]यं नाम गओ विज्ञ-गिरि-कुडंबिणिं अडविं ॥ (३७६)

विज्ञ-गिरि-परिखित्तं एक-द्वार-विसमं गओ अहयं ।

पल्लि तत्थ महल्लिं सीह-गुहं नाम चोर-निहिं ॥ (३७७)

साहस्स-पेसक(?) -पोसओ तहिं चोर-सामिओ चोरो ।

पायड-भड-सत्तीओ सूरुओ सत्तिप्पिओ नाम ॥ (३७८)

तम्मूलं च गओ धरिओ सम्माणिओ य तत्थेव ।

सुहडत्तणेण वि पिओ जाओ सेणावइस्स खरं ॥ (३७९)

तत्थण्णया कयाइ य कम्मं काडं गएहिं चोरेहिं ।

लद्धं तरुण-मिहुणयं तं चाणीयं स-पल्लीए ॥ (३८०)

उद्धिट्ठं च जाए(?) पुव्वं चिय तरुण-मिहुणयं आसि ।

सेणावइणा जोरो(?) भिच्चेहि य दरिसिए तम्मि एयम्मि ॥ (३८१)

मिहुणे तरुणी अच्छर-सरिसी बिय कप्पिय त्ति काऊणं ।

सेणावइणा महिला न कया कच्चाइणि-भएणं ॥ (३८२)

चोरेहि य रयणाणं पल्लीवइणो करंडओ दिण्णो ।

ता सेसेहि विहत्तं तरुण-मिहुण-संतियं दव्वं ॥ (३८३)

सेणावइ-वयणेण य आणविओ हं इमे उ नवमीए ।

कच्चाइणीए जाए महा-पसूओ वि कायव्वा ॥ (३८४)

भणिओ य रक्खणीया तए त्ति नेया मए वि ते गेहं ।

बाह-भर-क्किलिण्णच्छा मरण-भय-णट्ठ-चेट्ठा य ॥ (३८५)

अइगच्छं (?) तओ स-पडालिं य ते नियंतो हं ।

मज्जं पिवामि मंसं खाएमि य तावता तरुणी ॥ (३८६)

सा विलवंती ददुत्तु तदन्न-बंदीहिं सोयमाणीहिं ।

कोड्डेण पुट्ट-चरिया जाई-सरणाइ साहेइ ॥ (३८७)

सोडं च तयं संजाय [जाइ-]सरणो खणं गओ मोहं ।
 [129 A] पच्चागओ य सम्मं निव्विण्णो हं विचित्तेमि ॥ (३८८)
 जीवियमेसि दाउं परलोय-हियं करेमि(?) ।
 काउं च तं रयणीए वल्लिओ पल्लि न गओ न राहि ति(?) ॥ (३८९)
 गंतुं चोत्तरहुत्तो पत्तो सुक्काउ हं पुरिमतालं ।
 नयरं तस्सोञ्जाणे देउल्ल-पुरओ वडं रम्मं ॥ (३९०)
 ददुं पुच्छामि जणं इणमो किं-नामयं उववणं ति ।
 कस्स य देवस्स इमा कीरइ सुंदरी पूया ॥ (३९१)
 तो पाहुणो त्ति नाउं तत्थ जणो मं भणेइ इणो(? मो) खणं ।
 इणमो उञ्जाण-वरं सगडमुहं नामिह वडे य ॥ (३९२)
 हेडा रिसहेसर-केवल-पभवो त्ति महिमा जणेणेसा ।
 अञ्ज-वि कीरइ ठविया तस्स इमा देउले पडिमा ॥ (३९३)
 एवं च सोउण अहं वडं च पडिमं च वंदिऊण तहिं ।
 पस्सामि तव-गुण-निहिं समणं तत्थेक्क-पासम्मि ॥ (३९४)
 तं च विणएण पणमिय भणामि वेरगमग्गमोइणो ।
 इच्छामि ते महायस सिस्सो सुस्सूसओ होउं ॥ (३९५)
 तेण य भणियं दुस्सं काउं समणत्तणं ति वेमि अहं ।
 धीरस्स नत्थि दुक्करं तओ पव्वाविओ विहिणा ॥ (३९६)
 एक्कारसंग-गाही नव-पुव्व-धरो य होउ विहरामि ।
 एवं च मञ्ज जाया मिहुण-निमित्ता पवज्ज त्ति ॥ (३९७)
 सोडं चेमं अम्हे स-पच्चया दो-वि धरिणि दिट्ठीए ।
 मेलिच्छवि (?) चित्तेमो परम्मुहा विसय-सोक्खस्स ॥ (३९८)
 जइ ताव कूर-कम्मो होऊण इमो वि संजओ जाओ ।
 ता जोग्गा वि किमम्हे तव-चरणं पइ विलंबामो ॥ (३९९)
 ता तं वंदिय समणं भाल-कयंजलि-उडा य साहेमो ।
 गुरु तं मिहुणं अम्हे जस्स तए जीवियं दिण्णं ॥ (४००)
 तो इण्हं पि पडिच्छसु इच्छामो भे सुसुस्सिउं अम्हे ।
 तेणुत्तां सो जाही मोक्खं जो संजमं काही । (४०१)
 सोडं चेमं भणियं स-भूसणप्पावणेण पेस-जणो ।
 तायम्माण कहेज्जह सामण्णं ते पवण्ण त्ति ॥ (४०२)

तेसि च विणय-खलियं खमह य किर सुहुम-वायरं सव्वं ।
 मत्तेहि पमत्तेहि व जं होज्ज कयं कयाइं पि ॥ (४०३)
 अस्संजएसु अत्थो एवं त्रिसोवमो द्वग्गि-निभो ।
 अहिंकरणं ति न दिण्णो वोसिरिओ णे त्ति संदिसियं ॥ (४०४)
 सोजं चेमं सहसा उक्कूविय परिजणेण पाएसुं ।
 लग्गेण तहण्णेण य जणेण लुंचइ सयं केसो ॥ (४०५)
 जाव पिओ ता हं पिय तहेव समणस्स तस्स पाएसु ।
 पडियापिएण सह तो भणामि दिक्खेह भयवं ति ॥ (४०६)
 तेण वि विहिणा जा दिक्खियम्मि ता परियणाउ नाउणं ।
 अम्मा-पियरो पत्ता भणति मोहेणिमं पुत्ति ॥ (४०७)
 मा होज्ज विसम-तारुणेणं धम्मे विराहणा काइ ।
 तम्हा अणुभूय-भोगा पच्छा वि तवं गहेज्जसु ॥ (४०८)
 भणियं मए भोगा खण-मेत्त-सुह त्ति वीर-तरुणेणं ।
 सासय-सुह-हेऊ धम्मो च्चिय होइ कायच्चो ॥ (४०९)
 ता बेत्ति पुत्त साहसु सिवमचिरेणेव तह वि गदगदिया ।
 बंधव-जणेण य वड्ढविया समासासिया दो-वि ॥ (४१०)
 सासु ससुरो य तओ रमणं मं बेत्ति पुत्त केण तुमं ।
 कि च्चि भणिओ जमेवं पन्वइओ तह य धम्म-फलं ॥ (४११)
 सग्गो तम्मि वि भोगा साहीणा ते य तुज्झ ता भोगे ।
 कइवय-वरिसे (?) प[129 B]च्छा सुक्खं विहेज्जसु ॥ (४१२)
 तो मे गुरु सयासो(?) निय-चरिएण वरो इओ जाओ ।
 समणो त्ति वोत्तु तेसि संदरिसेइ दिट्ठंतं ॥ (४१३)
 जह कोसियार-कीडो जा जा तणु-वेढणेण अण्णाणो ।
 हिय-कामओ निरुंभइ अप्पाणं तंतु-मेत्तेणं ॥ (४१४)
 तह मोह-मोहिय-मई जीवो विसय-सुह-कामओ धणियं ।
 इत्थि-कएण निरुंभइ अप्पाणं राग-दोसेहिं ॥ (४१५)
 भणियं च तेहि विसयासेवण-निव्वुय-मणा नवरि अम्हे ।
 न चएमो निस्सरिउं ता तुम्हे चिय परं धण्णा ॥ (४१६)
 तो सेट्ठि-सत्थवाह-समहिल-मित्तजण-बंधव-समग्गा ।
 घेत्तूण पुत्तमम्हं नगरमइगया परोयंता ॥ (४१७)

तेण य समणेणाहं समपिपया वंदणत्थमायाए ।
 नामेण य बालचंदा-गणिणीए सा उ सिस्सिणिया ॥ (४१८)
 नामज्ज चंदणा[ए] भणिया य तुहेस [सि]स्सिणी होही ।
 सा मं धेत्तूण गया नियासममहत्थमइ सूरु ॥ (४१९)
 तत्थ य गणिणीए समं आलोइय-निंदिया पडिक्कंता ।
 धम्माणुराग-रत्ता गयं पि रत्ति न-याणामि ॥ (४२०)
 सो च्चिय मुणि-वसभ-गुरू सत्था[ह] सुएण [तेण] संजुत्तो ।
 अनियय-वसहि-विहारो कत्तो वि गओ विहरमाणो ॥ (४२१)
 एयं च तरंगवई-कहियं घरिणी सुणित्तु संविग्गा ।
 सा गिण्हइ गिहिधम्मं तरुणीहि समं जिण-दिट्ठं ॥ (४२२)
 भिक्ख च चित्तु ठाणं सह खुड्डीए गया तरंगवई ।
 समयस्सि समुप्पाडिय-केवल-नाणा य सिद्धं त्ति ॥ (४२३)
 स-गुरू य पउमदेवो सिद्धो अह घरिणि-सेट्ठि-सत्थाहा ।
 उदयण-राया य गया काले[ण] देवलयं ति ॥ (४२४)
 एवं च कूणिओदयण रज्ज-कालोव्भवा तरंगवई ।
 वीसमइ कहा रम्मा भदा भहेसर-सूरि-रइय त्ति ॥ (४२५)

इस्तप्रतना अष्ट पाठो

[अनेक अक्षरों वच्ये लहियाने अम थयाथी तथा अज्ञान अने प्रमादधी उलाना, उपाश्रयनी प्रतना पाठो पणु अनेक स्थणे अष्ट छे. मुद्रित पाठभां आवां धर्यां स्थानो सुधारी लीधां छे. जे जे स्थाने पाठ सुधार्यो छे ते ते स्थानना भूण पाठ अखीं आष्या छे.]

४.१. निहसस्सिलाए	३५.२. चालेय
४.२. एरिसाए; विहाणासहाए	३६.१. विहियाणं; रुवाहिं °
६.२. अण्णत्थक्कलाइं	३७.१. सस्सिरीया
७.१. ना पुण	३८.१. खुहीं ° ; ° सुंदरं
१०.१. ° लाइण्ण °	३८.२. ° देसे
१२.१. आविहिया	३९.२. सहियामंधु(?)स्सु °
१६.१. पुहंइएहाणं; काणणवणं	४१.१. कसण °
१७.१. विपुलचलाएकोस °	४१.२. मज्जे, कमलं
१८.१. ° अणामिय °	४३.२. अणाइय
२०.२. ° विसोणनाण °	४४.१. लायण्णवडाया कोणु हु सोहय °
२१.१. तासी	४६.२. मण्णं
२२.१. वसती सिद्धीमग्गपरिग्गगुज्जत्तो	४७.१. ईए अंगेसु
२२.२. ° सिस्सी °	५०.१. मोत्तूण पठमावतोणेण संडे
२३.२. एम्मकारसंग; करिया सुव्वयास्स	५१.१. लोगे य परइ सुई
२४.१. सिस्सी	५१.२. अरयच्चर
२६.१. तस्स ° , ° रहिए, ° महिय °	५३.१. पामा निमिस्संति
२६.२. ° पामाणं	६३.१. संपइय कायम्हे
३०.१. एच्छिजति	६५.१. ° मणमाउ
३०.२. ° विम्हय °	६५.२. ° तलंमि वीला
३१.१. विमलयाओ	६६.१. फुडु
३२.१. लंठएहिं	६६.२. कणमणमण °
३३.१. ° किसय °	७१.२. भवणंमि
३३.२. धवलज ° ; ° पुण्णिम्व °	७५.२. गम्मंते
३४.१. थी(?)णपालीया	७६.२. को किर
३५.१. आभासणुज्जएणं	८३.१. कुणइ
	८४.२. थोडु(रु?) °

- ૮૫.૨. સન્વાવે; દોહ
 ૯૦.૨. ° સમિહ °
 અહીં પ્રતર્મા ગાથાસંખ્યાને
 આંકડો ભૂલથી ૯૦ને બદલે ૮૦
 આપેલો છે અને આ ભૂલ અંત
 સુધી ચાલુ રહી છે.
- ૯૧.૧. અપરિસિવલો
 ૯૭.૧. ગુણરાસો
 ૯૭.૨. થિય-; અક્કડ-
 ૯૯. ગાથાના દ્વલોનો ક્રમ ઊલટોસૂલટો
 ૯૯.૨. વંધપ્પામોવિહનૂ
 ૧૦૦.૧. વિળયસ્સે રયણાયક્કલ
 ૧૦૨.૧. ત ય: પરિણિ
 ૧૦૩.૧. ગવે
 ૧૦૩.૨. સુયળંમિ
 ૧૦૬.૧. ઉવાહ્યા
 ૧૦૭.૧. ચોલ્લતી
 ૧૧૧.૧ અન્નિહ °
 ૧૧૧.૨. તત્થમણિયા
 ૧૧૨.૧. માહ્યેસવ્વગેળં
 ૧૧૩.૨. પાહં
 ૧૧૪.૨. એયર્હિં
 ૧૧૭.૧. ° વાહ્યં મેદ્દં
 ૧૧૮.૧. પુણજોર્ણિ
 ૧૨૦.૧. પાવયણિ પવાયયા
 ૧૨૨.૧. તે કામ
 ૧૨૫.૧. મામ નેહિયા એયા
 ૧૨૫.૨. સોહીય
 ૧૨૬.૧. ° સદ્વકારિયાહિં; ચેલ્લાધો(?)
 ૧૨૮.૧. સુહસીલયાએ
 ૧૩૦.૧. કારેત્તાળં
 ૧૩૧.૧. ° માહિવાણિં વ
 ૧૩૨.૧. કાલાગર °
 ૧૩૪.૨. વન્દિયા મિગયા
 ૧૩૫.૧. પાયઉહણ
 ૧૩૫.૨. વેસાવિયા
- ૧૩૭.૨. અત્તીસીયં
 ૧૩૯.૧. માણસણસનિયત્તા
 ૧૩૯.૨. સુહરિણિ ઇમં
 ૧૪૧.૧. ગલવણે
 ૧૪૨.૧. નન્છા
 ૧૪૨.૨. સવ્વઃ; ° સરે
 ૧૪૪.૧. દિસા ય
 ૧૪૪.૨. ગયવરમયવરમયગન્ધો
 ૧૪૮.૧. કંચગારિ; ° જુયતી °
 ૧૪૮.૨. વય્વણં ઉપ્પય °
 ૧૪૯.૧. અમ્વરં; પિંડં
 ૧૪૯.૨. વિમ્મિહય °
 ૧૫૧.૧. તો હાસ °
 ૧૫૩.૧. ગતીઉ પંડુરાઓ
 ૧૫૬.૧. પોસહુગુણેણં
 ૧૬૨.૧. ડરકંચણં, સુરવી
 ૧૬૨.૨. ° પડમરઓ
 ૧૬૪.૧. ° મિણસોવમાણ °
 ૧૬૭.૧ વહ્લમયમવર્ષિજરા ર(?)યરા
 ૧૬૭.૨. પુપ્ફેસુ તાહે
 ૧૬૮.૧. ° સુપ્ફ °
 ૧૬૯.૧. પલ્લિય °
 ૧૭૪.૧. ણહં(થાહં?); પન્નહુસુત્તરાયણચમ °
 ૧૭૪.૨. સરસઅળં
 ૧૭૭.૨ સમંતો સપરાહિં
 ૧૭૮.૧. અહિન્નિહરહં
 ૧૮૪.૧. કતિમં
 ૧૮૪.૨. વંજણાવિવિહોલ્લયાણિય
 ૧૮૫.૧. જહુહિહિયમિયસિટ્ટં(કં ?)
 ૧૮૫.૨. ° ગંધએસલ
 ૧૯૨.૨. વજ્જ ઉવાલધા
 ૧૯૪.૧. ° કમ્મકારિણો
 ૧૯૫.૧. ° જાસુયણ °
 ૧૯૮.૨. ° સાહગં
 ૨૦૨.૧. ચલલ્લયા
 ૨૦૨.૨. સદુગ્ધીસા

- २०३.२ धम्मह
 २०४.२ वाहितुं मन्तळा °
 २०५.१ अहियं
 २०५.२. ° चिल्लियं °
 २०६.१ सागिद्धिविधपदटे
 २०८.२. ° कोट्टगलेगं; कन्दं
 २०९.१. दद्द; ° चिन्वइयं
 २१०.१. वाणविल्लगो, समत्थ
 २१०.२. गोवालो(?)
 २१६.१. नाणाविहवेणि °; पुरवरीषं
 २१८.१. पेच्छणयच्छेउ
 २१८.२. जणविसाण
 २१९.१. रायवाहच्छ
 २१९.२. ° पहकरएण उइंति
 २२२.१. सोकुमाल्लं
 २२७.१. ठंतुम °
 २२९.१. एहि
 २३०.१. पायच्छणमिसिण °
 २३०.२. वि एइ
 २३३.१. महुकूरी
 २३३.२. ° सुहाण
 २३४.१. घणड(?)वाया
 २३४.२. यारा मय °; ° जूइयर व्व
 २३५.२. केयली °; वित्तघरे
 २३६.२. निइयइव्वतं
 २३७.१. भाराणइय °
 २४१.२. महंमत्ता
 २४२.२. घंक्कय °
 २४६.१. पणसिउ तह
 २४७.१. यारेसु उत्त °
 २५०.१. आसासिगृहं यायाचेडीए
 २५०.२. भरिया; किंरिं
 २५१.२. खड
 २५४.२. अहवदठंभिकण; पलोपणि
 २५६.२. सरवरं ति

- २५९.१. रंगिसव्वय °
 २६१.२. सरयजीयगुणजायसे सर °
 २६३.२. कारेण °
 २६६.१. ° मंडलेसुं रगइ
 २६७.१. विव तहिं
 २६७.२. घाडिया
 २६८.१. पच्छासापायसत्ती
 २६९.१. चेडियलं
 २७१.१. ° गमण °
 २७१.२. ° यंसुं; ° विहस
 २७३.२. उ
 २७४.१. कीरउ
 २७६.१. विणासमंगो पयंमाय सेसोत्ति
 २७७.२. नहोच्छेज्जं
 २८१.१. स जाय
 २८२.२. कयलीहरे
 २८५.१. ययाणाउ
 २८५.२. साहिअइ
 २८८.१. तुज्ज
 २९३.१. बहुयासन्निचिउ
 २९३.२. अंगा
 २९४.१. सा जस्स चंपवारो न
 २९४.२. अणलिय जं
 २९५.२. पिज्जुलपित्ठा
 २९६.२. फेणाएरोगुत्तिथायवरा
 २९७.१. पायकत्तरिकूल
 २९९.१. ° सारससेरहकाअहसं °
 ३००.२. ° निहि °
 ३०२.१. संसारो होह सयंव्व
 ३०२.२. जाया रमन्ति जया
 ३०४.१. मयाल
 ३०५.१. ° वडलसुहयन्नकूल °
 ३०६.१. ° कोरेट °
 ३०६.२. ° चलणमुण्डा

- ३०९.१. संज्ञा(का ?) य निम्नियानेतसि
विज्जुयगमणो
३०९.२. सर °
३१०.१. ° नेडालिया
३१०.२. अणुवस्सायामि
३११.१. एकमेकस्सा नव्वुइ °
३१३.१. यक्कमेक्कं तिचट्टइ विलियविलिय-
विरहिउ निकामरउ कामउ कामो
३१५.२. ° गिहंमि
३१६.१. देसयालो
३२०.१. ° सत्तिवाय °
३२१.२. एयगगमइ
३२२.२. य पत्ता
३२३.१. पाळण पाळण यं मुक्कथो(?)र
लिए(?)व
३२३.२. समुवइणो
३२४.२. उमुस्सेत्तुवासो य
३२७.१. उद्दाविया
३२९.१. मज्जिय सिघाउल्लत्तिपूमा
३२९.२. मायजाविय ° ; अणुप्पत्तो
३३०.२. कोयव ° ; भेव
३३१.१. समखुण्णुय °
३३१.२. उक्कुइय °
३३२.१. ° उरस्सो
३३२.२. ° विकत्थण °
३३३.२. पल्लम्बवाला
३३४.१. ° दन्ट °
३३५.१. वग्गयम्मथं
३३७.१. तिच्छिपेच्छिरो
३३७.२. कण्हं
३३८.१. वाणं कोयंजीव °
३३९.१. कालहमुतेण
३४०.१. ° गमयवेडाउ
३४१.१. पढमिल्लयमणुइएण
३४१.२. ° भरमवायंती
३४२.२. पिय उवेक्खती
३४३.२. समालयं
३४५.१. ° नियरवं

- ३४५.२. सरीरे
३४६.१. परंतंगि
३४६.२. एच्छियणम्बपरं गिउ
३४७.१. ° कडुडियं
३४७.२. सल्लमिहट्टिय °
३४९.१. निसइ °
३४९.२. कण्डहाविय °
३५०.२. पीइपरंपरगाढं
३५३.१. अणुपडेती
३५३.२. सोयामि
३५४.२. चक्कायमच्छइमोइ कुसिउ
३५५.१. विवमणं
३५५.२. वेहत्थं
३५६.१. अणुसोहइव्वधूमेण
३५८.१. विसयंतरमाणन्तो
३५८.२. देसंतरिउज्ज मे
३५९.१. देहम्बरियं
३५९.२. होइ उ
३६१.१. माइसोय °
३६१.२. आगअ पदेसं; पिययमो ॥
३६२.१. ° जीवियनिकालं
३६३.१. कंठ अ उद्वियं तत्थ
३६६.१. अपच्छिमयं दंसणयं न इमं
३६८.१. दारुमंती
३६८.२. छाउ पउलेहीइ
३७१.१. अवरणि
३७१.२. ससइ
३७२.१. सधूमं जालज्जलं
३७२.२. अइरेगं तरं वण
३७४.१. एवाणासमुइउ
३७४.२. भरणमणं अणुइयमिण
३७५.१. नाउवलवचलणो लिलिय °
३७५.२. उज्झंति मज्झ
३७८.१. सहहुत्तं
३८१.१. अइवरयामि समाससोया
३८४.२. घडिया छ
३८५.१. समुइडामणहिययाहि

- ३८५.२. पवेर घ(?)उहर
 ३८७.१. रहंरसेरिनागए
 ३८७.२. उट्टिए; उक्तओ
 ३८८.२. हियतालयं
 ३९०.२. जहाणुभूय सि कहि
 ३९४.१. अहला वि त तं पकखं;
 घरावाससंतिपं
 ३९४.२. सत्थवाहएयं
 ३९५.१. काही
 ३९८.१. एव
 ३९८.२. भहरा
 ४०१.१. देवयप्पसाएणं
 ४०२.१. तीय सकारण
 ४०३.१. उवनिगया
 ४०५.१. उवोय ° ; ° विसेसउरुण °
 ४०७.२. अंगं जल °
 ४०९.२. निव्वुया हं पुन्हय
 ४१०.१. नयरिमतीयं
 ४११.२. जोत्तावेइ य हंगमाणं
 ४१३.१. सुरियं, कुब्भे
 ४१३.२. अहिभद्वेइ
 ४१५.२. निययाभिगारेसु
 ४१९.१. उरतप्रतमां नथी
 ४१९.२. त न य से
 ४२२.२. अइरयबद्धनेहेण
 ४२३.२. विक्खाय °
 ४२७.२. निद्दावणयणयणमुद्दा
 ४२८.१. सारेभियाए
 ४२९.२. सत्थममत्था
 ४३०.१. एव लोय °
 ४४०.१. सायतरंग °
 ४४५.१. अकामा विरं
 ४४५.२. दुहट्टा मि
 ४४८.१. ° सरल्लिवायाणं
 ४४९.१. कुसुमवण ° ; पउएसपरिवुट्ठी
 ४५१.१. वा

- ४५३.२. सोसिया
 ४५७.२. समणुभूयं वि
 ४६०.२. लिहिया गए
 ४६३.१. दणे
 ४६४.२. धम्मोवगुहक
 ४६६.१. जे आओ
 ४६६.२. ° भासेणअं
 ४६८.१. भम्मिय °
 ४७०.१. ° गदियभिं
 ४७०.२. चेरवरिया
 ४७२.१. कारेजणं
 ४७३.२. विवज्जियं च
 ४७४.२. देमो अहिंम
 ४७५.२. कुणिमो चाइ
 ४७७.१. ° संजमो यण (उ ?)सेसु
 ४७९.१. ° धुराणं
 ४८२.१. विकट्ट °
 ४८२.२. ऊण आसि
 ४८३.२. समोत्थरूइ
 ४८४.२. णपडवच्छ °
 ४८७.१. अणणममो
 ४९१.२. जीवियव्वयक्
 ४९२.२. पडिमिणं सि
 ४९५.१. विसालधवल
 ४९५.२. वियलियस्स
 ४९९.२. पुच्छिहो
 ५००.१. विप्पणट्टं
 ५०१.१. नाम वि; ° वेसहीहिं
 ५०१.२. जह ते अहं
 ५०२.२. आसंगी
 ५०३.२. गहिच्छामि
 ५०४.१. हीहं
 ५१०.१. जिणवयंवाउं
 ५११.२. चत्थं च
 ५१२.२. पुट्ट दोप
 ५१४.१. आमसं

- ५१५.१. ° खारदुमाणं
 ५२३.१. जइ लहं
 ५२३.२. चिणिएण
 ५२४.१. इह मे
 ५२५.१. एयइ
 ५३०.१. निश्वं आयंविपुलो
 ३५१.२. हासन्नमुहपउता
 ५३३.२. इयम्वेवी
 ५३४.२. ते संपरमाणा
 ५३५.१. आससु
 ५३६.१. भणिति
 ५३८.२. लव्व जहा
 ५४०.१. दुसम-थयेरिमाणूय
 ५४०.२. चित्तपइयन्ते
 ५४१.१. अरविदचंदाणा
 ५४५.१. ° दिट्ट °
 ५४६.२. तरुणाण
 ५४७.१. ° मातुड °
 ५४७.२. साविणि
 ५४८.१. ° मत्तितीण
 ५४९.१. दट्टुंति जे
 ५५०.१. कहेत
 ५५०.२. उजायग °
 ५५२.१. ° पडिजमणविलक्खं
 ५५२.२. अच्चामि; आणाए नथी
 ५५४.१. अरविद °
 ५५९.२. इहमो
 ५५१.१. निण्णपच्छियआसंसत्त्वत्त-
 विन्तरथु(वु?)भियजला
 ५६२.१. ° सरावेहल °
 ५६६.१. ° संभ(र ?)यसरीरो
 ५७०.१. ° ठाणाट्टिया
 ५७२.२. कणियंगरुइ पडेता उक्क व
 पमुक्क °
 ५७३.१. कामिज्जंतो
 ५७६.१. दाविजणदाण

- ५७६.२. चित्थाण
 ५७७.१. इन्तकेऊ ससत्ति
 ५८०.१. जाणियच्छेहिं
 ५८०.२. काउं
 ५८२.२. अणुगगहिया
 ५८४.२. ° रद्धकतो
 ५८५.१. ° सरदीविए
 ५८५.२. सहयरिण कच्छच्छमि
 ५८६.१. ° तरंगारंगिणी
 ५८६.२. विहंणंगाणु द्वरि; वराहामि
 ५८८.२. निययव(घ ?)स्सयवं(घ?)
 मसव्वंगो
 ५८९.२. जए त्ति
 ५९०.१. जेहिं सो
 ५९४.२. मयाणं
 ५९६.२. दुक्कणसूरियमणा
 ५९८.१. पइज्जणा; माणं पि
 ५९८.२. पत्थयव्वा
 ५९९.२. माणुस्सहिं
 ६०१.१. ° मध्पणा वा
 ६०१.२. नाणामि
 ६०४.१. देवी उत्तु °
 ६०४.२. अच्छाहिं
 ६०८.१. ° पासंति
 ६०८.२. नयणे
 ६१४.२. क्कमारीए
 ६१५.२. ° ददट्ठवा
 ६२१.१. जणं नियघरं
 ६२४.१. ° परत्त °
 ६२४.२. ° कुसुमं
 ६२५.१. उइय
 ६२५.२. वयण °
 ६२९.२. बालवट्टियिय °
 ६३०.१. रागरो
 ६३२.१. समुसायं
 ६३२.२. एहिउई
 ६३३.२. ° गुणसंताहस्स

- ६३४.१. नायगे
 ६३४.२. हि से नामं
 ६३६.१. धण्णत्थ
 ६३७.१. चीध य पुणो
 ६४०.२. वोक्ससमाण
 ६४३.१. विणिस्ससंति; संपरित्तण
 ६५१.१. अवगय °
 ६५२.१. पच क्रि
 ६५२.२. पयडंविउ सत्थाहो
 ६५४.१. सोवसंत; दुरिय °
 ६५५.१. ° सरह्विओ; जीवियपय
 ६५७.१. मइ नोहस्स
 ६५८.१. सह सिच्छजिजरं
 ६५८.२. ° चएसणुणो
 ६५९.१. ° पिंडिमहिवा
 ६६१.१. जा तुम्भ
 ६६३.२. तुम्भं
 ६६७.१. संपउमिं
 ६७७.२. ° घरसामंतं
 ६७८.२. व रोहं
 ६८०.१. लद्धासु
 ६८३.१. सिद्धवखो
 ६८३.२. मगसयमन्तो
 ६८७.२. उवरिमत्तमयं
 ६८९.१. वुम्बालयस्स
 ६९०.१. तीसत्था
 ६९६.२. विगारहा गोकरीसा
 ६९८.२. न करेसि करेसि
 ६९९.२. सि चमि निविट्ठा
 ७००.१. अहिं कहि
 ७०१.१. अहियं हिय °
 ७०२.१. तत्थि
 ७०४.२. कुणइ वोला
 ७०६.१. विभवंधू
 ७०८.२. परिसु(?)ण्ण °
 ७०९.२. मा एव जंतिअच्छो

- ७१०.२. तो णं
 ७१४.२. हत्थ
 ७१५.२. पिडियउत्थं व घत्तगं
 ७१८.२. समक्खोयं
 ७१९.२. अणुवायसीय
 ७२२.२. ° सार इस हिणं
 ७२३.२. पडिक्खाओ
 ७२७.२. संनिचइउ
 ७३३.१. अलत्त °
 ७३४.२. अवणित्त °
 ७३५.१. मुम्भे
 ७३५.२. विस्सामिओ
 ७३६.२. पडिक्खुमाणा
 ७३७.१. दिया
 ७३८.२. जीयम्भ °
 ७४२.२. कोहिति
 ७४४.१. धम्मह °
 ७४७.१. ° विसाल °
 ७४९.१. ° गुणचेत्तयं
 ७५१.१. चेडिदएण
 ७५५.१. तट्टु तट्टुहियया
 ७५५.२. पापउं
 ७५६.२. ° विरुववियसोमि °
 ७५७.१. देसेमि
 ७५९.१. वणयणो
 ७६२.२. पिण
 ७६६.१. तरुण
 ७६७.१. तत्त
 ७६८.२. ज्ञाणे य
 ७७३.१. अह गुण
 ७७५.२. पुरिसेहंसु
 ७७६.१. कुलचवदोसा; मुयणजेणण
 ७७७.१. धणं
 ७८०.२. मुयति
 ७८४.२. ° गागरंमि
 ७८५.१. मणविघाओ

- ७८६.२. वयसि विष्णत्तिय जलियं
 ७८७.१ वेस्सस माए मकामो
 ७८७.२. वयवयणवंधवेण
 ७९३.१. ° निच्छियगती
 ७९४.१. सव्वस्स व
 ७९४.२. सणमइ सारद्धं
 ७९६.१. णमूलं
 ७९८.२. सुंदर °
 ७९९.१. अच्छीनिय
 ८०१.२. सहं सणकिय °
 ८०२.१. नरिन्दगगहं
 ८०३.२. नट्टिमाला
 ८०८.१. मणोदारि; कन्तपरिवादिणी
 पवोरंतं
 ८०८.२. उयोए
 ८१०.१. चक्काल °
 ८१२.२. ° विल्लिमाउ
 ८१३.२. अहम्मि गच्छं
 ८१४.२. पट्टं
 ८१५.२. गणसे
 ८१७.१. अहि चडियं
 ८१९.१. दूर अगुलि
 ८१९.२. परितोसपीरापहट्ट °
 ८२३.२. तुब्भे
 ८२४.२. दूइ मे जंसि
 ८२८.२. ° अवइरागय °
 ८३१.१. अणिमेष ° ; ° विहइ त °
 ८३३.१. वक्खि
 ८३७.२. सामाणि
 ८४०.१. अम्हे
 ८४२.२. पंच चि; ° सोज्जाइं
 ८४३.१. इच्छंति जं तो तं; जो व नरो
 ८४६.१. अज्ज वए इउ; पवज्जामि
 ८४७.१. समत्था मि
 ८५०.२. ° करणयहत्थे
 ८५१.१. कमले लोयणे न वाइउ

- ८५२.१. ताहम्बनि
 ८५३.१. चणिय भुयणु
 ८५५.१. निगंति
 ८५५.२. हज्ज
 ८५७. मए चिरं(१)तं
 ८५९.१. अवंगुग °
 ८६०.२. मणसमत्थं; ° मच्छियमच्छिइ °
 ८६२.१. गो दोवि
 ८६२.१. तीय
 ८६२.२. ° य्हियं
 ८६३.१. ° पास
 ८६३.२. मट्टं(इ ?) ति
 ८६५.१. सेमा
 ८६५.२. बहवणं
 ८६६.१. नवरत्थ
 ८६६.२. अपो; ° पसत्ताण
 ८६७.१. रगणो; तत्तु
 ८६८.१. ° लावेल्लय °
 ८६८.२. सालेलत्तरंग; ° तुरगीए
 ८६९.१. आवाचंता व जह
 ८६९.२. जण्णावणं
 ८७०.१. विमियथमिपवहंती; ° मिक्कंप °
 तीरकहा
 ८७०.२. जेउणा
 ८७१.१. ताव य वव °
 ८७२.२. ° सुरागमो
 ८७३.२. एकमेकमो
 ८७५.२. कंत जंएते; किंचि वित्तुं
 ८७६.२. उयत्तिय ° ; अद्धरित्तच्छि
 ८७८.२. ° रहारंचभा
 ८७८.१. पुलकीय °
 ८७९.२. पियव्वेमि
 ८७९.१. देवयाम्मिब च
 ८८०.१. नयं परि ° ; कुलहरंती
 ८८०.२. माहवरे °
 ८८३.१. परिणि

- ८८४.१. कुमाही
 ८८४.२. विऊणं
 ८८६.१. पएवरव (पणडरव ?) भवणे
 सोहिय मुदारण
 ८८६.२. पेसयच्छी; कायदिणिहियं
 ८८८.२. कुलवग्गय मज्झ य घरणी सि
 पिपत्ति
 ८८९.१. ° पुणय °
 ८८९.२. भुयंजरं
 ८९०.१. फरिसरण °
 ८९०.२. गिहुम्हासत्त
 ८९१.१. गूहियायए
 ८९१.२. मइ उरो पीणत्तेण
 ८९२.१. नाणुस्सय °
 ८९३.२. महियनयणणरुइयं
 ८९५.१. अवियन्हम्मिहिय
 ८९५.२. गणि माणुस्सय सुयसुहाणं
 ८८९.१. हंसोमारसकारंडक
 ८९८.२. तरंग
 ९०१.२. रहेण
 ९०२.२. रण्णिविण्णो
 ९०३.२. चोएस्सामो
 ९०७.१. आविइ
 ९०९.२. वोरहि वारेमि
 ९१५.२. वरि नि रोयरि
 ९१६.२. भूसणविमण्णं तुम भूग्गळु
 ९१८.२. वारेहि
 ९२१.२. निहियं
 ९२२.२. निहियंमि
 ९३१.२. गहियालंइ
 ९३२.२. परिणि; विणग्गय्या
 ९३३.२. सोहा
 ९३४.१. एगट्टिहियकमलं सरंत
 ९३७.१. चिलिम्बिलंडं
 ९४०.१. वहुप
 ९४१.१. गंतेऊणं
 ९४२.१. दुग्गया
 ९४३.२. परवत्तणं
 ९४४.१. कणुकणक
 ९४५.२. विग्घुट्टिकोट्टि
 ९४६.१. सज्जपासाय °
 ९४९.२. हियतेहि चोरा
 ९५०.१. भाणिएह
 ९५१.२. चदो व; रत्ती व
 ९५२.२. सतीगो
 ९५६.२. पुत्तो व्व कोउ
 ९५६.२. पिययमाना हासंवसयसाहिय °
 ९५४.२. एकता(भा ?)णं व(व ?) च्चंतुइ
 ९५९.१. कामागारे; ममन्तरुणा
 ९६३.१. वन्दीव
 ९६४.१. विम्हिहय
 ९६६.१. केरियिच; पसंसव्वा
 ९६७.१. थणु; तुरिय त(?)यय परि
 ९६९.१. ईयावि
 ९६९.२. ईदो
 ९७०.२. विलम्बेति
 ९७१.२. थणा ऊरू य
 ९७२.१. केयी; मा
 ९७३.२. साहस्सेण
 ९७६.१. एवाणिय
 ९७७.२. देसु
 ९७९.२. वसट्ट
 ९८०.२. चूडामणी
 ९८४.१. निसरिसक्को
 ९८८.२. निष्खिच
 ९९०.१. जीवो
 ९९१.१. मिहुणकसिमिणं
 ९९१.२. पलायन्ती
 ९९४.१. वांहिमोडिउं; तहा
 ९९६.१. विकिरिण्णं
 ९९७.२. हत्थीवारणण
 ९९९.१. तालहिं

- १०००.२ धरिसणायरेण
 १००१.१. मिणति
 १००२.१. वडीग्गां; वुज्झ
 १००४.२. यडालमं °
 १००६.१. कौसम्बी
 १००७.१. जत्तिय
 १००७.२. तत्तिय
 १००९.२. महापत्त
 १०१०.१. देयं मगदि
 १०१०.२. पासाएण
 १०११.२. होहिंति ति न तु
 १०१२.२. दद्दुण पियतस्सतस्समं
 अवण्णोडयन्तोडियसरोरं
 १०१३.१. अद्धा
 १०१३.२. तुण्णा
 १०१४.१. दुंममणं; कहणयं
 १०१५.१. अंसुहिम्बेवमाणी; तदुठे
 १०१५.२. अणेरमयं; रमणमोयणुगणंती
 १०१६.१. सुइ
 १०१७.१. य
 १०१७.२. आसिपं
 १०१८.२. गुवघरिया
 १०१९.२. रातूररयं
 १०२०.२. एगतारया
 १०२१.२. तं मणारंभ वि होइ
 १०२२.२. मण्णोरं
 १०२५.१. णइमो
 १०२५.२. सो य पीण °
 १०२६.२. वसण °
 १०२७.१. ण्हक्कंतो
 १०२८.१. नक्खत्तचंस °
 १०२९.२. विवागे
 १०३१.२. मउय
 १०३३.२. सहभरिय वंदल
 १०३५.१. उरुणलोयणांडदिमणंति
 १०१८.१. म दिण
 १०१८.२. सारसिवासे
 १०३९.१. चोरेहिं नथी
 १०४१.१. तेण व
 १०४२.१. साणीयाय
 १०४६.१. लो पत्त
 १०४६.२. भणती
 १०४७.१. नेच्छिमं
 १०४७.२. उताणयं करयलंसडेहि
 १०४८.२. सुह(?,?) सुइ(?,?)इडुं
 १०४९.१. निप्पेडा
 १०४९.२. बहुल्लेया(अथवा य ।)
 १०५१.१. निवय; तिस्सा
 १०५१.२. कोसियपियनेगवतां
 १०५३.१. छाल्लियप विनाय
 १०५३.२. बोरेकगसजणा
 १०५४.१. जेणमणवरिकतो
 १०५५.२. पल्लिबंती
 १०५६.२. काम °
 १०५७.२. निचट्टा
 १०५९.१. ०यादरण °
 १०६०.१. परुइ
 १०६०.२. होरहि
 १०६१.२. तहु
 १०६४.१. भणियव्वया अम्हे
 १०६५.१. येत्थल्लुय; पसाले
 १०६५.२. विडिमी
 १०६९.२. पियंतो अ विट्टंए
 १०७०.२. ने अव °
 १०७१.२. छिण्णासो तुमे
 १०७४.१. कारणं
 १०७५.१. परिकाड
 १०७७.१. ए मणिउ
 १०७७.२. जंमे
 १०७९.१. मोणियव्ववा(उजा) यसरंतो
 १०७९.२. उच्चहामी
 १०८०.२. मुकाट्टं कडजिम्भं परिखलंमी

- १०८१.१. पद्मि
 १०८४.२. तागाड
 १०८५.१. पुच्छिउ
 १०८८.२. विवरीरविवट्टियाड
 १०९१.२. एयंसेइ
 १०९२.१. पणूरियं
 १०९४.२. गच्छामो
 १०९५.१. सचिलय
 १०९७.१. णं
 ११०१.२. पिडया
 ११०२.१. पणूर; २ वाहियाड वि; काती
 ११०५.२. जीयव्वय
 ११०६.१. नट्टमयाच्च; तत्त
 ११०८.२. कडिएस्स
 ११०९.१. कुलमाणुसणूणं
 १११४.२. दवकुलंमि
 १११६.२. मोहणधरिं च सीसाधरं
 १११७.१. सस्सतीए लोयाम
 १११८.२. ° कणिसच्चि; चित्तमि
 १११९.२. सिधवकुल
 ११२०.२. तडवडर
 ११२१.१. तरुणि त्ति; मलडिउण;
 २ अट्टसं
 ११२४.१. भाउय
 ११२५.१. अम्बो सत्त्व (?) मित्त
 ११२६.२. दाहिण पेत्तुगा
 ११२७.२. मे कहिउ उ
 ११२९.१. य अउजपुत्तो
 ११२९.२. ववाहि
 ११३१.१. पुव्वजीइं
 ११३२.२. सरसं
 ११३५.१. पाणासगं पेसित्तु
 २. पुत्तो; पवित्ती
 ११३६.२. पच्चन्तासयती
 ११३७.१. निउण इउतउ तहि निरि-
 किखण

- ११३९.२. सदिट्टाविट्टा निसामती
 ११४०.१. य एण
 २. मिहत्ति
 ११४१.२. सुणणावत्थं
 ११४५.२. सयवणा
 ११४८.१. तं तदुत्थ; वंभत्थलण्णअइर गया
 २. निच्चिचे य लम्वाविया
 ११४९.१. गोसालयन्तहिं ति वि
 ११५०.१. नित्त (१भ)ण; मिहंत
 २. जमिया
 ११५१.१. मुहला
 ११५२.१. पज्जता
 २. परिवारियं
 ११५५.१. पुंठ(१ इ)कचूडामणी
 विएणि पुव्वं
 ११५७.१. जेयणसमालाहणाहि
 ११५९.१. सहिण
 ११६०.१. उच्छायणं;
 २. पडिकीयंसासहि
 ११६१.१. वासिक्कण
 ११६३.१. कहावणग
 ११६६.१. महरहिं
 २. आसन्तंताए
 ११७१.२. वाहीओ
 ११७२.१. रायमज्जंमि
 ११७३.२. नीहम्मिया वाहिं
 ११७४.१. ठवियणु, सारहीणं
 ११७६.१. उंचरियत्तोळ
 ११७७.२. पाहय
 ११८०.१. ते सोयआलसिहं
 २. गामसानिवेसियं
 ११८१. रक्खसागव्वरंसहस्स
 ११८२.२. साहट्ट
 ११८४.१. वणो;
 २. इह इच्छाए
 ११८७.१. पियसया; कुलपरस्सवाणंती

- ११८९.१. नएरीयमणुणकरंमि; अंतिवासरुस
 ११९०.२. भवजणो
 ११९१.२. सुरे
 ११९४.२. भूमीउए । पिउहर
 ११९५.१. विचरयं
 २. कत्थडंतं
 ११९६.१. निग्गाल्लिय
 २. पुण्का °
 ११९७.१. वन्दणमीलाया
 ११९८.१. वन्नव
 ११९९.१. पडिकयकम्ममा
 १२००.१. सहण ° ; समणुगच्छे
 १२०२.२. ममंनेइ
 १२०३.१. दट्टं ज
 १२०४.१. पवैसिनिकखमण
 १२०५.१. पुण्णाग; निम्मिन्त्ता
 १२०७.१. सामंति
 १२०९.२. अवयासेवियः पम्मु °
 १२१३.१. विंते
 १२१४.२. भज्जा म
 १२२०.२. सुण्णमण्णोरह; समुत्तिण्णि
 १२२१.१. सजंभिया
 १२२५.२. अहिपसणाह
 १२२७.२. एसंवग्गो पसु तत्थम्हं
 १२२८.१. धाइए
 २. लयाउज्जा
 १२२९.१. निज्जारेणु °
 १२३५.१. दोमि
 १२३९.१. सारं
 १२४०.१. आएसेळणं
 २. सुंतुष्मं; दाणे
 १२४३.२. सुयंसुवणयं
 २. ° पुच्चयाणंदा
 १२४४.२. दिण्णमह
 १२४९.२. तंचयनायम्बिलइट्टुसय
 १२५०.२. वट्टमाणणी; ने
 १२५१.१. जएइ

- १२५२.१. अवट्टियं
 १२५६.१. पच्चागयं
 १२५९.१. अणुविसन्तीए व हियथाए
 २. पराएतती
 १२६१.२. व्व वंहे
 १२६२.१. ढज्जिहिज्ज
 १२६७.२. जो ण होहियस्संय
 १२६८.१. पुव्वं भ ते
 २. विच्छायेणं
 १२७१.१. पमहं च; सा मया
 २. तुहं थियुचगं च
 १२७४.२. तुइं
 १२७७.१. निव्वत्तिएव सेव्व
 २. सवसो व्व
 १२७९.५. कइं
 २. आणिज्ज भवाभिया
 १२८३.१. नियउ गह्वईधरमिणमो
 १२८४.१. कट्टेण
 १२८९.१. ससिद्ध
 २. वरराय
 १२९१.२. कलिर्निरंतर °
 १२९२.२. नाडया
 १२९३.२. एगंतरइ सत्ता
 १२९५.२. संवाओ
 १३०१.१. कोसग्धा
 १३०२.२. पच्चंअइ °
 १३०५.१. सिलोचट्टे
 २. हेट्टामुहो पक्किं
 १३०७.२. जं नं वुत्तन्ति
 १३०८.२. अपरिगियरत्तरयणां निहि च
 १३१३.२. कीति °
 १३१४.१. यामोक्खण °
 १३१७.२. शो सवणरसायणमणोहरं
 भा समणो
 १३२१.१. दव्वदव्वे
 १३२४.२. गुणो य व्वो
 १३२५.१. जो चट्टइ

- १३२७.१. नेयण
२. इहा
- १३२९.१. सोयइ तीदेई
- १३३०.१. रसमामी य
२. बुद्धियेरहिं
- १३३१.२. पउगे पवुत्तो
- १३३२.१. रत्तो वइ
- १३३३.१. वज्झन्ती वहुपरेण
- १३३६.२. आगम्मा
- १३३८.१. मंगुलो; पमाओ
- १३४२.२. न मोयेव्वो
- १३४६.२. णवकम्म
- १३५८.२. उवभट्टो
- १३६०.१. वच्चइ भ इतो
२. मक्खो
- १३६१.१. वह
- १३६३.२. वेभपदलोग थूमिय त्ति वियत्ती
य नामाइ
- १३६५.२. तेण ता लिप्पइ
- १३६८.२. अणुसूसट्ठि त्ति
- १३६९.२. जेत्ताहण्णे
- १३७१.२. सुमिणो
- १३७२.१. जणवयसामंतो
२. कुलो
- १३७३.१. गरोहअग्गस्स
- १३७४.२. वाहक्कडि
- १३७५.१. सरसमंठयसरुद्धि (ठि ?)
२. व वईउ
- १३७६.१. पायरियं °
- १३८७.१. जाय थामं
- १३८८.१. सुंठय पुट्ठो
- १३९४.२. अराणसु
- १३९७.२. तुत्तो
- १३९८.२. च
- १४०६.२. वइयरे
- १४११.२. सणउण
- १४१५.१. आणी
- १४१६.१. ° वयाएसस्स
- १४१७.२. चापण स °
- १४१८.१. णईण
- १४१९.१. गुणसस्सविसुउ
- १४२३.१. तस्थ पारंगण °
- १४२४.२. लेहाही उवण्णसिक्खिया
- १४२८.१. अक्खेयवसंवेच्छे °
- १४३०.१. दोसेसित्ति; कुट्ठुज्जिणिं
- १४३१.१. मयमण
- १४३३.१. परिल्लुंचाराहि
- १४३६.२. वोग
- १४३७.२. विणासयंगो
- १४४३.२. च अमुंच °
- १४५१.२. त्रिंदां तराणसिहुण
- १४५२.२. महापत्ता
- १४५४.१. वणगुण °
२. सा रक्खेते सा पल्लेण
- १४५५.२. रोइय
- १४५८.२. एयंवंचं जञ्मूळं
- १४६०.२. पुलिणतलवतीएतीआसिणि
- १४६१.२. कोयट्टवयंसणएण कडणं
भंइणमो
- १४६५.१. विणणउ
- १४६६.१. दूरि य
- १४७१.२. गुणोम्मिय
- १४७४.१. निक्किंति
- १४७५.२. वंधणं
- १४७६.१. खण्ढे
- १४७७.१. एचंवउं
- १४८३.१. पुण
- १४८७.२. छउवयपुण्कोवयाफलो °
- १४९३.२. मणाणं
- १४९५.२. सूपा
- १५०४.१. पंचेदियतयं; सुहनिकसणं
२. अज्झइप्प
- १५०६.२. सस्सुसंतु
- १५०७.२. तुम्भसिरीए तरिउं

- १५०८.२. दुकखं खु सेसणस्स, तु(?)गुणा
 १५०९.१. नण
 २. वंढुं
 १५१०.१. सेतञ्चेमि
 १५११.२. सयणं °
 १५१२.२. विज्जि(?)यंमि
 १५१९.२. गणणवमा °
 १५२१.२. व्वग्गं (?) तं
 १५२६.२. परभवे
 १५३२.१. मतिमज्जइ
 २. जीवतां
 १५३३.२. नक्क
 १५३५.१. जीविअ
 १५३५.१. मन्वा
 १५४१.१. भण्ह
 १५४३.१. ऊ
 १५४४.१. ववण्णासयं ने
 १५४८.२. मंडलं
 १५४९.२. तवचरणकरेण विग्घं
 १५५०.१. कल्लणमुवसग्ग; तिउ अगणंतो
 १५५३.२. सोगतिं नेइ
 १५५६.२. तेण पत्ता
 १५५९.१. वइय
 २. आभोकएच्छमवरि
 १५६०.१. अेक वार वद्ध, प्पील वार नद्ध
 २. सन्नेण
 १५६२.१. पंरत्था
 १५६३.१. भतं

- १५६४.२. गहेव्वीया
 १५६८.१. व्वुट्टविय
 १५६९.१. केण मि
 १५७५.२. तंतुतेण
 १५७६.१. सोदिय
 १५७८.१. हव्वयती
 १५८०.१. पिउरो, पुत्तो
 १५८१.१. समाहूढो गओ
 १५८२.१. निक्कंतारो य
 १५९३.२. ऊरेंतु, जणो
 १५९९.२. न नयरि; ° मईसु
 १६००.२. घत्थ
 १६०७.१. सुवग्गमा
 १६०९.१. वा(र?)णिजणो
 १६११.१. सिस्सी
 १६१३.१. तो जीए विणयवारो आवारो
 १६१४.१. पवित्तिणी
 १६१६.१. सुसमीए आसट्टी
 १६१९.१. सरिसवसुं
 १६२०.२. सत्तइं
 १६२४.२. विहरिसु
 १६२६.२. पचारणए
 १६२७.१. मए महं
 १६३२.२. काहसु
 १६२५.१. जायमट्टा
 १६३९.१. पविणियं; २. जिणिहेसु
 १६४०.१. हाईय; भट्टनामो

**ભદ્રેશ્વરની તરંગવર્ષ-કહા અને સંખિત-તરંગવર્ષ-કહા વચ્ચેની
સમાન ગાથાઓની તાલિકા**

મ.ત.	સં.ત.	મ.ત.	સં.ત.	મ.ત.	સં.ત.
૨	૨૦, ૩૧૫	૩૧	૧૩૫	૬૭	૧૯૧
૩	૨૨, ૨૩૫	૩૨	૧૩૭	૬૮	૧૯૨
૪	૨૪-૨૫	૩૩	૧૪૨	૬૯	૨૦૪
૫	૨૮ક; ૩૦ક	૩૪	૧૪૩	૭૦	૨૦૫ક, ૨૧૨૫
૬	૩૬, ૩૮ક	૩૫	૧૪૪	૭૧	૨૧૩
૭	૫૫	૩૬	૧૪૫	૭૨	૨૨૫ક, ૨૨૬ક
૮	૫૬	૩૭	૧૪૬	૭૩	૨૨૮
૯	૫૭ક, ૬૦	૩૮	૧૪૭, ૧૪૮૫	૭૪	૨૨૯
૧૦	૬૨ક, ૬૪	૩૯	૧૫૧	૭૫	૧૩૦ક, ૨૩૨ક
૧૧	૬૫	૪૦	૧૫૨	૭૬	૨૫૧
૧૨	૬૭	૪૧	૧૫૩	૭૭	૨૫૩
૧૩	૬૮	૪૨	૧૫૭, ૧૫૯	૭૮	૨૬૪
૧૪	૬૯	૪૪	૧૬૨	૭૯	૨૬૭
૧૫ક	૭૦ક	૪૫	૧૬૩	૮૦	૨૬૮
૧૬	૭૪	૪૬	૧૬૪	૮૧	૨૬૯
૧૭	૭૫ક, ૭૮ક	૪૭	૧૬૫	૮૨	૨૭૦, ૨૭૧ક
૧૮	૮૦	૪૮	૧૬૬	૮૩	૨૭૨
૧૯	—	૪૯	૧૬૭	૮૪	૨૭૪
૨૦ક	૯૫ક	૫૦	૧૬૮	૮૫ક	૨૭૯
૨૧	૧૦૨	૫૧	૧૬૯	૮૬	૨૮૬
૨૨	૧૦૩ક, ૧૧૬ક ૧૧૮ક, ૧૧૯૫	૫૨-૫૬	—	૮૭	૨૮૭
		૫૭	૧૭૦	૮૮	૨૯૨
૨૩	૧૨૨૫, ૧૨૩	૫૮	૧૭૧	૮૯	૨૯૩૫, ૨૯૫૫
૨૪	૧૨૪	૫૯	૧૭૨	૯૦	૩૦૦ક, ૩૦૧ક
૨૫	૧૨૭	૬૦-૬૧	—	૯૧	—
૩૬	૧૨૮	૬૨	૧૭૩	૯૬	૩૧૫
૨૭	૧૩૦	૬૩	૧૭૪	૯૩	૩૧૬
૨૮	૧૩૨	૬૪	૧૭૫	૯૪	૩૨૯
૨૯ક	૧૩૩ક	૬૫	૧૭૮	૯૫	૩૩૬
૩૦	૧૩૪	૬૬	—	૯૬	૩૩૮

भ.त.	सं.त.	भ.त.	सं.त.	भ.त.	सं.त.
९७	३३८	१३१	४१२	१६५	५३९
९८	३३९	१३२	४१३	१६६	५४०
९९	३४०	१३४	—	१६७	—
१००	३४१	१३५	४१९	१६८	५५१
१०१	३४२	१३६	४२०	१६९	५५३
१०२	३४७	१३७	४२१	१७१	५७६ख, ५७७ख
१०३	३४८	१३८क	४२२क, ४२३क	१७२	५७८
१०४	३५०	१३८ख	४२८क	१७३	५७९
१०५	३५३	१३९क	४२९	१७४	५८०, ५८२क
१०६	३५४	१३९ख	४३८ख	१७५	५८४
१०७	—	१४०	४३९	१७६	५८५क, ५८६ख
१०८	३६०	१४१ख	४५०क	१७७	५८८क, ५९०ख
१०९	३६१	१४२	४५१, ४५२ख	१७८	५९१
११०	३६३क, ३६४ख	१४३क	४५३क	१७९	५९२
१११	३६५	१४४	४५७	१८०	५९३
११२	३६७	१४५	४६६क, ४६७क	१८१	५९८
११३	३६८	१४६	४६८, ४८३क	१८२	६००क, ६०२ख
११४	३६९	१४७	—	१८३	६०३
११५	३७०	१४८ख	४९०ख	१८४	६०४, ६०५क
११६	३७१	१४९	४९२	१८५	६०५ख, ६०६
११७क	३७२क	१५०	४९८क, ४९९ख, ५००	१८६	६०८, ६०९क
११८क	३८१क	१५१	५०५-५०७	१८७	६१४
११८ख	३९१क	१५२	५०९ (?)	१८८	६१६
११९	३९२	१५३	५१०, ५११क	१८९	६११, ६२२ख
१२०	३९३	१५४	५११ख, ५१२क	१९०	६२३
१२१	३९४	१५५	५२१	१९१	६२८
१२२	३९८, ३९९क	१५६	५२२	१९२	६३२ख, ६३३ख, ६३४ख
१२३	४०१	१५७	५२३क, ५२५क		
१२४	४०२	१५८	५२६, ५२७क	१९३ख	६३७क
१२५	४०३, ४०४ख	१५९	५२७ख, ५२८-	१९४क	६३९
१२६	४०४क, ४०५ख		५२९क	१९५	६४२, ६४३क
१२७	४०६, ४०७क	१६०-१६१	—	१९६	६४३ख, ६४४
१२८	४०७ख, ४०८	१६२ख	५३३ख	१९७	६४५
१२९	४०९	१६३	५३४ख, ५३६ख	१९८	६४६
१३०	४१०क, ४११	१६४	५३७क, ५३८	१९९	६४७

भ.त.	सं.त.	भ.त.	सं.त.	भ.त.	सं.त.
२००ख	६५१ख	२३५	८६१	२७४	१०५४
२०१	६५३क, ६५४क, ६५५	२३६	८६२	२७५	१०५५क
२०२क	६५७	२३७	८६३क, ८६४ख	२७६क	१०५९क
२०३क	७४९ख	२३८	८६५	२७७	१०६७
२०४ख-२०५	७८९-७९०	२३९	८६७	२७८	१०६८
२०६क	७९५	२४०ख	८९२	२७९	१०६९-१०७१
२०७	—	२४१	८९६क, ९००क	२८०	१०७२
२०८	८०७	२४२	९०५, ९०६ख	२८१	१०७३क, १०७७
२०९	८१२	२४४	९३५	२८२	१०७८
२१०	८१३	२४५	९३६	२८३	११०७
२११	८१४	२४६	९३८	२८४	११०८
२१२	८१५	२५०ख	९८५	२८५	११०९, १११३
२१३	८१७	२५१	९८९	२८६	१११४
२१४	८१८	२५२	—	२८७	१११७ख, १११८ख
२१५	८१९	२५३	९९०	२८८	१११९, ११२०
२१६	८२४	२५४	९९१-९९२	२८९	११२१
२१७	८२५	२५५	९९३	२९०	११२२
२१८	८३०	२५६	९९४, ९९६ख	२९१	११२३
२१९	८३६	२५७	९९९	२९२क	११२४क
२२०	८३७	२५८	१००१	२९३	११२५
२२१	८३८	२५९	१००३, १००४ख	२९४	११२७
२२२	८३९	२६०	१००६	२९५	११२९
२२३	८४१	२६२	१००८	२९६	११३०
२२४	८४२	२६३	१००९	२९७	११३१
२२५	८४५-८४६	२६४	१०१०	२९८	११३२-११३३
२२६	८४७	२६५	१०१२क, १०१९	२९९	११३४
२२७	८४८	२६६	१०२०	३००	११३५
२२८	८४९	२६७	१०२५, १०३०क	३०१	११३६
२२९	८५०		१०३१ख	३०२	११३७
२३०	८५२	२६८ख	१०३९ख	३०३	११३८
२३१	८५४क, ८५७क	२६९	१०४०क, १०४१	३०४	११३९क, १२४०क १२४१ख
२३२	८५८	२७०	१०४२	३०५	११४२
२३३	८५९	२७१	९०४६	३०६	११४३-११४५
२३४	८६०	२७२	१०४७	३०७	११४६, ११४७, ११५०क

भ.त.	सं.त.
३०८	११५१, ११५२क
३०९	११५२ख, ११५३ख, ११५४ख
३१०	११५४क, ११५५ख
३११	११५६
३१२	११५८ख, ११५९
३१३	११६१ख, ११६२
३१४	११६३
३१५	—
३१६	११७६ख, ११७८क
३१७	११७९ख
३१८	११८०
३१९	११८२क, ११८३ख
३२०	११८४
३२१	११८५
३२२	—
३२३	१२२१
३२४	१२२२
३२५	१२२३-१२२५
३२६	१२२७ख, १२२८क
३२७	१२२९क, १२३०
३२८	१२३१
३२९	१२३६
३३०	१२४०
३३१	१२४४क, १२४५ख
३३२	१२४७
३३३	१२४८
३३४	१२४९
३३५	१२५०
३३६	१२५१, १२५२क, १२५४
३३७	१२५५
३३८	१२५९ख, १२६०क
३३९ख	१२७५ख
३४०	१२७९
३४१	१२८१-१२८२
३४२-३४६	—

भ.त.	सं.त.
३४७	१३०५
३४८क	१३०८क, १३१६ख
३४९	१३६९-१३६०
३५०	१३७२, १३७३ख
३५१	१३७९, १३८०ख
३५२	—
३५३	१३८१
३५४	—
३५५	१३८६
३५६	१३८७
३५७	१३८८
३५८-३५९	१३९७-१३९८
३६०	१३९९
३६१	१४००
३६२	१४०३, १४०४ख
३६३	१४०५, १४०६क
३६४	१४०७, १४०८क
३६५	१४०९
३६६	१४१०
३६७	१४११
३६८	१४१४
३६९	१४१५
३७६ख	१४३०ख
३७७	१४३२
३७८	१४३८
३७९	१४४०क, १४४२ख
३८०	१४४७
३८१	१४४८
३८२	१४५०
३८३	१४५१
३८४	१४५२
३८५	१४५३
३८६	१४५४
३८७	१४५५क; १४५६क, १४५७क
३८८	१४६९ख, १४७१क, १४७२क
३८५	१४७४ख, १४७९क
३९०	१४८३क, १४८५क, १४९२ख
३९१	१४९५

भ.त.	सं.त.
३९२	१४९७
३९३	१५०१ख, १५००, १५१२ख
३९४	१५०३
३९५	१५०५, १५०६ख
३९६	१५०८, १५१०क
३९७क	१५१६-१५१८
३९८	१५२१क, १५२२क
३९९	१५२३
४००	१५२५क, १५२७क
४०१	१५२७ख, १५२९ख, १५३०
४०२	१५३९क, १५४०, १५४१
४०३	१५४२
४०४	—
४०५	१५४४क, १५५१क
४०६	१५५२
४०७	१५५३क, १५५६
४०८	१५६४
४०९	१५६५
४१०	१५६७, १५६८क
४११	१५६८ख, १५६९
४१२	१५७०, १५७१ख
४१३	१५७४
४१४	१५७५
४१५	१५७६
४१६	१६०३
४१७	१६०७
४१८-४१९	१६१०ख, १६११ १६१२, १६२१, १६२२
४२०	१६२३
४२१	१६२४
४२२	१६२८क १६३३ख
४२३	१६३८
४२४	—

અનુલેખ

તરંગવતીકાર પાદલિપ્તાચાર્ય

જૈન પરંપરામાં સંગૃહીત પાદલિપ્તાચાર્યના દંતકથાપ્રધાન ચરિત્રમાં તેમનાં જન્મ, દીક્ષા, સામર્થ્ય, વિહાર અને પ્રવૃત્તિ વિશે જે માહિતી મળે છે તેનો સાર નીચે પ્રમાણે છે^૧ :

વૈરાટગાદેવીના કહેવાથી કોસલાપુરીના શ્રાવક કુલ્લ શ્રેષ્ઠીની નિઃસંતાન પત્ની પ્રતિમાએ નાગહસ્તીશ્વરિના ચરણોદકનું પાન કર્યું, અને તેને ઉત્તરોત્તર જે દશ પુત્ર થયા, તેમાંના સૌથી પહેલા અત્યંત પ્રતિભાશાળી નાગેન્દ્રને તેણે સૂરિને અર્પિત કરી દીધા. અસાધારણ બુદ્ધિ અને સ્મૃતિને કારણે તે બાળવયમાં જ વ્યાકરણ, સાહિત્ય, ન્યાય વગેરે શાસ્ત્રોમાં તથા જૈન આગમ-સાહિત્યમાં પારંગત થઈ ગયો. એક વાર યુરુની આગાથી તે વહોરવા ગયો, અને કાંઈ વહોરીને પાછો આવતાં યુરુએ તેને ધર્યાપથિકી 'આલોચણા' (= આલોચના) કરવાનું કહ્યું, એટલે તેણે 'આલોકના' (= અવલોકન) એવો અર્થ ઘટાવીને નીચેના અર્થની ગાથા કહી :

‘રતુમડી આંખો અને કુસુમકળી સમી દંતપંકિતવાળી નવવધૂએ નવા ચોખાની, ખટાશયુક્ત, ગાંઠા પડયા વિનાની કાંઈ શકૈરાવતી મને આપી.’

આ સાંભળીને યુરુએ કહ્યું, ‘અહો! આ એલો તો શંગારશ્પી અગ્નિથી ‘પલિત’ (= પ્રદીપ્ત) છે.’ આ સાંભળીને એલો બોલ્યો. ‘ભગવાન એક કાનો વધારી દેવાની કૃપા કરો (એટલે કે ‘પલિતને બદલે મને પાલિત નામ આપો’). યુરુએ તેની બુદ્ધિચતુરાઈથી પ્રભાવિત થઈને તેને ઔપધિઓથી પાદલેપ કરીને આકાશમાર્ગે જવાની આકાશગામિની વિદ્યા આપી. ત્યારથી તે પાદલિપ્ત કહેવાયા. તે દસ વરસના થયા એટલે સંઘની અનુમતિથી યુરુએ તેને પોતાને પહે આચાર્ય તરીકે સ્થાપ્યા. પછી તીર્થયાત્રા કરવા તે મથુરા ગયા અને ત્યાંથી તે પાટલિપુત્ર ગયા. ત્યાંના મુરુંડ રાજાને અનેક કોયડા ઉકેલી આપીને તેમણે પ્રભાવિત કર્યો— જેવા કે દોરાના દડામાં ગુપ્ત રહેલો દોરાનો છેડો શોધી કાઢવો, એકસરખી ગોળાઈ વાળા દંડનાં મૂળ અને અંત શોધી કાઢવાં, દાખડાના ઢાંકણનો ગુપ્ત સાંધો શોધી કાઢવો વગેરે. વળી મુરુંડરાજાની અસાધ્ય શિરોવેદના સૂરિએ પોતાના ઘૂંટણ પર ત્રણ વાર અંગળી ફેરવીને મંત્રપઞે મટાડી. આ રીતે પાટલિપુત્રના રાજાને પ્રભાવિત કરીને પાદલિપ્તાચાર્ય પાર્શ્વનાથને વંદન કરવા મથુરા ગયા. ત્યાંથી તેઓ લાટદેશના ઝોંકારપુરમાં ગયા.

૧. આ માટેનો મુખ્ય આધાર પ્રભાચંદ્રાચાર્યકૃત પ્રભાવકચરિત (રચનાવર્ષ ઇ.સ. ૧૨૭૮; સંપાદક મુનિ જિનવિજય, ૧૯૪૦) છે. આ ઉપરાંત ભદ્રેશ્વરકૃત કહાવલી, રાજરાખરકૃત પ્રબંધકોશ, પુરાતનપ્રબંધસંગ્રહ વગેરેમાં પણ ઓછાવધતા વિસ્તાર અને કેટલીક વીગતફેર સાથે પાદલિપ્તનું ચરિત્ર મળે છે. નિર્વાણકલ્પિકાની ભૂમિકામાં પણ ઉપર્યુક્ત આધારોમાંથી થોડાકને ઉપયોગમાં લઈને મો.ભ. ઝવેરીએ અંગ્રેજીમાં ચરિત્ર આપેલું છે,

બાલસ્વભાવને કારણે, ઉપાશ્રયની નજીક, ખીજાં બાળકો સાથે તે રમતા હતા ત્યારે દૂરથી દર્શનાર્થે આવેલા શ્રાવકોએ તેમને એલા માનીને પૂછ્યું, 'પાદલિપ્તાચાર્ય ક્યાં છે?' તેમને સ્થાન ચીંધીને પોતે ગુપ્ત રીતે ગુરુને આસને આવીને બેસી ગયા. બાળકને અર્થગંભીર ધર્મદેશના કરતા જોઈને શ્રાવકો પ્રભાવિત થયા. તેવી જ રીતે વાદ કરવા આવેલા પરધર્મીઓને ચાતુર્ધી મહાત ક્યાં, અને 'અગ્નિ ચંદનરસના જેવો શીતળ લાગે ખરો?' એવા તેમના પ્રશ્નોના 'શુદ્ધ ચારિત્રવાળાનો જ્યારે ખોટા બાળને કારણે અપયશ થાય ત્યારે તેને એ દુઃખમાં અગ્નિ પણ ચંદનલેપ સમો શીતળ લાગે' એવો ચમત્કારિક ઉત્તર આપ્યો.

તે પછી સંઘની વિનંતીથી શત્રુજયની યાત્રા કરી ત્યાંથી પાદલિપ્ત કૃષ્ણરાજના માન્યખેટ નગરમાં ગયા. પોતે અનાવેલી પાદલિપ્તી નામક સાંકેતિક ભાષાથી કૃષ્ણરાજને પ્રભાવિત કરીને ત્યાંથી તેઓ ભુગુકચ્છ ગયા, અને અંતરિક્ષમાં તેજસ્વી આકૃતિરૂપે દર્શન દઈને ત્યાંના બલમિત્ર રાજને તથા લોકોને પ્રભાવિત કર્યાં.

તીર્થયાત્રા કરતાં પાદલિપ્ત એક વાર સૌરાષ્ટ્રની ઠંકાનગરીમાં આવી પહોંચ્યા. ત્યાં રહેતો સિદ્ધ નાગાજુન તેમની સિદ્ધિઓથી પ્રભાવિત થઈને તેમનો શિષ્ય બન્યો. પાદલિપ્ત નિત્ય આકાશમર્ગે તીર્થયાત્રા કરવા જતા અને એક મુહૂર્તમાં પાછા ફરતા. તેમનાં ચરણ ધોઈને નાગાજુને જે ઔષધિઓના પાદલેપથી પાદલિપ્ત આકાશગમન કરી શકતા હતા. તેમાંની ૧૦૭ ઔષધિઓ સૂંધી-ચાખીને ઓળખી કાઢી. તે ઔષધિઓનો પગ નીચે લેપ લગાડીને નાગાજુને આકાશમાં ઊડવા ફૂદકો માર્યો, પરંતુ તે ભોંય પર પડ્યો અને પગ ભાંગી ગયા. તેના પ્રજ્ઞાબળથી પ્રસન્ન થઈને પાદલિપ્તે તેને ખૂટતું ૧૦૮મું દ્રવ્ય બતાવ્યું. નાગાજુને આકાશગામિની વિદ્યા સિદ્ધ થઈ. કૃતજ્ઞભાવે તેણે શત્રુજયપર્વતની તળેટીમાં ગુરુને નામે પાદલિપ્તનગર વસાવ્યું, તથા ત્યાં મહાવીર વગેરે તીર્થંકરોની અને પાદલિપ્તાચાર્યની મૂર્તિવાણી દેવાલય બનાવ્યું. વળી રૈવતક પર્વત ઉપર નેમિનાથના ચરિત્રને પ્રગટ કરતાં વિવિધ સ્થાનક પણ તેણે રચ્યાં.

પ્રતિષ્ઠાનપુરના રાજ સાતવાહનની રાજસભામાં ચાર શાસ્ત્રસંક્ષેપકાર કવિઓએ એકમે શબ્દોમાં જ કોઈ સમગ્ર શાસ્ત્રનો સાર વ્યક્ત કરી બતાવીને રાજકૃપા પ્રાપ્ત કરી. પણ ભોગવતી ગણિકાએ પાદલિપ્તસૂરિની તુલનામાં સૌની વિદ્વતા નીચી હોવાનું કહ્યું. આથી સાતવાહને પાદલિપ્તને નિમંત્ર્યા. આવી પહોંચેલ આચાર્યને બૃહસ્પતિ નામના વિદ્વાને કાંઠા સુધી ધી ભરેલું પાત્ર મોકલાવીને એમ સૂચવ્યું કે અહીં કોઈ નવા વિદ્વાનને માટે સહેજ પણ અવકાશ નથી; પરંતુ પાદલિપ્તે એ ધીના પાત્રમાં સોય મૂકી બતાવીને પ્રેત્યુત્તર વાળ્યો. તે પછી ત્યાં રહીને તેમણે જ્યારે પોતાની નવી રચેલાં 'તરંગલોલા' કથા સાતવાહનની સભા સમક્ષ પ્રસ્તુત કરી, ત્યારે અદેખાઈથી પ્રેરાઈને પાંચાલ કવિએ એવો આક્ષેપ કર્યો કે 'તરંગલોલા' મૌલિક કથા નથી, પણ મારી કૃતિઓમાંથી સ્વરૂપ અર્થ ચોરી લઈને બાળકો અને અજ્ઞોને રીઝવવા માટે બનાવેલી એક થાગડથીગડ ક'થામાત્ર છે.' આથી પાદલિપ્તાચાર્યે પોતે મૃત્યુ પામ્યા હોવાની કપટયુક્તિ રચી. તેમની શય્યાહિની પાંચાલ કવિના ભવન પાસેથી નીકળી ત્યારે પશ્ચાત્તાપ કરતો તે લાગણીવશ થઈને બેલા ઊડ્યો, 'જેના મુખનિર્ઝરમાંથી તરંગલોલા નદી વહી તે પાદલિપ્તને હરી જતાર યમરાજનું મસ્તક ફૂટી કેમ ન ગયું?' અને તરત જ પાદલિપ્ત

‘પાંચાલના સત્યવચને હું પુનર્જીવિત થયો’ કહેતાં ઊઠ્યા. સૌના નિંદાપાત્ર બનેલ પાંચાલ કવિને પાદલિપ્તે સ્નેહાદરથી વધાવ્યો. તે પછી ‘નિર્વાણકલિકા’, ‘સામાચારી’, ‘પ્રશ્નપ્રકાશ’ વગેરે ગ્રંથોની તેમણે રચના કરી. અંતે નાગાર્જુનની સાથે શત્રુંગ્ય પર જઈને શુદ્ધ ધ્યાનમાં ચિત્ત એકાગ્ર કરી તેમણે દેહ તજ્યો.

પાદલિપ્તસૂરિના આ પરંપરાગત ચરિત્રમાં દેખીતાં જ વિવિધ તત્ત્વોની સેગમેન્ટ થયેલી છે : (૧) મંત્રસિદ્ધિ, પ્રાભુતોનું જ્ઞાન, આકાશગમનનું સામર્થ્ય, શિરોવેદના મટાડવાની મંત્રશક્તિ વગેરે, (૨) સિદ્ધ નાગાર્જુનનું શુરુત્વ, (૩) સાંકેતિક લિપિનું નિર્માણ, (૪) બુદ્ધિચતુરાઈના પ્રસંગો, (૫) ‘તરંગલોલા’ કથાની તથા કેટલીક માંત્રિક અને ધાર્મિક કૃતિઓની રચના, અને (૬) વિવિધ દેશના રાજવીઓ પર પ્રભાવ—એટલા આ ચરિત્રના મુખ્ય અંશો છે. પ્રતિષ્ઠાનના સાતવાહન રાજ્યનો સમય ઈસવી પહેલી શતાબ્દી લગભગનો અને માન્યખેટના રાષ્ટ્રકૂટ રાજ્ય કૃષ્ણ (દ્વિતીય)નો સમય ઈ.સ. ૮૭૮ થી ૯૧૪ સુધીનો હોઈને પાદલિપ્ત એ બંનેના સમકાલીન ન હોઈ શકે. હવે, ‘અનુયોગદ્વારસૂત્ર’, જિનભદ્રગણિનું ‘વિશેષાવશ્યકભાષ્ય’ હરિભદ્રસૂરિની ‘આવશ્યકવૃત્તિ’, ઉદ્યોતનસૂરિની ‘કુવલયમાલા’ અને શીલાંકનું ‘ચંદ્રપત્રમહાપુરિસચરિય’ એ સૌ ‘તરંગવતી’ કથાનો, કથાકાર પાદલિપ્તનો અથવા તે એ બંનેનો ઉલ્લેખ કરતા હોઈને તરંગવતીકાર પાદલિપ્ત ઈસવી સનની આરંભની શતાબ્દીઓમાં થયા હોવાનું સ્વીકારવું જોઈએ. તે, એ પણ સ્પષ્ટ છે કે મંત્રશાસ્ત્રનું મહત્ત્વ અને તેના પ્રભાવની વ્યાપકતાનો સમય લક્ષમાં લેતાં, તથા ‘નિર્વાણકલિકા’નાં વિષય, શૈલી અને ભાષાપ્રયોગોની લાક્ષણિકતાઓ ગણતરીમાં લેતાં, ‘નિર્વાણકલિકા’કાર પાદલિપ્તનો સમય એટલો વહેલો મૂકવાનું શક્ય નથી. એમને રાષ્ટ્રકૂટકાલીન (નવમી શતાબ્દી લગભગ થયેલા) માનવા યોગ્ય છે. ટૂંકમાં લિન્ટ લિન્ટ સમયે થઈ ગયેલા તરંગવતીકાર અને નિર્વાણકલિકાકાર એવા એ પાદલિપ્તાચાર્ય માનવાનું અનિવાર્ય જણાય છે.

સંખિત-તરંગઈ-કહા

‘સંખિત-તરંગઈ-કહા’ (= ‘સં.તરં.’)માં પાદલિપ્ત કોસલદેશના શ્રમણ હતા, એટલો જ માત્ર નિર્દેશ છે. આ સિવાય સાતવાહન રાજ્ય સાથેના સંબંધ વિશે કે બીજી કેઈ અંગત બાબત વિશે તેમાં કશું જ કહ્યું નથી. હાલ સાતવાહન પ્રાકૃત સાહિત્યનો એક ઉત્તમ કવિ અને પ્રબળ પુરસ્કર્તા હોવાથી અને ઇતિહાસ તેમ જ દંતકથામાં અત્યંત પ્રસિદ્ધ એવો રાજવી હોવાથી જૈન પરંપરા એક ઉત્તમ પ્રાકૃત કથાના સર્જક પાદલિપ્તાચાર્યને સાતવાહનની સાથે સાંકળી દે (તેમાં કશી ઐતિહાસિકતા ન હોય તોપણ) એ સમગ્ય તેવું છે. છતાં આપણે એ બાબતની પણ નોંધ લેવી પડશે કે ‘તરંગવતી’ની કેટલીક લાક્ષણિકતાઓ તેને ઈસવી સનની આરંભની શતાબ્દીઓની રચના ગણવાને આપણને પ્રેરે છે.

પ્રથમ તો આપણે ‘સં.તરં.’ મૂળ કૃતિને કેટલા પ્રમાણમાં વફાદાર છે તે સુદ્ધો વિચારીએ. સંક્ષેપકારે સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે તેણે પાદલિપ્તની મૂળ ગાથાઓમાંથી પોતાની દૃષ્ટિએ ગાથાઓ વીણી લઈને તે કથાને સંક્ષિપ્ત કરી છે. માત્ર તેમાંથી કેટલેક સ્થળેથી દેશ્ય શબ્દો ગાળી કાઢ્યા છે. (સં.તરં. ગા. ૮). આનો અર્થ એ થયો કે ‘સં. તરં.’માં જે ગાથાઓ આપેલી છે તે ઘણુંબધું તો શબ્દશઃ મૂળ ‘તરંગવતી’ની ગાથાઓ જ છે. લાંબાં

વલ્કુનોવાળી ગાથાઓ છોડી દઈને સળંગ કથાસૂત્ર પ્રસ્તુત કરતી ગાથાઓ સંક્ષેપકારે યથાતથ જ્ઞાનગ્રામી રાખી છે. એટલે 'સં. તરં.'ની ઘણીખરી ગાથાઓને આપણે પાદલિપ્તની રચના તરીકે લઈ શકીએ.

આ વસ્તુનું અસંદ્ધિગ્ધ સમર્થન એ હકીકતથી થાય છે કે ભદ્રેશ્વરે 'કહાવલી'માં પદલિપ્તની 'તરંગવતી'નો જે ૪૨૫ ગાથા જેટલો સંક્ષેપ આપેલો છે તેની આશરે ૨૫૫ ગાથાઓ (એટલે કે ૬૦ ટકા) 'સં. તરં.'ની ગાથાઓ સાથે શબ્દશઃ સામ્ય ધરાવે છે, અને 'ભ. તરં.'ની આઠીની ઘણીખરી ગાથાઓ પણ 'સં. તરં.'માં આંશિક સામ્ય સાથે મળે છે. અનેક સ્થળે પાંચથી સાત ગાથાઓના ગુચ્છ અને સંક્ષેપોમાં તેના તે જ છે. ભદ્રેશ્વરે 'સં. તરં.'થી સ્વતંત્રપણે જ સંક્ષેપ કરેલો છે તે હકીકત એ રીતે સ્થાપિત થાય છે કે 'સં. તરં.'ની તુલનામાં 'ભ. તરં.' એથા ભાગ જેટલી હોવા છતાં તેમાં કેટલોક કથાંશ એવો મળે છે જે 'સં. તરં.'માં નથી, અને વિષય, સંદર્ભ વગેરે બંનેમાં એ અંશ ભદ્રેશ્વરે કરેલો ઉમેરો નહીં, પરંતુ મૂળ કૃતિમાંથી જ લીધેલો હોવાનું દર્શાવી શકાય તેમ છે. આથી 'સં. તરં.' અને 'ભ. તરં.' વચ્ચે જેટલી ગાથાઓ સમાન છે (એટલે કે બેચાર ગાથાઓ બોડીને કરેલા થોડાક સંક્ષેપો આદ કરતાં આઠીની 'ભ. તરં.'ની બધી ગાથાઓ) તે અસંદ્ધિગ્ધપણે પાદલિપ્તની જ છે, અને તે ઉપરાંત 'સં. તરં.'ની આઠીની પણ મોટા ભાગની ગાથાઓને પાદલિપ્તની રચના ગણવામાં કરી શકાય જણાતો નથી.

નવમી શતાબ્દીના સ્વયંભૂદેવના 'સ્વયંભૂહંદ'માં (પૂર્વભાગ, ૫,૪) પાદલિપ્તના નામ નીચે જે ગાથા ટાંકી છે, તે 'સં. તરં.'માં ૫૪૩મી ગાથા તરીકે (થોડાક પાઠફેર સાથે) મળે છે. આ હકીકત પણ 'સં. તરં.'ની પ્રામાણિકતાને સમર્થિત કરે છે.

'તરંગવતીકથા'ની પ્રાચીનતા

'સં. તરં.' દ્વારા પ્રતીત થતાં મૂળ 'તરંગવતીકથા'નાં સામાન્ય સાહિત્યિક વલણ, ભાષાપ્રયોગો અને શૈલીગત લક્ષણો પરથી પણ 'તરંગવતી' એક પ્રાચીન કૃતિ હોવાની દૃઢ છાપ પડે છે. ઘટનાઓ, પાત્રાલેખન અને વલ્કુનોની આખતમાં 'તરંગવતી'માં સમકાલીન જીવનનું અનુસરણ કરવાનું જે પ્રબળ વાસ્તવલક્ષી વલણ આપણે જોઈએ છીએ તે પ્રાચીન પ્રાકૃત કથા-સાહિત્યની વિશિષ્ટતા છે. પાછળના સમયની રચનાઓમાં કથાવસ્તુ, પાત્ર, વલ્કુન વગેરેની આખતમાં સમકાલીન જીવનથી વિદૂર રહીને વધુને વધુ સ્વરૂપપ્રધાન, આલંકારિક અને પરંપરાગ્રહ બનવાનું વલણ છે. વસ્તુતત્ત્વ પ્રબળ અને રસાવહ હોય, તત્કાલીન જીવનના સંસ્પર્શથી નિરૂપણ જીવંત અને તાજગીવાળું હોય એ પ્રકારની લાક્ષણિકતા ઈસવી સનની આરંભની શતાબ્દીમાં રચાયેલી ગુણાદયની 'બૃહત્કથા'માં (અને તેના જૈન રૂપાંતર 'વસુદેવહિંડી'માં) આપણે જોઈએ છીએ. 'તરંગવતી' પણ આ વિષયમાં તેની સાથે કોટિમુક સામ્ય ધરાવે છે.

પાદલિપ્ત એક મહત્વના પ્રાચીન પ્રાકૃત કવિ હોવાનું હાલકવિના 'ગાથાકોશ' પરથી પ્રત્યક્ષ તેમ જ પરોક્ષ રીતે આપણને જણવા મળે છે. ભુવનપાલ, પીતાંબર વગેરેની હાલના 'ગાથાકોશ' પરની વૃત્તિઓમાં જે ગાથાકારોનાં નામ આપેલાં છે, તેમાં પાલિત (રૂપાંતરે પાલિતક, પાલિત, પૌલિન્ય વગેરે)નો પણ સમાવેશ થયેલો છે, અને એક કે

ખીજ ટીકામાં તેના નામ નીચે આપેલી ગાથાઓની સંખ્યા વીશેક છે. 'ગાથાકોશ'ના કવિઓની મૂળ નામાવલિ અનેક રીતે ભ્રષ્ટ અને વિચ્છિન્ન રૂપમાં અત્યારે મળે છે, એટલે તેનું પ્રામાણ્ય ધણું સંદિગ્ધ છે. પાદલિપ્તને નામે આપેલી ગાથાએ ખરેખર પાદલિપ્તની હશે કે કેમ તે કહી ન શકાય. છતાં તે પરથી એટલું તો અવશ્ય ફલિત થાય છે કે 'ગાથા-કોશ'માં પાદલિપ્તની ગાથાઓને પણ સ્થાન અપાયું હતું.

'સં.તરં.'ની ૧૦૨૧મી ગાથા'રે 'ગાથાકોશ'માં પહેલા શતકની ૪૨મી ગાથા તરીકે મળે છે. 'સ્વયંભૂચ્છંદ' પૂર્વ ભાગ ૧,૪ નીચે જે ગાથા પાદલિપ્તને નામે આપી છે, તે 'ગાથાકોશ'માં પહેલા શતકની ૭૫મી ગાથા તરીકે છે. પણ ભુવનપાલ પ્રમાણે તેના કવિનું નામ 'વાસુદેવ' છે. 'ગાથાકોશ'ના કવિઓની નામાવલિમા ગરબડ થયેલી છે તે જોતાં, આ બાબતમાં વૃત્તિકારો પાસેની માહિતી ભૂલવાળી જણાય છે. અને આ ગાથાની પૂર્વવર્તા ૭૪મી ગાથાના કવિનું નામ પાલિત્તક (ભુવનપાલ) કે પૌલિન્ય (પીતાંબર) આપેલું છે, તેથી એવી અટકળને પૂરતો અવકાશ છે કે પાછળના સમયમાં કવિનામોના ક્રમમાં એક ગાથા આગળ-પાછળ થઈ ગઈ હોય.

'ગાથાકોશ'ના પહેલા શતકની ચોથી ગાથા (ઊઠ ગિચ્ચલ-ગિષ્કંદા વગેરે) કે જે અલં-કારમંથોમાં ઉદાહરણ તરીકે વારંવાર ઉપયોગમાં લેવાઈ છે તેના કવિનું નામ ભુવનપાલ પ્રમાણે 'પોદ્દિસ' છે. પોદ્દિસ સાતવાહન રાજનો એક મંત્રી હોવાની પરંપરા છે. 'સં. તરં.'ની ૨૬૩મી ગાથાનું ઉક્ત ગાથા સાથે નોંધપાત્ર સાદૃશ્ય છે. આ બધી હકીકતો પરથી જોઈ શકાય છે કે તરંગવતીકાર પાદલિપ્ત અને 'ગાથાકોશ'ના સાતવાહન વગેરે અન્ય પ્રાકૃત કવિઓ એક સમન સાહિત્ય પરંપરાના હોઈને તેમની વચ્ચે વિષય, નિરૂપણ અને રચનાશૈલી પરત્વે ધણું સામ્ય હતું.

‘તરંગવતી’ની પ્રાચીન પ્રાકૃત

'સં. તરં.'ના કેટલાંક વ્યાકરણી રૂપો અને શબ્દપ્રયોગો પ્રાચીન જૈન પ્રાકૃતની ફેટલીક લાક્ષણિકતાઓનું સ્મરણ કરાવે છે. આખ્યાતિક રૂપો : (૧) વર્તમાન પહેલા પુરુષ એકવચનનાં -અં પ્રત્યય વાળાં રૂપો, જેમ કે પસ્સં (૨૬૧, ૧૪૦૦), પાસં (૧૪૯૨), પેચ્છં (૨૫૨, ૨૬૪, ૮૭૬, ૧૨૫૨), સવં (૨૮૮), જીયં (૫૦૧), ડપ્પેક્કલ (૭૪૮), અચ્છં (૭૩૬, ૮૧૮, ૧૦૧૩, ૧૪૪૨), ડ્ઞ્ઞં (૩૫૬, ૭૬૩), ઇચ્છં (૭૮૬, ૧૫૦૭), ગચ્છં (૧૦૭૩), સોયં (૧૦૦૨), ઘાયં (૧૦૯૦), સુણં (૧૧૩૫), સમણુગંચ્છં (૧૨૦૦), પેક્કલં (૧૪૯૧); (૨) પહેલા પુરુષ બહુવચનનાં -મુ પ્રત્યયવાળાં રૂપો : ગચ્છામુ (૧૦૯૪), પુચ્છામુ (૧૩૧૬), દાહામુ (૧૦૭૩); (૩) અધતન ભૂતકાળનાં વિવિધ રૂપો : -સીય, -ગચ્છીય કે -હીય પ્રત્યયવાળાં, જેમકે

૨. પાંચ ગાથાના જૂથમાંની આ બીજી ગાથા હોઈને 'તરંગવતી'માં તે બીજેથી લેવાઈ હોવાનો આંછો સંભવ છે. તે પાદલિપ્તની જ રચના હોય.

૩. 'કવિદર્પણ' ૨, ૮, ૭ પરની વૃત્તિમાં પણ પાદલિપ્તની એક ગાથા રાંકી છે. એ ગાથા ભોજના 'સરસ્વતીકંઠાભરણુ' (૩, ૧૫૩)માં અને અંશતઃ 'સિક્કહેમ' (૮, ૧, ૧૮૭; ૮, ૩ ૧૪૨)માં કવિનું નામ આખ્યા વિના ઉદ્ઘૃત કરેલી છે. આ ગાથા 'સં. તરં'માં નથી.

કાસીય (૧૦૫, ૨૨૧, ૬૩૯, ૧૦૪૫), અઈસીય (૬૨૨), વિળ્ણવેસીય (૭૩૦), દન્છીય (૯૪૯, ૧૬૦૮), રોચ્છીય (૧૧૩૨), ગહેચ્છીય (૧૨૪૮), ચચ્છીય (૧૬૩૬); દાહીય (૬૧૧), નાહીય (૭૫૪), માહીય (૧૦૪૨); -ઈય પ્રત્યય વાળાં : આસીય (૪૬, ૩૦૫, ૧૩૭૭), માળીય (૧૬૯, ૨૭૮, ૬૪૩, ૧૧૭૮, ૧૩૮૧, ૧૫૯૬, ૧૬૦૦, ૧૬૦૪) સાહીય (૫૯૩, ૧૧૩૧), ગચ્છીય (૮૦૦), વાહીય (૮૬૭), નેઈય (૯૯૩), બંધીય (૯૯૪), ચિતીય (૧૧૦૬), લજ્જીય (૧૧૬૪). અચ્છીય (૧૧૮૪). આ ઉપરાંત કાસિ (૧૩૧૨). આજ્ઞાથર્થમાં મા સાથે : મા કાસિ (૭૯૬, ૯૩૫), મા માહીય (૧૦૪૨); અઘતનનાં -ઈત્યા પ્રત્યય વાળાં ૩૫ : પહ્લિજગિત્યા (૧૧૫૭), આજ્ઞાથર્થમાં મા માઈત્યા (૧૦૬૭); અઘતનનાં -ઈસુ પ્રત્યય વાળાં ૩૫ (ગીળ પુરુષ અહુવચનમાં) : પેરાઈસુ (૧૨૩૫), વિહરિસુ (૧૬૨૪); (૪) અસ ક્રિયાપદનાં ૩૫૦ : (ભૂતકૃદંતી સાથે) પહેલા પુરુષ એકવચનમાં મિ (૧૧૯, ૧૭૭, ૧૮૫, ૨૦૬, ૨૮૩, ૬૦૩, ૬૮૦, ૬૮૨, ૭૫૫, ૧૦૧૨, ૧૧૩૫, ૧૧૪૮, ૧૨૫૫, ૧૨૬૯ વગેરે); પહેલા પુરુષ અહુવચનમાં મો (૯૨૦૧ ૧૦૫૫, ૧૦૫૬, ૧૦૮૬, ૧૧૫૭, ૧૨૨૬ વગેરે); બીજા પુરુષ અહુવચનમાં તથ (મે તથ પરિતુઠ્ઠા ૧૦૭૭).

(૫) વર્તમાનકાળનાં આત્મનેપદી ૩૫ (પહેલા પુરુષ એકવચનનાં) : મવે (૪૯), કહે (૮૦), સંમરે (૮૪), વળ્ણે (૮૪). (૬) -ઉં સાથે જે વાળાં સંબંધક ભૂતકૃદંત : જાગિંદં જે (૭૫) અને તે જ પ્રમાણે ગાથા ૧૫૦, ૧૯૪, ૪૦૮, ૧૦૮૧, ૧૨૯૦, ૧૪૭૩, ૧૪૭૯, ૧૫૦૯, ૧૫૩૪ વગેરેમાં. (૭) -ઈત્તાળ પ્રત્યય વાળાં સંબંધક ભૂતકૃદંત : કસ્તિાળ (૧૩૦), નિવેયઈત્તાળ (૭૬૨), પરિયઈત્તાળ (૧૦૪૩). (૮) હેત્વર્થનાં -ઉં સાથે સક્ષા : ગાથા ૧૦૨૬, ૧૦૩૦, ૧૦૭૫ વગેરે. સાર્વનામિક ૩૫૦માં જે (પહેલો પુ. અહુ. વ.) અને મે (બીજો પુ. અહુ. વ.) નો પ્રચુર પ્રયોગ. (૯) સ્વાર્થિક -આંગ (કે-આયં) પ્રત્યય : મુહુતાંગ (૮૬૪, ૧૪૬૯), સચેદ્યાંગ (૧૪૯૨), ડહરાયં (૧૩૮૪), પુષ્વતરાયં (૧૪૬૪), બહુતરાયં (૧૪૮૧). (૧૦) વિશિષ્ટ શબ્દપ્રયોગો ક્રિણા (૭૯), મણે (૧૫૭, ૯૫૦), બલિયં (૧૭૩), ઓરુંજિય (૫૩૫), ઉત્તુયમાણી (૬૦૪), વેકસેમાણા (૬૪૦), અહચ્છમાણ (૮૪૧), આમટ્ટ (૮૬૪), નિહમ્મિય (૧૧૭૩) સાહટ્ટ (૧૧૮૨), ઇહઈ (૪૪), તત્તોચ્ચય (૧૨), પાસણિઓ (૯૫), ચિંચેલિય (૧૧૯૬), વિહેદગ (૧૩૧૨), વિહણ્ણ (૧૦૦, ૪૨૩, ૧૩૭૮), ચ્ચિણિક્ષિણિયા (૧૦૯), ફડકંચ (૧૦૯), ચંગોઢ (૧૪૨, ૧૪૫), લચ્છિણ (૧૬૮), ડપ્પાલ (૧૮૮), કોસિયાર (૧૯૬), બોજ્જક (૨૧૨), મોહણાધર (૨૩૫, ૧૧૧૬), કામપાલ (૨૩૮), રિમિય (૨૪૨, ૧૪૮૮), વોમિસ્સ (૨૪૩), ચિલેલિયા (૨૫૪), મહાલ (૨૫૫), દોહલિણી (૨૯૨), પંચુત્તિ (૨૯૬), નેજ્જાલિયા (૩૧૦), પઢમેલ્લુય (૩૪૧), માલુય (૩૪૩). ત્રીહુણય (૩૬૨), દોહિય (૩૦૦, ૬૯૭), ઘોટ્ટ (૩૨૭), અંચુય (૪૬૪, ૮૫૯, ૧૨૫૨), વરવરિયાં (૪૭૦), ક્કિમિચ્છગ (૪૭૧), હેળ (૪૭૪), પોરાણિય (૪૯૨), ગોસણિય (૫૧૯), પહ્લિજગણ (૫૫૨), વેદ્ર (૫૫૩), અડયણ (૫૫૬), કટ્ટ (૫૮૯), મગસય (૬૮૩), સુપ્પાલય (૬૮૯), પરજ્ઞ (૬૯૬), અળાહ (૬૯૬), મિંજ (૬૯૭), મુહમકકડિયા (૭૦૭), સંચકાર (૭૭૦), આવલ્લય (૮૬૧), મંચ (૮૬૩), સિરિધરં (૯૩૪), દુચ્ચગ્ગા (૯૪૨, ૯૪૯ વગેરે), મલ્લહટ્ટિ (૯૪૫), પિરિલિ (૯૪૫), ડકકુટ્ટી (૯૬૫), મત્તલ્લઓ (૧૦૦૩), પઢાલિ (૧૦૦૪, ૧૦૪૦), સોલ્લ (૧૦૦૪, ૧૩૯૩), અવબોહય (૧૦૧૨), પત્તલી (૧૦૪૬), નિપ્પેડા (૧૦૪૯), નિચ્ચટ્ટ (૧૦૫૭), વક્કલેવ (૧૦૬૧), વોદ્રહી

(૧૦૯૫), પારમ (૧૧૦૩), જેડરૂબ (૧૧૦૩), ગોસ (૧૧૫૮), જોગકલેમ (૧૧૬૭), પાઠહારી (૧૧૭૫), અંતિવાસી (૧૧૮૮, ૧૧૮૯), કવિલાસ (૧૧૮૯), વરિસધર (૧૨૦૧), ચુડુલી (૧૨૧૮), છાયમ્બ (૧૨૩૬, ૧૨૭૧), આચિવલ્લખકં (૧૨૪૬), ગાગર (૧૩૩૩), મંગુલ (૧૩૩૮), વલ્લૂર (૧૩૭૪), નેવ્વ (૧૩૭૫), પિલ્લય (૧૩૮૩), થત્તિ (૧૪૩૧), રિંછોલી (૧૪૬૮), ગિધ્ધુ (૧૪૮૨), અચ્છેપ્પ (૧૫૪૮), દવદવસ્સ (૧૫૬૧), નીઝ (૨૦૧, ૪૩૭), નીમો (૧૧૫૧), નીહંતિ (૧૭૬), પરીતિ (૧૩૪૮), અહંતી (૫૪૮, ૧૨૦૧), અતીમિ (૧૬૨૧), પરંત (૩૨૨, ૩૫૩), ઊર્હંતિ (૪૫૦), ડધ્ધુસઙ્ગ (૫૧૩), ડપ્પિઙ્ગંતિ (૫૪૯, ૭૦૦), વેહ (૪૧૨, ૫૩૩), વેંતિ (૬૨), અવયકલ્લંતો (૬૨૯), નિવજ્જામિ (૮૧૩), નિલોદ્દત્તો (૧૪૫૪) વગેરે.

‘તરંગવતી’ના સંક્ષેપમાં મળતાં આ લક્ષણોમાંથી મુખ્ય મુખ્ય લક્ષણોને આદરડોફે વસુદેવ-હિંદીની પ્રાકૃતમાંથી પણ તારવી બતાવ્યાં છે,^૪ અને તેમને આધારે તેમણે તે ભાષાને ‘પ્રાચીન જૈન માહારાષ્ટ્રી’ એવે નામે ઓળખાવી છે. કેટલાંક રૂપો તો સમગ્ર પ્રાકૃત સાહિત્યમાંથી પ્રથમ વાર વસુદેવહિંદીમાં મળતાં હોવાનું તેમણે કહ્યું છે. હવે એ રૂપો ‘તરંગવતી’માં પણ વપરાયેલાં હોવાનું આપણે જોઈએ છીએ. આ પ્રાચીન જૈન માહારાષ્ટ્રી, જ્યારે અર્ધમાગધી સાથે હજી જૈનની માહારાષ્ટ્રીનો સંબંધ જળવાયો હતો અને પાછળના કથાસાહિત્યમાં જે અત્યંત રૂઢ શૈલીની એકધારી પ્રાકૃત મળે છે તેના વિરોધમાં એકચાલની ભાષાનાં જીવંત રૂપોને પણ ભાષા હજી સ્વીકારતી હતી, તે કાળની પ્રાકૃત છે. આદરડોફે વસુદેવહિંદીને ઈસવી ચોથી શતાબ્દી જેટલી કે તેથી પણ વધારે જૂની હોવાનું માને છે. વસુદેવહિંદી અને ‘તરંગવતી’ના ભાષાપ્રયોગોનું સામ્ય જોતાં ‘તરંગવતી’ને પણ ઈસવીસનની આરંભની સદીઓમાં મૂકવાનું અનિવાર્ય અને છે. વળી આપણી પાસે તો ‘તરંગવતી’ના સંક્ષેપ ઉપરથી તારવેલું તેના ભાષાપ્રયોગોનું ખંડિત ચિત્ર છે. મૂળ કૃતિમાં તો પ્રાચીન પ્રાકૃતના (અને દેશ્ય શબ્દોના) પ્રયોગોનું પ્રમાણ વિપુલ હોવાનું આપણે સહેજે સ્વીકારી શકીએ.

‘તરંગવતી’ની અસાધારણ ગુણવત્તા

‘તરંગવતી’ના સંક્ષેપ ઉપરથી આપણે મૂળ કૃતિની ગુણવત્તાનો જે કયાંસ કાઠી શકીએ છીએ તેથી તે ધણી ઊંચી કોટિની કલાકૃતિ હોવા વિશે, અને પાદલિપ્તની તેજસ્વી કવિપ્રતિભા વિશે કશી શંકા રહેતી નથી. પ્રાચીન પરંપરામાં પાદલિપ્ત અને ‘તરંગવતી’ની વારંવાર જે ભારે પ્રશસ્તિ કરાઈ છે તેમાં કશી અતિશયોક્તિ નથી. ‘તરંગવતી’ લુપ્ત થયાથી પ્રાકૃત કથાસાહિત્યનું એક અલુભોલ રત્ન લુપ્ત થયું છે.

‘તરંગવતી’નું કથાવસ્તુ પોતે જ ધણું હૃદયંગમ છે. સમૃદ્ધ નગરીના રાજમાન્ય નગરશેઠની લાડકી કન્યા, તારુણ્ય અને કલાઝહણ, શરદઋતુમાં ઉદ્યાનવિહાર, પૂર્વભવસ્મરણ, ચક્રવાકમિથુનનું પ્રણયજીવન, નેપાદકૃત્યથી ચક્રવાકની જોડીનું ખંડન, ચક્રવાકોનું અનુભરણ, પૂર્વભવના પ્રણયીની શોધ. ઓળખ, મિલન, પ્રેમીઓનું પલાયન, બીલો વડે નિગ્રહ, દેવીના

૪. હુઈવિગ આદરડોફે, ‘ધ વસુદેવહિંદી, અ સ્પેસિમેન ઓવ આર્કેયુક જૈન-માહારાષ્ટ્રી’ બુલેટિન ઓવ ધ સ્કૂલ ઓવ ઓરિએન્ટલ સ્ટડિઝ, ૮, ૧૯૩૬, પૃ. ૩૧૬-૩૩૩. આ લેખના મુખ્યાંશના ગુજરાતીમાં તારણ માટે જુઓ ભોગીલાલ સાંડેસરાનો વસુદેવહિંદીનો અનુવાદ, ભૂમિકા, ૫

પશુપતિ બનવું, અલુધાયો છુટકારો, સ્વજનો સાથે પુનર્મિલન તથા વૈરાગ્ય અને દીક્ષા, મહાજનો લાક્ષણિક જૈન ઉપસંહાર--આ પ્રકારની ઘટનાસામગ્રીની ઉત્કટ રસાવહતા સ્વયં પ્રતીત છે. વિવિધ સ્થાને ઘટના પ્રવાહમાં આવતા અલુધાયો વર્ગાંકો કથાકૌતુકને પોષે છે. ઉત્તરકાલીન સાહિત્યમાં આ કથામાળાનું (કે તેના વિવિધ ઘટકો) અનેક કૃતિઓમાં વારંવાર પુનરાવર્તન પામ્યાં છે તેથી પણ 'તરંગવતી'ના કથાનકની લોકપ્રિયતા પ્રગટ થાય છે. કથા તરંગવતીની આત્મકથા રૂપે પ્રસ્તુત કરીને અને પૂર્વભવના વૃત્તાંતથી ચમત્કાર-કતા સાધીને પાદલિપ્તે વસ્તુસંવિધાનની સારી કુશળતા દાખવી છે. જો કે પૂર્વજન્મની વાતનું ત્રણચાર વાર થતું પુનરાવર્તન (અંદિનીને કહેતાં, વ્યાધની આત્મકથામાં, ચિત્રવર્ણનમાં વગેરે) સંવિધાનનો કાંઈક અંશે ગંભીર દોષ લેખાય, પણ મૂળ કથામાં તેનું સ્વરૂપ અને પ્રમાણ કેવું હશે તે અંગે આપણે કશું ચોક્કસ જાણતા નથી.

તરંગવતીનું અત્યંત સંવેદનશીલ, સંસ્કારસમૃદ્ધ અને પ્રગલ્ભ વ્યક્તિત્વ સથળ કથાનકમાં તેના પ્રાણપદ અને ચાલક તત્ત્વ તરીકે વ્યાપી રહ્યું છે. પાદલિપ્તના જેવી પાત્રની સૂક્ષ્મ અને પ્રચળ રૂપાંતરે અંકિત કરવાની, કથાવસ્તુના ક્ષમતા વાળા અંશોને પારખીને બહુલાવવાની અને ભાવવાહી નિરૂપણ તથા વાસ્તવિક તેમ જ આલંકારિક વર્ણનની શક્તિ એક સાથે પ્રાકૃત કે સંસ્કૃત કથા સાહિત્યમાં ઝાઝી જોવા મળતી નથી. અનેક સ્થળે વાસ્તવિક જીવનના સંસ્પર્શો 'તરંગવતી'ને જે જીવંતપણું અપ્યું છે તે પણ ઉત્તરકાલીન સંસ્કૃતપ્રાકૃત સાહિત્યમાં અત્યંત વિરલ બન્યું છે. 'તરંગવતી'ને પાદલિપ્તનું એક અંદુલત અને અમર સર્જન કહેવામાં જ તેનું ઉચિત મૂલ્યાંકન રહેલું છે.

વસ્તુસંવિધાન, પાત્રચિત્રણ, ભાવનિરૂપણ (ચક્રવાકીનો વિલાપ, તરંગવતીની વિરહ-વેદના, નૌકામાં નાકા પછીના તરંગવતીના મનોભાવ વગેરે) અને પરિસ્થિતિઆલેખનની કુશળતા ઉપરાંત 'તરંગવતી'માં પ્રકટ થતી પાદલિપ્તની વર્ણનશક્તિ અને શૈલીસામર્થ્ય પણ તેને એક મૂર્ધન્ય સાહિત્યકાર તરીકે સ્થાપે છે. સાધ્વીરૂપે તરંગવતી, તેનું ખાલ્ય, શરદન્કતુ, ઉદ્યાનયાત્રા (પ્રયાણ, ઉદ્યાન, સપ્તપર્ણ, ભ્રમરઆધા, સરોવર, ચક્રવાકો), ગંગા, ચક્રવાકમિથુનનું પ્રણયજીવન, કોમુદીમહોત્સવ, ચિત્રપદ, ચોરપદ્ધી, આમીણુ જીવન, નગરયાત્રા વગેરેના વાસ્તવિક, જીવંત, કલ્પનાપંડિત ચિત્રો કથાના ઉપલબ્ધ સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપમાં પણ ધણી હૃદયતા ધરાવે છે, તેા મૂળ કથાની વર્ણનસમૃદ્ધિ કેવી હશે તેની તેા અટકળ જ કરવાની રહે છે.

તરંગવતીના અક્ષંકાગે આયાસમુક્ત અને મૌલિક કલ્પનાના સંસ્પર્શવાળા હોઈને અનેક સ્થળે આકૃતાના પોષક અને છે. ઉપમા, રૂપક, ઉત્પ્રેક્ષા, સ્વભાવોક્તિ વગેરેનાં સંખ્યાબંધ ઉદાહરણોમાંથી અનેક સ્મૃતિમાં જડાઈ જાય તેવાં હોઈને પાદલિપ્તની સૂક્ષ્મ સૌંદર્યદષ્ટિની તથા સાહિત્યિક પરંપરા સાથેના જીવંત અનુસંધાનની ઘોતક છે. યમક અને અનુપ્રાસના વિષયમાં કવિ સિદ્ધહરત હોવાનું 'સં.તરં.' ઉપરથી પણ સહેજે જોઈ શકાય છે. આરંભની ૭૦૦ ગાથાઓ માંથી ૧૨, ૧૭, ૨૧, ૩૧, ૩૪, ૩૬, ૪૦, ૫૦, ૮૯, ૯૩, ૯૪, ૧૦૧, ૧૦૬, ૧૧૯, ૧૩૬, ૧૩૯, ૧૪૦, ૧૭૩, ૧૮૪, ૧૮૫, ૧૮૯, ૧૯૦, ૧૯૮, ૨૧૧, ૨૨૮, ૨૩૦, ૨૩૨, ૨૩૩, ૨૩૭, ૨૩૮, ૨૩૯, ૨૪૨, ૨૫૯, ૨૭૬,

૨૬૫, ૩૩૦, ૩૩૪, ૩૩૭, ૩૬૧, ૩૭૩, ૩૭૫, ૩૮૦, ૩૮૧, ૩૮૭, ૩૯૩, ૪૪૪, ૪૪૯, ૪૫૧, ૪૫૫, ૪૫૯, ૪૬૭, ૪૮૧, ૪૮૭, ૫૦૨, ૫૪૧, ૫૪૨. ૫૪૬, ૫૪૭, ૫૪૮, ૫૭૦, ૫૭૪, ૫૭૬, ૫૮૬, ૬૨૨, ૬૩૩, ૬૬૫ અને ૬૯૬ એમ ૬૮ જેટલી ગાથાઓમાં યમક કે અનુપ્રાસ અલંકાર છે. તે ઉપરથી 'તરંગવતી'ની શૈલીનું અનુમાન થઈ શકશે. અને આમ છતાં, કૃતિમાં અલંકારપ્રચુરતા, સમાસપ્રચુરતા કે પાંડિત્યનો એવો કશો વસ્તાતો નથી એ હકીકત પાદલિપ્તની ઓચિત્પદ્ધિ પ્રગટ કરે છે.

તરંગવતીના સંક્ષેપો

'તરંગવતી'ના એ સંક્ષેપોમાંથી અહીં મુખ્ય કૃતિ તરીકે આપેલા મોટા સંક્ષેપ ('સંખિત-તરંગવર્ષ-કહા')નો કર્તા કોણ છે તે બાબત અસ્પષ્ટ અને સંદિગ્ધ છે. તેની અંતિમ ગાથા, જેમાં કેટલાક ન.મોનો ઉલ્લેખ છે, તેનો હંદ બ્રહ્મ છે, અને તેથી તેના મૂળ પાઠ અંજે શંકા રહે છે. તેમાં હાઈયપુરીય ગચ્છના વીરભદ્રસુરિના શિષ્ય નેમિચંદ્રગણીનો અને કોઈક 'જસ'નો નિર્દેશ છે. 'જૈન ગ્રંથાવલી' અનુસાર કર્તા તરીકે નેમિચંદ્રના શિષ્ય યશ્સેન છે, પરંતુ ગાથાના શબ્દોમાંથી આ અર્થઘટન સમર્થિત કરવા આડે ઘણી મુશ્કેલી છે. અને લિહિયાનો સ્વાભાવિક અર્થ 'લખેલી' હોવાથી જસ એ લહિયાનું નામ હોવાનો વધુ સંભવ છે. જે તસ્સ સીસસ્સને બદલે સીસસ્સ તસ્સ એમ મૂળ પાઠ હોવાનું માનીએ તો હંદની અશુદ્ધિ દૂર થાય છે, અને જે અર્થ એવો ઘટાવીએ કે સંક્ષેપની આ પ્રતિ વીરભદ્રસુરિના શિષ્ય નેમિચંદ્રગણીને માટે જસ નામના લહિયાએ લખી છે (એટલે કે આ ગાથા પણ લહિયાની રચેલી છે) તો એ અર્થઘટન બ્યાકરણ અને વાક્યરચના સાથે સુસંગત છે. આ વાત સ્વીકાર્ય લાગે તો 'સં.ત.'નો કર્તા અમાત હોવાનું માનવું પડશે.

'સં.ત.'ના સમય બાબત પણ કશું નિશ્ચિતપણે કહી શકાય તેમ નથી. અંતે જેને નિર્દેશ છે તે નેમિચંદ્ર અને ધનપાલકૃત 'ઉસલખંયાસિયા' પરની અવચૂરિના કર્તા નેમિચંદ્ર એ અને જે એક જ હોય તો 'સં.ત.'ને દસમી શતાબ્દીના અંત પહેલાં મૂકી શકાય. પ સંક્ષેપ પ્રાકૃતમાં જ છે તે હકીકત પણ મુકાબલે તેના વહેલા સમયની સમર્થક છે. રૂપ-વિજયજી જૈન ભંડારની 'સં.ત.'ની હસ્તપ્રતમાં દસમી પત્રના પહેલા પાને (સંપાદિત પાઠની ૨૩૧મી ગાથાના પાઠમાં) સમવજ્ઞના શબ્દમાંનો 'ઈ વણુ' અગિયારમી-બારમી શતાબ્દીની દેવનાગરીની જેમ ઉપર એ મીંડાં અને નીચે નાની લકીર-એવા રૂપે લખાયેલો છે તે પણ સૂચવે છે કે એ પ્રાંતના આધાર તરીકે બારમી શતાબ્દી લગભગની કોઈ પ્રત હોવી જોઈએ. આપણું એ સદ્ભાગ્ય છે કે આ સંક્ષેપકારે કેવળ કથાતત્ત્વ પૂરતો સંક્ષેપ મર્યાદિત ન રાખતાં મૂળના વર્ણન અને ભાવનિરૂપણવળા કેટલાક અંશો પણ આપવાનું ઉચિત માન્યું, જેથી કરીને પાદલિપ્તની કદપનાશકિત અને શબ્દપ્રણુત્વની અમૂલ્ય વાનગી આપણે માટે બચી શકી.

૫ કર્તવ્યવિજયગણી (પછીથી વિજયકર્ત્તરસૂરિ) વડે સંપાદિત અને ૧૯૪૪માં નેમિવિજ્ઞાન ગ્રંથમાલાના નવમા સ્તન તરીકે પ્રકાશિત સંક્ષિત-તરંગવર્ષ-કહા (તરંગલોલા)ની પ્રસ્તાવનામાં પાદલિપ્તસુરિ વિશે સંક્ષિપ્ત માહિતી આપેલી છે, તરંગવતીને લગતા પ્રાચીન ઉલ્લેખો નોંધ્યા છે, સંક્ષિત તરંગવર્ષના કર્તૃત્વની ચર્ચા કરી છે, ભદ્રેશ્વરમાં આવતી તરંગવર્ષકહાનો પણ થોડોક પરિચય આપેલો છે અને તરંગવતીને લગતા વર્તમાન સમયમાં થયેલા કાર્યનો પણ નિર્દેશ કર્યો છે.

ભદ્રેશ્વરની 'કહાવલી'માં આવેલી 'તરંગવઈ-કહા' અહીં પરિશિષ્ટમાં આપેલ છે. 'કહાવલી'માં પ્રણીત, શિવા, જ્યેષ્ઠા ને ચેદલણાની કથા પછી તરંગવતીની કથા એમ કહીને આપેલી છે કે ચેદલણાની જેમ તરંગવતીને પણ તેના પતિ ચોરીછૂપાથી પરણેલો. કથાને અંતે વિધાન છે કે 'કૃષ્ણિક અને ઉદયનના રાજ્યકાળમાં થયેલી તરંગવતીની રમ્ય અને ભદ્ર કથા, જે ભદ્રશ્વરસૂરિએ રચેલી છે, તે સમાપ્ત થઈ. આ ઉપરથી વાચકને એવું સમજાય કે તરંગવતીની કથાનું વસ્તુ લઈને ભદ્રેશ્વરે સ્વતંત્ર રચના કરી છે, પણ હકીકતે તે આ પાદલિપ્તની 'તરંગવતી'નો જ સક્ષેપ છે. 'સં.ત.'ને મુકાબલે 'ભ.ત.' ચોથા ભાગની (આશરે સાડા ચારસો ગાથા) છે. 'સં.ત.'માં નથી તેવો કેટલોક કથાના ભાગરૂપ અંશ 'ભ.ત.'માં છે તે જોતાં ભદ્રેશ્વરે 'સં.ત.'થી સ્વતંત્રપણે સંક્ષેપ કરેલો હોવાનું માની શકાય. વળી કેટલોક પાઠભેદ હોવાથી ભદ્રેશ્વર પાસે જુદી પરંપરાની હસ્તપ્રત હોવાનો સંભવ ખરો. 'ભ.ત.' મૂળના કથાસૂત્રને જાળવતો સામાન્ય સક્ષેપ છે. વલ્યુનો અને વિગતોની સાથે મોટા ભાગનું કાવ્યતત્ત્વ પણ તેમાંથી ચળાઈ ગયું છે. ભદ્રેશ્વરના સમય આખત મતભેદ છે, પણ તે અગિયારમી શતાબ્દીથી અર્ધચીન નથી જણાતા. ૬

સંપાદિત પાઠનો આધાર

કસ્તૂરવિજયજીએ પોતાના સંપાદન^૭ માટે જે પાંચ પ્રતો ઉપયોગમાં લીધેલી તેમાંની ત્રણ એક પરંપરાની અને બે બીજી પરંપરાની હોવાનું નિવેદનમાં જણાવેલું છે. પહેલા જૂથની જૂની અને મૂળભૂત પ્રત પાલિતાણાના અંબાલાલ યુનીલાલ જ્ઞાનભંડારની લેખન સવત્ વિનાની (પણુ અટકળે અદારમી શતાબ્દીની) પ્રત છે. આડીની એ તેના ઉપરથી તૈયાર કરેલી હોવાનો સંભવ ઉપર્યુક્ત નિવેદનમાં વ્યક્ત કર્યો છે. અહીંના પાઠ માટે મેં પાલિતાણાની ઉક્ત પ્રતની ફોટો-નકલનો ઉપયોગ કર્યો છે, અને સૂરતના જૈનાનંદ પુસ્તકાલયના ભંડારની પ્રત આ પ્રતની જ નકલ હોવાની ખાતરી કરી છે. બીજા જૂથની પ્રતોમાંથી હહેલાના ઉપાશ્રયની પ્રત પણ મેં ઉપયોગમાં લીધી છે. પાલિતાણાવાળી પ્રતથી એ જૂની જણાય છે, તેમ છતાં અને પ્રતોને પાઠ અત્યંત સમાન છે, અને 'સં.ત.'ની ઉપર્યુક્ત સઘળી પ્રતો કોઈ એક જ હસ્તપ્રત ઉપરથી તૈયાર થયેલી હોવાનું નિશ્ચિત છે. એ મૂળ પ્રતનો લહિયો પણ કાચો હોય અને તેણે નકલ બેદરકારીથી તૈયાર કરી હોય (કેટલાક અક્ષરોનો સંપ્રમ, કેટલીક ગાથાએ નકલમાં છૂટી ગયેલી, વગેરે). ઉપયોગમાં લીધેલી પ્રતોમાંથી હહેલાના ઉપાશ્રયવાળી પ્રત વધુ રિશ્વાસપાત્ર છે, અને તેનો લહિયો ઘણો અણુધડ હોવા છતાં તેની આધારભૂત પ્રત આરમી શતાબ્દી આસપાસની હોવાનો સંભવ હોઈને અહીં તેને જ આધારે પાઠ આપેલો છે. કોઈ પાઠાંતરો નથી; જે કોઈક સ્થળે પાઠાંતર હોવાનું લાગે છે, ત્યાં પણ તે આધારભૂત પ્રતને લહિયો સરખી વાંચી ન શક્યો તેનું, અથવા તે લહિયાની ભૂલનું કે લેખનપ્રમાદનું પરિણામ જણાય છે.

કસ્તૂરવિજયજીએ પાલિતાણાવાળી પ્રતને મુખ્ય આધાર તરીકે રાખી હોવાનું જણાય છે. હહેલાના ઉપાશ્રય વાળી પ્રત કરતાં એ પ્રતનો લહિયો ઘણો વધુ બેદરકાર અને અણુધડ છે,

૬ ચંડપન્નમહાપુરિસચરિય (સં. અમતલાલ લોન્ક, ૧૯૬૧), પ્રસ્તાવના, પૃ. ૪૧.

૭ જુઓ ઉપર ટ્રિપ્પણુ પ.

તેથી તેમાં અનેક સ્થળે મૂળના અક્ષરો, શબ્દો અને આમી ગાથાઓ પણ પડી ગયેલી છે. વર્ણસંબંધનું પ્રમાણ પણ ખીછ પ્રત કરતાં એમાં ઘણું જ મોટું છે. અને પ્રતોનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે છે :

૧. દોશીવાડાની પોળ(અમદાવાદ)માં આવેલા ઉહેજાના ઉપાશ્રયના રૂપવિષયજી જૈન લાંડારની પ્રત.

માપ ૨૬૧૧×૧૧૧; હાંસિયા : આજુના ૨૧, ઉપર-નીચેના ૧૧૧ થી ૨. મોટા સ્વંચ અક્ષરો. આ પ્રત તેમ જ પાલિતાણાવાળી પ્રત ઉપરથી તેમની આધારભૂત પ્રતની કેટલીક મહત્વની લાક્ષણિકતાઓનું અનુમાન કરી શકાય છે. મૂળ પ્રતમાં ગાથાના પૂર્વ દલ તેમ જ ઉત્તર દલના પ્રથમ આર માત્રાના ખંડ પછી સામાન્ય નિયમ તરીકે દંડ મૂકેલો હોવાનું જણાય છે. એ દંડને અનેક વાર આ પ્રતના (તેમ જ પાલિતાણાવાળી પ્રતના) લહિયાએ કાં તો આગલા વર્ણના કાના તરીકે, અથવા તો પાછલા વર્ણની પડિમાત્રા તરીકે વાંચી છે. ખીજું, મૂળ પ્રતમાં મૂર્ધન્ય, દંત્ય અને ઐષ્ઠ્ય પૂર્વવર્તી નાસિક્ય વ્યંજન ન્યાં ખીજા વ્યંજન સાથે સંયુક્ત હોય ત્યાં તે સામાન્યતઃ પ્રાકૃત પ્રતોમાં જોવા મળે છે તેમ પૂર્વવર્તી વર્ણ પર અનુસ્વાર મૂકીને નહીં, પણ વર્ગાનુનાસિક્ય (જેમ કે ણ્ડ, ન્ત, ન્દ, ન્ધ, મ્પ, મ્બ, મ્મ) દર્શાવાયો હોવો જોઈએ. આ પ્રતમાં તેમ જ પાલિતાણાવાળી પ્રતમાં અનેક સ્થળે મૂળની આ લાક્ષણિકતા જળવાયેલી છે. કેટલીક પ્રાચીન પ્રાકૃત પ્રતિઓમાં આ પ્રથા પણ હશે (સ્વયંભૂત કૃત સ્વયંમૂચ્છદની વડોદરાવાળી હસ્તપ્રતમાં પણ લેખનની આ લાક્ષણિકતા છે). અને વર્ગાનુનાસિક લખવાનું પદ પૂરતું મર્યાદિત નથી. પદાંતે અનુસ્વાર હોય ત્યાં પણ કેટલીક વાર તેને અહલે પાછળના વ્યંજનના વર્ગનો નાસિક્ય વ્યંજન (સંયુક્ત રૂપમાં) લખેલો છે.

દસ દસ ગાથા પછી ગાથાસંખ્યા દર્શાવતો ક્રમાંક મૂકેલો છે. ૮૦ ગાથા સુધી ક્રમાંક અરાખર આપેલો છે. ૮૦મી ગાથાને ભૂલથી ૮૦નો ક્રમાંક આપેલો છે. આ ક્રમ ૪૫૦ ગાથા સુધી ચાલ્યો આવે છે. તે પછી ક્રમાંક આપવામાં એક ગાથાની ભૂલ થયેલી છે અને સંપાદિત પાઠની ૪૫૯મી ગાથાને ૪૫૦નો ક્રમાંક આપેલો છે. ૯૩૮ અને ૯૪૦ ગાથા વચ્ચેના ત્રુટિત પાઠમાં, તથા ૧૧૨૪ અને ૧૧૨૬ ગાથા વચ્ચેના ત્રુટિત પાઠમાં, અહીં માન્યું છે તેમ એકએક નહીં, પણ અબંધે ગાથાઓ હોવી જોઈએ, તથા ૯૪૭મી ગાથા પછી એક ગાથા મુદ્રિત પાઠમાં ભૂલથી રહી ગઈ છે (એ પાછળ શુદ્ધિપત્રમાં આપી છે)— આ ઉપરથી હિસાબ લગાવતાં કુલ ગાથા સંખ્યા, નવ ગાથાની ભૂલને કારણે, પ્રતોની ૧૬૩૪ને અહલે ૧૬૪૩ થશે.

પ્રતના લહિયાએ (અથવા તો તેની આધારભૂત પ્રતના લહિયાએ) કેટલાક અક્ષરો વાંચવામાં ભૂલ કરેલી અને તેથી મૂળના કેટલાક અક્ષરોને અહલે પ્રતમાં લખતા જ અક્ષરો મળે છે. આ પ્રકારની ગરબડ પણ નિયમિતપણે નહીં, પણ પ્રયત્ન વલણ તરીકે હોઈને કેટલેક સ્થળે અમુક અક્ષર સાચી રીતે, તો અન્યત્ર ખોટી રીતે વાંચાયેલો છે. આ ઉપરાંત ગાથા, પકિત, પંકિતખંડ કે શબ્દ છોડી દેવાનું વલણ અનેક વાર જોવા મળે છે. અક્ષર, અનુસ્વાર, માત્રા, પડિમાત્રા, કાનો કે હસ્ત વરકુ લખવાં રહી ગયાં છે. અક્ષર, અનુસ્વાર કે કાનો વધારાનો છે. અનુસ્વારને માત્રા તરીકે, માત્રાને અનુસ્વાર તરીકે, કાનાને દંડ તરીકે, પડિમાત્રાને પૂર્વવર્તી અક્ષરના કાના તરીકે, અંત્ય એકવડા દંડને કાના તરીકે

અને ખેવડા દાંડને ગ તરીકે વાંચ્યા છે. દીર્ઘને સ્થાને ક્વચિત્ ક્ષસ્વ મળે છે. ક્વચિત્ દીર્ઘ 'ઈ'નું ચિહ્ન કાતા તરીકે વાંચાયું છે. તેા ક્વચિત્ 'ઈ'ને સ્થાને 'ઈ' મળે છે. ખેવડા વ્યંજનને એકવડેા લખવાનું વલણુ પણુ પ્રબળ છે. નીચે વ્યાપકપણે જે જે અક્ષરને સ્થાને ખીજા અક્ષર ખોટી રીતે વાંચાયા છે તેની યાદી આપી છે. આમાં ધણુ અંશે તેથી ઊલટું પણુ જોવા મળે છે. (એટલે કે પને સ્થાને ઇ તેમ જ ઇને સ્થાને પ વગેરે).

મૂળ અક્ષર	તેને સ્થાને મળતો અક્ષર	મૂળ અક્ષર	તેને સ્થાને મળતો અક્ષર
इ	ई, ए, इ, ह	त्त	न्त, न्त, त, म
इं	ह	त्थ	च्छ, त्व, त
उ	अ, ठ, तु	इ	द, ड, ह
ऊ	क	इ	ड
ए	प, य	ध	व
ओ	उ	द	इ, इ
कि	दि	न	त, म
ग	रा, ण	न्त	त्त
घ	पप	न्त	त्त
च	व	प	म, व, य, ए
च्छ	त्थ, व्व, उच	भ	त, क, न, स, ल
ज	ऊ	शु	ड
उज	ज, उय	म	ग, त, न, स
उझ	उश	य	प, व, घ, हा
ठ	त	र	व, इ, ड
ट	ड, इ	ल	भ
ड	इ, ड	व	च, प, घ, ध, ष, य, त, र
ड	ड	व्व	व्व, उज
ण	ण, ग	स	म, भ
ण	ण, ळ	ह	द, ड, ठ
ण्ड	णह	हु	क
त	न, व, च, म	ह	द
तु	उ, ओ	उह	हि

અમદાવાદના સહગત કૈશવલાલ પ્રેમચંદ મોદીએ જર્મન વિદ્વાન હેર્માન યાકોબીને તરંગલોલાની જે પ્રતનો કેટલોક ભાગ મોકલેલો તે યાકોબીએ એન્ટી લોરમાનને સોંપ્યો અને તેના પરથી તથા પછી મુનિ જિનવિજયજીએ જે આકાનો ભાગ મોકલ્યો તેના પરથી દોરમાને ૧૯૨૧માં મ્યુનિચમાંથી તરંગલોલાનો જર્મન ભાષામાં અનુવાદ પ્રકાશિત કર્યો હતો. ૮

૮. તેનું શીર્ષક છે Die Nonne-Ein neuer Roman aus dem alten Indien (કેટલે : 'સાધ્વી—પ્રાચીન ભારતની એક નવતર નવલકથા').

તેના આધાર તરીકે સંભવતઃ પાલિતાણાવાળી પ્રત (કે તેના પરથી થયેલી નકલ) હતી. પ્રત અત્યંત બ્રહ્મ હોઈને અનુવાદમં લોચ્છાનને અનેક સ્થાને ગાથાને ભાવાર્થ આપીને ચલાવણું પકડ્યું છે. સદ્ગત મુનિ જિનવિજયજીને ૧૯૨૧ અને ૧૯૨૨માં લખેલા પત્રોમાં લોચ્છાને તરંગલોલાની પોને વાપરેલી પ્રતોમાં હજારો ભૂલો હોવાનો નિર્દેશ કરીને બીજી પરંપરાની કોઈક હસ્તપ્રત ભંડારોમાંથી શોધી કાઢી મોકલાવવા માટે વારંવાર અનુરોધ કર્યો છે. તેમનો વિચાર આ અત્યંત મહત્વની કૃતિનો મૂળ પ્રાકૃત પાઠ પણ પ્રકાશિત કરવાનો હતો. પૂરતો સંભવ હતો કે જો તેમને ડહેલાના ઉપાશ્રય વાળી પ્રત ઉપલબ્ધ થઈ હોત તો તેમણે મૂળ પાઠ પણ પ્રકાશિત કર્યો હોત.

૨. શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી પેઠી (પાલિતાણા) પાસેના શેઠ અંબાલાલ ચૂનીલાલ ભંડારની પ્રત.

આ પ્રતની લા. દ. ભારતીય વિદ્યા સંસ્કૃતિમંદિરના સંગ્રહની (સૂચિ ક્રમાંક ૭૩૩૬/૨) ફાટોસ્ટેટ ઉપયોગમાં લીધી છે. મૂળ પ્રતમાં ૫૩ પત્રો છે. પત્રદીઠ લગભગ ૧૩ પંક્તિ અને પંક્તિદીઠ આશરે ૪૦ અક્ષર છે. અને ૨૦૦૦ અંકો હોવાનો નિર્દેશ છે. હાંસિયા-માં 'તરંગલોલા' નામ ઘણા પત્રો પર લખેલું છે. ઘણીખરી લેખનની લાક્ષણિકતાઓ પ્રત નં. ૧ પ્રમાણે છે. પરંતુ પ્રતનો લલિયો વધુ બેદરકાર અને કાચા ભણતરવાળો હોવાનું જણાય છે, કેમ કે અમદાવાદવાળી પ્રતની તુલનામાં અક્ષરસંપ્રમ, ભુલાયેલા અક્ષરો ને શબ્દો વગેરે ભૂલોનું પ્રમાણ વધારે છે.^૯

આ બે પ્રતો ઉપરાંત કહાવલીમાં મળતા સંક્ષેપની સમાન ગાથાઓને પણ કેટલાંક સ્થાનોના પાઠ નિષ્કૃય માટે ધ્યાનમાં લીધી છે. ભદ્રેશ્વરના સંક્ષેપના અહીં પરિશિષ્ટમાં આપેલા પાઠ માટેનો આધાર નીચે દર્શાવ્યો છે.

૩. ભદ્રેશ્વરકૃત કહાવલીમાંથી ઉદ્ધૃત તરંગવર્ણનો સંક્ષેપ

કહાવલીમાં પ્રદ્યોત, શિ ૧, સુજ્ઞેઠા, ચેદ્વણા અને મહેશ્વરની કથાઓ પછી, 'ચેદ્વણાની જેમ તરંગતીને ચોરીછૂપીથી નસાડી લઈ જઈને પરણવામાં આવેલી. તેથી તરંગવતીની કથા કહેવામાં આવે છે, તો હવે સાંભળો', એવી પ્રસ્તાવના સાથે તરંગવર્ણનો સંક્ષેપ આપેલો છે. કથાની સમાપ્તિ પછી 'આ પ્રમાણે કૃષ્ણિક અને ઉદ્યનના રાજ્યકાળમાં ઉદ્ભવેલી તરંગવતીની રમ્ય અને ભદ્ર કથા કે જે ભદ્રેશ્વરસૂરીએ રચેલી છે તે સમાપ્ત થાય છે' એવો નિર્દેશ છે.

ભા.ત.નો પાઠ અહીં પરિશિષ્ટમાં (પુ. ૨૩૧-૨૫૮) આપેલો છે. આશરે ૪૨૫ ગાથાઓ જેટલું પ્રમાણ છે, ૨૪૬મી ગાથા પછી, ૩૩૮મી ગાથા પછી અને વિસૈવ તો ૩૬૮મી ગાથા પછી પાઠને થોડો થોડો અંશ ત્રુટિ છે.

પાઠ માટે આધાર તરીકે વડોદરાના પ્રવર્તક કાંતિવિજયજીના ભંડારની ૧૯૮૦ ક્રમાંક વાળી કહાવલીની પ્રતનો આધાર લીધો છે. આ પ્રત પાટણ વાળી તાડપત્રીય પ્રતની જ નકલ

૯. આ ઉપરાંત આ પ્રતો ઉપરથી અર્વાચીન સમયમાં તૈયાર કરેલી કેટલીક નકલો છે—જેમ કે સૂરતના જ્ઞાનદેવ પુસ્તકાલયની તથા લા. દ. ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિરના જ્ઞાનભંડારની પુણ્ય-વિજ્યાદિ સંગ્રહની ક્રમાંક ૭૦૬ અને ૧૦૦૩૦ વાળી પ્રતો. પણ પાઠ નિષ્કૃય માટે તેમની કશી ઉપયુક્તતા નથી.

હોવાનું જણાય છે. તેમાં તરંગવતીનો પ્રારંભ પત્ર ૧૪૪ ક પરથી થાય છે. પાઠનો સંબંધ પત્ર ૧૪૯કની ઉપાંત્ય પંક્તિથી તૂટે છે. તે પછી કહાવલોનો કોષ્ટક બીજો અંશ જોડાઈ ગયો છે. તરંગવતીનું અનુસંધાન તો પત્ર ૧૨૬ક ઉપર મળે છે. ત્યાંથી પાછી શરૂ થઈને કયા પત્ર ૧૨૯લના મધ્યમાં પૂરી થાય છે.^{૧૦} (સહગત મુનિ જિનવિજયજીએ આ પ્રત જોડેલી અને તેમણે પાઠ જ્યાંથી તૂટે છે ત્યાં તેનું કયા પત્ર પર અનુસંધાન છે તેની નોંધ મૂકેલી છે.)

પાછળથી પાટણના ભંડારની મૂળ તાડપત્રીય પ્રત પણ ઉપયોગ માટે મળી શકી (સંધવી પાડાના ભંડારની એ પ્રત સંવત્ ૧૪૯૭માં લખાયેલી છે.)

સરખામણી કરતાં જણાવું કે વડોદરા વાળી નકલ પુર્ણપણે તેના મૂળને વફાદાર છે પાટણની પ્રતનાં પણ તરંગવતીનો પાઠ વડોદરાના પ્રત પ્રમાણે જ વચ્ચેથી તૂટેલો છે અને અન્યત્ર સંધાયો છે. પ્રત ધણી જૂની અને તાડપત્રની હોવા છતાં અનેક સ્થળે પાઠ ભટ્ટ છે. અક્ષરો વચ્ચે ગરમડ, અનુસ્વારનું ઠેકાણું નહીં, ક્યાંક અત્રર પડી ગયો હોય તો ક્યાંક વધારાનો હોય આવી બધાં કચાશીં તેમાં જોવા મળે છે.

હસ્તપ્રતોમાં તરંગવતીનો પાઠ કેટલો ભટ્ટ છે તેનો ખ્યાલ અહીં પૃ. ૨૫૯-૨૭૨ ઉપર આપેલા શ્રષ્ટ પાઠો પરથી મળી રહેશે. અનેક સ્થળે શુદ્ધ પાઠની અટકળ કરવાની રહે છે. કેટલાંક સ્થળે પાછળથી પાઠશુદ્ધિ સૂચવતા તેવાં સ્થળોનો પણ શુદ્ધિપત્રમાં સમાવેશ કરી લીધો છે. મુદ્રણની અશુદ્ધિ ગણી રહો ગઈ છે, જે માટે પાઠકોની ક્ષમા માગવાની છે.

ઋણસ્વીકાર

તરંગલોલાના પ્રસ્તુત સંપાદનકાર્યમાં વિવિધ રીતે સહાયભૂત થવા માટે હું નીચેની વ્યક્તિઓ અને સંસ્થાઓ પ્રત્યે મારી આભારની જાંડી લાગણી અહીં વ્યક્ત કરું છું :

હલેલાના ભંડારની હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવા દેવા માટે તે ભંડારના વ્યવસ્થાપકો પ્રત્યે અને તે પ્રતનો પત્તો લગાડીને સુલભ કરી આપવા માટે શ્રી જેસિંગભાઈ ઠાકોર પ્રત્યે; તરંગલોલાની અન્ય પ્રતો માટે જૈનાનંદ પુસ્તકાલય (સુરત) પ્રત્યે અને લા. દ. ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર પ્રત્યે; ભદ્રેશ્વરની તરંગવતીની અન્ય પ્રતનો ઉપયોગ કરવા દેવા માટે પ્રવર્તક ક્રાંતિવિજયજીના ભંડારના વ્યવસ્થાપકો પ્રત્યે અને તે પ્રત મેળવી આપવા માટે શ્રી લક્ષ્મણભાઈ ભોજક પ્રત્યે; ગ્રંથ પ્રકાશિત કરવા માટે લા. દ. ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિરના અધ્યક્ષ ડૉ. નગીનદાસ શાહ પ્રત્યે તથા મારા મિત્ર પ્રા. દલસુખભાઈ માલવણિયા પ્રત્યે; મુદ્રણ વેળા વિવિધ રીતે અનુકૂળ થવા માટે સ્વામીનારાયણ મુદ્રણમંદિરના શ્રી કે. બીખાલાલ ભાવસાર પ્રત્યે.

અમદાવાદ

ફેબ્રુઆરી ૧૯૭૯

હરિવલ્લભ ભાયાણી

૧૦. કસ્તૂરવિજયજી ઠી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનામાં હી.ર. કાપડિયાએ કહાવલોના આપેલા તરંગવતીના સંક્ષેપનો નિર્દેશ કર્યો છે (પૃ.૧૮) અને ગ્રંથપાઠને અંતે ભ. ત.ની છેલ્લી બે ગાથા ટાંપી છે.
૧૧. જુઓ દલાલ અને ગોંધી સંપાદિત 'પાટણ કેટલોગ ઓવ મેનસ્ક્રિપ્ટ્સ, ૧૯૭૩, પૃ. ૨૪૪', ક્રમાંક ૪૦૩.

शुद्धिपत्र

- १२.२. पालितयस्स
 १३.१. पाययबंध निचइं (१ निबद्धं)
 २४.२. छट्टस्स
 २७.१. लद्धालद्ध पसंसिय-निदिय
 रोल-प्पसाय-मज्झत्था ।
 २७.२. सा सुत्त-विरुद्धे य (?)
 २८.२. धवलम्भ-गुण^०
 ३०.१. घर-मंदिर^०
 ३०.२. माणसाहिं
 ३१.२. ^० निभं
 ३२.१. असंठविय-लंबएहिं (?)
 ३२.२. निद्वेहिं^०
 ३३.१. तव-किसिय-पंडरेण
 ३४.१. जुत्त-पलंबा य कण-पालीया
 ३५.२. फेण-विणिग्गय नालं
 ३८.१. तुद्रा खुद्धी
 ३८.२. निय-घर-अंगण-देसे सुहुज-
 सोहा-करं
 ३९.१. अज्जं सुद्ध-
 ०४.२. विम्हय-
 ४२.१. लच्छि-सच्छहं
 ४३.२. दिट्ठव-सुयव्व-सए सुंदरी महिला
 ४४.१. सोहग्ग-मंजरी
 ४६.२. आसीय
 ४९.१. अज्जाए कंति-जुतो
 ५०.१. णं पउम-
 ५०.२. भगवती, ^०पडोच्छया
 ५१.२. अरयंबरदेवीरा य (?)
 ५६.२. पविच्छी
 ५९.१. ^०सत्थ (१ सव्व)^०
 ६३.२. दिट्ठी-घोटा
 ६६.२. भणिहिए सा सुभणिया
 ६७.१. ^०सुहावहं
 ७०.१. पसीयय
 ७०.२. तमिणं
 ७१.१. रूवालोवण-सुहियाइं
 ७२.१. अमयमया-
 ७३.२. अक्खरा णे तथ
 ७४.१. ^०घरे तथ भे
 ७५.१. अ-गमणम्मि
 ७८.२. न जुज्जए
 ७९.१. ^०समणुभूवाणि
 ७९.२. किणो उदीरेडं
 ८०.१. मज्झत्था
 ८१.१. एव
 ९०.१. मज्झदेस-लच्छी
 ९०.२. ^०निहीए हंदी
 ९३.१. गतीए
 ९७.१. मिउ-
 १००.१. विणय-रयणायरो सो
 १०२.१. ओयाइय-
 १०४.१. अच्चंतं
 १०६.१. इणमो य वाय-पयलिय-
 १०७.१. पायएहिं
 १०९.१. खिलिखिलिया
 ११२.१. ^०भाइ-पेस-वागेणं
 ११२.२. च्चकमिउमहं
 ११५.१. धीउल्ल-पसु^०
 ११६.१. बुद्धी-
 ११६.२. कला-
 ११७.१. लेहं
 ११८.१. निउणिं
 ११९.१. अमिओवमे
 १२२.१. तो काम-
 १२२.२. बालत्तण रावणयं
 १२३.२. जायया एति

- १२४.१. °रुव°
 १२२.२. साहीय
 १२८.१. विणएण गुरु-जणो मे; भिक्खुय-
 १३०.१. करेत्ताणं
 १३१.१. पिति
 १३३.१. महं
 १३६.१. काली; धवलायय-दुकूला
 १३७.१. नव-पल्लव-संपुडं
 १३९.१. वास-णियत्ता-
 १४३.१. सा एव जंपमाणी उवागया
 १४६.२. स-कलताणं पि पुप्फाडं
 १४७.१. ° निम्मलेहिं
 १४८.१. कंचण-गोरि ?
 १४९.१. सण्णिहं
 १५२.१. ° जोणि-
 १५३.१. सत्तिवण्णाणं
 १५३.२. कारण-
 १५५.१. जोगेहिं; ° फलाणं तु कीरए य रामो
 १५५.२. बिडयं कारण-
 १५६.१. ओसह-गुणेणं
 १५६.२. ° फलाणं बहू °
 १५७.१. तो हं तयं कुसुम °
 १५८.१. ° गुगफरिस °
 १६१.१. सिण्पिय-;
 तिहि पोसण-कारणेहिं
 १६१.२. इहं
 १६६.२. निर्लिति
 १६७.१. ते
 १६८.२. तो तेण लच्छिधर-कयवरेण
 आपीयया जाया
 १६९.२. हु मुणियं ति भाणीय.
 १७०.२. हरिसापूरिय °
 १७४.१. वाढं
 १७६.१. सोहणाणि य गंधे
 १७७.१. य सब्वाहिं
 १७७.२. सयराहं

- १७९.१. उइए, जो एत्थ न भुंजए
 १८२.२. सुव्विट्ठि (?)-
 १८४.२. पभूय(?), होल्लं
 १८५.२. ° गंध-पेसल-गुण °
 १८६.१. हत्थोदगां
 १८८.१. जुवतीणं
 १८८.२. परियद्धिओ (?)
 १८९.२. रत्ती
 १९१.१. अरहंते
 १९२.१. जुवतीहिं
 १९२.२. बहुयाहिं
 १९४.१. पूइय-
 १९८.१. सुंदेर °
 २०४.१. निग्गमणं
 २०४.२. वाहित्तु
 २१२.१. तो एव
 २१२.२. सुह-वोज्झकमारूढा
 २१७.१. जुवतीहिं
 २२०.१. रमिदव्व
 २२१.१. कासीय
 २२२.२. राय-पहे
 २२३.१. राय-पहम्मि विसाले
 २२९.१. झत्ति तो
 २३१.१. [य] समवइण्णा
 २३४.१. घण-व्ववाय-; °पेहुण°
 २३५.१. कयली °
 २४१.१. ° विवुद्ध °
 २४१.२. महु-मतो
 २४५.१. ° महुयरि °
 २४७.२. ओच्छाइऊण
 २५०.१. आसासिया य चेडिए
 २५०.२. भमरेहिं; रेहिं; दूहविया
 २५१.२. छप्पय-
 २५३.१. संभग्ग-विभग्गं
 २५४.१. वीर (?)

- २५५.१. °णाल-महालं
 २५८.१. °महुयरि°
 २५९.२. पंङ्करण सुंदरे
 २६६.२. गोरेसु; चक्रायएसु
 २६८.१. सोय-भरकंकत-मज्झ-हिययाहि(?)
 २७४.१. साहह;
 २७४.२. मा भे
 २७५.१. अण्णं पुण
 २७५.२. ऊवेकखंतो
 २७६.१. एयहत्तु (?)
 २७७.२. मा ते नह°
 २७८.२. भाणीय
 २८७.२. कहेह
 २८८.१. सव्वं
 २८८.२. हं नेयं
 २९५.२. °संघाकुला
 २९८.१. चक्राय-
 ३०४.१. मणुयाण
 ३०५.२. आसीय
 ३०९.१. सा हं
 ३११.२. वारय-वाहारिएहि [य]
 ३१५.१. °गण°
 ३१६.२. मय-वस-; °सरीरो (?)
 ३१७.१. राय-सिरि-
 ३१८.१. °पीवर°
 ३२०.२. °पवाह-गंधेण रण्ण-देसे
 ३२१.१. हंदिम्मि
 ३२२.१. तम्मि य समं परेते
 ३२३.१. पाउणं पाऊणं उदयं
 पम्मुक-थोर-लिण्डो सो
 ३२७.२. जलं तं
 ३३२.१. उव्वत्त-रोमसोरू संखित्तजं (?)
 ३३३.२. पलंब-वालो
 ३३७.१. तिरियच्छि-पेच्छिरो
 ३३८.२. °जीविय-निहारणं
 ३३९.१. मज्झं

- ३४०.१. °वेदण°
 ३४६.१. °परंतम्मि
 ३४६.२. परं (?) गओ व्व
 ३५४.२. सायर-महिला°
 ३५६.१. अणुसोइयव्व-धूमेण
 ३५८.१. खणंतरं ता जइ मे
 ३५८.२. देहंतरिउ व्व मे
 ३५९.२. होई उ निरंतरं
 ३६६.२. अज्ज मुहुत्तेणं अह होहिसि
 ३६९.१. हियएण बहूणि
 ३७४.२. दारुणं
 ३७५.२. वि मज्झ
 ३७६.२. मज्झं
 ३७७.१. लोहमयं
 ३७८.१. ता हा
 ३७९.२. बुद्धी
 ३८६.१. संती; नयरियव्वंगे (?)
 ३८६.२. सव्व-गुण-संपयइडे
 ३८७.१. एते य; सर-पयंगे
 ३८७.२. उट्टिओ
 ३८९.१. गुण-भरिया
 ३९५.२. संसार-वास°
 ४१०.२. पाणा
 ४१३.२. अहिरुद्धेइ
 ४१७.१. भवणवरे सीस-तूलि-संजुते
 ४१८.१. घेतूण; नियंब-बिंबाउ
 तह य कंवि
 ४१८.२. देसीय
 ४१८ पक्षी संभवतः त्र्युक्तपंक्ति लुप्त
 ४२०.१. सर-समीव°
 ४२७.२. निद्दावणयण-मुद्दा
 ४३०.२. जरंतो; वाइओ
 ४३१.१. एतेसु
 ४३५.१. किलंता य
 ४३६.१. चित्त°; सोग-भर°
 ४३७.२. भवणाओ

- ४३९.२. नियत्ताओ
 ४४३.२. उत्तरिज्जइ
 ४६२.२. ° रमणं (?) चित्त-गयमणण °
 ४६३.२. कोमुदी
 ४६४.१. अधंगुयाणि माघाय (?)
 ४६७.१. ° पितीहिं सहिता चाठम्मा °
 ४६९.२. गगण °
 ४७०.१. ° पडिहार °
 ४७०.२. ° सद्धा
 ४७१.१. कणगं कण्णा °
 ४७१.२. असणे य; देइ
 ४८०.१. ° पारदारीसु
 ४८५.१. नह्यल-हिडण-संतो
 ४८६.२. साम-भावेण
 ४८७.१. ° पदेसो
 ४९१.१. जाणसे
 ४९७.१. सुई
 ४९९.१. सत्थो
 ५०७.१. ° पिकहिं
 ५१०.१. बहुरयण
 ५१३.२. अंतरप्पा सुमिणे
 ५१९.१. अड्ड-रत्तिओ
 ५१९.२. दिवड्ड
 ५३०.१. ° रस्सी
 ५४०.१. दूस (?)—
 ५५७.१. लायणण(?)
 ५५९. (५६९ते अट्ठे)
 ५७४.१. चक्काई
 ५७५.२. पुण न
 ५७९.१. नेऊण
 ५८०.१. भाणियं तेहिं (?)
 ५८१.१. ° पूरियं तत्थ
 ५८५.२. सहयरिए
 ५९१.१. —सिगार—
 ५९३.१. जं ते मइ कहियं तं
 ५९३.२. साहीय
 ६००.२. पच्छए तत्ती
 ६०५.१. अहं तेण
 ६०६.१. भइं
 ६११.१. न य
 ६११.२. दाहोय
 ६१४.१. कह
 ६१७.१. उवगंतुं
 ६१८.१. वि न
 ६२०.२. ° परिच्चायं
 ६२२.१. तुंगमुदारं
 ६२७.२. तुज्झं
 ६३०.१. जेणं
 ६३४.२. निच्च-ललिय-तणु
 ६४४.२. तुज्झ-कएण
 ६६५.१. सब्भावुप्पणं
 ६७९.२. थंभं (?)
 ६८०.१. य स-दास—
 ६८३.२. मगसय-मेत्तो, अविदिओ अहं(?)
 कौइ
 ६८५.२. देह
 ६८८.१. -कणग—
 ६८९.१. -तुंपालयस्स
 ६९५.१. चम्मोणद्धो
 ६९९.१. तं चिय (इ लं विय-); हत्था-
 वलयं (?) अहयं
 ७०२.२. छु अलियं
 ७०६.२. इयुउच्छावाच्छवो °
 ७०७.२. मेसंतो
 ७२४.२. तुम्मेहिं
 ७२७.१. ° चारहिं
 ७२८.२. थलम्मि
 ७३१.२. मे हवेज्ज
 ७३३.१. अलम्भमाणीए
 ७३८.२. —सण्णाहो
 ७४५.१. तुज्झं
 ७५८.१. ° प्पायायायाणं (?)

- ७५९.१. वीत्तथा (?)
 ७९७.१. तिए (?)
 ८०२.१. वाहण-जण-संवाहं (?)
 ८०८.१. कंत °
 ८१३.१. वीसज्जिया
 ८१४.२. घर-समीव ॥ ८१४
 ८२३.१. पिउक्कठियं
 ८३२.२. विलिहमाणी
 ८४८.१. अवाए
 ८५५.१. ° वेलायं
 ८६३.१. तो जे दाह्णियं-
 ८६४.२. माणेमो
 ८६६.१. जीयिय-
 ८६८.१. पवाइ(?) हिय
 ८६९.२. जणा आवण-मग्गए बुद्धमाणेण
 ८७१.२. ° उल्हावं
 ८७२.१. ° वित्तानं
 ८७३.२. परियत्तय-
 ८७६.२. अद्धच्छि-
 ८७९.१. तं नाह
 ८७९.२. सम-सुह-दुक्ख-सहा (?)
 इयाणि भज्जा अहं तुड्ढं
 ८८०.२. ° वहरेजाही (?)
 ८८१.१. अह वि हु अहं
 ८८४.१. उमाही; पिउए [य?]
 ८८५.२. ° नाघाय
 ८८६.१. अचिरेण (अ)म्हे पंडर-
 ८८९.२. जरभइणीय[मिदितेण(?)]
 ८९१.२. पीणत्तणएण
 ८९२.१. माणुस्सय-
 ८९२.२. सुहाणं
 ८९३.२. सुरय (?)—; तमो (?मे)
 ८९७.१. ° पंडर °
 ८९९.२. गा[य इ] य जं पिया(?)
 ९०१.१. ° मणोरह °
 ९०३.२. वच्चामु सहंरं धोएस्सामो सुहं.
 ९०४.१. तत्तोहुत्ती (?) हुंती)

- ९०७.२. ° सामहिं
 ९१०.१. मे (?) संगहियं
 ९११.१. आवई
 ९१२.१. तत्था वि.
 ९१८.१. पुरओ पुरओ पयणू.
 ९१९.१. गच्छ (?) सुय मं बाले मा
 मं वारेहि पडिभंडित्तु(?)
 ९२१.१. तक्कर-निहयं.
 ९२३.१. भग्ग-रहिय हियए मज्झ खणं
 पविस्स
 ९३२.१. हियं तेहिं
 ९३५.२. वो(?)रोलं
 ९३७.२. नयण-धरेहि.
 ९३८.१. तहिं (?).
 ९३९.१. ° घरे (?)
 ९४१.१. मंतेऊणं.
 ९४१.२. वि[णिण] हु (?)
 ९४७.१. पधी नीयेनी गाथा उभेरे।
 तो तेहिं जह-ठाण गो-तक्खर-
 नाय-भावं माम ति (?) ।
 आभासिया य अभिणंदिया य
 कम्मप्ययाणेहि (?) ॥
 ९४८.१. तेहिं वि.
 ९४९.१. लयाए; दुयग्ग
 ९५०.१. भाणीयह तहिं केई
 ९५१.१. इमाय
 ९५३.२. तरुण-मिहुणं
 ९५५.२. पुं व्व,
 ९५७.२. ठवेह[इहयं सुहु]त्तागं
 ९६०.१. ताओ [य]
 ९६१.१. पविस्सिय °, स[मं]पासिऊण
 ९६५.२. ° लायण-वण्ण-जुत्ता
 ९६६.२. सोहो (?)
 ९६७.१. तुरिय-भयग्गं (P.)
 ९७२.२. मं डण-रहिया) (D. गहिया)
 रंमा [पुण]
 ९७५.१. [स]मग्गं

- ९७६.१. एयाणि य अण्णाणि य पुरिसा
महिला य
९७७.२. अणुरत्तो वि य चिर-मञ्जत्थो(?)
९८२.१ अहिमुह-बहु-[लुद्ध?]-लद्ध-
९८४.२. सण्णय-पस्सो हरोषी (?)
९८६.१। परिवक्खण ° ; आकूणियाए
९८६.२. ° निमि[स]च्छो
९९२.१. आपूरियं च
९९२.२. वित्थारमाणे[ण]
९९४.२ बंधीय
९९५.१. तो गरु[ड]-
९९६.१. विक्खिण्ण-
९९६.२. [ब]घणं
९९७.१. अणउजं
९९८.२. पट्टीए
९९९.१. च ववसमाणी
१००२.२. सोयए हं नव-वहु-भाव-
वहं(?) व इमं
१००४.१. निक्कि[वो] चोरो
१००७.१. पवालं च
१०१०.१. होज्ज
१०१२.१. परुण्णा मि
१०१२.२. ददत्तुण पियस्स तं मे(?)
१०१३.२. ° वुण्णा
१०१५.२. ° मणुगणंती (P.)
१०१७.१. [इ]व लद्धो सो(?)
१०२१.१ आरभमाणस्स
१०२३.२. चइळण य पुणो
१०२५.२. भाणीय पीण-सोणी
(P. सो य पीण °)
१०२७.१. वज्जेतो(?)
१०२८.१. नक्खत्त-वंद-
१०२८.२. वसणं को(?) सोगो
१०२९.१. अण्णा(?) कय-कम्म-विवाग-
१०३२.१. ° जणा(?) विमणा-

- १०३४.१. अम्ह(?)
१०३५.१. एत्थियं(?) कत्तो
१०४१.२. मेघोसंजिय
१०४३.१. वि सव्वहा
१०४५.२. पच्चक्खाणा
१०४८.१. ° परिब्भट्ट °
१०४९.१. संकुइय-पन्न-गोच्छा-;
° निप्पे डं
१०४९.२. सउणा निय-निलभोलितय-
बहुल(?)
१०५०.१. अइ दीहओ
१०५१.१. निस्सा[णा]
१०५२.२. ° पंडरो
१०५५.१. सो स-उवायं(?)
१०५५.२. ° दूरेण (?)
१०५६.१. हंइत्तणेण
१०५८.२. निसामंतो अद्धाणय-
१०५९.२. ° साणो(?)
१०६०.१. पलाहि(?)
१०६१.१. गंतूण
१०६१.२. चोरेण तेण
१०६४.१. भवियव्वया [य]
१०६५.१. ° त्थियेत्थ(?)
१०६५.२. विडिमी
१०६६.२. णे पासमत्ता(?)
१०६८.१. [इ]ओ(?)
१०७०.१. तुम्हं
१०७१.२. उव्वद्धयाण
१०७३. (१७७३ने अइले)
१०७७.१. सो
१०७८.१. एव
१०७९.१. निजिणफोड विगले ता(?)
१०८०.२. धावं भय-
१०८०. (१०८९ने अइले)
१०८१.१. पट्टम्मि
१०८४.२. व्वं(?)

१०८७.२. किंनामओत्थ(?)
 १०८९.२. पुणो (वि) पिययमो
 १०९३.२. पाणियं तो(?) गाम-
 १०९४.१. -बीजियंगा य ।
 १०९५.१. बीसंति; परिणद्ध-कंठेहिं
 १०९५.२. उदगं वहंतीओ ।
 १०१७.१. णे
 १०९७.२. पेच्छउण(?)
 ११०२.२. पेच्छति
 ११०३.२. गहवइ-
 ११०४.२. पेच्छंता रच्छाय
 ११०५.२. कह व उइण्णा तयं(?)
 ११०८.२. कहिं(?)
 १११०.२. -करगं
 १११२.१. मे
 १११४.२. भत्त-चितं ते ।
 १११५.२. तह चउत्थंभं ।
 १११७.१. सम्मं तीए
 १११७.२. -सुण्हाए [राम- डे पउम-]
 १११८.२. पक्के खित्तिम्मि(?)
 ११२१.१. परम्मुही
 ११२१.२. अदंतं संसिया
 ११२५.१. अंबा सबो वि मित्त-
 वग्गो य (?)
 ११२९.२. वेवाहि खमाहि
 ११३५.२. तहिं
 ११३६.२. पच्चंतमासयंती (?)
 ११४०.२. रहस्स-वयणं
 ११४१.२. स-सहं
 ११४९.१. गोसालय-(?)
 ११५३.१. देस-वयंसय-भूयं
 ११५७.१. पडिजग्गित्था
 ११६०.१. -उच्छायण-
 ११६२.१. आणीयं तो (?)
 ११६२.२. अहयं धोयं च
 ११६७.१. तो

११६७.२. अणेग-विहे जोग °
 ११६८.२. पवहण-पट्टीए
 ११७१.१. इडिड-सभिद्धी
 ११७३.१. मित्त-धर-
 ११७४.२. आरुहइ पियो
 ११७५.२. आमे य (आरामे ?)
 ११८१.२. जिणवर-
 ११८२.२. साहट्ट-
 ११९७.१. -वित्थिण्ण-
 १२००.१. जाण-वाहण-वरगारूढा तयं
 १२१०.१. पवासाहिं
 १२११.१. गुरु-वयातिगे य(?)
 १२१३.२. [वा]हेण
 १२१४.१. अणु[म]या
 १२१५.१. -पयट्टं(?)
 १२१६.२. सच्च-विज्जो(?)
 १२१८.२. ° तुट्ट(?)
 १२२१.१. लज्जए निज्जंतिया
 १२२२.१. ° कुलेण समग्गो
 १२२२.२. अच्छए
 १२२३.२. निवडि[य]य म्हे (?)
 १२२७.१. ° सं(?)भासिओ
 १२२८.१. धाई य पुव्व-
 १२३३.१. मज्झं
 १२३५.१. अज्जउत्तेण
 १२४०.१. तं सफल-पुरिस [कारं चोरं]
 १२४०.२. ° दाणे जेणग्ग
 १२४३.२. ° वायगाण
 १२४४.२. दिण्णम्ह(?) म्हं)
 १२४८.१. पंच [य]; महव्वए
 १२४९.१. पुण्णे मणो °
 १२५१.१. भूसणमाणेहिं
 १२५१.२. नियय-
 १२५५.१. त्तियं (?)
 १२५७.२. जइ संपयं न
 १२५८.२. दाणि

- १२६३.१. सयमागयं
 १२६५.१. ° सथाणं
 १२६५.२. जाय त्ति
 १२६६.२. डाहं
 १२६७.२. जो ण होहि
 १२६८.१. महं
 १२७१.१. सोळण [ए]य °
 १२७१.२. तुज्झं
 १२७४.१. परियणो [वि]
 १२७४.२. सामि[णि]
 १२७७.२. [ह]वइ
 १२८०.१. सुकुमालियं तणुइयं मुद्धडियं
 १२८१.१. कळण कळुणं
 १२८३.१. नियओ (?) गहवइ
 [वइ]यरमि °
 १२८३.२. वेवाहिएण; तुम्हं
 १२९०.१. बद्धेहि
 १२९१.२. काल-निरंतर °
 १२९२.१. तह (?) वहु-?)
 १२९२.२. ° सुद्धेहि
 १२९४.२. सरओ
 १२९५.२. तुरिय-पहाइय °
 १२९६.१. चंदो-; ° वलया(?) [य];
 १२९६.२. खोम-दुकुल्लं चीणं °;
 ° भुवेति
 १३०१.१. मयण-
 १३०७.१. कुसुमा
 १३०७.२. अमिगंतु
 १३१०.२. खण.
 १३१४.१. ° दुक्ख-प्पमोक्खणं
 १३१५.१. सीसेण
 १३१८.१. पन्चकखं अणुमाणं
 १३२५.१. चेट्टह
 १३२६.१. -इच्छा-वियक्क-
 १३२९.१. भूसइ सोयइ बीद्धेइ
 १३३०.२. बुद्धि-दारेहि (?)

- १३३६.२. तस्स समुद्धिटा य (?)
 १३३९.१. [अ]ज्झवसाणेण
 १३४१.१. मुहुत्तोण (p. 1.)
 १३४१.२. ते (?)
 १३४२.१. (अथवा) ××××ओरालिए
 सरोरम्मि ।
 १३४४.१. विहाणा एत्थ य
 १३४४.२. निति अणुभागे (?)
 १३४६.१. पाव-कम्म-जोगेण
 १३४८.२ [संसार-] निमित्तं
 १३४९.२. सणं सण्णाहि
 १३५३.२. जायंति
 १३५४.२. पेसत्तं
 १३५५.२. आउ(य)-
 १३५६.१. बहू सुह-
 १३६१.१ कम्मोहिं
 १३६२.१. [अ]ज्जुण-
 १३६३.२. बंमपदं लोग-त्थुभिय त्ति
 सीय त्ति
 १३६४.१. ईसी °
 १३६६.२. पदेस-घणं
 १३६७.२. तहिं सिद्धेहि समं
 १३७३.१. ° वगुट्थ(?) ओ)
 १३७५.१. ° सरस-मट्टय-
 १३७५.२. व वईओ
 १३७६.१. ° पावरियंसीहि (?)
 १३८६.१. -वयाएसो एसो (?)
 १३८८.१. वाहत्तणं
 १३९०.१. नियल्लिया
 १३९२.१. -तंब-नयणा
 १३९३.२. किसल्लय-
 १३९४.१. वाहत्तणे (?)
 १३९४.२. अ-त्थत्ति (?)
 १३९९.१. -वेंडो (?) केओ)
 १४००.१. पन्वय-
 १४०१.१. ददुण

- १४०४.१. -संकप्पेण (?)
 १४०५.२. पुब्ब-
 १४०६.२. व दिगयरो (?)
 १४०८.१. हयं [ति]
 १४०८.२. चेद्धि त्ति(?); विधुणंतो
 १४०९.२. अणुकंपा-(? अग्गीए)
 १४१२.१. चित्तेमि उ(?)
 १४१४.१. [ता स-कुल-धम्म-वय-
 लोवयस्स किं]
 १४१६.१. उज्जयया(?)
 १४१७.२. चाएण सरीरस्स य
 १४१८.१. -णईए
 १४८१.२. विउल[धण]-(?)
 १४२६.१. लोभ-
 १४२७.२. चोरिक्का आढिया(?)
 १४२९.१. -पच्छस्स (?)
 १४२९.२. लोभ-ग्गहस्स
 १४३१.१. मयगण-
 १४३३.१. ° छुच्चिरेहि (तद्) बहु-
 १४३४.१. णुअं (?) जण-
 १४३५.१. बंभण-समणे
 १४३६.१. असिगुड-(?)
 १४३७.१. ° मियंगो
 १४३७.२. पर-चमूणं
 १४३८.१. पोसओ (?)
 १४३८.२. सत्तिप्पिओ
 १४३९.१. जस-[स]हुं
 १४४०.२. सुहं अ-परिभूओ
 १४४१.२. -समज्जिय(?) यं पाव-
 १४४२.१. पढमिल्लाए (?)
 १४४२.२. अ तु (?) अहं
 १४४३.१. च पव्वयंतं
 १४४३.२. पच्चावडियं
 १४४४.२. जम-क्कपो(?)
 १४५०.१. -सरिसी
 १४५१.१. रयणाणं

- १४५१.२. विहत्तं; संतियं
 १४५४.२. स-पल्लिए
 १४५६.२. स-वईया
 १४५७.१. बंदीहिं
 १४५९.१. तीसे
 १४६५.१. -पडेणं
 १४६७.१. -जण-
 १४६८.२. [गहि]या
 १४७१.२. करणा-; -गुणोम्मियं
 १४७३.२. वियाणंतं (!)
 १४७५.१. तो
 १४७६.१. वेगच्छिए
 १४७८.२. चित्तेमि (?)
 १४७९.२. -पुरिस-
 १४८०.१. सुह-गिद्धणा (?)
 १४८३.१. धारेंतो उत्तर-हुत्तो
 १४८४.१. पट्टक (?); अवकिरिय एक्क-
 पासम्मि ।
 १४८४.२. -सौंड्यं च तस्स वि
 १४८७.१. छउउय-; -रसाउलं (?)
 १४८७.२. सजलं पिव अब्भ-गंभीरं
 १४८८.२. वर-गुणाणं
 १४८९.१. -महुकरि-
 १४८९.२. कुसाल (!)
 १४९०.१. -पहरागारं
 १४९८.१. उसभो किल ललिय-वसभ-
 १४९९.१. -वलयाउलं गुण-
 १४९९.२. पुहई-महिलं पमोत्तुणं
 १५००.१. उज्जओ
 १५००.२. नीसामणं
 १५०३.१. वेदि(क)ण
 १५०३.२. तव-गुण-
 १५०४.१. सुह-
 १५०४.२. क्कमांठ १५०४
 १५०५.१. -हिययस्स [तरस]
 १५०६.१. अवगय-माण-कोहो अ-

- १५०८.१. निरुद्ध-दुद्धदुहुखु (?)
 १५०८.२. समणस्स सया गुरुया जाव-
 जीव सुगुणा (?) वेढुं
 १५०९.१. भरो सुह(य)रो णु
 १५१२.१. विधियं
 १५१५.२. वा (?) मे
 १५१७.१. -समवाया (!)
 १५१८.१. नव [य]
 १५१९.१. वारसमवि(य ग)याइ;तवं
 १५२०.१. माणन्
 १५२१.२. संभारिय-वुत्ताणं ने
 १५२२.१. षाह-
 १५२६.१. -जुयल [विलुयलि]थ मे
 १५२९.१. जिण-
 १५३०.२. -मोवखं [मोवखं]
 १५३१.२. तवे य
 १५३३.२. [स]क्को
 १५३४.१. परिसरं तम्मि
 १५३४.२. -सग्गा [उग्गा ?] जोग्गा
 १५३५.२. वद्धेयव्वा
 १५४१.१. भणह
 १५४१.२. जर-मरणुच्छेय-करं
 १५४४.१. ववसियं ने
 १५४५.२. चेव कथं
 १५४६.१. अपरिस्मम-
 १५४६.२. चरण करण-
 १५५३.१. तो; कथं च
 १५५३.२. उव्वढं
 १५५४.१. -मुसावाया अदत्त-
 १५५५.१. अट्ट (!)
 १५५७.२. सोऊणं
 १५६०.१. भाव-; नद्द-सोभाए
 १५६०.२. ° णारसियं.
 १५६२.१. दो-वि य
 १५६२.२. पुत्त(य)
 १५६५.२. अत्थि
 १५६६.१. काउं
 १५६८.२. [ससु]रा
 १५६९.१. किं व
 १५७०.२. भमइ
 १५७२.१. -समं गारत्थं
 १५७२.२. पुत्त(य) किं तं
 १५७४.१. -पि[क]हिं
 १५७५.१. निय[य-स]रीर[य]-
 १५७५.१. तंतु[व]धिण
 १५७६.१. -मतो [उ]
 १५७७.२. -क तारे
 १५८१.२. -जोगेण
 १५८७.१. जयण-पडण(?)—
 १५८९.१. -समत्थो
 १५९५.१. —[कल]कलं
 १५९६.१. काऊणं
 १५९९.१. गुण-
 १५९९.२. -मई
 १६०१.२. सु-मुणि
 १६०४.१. अण्णाणि
 १६०४.२. -दिह-; सेट्ठी
 १६०५.२. -कुल-
 १६०८.२. उ दच्छीय
 १६१२.२. पाव-स्समणी
 १६१३.१. विणय-वारो
 १६१४.१. भणिया मि
 १६१५.२. पाएसु [हं]
 १६१९.१. सरिसुवमं (?)
 १६२०.२. तथं नयरिं
 १६२२.१. तव(णि)उज्ज-पडिसारिय
 १६२२.२. [प]च्छिम-
 १६२३.१. आलोह(य)—निं दिया
 १६२४.१. -सु(ओ)
 १६२४.२. विहरिसु
 १६२६.१. एव
 १६२९.१. एव विहाए (?)
 १६२९.२. एवं विहे य
 १६३०.१. ईच्छामडणुग्गह °
 १६३१.१. भणइ (! भणह)
 १६३५.२. सील-व्वया(इ) गुणव्वएहिं
 १६३६.१. जाय-सुभा(?) जिण-सत्थएत्थ(?)
 १६३७.२. अणु-व्वयाइं
 १६४०.२. सीसस्म तस्स (?)

[परिशिष्ट]

- १.१. जंबुदीवे
 १.२. मण-कंतो
 ४.१. पारणय-दिवसे
 ४.२. समण (?) -खुडी-सहिया
 ४.६. भणई
 ६.२. ते अज्जं
 ९.२. भासंत (?) -
 १३.२. निरुवम-
 १५.१. निमुओ
 १६.१. अडिजतए
 १६.२. वज्जा
 २२.१. गाहिय-कला
 २२.२. य (?)
 २३.१. नव, निरुवम-
 २७.१. पोसह-
 २९.१. ण्हाय-प्पसाहिय-
 ३०.१. पि पणया
 ३३.२. तं
 ३४.२. उवणामइ सं^०
 ३७.१. वियरंतो
 ३८.२. ^०पंडुराओ
 ३९.२. ^०णाहि]गार^०
 ४०.२. तुद्धे
 ४४.१. तो
 ४५.१. होहिही
 ५१.१. एयं, वितक्को
 ५२.१. तं
 ५३.१. सविणयं
 ५३.२. पणावेंतो
 ५४.१. गंधमिही^०, इमो
 ५४.२. पढमेल्लयमा^०
 ५५.२. चु(?)णिया
 ५६.१. तोसाओ
 ५७.१. अग्घाइऊण
 ५९.१. -वण्ण-विण्णण-नाण-
 ५९.२. जत्थ(इस्स)
 ६१.१. माया-
 ६१.२. विणओणय-
 ६४.२. तेहिं वि पत्ता (?)
 ६५.१. धाईय
 ६५.२. मुद्धे
 ६६.२. पडिक्कमणयं
 ७१.१. धाईय
 ७१.२. पट्टियं; महा-
 ७२.१. समी^०
 ७२.२. ^०भवि य अण्ण-तइया
 ७६.२. ^०रुद्धीणाणं
 ७९.२. पुव्व-
 ८१.१. -पत्त[गहिएण] तोएणं ।
 ८४.१. पडीयारो
 ८८.१. दुक्कडो(?)^०
 ९०.१. अणंतरो
 ९६.१. चडाविय -
 १०२.२. सल्लुट्टिय-दूसह-वेयण-विवसो
 १०५.१. उड्ढेती [उल्ले'ती] तं च
 १०७.२. सहं
 ११३.१. -मइं
 १२१.२. मोक्ख-
 १२२.१. सोऊण य, सारसिया
 १२५.२. -पारद्धु^०
 १२६.१. -सव्वावडं
 १२९.२. होसि
 १३०.२. जोत्तावए
 १३१.१. -पसाहिया

- १३४.२. पुक्व-पयत्तादत्तं
 १३५.१. तरंगवइयाए
 १३९.१. वीत्तु
 १४१.२. -वित्तीय
 १४३.२. मोत्तूणं; पेच्छामि ण सोय-
 १४६.१. -मत्तवारणय-विदुर्मेएवि (?)
 १५०.१. इमस्स निरुवगं
 १५२.२. हसंतीए
 १५६.२. विचित्तेमि
 १५७.२. [य] धरेमि
 १६०.२. विचित्ते[मि] ?
 १६२.२. वि साद्धेइ
 १६३.१. वेत्ती य
 १६४.१. मह नाहो सी (?)
 १६६.१. जणिय-
 १६९.१. जणं
 १७२.२. पड-, -कम्म-पेच्छण-
 १७६.१. रुइर-
 १७६.२. वणे (?)
 १७८.२. चक्क
 १७९.१. कहमेयं ते पत्तं
 १७९.२. विमिहय-मुद्धेहिं; निविद्धेठेहिं
 १८५.२. सेट्ठी-कण्णाए लिहियं अणुभूयं ति
 सो वि गओ
 १८६.२. साहियं [त्तं]
 १८८.२. ता अत्थि उवाओ तो संपत्तो
 होहि[इ] कमेण
 १८९.१. अहं [पि] पिट्ठओ
 १९०.१. नाउं
 १९२.१. सो धणदेवस्स
 १९३.१. तुट्ठा (वि तो)
 १९६.२. तुम्ह-कए
 १९८.१. दु(१ रु)ट्ठो
 १९८.२. ० उत्थण(?)
 २००.२. सावय-कय(?) -
 २०१.२. ० मिणं

- २०२.१. घेतुं
 २०४.१. मज्झ वयणं अइ ०
 २०४.२. सा (?)
 २०९.१. फुडं इट्ठा
 २१५.१. गद्धेऊणं
 २०२.१. रायकुल[-वल्लहो अ]इडओ
 २०२.२. नगरस्स य पहाणो
 २२१.१. गुण-बुद्धि (?)
 २२२.२. जह
 २२३.१. मग्गम्मि
 २२३.२. वच्चंतेणं
 २२४.२. तुरमाण-भोज्जाइं
 २२६.१. नियत्तिउं
 २२९.१. -गयं(?)
 २३३.२. समोइण्णा
 २३४.१. खीलम्मि
 २३५.२. अवला ०
 २३७.१. दाहिय-
 २३९.२. पेळवइ
 २४२.२. णिवडिया
 २४५.२. [य] निस्सहं
 २४६.१. दद्धूण
 २५२.१. गहिय-संदेस-
 २५२.२. जहा
 २५४.१. सुरक्खियं
 २५५.१. पवज्जिउं
 २५९.२. तओ[य]
 २६१.२. अम्ह [दाहामो]
 २६२.१. अम्हं
 २६३.१. अम्हं
 २६४.१. अम्हं
 २६९.१. सोऊण
 २७१.१. पत्तलीए
 २७६.१. उप्पीलिय(?)
 २७७.१. णे (?)
 २८०.२. पउमदेवो

- २८१.१. अत्थं दा[हामु] ते
 २८२.१. [सो] एव जंपमाणो
 २८२.२. अवर-हुत्ता ॥
 २८३.१. पत्ता य
 २८४.२. कह
 २९१.२. हं ति
 २९२.२. दोग्ह वि; जओ
 २९४.२. तो किर दासीए; वुत्तंतो
 २९६.२. होही सो
 २९८.२. पुरीए (? नयरीए)
 ३००.१. तुम्ह
 ३०२.१. उरए (?)
 ३०३.१. सेट्टिणा [दिण्णा] ।
 ३०३.२. लेहा स-हत्थ-
 ३०४.१. पणएणं वेत्तु
 ३०६.२. ददु
 ३१२.१. सुहेणं
 ३१७.१. चारित्तो
 ३१९.१. सोऊण च
 ३१९.२. सीसेण
 ३२१.२. पवहणमारुढा
 ३२२.२. तत्थ चि; सम्मुहा (?) °
 ३२५.२. सेस-जणेण (?) च
 ३२९.१. सव्वं
 ३३०.१. ° कारं
 ३३२.१. -संबद्धा
 ३३४.१. -रपणं (?) परिपूरथ
 ३३४.२. भणियं
 ३३७.१. जो(?) सो]हित्तु
 ३३८.२. चरियं खूपस्स
 ३३९.२. सोऊण (?) सेट्टी
 ३२०.१. निययं ।
 ३४०.२. आणिज्जट
 ३४७.२. पस्सामोऽसोय-
 ३४९.१. भणई
 ३४९.२. कह[सु] सुकयं

- ३५२.१. पुत्तोऽणंतर-
 ६६०.२. धणु-पट्ट-
 ३६१.१. पव्व-वणंतर-वियारिणं(?)
 ३६१.२. पस्सं ण्हाओ °
 (पृ. १७४ उपर गाथा १४००भां
 पणु या प्रभाणु सुधारे।)
 ३७७.१. परिकिखत्तं
 ३७८.१. साहस्सी-पेसक-
 ३७९.१. गओ [हं]
 ३७९.२. खरं (?)
 ३८४.२. -पसू दो वि
 ३८५.१. णीया
 ३८५.२. पणट्ट-
 ३८७.१. ददु
 ३८९.१. करेमि काउं च (?) ।
 ३८९.२. काउं च पडेवी पंक्तिने छेडे
 वांयुं. पीळ पंक्ति तो
 रयणीएथी शर थती गलुवी.
 ३९०.१. सुक्काउ(?)
 ३९१.२. कीरइ [इय]
 ३९८.१. चरिणि
 ४०४.१. एवं (?)
 ४०४.१. एवं(?)
 ४०७.१. दिक्खिया मि
 ४०८.२. अणुभूय(?)—; गहेज्जासु
 ४०९.१. मए [वि]
 ४०९.२. -सुह[स्स] हेऊ
 ४११.१. सासु
 ४१२.२. [सुंजसु] कइवय-
 ४१३.१. चरिएणं
 ४१३.२. वोत्तुं
 ४१७.१. -सत्थवाहा समहिल-
 ४१८.२. नामेण बाल °
 ४१९.२. वेत्तण
 ४२२.२. जिणुद्धिं
 ४२३.१. भिक्खं
 ४२३.२. समयम्मि
 ४२५.२. (भद्दा) भद्दे °

[अ०२ पाठो]

पृ.	पं	
२७४	६	५५२
२७६	४	१३७०

[અનુવાદ]

પૃષ્ઠ પંક્તિ

- ૭ ૧૪ સુધારો : તેની પત્ની હતી પ્રિયદર્શના, ચંદ્ર સખી સુંદર અને સૌમ્ય
- ૯ ૩ 'રૂપાણી'ને બદલે 'ધટતી લંબાઈવાણી'.
- ,, છેડેથી ચોથી સુધારો : કયાંય
- ૧૧ ૨૦-૨૧ સુધારો : આ આર્યાના રૂપમય અમૃતના ઘૂંટડા અમારી આંખોની અનિમિષ દષ્ટિથી અમે ભરીશું.
- ૧૩ છેડેથી છઠી—સુધારો : મધ્યસ્થભાવે,
- ૧૫ ૨૩ 'મિત'ને બદલે 'મૃદુ'
- ,, ૨૭ સુધારો : શ્રાવકચુલોના
- ,, ૨૮-૨૯ સુધારો : તે વિનયના સાગર સમો,
- ,, ૨૯ સુધારો : વિવેકનો
- ૧૭ ૯ સુધારો : પ્રવળ પવને ઊઠતા તરંગભંગે
- ,, ૨૧ 'સ્વજનોના'ને બદલે 'સેવકોના'
- ,, છેલ્લી સુધારો : જિનમતના ઉપદેશથી મારા કાન ધન્ય કર્યાં.
- ૧૯ ૭ સુધારો : ઘણાંયે ગૃહસ્થો
- ૧૯ ૧૮ સુધારો : સુશ્રુષા
- ૨૩ ૧ 'પરાગ ?'ને બદલે 'રંગ'
- ,, ૨ સુધારો : ખીજાં કારણે આપણે
- ,, ૭ સુધારો : ગંધ ને સ્પર્શના ગુણોનું મેં
- ૨૫ ૧૬ સુધારો : ખેડેલા ખેતરમાં અને
- ૨૯ ૭-૮ સુધારો : પાથયેલી અને કષ્ટ ન પડે તેમ ચલાવાતી તે ગાડીમાં હું ચઢી બેસી.
- ૩૧ ૧૦ 'પણ'ને બદલે 'નીચે ઊતરી અને'
- ,, છેડેથી ત્રીજી સુધારો : ખીલેલા કમળના
- ૩૩ ૧૯-૨૦ સુધારો : રૂપ હતું (૨૫૧-૨૫૨), અને જેની ડાળો સૌ મહિલાઓએ ફૂલ ચૂંટવાની લાલસામાં લાંગીતોડી નાખી હતી.
- ૩૩ છેડેથી ખીજી સુધારો : હર્ષિત, શ્વેત, સુંદર ધૃતરાષ્ટ્રને હું જોઈ રહી.
- ૩૫ ૧૩ દષ્ટિ અને મન અધિક
- ૩૯ ૧૯ હોઈને આગલા મનુષ્યભવનું
- ૩૯ ૨૧ તેમને આગલા જન્મની
- ૩૯ ૨૪ જીવલોકમાં મનુષ્યો વચ્ચે
- ૪૧ ૧૧ સમા કન્નરવે વારાફરતી એકખીજને મધુસ્તાથી બોલાવતાં અમે

૫૦૬ પંક્તિ

- ૪૧ છેડેથી ત્રીજી : વડે વનપ્રદેશને સુંગધિત
- ૪૩ ૧૦ ૩૨૮
- ૪૩ છેડેથી બીજી-પહેલી : ગોઠવી તીરછી નજરે જોતા તે
- ૪૭ ૨-૩ કોણે સાગરપત્ની (=સરિતા)ના આ
- ૪૯ ૧ વ્યાધે
- ૪૯ ૨૧ ધુરધુરાટ
- ૪૯ છેડેથી બીજી : તરંગોમાં રથાંગ; નામવાળા સરોવરના પક્ષીઓને
- ૫૧ ૧-૨ હે સખી, ગુણવંતો એવો
- ૫૧ ૧૩ સંસારવાસીઓને સહેજે
- ૫૩ ૧૨ કુળના પ્રાણાધાર સખી છે.
- ૫૩ ૨૧ ગળાનેા હાર, નિતંબચિંત્ત પરની મેખલા અને કાનનું કુંડળયુગલ કાઢી લઈને દાસીએ દાબડામાં મૂક્યાં.
- ૫૫ ૩ હળવો હતો.
- ૫૫ ૪ તથા તેને
- ૫૫ છેડેથી ચોથી-ત્રીજી : શોકના ભારને લીધે
- ૫૭ ૧૬ સપ્તચ્છદની
- ૫૭ ૧૮-૧૯ અધકાર નષ્ટ કરતાં, મદનપાણીની વર્ષા સમા ચંદ્રકિરણોની ધારા નીચે હું એક ક્ષણ પણ રહી શકતી ન હતી.
- ૫૭ ૨૦ સખી, મંદરપર્વતને ઘસાઈને આવતી
- ૫૭ ૨૧ કરાવતી
- ૫૯ ૫ અમ્રવાણી, અકર્કશ, સપ્રમાણુ
- ૫૯ ૧૮ ...દારો ખુલ્લાં મૂકીને, ધર્મના
- ૫૯ ૧૯ આદર્યાં અને સ્વર્ગના સોપાન સમું બ્રહ્મલોજન કરાવતા હતા(?)
- ૬૧ ૧ સુંદર ભવનોના પ્રવેશદ્વાર પર જળ ભરી સોનેરી ઝારી લઈને દાનેશ્વરીઓ
- ૭૭ ૨ (૬૦૩)
- ૭૭ ૩ (૬૦૪)
- ૭૯ ૧૩ પૂરી કરી કે
- ૮૩ ૧ (પહેલી પંક્તિ પર શીર્ષક મૂકો :) તરંગવતીનો પ્રેમપત્ર અને પ્રિયસંદેશ
- ૮૫ ૮ હતાં. તેમની વચ્ચે પણ હું અહીં
- ૮૫ ૯ દાસી છું એમ મને જાણી લઈને પૂછ્યું,
- ૮૫ ૧૩ કહ્યું, 'મરુતર જેવડું પણ અહીં કોઈ મારી
- ૮૭ ૧૪ આર્યા, 'અહિવાએ તે' (હું તને વંદન
- ૮૭ ૨૦ તું મને જૂઠેજૂઠું
- ૮૭ છેડેથી બીજી : મને ડર બતાવતો તે
- ૯૧ ૪ વલોવાતો જમીન પરના

પૃષ્ઠ પંક્તિ

- ૯૧ ૯ તો તમારો પન્નવેવ
 ૧૦૫ ૧૪ અન્ય જોખમો
 ૧૦૭ ૨ ત્યાં દોરડાથી
 ૧૧૧ ૧૮ નિરાંતે મેં ઘોઈએ
 ૧૧૩ ૨૪ લબ્ધ, દુર્ભાગી, મારા હૃદયમાં પ્રવેશીને પછી, હે નાથ,
 ૧૧૭ ૧૩ (૯૪૭) ત્હી ઉમેરો : પછી પાછા ફરેલા ચોરાએ પેલાઓના મોભા પ્રમાણે તેમનાં ગોત્ર, નામ વગેરે ઉચ્ચારીને તેમની સાથે વાતચીત કરી અને તેમને અભિનંદન આપ્યાં (?) (૯૪૭ ક).
 ૧૧૭ છેલ્લી : સાથે અહીં ઘડીક રાખો.
 ૨૧૧ ૪-૫ —એવાં તથા અન્ય પ્રકારનાં વચનો ત્યાંના પુરુષો
 ૧૨૩ ૭ બળપૂર્વક
 ૧૨૩ ૧૧-૧૨ 'તુ' એને બદલે અનાર્થ એવી મને બાંધ,
 ૧૨૫ ૨૨ શ્રવણોને સુખદ સુમધુર ગીતવાદિત્ર
 ૧૨૯ છેડેથી ત્રીજી : સંકોચાયેલા પર્ણગુચ્છો દ્વારા વૃક્ષો દિવસનો અસ્ત સૂચવતાં હતાં;
 ૧૩૧ ૯ ધરથી દૂર
 ૧૩૧ ૧૮ (૧૦૬૧)
 ૧૩૧ છેલ્લી : તેવાં વૃક્ષો મારા
 ૧૩૩ છેડેથી બીજી-પહેલી : ગઈ. બીકથી મારાં જીમ, ગળું અને હોઠ સુકાઈ ગયાં; લથડતી છતાં પણ હું દોડી રહી હતી.
 ૧૩૯ છેડેથી ચોથી : (૧૦૯૨)
 ૧૩૧ ૧૩ એઠાં—ખેતરમાં પાકેલી ડાંગરનાં ડૂડાંની જેમ.
 ૧૩૯ ૧૭-૧૮ લજ્જાવશ્ય મેં મેં ફેરવી લીધું અને એ સીતામંદિરના દૂરના ખૂણાનો મેં આશ્રય લીધો.
 ૧૪૧ ૮ 'વેવાઈ, મેં
 ૧૪૫ ૧૨ અને કોરા, ઘોચેલાં અને રંગેલાં વિવિધ
 ૧૪૭ ૭ (૧૧૭૪). જાંચી જાંચી
 ૧૪૭ ૮ આવી. મનોહર ઉદ્યાનો, ચોતરાઓ
 ૧૪૯ છેડેથી ચોથી : ચડીને સાથે ચાલી.
 ૧૫૧ ૧૫ શ્રમણો, વડીલો અને વયમાં મોટાને
 ૧૫૧ ૨૧ બનાવેલા ચિત્રમાં પ્રદર્શિત
 ૧૫૩ ૫ લજ્જાથી સંકોચાતી એવી
 ૧૫૫ ૧૫ અને અમારા
 ૧૫૭ ૧૦ જે હું હમણાં કન્યાની
 ૧૫૭ ૧૧ તો પછી પણ કન્યા ટ્યાં ગઈ તેની મને પૂછપરછ કરવામાં આવશે જ.
 ૧૫૯ છેડેથી ચોથી-ત્રીજી : પાતળી, કાચી વચની,

પૃષ્ઠ પંક્તિ

- ૧૬૧ ૩ મેળવું છું. તે વેળા નગરશૈઠના આ સમાચાર જાણીને સાર્થવાહ વાહનમાં આવી પહોંચ્યો. તને પાછી વેવાઈની સાથે લાવવાનો વિચાર કર્યો(?) (૧૨૮૨-૮૩).
- ૧૬૭ ૪ જે દેહમાં રહ્યો પ્રવૃત્તિ કરે છે
- ૧૬૭ ૧૦ સજે છે, શોક કરે છે, ખીચે
- ૧૬૭ ૧૧ શુદ્ધિનાં દ્વાર ૩૫ પાંચ
- ૧૬૯ ૧૩ કારણે. સંજ્ઞા, સંજ્ઞાને કારણે વિજ્ઞાન
- ૧૭૩ ૪-૫ (૧૩૭૪). સૂકવવા માટે ઠોંડાં ઉપર ભરપૂર મૂકેલા લોહીની ગળતા, લચ્ચપચતા, ચમકતા માંસના લોચાને લીધે વાડો લાલ કસ્ટુંબો પહેર્યો હોય તેવી લાગતી હતી.
- ૧૭૫ ૬ શરીરબળ પોતાને સ્વાધીન હોઈને વ્યાધજીવનમાં સુખ શું કામ ન હોય ? એમની પાસે તો વનમાં થાપણુ વગરનો ખબનો હોવાથી તેમને યથેચ્છ સુખ હોય છે.
- ૧૭૬ છોડેથી પાંચમી : તટે ધન, ધાન્ય
- ૧૮૧ ૬ જેણે શત્રુસેનાને છિન્નવિચ્છિન્ન કરી દીધી હતી,
- ૧૮૧ ૧૬ હોય, ચાલ્યો જતો
- ૧૮૩ ૧-૨ અને બાકીનું તેમનું જે કાંઈ મૂલ્યવાન હતું તે આપસમાં વહેંચી લીધું.
- ૧૮૫ ૧૨ આ કામભોગના રસના જાણીતા, કામતૃણ્યાવાળા
- ૧૮૫ ૧૮ કમરબંધમાં છરી ખોંસી
- ૧૮૫ છોડેથી ચોથી-ત્રીજી : ઇષ્ટ સુખની લાલસાવાળા મેં
- ૧૮૯ ૧૫ તપના ગુણોના
- ૧૯૧ ૧૫-૧૬ મેં બાર વરસ વિતાવ્યાં.
- ૧૯૩ ૧ યુગલને તમે વિયુક્ત ક્યું હતું,
- ૧૯૩ ૧૦ દુઃખોની મુક્તિરૂપ સત્વર
- ૧૯૩ ૧૨ અને તપમાં નિત્ય ઉદ્યત રહો.
- ૧૯૫ ૩ અનેએ જરા ને મરણનો ઉચ્છેદ કરનાર શ્રમણજીવનનો
- ૧૯૭ ૮ ભાવાવાળાં અને આભૂષણની શોભા વિનાનાં અમને
- ૧૯૯ ૨ સુખ જેવી ગૃહસ્થીને, આ
- ૧૯૯ ૨૦ માણસોનું સાર્થના યોગે રક્ષણ કરે છે, પરંતુ
- ૨૦૭ છોડેથી ચોથી : દુરિત

[અનુલેખ]

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	પૃષ્ઠ	પંક્તિ
૨૧૯	૨૨—તરંગવર્ષ	૨૮૬	૨૩ પ્રતોનો
૨૮૦	છેડેથી ત્રીણ : ભણવા	૨૮૭	૧૨ વાંચ્યો
૨૮૧	૩ ગાથાઓ	„	„ ઓષ્ઠ્ય વ્યંજનને
„	૧૯ સમાન સાહિત્યપરંપરાના	„	„ ‘જ્યાં’ રદ કરો.
„	છેડેથી છટ્ટી :—ચ્છીય	„	૧૩ ‘મીઠા વ્યંજન સાથે સંયુક્ત
૨૮૨	૧૨ (૯૨૮		હોય ત્યાં તે’ રદ કરો.
„	૧૬ જાણિં	૨૮૯	૨ અનુવાદમાં, ગાથાનો
„	૨૩ ૧૫૩	„	૨૨ શિવા
„	૨૨ ૯૫૦), મળે ૧૫૪,	„	૨૩ તરંગવતીને
„	૩૩ અણાહ	„	૨૬ ‘અને ભદ્ર’ રદ કરો.
૨૮૩	૧૪ જૈન માહારાષ્ટ્રી	„	૨૬ ભદ્રેશ્વરસૂરિએ
૨૮૩	છેલ્લી	„	૨૭ પૃ.
૨૮૪	૧૧ સમગ્ર	૨૯૦	૬ શકી. ૧૧
„	૧૫ કથાસાહિત્યમાં	„	૮ પૂર્ણપણે
„	૧૭ અદ્ભુત	„	૯ વડોદરાની; તૂટેલો
„	૨૫ કલ્પનામંડિત	„	૧૧ અક્ષર
„	૩૧ દષ્ટિનાં; અનુસંધાનનાં	„	૧૩ પૃ.
૨૮૬	૫ અલંકારપ્રચુરતા	„	૧૫ પાછળથી શુદ્ધ પાઠ સૂઝતાં,
૨૮૬	૧ આરોલી	„	૧૬ ઘણી, માગવાની
„	૪ ‘અને ભદ્ર’ રદ કરો.	„	છેડેથી ચોથી : કહાવલીમાં
„	૧૮ સંવત		

